

VYDŪNAS

amžina ugnis

VYDŪNAS

Amžina ugnis

Probočių šešėliai

Pasaulio gaisras

VILNIUS

1968

Redakcinė komisija
P. Česnulevičiūtė, J. Lankutis,
V. Zaborskaitė

VYDŪNAS ŠIANDIEN

1

Vydūnas mūsų sąmonėje dažniausiai iškyla kaip originali asmenybė, kuri savo tauria ir herojiška patriotine veikla, romantišku sielos idealizmu, minčių kilnumu, aukštais moraliniais siekimais, mistiška filosofija ir pasaulėjauta atrodo labai savotiška, paslaptinga ir stovinti kažkur nuošaliai mūsų kultūros vertybių muziejuje, atitolusi nuo dabartinių laikų ritmo, galvosenos ir interesų. Dar labiau atitolusi mums kartais atrodo jo kūryba — visa ta daugiau kaip keturiasdešimties dramų, komedijų, misterijų, filosofinių, moralinių, istorinių, kalbinių ir kitokių knygų krūva su keisčiausiomis koncepcijomis, paslaptingomis vizijomis, alegoriniais paveikslais, neįprasta kalba.

Gal iš tiesų Vydūnas bėra vertas vien literatūros istorikų dėmesio, ir nebedera traukti iš lentynų apdulėjusius jo veikalų tomus, perspausdinus siūlyti juos dabartiniam skaitytojui? Kam šiandien beužteks kantrybės skaityti sentimentaliai žydrus jo „Žvaigždžių takus“ arba tokią abstrakčią, simbolišką misteriją, kaip „Jūrų varpai“, kurią Balys Sruoga dar 1921 m. apskelbė nepaskaitomu dalyku?¹

Taip. Daugelis Vydūno veikalų kol kas ramiai gali egzistuoti savo pirmykščiu pavidalu, koku juos išleido į pasaulį rūpestingi Tilžės spaustuvininkai. Savo rašyba, šriftu, visa poligrafine išvaizda jie puikiai perteikia vydūnišką dvasią ir yra autentiškiausias šaltinis visiems tiems, kurie norės nuodugniau pažinti šį savitą dvasios milžiną.

Tačiau Vydūno kūryboje yra nemaža puslapių, kurie seniai yra verti, kad nuo jų nupūstume laiko dulkes, iškeltume

¹ „Skaitymai“, 1921 m. Nr. 5.

į šios dienos šviesą ir, kritiškai įvertinę, pasiimtume į šiuolaikinį savo dvasinės kultūros bagažą. Tokio dėmesio nusipelno visų pirma trys didieji Vydūno draminiai veikalai: „Amžina ugnis“, „Probočių šešėliai“ ir „Pasaulio gaisras“. Juose šalia daugelio atgyvenusių idėjinių ir filosofinių koncepcijų įdomiai atsispindi ne tik svarbūs lietuvių tautos praeities kovų prieš ilgaamžę germaniškąją ekspansiją momentai, bet ir gilus, begaliniai taurus Vydūno humanizmas, žmogaus dvasinio orumo ir pilnavertiškumo išaukštinimas, jo kūrybinių galių ir herojiškumo skatinimas, kova prieš bet kokią vergiškumą, laisvės, tiesos ir gėrio siekimas. Visa tai rašytojas yra išreiškęs savotiška, nors kartais ir nelengva dramine forma, kuri tačiau turi savo patrauklumą, žadina vaizduotę ir mąstymą, teikia estetinį pasitenkinimą. Savo skverbimusi į žmogaus sielos gelmes, siekimu apčiuopti aukštesnę būties prasmę, ieškoti reiškiniuose visuotinumų ryšių bei dėsningumų, o taip pat intelektualumu ir vaizdų sąlygiškumu Vydūnas daugeliu atžvilgių gali būti įdomus ir kaip savotiška kai kurių šiuolaikinių meninio mąstymo tendencijų ankstyvesnė apraiška.

Vydūną skaityti nelengva. Kiekvienoje jo raštų eilutėje šmėkščioja kažkur į abstrakčius tolius įsmigusios filosofo (tikriau sakant, teosofo) ir moralisto akys, kurios visą pasaulį, visą gyvenimą mato kaip aukštesnių ir amžinų būties dėsningumą pasireiškimą, gaubiamą tam tikros mistinės paslapties ir šventumo. Į gyvenimo realybę autorius visuomet žvelgia pro savo sudėtingų filosofinių pažiūrų prizmę, viską pajungdamas savo originalaus tikėjimo sistemai, kuri, ypač paskaičius tokius jo veikalus, kaip „Visatos sąranga“, „Žmonijos kelias“, „Slaptinga žmogaus didybė“, „Mirtis ir kas toliau“, „Likimo kilmė“, „Gimdymo slėpiniai“, „Mūsų uždavinys“, „Tautos gyvata“ ir kita, atrodo gana sudėtinga. Ji sudaro tarsi sintezę įvairiausių, kartais sunkiai tarpusavyje suderinamų filosofinių bei religinių pažiūrų. V. Mykolaitis-Putinas, kruopščiai visa tai išanalizavęs, konstatavo, kad čia „senovės Indų ir Egipto išmintis, Helėnų filosofija ir krikščionybės pradai, Bramanų krygos ir Šventraštis gretinami ir derinami

miglotoj Dievybės, Visumos sąvokoj ir nemažiau miglotoj bei palaidoj optimistinio idealizmo maišaty".¹ Labai aiškus taip pat yra ir okultistinis Vydūno pažiūrų pobūdis, ypač giminingas neoplatonizmui.²

Vydūnui mažai tėra svarbus moksliskas savo pažiūrų pagrindimas. Dažnai jis remiasi įvairiaisiais šaltiniais, laisvai juos interpretuoja, tarsi viską norėdamas suartinti su jo aukštinama senovės lietuvių panteistine pasaulėjauta, atsispindinčia pagoniškajame tikėjime. Jis ima iš daug kur po truputį ir nori sukurti savo naują tikėjimą, kuris, nepaisant mistinio apvalkalo ir miglotos filosofinės argumentacijos, savo esme yra labai paprastas, artimas natūraliam žmogaus prigimties balsui. Iš esmės tai yra optimistinis tikėjimas žmogumi, jo dvasiniu tobulėjimu, poetiškas žmonijos išaukštinimas visoje. Štai su koku dvasiniu pakilumu ir poetiniu įkvėpimu Vydūnas išreiškia šį savo tikėjimą filosofiniame traktate „Žmonijos kelias“:

„Žmonija, tu palaiminta! Tavo Aukštybė yra pati Amžinoji Visatos Priežastis. Tavimi ji gieda savo šviesybės — šventybės Aidą. Atsidėjusi pasiklausyki jos. Yra ji be pradžios ir be pabaigos. Klausykis, kaip ji skamba. Visur jos balsai kyla. Pat iš mažiausios dulkelės, iš menkiausio lašelio. Iš lapų šlamėjimo, iš miškų gaudimo. Iš vilnelių pliuškimo ir iš jūrų griausmo. Iš vėsinančio vakaro vėjelio ir bauginančio audros siautimo. Iš palaimos ašarų ir šypsojimų, iš visų dejavimų ir sopulių. Iš viso skamba jos balsai.

Išgirski juos, žmonija. Ieškoki amžinybės balsų ir prasčiausiame gyvenime!“³.

„Probočių šešėlių“ ir „Amžinos ugnies“ autorius iki apsvaigimo klausosi šito amžinybės balso, gieda jam himnus ir aukština žmogaus dvasinį tobulumą — kaip svarbiausią priemonę amžinybei pasiekti.

Vydūno filosofinių, teosofinių ir moralinių pažiūrų sistemoje žmogaus kelias į amžinybę, į absoliutą, arba, kitaip ta-

¹ V. Mykolaitis. Vydūno dramaturgija, Kaunas, 1935, p. 12.

² Žiūr. ten pat, p. 14.

³ Vydūnas. Žmonijos kelias, Tilžė, 1908, p. 47.

riant, jo žmogiškosios esmės brendimas vyksta trim dvasinio augimo pakopom (sau, tautai, žmonijai). Pirmiausia žmogus turi subręsti kaip individas, tapti sąmoninga būtybe, suprantančia savo kilnų pašaukimą, siekiančia dvasinio tobulumo, aukštos moralės. „Sąmonybės, savęs — žinojimas, sąžinė, išmintis, teisingumas, meilė, visi šitie žmogaus reiškiniai stovi tiek aukščiau už visus kitus žmogaus gyvenimo žymius, kad kiekvienas turi suprasti, jog juose yra tikrasis, didysis žmogus“¹,— sako Vydūnas. Visa tai suprasdama, žmogus tarsi prabunda iš užsimiršimo, pradeda mąstyti apie savo būties slėpinius, jausti savo ryšį su visu tuo, kas yra buvę iki jo ir bus po jo. Neatsitiktinai daugelį savo draminių veikalų Vydūnas pradeda didingais pasakiškais reginiais, kuriuos tarsi regi iš nebūties miglų iškeltas žmogus, pirmąkart išvydęs pasaulį, bandęs atspėti jo ir savo atsiradimo slėpinius.

Labai dažnai individo dvasinį brendimą Vydūnas vienpusiškai suidealina ir suvokia kaip sausas teologas ar mistikas, ignoruodamas natūralią žmogaus prigimtį, jo aistras ir silpnybes. Todėl jo teigiamieji herojai neretai pasilieka suschematinti, be gyvybės. Ir tik tais atvejais, kai autorius daugiau lieka ištikimas savo meninei intuicijai, Vydūno veikėjai iškyla kaip įdomios asmenybės, dramatiškai siekiančios dvasinio tobulumo, reikšmingų moralinių pergalių (Grožvyda, Vy-suomis, Magė Tautvilaitė ir kt.).

Antroji žmogaus dvasinio brendimo pakopa, Vydūno įsitikinimu, yra jo nacionalinis sąmoningumas. Asmenybė negali būti pilnavertė, likdama izoliuota savyje, nejausdama ryšio su artimiausia jį supančių žmonių aplinka, gimtuoju kraštu, jo istorija, kalba, kultūra, siekimais, dvasiniais savitumais. Atitrūkęs nuo savo tautos, nustojęs su ja aktyviai santykiuoti, individas dvasiškai smunka, išsigimsta, netenka tinkamiausios formos savo žmogiškam pašaukimui ugdyti, būti naudingu sau ir visuomenei. Todėl tautiškumo idealai, raudona gija ryškėjantys visuose Vydūno veikaluose, jo yra

¹ Vydūnas. Slėpingoji žmogaus didybė (antras leidimas). Tilžė, 1921, p. 57.

suprantami ne kaip galutinis tikslas, o tik kaip būdas siekti aukštesnės žmogiškumo pakopos — būti žmonijos žmogum. „Probočių šešėlių“ prologe („Angoje“) jis Tautvilos lūpomis skelbia:

Tesusilieja su gyvenimu tėvynės
gyvybė mano visiškai!
Kad, kas praėjo ir kas bus,
manų gyvai sukiltų ir galingai!
Duok man tautos išgirsti aidą —
Ir susirasti savo balsą,
Kurs čia skambėjo amžiuose!
Lai būna jis garsiausia aidija!
Ir balsiai tesuskamba po pasaulį!
Tautoj aš būsiu tavo kanklės!

Tik tautoje dvasiškai subrendęs, jos gyvavimo prasmę išsąmoninęs žmogus gali būti naudingas visai žmonijai ir vertingai atlikti savo misiją amžinybės grandinėje — toks yra vienas svarbiausių Vydūno idealistinės pasaulėžiūros principų ir praktinės veiklos šūkių. Jo vykdymas tapo esmine rašytojo gyvenimo ir kūrybos gaire, savotiška jo visos biografijos ašim. „Vaikas būdamas ir pastebėjęs, — rašo Vydūnas, — kaip doriškai silpninami yra lietuviai vokiečių, kaip jiems apreiškiama panieka, pasiryžau savo amžių tam skirt, kad lietuviai galėtų jaustis garbės vertais žmonėmis.“¹

Gimęs pastoriaus šeimoje (1868 m. kovo 22 d. Jonaičiuose netoli Šilutės), Vydūnas (tikroji pavardė Vilhelmas Storosta) iš pat jaunystės rinkosi liaudies švietėjo ir kultūrintojo kelią. Jo tėvas, kuris buvo mokėsis Berlyno misionierių seminare ir pastoriavo bei mokytojavo įvairiose Rytprūsių bei Vakarų Lietuvos vietovėse, ne tik pramokė sūnų graikų bei lotynų kalbų, bet ir įdiegė jam pastorišką dorovės ugdymo bei moralisto pasišventimą, kurį šis vykdė jau pasaulietinėje dirvoje. Ruošdamasis gana kukliai liaudies mokytojo specialybei, Vydūnas siekė visapusiško, nors ir nesisteminio, išsilavinimo, studijavo Greifsvaldo, Halės, Leipcigo, Berlyno universitetuose, ypač daug dėmesio skirdamas filoso-

¹ „Naujas žodis“, 1928 m. Nr. 1, p. 3.

fijai, religijai, menui, literatūrai, istorijai, taip pat sanskrito, anglų, prancūzų kalboms, tapdamas, anot J. Tumo-Vaižganto, „šviesiu autodidaktu“. 1888 m. jis pradėjo mokytojauti Kintuose (netoli Šilutės), o 1892 m. buvo perkeltas į Tilžę, kur ir varė savo pagrindinę veiklą, gindamas čia lietuvių kalbos ir kultūros teises nuo vis stiprėjančio germanizacijos pavojaus.

Kas K. Donelaičiui buvo pastoriavimas ir pamokslai Tolminkiemyje, iš kurių, kaip spėjama, gimė garsieji „Metai“, tas Vydūnui buvo visuomeninė-kultūrinė veikla Tilžėje. 1895 m. jis čia įkuria „Giedotojų draugiją“, talkininkauja jau anksčiau V. Bruožio ir J. Zauerveino įkurtoje „Birutėje“, vadovaudamas jos chorui. Susirinkimai, prakalbos, dainų šventės, jo leidžiami periodiniai leidiniai („Šaltinis“, „Jaunimas“, „Naujovė“) plačiai išpopuliarina Vydūno vardą, kartu užtraukia jam žvėrišką jo aršių priešų-germanizacijos aktyvistų — neapykantą, ir vėliau, ypač hitlerizmo metais, jie žiauriausiomis priemonėmis terorizavo išymųjį lietuvių veikėją ir rašytoją¹. Ypač reikšmingas Vydūno veiklos baras buvo jo organizuojami ir režisuojami lietuviški vaidinimai. Šiems vaidinimams jis pats ėmė rašyti nedidelius dramos veikalėlius, kurių pirmasis buvo „Pasiilgimas veldėtojo“ (pastatytas 1898 m., išspausdinta 1936 m. pavadinimu „Pasiilgimas“). Įvairūs dramaturgijos žanrai — komedija, drama, tragedija, misterija, dramatinė pasaka — tampa Vydūnui svarbiausiomis kūrybinės veiklos, jo teosofinių, moralinių ir patriotinių idėjų realizavimo formomis.

Savo nedidelėse, dažniausiai vienaveiksmėse komedijose („Numanė“, „Jonukas“, „Birutininkai“, „Vyrai“, „Kur prots?“, „Piktoji gudrybė“, „Smarkusis Kruša“, „Avelė“, „Pasveikinimas“), skirtose patiems elementariausiems mėgėjų scenos po-

¹ Įsigalėjus Vokietijoje hitlerininkams, buvo konfiskuotas ir sunaikintas Vydūno stambus mokslinis veikalas apie lietuvių-vokiečių istorinius santykius — „Sieben Hundert Jahre deutsch — litauischer Beziehungen“, kuriame nušviečiama germanizacinė vokiečių politika lietuvių atžvilgiu. Tilžės gatvėse Vydūnas ne kartą buvo užpultas sužvėrėjusių hitlerininkų ir žiauriai sumuštas. Norėdami dar daugiau pasityčioti iš jo, jie įgrūdė rašytoją į kalėjimą tuo metu, kai buvo ruošiamasi minėti jo 70-sias gimimo metines.

reikiams patenkinti, Vydūnas daugiausia išjuokė ir pasmerké įvairius lietuvių nutautėjimo reiškinius, vergiškas kai kurių „į ponus“ besiveržiančių kaimiečių pastangas atrodyti vokiečiais, atsižadant lietuvių kalbos ir papročių. Vydūnas čia darė tą patį, ką ir jo didysis pirmtakas K. Donelaitis, sarmatydamas būrus už vokiškų madų vaikymąsi. Šios komedijos įdomios pažintine prasme, nes jose nemaža realių Rytprūsių lietuvių gyvenimo iki pirmojo pasaulinio karo atspindžių. Tačiau didaktinės schemas, komedijinio žaismingumo stoka gerokai menkina jų meninę vertę.

Sudėtingesnės yra rašytojo dramos („Tėviškė“, „Varpstis“, „Amžina ugnis“, „Vergai ir dykiai“, „Pasaulio gaisras“, „Laimės atošvaista“), kuriose realybė dažnai jungiama su simboliiniais bei alegoriniais įvaizdžiais, siekiama plačių apibendrinimų, vaizduojami idealūs herojai, nešioją savyje vydūniškus aukšto dorovingumo, pasiaukojimo ir tautiškumo idealus. Žvelgdamas į tikrovę pro etinių problemų prizmę, Vydūnas čia nelieka abejingas ir socialiniams savo laikmečio reiškiniams. Antai „Verguose ir dykiuose“, kur vaizduojamas buržuazinės Lietuvos valstybės kūrimosi laikotarpis, gana ryškūs yra ir proletariato revoliucinių nuotaikų atgarsiai. Dramaturgas čia gana plačiai parodo darbininkus ir jų agitatorius (Gatžengį, Sprūdeikį), kurie skelbia viso pasaulio proletariato revoliucinės kovos ir internacionalinio susivienijimo idėjas. Tačiau greta jų Vydūnas iškelia ir labiau vertina žmogaus dvasinio tobulumo idėją. Autoriaus idealizuojamas pagrindinis šio veikalo herojus Tautnoras į revoliucionierių žodžius apie visuomenės santykių pakeitimą taip atsako:

„Dėkime, visiems būtų gera gyventi, o valdžioj būtų vienas galingas, bet neteisus žmogus, netrukus ištvirtų visa žemės ūkija. Vieniems būtų geriau, kitiems blogiau. Dargi to žmogaus dvasia kaip koks kvapas apnuodytų valdininkus. Mat, kiek pareina iš paties žmogaus“.¹

Kitoje vietoje tas pat Tautnoras priduria, jog visuomeniniai santykiai gali būti geri, kai „žmogus, nors ir vargdamas ir sunkiai dirbdamas, tuo tarnauja tam, kas yra kilnu, garbin-

¹ Vydūnas. Vergai ir dykiai. Tilžė, 1919, p. 54.

ga, tiesu, dora. Taip auga žmoniškiosios jo galios! Taip stiprėja jo dorybės jėgos, taip tarpsta jo palaima".¹

Suabsoliutindamas šitokius dorybės idealus, neatsižvelgdamas į socialines ir istorines jų įgyvendinimo sąlygas, Vydūnas dažnai atitolsta nuo realių gyvenimo aplinkybių, perkelia savo dramų veiksmą į idealią — romantišką plotmę, konstruoja dirbtines situacijas ir schemas, kurios, nors ir pripildytos didelio dvasinio turinio bei patoso, stokoja gyvenimiškumo ir įtaigumo.

Dorovės ir tautiškumo dvasios atgaivinimo idealams reikšti Vydūnui ypač parankūs buvo misterijos žanrai ir pasakos. Panaudodamas pasakų motyvus, rašytojas daugelyje savo veikalų („Lietuvos pasakėlė“, „Sigutė“, „Karalaitė“, „Žvaigždžių takais“, „Ragana“, „Vargšas ir Besotis“, „Likimo bangos“, „Jūratė“, „Nakvišos géralas“) kūrė alegorinius reginius, kurių tikroji prasmė kartais labai užšifruota, o kartais išreiškiamą tiesioginiu didaktiniu moralu. Antai pasakoje „Vargšas ir Besotis“ autorius beveik realistinėje plotmėje vaizduoja gobšą turtuolį, kuris negailestingai engia savo vargingą kaimyną, norėdamas iš jo atimti už skolas vienintelį darbo įrankį — kirvį. Vargšo sūnus, degdamas neapykanta engėjui, griebia tą patį kirvį ir užsimoja trenkti Besočiui. Bet Vargšas sulaiko sūnaus ranką, pasmerkdamas šitokią kovą. Vydūno herojai, tiek šioje pasakoje, tiek ir daugelyje kitų kūrinių, laimi ir išeina moraliniais nugalėtojais, ugdydami savyje aukštesnius moralinio kilnumo idealus.

Plačiu minties ir vaizduotės užmoju pasižymi Vydūno misterijos, kuriose siekiama pavaizduoti istorinį lietuvių tautinės sąmonės ir dvasinės kultūros brendimo kelią („Probočių šešėliai“, „Mūsų laimėjimas“) arba išreikšti apskritai žmonijos dvasinę evoliuciją, su ja susijusias problemas („Jūrų varpai“).

Vydūno dramaturgija, susiformavusi specifinėje Rytų Prūsijos lietuvių kultūrinio gyvenimo sąlygų ir tradicijų aplinkoje ir ypač kovoje su tenykščių lietuvių germanizacija, daug

¹ Vydūnas. Vergai ir dykiai, Tilžė, 1919, p. 55.

kuo artimai sutapo ir su kai kuriais bendraisiais XX a. pradžios lietuvių literatūros bei meno reiškiniais. Iš dalies ji tartum pratęsė A. Fromo-Gužučio pjesių tautinio romantizmo ir istorinės praeities vaizdavimo motyvus, susijusius su bendrosiomis XIX a. pabaigos lietuvių literatūros tendencijomis, ir kartu su savo simboliniais-alegoriniais įvaizdžiais, individualybės iškėlimu (ypač jos nacionalinio ir bendražmogiško pilnavertiškumo koncepcija), „tautos dvasios“ poetizavimu, stiprėjančiais intelektualiniais pradais ji priklausė tai pačiai epochai, kuri pagimdė Čiurlonio paveikslų vizijas, V. Krėvės „Dainavos šalies padavimus“, „Šarūną“, „Skirgailą“ bei „Likimo kelius“, V. Mykoloičio-Putino „Valdovo sūnų“, „Nuvainikuotą vaidilutę“ ir daugelį kitų reiškinų.

Suartėdama su XX a. pradžioje buržuazinėje kultūroje paplitusiomis idealistinėmis individualizmo ir tautiškumo koncepcijomis, Vydūno kūryba nedaug ką tegalėjo duoti realistinių lietuvių literatūros tradicijų stiprinimui ir visuomenės socialinio sąmoningumo kėlimui. Tačiau savo kilniais vaizdais, iš karšto idealisto širdies plaukiančiais žodžiais skatinama žmogaus moralinį atsparumą, aktyvumą ir tobulinimą, keldama laisvės idėjas ir smerkdama vergovę bei dvasinį pasyvumą, žadindama tautinį sąmoningumą, ji yra svarbi lietuvių kultūrinio brendimo apraiška ir suvaidino nemažą vaidmenį mūsų tautos gyvenime, ypač jos kovoje prieš germanizaciją ir hitlerinį fašizmą.

Visi pagrindiniai Vydūno kūrybos siekiai, jo idėjiniai bei meniniai užmojai ryškiausiai atsispindi trijuose stambiausiuose jo veikaluose: „Amžinoje ugnyje“, „Probočių šešėliuose“ ir „Pasaulio gaisre“.

2

„Amžina ugnis“ yra vienas iš ankstyvesniųjų Vydūno veikalų. Nors visa trilogija išleista 1913 m., tačiau viena svarbiausių jos dalių — „Romuva“, kaip nurodo pats autorius, parašyta dar 1902 m. ir buvo vaidinama Tilžėje. Su šiąja drama mes tarsi įžengiamo į romantiškąjį Vydūno pasaulį, susidu-

riame su pagrindinėmis jo idėjomis, savita vaizdine medžiaga bei atmosfera. Joje bene ryškiausiai iškyla vydūniškųjų pasaulio, tautos ir individo koncepcijų sintezė, jų meninis įkūnijimas.

Filosofinį „Amžinos ugnies“, kaip ir visos savo kūrybos pagrindą, Vydūnas yra nusakęs šio veikalo įžangoje: „Man visas pasaulis, visas gyvenimas išrodo simboliu didžiosios gyvybės, iš kurios jis kyla. Pavieni žmonės, pavienės tautos, net amžiai yra mano akyse ypatingi didžiojo slėpinio reiškiniai.“ Toji idėja supoetintai skamba ir prologinėje „Liepsnų Ryto Giesmėj“, kur Liepsnų nešėjų choras gieda:

Oi, džiaugsmas! Gyvybės nér galo nei krašto matyti!
Nauja vis iš naujo! Atspind iš visų ji gražiai!
Tu aš ir aš tu, ir toliau taip be galo vėl tu!
Visi tik vienoj mes gyvenam, vienos jos gimdyti,
Ji žodis, kurs skamba per amžius ir šviečia gyvai.

Būtis veikale suvokiama kaip amžinos gyvybės pulsavimas, pasireiškęs vis kitokiomis, nuolat kintančiomis formomis. Užgesdama vienur, ji atgyja kitur. Ji — „amžina ugnis“.

„Amžinos ugnies“ sąvoką, kaip būties amžinumo ir daugiapavidališkumo simbolį, Vydūnas perkelia ir į pagrindinių veikalo personažų sąmonės sritį, į jų jausmus bei aistras. Antai Grožvyda, blaškydamasi tarp vaidilutės pašaukimo tarnauti prie amžinosios ugnies aukuro ir meilės jaunam karžygiui Tairai, svajingą valandą šitaip kalba, kreipdamasi į besileidžiančią saulę:

Žinau, viliot vilioji tu mane
tarnauti tam, kas šventa amžinai!
Bet ar tam netarnaučiau eidama
už to bernelio, kurs lyg tavo siūstas
tuomet sužadino manyj ūmai
palaimos šviesą, kad ir nebgaliu
niekad pamiršti jos? Ak, tas bernelis
tikrai tarnauja Ugniai Amžinai!

O štai piktasis Kraurys, užpuolęs miške Grožvydą, sieja savo žemas aistras taip pat su amžinybės pasireiškimais:

Ugnis, kuri liepsnoja man krūtinėj,
toji yra iš amžių ir be pabaigos.
Oi, kaip ji dega, kaip mane džiovina!
Betgi dabar greit mano glėbyje drebėsi,
ir kraujas tavo atsitrenks į mano,
kaip bangos į uolas putodamos.
Ir aš rykausiu ir pasotinsiu
tą troškulį, kurs žudo amžinai,
o tik žmogaus negali nužudyti.
Dabar, mergel, patirsi amžinybę,
kuriai esi žadėta gimdama,
tą amžinybę, kurioje gyvena
pasaulis: mano geismo amžinybė!

Šitokia gyvybės pastovumo ir žmogaus ryšio su amžinybe koncepcija, išreikšta kitokiomis sąvokomis, nesunkiai galėtų tilpti ir materialistinės pasaulėžiūros rėmuose. Tačiau „Amžinoje ugnyje“ visa tai įgauna panteistinių-teosofinių pobūdį (kas ypač ryšku prologo ir epilogo misteriniuose paveiksluose) ir Vydūno yra siejama su pagoniška senovės lietuvių religija bei mitologija, ypač ugnies kultu. Dramos autoriui rūpėjo parodyti senovės lietuvių pasaulėjautos, religijos ir mitologijos filosofinį ir moralinį turiningumą, humanistinę dvasią bei grožį ir iškelti visa tai greta krikščionybės. Bet tai nebuvo siauras siekimas priešpastatyti vieną religiją kitai, idealizuoti pagonybę ar praeitį. (Reikia pasakyti, kad Vydūnas visuose savo veikaluose istorijos raidos nesulaikoma eigą suvokia labai blaiviai ir parodo, jog vieną epochą neišvengiamai keičia kita. Rašytojas sielojasi vien tuo, kad, keičiantis papročiams, religijoms, visuomeniniams santykiams ir politinėms sistemoms, žmogus išsaugotų ir ugdytų tai, ką jis paveldi iš amžių ir turi nešti ateinančioms kartoms — būtent: aukštą žmogiškumo idealą, laisvės troškimą, meilę savo gimtajam kraštui.) Vaizduojant paskutinės romvos išgriovimą (tai centrinis šio veikalo įvykis), senovės lietuvių pastangas atsispirti krikščionybės ekspansijai, Vydūnui svarbi buvo patriotinė idėja — stiprinti lietuvių tautos pasipriešinimą svetimų kultūrų įtakai, įdiegti pasididžiavimą iš senovės paveldėtomis dvasios vertybėmis. Kaip įžvalgiai yra

pastebėjęs V. Mykolaitis, Vydūnas „nori praskleisti senovės dvasinės kultūros lobyną, kuris parodytų lietuvių tautai, kad ji amžių glūdumose buvo ne laukinė, ne barbariška, bet kad jos dvasinė kultūra buvo net aukštesnė už tų, kurie norėjo ją neva apšviesti“.¹

Čia gal dar reikėtų pridurti, kad „Amžinosios ugnies“ autoriui ši idėja ypač buvo svarbi kovoje prieš lietuvių germanizaciją Rytprūsiuose ir Klaipėdos krašte. Vaizduodamas žilą senovę (dramos veiksmas vyksta apie 1400 metus), Vydūnas prieš akis turi ir savo meto tikrovę, su širdgėla mąsto apie lietuvių tautinės kultūros likimą, kasdien susiduriant su kryžiuočių palikuoniais, jų nutautinimo politika. Veikale Grožvydos pasiryžimas vykti į romuvą (ant Birutės kalno Palangoje) ir iš ten nešti „amžinąją ugnį“ į visų lietuvių širdis turi visų pirma tautinį, o ne religinį pobūdį ir vaizduojamas kaip svarbus pasiaukojimo tėvynei žygdarbis. Į Grožvydos lūpas autorius įdeda jaudinančius žodžius apie Lietuvos likimą:

Oi Lietuva, kur tu, vargšė, grimzti?
Kuomet išvysiu kylančią tave?
Kuomet prašvis vėl amžinoji saulė?
Kuomet nušvies tave jos malonybė?

Su prometėjišku pasiaukojimu Grožvyda atsisako savo asmeninės laimės, parneša į gimtuosius namus „amžinąją ugnį“ ir savo tragišku žuvimu sutaurina veikalo patriotinę idėją.

Šiandien, kai istorinės sąlygos yra pasikeitusios ir daugelis tų pavojų, kuriuos XX a. pradžioje taip tragiškai išgyveno Vydūnas ir jo amžininkai, yra išnykę, „Amžina ugnis“ mūsų laiko žmonėms gal daugiau įdomi yra savo etiniu pagrindu, bendra humanistine dvasia.

Žiūrint dabarties akimis, Vydūno dramatos herojai (Grožvyda, Taira, Močiutė) imponuoja savo dvasios kilnumu, pasiaukojimu aukštesnei idėjai, žmogišku orumu. Pats Grožvydos žygdarbis nešti į kiekvieno žmogaus širdį „amžinos ugnies“ kibirkštį šiandien gali būti suprantamas ir grynai dorovine pras-

¹ V. Mykolaitis. Vydūno dramaturgija, K., 1935, p. 58.

me — kaip siekimas išsaugoti kiekvieno žmogaus širdyje dvasinį tyrumą, tėvynės meilę, ryšį su praeitimi, grožio ir kilnumo jausmą, veržimąsi į šviesesnę gyvenimą. Šią plačią humanistinę veikalo idėjų ir emocijų prasmę ypač ryškiai galime pajusti „Vaidilutės“ II veiksmo pradžioje, kur Viskanta ir Darbutas susikaupę įsiklauso į miško tylą, paskęsta poetiškame susimąstyme:

Viskanta (...) Sustokiva nors vieną akies mirksnį!
Ir mūsų jauskiva senų miškų
šventybę sielos tyloje, viduj!

Darbutas (tyliai atėjęs ir už jo atsistojęs)
Teisybė, čia turi sustoti ir — giliai
kvėpuot, jeib visą žmogų pildytų
švelni šventos gamtos šventybė.
(Abu tyli valandėlę)

Viskanta Ir tik žiūrėk! Didieji aužuolai!
Kiek tie šimtų jau metų čia kerėjo!
O jų pavėsyj buvo visuomet,
kaip ir dabar, romi, šventa tyła.

Darbutas Taip stovi šie trys aužuolai, lyg būtų
dievai juos čia šventykloj susodinę!
Kas to nejaučia, tai nėra žmogus!

„Amžinosios ugnies“ etinė-filosofinė koncepcija ir emoci-
nis turinys aiškiai yra romantinio pobūdžio. Tautos ir žmo-
gaus vertingumo bei atsparumo Vydūnas ieško vien jų dva-
sios apsireiškimuose, nevengdamas ir mistinio apvalkalo. Veikalo pagrindą sudaro ne realūs objektyvios tikrovės reiškini-
niai, o subjektyvus autoriaus nusiteikimas, vaizduotės žais-
mas, pajungtas tam tikrai idėjai. Visa tai apsprendė ir šio
veikalo formą.

Savo siužetu, herojais, veiksmo pobūdžiu, stiliumi šis Vy-
dūno veikalas yra šiek tiek artimas senovės karžygių epams.
Visame kame gana ryškus herojinis pradas, kurį Vydūnas
iškelia į idealias aukštumas, dažnai nesiskaitydamas ne tik su
istorine tiesa, bet ir logikos dėsniais bei žmonių prigimties
dalykais.

Herojiškas Grožvydos pasiaukojimas ir žygis į romuvą „amžinosios ugnies“ parnešti (sudaręs veikalo siužetinį sturburą) yra jungiamas su mitologiniais elementais. Apie savo pašaukimą tapti vaidilute Grožvyda sužino iš saulės, su kuria ji bendrauja tarsi antikiniai herojai su savo dievais. Be to, ši jos lemtis yra susijusi su Močiutės (tėvo motinos) jaunystėje romuvoje duotu apžadu skirti pirmą jos namuose gimusią mergaitę tarnauti prie dievų aukuro. Herojės tragiškas žuvinimas nuo Kraurio rankos taip pat yra nulemtas iš aukščiau, nes, sutinkamai su pagonišku tikėjimu, vaidilutei nevalia grįžti į gimtuosius namus.

Vaizduodamas Grožvydos likimą ir išgyvenimus šitokioj romantinėj plotmėj, Vydūnas kartu nėra abejingas ir psichologinei tiesai. Grožvyda veikale iškyla kaip tikrai dramatiška herojė, vis dėlto turinti prieš akis vertybių pasirinkimo ir poelgių laisvę, išgyvenanti aštrų vidaus konfliktą. „Amžinoj ugnį“ jaudinančiai skamba dramatiški „Romuvos“ epizodai, kai Grožvyda, tapusi vaidilute ir pokalbiuose su kriviais aiškiai suvokusi savo aukštą pašaukimą, staiga pamato netikėtai šventykloj atsiradusį Tairą ir alpdama sušunka:

Nepakeliu! Dievai, jūs pagailėkit!
Ak mylimasis! Mirsiu su tavim!

Vidinę Grožvydos dramą, herojės sieloje vykstančią kovą tarp aukšto vaidilutės pašaukimo ir meilės Tairai Vydūnas priveda iki aukščiausios įtampos. Po prasiveržusio Grožvydos meilės prisipažinimo, atrodo, žus visi ne tik naujosios vaidilutės, bet ir krivių, o taip pat visų romuvoje esančių žmonių siekimai bei viltys. Ar begalės ji tarnauti „amžinajai ugniai“? Dar daugiau — ar neturi ji žūti su savo mylimuoju ant laužo už tokią šventvagystę? Ir tik krivių išmintis bei magiškas jų sugebėjimas padeda išaiškinti Grožvydos nekalumą, jos jausmų tyrumą. Ir nors toliau šią vieną įdomiausių veikalo kolizijų nustelbia masinės scenos ir įvykiai, susiję su krikščionybės nešėjų pastangomis išgriauti romuvą ir išnaikinti pagonybę, Grožvydos paveikslas pasilieka kaip vienas labiausiai jaudinančių ir dramatiškų.

Apie Tairą autorius remarkėje sako, kad tai herojus „šiaurės Zigfridų tipo“. Tačiau Tairos karžygiškumo dvasia ir mas-tas daugiausia pajaučiami jo rezignacijoje. Kaip ir Grožvy-da, širdyje nešiodamas užslopintos meilės sielvartą, jis vis dėlto neišgyvena bent kiek ryškesnės prieštarinų jausmų kovos. Taira gyvena buvusio senovės karžygiškumo, aukštų dorovinių ir patriotinių idealų prisiminimais, sielvartauja dėl prarandamos tėvynės ir neišsipildžiusių meilės lūkesčių. Šis jo sielvartas, kupinas karžygiško orumo, veikalo pradžioje skamba gana jaudinančiai ir autoriaus yra išreikštas su nema-ža poetine jėga:

Lyg koks vagis aš bėgu iš tėvynės.
Norėjau visame skausme sau nors
dar vieną, mažą pasiimti džiaugsmą!
O tegaliu raudoti, kur ji meldės,

— — — — —
Dar dreba, tarsi balsas, baimė jos
tamsiam ore, bet jos — nebematyt!
Tik menkas, rausvas iš namų švytėjimas!
Taip viskas, kas brangu, man krint iš rankų:
tėvynė, jos šviesa, irgi Namų Ugnelė.
Ar jau dievai taip nuteisė mane,
kad iš tėvynės ir iš meilės būt
turiu atskirtas! Paskutinis man
vilties sulūžo ramstis naktyje!

Kaip skausmingą šios rezignacijos išraišką galima priimti ir tokį orų Tairos pasišventimą romuvoje būti auka dievams, būti krivio persmeigtam ir ant laužo sudegintam, nors psicholo-giniu atžvilgiu tai skamba nelabai įtikinamai (nekalbant jau apie mistišką šios scenos pobūdį, už ką Vydūną savo metu kritikavo V. Mykolaitis). Šalta šviesa spindinti karžygiško di-dingumo aureolė čia visai užgožia žmogiškuosius Tairos bruo-žus.

Gal pats „žemiškiausias“ ir natūraliausias dramoje yra Kraurys, kurį pats Vydūnas laikė „šiaurės Hagno tipu“. Kaip ir dera romantinio pobūdžio herojui, jis — „piktasis genijus“, blogio nešėjas. Kartu jo mėgstami poelgiai ir charakteris turi įtikinamą psichologinį pagrindą. Nenumalšinama aistra jį

traukia prie Grožvydos. Toji aistra kankina Kraurį su nepaprasta jėga ir, nesusilaukdama atgarsio iš Grožvydos, stumia jį keršto, neapykantos, išdavystės ir kruvinių žudynių keliu, kuris veikale pavaizduotas gana ryškiai ir įtikinamai.

Dramaturginiu požiūriu „Amžinos ugnies“ veiksmo plėtoje nemaža dirbtinumo, nenuoseklumo ir statiškumo (Tairas netikėtas atsiradimas prie Birutės kalno, atsitiktinis šio herojaus giminystės ryšių su kriviu Aitra atidengimas, meniniu atžvilgiu nepagrįstas ir veikalui menkai tereikalingas istorinių asmenų — Jogailos, Jadvygos ir Vytauto — įvedimas, jų pasirodymas romuvoje ir kt.). Veikalo dialoguose ir monologuose įkirsta pernelyg dažnas ir vietomis išstėtas „amžinos ugnies“ kulto ir patriotinių idėjų deklaravimas. Tačiau, ir turėdama šiuos nemažus (Vydūnui būdingus) trūkumus, „Amžina ugnis“ ankstyvajame mūsų dramaturgijos formavimosi etape ryškėja kaip vienas žymiausių šio žanro veikalų.

3

„Probočių šešėliai“ (1908) — vienas ryškiausių misterijos žanro pavyzdžių Vydūno dramaturgijoje. Veikale užsimota alegoriškai pavaizduoti lietuvių tautos likimo kelius. Skirtinai nuo vėliau pasirodžiusių panašaus pobūdžio V. Krėvės „Likimo kelių“, kur pro alegorinę kūrinio rūbą ryškiai prasišviečia gana konkrečios istorinės realijos, Vydūno „Probočių šešėliai“ yra kur kas efemeriškesnis veikalas, pagimdytas romantiko idealisto vaizduotės ir karštų patriotinių siekimų.

Veiksmo eiga ir siužetas čia sudaro simboliškai išreikštą idėjų ir minčių schemą, tam tikrą tautos likimo apmąstymų sintezę. Antai pirmojoje šios misterinės trilogijos dalyje „Anga“ atskleidžiama lietuvių tautos išnykimo grėsmė kryžiuočių agresijos akivaizdoje. Antrojoje dalyje „Ne sau žmonės“ parodomas gaivališkas merdinčios tautos pasipriešinimas baudžiavinei priespaudai. Trečiojoje dalyje „Šventa ugnis“ alegoriškai vaizduojamas tautos atgimimas. Visų trilogijos dalių (vaizduojančių skirtingas epochas) centre stovi iš esmės ta pati veikiančios būtybės figūra, nors ir pasirodanti skirtingais pavidalais, visur dramatiškai santykiaujanti su mistiška

„tautos dvasia“, kurią Vydūnas yra perėmęs iš idealistinės vokiečių filosofijos. V. Mykolaitis-Putinas, savo laiku detalai išanalizavęs „Probočių šešėlių“ simboliškųjų įvaizdžių reikšmę, nurodė, kad Vydūnas romantišku tautos sąvokos traktavimu yra įnešęs nemaža naujo į XX a. pradžios lietuvių literatūrą. Jis rašė:

„Paprastai tauta suprantama kaip buvusių ir esamų žmonių kartų visuma, tos pačios etninės kilmės, tos pačios sąmonės, na, ir tos pačios kalbos, papročių etc. Vydūnas gi į tautos sąvoką įneša dar ir mistinio, dvasinio elemento: jam tautos branduolį sudaro tautos siela, tautos dvasia, kaipo visai reali būtybė, kuri, žinoma, savo pavidalu pasirodyti negali, bet kuriai reikštis Vydūnas įveda tam tikrų konkretinių elementų, atstovaujančių tai tautos sielai arba atskiroms jos galioms.“

Šitokia metafizinė tautos koncepcija Vydūno veikalui teikia nemaža poetiškumo, tačiau ji sunkiai besuprantama realistiškai galvojančiam šių laikų skaitytojui. Mes ją begalime priimti tik labai sąlygiškai kaip tam tikrą poetinį įvaizdį, pačioje idėjoje ieškodami objektyvios tiesos. Teisinga ir svarbi lieka Vydūno šiame veikale teigiama mintis apie žmogaus laisvę, kuri yra neatskirama nuo jo gimtojo krašto laisvės ir siejasi su laisvos visuomenės idealu. Veikalo autorius šiai minčiai suteikia gilų humanistinį turinį, pabrėždamas, kad žmogaus egzistencijos prasmė — ne mėgautis gyvenimu, ne snūduriuoti jame, o aktyvia veikla įgyvendinti žemėje tikrąjį žmoniškumą. Daivos lūpomis jis sako:

Ieškok veikimo, ne pasimėgimo!
Kurs jau pasijaučia tėvynėje,
tas tur išmokt atverti širdį
ir duoti plūst iš jos gelmių
su veikimu tyriausiam žmoniškumui!

Ši mintis labiausiai sukonkretinama ir dramatiškai įtikinamai reiškiamą antrojeje trilogijos dalyje „Ne sau žmonės“. Gerokai nutoldamas nuo bendro misterijos stiliaus ir vaizdų sąlygiškumo, Vydūnas čia pasirenka gana realią situaciją iš

¹ V. Mykolaitis. Vydūno dramaturgija, K., 1935, p. 97.

baudžios laikų. Į varganą baudžiauninko lūšnelę, kurioje priešmirtinės agonijos apimta kamuojasi sena valstietė Mirkuvienė, užklysta į elgetą panašus senis Vysuomis. Netrukus iš baudžios darbų grįžta Mirkuvienės sūnus Mykolas. Čia sužinome, kad Mykolo sužadėtinę Aliutę pasikvietė į dvarą ištvirkęs ponas Horstenšteinas. Tai sustiprina ir taip jau slogią dramatiškumo atmosferą, nes merdinti Mirkuvienė ragina nerimaujantį sūnų nusilenkti likimo valiai, viską kantriai kentėti ir melsti dievo malonės. Parbėga įaudrinta ir užgauta Aliutė, netrukus ją atsiveja pats ponas, reikalaudamas, kad ji iki vestuvių pabūtų pas jį dvare. Įniršęs Mykolas, Vysuomio pakurstytas, nužudo nekenčiamą poną. Šią realistinei ir psichologinei dramai tinkančią situaciją Vydūnas giliai įpramina savo idėjų ir pasaulėjautos plotmėje.

„Ne sau žmonėse“ veikiantis „tautos dvasios“ nešėjas Vysuomis išryškėja gana realiu pavidalu — kaip elgetos rūbais klajojantis liaudies filosofas, žmogiškumo pranašas, skelbiąs laisvės („sau žmogaus“) idėją. Jis smerkia baudžios slegiamų žmonių tamsumą ir dvasios vergiškumą, persipynusį su dievo baime, socialiniu ir nacionaliniu užguitumu. Su nepalaužiama dvasios jėga Vysuomis yra pasiryžęs nešti į kiekvienus baudžiauninko namus išsilaisvinimo mintį, skelbti, kad „žmogus sau žmogum būtų, o ne kitam. O pastojęs sau žmogumi, tuomet gal būti žmogumi ir kitam, iš meilės, kaip brolis broliui. (...) O traukiu po Lietuvą, per žmonių širdis, žmonėms pranešti tą dalyką. Mat, aš tikrasis Lietuvos dykasis, kuriam, berods, paplėšė iš po kojų žemę — anie jūsų maloningieji dykūnai — bet kuris tačiau Lietuvoj gyvens, kol neapklos nuvargusiojo kūno Lietuvos žemė!“

Vysuomiui laisvo žmogaus idėja yra ne vien patriotinė misija, bet ir giliai asmeniška būtinybė. Jaunystėje iš jo dvarponis pagrobė mylimąją ir ją pražudė užkrėtęs bauria liga, jį patį išvarė iš tėviškės. Keršydamas savo engėjui, Vysuomis surado aukštesnę tikslą — visus „sužadinti žmones, kad būtų sau žmonėmis“.

Antipodu Vysuomiui dramoje iškyla Mirkuvienė, kuri yra gana ryški ir kaip realus asmuo — baudžios nukamuota kaimo moterėlė, ir kartu kaip sąlyginis paveikslas, simboli-

zuojas tautos merdėjimą, liaudies užguitumą. Viso dramos veiksmo metu Mirkuvienė merdi blausioje trobelėje, saikindama savo sūnų Mykolą ir jo sužadėtinę būti nuolankiais, susitaikyti su savo būtimi, paklusti skriaudėjams: „Kentėkita — ir — judu! — Pasižadėkit — viską — kęsti — ką — dar — uždės — mums — viešpats — mūsų — dievas — kaip kunigėlis — saky — da — vo.“

Prieš šią krikščionišką nuolankumo ir susitaikymo moralę kaip tik labiausiai ir kovoja Vydūnas, matydamas joje didžiausią žmogaus ir tautos pavergimo pavojų, o taip pat dorovinių principų pažeidimą. Aktyviai veiklai ir kovai prabundančio Mykolo lūpomis jis sako, kad „kęsdamas negali pasilikti doru! (...) Mums kenčiant — ar dykūnas nenaikins dorybės!“ Realia baudžiamos laikų situacija (kai baudžiauninkų nuolankumu besinaudojantys liaudies engėjas tampa didžiausiu amoralumo įsikūnijimu, iššaukiančiu gaivališką žmonių pasipriešinimą ir kerštą) „Ne sau žmonių“ autorius labai įtikinamai šią tiesą atskleidžia.

Tokiu būdu Vydūnas yra pirmasis mūsų rašytojas, taip reikšmingai iškėlęs klausimą apie reakcinį krikščioniškosios susitaikymo moralės vaidmenį, diegiant lietuvių tautoje vergišką nuolankumą, pasyvumą, žlugdant asmenybės moralinį pilnavertiškumą. Vėliau ši idėja vaisingai buvo vystoma tarybinėje lietuvių literatūroje (Just. Marcinkevičiaus „Kraujas ir pelenai“).

Pažymėtina taip pat, kad „Ne sau žmonėse“ Vydūnas peržengia (bene vienintelį kartą) savo nuolat pabrėžiamo grynai moralinio-kultūrinio pasipriešinimo ribą. Dažnai teigdamas, kad „žmogus tiktai iš vidaus teaug“, kad jo aktyvumas visų pirma turi būti sutelktas etiniame savo vertės pajautime ir nacionaliniame sąmoningume, rašytojas šiuo atveju nelieka abejingas ir fizinės kovos idėjai, nebodamas, kad ji yra susijusi netgi su kraujo praliejimu. Vydūno herojai (Vysuomis, Mykolas, Aliutė) čia nebeapasitenkina savo širdyje atgaivinę „probočių šešėlius“, atgaivinę savyje mistinį „tautos dvasios“ plazdėjimą (kaip tai ryšku kitose trilogijos dalyse), — jie „sau žmonėmis“ gali tapti ir tampa, nutrenkdami nuo savo sprando niekšingąjį dvaro poną, fiziškai su juo susidorodami.

Žinoma, šiame kovos akte vyrauja grynai moraliniai motyvai, tolimi nuo socialinio ar politinio sąmoningumo, tačiau ir juose glūdi svarbus pažangos momentas, nepraradęs reikšmės iki mūsų dienų, kai tuo tarpu daugelis kitų šios misterijos obalsių ir įvaizdžių beturi daugiau istorinę reikšmę, kaip tam tikri Vydūno gyvenamojo meto nuotaikų atspindžiai (ypač „Šventa ugnis“).

Formos atžvilgiu „Probočių šešėliams“ būdingi misterijos bruožai. Veikalo veiksmas vyksta tartum didingos religinės mistikos apgaubtas ceremonialas. Įvykiai plėtojami mistinę nuotaiką sukeliančiose vietose: rūku apsitraukusioje miško tankmėje, savotiškoje gamtos šventykloje, kur Tautvydai pasirodo iliuzorinė Daivos (genijaus) figūra („Angoje“); prie pagoniškos maldyklos aukuro griuvėsių, kur žaibuojant Mantvydai pasirodo gąsdinančios šmėklos; kapinyne, kur Tautvyda stebi senovės lietuvių kaukolę („Šventa ugnis“). Mistinė misterijos atmosfera yra atitraukta nuo tradicinių biblijinių elementų bei viduramžių religinės dramaturgijos atributų ir yra priartinta prie senovės lietuvių panteistinės pasaulėjautos, jų pagoniškojo ritualo, etnografinių bei istorinių relikvijų. Tačiau ir ši forma čia tėra daugiau išorinis sąlyginis poetinis rūbas, į kurį Vydūnas įvilko savo filosofinius apmąstymus.

Mūsų laikų žmogui į „Probočių šešėlius“ norisi žiūrėti kaip į savotišką intelektualinę dramą, kurios veiksmo varomąją jėgą ir branduolį sudaro tam tikros problemos apmąstymas. Per visą veikalą jo centre stovi (nepaisant, koku pavidalu — Tautvydos, Mantvydos, Vysuomio) intelektualiniu atžvilgiu aktyvi asmenybė, kuriai neduoda ramybės tautos likimo ir žmogaus moralinio pilnavertiškumo klausimai.

Todėl Vydūnui mažai terūpėjo, kad mistiškoji „Anga“ ir pirmoji trilogijos dalis „Vėtra“ stilistiniu atžvilgiu nelabai derinasi su buitiškai realiais ir prozaïškais „Ne sau žmonėmis“, o „Šventojoje ugnyje“ mažai bepaisoma situacijos vientisumo, veiksmas jungiamas iš savarankiškų alegorinės prasmės epizodų, kurių vaizdinė forma jau tiesiogiai priklauso nuo rašytojo apmąstomų reiškinių įvairumo bei pobūdžio, asocijuojasi su atitinkamais XIX a. pabaigos lietuvių nacionalinio judėjimo momentais (duobkasiai simbolizuoja susido-

mėjimą lietuvių tautos praeitimi, Keleivis — „Aušros“ leidimą ir pan.).

„Probočių šešėlių“ meninį įtaigumą apsprendžia daugiausia du dalykai: dramatinės situacijos, kuriose realizuojasi idėjinis veikalo konfliktas, ir pagrindinio veikiančio asmens monologų vidinė įtampa, emocionalumas. Pirmasis dalykas labiausiai ryškus „Ne sau žmonėse“, kur visi dialogai ir reiškiamos mintys yra tvirtai susieti su herojų psichologine būseną, pagrįsti jų gyvenimiška patirtimi. Tautvydos monologai įtaigiausi yra tose veikalo vietose, kur dėstomos mintys yra susijusios su giliu vidiniu herojaus išgyvenimu, išreiškia jo valingus troškimus, džiaugsmą, abejonę ar skausmą. Antai su didele emocija jėga veržiasi Tautvydos sielvartas, regint gimtojo krašto nelaimes, jaučiant tėvynės kančią:

A! ūkanos, ar jūs negalite
manęs praryti?
Kapai, ar jūs negalit atsiverti?
Gyvybė, amžina mirtis,
ak, viskas amžinas tuštumas!
Ir ši šalis — ši žemė negyva!
Tėvynė — negyvybė — amžina!

Reikšdamas tokius jausmus ir mintis, Vydūnas daug kur pasiekia ryškios poetinės ekspresijos, maironiško patriotinio pakilumo bei skambumo. Tačiau ne vienoje vietoje krinta į akis monologų ištėtumas, deklaratyvus tonas, perdėta patetika, besijungianti su racionalumu, sunkokas, archaiškas stilius, kas ypač trukdo šių dienų skaitytojui į Vydūno veiklą giliau įsigyventi.

4

Vydūno dramaturgijos viršūnė — tragedija „Pasaulio gaisras“, parašyta 1922—1928 metais. Vydūnui būdingi idėjiniai-moraliniai konfliktai šiame veikale įgauna nepaprastai stiprią ir jaudinančią dramatinę įtampą, kuri yra grindžiama realiomis šio šimtmečio gyvenimiškomis aplinkybėmis ir gilia

filosofine sinteze, o jo formoje pastebimi nauji meninio mąstymo bruožai, susiję su realistinėmis ir moderniosiomis XX a. literatūros tendencijomis.

Kaip ir daugelyje kitų Vydūno dramų, taip ir „Pasaulio gaisre“ ryškus intelektualinis pradai. Visą kūrinio struktūrą peršviečia žmogaus dvasinio pilnavertiškumo idėja, kurią autorius teigia, gina ir aukština kaip filosofas ir menininkas, moralistas ir patriotas. Tačiau skirtingai nuo kai kurių kitų Vydūno veikalų „Pasaulio gaisre“ ši idėja yra glaudžiausiai susijusi su konkrečiu reiškiniu — būtent Pirmojo pasaulinio karo, jo kilimo priežastį, esmės ir padarinių lietuvių tautai apmąstymu bei analize, realistišku to karo epizodų pavaizdavimu.

Mėgdamas formos monumentalumą, filosofinį-romantinį užmojų, Vydūnas ir „Pasaulio gaisrą“, šį gana realistiškai skambantį veikalą, įrėmina „Įeiga“ ir „Išeiga“ — simboliškais, perkeltinės prasmės paveikslais.

Skaitome „Įeigą“ ir pasijuntame tarsi patekę į vydūnišką misteriją. Vėl tos pačios pro rūkus ryškėjančios vizijos su paslaptiniais gamtos gaivalais ir abstrakčios prasmės veikėjų figūromis. Matome lyg mitologinį gamtos jėgų (vėjo, vandens, ugnies, visokių pasakiškų būtybių) pabudimo paveikslą — pasaulio pirmapradės būklės simbolį. Bet staiga kontrastingai šį paveikslą pertraukia visai kitos prasmės reginys, kur skamba mokslininko žodžiai: „Nihil in intellectu, quod non ante in sensu!“, skelbią materialaus pasaulio pažinimo šūkį. Netrukus įsiterpia trečias reginys su senovės graikų šventyklos angoje įrašytais žodžiais „Gnothi seauton“ (pažink save). Simbolinės vizijos, neprarasdamos savo poetinio išraiškingumo ir grožio, čia jau simbolizuoja dviejų filosofinių koncepcijų konfliktą pasaulio išsivystymo eigoje. Šių koncepcijų susidūrimo šviesoje Vydūnas tariasi suradęs esminį pasaulio raidos prieštaravimą, iš kurio kyla žmoniją žudantys karai. Pasaulio gaisras, Vydūno supratimu, kyla iš to, kad žmonija, vienpusiškai susižavėjusi materialiu supančios aplinkos pažinimu, sukūrė aukštą civilizaciją, netolygią „savęs pažinimui“, t. y. netolygią savo dvasinės kul-

tūros išsivystymui. Šviesveidžio moksleivio lūpomis dramos autorius sako:

Visas galias savąsias jūs sukrovėte mašinose.
Bet ar patiems širdies dar liko?
Ar dvasios-sielos jums yra dar galios?
Naikinti norit priešą savo mašina,
Bet mašina naikins ir jus!
Bejėgiai ir be galios suteškėsit!
Raudokite! Nerykaukit! Raudokit...

Tai, be abejo, idealistinė ir nelabai logiška karo priežasčių aiškinimo koncepcija. Tačiau ji mums įdomi ir vertinga ne tiek savo filosofiniais pagrindais, kiek humanistiniu patosu. Ją išskeldamas, Vydūnas smerkia Ničės mestą „Wille zur Macht“ (jėgos troškimo) šūkį, pagimdžiusį žvėriškąją vokiečių militaristų aistrą — pavergti ir valdyti.

Šią mintį Vydūnas galutinai išryškina pačioje dramoje, vaizduodamas vokiečių įsiveržimą į Lietuvą, jų elgesį okupuotoje teritorijoje, jų pasaulėjautą ir užmojus. Vienas pagrindinių dramos veikėjų — vokiečių armijos atstovų, kurį Vydūnas vadina apibendrintu vardu,— Majoras sako: „Valia galybėn nuves vokiečių tautą taip aukštai, kad pirmaus visame pasaulyje.“

Gerai pažindamas militaristinių Vokietijos sluoksnių galvoseną, Vydūnas savo veikale įžvalgiai parodė, kaip jėgos šūkis jau pirmojo pasaulinio karo metu gimė vokiečių tautoje tas savybes, kurios vėliau leido joje įsikeroti fašistiniam „antžmogių“ siautėjimui, išugdžiusiam tūkstančius hauptmano Unšlito tipo išsigimėlių.

Nė viename Vydūno veikale ir apskritai mūsų literatūroje vokiečių ekspansijos grėsmė lietuvių tautai nebuvo pavaizduota taip akivaizdžiai, aktualiai ir tokiu giliu dvasinio pavergimo aspektu, kaip „Pasaulio gaisre“. Čia apnuoginamos fašizman pakrypusios Vokietijos užmačios ne tik asimiliuoti kaimyninę lietuvių tautą, ištirpdyti jos kultūrą vokiškume, bet ir sunaikinti žmogiškumą apskritai, palaužti moralinį individo orumą.

Per visą tragediją mes matome didelės dramatinės įtampos dvikovą, kuri vyksta tarp Magės ir Majoro. Būdama intelek-

tualiniu ir psichologiniu dviejų realistinio plano veikėjų susidūrimu, ši dvikova kartu turi ir perkeltinę prasmę. Majoras čia yra vokiškojo jėgos troškimo ir pavergimo išikūnijimas, o Magė iškyla kaip lietuvių tautos pasipriešinimo ir apskritai žmogiškojo prado simbolis.

Veikalo konfliktas, prasidėjęs „Įeigoje“ plačiais filosofiniais apibendrinimais, visą laiką yra traktuojamas plačiu bendražmogišku aspektu. Antai I veiksme Magė savo tvirtą pasiryžimą ginti tėvų namus grindžia šitokiu įsitikinimu: „Vyrams griaujant senąjį amžių, mums, mergaitėms, reikia kurti naująjį. Vyrai žudydami pagaliau pasibiaurės savo nežmoniškumu. Tuo tarpu mes auginsime gyvybę ir malonumą. Tautos atsigauna tikrai iš moterų, iš jų širdies tyrumo.“

Magė čia iškyla kaip kuriamojo gyvenimo prado atstovė biologine ir moraline prasme. Ji priešpastatoma griaujančiai karo jėgai.

Tolesnėje veiksmo eigoje Magė jau atsiskleidžia kaip tautos karžygė, panaši į „Amžinosios ugnies“ Grožvydą. Visiems besitraukiant iš karo lauko, ji lieka saugoti Tautvilų namus kaip šventą tautos relikviją, lietuviškumo židinį: „Iš mūsų namų kaip iš aukuro turi sukilti šventa ugnis! Šventa ugnis! Naujojo amžiaus ugnis!“

Šitie perkeltinės prasmės niuansai veikale organiškai jungiasi su konkrečia realistine situacija, psichologine tiesa, personažų aistrų kova. Magės uždavinys yra apsaugoti savo kaimo merginų dorą, o taip pat gimtąją Tautvilų sodybą nuo sunaikinimo. Ir vienu, ir kitu atžvilgiu yra iškilęs didelis pavojus, įžengus į kaimą vokiečių kariuomenėms. Situacijai nemažo psichologinio aštrumo teikia „meilės trikampis“. Magę jungia abipusė tyra meilė su vokiečių kariuomenėje tarnaujančiu Rytprūsių lietuviu Arvydu Gintautu. Tačiau jai neabejingas ir Majoras, kuris, Arvydui išvykus į Vakarų frontą, vis atkakliau atakuoja gražiąją lietuvaite, užsibrėžęs išsivežti ją į Berlyną ir turėti sau už žmoną.

Iš Magės ši kova pareikalauja nepaprastų dvasios pastangų, aukščiausio moralinio heroizmo ir žmogiško orumo, kuris mums taip gyvai primena realius G. Petkevičaitės-Bitės išgyvenimus pirmojo pasaulinio karo metais, jos stebinančią iš-

tvermę ir išmintį tramdant kare sužvėrėjusių žmonių aistras.¹ Lietuvių dramaturgijoje iki šiai dienai nėra kito tokio veikalo, kuriame tragiška atomazga būtų susijusi su tokia herojaus moraline jėga, taurumu ir patriotiniu nusiteikimu, kaip Magės pastangos atsispirti Majoro valiai. Didelio dramaturgo ranka parašyti puslapiai, kur Majoras valingomis pastangomis nori pasiekti, kad Magė, taip atkakliai tramdanti jo vyriškas aistras ir agresyvaus vokiškumo dvasią, pati savo noru priimtų okupantų nešamą „aukštesnę kultūrą“, gera valia paklustų prievartai. Jis siekia moralinės ir psichologinės pergalės, kas reikštų — palaužti pačios lietuvių tautos valią ir atsparumą. To neįstengdamas padaryti, jis galų gale griebiasi jau grubiausios prievartos, įsako padegti Tautvilų namus ir nori jėga išvežti jų gynėją. Ir šiuo tragišku momentu oriai skamba mirtį pasirinkusios, bet nepalūžusios Magės žodžiai: „Bet aš jokios prievartos neklausau! Aš nenusileidžiu jokiai nuogalei! Aš nesilenkiu nė vienam! Aš savo galiomis išbūvu. Pašvęsta esu ir pasiliksiu! O jūs dar kaupiate sau naują kaltę! Per šimtmečius, nuo kryžievių laikų, jūsų tauta nusižengė prieš mus! Likimas pats patieks jums sąskaitą. Savo gyvybe pasirašau jos ieškinį!“

Visiškai galima sutikti su V. Mykolaičiu-Putinu, kad tie žodžiai „prilygsta prasmingiausiems Maironio patriotinės lyrikos šūksniams. Kaip Maironio, taip ir Vydūno žodžiai yra išspausiti skausmo, didelių pavojų ir žūtbutinių kovų akivaizdoj. Bet vieni ir kiti reiškia didelį pasipriešinimą, didelį pasiryžimą ir nepalaužiamą optimizmą — o tai yra tvirčiausios laimėjimo garantijos“.²

Šiandien, kai ištisos tautos yra iškentusios dar baisesnius hitlerinės agresijos padarinius ir patyrusios daugelį kitų pavojų, Vydūno dramoje pavaizduotas žmogaus dvasinis atsparumas, vidinis pasipriešinimas, nepriklausomybė ir heroizmas skamba dar reikšmingiau, dar prasmingiau.

Rašydamas patriotinių idėjų persunktą veikalą, Vydūnas sugebėjo išlikti plataus akiračio mąstytoju. Smerkdamas vo-

¹ Žiūr. G. Petkevičaitė-Bitė. Karo meto dienoraštis, Vilnius, 1966.

² V. Mykolaitis. Vydūno dramaturgija, K., 1935, p. 75.

kišką jėgos troškimo ir viešpatavimo dvasią, jis išsaugo pagarbą vokiečių tautai, kaip tokiai, jos senai kultūrai, jos žmonėms (Toitburgas). Už lokalinio reiškimo ir konflikto jis ieško visuotinesnių priežasčių ir dėsningumų. „Išeiškoje“ vėl su nerimu skamba į motinų lūpas įdedami žodžiai: „Kurios pasaulio galios sukelia karus?“

Čia vėl skamba naujų karo kurstytojų šūksniai: „Tegul narsums liepsnoja kaip ugnis.“

Karo ir taikos klausimas „Pasaulio gaisre“ keliamas kaip pirmą kartą visos žmonijos, visų tautų likimo problema. Vydūnas vienas iš pirmųjų lietuvių literatūroje ima siekti platesnių minties horizontų, turėdamas prieš akis ne vien tik savo gimtąjį kraštą, bet ir visą planetą, jos praeitį, dabartį ir ateitį.

„Pasaulio gaisre“ Vydūnas mąsto jau kaip XX amžiaus menininkas, žengęs svarbų žingsnį nuo romantinio vaizdų iliuzoriškumo į kontrastingas ir daugiopas naujojo šimtmečio realijas, konkrečiau suvokdamas draminių konfliktų aštrumą ir platumą. Pradėjęs veikalą misterinio pobūdžio „Įeiga“, Vydūnas joje sutalpina tokią daugybę skirtingiausių realijų, kokių nėra buvę jokioje kitoje jo dramoje. Čia suskamba intelektualinė mokslininko ir jo mokinių diskusija, įsiveržia pramoninis mašinų gaudesys, girdėti pranašo balsas, aiškinąs žmonėms gyvenimo prasmę, sušvitusiame šviesos skritulyje matyti baigiama montuoti patranka ir skamba entuziastingi jos gamintojų balsai, po to eina moterų ir vaikų scena, šmėkšteli ginkluoti kareiviai, pasirengę aplink pasaulį skristi lėktuvais, į visą žmoniją kalbanti radijo stotis, gaudžia patrankos, mergaitės kilnūs pasiaukojimo žodžiai susilieja su kulkosvaidžio tratėjimu. Kontrastingos vaizdinės asociacijos sukomponuotos labai išpūdingai, ekspresyviai, emocionaliai. Visa tai padaryta labai taupiai, saikingai. Ritminis kai kurių motyvų ir vaizdinių pasikartojimas (pvz., Mokslininko frazė „Nihil in intellectu...“, vyrų ir moterų šauksmai ir kt.) pabrėžia viso paveikslo ritmą, kontrastų dramatiškumą, prasminius akcentus. Šitoks jau XX a. moderniajam menui artimas meninis sprendimas veikia mūsų vaizduotę panašiu būdu, kaip, pvz., P. Pikaso „Gernika“.

Pačioje dramos veiksmo eigoje Vydūnas naujai ir įdomiai panaudoja savotišką antrąjį vaidavimo planą. Antai pirmo veiksmo pradžioje iš už scenos skamba vargšų rauda, kuri nėra tiesiogiai susijusi su scenoje vykstančiais įvykiais — Tautvilų rengimusi važiuoti į Rusiją. Šis „choras“ yra tarsi atgarsis iš kitų platesnių veiksmo peripetijų ir iš karto aktyvizuoja asociatyvinį skaitytojo ar žiūrovo mąstymą:

Siaučia gaudžia karas-pražūtis!
Nušviesta gaisrų nuolat naktis!
Pragaras dar peri vis daugiau velnių.
Dieve, mūsų pasigailėki visų!

Tas pats vargšų choras reikšmingai pasikartoja antrame veiksmo, įžengiant į kaimą vokiečiams, ir skamba lyg pikta lemianti pranašystė.

IV veiksmo, kai vokiečių kareivis Krinkis, suviliojęs Aistrą, nusitempia ją į klėtį, pasigirsta užklydusio elgetos dainelė:

Oi varge, varge, vargeli mano...

Prasmingais akcentais toks „refrenas“ suskamba dar kelesiose šio veiksmo vietose, pabrėždamas merginų nuopuolį, visai tautai gresiančią dvasios menkystę, vergiškumą.

Kai dramos įvykiai pakrypsta į katastrofą, vargšų rauda IV veiksmo 6-oje scenoje skamba tarsi visų karo iškamuočių žmonių šauksmas, malda į dievą, prašymas jo pagalbos. O dramos pabaigoje, įvykus katastrofai, tas pats vargšų choras raudoja pačia tragiškiausia gaida, kaip skausmas dėl prarasto pasitikėjimo dievo pagalba, kaip atskleidimas karo priešasčių pačiame žmoguje:

Kur nueisim? Karas amžinas!
Širdžiai degint kursto jis liepsnas!
Slopstam, žūvame jų pragare visi!
Dieve, kur tu? Kur tu esi? kur esi?

Vydūnas šiuos „akompanimentus“ puikiai suderina su realistiniu savo dramos pobūdžiu, antikinių tragedijų choro elementus jau kreipdamas B. Brechto „songams“ šiek tiek artima linkme.

Kita vertus „Pasaulio gaisre“ Vydūną dar gerokai tebevaržė patetiškas misterijų ir romantinių dramų stilius, polinkis į abstraktumą ir egzaltaciją. Tai ypač jaučiama scenose su kaimo merginomis, ištęstuose kaimiečių dialoguose, „Išei-goje“ ir kitur. Veikalo įtaigumą silpnina daug kur sausa, sustingusi kalba — bendra visų Vydūno raštų yda. Jeigu ne visi šie trūkumai, V. Mykolaičio-Putino žodžiais tariant, „Pasaulio gaisrą“ galima būtų vertinti „ne tik kaip vieną iš prasmingiausių, bet taip pat ir įdomiausių dramų mūsų literatūroje“.¹

* * *

Vydūno ir jo kūrybos likime daug kas dramatiška, netgi tragiška. Ištisis dešimtmečius bylojęs į savo tautiečius pranašo balsu, atkakliai, kaip ir Magė „Pasaulio gaisre“, stovėjęs prie tėviškės namų židinio, gynęs lietuvių kultūros idealus netgi žiauriaisiais hitlerinio šovinizmo metais, „Probočių šešėlių“ autorius vis dėlto mažai tebuvo supras tas tų žmonių, kuriems jis savo raštus pirmiausia skyrė. Dauguma Rytų Prūsijos lietuvių, užsikrėtusių biurgeriška dvasia, nebepajėgė suprasti ir įvertinti Vydūno idealizmo, jo aukštų ir herojiškų sielos polėkių, jo drąsaus (XX a. taip sunkiai beįgyvendinamo) obalsio — būti „sau žmonėmis“. Vydūno žemėje nebesutramdomi veisėsi unšlitai ir jų fiureriai, įžiebę naują pasaulio gaisrą, žiauriausiu būdu sutrypė bet kokį žmogiškumą. Šių audrų ir sukretimų metu žilas, į legendų vaidilą panašus „amžinosios ugnies“ saugotojas buvo nublokštas toli nuo gimtųjų Nemuno pakrančių ir mirė 1953 m. Vakarų Vokietijoje.

Nelengvas buvo Vydūno kelias ir į plačiąją Lietuvos visuomenę. Susiformavęs idealistinės filosofijos bei teosofijos įtakoje, Vydūnas buvo pernelyg aukštai pakilęs „virš žemės“, atitolęs nuo kasdieniškos lietuvių liaudies, gyvenimo realybės, jos sudėtingų socialinių ir psichologinių problemų. Šis idealistinis atotrūkis nuo realybės Vydūno kūryboje ne vienu atveju prieštarauja netgi pačiai meno prigimčiai, veda

¹ V. Mykolaitis. Vydūno dramaturgija, K., 1935, p. 76.

ją prie abstrakčių schemų, sausų, negyvų alegorijų. Ir, kaip teisingai pabrėžė V. Mykolaitis-Putinas, Vydūnui, kaip ir „nė vienai meno srovei, nė vienam meno kūrėjui nutolimas nuo gyvenimo tikrovės, nuo konkretinių pasaulio reiškinių ir nuo gyvos žmogaus širdies į gerą neišėjo“.¹

Vydūnu bene labiausiai buvo žavimasi po 1905—7 metų revoliucijos, kai lietuvių literatūroje stiprėjo susidomėjimas modernistinėmis srovėmis, idealistine pasaulėjauta, mistiškai romantišku ir simbolišku „tautos dvasios“ kultu. Tačiau tas susidomėjimas lieté neplačius tam tikros buržuazinės inteligentijos sluoksnius. Vėliau, buržuazinės santvarkos metais, Vydūnas būdavo dažnas svečias Kaune. Į jo paskaitas suplaukdavo nemaža gerbėjų ir smalsuolių, tačiau jo kūryba didesnio populiarumo neįgijo. Sumaterialėjusiai miesčionijai, biurokratinėm ano meto viršūnėm ir ypač „vokiška tvarka“ besižavintiems sluoksniams Vydūnas su savo aukštomis ir savitomis idėjomis turėjo atrodyti donkichotišku keistuo-liu.

Tikroji Vydūno ir jo raštų gyvenimiškoji prasmė bene ryškiausiai buvo pajusta Didžiojo Tėvynės karo metu, kai lietuvių tauta atsidūrė hitlerinių grobikų nasruose ir kai „Probočių šešėliuose“ skausmingai tariami Godvilos žodžiai įgavo aktualiausią, kovai mobilizuojančią prasmę:

Dievai! žaibu kerštingu
suskaldykit neteisų jūjų skydą,
neteisią širdį! Žodžiais jie gražiais
apvyllė širdis nusitikinčių
lietuvių, bet savyj tik peni
biauriausią kraujo troškulį!
Dievai, atverkite akis
lietuviams! Duokite viensirdžiai
išrauti šlykščią atėjūnų veislę
iš mūsų mylimos tėvynės!

Vydūnas tapo dvasiniu ginklu daugeliui tų, kurie mirtino pavojaus akivaizdoje mobilizavosi kovai — tiesioginei ar netiesioginei. Jo raštai, jo antigermaniškos kovos heroizmas

¹ V. Mykolaitis. Vydūno dramaturgija, K., 1935, p. 26.

naujai atgimė tuo metu ir tarybinių lietuvių rašytojų sąmonėje, padėjo jiems giliau įprasinti žūtbutinę tautų kovą prieš fašizmą. Ne veltui karo metu K. Korsakas parašė platų, publicistinio įkvėpimo kupiną etiudą apie Vydūną, išnagrinėdamas antigermaniškuosius, patriotinius jo kūrybos motyvus, jo optimistinę ryžtą ir tikėjimą pergale. Etiudo autorius iškėlė Vydūną kaip vieną „ryškiausių germanizmo priešų mūsų literatūroje“. Toks rašytojo nusistatymas ypač buvo vertinamas todėl, kad „Vydūnas, išaugęs vokiečių kultūros įtakoje, studijavęs Vokietijos universitetuose, visą savo amžių nugyvenęs Vokietijos ribose, gerai pažįsta vokiečių psichologiją, gerai žino vokiečių grobikų pažiūras į lietuvių tautą ir jų imperialistinius planus Lietuvos atžvilgiu. Todėl Vydūno veikalai — tiek grožiniai, tiek ir moksliniai bei publicistiniai — yra mums svarbūs ne tiktai savo meninėmis ir ideologinėmis vertybėmis, bet ir kaip autentiški epochos dokumentai, kaip objektyvūs lietuvių kovos prieš germanizmą liudijimai, iš kurių mes visu ryškumu pažįstame amžinojo mūsų tautos priešų veidą“.¹

Šie žodžiai apibūdina ir pagrindinę istorinę Vydūno raštų bei visos jo veiklos reikšmę, nes iš tikrųjų jo kūryboje „pirmą kartą po K. Donelaičio „Metų“ taip plačiai atsispindėjo Prūsijos lietuvių likimas, jų germanizavimas“.²

Dabartinis pagrindinių Vydūno veikalų išleidimas, sutampęs su šimtosiomis jo gimimo metinėmis, duos naują akstiną susidomėti šiuo savitu rašytoju ir mąstytoju. Mūsų laikų išprusęs skaitytojas, siekiąs giliau suprasti savo tautos likimą, galvojęs apie aukštą žmogaus paskirtį ir savo amžiaus humanistinių idealų įgyvendinimą, sugebės rasti bei įvertinti Vydūno veikaluose ir naują dabarčiai aktualią prasmę.

Jonas Lankutis

¹ K. Korsakas. Prieš amžinąjį priešą. K., 1945, p. 164.

² Lietuvių literatūros istorija. T. 2. V., 1958, p. 596.

*Amžina
u g n i s*

DRAMATIŠKA TRILOGIJA

PASTABOS

Šitą savo veikalą leidžiu į žmones, nors mielai jį dar palaikyčiau prie savęs. Labai daug dar matau jame, ką galėčiau tobulinti. Vien tereikia man tam dar laiko. Tačiau išleidžiu tą veikalą. Ir toks, koks jis dabar yra, jis bus, rodos, žymus lietuvių raštijoj.

Sumaniau vyriausiąją, tai yra antrąją šio veikalo dalį, „Romuvą“, pirma, būtent 1902 m. Ir vaidinome ją su vardu viso veikalo Tilžėj vasario 15 dieną 1903 m. Veikiai po pirmo vaidinimo pradėjau tą savo tvarinį tobulinti. Jeib man tai kuo geriau pasisektų, verčiau jį dalimis vokiečių ir tad atgal lietuvių kalbon. Taip mažmožiai man aiškesni tapo.

Vėliau, 1908 m., sumaniau ir parašiau trečiąją šio veikalo dalį, „Vaidilutę“. Vaidinome ją Tilžėj vasario 21 dieną 1909 m. Po vaidinimo ir „Vaidilutę“ ėmiau dar dailinti.

Galiausiai, 1909 m., parašiau ir pirmąją dalį, „Namų Ugnelę“. Vaidinome ją Tilžėj vasario 6 dieną 1910 m. ir vasario 18 dieną 1912 m. Visą tą laiką, kuomet tik prieidamas, dirbdavau prie to veikalo. Vis norėjau, manydamas apie turinio svarbumą, kad ir veikalo forma būtų kiek galint tobula. O matydamas, kiek dar lig to reikia, kartą panorėjau išleisti pirma nors „Vaidilutę“ vieną. Bet tada tik pasiryžau dar palaukti ir visą veikalą kartu paduoti spaudai. Beveik be perstojimo dirbau tam nuo rudens 1911 m. lig rudens 1912 m. Ir, rodos, dabar laikas, kad veikalas pasirodytų viešai.

„Liepsnų Ryto“ ir „Vakaro“ giesmę parašiau šią vasarą, nors apie jos turinį jau seniai buvau manęs ir jį liepsnas nešančioms ir žengiančioms mergaitėms jau kelis kartus vaidinti davęs, pirmą kartą Tilžėj rugpiūčio 4 dieną 1907 m. Šita giesmė parodo, kuriuo žvilgiu

sutvėriau „Amžiną Ugnį“. Rodos, ne vienas į ją žiūrės kaip į alegoriją ir į vaidinamus asmenis kaip į simbolius. Bet nereikėtų tai daryti labai apsiaurintu žvilgiu. Man visas pasaulis, visas gyvenimas išrodo simboliu didžiosios gyvybės, iš kurios jis kyla. Pavieni žmonės, pavienės tautos, net amžiai yra mano akyse ypatingi didžiojo slėpinio reiškiniai. Dėl tos priežasties veikalas ir turi realią išvaizdą. Simbolizmas neturėtų būti į jį dedamas.

Veikalo nusidavimai ir asmenys imti tai iš istorijos, tai iš padavimų ir iš mano intuicijos. Suprantama, kad jais taip naudojasi, kaip man meno žvilgiu tai išrodė reikalinga. Todėl istorinis tėra tik pamatinis pasirodančių žmonių būdas, kaip, paveikslui Vytauto, Jogailos, Jadvygos ir kitų. Palangos Birutės kalną pasirinkau paskutinės Romuvos vieta todėl, kadangi kitos Romuvos vieta vargu taip yra lietuvių atmintyje ir pagarboje pasilikusi, kaip ši. Bet yra tam parinkimui ir tyro meno priežastis. Ji regima.

Tokia jau priežastis yra ir tam, kad anų laikų žmonėms duota kalbėti apie tėvynę, apie Lietuvą. Kuomet Romuvos sugriovimas padaromas labai svarbiu lietuvių tautos atsitikimu, tuomet reikia parodyti, kad tų laikų lietuviai tai ir pajaučia. O iš to išeina būtinumas kalbėti apie tėvynę Lietuvą. Gali kas dar ir pamanyti, jog šio veikalo krikščionys nepasirodą krikščionių prakilnumu. Bet ir tam yra istorijos ir kartu meno priežastį. Įvedimas „naujos tikybos“ prievarta, net kraujo praliejimu, reiškia labai aiškiai doros ir tikybos žemumą. Ir tieji, kurie tokiu būdu platina savo tikyba, negali būti prakilnūs savo tikybos žmonės. Todėl tiktai, kur jie vien skelbia savo tikybos mokslą, aiškiai ir matyti krikščionybės prakilnumas. Bet kad mūsų probočių tikyba taipojau būtų žema arba net kvaila buvusi, su tuo negaliu sutikti. Nebūtų lietuvių dora pasirodžiusi tokiais gražiais paveikslais, kaip tai iš istorijos, iš dainų ir t. t. yra matyti.

Kaip kituose savo veikaluose, taip ir šitame parašiau beveik visur, kaip vaidintojai stovėti, žengti, judėti turėtų. Bet nereikėtų šitų patarimų perviršyti. Sąžiningai veikalui pasirūpinęs vaidintojas pats savaime judinsis, vaidindamas tikru būdu. Dar vaidintojai ir nesiras

visuomet tokiuose padėjimuose su viens kitu, kaip jie mano regėti ir pažymėti. Kas parašyta yra, turi todėl būti tik rankvedis, jeib galima būtų vaidinant šiek tiek atsisekti. Kairę ir dešinę pusę imu ir šitame, kaip visuose savo veikaluose, iš žiūrėtojų vietos. Darau tai, kadangi rašydamas taip regiu. Tad, rodos, reikalo yra, kad ir vieną dar dalyką pasakyčiau, būtent tą, kad neišdrįstų vaidinti kurio šio veikalo asmenio nei vienas, kurs nėra visu atsidėjimu įsigyvenęs į šį veikalą ir į parinktąjį asmenį ir nėra išmokęs tobulai iš galvos savo ritinio žodžių. Suprantama, kad „Amžina Ugnis“ gali būti vaidinama ir dalimis.

Laukiu, kad šio veikalo giesmėms ir dainoms koks lietuvis muzikas sumanytų melodijų. Dviem giesmėm: „Tai ženkime artyn“ ir „O, užtekėk mums, Saule išminties“, kuriedvi giedami II „Romuvos“ veiksmė, yra velionis mano brolis suteikęs melodijas. Jos randasi mano „Lietuvos Varpeliuose“ ir turėtų būti muzikams pavyzdžiais.

Pagaliaus išleisdamas šį veikalą, kuriuo gyvenau 10 metų, atsimenu širdingai visų tų žmonių, kurie tuo laiku aiškiau tarė mano sielai, negu kiti. Ypačiai gyvai atsimenu viso patirto malonumo, kurs mane gobė mano namuose. Atsimenu ypačiai ir „Giedotojų draugijos“, su kuria stačiau šį veikalą, drauge su ja vargdamas. Tūli ir tūlos, kurios šį bei tą vaidino, stovi man dar akyse. O ar šiaip, ar taip jie būtų atlikę savo uždavinį, vis dėlto pasiėmiau iš to paraginimų tūliems mažmožiams patobulinti. Ypatingą santykį su šiuo veikalu turi viena lietuvaitė. Yra tai Marta Raišukytė. Ne kartą ji, su manim pasikalbėdama, pasisakė, kas yra aukščiausieji mergaičių pasiilgimai. Kiek aš tai atjaučiau, tai padaviau Grožvydai, jeib iš tošios žodžių tai atspindėtų.

Norėjau, kad šis veikalas būtų ir kalba bei rašyba pavyzdingas. Bet rodos, dar tai negalimas dalykas. Per daug dar yra visame abejonių. O kur jau ir būtų kas galutinai nustatyta, to dar gal neišmoku vartoti. Prieš „ia, iu, io“ po „t“ išleidžiu šiame rašte raidę „š“, po „d“ raidę „ž“. Padavė tam mintį man R. Bytautas. Kas šiaip dar prieš kitus mano veikalus šišion kitaip parašyta arba pavadinta, to nemenu. Lai suranda tai kiekvienas pats.

Išpuošė šį raštą mūsų dailininkas Petras Rimša. O kad visi tais jo vaizdeliais tiek pasidžiaugs, kiek aš, tad jam bus daugiau už tai dėkota, negu kaip kad aš tai dabar žodžiais padaryti galėčiau.

Šio veikalo kalbai taisyti labai dėkingas naudojaus patarimais gerb. Kaz. Būgos, Dr. J. Šaulio ir Dr. J. Šlapelio, kursai dar ir malonėjo man gelbėti korektūrą skaityti, už ką jam ypačiai sakau ačiū.

Tilžėj 2.12.12 m.

Vydūnas

Liepsnų ryto giesmė

LIEPSNŲ RYTO GIESMĖ

Regėjimas

Regykla: *Šydras užkabinta plati vieta*

Laikas: *Amžiai*

Vaidinamieji asmenys: LIEPSNOS *ir* JŲ NEŠĖJAI,
VYRIŠKI *ir* MOTRIŠKI

I Reginys

Liepsnų nešėjų choras

Nutraukus uždangą, regykla pasirodo uždengta tankiu tamsiai mėlynu šydru. Per ją tiktai, kaip per rūką, matyti, kas už jo dedasi. Viduryje už šito šydrų regima didelė liepsna. Aplink ją vaikščioja visa eilė mažesnių liepsnų skritulių. Tolimesniųjų skritulių liepsnos yra vis mažesnės ir žemesnės. Liepsnų nešėjai vos tēra matyti. Gilumoj, už kito šydrų, labai toli numanyti kitos šviesos vidurys. Tiems liepsnų skrituliams aplink vidurinę liepsną skriejant, skamba iš jų pirma, regyklos uždangai dar nei nepasitraukus, tyli muzika, tada giedojimas šiais žodžiais

Rykaukim! Regėkim! Klausykimės visos širdingai!
Sušvinta, suskamba iš erdvės visų pakraščių!
Tik, mat, kibirkštėlių, liepsnelių, liepsnų žiburiai
beleidžia šviesos skritulius į viens kitą meilingai.
Ir sveikin, vadina kaip brolis seselę į eilę,
į skritulių skritulius giesmei gyvybės giedoti.
Ir duodant, ir imant beskamba gyvybė galingai!

Oi, džiaugsmas! Gyvybės nēr galo nei krašto matyti!
Nauja vis iš naujo! Atspind iš visų ji gražiai!
Tu aš ir aš tu, ir toliau taip be galo vėl tu!
Visi tik vienoj mes gyvenam, vienos jos gimdyti.
Ji žodis, kurs skamba per amžius ir šviečia gyvai.
O kaip jis širdyj mums gyvena, tai taip malonu!
Nutilkim! Kaip stojomės, viens jis tegal apsaakyti.

Nutyla giedojimas. Regykla apsitraukia iš lengvo vis labiau. Iš pradžios skamba dar tyli muzika; tad beveik nutyla. Pagaliaus skaidrinās šydras ir pasilieka visai aiškiai permatomas. Tuo tarpu ir pradeda muzika iš naujo aiškiau skambėti

II Reginys

15 liepsnų nešėjų ir choras

Regimi po viens kito iš viso 15 liepsnų nešėjų; iš šalių girdėti ir kiti. Aiškiau, ne kaip pirma, matyti gilumoj, už kito šydro, didė šviesa. Sukyla veikia ir giedojimas. Tada ateina iš abiejų pusių, visai gilumoj, po eilę baltai apsitačiusių mergaičių ir bernelių pavidalai, nešdami rankose žalias šakeles. Kiekvienoj pusėj yra jų 5, vienoj vyriškieji, antroj motriškosios

Tiedvi eili eina viena prieš kitą gilumoj, kol nesusitinka, tad eina vėl atgal į abi šali ir, vėl atėjusios, vėl grįžta. Bet kas kartą, pirmom dviem grįžtant, antri dvi susieina ir grįžta, tad treti dvi ir t. t. Trečią kartą susitikus, abi eili eina viena šalia antros priekin, vis daugiau skirdamies viena nuo antros, ir, atėjusi lig šydro, sustoja, ir kiekvienas pavidalas sukasi ant vietos, dešinės pusės — dešinėn, kairės pusės — kairėn, imant tai iš žiūrėtojų vietos

Tuo tarpu ateina iš abiejų gilumos pusių po du pavidalu, rankose palmėmis nešinu, ir, jiem viduryje susitikus ir ateinant tiesiog priekin tarp minėtų dviejų eilių, atžengia už jų iš pat gilumos vidurio vienas aukštas pavidalas, dide liepsna nešinas. Atėjus jam lig regyklos vidurio, iškyla iš gelmės aukuras, ant kurio ta liepsna pastatoma. Tie keturi palmių nešėjai, kurie pirm liepsnos žengė, praeina pro aukurą ir grįžta tad, atėjusiu du dešine puse eidamu kairėn ir tad gilumon, antru du — antraip

Šalinių eilių pavidalai, aniems keturiems grįžtant, pradeda eiti taipojau gilumon, dešinioji eilė kreipdamosi dešinėn, kairioji — kairėn, ir susieina gilumoj. Iš čia vėl grįžta, bet dešinioji eilė vėl sukdamos dešinėn, kairioji — kairėn. Eina tiedvi eili taip dukart gilumon ir grįžta priekin, atsitolindami viena nuo antros

Paskutinį kartą jiems grįžtant priekin, ateina iš gilumos anie keturi palmių nešėjai (nešėjos). Užpakaliniu du neša rankose dar ir po liepsną. Praeidami pro aukurą, atiduoda tiedvi liepsni prie jo ir grįžta, kaip pirma

Šalinių eilių kiekvienas pavidalas, atėjęs į savo vietą, sukasi čia, kaip pirma; o aniems keturiems nueinant, vidurinysis iš kiekvienos eilės skrieja artyn pas aukurą, ištiesdamas ranką liepsnos pasiimti. Ją gavęs ir pametęs prie aukuro savo šakelę, skrieja atgal, ir kiti pradeda aplink jį žengti skrituliu, dešinėj pusėj — dešinėn, kairiojoj — kairėn. Iš lengvo tuodu su liepsnomis skrieja gilumon ir ten sukasi kiekvienas sau.

Jo eilės draugai tvarkosi tuo tarpu, vėl eilėn sukdamosi

Ateina tad vėl tie keturi palmių nešėjai iš gilumos, atnešdami vėl dvi liepsni, ir grįžta, kaip pirma

Dabar paskutiniu du iš šalinių eilių skrieja artyn ir, liepsnas gavę, grįžta į savo eilę, kuri vėl traukia aplink skrituliu. Ir vėl po valandėlės tuodu pavidalu su liepsnomis skrieja gilumon pasitikti ten esančiojo draugo, su kuriuo susikibusiu sukasi. Bet eili dvi vėl išsitiesia abišaliai. Ateina iš naujo tad anie keturi pavidalai ir vėl atneša dvi liepsni ir vėl grįžta

Paimami tiedvi liepsni iš aukuro sergėtojo vėl paskutinių dviejų pavidalų ir, mažumą apsisukusiu kitų skritulyje, skrieja gelmėn taip, kad ten dabar kiekvienoj pusėj trys pavidalai su liepsnomis sukasi susikibę. Ateina dabar vėl tieji su palmėmis, bet nešini visi keturi liepsnomis. Atiduoda pirmu du savąsias prie aukuro ir prisiklaupia vienu keliu aukuro priešakyj

Pasiima tad du iš šalinių eilių tiedvi liepsni ir sukasi savo vietoje. Atiduoda tad antru du tą keturių savo dvi liepsni prie aukuro ir prisiklaupia šalia jo

Pasiima tad paskutiniu du šalinių eilių tiedvi liepsni ir, susikibusiu su savo draugu ir apsisukdamu pareidamu priekin,

susitinka su antriem dviem pavidalam iš antros pusės. Paleidžia vienas kitą, sukasi kiekvienas sau, ir tad susikimba visi keturi ir žengia skrituliu priešakyj prieš aukurą. Kelis kartus taip žengę, atveria tą skritulį ant aukuro pusės ir paskutiniu du ištiesia po vieną ranką gelmèn, iš kur jiems duoda rankas atsivėrę mažu du skrituliu. Taip susieina visi į vieną didį skritulį aplink aukurą. Apėję jį keliskart, visi nusileidžia ant vieno kelio aplink jį, savo liepsnas iškeldami prieš aukurą

Tuo laiku skamba giedojimas, kurs toks jau prakilnus, koks iškilmingas yra žengimas. Giedama taipo

Sukilo Žodis iš Tylos gelmių.
Galingai suskambėjo plėsdamas
sau bekraštinį skritulį buvimui.

Ir Žodis tapo Ugnimi-Šviesa.
Ta liejosi į erdvę srovėmis.
Jos kvapas viso gyvybė yra.
Bet Žodžio siela reiškias liepsnomis.

Gamin jos liepsneles ir kibirkštis.
Ir stato jas dorai į skritulius.
Taip sklandžio jos gražiu skambėjimu.
Ir tuo gyvybės duod giesmės balsus.
Tad Žodžio apsireiškia ir širdis.

Giesmės tos erdvė pildos bangomis.
Sugieda vėlės gamtos skritulių,
Žmonijos sielos savo gaidomis,
ir amžių pat kiekvienas tylomis.
Išgęst vienur, sugiedama kitų.
Kuo pasiilgst, tai Amžina Ugnis.

Paskutinės trys eilės giedamos didžiajam skrituliui klūpant. Pirmosios trys eilės paskutinio posmelio gali, reikalui esant, būti ir kelis kartus giedamos. Tada vėl apsitraukia šydras.

Vėl tiktai tyli muzika tėra girdėti

III Reginys

Liepsnų nešėjų choras

*Tampa regykla tad vėl mažumą regima. Matyti tas pat, kaip
pirmame reginy, ir vėl sukyla giedojimas, ir skamba šie žo-
džiai*

Rykaukim! Gyvybės kraštų nei nenumanyti.
Nauja vis iš naujo! Atspind iš visų ji gražiai!
Tu aš ir aš tu, ir toliau taip be galo vėl tu.
Visi tik vienoj mes gyvenam, vienos jos gimdyti.
Ir mūsų šviesa ir gyvybė tikt jos pasiilgsta,
kaip erdvės nušvinta ir amžiai po amžių nuskamba.
Kuomet ją išvysim? Kuomet bus ji skaidriai matyti?

Skrieja liepsnų skrituliai. Muzika skamba

Uždanga

Namų ugnelė

NAMŲ UGNELĖ

Vienveiksmė drama

Laikas: Prieš 1 400 metų

Vieta: Panemunio miškas, priekiemis ir namas

Vaidinamieji asmenys:

GROŽVYDA, žymiai graži, šviesplaukė, šviesveidė, jauna dyko
lietuvio dukra (21 m.)

ALGĖ, jaunesnė jos seselė

GUNDA, jauniausioji seselė

MOČIUTĖ, jos tėvo motina

GALMINAS, jos tėvas, dykas lietuvis, vidutinio amžiaus

GALMINIENĖ, jos motina

RIMANTAS, vyriausias jos brolis

INDRA, antrasis brolis

GINĖLIS, trečiasis

TAIRA, jaunas lietuvių dykūnas (27 metų), šviesplaukis, šviesveidis, dėvi žibančius šarvus, su baltais kailiais, aplink kojas taipojau šarvus, turi šalmą su ragais, kardą, skydą. Yra jis šiaurės Zigfridų tipo

VARTA, senas jo palydovas ir tarnas, apsisiautęs trumpais kovai pritaisytais rudais kailiais, turi taipojau skydą ir kardą

KRAURYS, dykas lietuvis (30 metų), juodplaukis, išbalęs, dėvi šarvus su juodais kailiais, ir aplink kojas, turi šalmą su ragais, skydą ir kardą. Jis šiaurės Hagno tipas

Regykla: Miško tankumynė su maža prapleike viduryje

I Reginys

Grožvyda, Kraurys

GROŽVYDA (*apsigobusi margine, tai yra dviem margom drobėm, kuriedvi iš abiejų pusių po pažasčių yra aplink kūną apsiausti ir ant antro peties susegti, o aplink liemenį juosta surišti, plaukuose turi raištelį su rūtomis, korpėta, skina žoles ir, jas apžiūrėdama ir dėdama į savo pintinėle, taria sau*)

Tikrai tai ta žolelė, ką močiutė
susieškot man liepė gydyti
žmonelėms sergantiems ir liūstantiems.

(Išgirdusi kokį brakštelėjimą, žvalgosi)

Ir vėl tasai mane ir čia sekioja!
Žmogau, galiausiai tik susiprotėk!
Ar neužteko viešo papeikimo tau,
kad dar vis kažin ko pasiekti nori?
Man tu draugu nebūsi niekuomet!

KRAURYS (*išeidamas iš kairės*)

O tu tikrai drauga man būsi.
Nors kažin kaip pabėgti man bandytai,
tvirčiau aš prie tavęs tik traukiamas!
Matysime dabar, kaip man iškliūsi!

GROŽVYDA

Bėgt nuo tavęs nėra man reikalo.
Aš pašvęsta vien tam, kas amžina!

KRAURYS

Tikrai taip, kaip pati sakai, mergele!
Ugnis, kuri liepsnoja man krūtinėj,
toji yra iš amžių ir be pabaigos.
Oi, kaip ji dega, kaip mane džioviną!
Betgi dabar greit mano glėbyje drebėsi,
ir kraujas tavo atsitrenks į mano,
kaip bangos į uolas putodamos.
Ir aš rykausiu ir pasotinsiu

tą troškulį, kurs žudo amžinai,
o tik žmogaus negali nužudyti.
Dabar, mergel, patirsi amžinybę,
kuriai esi žadėta gimdama,
tą amžinybę, kurioje gyvena
pasaulis: mano geismo amžinybę!

GROŽVYDA

O kad ir būtų jis kažin koks didis,
kad siektų bangos jo ir debesų,
manęs tik niekuomet jis nepasieks.
Gyva aš Amžinos Ugnies skaistybei!

KRAURYS

O ta skaistybė veikia bus gašlums!
Iš šito miško jos nebeišneši.

GROŽVYDA

Ar tu žmogus dar, ar jau gyvolis,
kad tau mergaitė nebėra šventa,
ir nebėra tau šventas dievo miškas!

KRAURYS

Man šventa, ko geidžiu ir ką galiu!
Kurgi dievai? Ateina šišion žmonės
su šarvais, skelbdami kitus dievus,
ir — lyg tebutų pasakos mūsų!
Patsai aš dievas! Mano tu dabar!

(Šoka prie jos, apglobt geisdamas)

GROŽVYDA *(nei krust, pakelia ranką tarsi didėdama ir sako labai tvirtai, bet ramiai)*. Atstoki! Ir savęs pasi-gailėki!

KRAURYS *(nustebęs)*

Kas tai! Tavęs bijoti gal reikėtų?
Kerėti be nemoki.

(Žvalgydamas)

Ar gal būt,
kad ką išvydusi? Tikrai čia vyrai!

(Šokdamas gilumon po kairės)

O kad ir danguje pačiam tu būtai,
kartuntą tik į pragarą nuplėšiu!

(*Dingsta*)

GROŽVYDA

Stebuklas su manim nusidavė!
Kas jam mane išplėšė? Bet reiks bėgt!
Kojelės, neškite mane namon!
Dievai jums taką skina maloningai!

(*Nubėga gilumon po dešinės*)

II Reginys

Taira, Varta

VARTA (*dar nematomas*). Nėra čia nieko, maloningas kunge!

TAIRA. Dar mažumą toliau nuženkiva!

VARTA (*išeidamas priešakin iš dešinės pusės*). Ir čia šventoji miško tik romybė.

TAIRA (*taipojau išeidamas*). Betgi ir pats girdėjai baisų riksmą.

VARTA

Tikrai girdėjau! Ir man taip išrodė,
lyg gyvolis užpuolęs būtų žmogų,
ar nors — lyg briedis bliovęs gašlume.
Bet regima: nėra matyti nieko!
Tur būt, vaidinasi dabar ir čia,
kur šventa būdavo seniau lietuviams.

TAIRA

Taip, rods, senelės pranašaudavo.
Bet šįkart be nebus piktadarys
koks buvęs ir nuo mudviejų pabėgęs.

VARTA

Tiktai tas šauksmas, ką girdėjova,
tas buvo neapsakomai biaurus.
Beveik manyčiau tuo biauriu rėksmu
žiaurus mum apsisakė mūsų laikas!

TAIRA

Ar šiaip, ar taip, vis tu tikrai įspėjai!
Seniau nebūtume išgirde tokio šauksmo!
Oi, kas gi tik užniko mūsų Lietuvą!
Kad būtų žodžių man užtektinai
ištarti tam, ką mano siela kenčia!

VARTA

Mielai aš neščiau kaipo tikims tarnas
ir visą mielo savo kungo skausmą!

TAIRA

Ne kartą ačiū jau tariau dievams,
kad iš visų tave jie man paliko.
Sunkaus likimo šiaip nebepakelčiau.
Aš, ainis giminės garsiųjų Tautmilų,
nebeturiu vietelės, kur parimt galėčiau!
Sugriovė pilį plėšrūs atėjūnai!
O Lietuvos karaliai varo iš tėvynės!
Oi probočiai, ar mes dievų apleisti?

VARTA

Dar mudu vaikštov Lietuvos miške.
Ir štai kaip jis skundos lietuvio klausos!

TAIRA

Ne taip! Patlab vėl kaukė svetimųjų
dvasia po mūsų girią. O ta šiaip
jau vis išvien tik skaudžiai teraudoja.

VARTA

Neblik lietuviams, kaip tikta! raudoti.

TAIRA

Kad jau ir miršta Lietuvos gyvybė!
Kažin, ar ir berastuv Romuvą,

kur dar bešviestų Amžina Ugnis!
Suprask: šviesa tiktai tėra gyvybė,
tamsa — mirtis. O kur nėra šviesos,
čia jau vargiai išvysi dar gyvybės.
Valdovai Lietuvos gesina patys
šviesybę, žudo Ugnį Amžiną.
Žinai, kaip man jie liepė šalinties,
jei aš naujos tikybos nepriimsiās.
Taip nori jie, kad savo sieloje
žudyčiau Lietuvos gyvybę pats.
Ir štai apleisti Lietuvą turiu,
skausmų be galo nešdams svetimon.
Išlikis gyvybės tad nors kibirkštėlė.—
Vienok ne laikas man dabar raudoti.
Ko mudu šiam krašte sustojova,
atlikiv kuo greičiau. Tik tu ramink
mane, jeib aš su savo staigumu
nesudarkyčiau viso savo žygio.

VARTA

O mano kungas ir nebars manęs,
kad man patarus nesisektų...

TAIRA

Nebarsiu! Ir nebus tam priežasties!
Dievai nors tai suteiks man maloningai.
Tikrai man duos mergaitę į rankas!
Kaip ji Namų Ugnelę sergėjo
gražiai, taip ji visur ir visuomet
bus tikima, šventa dievų tarnaitė
ir Ugniai Amžinai dar su manim
kartu aukštoj ten šiaurėje tarnaus!
Taip Lietuvos gyvybę išlaikysim!

VARTA

Ir eikiv negaišuodamu, miels kunge.
Prisimen, kungui kalbant, jaunos dienos!
Kaip kartą jojome su kungo tėvu
parvest mergaitės, kungo motinėlės.

TAIRA

Deja, kad vislab virto jau kitaip!
Po viso tuokart vėl su jos tėvais
sulygdavo jiems duodant išvadą.
Bet aš, ką siūlyt jiems dabar galėčiau?
Kuomet? Valkūns, ištremts iš tėviškės!
Nėr kaip man rimt nei akies mirksnio.
Valdovų šunys man vis įpėdėn!

(*Eidams*)

Reik skubinties, jeib šišion neužuostų.

VARTA

Aš kelią lengvai vėl suvoksiu.
Netruks, ir žirgais nulaidysiva.

TAIRA (*abiem einant po dešinės*)

Būk tu man, koks buvai, vis tikimas.
Tu vienas, ką dievai man dar paliko.
Ir žygis su tavim bus pasėkmingas.
Tikrai mergaitė mano man pateks.

A b u nueina

III Reginys

Krauryš

KRAURYŠ (*išėjęs iš gilumos ir žvelgęs, kur juodu nueina*)

Kad jus prarytų pragars, jūs, valkūnai!
Išplėšėt man iš rankų mano grobį.
Prakeikts likimas, kurs taip lėmė.
Bet — jei ją patys manot pasigriebt,
Žinokit, aš ją sergėsiu! Ji mano!

(*Greitai bėga dešinėn paskui anų*)

Regykla persimaino. Gilumoje ir po kairės matyti didi miško medžiai. Viduryje — akmeninis aukuras ant kalvutės su laipsniais lig aukuro. Po dešinės matyti trobos galas arba nors numentanti, jog čia žmonių gyvenama

IV Reginys

Grožvyda

GROŽVYDA (*atbėga iš kairės ir alsavusi nurimdama*)

Ir atvykau lig šišion palaimingai!
Čia tai ir jau nurimt visai galiu!
Čia vis dar jaučiamas tas pats šventumas,
kad ir miškus biaurieji praded biaurint.
Tik ir skaudu, kad Lietuva taip nyksta!
O Romuvos tuo griaujamos ir griūva.
Nors man širdyj nedings pasiryžimas.
Oi, kaip manyj sukilo it stebuklas
visi šventi jausmai, kaip girioj pirma
baisybė šventą miško kvapą teršė!
Bet ir — koks stojosi pavidals man —
tylaus pasiilgimo gobiamas!
Ak — — tie atsiminimai! Čia stovėjo,
kalbėjo jis ir tad — vėl saulėsp žvelgė — —
Bet sapnas tai! — Reik pildyt pareigos!

(Eina dešinėn)

V Reginys

Algė, Gunda

ALGĖ (*dar nematoma po kairės*)

Tu tik nebėki taip išdykusiai!
Išbersi savo uogeles visas!

GUNDA (*marginė apsisiautusi, užbėgdama ant regyklos iš kairės ir sukdamos su savo pintinėle*)

O štai, kaip jas beriu! Ar aš nemoku!
Ir dargi šokinėju! Štai! O štai!

ALGĖ (*apsitaisiusi kaip Gunda*)

Oi merge, tu išdykėle! Ar jau
visai nebesusipranti? Čia, prie
šventos ugnies vietelės, išdykauti!

GUNDA

Linksma tikrai esmi. O čia, kur šventa,
čia linksmintis linksmam ir pridera.
Jei ne, tai ma jis visas tas šventumas!

ALGĖ

Sesel, ar tu pašėjusi! Manyk,
kas vakarą čia vaikščioj Grožvyda,
irgi kas rytmetį su ugnele!

GUNDA (*nustodama*)

Na, mat, ar ne rimta dabar? Pati
ir Grožvyda rimčiau čia nestovėtų!
O ar seniau ji ir nebėginėjo?
Ir man vis akyse, lyg ji vėl kartą
taip išdykaus, kaip aš, o kaip ir tu!

ALGĖ

Ne, tuo jau netikiu. Tikrai ji trauks
į Romuvą tarnauti Amžinajai!

GUNDA

Nebus! Matysi! Jau mačiau ne kartą
ją sapnuose kaip kokią marčią linksmą,
lyg už didvyrio kokio ištekant!

ALGĖ

Tai lygiai, ką sakiau. Didvyris tas —
tarnyba Romuvoj! Sapnai taip taria!

GUNDA

Veikiau tikėčiau, kad ji tektų Krauriui,
kurs ją iš tolo sek lyg apkerėtas.

ALGĖ

Ar tu visai?! Kraurys — o Grožvyda!
Tau gal veikiau pritiktų! Toks suniuręs
jisai, tokia išdykusi vėl tu!

GUNDA

O koks žiaurus, kokių baisių jis norų,
tokia jinai šventa ir maloni!
Ar tai nebūtų pora taipojau?

ALGĖ

Man jau baisu tai tik ir pamanyti!
Tu vėl by ką vapėt, išdykėle!
Ar tau nors kart ji tarė piktą žodį?

GUNDA

Ar to ir reik? Vienok ji bus martelė!
Tai aš sakiau, sakau ir vis sakysiu!
O ką todėl dabar man padarysi?

ALGĖ

Ji bus ugnies martelė, tai matysi!

GUNDA

Nebus! Paklausiva tuojau pačios.

ALGĖ

Kažin, ar jau ir bus parėjusi?
Ji girionėjo rankioti žolių.

GUNDA

Tik eikiva jos suieškot. Tą ginčą
vien ji nuspręsti tegalės teisingai.

ALGĖ

Kur ją surast! O gal pati nežino,
kas bus, tarnaut jai norint tam, kas šventa.

GUNDA (*pradėdama vėl suktyti*)

Trara, trara! Aš jau laimėjusi!
Pati tu greitai man ir nusileidai.

ALGĖ

Jau veikia birs! Negaus broleliai uogų!

GUNDA

Ar birs, ar ne, ar šišion, ar kitur,
broleliai vis dėlto jas susirankios.

ALGĖ

Bet aš motelei ir močiutei tik
pirmiau nunešiu savo. Aš greitesnė.

(*Bėga dešinėn*)

GUNDA (*paskui ją bėgdama*)

Nebus! Ir blezdingutę pralenkiu!

VI Reginys

Taira, Varta

TAIRA (*išėjęs iš kairės, žvalgoi ir taria*)

Taip šišion vėl ir susivokėva.
Tie medžiai čia, ten šventas aukuras.
Taip viskas, lyg manęs dar tebelauktų.
Ar ne, senukai? Ir visai kaip tuokart
dar viskas čia. Ir vėl saulelė leidžias.

VARTA (*išeidamas taipojau ir apsižvalgydamas*)

Tikrai tai ta vieta, malonus kunge!

TAIRA

Ir omenyj dar viso vakaro
grožybė ir palaima begyvena!

VARTA

Ar gal norėtų kungas dar ištirt,
kaip aš ir visa atmintyj turiu?

TAIRA

Ne tai! Berods, smagu tikrai man būtų
tau kalbant vėl pajauš iš naujo, kas
mane taip laimino be galo tuokart!

VARTA

Gražus tas vakars buvo, kaip ir šis!
(Apsižvalgydamas)

Tik debesys dabar saulelę dengia.

TAIRA

Išnyks jos, kad išeis mergaitė iš
namų! Ak, jos pamiršti negaliu!
Tikrai yra ji saulės kūdikėlis,
jos laiminama, josios šventinama.
Bet ar ji eis drauge irgi mielai?

VARTA

Tikėkim, kad ji eis. Tik ta silpnutė,
ta lelijėlė, ar ji nesušals
ten toj baltoj, ledinėj šiaurėje?

TAIRA

Visur pavojaus jai. Namiej tikrai
didesnis, negu šiaurėje. Patyrėm
gana jau skaudžiai, kaip dabar valdovai
naikina patys, kas lietuviams šventa,
gesina ugnį, draudžia saulę garbinti!
O ji, tarnaitė Amžinos Ugnies,
kaipgi išliktų šišion ji gyva! —
Paskirta jai kūrenti meilės ugnį,
man būt Namų Ugnelimi ir sergėt
namelių mano židinio liepsnas.
Kad ji tiktai sutiks, aš pasiimsiu
ją kaip liepsnelę iš gyvos ugnies!
Tik eik, laikyk priruošęs mūsų žirgus! —
Bet kad prireiks, atšoki man pagalbon!

VARTA

Gal duos dievai, kad visas žygis greit
ir palaimingai pasiseks tau, kunge!

(Nori eiti)

Saulė sušvinta

TAIRA

A, geras tai man ženklas! Ji dabar
gal tuoj išeis! Tik, ar ji bus viena?
Ar ji nors kiek mane dar ir atmins?
Ar jos širdelėj bus gyva nors kiek
ugnelė meilės, kaip mane ji pildo?
Bet — kam kalbu, lyg būčiau dar vaikinasis!

VARTA

Tai eisiu! Bet man rodos, kungas stoties
turėtų mažum nuošaliau. Ramiau
sau pasirinks tad tikrą akies mirksnį,
išgirs ir ką širdelė josios taria.
„Nėra lelijos be kvapelio!
Nėra mergaitės be žodelio!“

TAIRA

Teisybė tavo! Vis aš per ūmus!

VARTA (*nueidamas*)

Dievai lai teiks mums visa maloningai.

TAIRA (*eidamas gilumon ir atsigręždamas*)

Dievai, ją leiskit eiti su manim!

Ji taip, kaip aš, jus garbin nuoširdžiai.

Nukilusiu į baltą, aukštą šiaurę,

abu ten nuo aukščiausiųjų uolų

galėsiv žvelgt į tekančiąją saulę

ir ją lydėti, kad ji nusileis —

ir Ugnį Amžiną tad garbinti!

(Dingsta po kairės gilumon tankumynėje)

VII Reginys

Krauryš

KRAURYS (*iš kairės, priešakyj, iš krūmų išeidamas, šnibžda*)

Kad tau, tu vaike, pragars atsivertų

ir su sapnais saldžiais tave prarytų!

Valkūnas toks nor man išplėsti tą

mergelę, kaip įspėjau! Neleisiu jam!

Metus jau, ne, jau amžius jos geidžiu;

ir vis daugiau manyj sukyla gaisras!

Žūvu aš pragare be tos mergelės!

Ji tur man tekt, nors ir, lyg būt prakeikta,

proga man kiekviena sudarkoma!

Bet — kad pati ji pasirinktų jį! — —

Tuomet ūmai į pragarą visus

teverčia kruvins mano kardo smūgis! —

Nors būt kantrybės laukti akies mirksniol

Lai pragars duos pasisėkimą man!

G r o ž v y d a ateina

(Krauryš ūmai nutyla ir susikūprinęs slepiasi nuo jos už krūmų. Bet žiūrėtojai pasilieka matomas)

VIII Reginys

Grožvyda

GROŽVYDA (*visai baltai apsitaisiusi ateina iš dešinės, veidą aukštyn pakėlus ir žvelgdama į vakarus. Saulė tiesiog šviečia į jos veidą. Užlipusi ant laiptų šalia aukuro, Grožvyda stovi atsigręžusi į vakarus ir tyli ilgai. Tad pakelia rankas saulėsp ir taria su pasiilgimu*)

Tavęspi lėkt norėčiau, saulužele!
Dukryte tu galingo Amžių dievo!
Žeri tu kaip ugnis! Ir man širdyj
sužadini pasiilgimo liepsną!
Norėtų dingt ji Amžinoj Ugnij,
iš kur ir tu, ir aš, ir vislab stojas!
Kad mus apleidi, lyg manyj liepsnelė
drebėtų skaudžiai: ar ir vėl mums grįši?
O tik dar vis grįžai ir su palaima
tiek kartų rytais sveikinai mane!
Bet savo spinduliuos vis beslepi,
ką kartą nusileisdama parodei!
Tuomet išvydau aš pavidalą
palaimos kylant lyg iš Amžinos
Ugnies! Bet greitai, ak, per greitai dingo!
Kodėl neberegiau? Kas vakarą
beveik tavęs to klausiu! Tik tu vis
šypsai sau ir tyli taip slėpiningai!
Žinau, viliot vilioji tu mane
tarnauti tam, kas šventa amžinai!
Bet ar tam netarnaučiau eidama
už to bernelio, kurs lyg tavo siūstas
tuomet sužadino manyj ūmai
palaimos šviesą, kad ir nebegaliu
niekad pamiršti jos? Ak, tas bernelis
tikrai tarnauja Ugniai Amžinai!

Noriai pasižadau — gyventi jai!
Saulele, vesk mane į jos tarnybą! — —

(Po valandėlės kartoja)

Saulele, vesk mane į jos tarnybą!

*Taira ateina iš gilumos. Kraurys tiesias, priešakyj kardą
traukdamas. Grožvyda tyli, saulėspi ištiesusi rankas*

IX Reginys

Algė, Grožvyda

*Algė atbėga iš dešinės. Taira vėl dingsta gilumoj.
Kraurys slepiasi už krūmų*

ALGĖ

Tai jau maniau, sesel, kad būsi čia
pasikalbėt su saulės spinduliais.
Bet — tu tyli? Teisybę tik sakiau! Ar ne?

GROŽVYDA *(palengva nuleisdama rankas ir atsigręž-
dama)*

Su saulele pačia besikalbu.
Taip maloniai ji laimina visus.

ALGĖ *(užlipdama pas Grožvydą ir į saulę žvilgterėjusi)*
Tu visuomet žinai sau pasirinkti,
kas visame gyvenime gražiausia.

GROŽVYDA

Aš nei nesirenku. Širdelė mano
tai už mane gražiai pati padaro.

ALGĖ

Beveik tokios širdelės tau pavydžiu!
Bet nei Nereikia niekų čia kalbėti!

Veikiau abiem dar saulele gėrėtis. — —
Kokia tik stebuklinga jos šviesa!
Toks šventas čia matyti mėlynumas!
Jog reik nuleist akis irgi tylėti. — — —
Ir laiks praein! Močiutė liep vadinat
tave, kad neštai vėl aplink namus
ant aukuro ugnelę, jeib saulelė
palaimintų, pirmkol nenusileis.
Bet tu — baltai jau apsitaisiusi!

GROŽVYDA

Nepamiršau, ką aš daryt turiu!
Tik vis pirmiau, mat, dar sustot atbėgu
akivaizdon saulelės mažumą.

ALGĖ

Ir tu, kaip sako mūsų močiutėlė,
esi pati miela Namų Ugnelė.

GROŽVYDA

Ir tu tokia, sesel! Nebus manęs,
tarnausi tu ugnelei!

ALGĖ

Aš — blaškaus!
Tiktai gesinčiau ir pati užgesčiau.
Tu, rods, ką pasišventusi vien tam,
kas šventa, tu ugnelė ir tarnaitė.
Jau drobiniai balti tau kaip tik tinka!

GROŽVYDA

Meilūs žodžius gražiai tu tarti moki!
Bet eikiva!

ALGĖ

Ak, skubinti nėra
dabar jau mudviem didžio reikalo.
Saulutė dar toli nesiekia žemės.
Močiutė liepė vien tik prisiruošt!
O tu visai jau apsitaisiusi.

GROŽVYDA (*eidama*)

Tarnauti tam, kas šventa, visuomet
mums reikia būti prisirengusiems.

ALGĖ

Tai man, sesele, vis dažniau sakyk!
Žodelis toks, tai lyg už rankos veda.

GROŽVYDA

Geriau, kad veda tik pati širdis!
Iš jos tur kilt visi geri pamokslai!

A b i dingsta dešinėje

X Reginys

Taira, Krauryš

TAIRA (*vėl daugiau išeidamas priekin*)

Ir nueini, mane palikdama
džiaugsmu lyg apžavėtą! Taip dar vis
manęs atsimeni ir pasiilgsti!
Ir aš, lyg prirakintas spinduliais
mielos grožybės ir skaistybės tavo,
akivaizdon tau stoties neįstengiau.
Dangaus dievai, tiktai neduokite,
kad būčiau taip praleidęs valandą,
kurią jai pasiimt jūs man paskyrėt!
Ją duokit man ir klokite tam kelią.
Priimsiu kantriai, ką jūs lemsite!
Žinau, jūs skiriate žmonėms malonę.

KRAURYS (*priešakyj šnibžda*)

Geriau, kad skirtų tau jie pragarą!

TAIRA (*išgirdęs tai, žengia mažumą priekin, kairėn*)

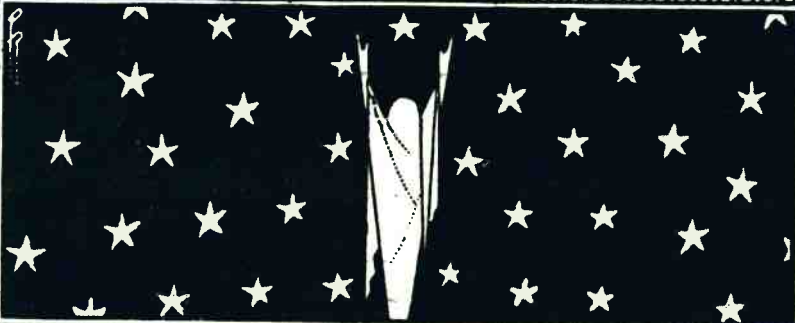
Ar čia kas tyko? Ar tikt medžiai čia
braškėjo? Ar gal Varta — neberimsta?

Sušvinta žiburys dešinėj, ir T a i r a traukiasi gilumon

VĪDŪNAS

AMBIŅA

UGNIS

DRAMATISKA TRILOGIJA

LIEPSNŪ RĪTO GIESMĒ

XI Reginys

Grožvyda, Algė, Gunda, Močiutė

Grožvyda, nešdama taurėje liepsną aplink namą, ateina, paskui ją žengia dvi jos seseri, o paskiau Močiutė. Abi seseri margai apsitaisiusi, kaip paprastai, taip ir senutė, tik toji turi baltą muturą ant galvos su plačiu ir labai ilgu baltu raiščiu. Grožvyda užlipa ant aukuro laipsnių ir, palaičiusi valandėlę ugnies ryką rankose, pastato jį ant aukuro. Seseri dvi pasistoja abišaliai aukuro, Algė po kairės, Grožvydos dešinės, gilumoj, Gunda priešakyj, po jos kairės, po dešinės nuo žiūrėtojų. Močiutė pasilieka toliau atgal po dešinės.
Visos, žvelgdamos saulėspi, tyli valandėlę

MOČIUTĖ (*prataria pagaliaus*)

Ar pamiršai maldele, Grožvyda?

GROŽVYDA

Ak močiutėl, nesižinau pati!

Taip ypatinga man, taip tarsi šventa

ši vakarą, kaip niekuomet! Jau lyg

ir žodžiai baugštos kilti iš širdies!

Visai padingt norėčiau prieglobstyj

Ugnies Šventosios, amžinos dievybės,

kurios mes mažos esame liepsnelės!

Taip jos šventybę aš jaučiu gyvai,

tik jai tarnaut norėčiau amžinai!

MOČIUTĖ (*nusistebėdama ir regimai džiaugdamos*)

Ar taip? Kas liepė tart tau tuos žodžius,

tu mielas, mylims kūdiki? Taip laukiau,

seniai jau laukiau šito akies mirksnio,

kad išsipildys, ką aš kart žadėjau.—

Bet, kūdiki, pakilk ir tark maldele!

GROŽVYDA (*palengva imdama ugnies ryką į rankas ir, jas keldama saulėspi, taria. Kitos taipojau laiko rankas ištiesios*)

Dukryte dievo, maloni saulele,

norėk palaimint savo spinduliais

namelių mūsų mažąją liepsnelę,
kad, nors ir aprausta po pelenais,
ji neužgestų ir naktį žėrėtų,
o rytmetį, kaip tu, vėl užtekėtų!

(Nuleidusi rankas, pastato ugnies ryką ant aukuro)
Vėl visos tyli

MOČIUTĖ *(tad į mažąsias mergytes)*

Šįvakar bėkit judvi jau pirmiau
atgal ir pasakykita visiems,
broleliams ir, kaip reik, tėveliams savo,
kad jie apsitaisytų šventiškai,
bus šiandien ypačiai šventa malda.
Su Grožvyda aš valandėlę dar
pabūt prie švento aukuro turiu.

GUNDA

Aš tai nubėgsiu brolių pavadinti,
Algė galės nueit pas motinėlą!

ALGĖ

Kaip lieps močiutė! Suprantu, kas bus!

MOČIUTĖ

Gerai taip! Eikit! Kad ateiti reiks,
aš judvi pasišauksiu! Girdita?

GUNDA

Girdžiu!

ALGĖ

Klausau!

MOČIUTĖ

Tai ir nubėkit greit!

GUNDA *(paėjėjusi į panokusių Algę)*

Tu lyg manai, kad tavo bus teisybė!
Tu apsiriksi! Čia kažin kas daros!

ALGĖ

Kas bus, matysiva! Dabar netarkiv!

A b i nueina dešinèn

XII Reginys

Grožvyda, Močiutė

MOČIUTĖ (*kreipdamos į Grožvydą*)

Eikš, kūdiki! Eikš, aš palaiminsiu!

Grožvyda, nulipdama ir ant laiptų vienu keliu klaupdamos, nusilenkia prieš Močiutę, kuri mažumą ant laiptų palypėja

MOČIUTĖ (*dėdama rankas Grožvydai ant galvos, taria*)

Lai būna, kas širdyį tau apsireiškė

šįvakar, tau ir mums visuometu

palaimos saulė! Švents tai pašaukimas,

kurio tu, kūdiki, klausyti nori.

Neverčiama nūnai tu tai išpildei,

ką aš pirm ilgų metų pažadėjau.

Tuomet iš Romuvos pirm ištekėdama

parsinešiau naujiems namams ugnelės.

Mat, mudu su bočiu našlaičiu buvov.

Tėvelių nebturėjov. Ir ugnelės

nebuvo mum namelių židiniui.

Tai Romuvoj šventai aš pažadėjau,

kad bus pirmoji tų namų dukrelė

tarnaitė tam, kas šventa tiems žmonėms,

kurie dar jaučia širdyje šventybės.

Man gimė vienas tik tėvelis tavo,

bet jo dukrytė tu! O iš mažų

dienų lyg vien šventais jausmais nėsčia.

Dabar ir apsireiškė palaimingai.

Tai būki amžinai palaiminta! — —

Tylu valandėlę

GROŽVYDA

Močiut, tu lauki, kad ką pasakyčiau.

Nėra ko ypatingo pasakot.

Vis pasiilgdavau vien to, kas šventa!

Tiktai šį vakarą pasiilgimas

lyg pažada, žodžiu man nori virsti.

MOČIUTĖ

Tai tark, dukrele, ką širdis tau liepia!

GROŽVYDA (*pakildama ir rankas ištiesdama*)

Čia, tarp Namų Ugnelės ir saulelės,
tarnaudama pasižadu, kaip stoviu,
tarnauti tam, kas šventa, visuomet,
tarnauti Ugniai, Amžinajai Šviesai!

MOČIUTĖ

Tesie! Tesie! Ir dievas telemie!
Jisai tepriimie tave tarnybon!
Tyliai parimk nūn pasimelsdama,
kol nepradings paskiausias spindulys
saulelės! Aš tuotarp priruošiu viską!
Aptarsiu su tėveliais, kas reik veikti,
kas išlydės tave į Romuvą!..

GROŽVYDA (*nustebusi*)

Į Romuvą?

MOČIUTĖ (*tuoj Grožvydos paklausimu nusistebėdama*)

O kaip? Ar nemanai?

GROŽVYDA

Dievai tik jau apleidžia Romuvas!
Veik tik viena beliks! Pati sakei!
Ką mes tad veiksime toj Romuvoj?

MOČIUTĖ (*nekantriai*)

Apleidžia žmonės jas, akli, paklydę!
Didžiūnai nebumano tai, kas šventa,
ir skelbia svetimus dievus. Tai nors
keli mes tikintieji turim žadint,
gaivint šventybės jausmą Lietuvoj.

GROŽVYDA

Ar tai dievybė būt pasilpusi,
kad mes pagalbos jai suteikt galėtum?

MOČIUTĖ

Ne tai! Bet jai tarnaut, kaip ir žadėjai!
Tarnauti Ugniai, amžinai dievybei!

GROŽVYDA

Bet tu sakydavai mus joj gyvenant.
Tai kam dar traukt toli, tave apleist,
palikti tėvelius — ir brolius, sesutes!
Visur mes jai tarnauti galime!

MOČIUTĖ (*mažumą tylėjusi*)

Tai kilti Romuvon tu nemanai?
Kam tai žadėjai man sukelti viltį! —
Oi kūdiki, koks didis tai man skausmas!

GROŽVYDA

Močiut, supraski, nieko nemaniau.
Vien noriu pasišvęsti tam, kas šventa,
tarnauti Ugniai, Amžinajai Šviesai,
betgi tarnauti taip, kaip ji man lieps!

MOČIUTĖ

Čia, kūdikėl, man vislab neaišku!
Tur būt, širdelėj tavo deg liepsnelė
kokios vilties, pasiilgimo kokio,
kokios gal meilės, žadintos bernelio!
Pasitikėk manim ir prisizink!
Tave aš myliu, nors man skaust širdis!

GROŽVYDA

Ir taip gyvai tai aš jaučiu, kad jau
nerimti pradeda man mintys, lyg
dangus būtų apsiniaukęs mano sielos!
Aš eisiu Romuvon! Būk vėl linksma!

MOČIUTĖ

Ne taip, vaikel. Ramiai turi atsvert.
Matau: įspėjau, ko jaunutė laukia.

GROŽVYDA

Tikrai nėra čia nei menkausio blogo.
Jau pasakysiu, močiutė! Seniai
tai buvo. Gal dabar treti jau metai.
Tuomet žvelgiau, kaip vis aš žvelgdavau.
Į dingstančius saulelės spindulius.

O tai iš jų bernelio stojos man
pavidalas. Ir jis kalbėjo man
tad apie amžinąją meilės ugnį,
kuri ūmai sukyla ir negęsta niekuomet.
Nesupratau. Bet širdyje jaučiau
tą ugnį ir — kad aš jai amžinai
tarnaut turėsiu ir šventai tarnausiu.
Pamiršti to bernelio negalėjau.
Ir laukiau laukiau, o tik nesulaukiau.
Vienok gal visa tai tebuvo sapnas!
Mane pašventinti vien tam, kas šventai!
Todėl aš eisiu, kur man eiti liepsi!

MOČIUTĖ

Gera esi, tu mano kūdikėli!
Bet čia aš liepti neturiu tiesos.
Labai man skaudu, kad apsvyliau,
kad vėl matau, jog pildyties negali,
ką kartą pažadėjau Romuvoj.
Vienok ir taip — lai valdo Amžinasis!

GROŽVYDA

Močiut, negrįžo jis ir gal niekad
jis nebegrįš! Todėl aš eisiu...

MOČIUTĖ

Raminkis, Grožvydėle, kūdikil
Sunki tai pažada, it geležinė!
Todėl apsimąstyki dar gerai!
Malonūs nusileidžiančiosios mūsų
saulelės spindulėliai pamokys
tave ramiai nuspręsti tai! Nueisiu!
Kad grįšiu, tad man visa pasakysi.

(Nueina)

GROŽVYDA

Močiut!

Močiutė, moja tylėt ir dingsta

XIII Reginys

Grožvyda ir tuoju Taira

GROŽVYDA (*ant laiptų suklypusi ir rankas gniaužydama*)

Oi, kaip man blaškos, kaip nerimsta mintys!

Kaip čia išėjus! Pirma taip skaidru
širdyj be galo buvo, taip man šventa!

Žinojau, visuomet, ar šiaip, ar taip,
tiktai tarnaučiau Ugniai Amžinai!

Dabar, lyg iš dangaus iškritusi

širdelė ir susprogusi į dvi

dali! Eit Romuvon ugnelės sergėt

ar į namus bernelio nešt ugnelę —

ir — būti, kas vadinama seniai:

Namų Ugnelė — ak — Namų Ugnelė!

Kaip tai širdyj man garsi maloniai!

O tik čia neromybė! Kaip išėjus!

(*Pakildama ir saulėspi rankas iškeldama*)

Saulele, ar man tu tai pasakytai?

Ar tu man kelią rodyti gali?

Iš tavo spindulių man kartą...

T a i r a ateina iš kairės

GROŽVYDA

Ar vėl sapnuoju? Ar tas pats — bernelis?

Ar vėl sugrįžęs? Man suteikt romybės?

TAIRA

Taip, sugrįžau! Tave — jeib išvaduočiau!

Tai eikš! Tu parinkta tarnauti meilei.

Tik ji tikroji Amžina Ugnis!

Krūtinėje ji man gyvai liepsnoja.

Eikš į jos prieglobstį. Taip aš atsversiu.

Ten mano tarnas jau ir lauk su žirgais.

Lig laivo nulaidysim! Kilsim šiaurén!

GROŽVYDA (*lyg suirusi*)

Taip netikėtai! Nesusiprantu!

TAIRA

Ne laikas daug dabar čia dar mąstyti!

GROŽVYDA

Bet aš, ar jau tik — nesapnuoju? Kas tu?

TAIRA

Neklausk! Aš tavo! O tai eikš! eikš! eikš!

GROŽVYDA

O kur tu vesi? Kur mane nuvesi?

TAIRA

Sakiau, kad šiaurèn kilsim! plauksim šiaurèn!

GROŽVYDA

Lyg vėsūs rūkai temdintų man sielą!

TAIRA

Tave dievai paskyrė mano meilei,
o ne tarnauti Romuvoj! Todėl...

GROŽVYDA

O ką sakys močiutė? ką tėveliai?

TAIRA (*nelaukdamas jos ištarant*)

Kas dievo lemta, nesutrukdys žmonės.

GROŽVYDA (*su skausmu*)

Ak, aš turiu atsvert, o nežinau!
Saulele, tu sakyk, ką reikia veikti!

TAIRA (*rūstai ir karštai*)

Žmogus tur pats sau kelią pasirinkti.
Dabar saulelė nesakys! Tu mano!
O tuoj ir eisi su manim! Jei ne,—
tave aš pasigriebsiu rankomis,
kaip aras pasigriebia balandėlį.

(*Tveria ją, jeib pasineštų*)

GROŽVYDA (*traukdamas su didumu*)

Tu neužgaulk maneš! Sava valia
aš tegalėčiau eit! O ne vogta...

XIV Reginys

Krauryš, Taira, Grožvyda

KRAURYS (*tuo tarpu šokdamas artyn į Grožvydą*)

Tave aš ginsiu!

(*Keldamas kardą prieš Tairą*)

Mirk, mergų vagie!

TAIRA (*paleidęs Grožvydą, kuri sugriūva prie aukuro, kardą traukdamas*)

Kas čia? Man mirti! Tuoį suteiksiu! Žūk!

Abu kertasi

KRAURYS

Už nekaltybę aš kovoju, vilke!

TAIRA

Koks tu nevilkas! Taip iš pasalų
užpuldams kaip angis! Tai žūk, sakau!

XV Reginys

Varta, Krauryš, Taira, Grožvyda

VARTA (*atbėgdamas*)

Koks velnias čia? Kad tu, šunie, prasmegtai!

(*Traukia kardą prieš jį*)

KRAURYS (*šokdamas atgal kairėn*)

Ar pragars tą išspiovė?

VARTA (*jį sekdamas*)

Lai praris tave!

Visi trys kertasi už regyklos, kairėje

XVI Reginys

Grožvyda

GROŽVYDA (*po valandėlės atsigavusi, pakildama*)

Kas darosi? Kas bus čia? Ak, baugu!
Močiut! Močiut! Visi mane apleidof!
Viena aš tarp žiaurių žmonių žūvu!
Ak, savo suvaldykite narsumą!
Ir savo kraujo nors pasigailėkit!
Tikrai į Romuvos romybę trauksiu.
Tu paskutinis saulės spindulėli,
tau tai prisiekiu! Ten aš šventą ugnį
kūrensiu tikimai, kol tik gyvensiu!

XVII Reginys

Taira, Grožvyda; Varta ir Kraurys už regyklos

TAIRA (*iš už regyklos*)

Tai vyki, Varta, vienas jį! Aš grįšiu
dabar greit savo pasiimt mergaitės!

(*Atšoka ant regyklos*)

GROŽVYDA

Neženk artyn! Aš su tavim dabar
jau eiti nebgaliu. Plėšrus tu gyvas!

TAIRA

Tik nebijok! Tave geriau saugosiu,
kaip savo negaliu širdies apsergėt!

GROŽVYDA

Ne! Ne! Kaip pasiilgusi buvau,
taip aš dabar!.. Oi, eik! Patlab šventai
prisiekiau, kad tarnausiu Romuvoj.
Ir tuo jau nuo tavęs aš atskirta!

TAIRA

Negali būt! Neįtikėtina!

VARTA (*už regyklos*)

Pagalbon, kunge! Jo neįveikiu!

KRAURYS

Nebliauki! Žūki, velne! Pragaran!

TAIRA

Dievai, kas bus! Apleist jo negaliu!..

(*Paleidęs Grožvydą, šoka kairėn nuo regyklos*)

GROŽVYDA

Oi, skausmas! kančios ir baigi mirtis!

(*Sugriūdama*)

Kokia naktis ir vėl užėina man!

Lyg pragaras pats trauktų į gelmes!

Toli girdėti kovos trenksmas. Tad tylu. Saulė dingsta.

Prietema

XVIII Reginys

Grožvyda

GROŽVYDA (*atsigaudama*)

Ir vėl aš pragare, kur skausmas valdo!

Oi, kad iškilt galėčiau iš pasaulio!

Kovoj čia žiaurūs žmonės besižudo!

Priimkite, gerieji, Romuvoj mane.

Tyliai tarnausiu be jokių alkimų!

O kas man teks, kad kart ir ta sugrius,

bus tavo skirta, amžina dievybe!

Ak, pagailėk tu savo kūdikio!

Tu, Amžina Ugnie, būk maloni!

Tu išklausk manęs nakties tamsoj

ir drumstame giliam širdies skausme!

(*Tyliai beklūpo*)

XIX Reginys

Močiutė, Grožvyda

MOČIUTĖ (*prieidama tyliai*)

Taip nusiminus mano kūdikėlis?
Tai saulužėlė tik nenuramino,
kaip aš slapčia dar vis tikėjau!

GROŽVYDA (*atsistodama*)

Močiut, aš pasiryžau Romuvoj
tarnaut ir sauluželei tai prisiečiau!

MOČIUTĖ

Bet tau todėl širdelė nerykauja!

GROŽVYDA

Ak, aš nežinėlė buvau! Maniau —
tarnauti Ugniai Amžinai yra
jaugti į valstybę amžinybės,
į aukštąją dykybę ir į šviesą,
į pačią Malonybę — skaisčią Meilę —
o pabudau! Aplink mane tik staugė,
lyg jau vieni antrus praryt norėtų
irgi mane. Tai bėgti sumaniau,
kaip bėg stirnaitė girios tankumynėn,
tiesiog šventosios Romuvos tylon.
Iš skausmo ir iš baimės gimė man
ta priesaika, kurią dievams daviau.

MOČIUTĖ

Ką tu čia man sakai, nesuprantu!
Skausmai tai tik gimdyt ir tegalėjo.
Bet ar dievybė ir priims tave?

GROŽVYDA

Ar ji priims, ar ji atstums, lyg daug!
Aš vis dėlto laikysiu priesaiką.

XX Reginys

Algė, Gunda, Močiutė, Grožvyda

GUNDA

Jau broliai susiėjo!

ALGĖ

Tėveliai laukia!

MOČIUTĖ

Ateinava! Tikrai jau laiks! Gražiai,
kaip pridera, tiktai sustokime.

Imk, Grožvyda, Ugnelę. Neapžersim
šią naktį jos! Tu gyvą ją saugosi.

Gal būt, atlėks ir džiaugsmo spindulėliai!

O rytą tad išleisime tave

į Romuvą. Tai ženkim į namus!

Visoms tuo tarpu sustojus, ji eina iš lengvo pirma. Algė ir Gunda susikibusi eina už jos. Grožvyda, iškėlusiu ugnies taurę, neša ją paskutinė. Paėjęsusi sustoja, atsigręžia. Ir dar dešinėj pirm dingdama aukštai iškelia ugnį atsigręžusi

XXI Reginys

Taira, Varta

VARTA (*dar neregimas*)

Pasprūdo mums iš rankų nevidonas.

Dabar nors greitai, kunge! Gal nebus

dar dingusi palaimos valandėlė.

TAIRA (*išeidamas*)

Yra! Tikrai! Matai, jau nebėra

mergaitės. O nors būtų iš širdies

pasiilgimas jos jau tik išnykęs!
Marino jį išgąstis ir skausmas!
Per daug susikaupė, tur būt, ant jos
širdelės, kad iš rankų man iškrito.
Dievai, kodėl man neigi jos nesuteikėt,
mane varydami iš Lietuvos?
Lyg koks vagis aš bėgu iš tėvynės.
Norėjau visame skausme sau nors
dar vieną, mažą pasiimti džiaugsmą!
O tegaliu raudoti, kur ji meldės,
kur jos kojelės žengė, ji vaitojo!

*(Žiūrėdamas į aukurą ir į šalį, kur Grožvyda nuėjusi, o iš kur
spindi silpnai šviesa)*

Dar dreba, tarsi balsas, baimė jos
tamsiam ore, bet jos — nebematyt!
Tik menkas, rausvas iš namų švytėjimas!
Taip viskas, kas brangu, man krint iš rankų:
tėvynė, jos šviesa, irgi Namų Ugnelė.
Ar jau dievai taip nuteisė mane,
kad iš tėvynės ir iš meilės būt
turiu atskirtas? Paskutinis man
vilties sulūžo ramstis naktyje!
Eikš, Varta, senas draugai, sėsiva
ant žirgų! Josiva per girią Lietuvos!
Gal bus tai jau ir paskutinis kartas.
Pasiklausysiv jos raudojimo,
kad medžiai už irgi šalis dundės!
Išrautu mudu iš to savo krašto,
ką tiek mylėjov, gindamu krauju!
Dabar likimo vėtra neš mane,
kaip lapą, kritusį nuo žalio medžio,
per kalnus ir daubas į tolumą!
Tai šiaurėn kilsiva dabar laivu!
Ten šiaurėn, kur ledai apkloja žemę!

Po speigu — mano meilės bežerės ugnis!
Ir stovint ant aukštos šaltos uolos
Ir žvelgiant Lietuvon, kad saulė užtekės,
gal skausmas tad palaimą vėl regės.

Eina a b u kairėn

XXII Reginys

Krauryš

KRAURYS (*atsargiai tarp krūmų atėjęs ir ilgai aniem
dviem paskui žvelgęs, taria pagaliaus*)

Gerai darai! Man nebsipainiosi.
Lai put ir nuneša smarkiausias vėjas
tave į tavo šiaurę, jeib nebgrįžtai.

(Atsigręžęs į pusę, kur Grožvyda nuėjo)

Bet tu, mergel, tikrai dabar man teksti!
Kur ir nueisi, ten mane išvysi.
Ir Amžina aš Ugnimi tave
savėspi traukte trauksiu nuolatai!
Tave aš seksiu Romuvon, ir man
tu teksti ar su Romuva pražūsi!

(Kardą iškeldamas)

Tai aš prie keršto Amžinos Ugnies,
prie amžinojo geismo atminties — prisiekiu!

(Stovi iškėlęs kardą)

*Regykla persimaino. Matyti namas ir kiemas abipusiai jojo.
Po valandėlės pasitraukia priešakinė namo siena, prasidalin-
dama į abi šali, ir matyti namo vidus. Jisai erdvingas. Po kai-
rės ir dešinės—durys. Asloje—apvalus dviejų pėdų aukštas ži-
dinys. Ant jo dega ugnies skritulys. Sienos papuoštos ginklais
ir varpų vainikais. Šalia durų įėjusiųjų vyrų iešmai matyti*

XXIII Reginys

Močiutė, Grožvyda, Algė, Gunda, Galminas, Galminienė,
Rimantas, Indra, Ginelis

Močiutė stovi gale už židinio, tiesiog prieš žiūrėtojus, šalia jos — Grožvyda, antroj pusėj — Galminienė, šalia tos — Gunda, šalia Grožvydos — Algė. Toliau vyriškieji. Galminas — visai priešakyj

MOČIUTĖ (*visiems stovint ir rankas iškėlusiems baigia kalbėti žodžiais*)

Ir amžinai šventoj šviesoj gyvensim!

VISI (*nuleisdami rankas*). Om.

Tylu valandėlę

MOČIUTĖ

Su Grožvyda tai paskutinį kartą
visi mes šventėm šventą vakarą.
Vienok nenusiminsime. Mums šviečia
neužgesinama Namų Ugnelė.
O kaip ramiai, gražiai ji dega šišion,
taip mūsų širdyje tyliai valdys
mus amžina šventybė iš aukštybių,
tarnaujant Grožvydėlei Romuvoj
už mus su pilnu pasišventimu.

VISI

Lai bus taip! — Om.

MOČIUTĖ

Tai atsisveikinkim dabar su ja
ir eikime į pailsį. Kad brėkš,
tėveliai nulydės su Rimantu
Grožvydą Romuvon, kur mano brolis
belaukia josios ilgus jau metus.

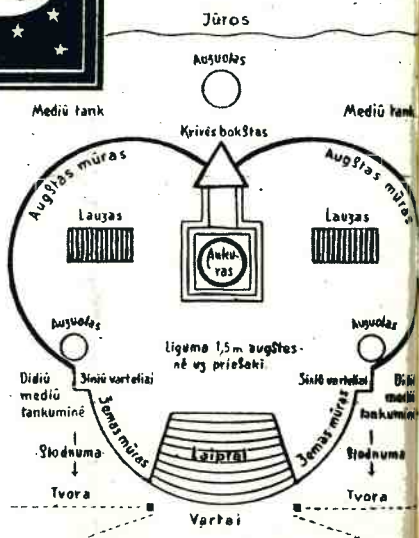
NAMÛ UGNELE

RUOMUVA

Ruomuvos plānas.

Regikla 8-10 m platuma, 8 m giluma ir 6 m augštuma

Visi sustoja aplink Grožvydą, ir kiekvienas jai deda ranką ant galvos ir, taip daręs, nusilenkia prieš ją, jeib ji savo ranką dėtų ant jo galvos. Grožvyda daro tai tyliai. Paskutiniai pri-eina Algė

GROŽVYDA (*taria į ją*)

Dabar tu būsi mano vietoje
skaisti Namų Ugnelė. O dievybė
gal duos tau būti ja pilniau, nekaip
man būti tai pasisekė! Močiut,
palaimink ją! Ji bus vis tikima.

MOČIUTĖ

Taip, Grožvyda tur tiesą pasirinkti
sau pasekėją. Kūdiki, dievai
tave mokys tarnauti, kaip jiems tinka.
Štai imki jųjų kvapą savo sielon.

(Taip tardama, bučiuoja ji Algę į kaktą. Į Grožvydą)

Tai pasiliki, Grožvyda, viena
su šių namelių ugnimi! Tylioje
nakty ji apsakys tau slėpinius
taip tavo, kaip visų ir mūsų amžių!
Aš laiks nuo laiko belsiu į duris.
Būk vis budri. Pabeldus trečią kartą,
aš ir pati įeisiu Romuvon
tavęs išleisti! Palaiminta tad būsi.

VISI (*už viens kito*)

Lai bus tikrai! Lai bus! Lai bus ji! (*Kartu*) Om!

Išeina tyliai. Vyriškieji imasi savo iešmus, kuriuos pastatę buvo šalia durų. Algė, paskutinė pasilikusi, staigu apglobia Grožvydą ir, ilgą valandą tylėjusi, išeina. Grožvyda pasilieka viena stati už židinio. Ugnis šviečia į jos veidą. Akys jos žvelgia tiesiog, priekin į tolumą

XXIV Reginys

Grožvyda name; Močiutė, Indra, Ginelis lauke šalia namo

MOČIUTĖ (*kitiems einant gilumon ir dingstant dešinėj už namo, taria į Indrą ir Ginelį*)

Tu, Indra, irgi tu, Ginel, abudu
sargyba būsit šianakt Grožvydai.
Čia darosi kažin kas negerai.
Sumišusiai man pirma Grožvyda
kalbėjo. Ir tuom žyg aš supratau,
kad kažin ko jinai išgandinta.
Tikrai čia tyko jai koks nors pavojus!
Todėl apsergėkit seselę savo!
O judu apsaugos dievų galybė.

GINELIS

Ją sergėsiv budriai!

INDRA

Aš apsaugosiu!

Močiutė nueina

GINELIS

Tu stokisi į antrą namo pusę,
Aš šišion, šitoj pusėj vaikščiosiu.

INDRA

Kaip nori! Man lyg daug. Galiu nueiti!
Katram pagalbos reiks, tas josios šauks.

*(Eina gilumon aplink namą ir išeina dešine jo puse)
Ginelis stovi kairėje. Abu lyg dvi stovyli. Ilgai tylu*

XXV Reginys

Grožvyda, name už židinio

GROŽVYDA

Tylu — ir vis giliau nutyla dar
naktis, apglobdama mane irgi
Namų Ugnele, tylinčią slaptinai
Ir vedančią tylon su savimi —
neregimojon tylumos gilybėn! — — —
Regiu, regiu — tikrai aš čia regiu!
Bet — skausmas — ak, drumstus ir toks
— tamsus —

man kyla pat iš amžinų bedugnių!
Ir apsiaut Lietuvą — visą žmoniją.
Gesina, oi, gesin žmonių krauju
visur šviesybes — ir kibirkštėles!
Gesina Ugnį Romuvos! Gesina
ir gimdo naktį visai Lietuvai!
Oi Lietuva, kur tu, vargšė, grimzti?
Kuomet išvysiu kylančią tave?
Kuomet prašvis vėl amžinoji saulė?
Kuomet nušvies tave jos malonybė?
Ak, kad regėčiau tai! Nuvesk mane,
Ugnele, dar giliau, į amžiną
tylumą! Ar čia tik nesislepia
nauji laikai, gal dar malonūs amžiai! — —

(Ilgai tylėjusi, nusistebėdama tad prataria)

Ar taip? — Ar taip? Tyliai — toli — toli
jau brėkšta — švinta — bet — neišvystu! —
Mane — jau stumia — traukia neramybėn!
Naujai manėspi kyl skausmų šešėliai!
Kur aš? — Naktij viena — ir lyg čia būčiau
apkalama — ir surakinama —
tamsybės — amžių — amžiams — o širdyj
man verias skaudžios apleidimo gelmės!

Ir nieko — man nebēr — arti! Nei vieno!
Taip apleista! — Visai vienų viena!
Ir skausmo erdvių nebenumatau! — —
Ak, tik — dar spindi! Tu bernel, berneli!
Tu dar prisimeni! Dar šen žvelgi!
Tau mano siela neša paskui — šiaurēn —
tą silpnąją mergaitēs — širdužēlę.

(Sugriūva už židinio)

Apsidengia pirmiau namo vidus, tad labai palengva leidžias

Uždanga

Romuva

ROMUVA

Triveiksmė tragedija

Laikas: Prieš 1400 metus, savaite vėliau negu Namų Ugnelės atsitikimai

Vieta: Romuva ant Birulės kalno Palangoj

Pastaba: Regykla yra visai šiai veikalo daliai ta pati, būtent senovės šventykla, Romuva. Ir visa, kas regima, nusiduooda prie šventyklos ir šventykloj. Pirmas reginys pirmojo veiksmo, berods, reikalauja kitą regyklą, Krivės bokšto vidų, kaip tai toliau aiškinama yra. Reikia pastebėti, kad regykla negali būti maža. Todėl „Romuva“ ir neturėtų būti vaidinama, neturint tam tinkamos regyklos. Kuomet ji didė gana yra, reikia ją taip pataisyti, kaip toliau paduodamas planas tai parodo

Vaidinamieji asmenys:

KRIVĖ, aukštas senis, visai baltai apsitaisęs, kaip visi žyniai, ant galvos turi baltą kepurę su aukso juosta

AITRA, RAMŪNAS, vyriausiu du žyniu, taipojau baltai apsitautusiu, neturi nieko ant galvos, bet ant pečių auksinius sagčius

8 ŽYNIAI, baltai apsilvilkę, kaip Aitra ir Ramūnas

12 VAIDILUČIŲ; GROŽVYDA viena, JORĖ antra, ASTA trečia, ETMĖ ketvirta; visos baltai apsitaisiusios, baltu raiščiu ant kaktos, kurs užpakalyj toli nutenka.

3 ŽYGOVAI, pilkai senoviškai apsitaisę, ilgais batais ir kallinėmis kepurėmis

KELI TARNAI, tokiu pat būdu apsitaisę

VYTAUTAS, JOGAILA, JADVYGA, apsilvilkę tų laikų kunigaikščių drobėmis

ANDRIEJUS, vienuolis

KELI KAREIVIAI, valdovų palydovai

VIENAS KAREIVIS, Jogailos žygovas

ŽMONĖS, gyventojai

TAIRA

VARTA

KRAURYS

LAPĖ, jo draugas

VARŪNA, Bangpūčio motina, permainų daiva

I Veiksmas

Regykla. Krivės bokšto vidus. Ankštas apvalus kambarys. Aukštai — langeliai. Sienų mūruose — laiptai lig jų. Apačioj, po dešinės iš žiūrėtojų,— pėdos aukštumo guolis su baltomis klodėmis. Po kairės — stalas, dvi kėdi ir vienas suolelis. Šalia guolio — siauros durys

Ant stalo guli didis raštas; jo lapai prie lazdelės prisegti

I Reginys

Krivė, Grožvyda

KRIVĖ (*sėdėdamas už stalo, ant kėdės kambario vidury, taria*)

Tik sėskis, Grožvydėl. Reik išklaudyti dar tai, kas vien tik tau žinotina.

GROŽVYDA (*stovėdama prieš jį prie durų*)

Tai ant suolelio, Viešpačiui prie kojų.

(*Sėdasi*)

KRIVĖ (*mažumą palūkėjęs*)

Tarnybai širyt tu įšventinta.

Vėl pilnas mūsų vaidilučių skaičius.

Ir Romuvoj dabar lyg saulėta.

Visi žyniai tikrai džiaugsmu gyvena.

Gi pats ir aš tavęs be galo laukiau. — —

Bet ar girdi, ką taria oro gausmas?

GROŽVYDA

Girdžiu, kad gaudžia, bet nesuprantu.

KRIVĖ

Teisybė, Romuvoj sau susirast

tylos tikėjais, o nukilusį

esi į savo sielos romuvą.

Ir čia miegi. Tai vėtros negirdi.

Pažadinsiu. Bet ar ir nebijosi?

GROŽVYDA

Pasižadėjau Ugniai Amžinai!

KRIVĖ

Patirki tai. Romu tau buvo šišion.
Vienok tos dienos jau pasibaigė.
Paskutiniai vaidilutė tu,
mergaite, nebįšventinsim kitos!

GROŽVYDA

Aš — jau paskiausioji? Argi ir būtų?..

KRIVĖ

Taip, tu! O ši tylioji Romuva
bus veikia — audrų baisiai ardoma.
Labai tau didis darbas uždedams.
O tu dar kūdikis! Bet tu skaisti.
Tai tau ir pasiseks, ką dievas liepia.

(Nutyla ir žvelgia į ją)

GROŽVYDA *(po valandėlės)*

Taip dar nesuprantu! Kad Romuvas
visas sugriautus pasaulio galingieji,
ką aš, silpnutė, padaryt galėčiau?

KRIVĖ

Išnešti tu turi, miels kūdiki,
iš paskutinės vieną brangumyną!
Todėl tavęs aš taip be galo laukiau.

(Vėl tyli ją savo žvilgiu mėgindamas)

GROŽVYDA

O kas tas brangumynas? Ne ugnis?

KRIVĖ

Berods, ugnis. Vienok ne ta, ką jūs
kūrenate. Ar jos nenujautėi?

GROŽVYDA

Lyg sapnuose iš tolo numaniau.

KRIVĖ

Kad tu šianakt ugnelę sergėsi,
tad žvelk aukštyn, kur žvaigždės vaikščioja.
Kaip jos ten šviečia nekūrenamos

per amžius, mūsų aukure gyva
yra liepsna ir dega nuolatai.
Nereikia jos kūrenti niekuomet.
Ir tad, kad mūsų aukuras sugrius,
tu ją regėsi — ir išvys kiti,
bet tu ją neši, kaip gyvybę savo.
Iš Lietuvos neturi ji padingti.
Tik tad lietuviai vėl pakilt galės
naujai ir garbint Amžinąją Šviesą.
Išpildyk tai su siela budinčia.

GROŽVYDA

O tik — patlab lyg sapnas įsiaučia
mane į margą savo miego drobę!

KRIVĖ

Vienok kas atsitiktų šias dienas,
manyki vis tik tai, kas tau užduota,
nors mūsų Romuva ūmai pastotų
baugios kovos irgi mirties vieta!

GROŽVYDA

Kad būt visam tik man gana galybės!
Žiūrėdama į ateitį, svaigstu!

KRIVĖ

Dievybė neš tave, kaip savo širdį!
Tik tad, kad savo sielos žvilgį kreiptai
žemyn su pasiilgimu į žmones,
į prastą jų lizdų gyvenimą,
tuomet, berods, užeitų tau pavojus!

GROŽVYDA (*tada taria*)

Palaimink, Viešpatie, nors dar mane!

KRIVĖ (*ištiesdamas rankas aukščiau jos galvos*)

Lai bus tau Amžina Ugnis, pati
dievybė, tavo sieloj pasiilgimu.

(*Vėl tyli ilgai; tada nuleisdamas rankas žemyn*)

Eik, sergėki lyg patį brangumyną
dabar tai regimąją mūsų Ugnį!

GROŽVYDA (*keliasi, veria duris ir atsigręžia*)
Savo dvasia būk, Viešpat, su manim.

KRIVĖ

Aš būsiu, kol man dievas būti leis!

G r o ž v y d a i š e i n a

KRIVĖ (*atsistojęs tyli ilgai; tad, rankas aukštyn pakeldamas, labai maldingai*)

O būki, Amžina Ugnis, šventis dieve,
jos sieloj visuomet jos pasiilgimu,
jeib jai nebūtų niekuomet pavojaus!

Regykla persimaino. Pasirodo Romuva. Girdėti jūros šniokštimas, bangos daužosi. Vėtra iš lengvo vis didyn kyla. Abipusiai regyklos, priešakyj, du sargu, kuriuodu stovėjusių vaikščioja, užėina ant regyklos ir dingsta

II Reginys

Grožvyda, Jorė, Aitra, Ramūnas

G r o ž v y d a, J o r ė — abipusiai aukuro prie ugnies. A i t r a, R a m ū n a s — ant laiptų; apačioj, prie vartų, Ž y g o v a s

AITRA

Taip vėl mes šventėm šventą vakarą!
Ir nuostabiai širdis pilna romybės,
lyg niekuomet negali būt pavojaus.
Kitų, man rodosi, niekinga baimė.
Ir visos žinios man nedrumsto sielos.

RAMŪNAS

Lai lemia gera mums dievai!

ŽYGOVAS (*į abu žyniu, nulpusiu lig jo*)

Ar nenorėjota man dar ko liepti?

AITRA (*į Žygovą*)

Tai, kaip sakiau, sukveski žmones.
Pagalbos tam paimki iš jaunųjų.

Lai bėga vienas vis greičiau už kitą,
kad būtinau poryt, sietyno dieną,
kad auš, reik susieiti Romuvon!
Tad didė mūsų bus šventyklos šventė.
Tarnauja pilns vėl vaidilučių skaičius.
Auš Lietuvai naujai palaimos dienos.
Vienok neapsakyki, kad gesina
kitur šventas jau Lietuvos ugnis.
Reik pildyt širdis su tikėjimu,
su drąsumu, jeib gintų, kas mums šventa,
nors žemės tai galingieji naikintų.

ŽYGOVAS

Aš visa ištesėsiu. Neužtruksiu.
Ir žmonės su mumis gins Romuvą,
jei to reikėtų! Ar man dar ko liepsit?

AITRA

Lai laimin amžinasis tau žingsnius!

RAMŪNAS (*iškėlęs rankas*)

Sargyba jojo bus vis su visais!

ŽYGOVAS

Tikrai jis malonus per amžių amžius.

Nueina dešinėn

III Reginys

Aitra, Ramūnas, toliau gelmėj — Grožvyda, Jorė

AITRA

Patsai stebiuos. Dar vakar abejojau.
O tad sukilo manyje tvirtybė!
Taip tarsi padidėję būtume.
Gal tai naujos padarė vaidilutės,
mūs Grožvydos, lyg regima skaistybė,
gal ir žinia žygovo, kad tiktai
prie mūsų Amžinoji tešviečia.
Tikrai galia taip dievo apsireiškia.

RAMŪNAS

Tur būt, jis pats paskyrė mums čia sergėt,
iš kur švies amžiams Lietuvai šviesa.

AITRA

Taip ir prieiname prie pareigos,
kuri jau iš jaunų dienų viliojo,
kaip spindi žvaigždės danguje aukštai.
Ne kartą rodės, kad nusižengiau
ją pasirinkdamas! Ogi dabar!
Pažvelk į mano širdį, mielas broli!
Prinoko man didžioji valanda.
Pradings ir paskutinė abejonė,
kuri lydėjo mano amžiaus taką.
Dabar man stojasi uždavinys,
kurio valdovų joks nežino pildyt.
Man tenka išlaikyt gyvybę tautai,
apginti paskutinį jos šaltinį!
O tu, brolau,— tik tu nesiklausai?

RAMŪNAS

Mat, vėl čia slamdos tas žmogus!
Tikrai jo reik saugoties. Toks suniuręs,
lyg būtų jis juodžiausias išdavėjas.

AITRA

Ir man jis regimas pavojaus peras.
Sargams paliepsiu jį varyt šalin.

RAMŪNAS

Išvydus vakar jį, jis lyg sloginams
geismų karštybės buvo, bet dabar
ta jam, tur būt, pagimdė jau daugiau!

AITRA

Su geiduliu veik viskas pradeda,
o tad pastoją tokia ugnimi,
kuri galėtų ir uždegti dangų.

Eina dešinėn, kur Kraury s pasirodo

IV Reginys

Krauryš, Aitra, Ramūnas

AITRA

Žmogau, ko nori? Tark! Ne tau čia būt,
kur šventa. Pasakyk, ko reik, ir eiki!

KRAURYS

Tik jūsų perspėt, kad nusižengėt
ir savo Romuvą atšventinot,
priimdami tą naują vaidilutę!

AITRA

Kas? Ką sakai?

(Į Ramūną)

Ar jis beprotis būtų?

RAMŪNAS *(į Kraurį)*

Tu tai tik tematai, koks tu. Pirmiau
praskaidrink savo širdį, tad išvysi,
kokia skaisti naujoji vaidilutė.

AITRA

Tarnaitės dar skaistesnės Romuva
vargu kokios jau bus turėjusi.
Jos neskaisčios mums tu nepadarysi.

RAMŪNAS

Bene jos parsivesti pats geidei,
o to negavęs, ją dabar peiki?

KRAURYS

Aš visiškai teisybę pasakiau.
Dar neseniai pats akimis mačiau,
kaip ją apglobęs laikė jaunas vyras.

AITRA

Meluoja! Tai tikrai negalima!

KRAURYS

Ar to nematote, kaip dar jos mintys
toli pas mylimą nulėkusios?

Tat grožina mergaites, suteikia
joms visuomet skaistybės išvaizdą.
Bet širdyje tik minta jai — gašlums!

AITRA (*ūmai*)

Begėdi tu, tylėk! Gana to melo!

RAMŪNAS

Pažįstam patys mes geriau jos širdį.
Mums tu akių atvert neprivalai!

KRAURYS

Akis senolių aklina mergaitės!

AITRA

Ir pašaipų bandai mums tart! Šalin!

RAMŪNAS

Ak, vislab, ką jis taria, atsiduoda,
lyg virtų jam širdyj tikt geiduliai.

AITRA

Dar neeini! Sakau tau, neškisi!

KRAURYS

Tai jūs nenorite manęs klausyti?
Ir varote mane už ją šalin!
Jūs tai dar apgailėsite! Atminkit!

AITRA

Mes nieko neprivalom apgailėt,
jei tik, kad šišion pakentėm tave!

RAMŪNAS

Žmogau, supraski, jog tu negali
su savo nuodėme čia pasilikti!

KRAURYS

O aš čia būsiu, kol man teks, kas mano.

AITRA

Ir pasisakė lapė, ko benori!
Bepročiai jam pamestų vaidilutę.
Tu mirsi! Aš sargams tave paduosiu.

KRAURYS (*eidamas*)

Dar laikas man! Bet jums sakau, prieis...

RAMŪNAS (*į Aitrą*)

Tuojau sargų nueisiu pavadinti.

KRAURYS

Manęs jie nepanoks! Bet tai žinokit,
Kraurys prisiekia Romuvą sugriaut,

(*Nuėjęs iš tolo*)

Kraurys, kurs pražūtį visiems jums skiria.
Lai patiria karaliai jūsų Romuvą
lizdu bauriausių nedorybių esant.
Kaip gyvas aš, jus pragaras praris!

V Reginys

Aitra, Ramūnas

AITRA (*staigu sujudęs, o tad tylėjęs mažumą*)
Nuodinga tai angis! Įgelti moka!

RAMŪNAS

Neleiskim švento vakaro ardyti!

AITRA

Ir oras tarsi žodžių jo apnuodyts.

RAMŪNAS

Paikumas, grumzti su karaliais!
Lyg juos jisai valdytų kaip jų vyras.

AITRA

Tikrai — jis nieks, tikt maitveda! Tačiau...

RAMŪNAS

Tu tik neatsistosi ant jo žodžių?

AITRA

Vienok jie man taip ausį režė skaudžiai...

RAMŪNAS

Kaip tai tik būtų? Įdomu žinot!

AITRA

Tu vos mane suprasi. Man karaliaus
jis daug vėl priminė! Ir tuo man kyla
lyg grumzdančiosios šmėklos mano dvasion,
kurios man gula sunkiai ant širdies!
Nors tai nusikratyti greit galėčiau!

RAMŪNAS

Nesuprantu dabar tavęs, broliau!

AITRA

Tame gi mano amžiaus slėpinys —
— ir — mano nuodėmė. Žinoki, aš
karalių priešas vis buvau ir būsiu.

RAMŪNAS

O broliu šios bendrovės tad pastojai?

AITRA

Vienat todėl! Labai garbės aš troškau.
Tėvynei labo — bet be galo sau
garbės. Iš to tad vėrės man bedugnis,
kursai stiprybę mano tik ir smelkia.

RAMŪNAS

Perdaug aštriai tu nutari save!

AITRA

Vargu dar per aštriai. Betgi klausyki.
Dar Gediminas tuokart valdė Lietuvą.
Aš, vaiks, geidžiau, ar būti jis, ar nieks.
Jis mirė. Kardą ėmėsi Kęstutis
ir gynė Lietuvą. Aš jam tebūčiau
tarnaut galėjęs, nieko šiaip daugiau.
O šalia jo jam lygus stot norėjau.—
Tad supratau, jog Lietuvą apgins,
kurs Amžiną apsergės mūsų Ugnį.
Jau tuokart tūli ją gesint pradėjo,
ir Lietuva palengva ėmė nykti.
Tuomet aš sumaniau žyniu pastot.

RAMŪNAS

Dabar aišku, ko vis nesupratau.

AITRA

Ne vienas toks tik mano buvo žingsnis.

Žinai, kaip tvirtinau tuomet senovę,

kai Vytautas kovojo su Jogaila.

RAMŪNAS

Dievai ir maloniai mums klojo kelią.

AITRA

Betgi dabar, ir Vytauts, ir Jogaila,

galingieji pasaulio, mus naikina.

O dar prie viso — mano nuodėmės!

RAMŪNAS

Lig šiol jų nemačiau! Nesikankink!

AITRA

Manęs tu nepažįsti! — Tik patirki:

Mylėjau, jaunas būdamas, mergaitę.

Iš giminės ji buvo Tautmilų.

Tėvų netekusi, ji pilį valdė.

Ir aš jos namuose lankydavaus.

Tad jūros pakraštyj vaikščiodavov

kalbėdamu, kas bus su Lietuva.

Pagrįžus mum tylioj tamsoj namon,

ji vesdavo mane per savo rūmus

dažnai, kur vienas josios bočių kardas

prie sienos kybojo. Ir jis kaskart,

kad aš praeidavau, suskimbdavo.

Tad ji sustojusi: „Tavęs jis šaukia.

Klausykis, mylimasis. Gynimui

tėvynės nori būt jis tavo rankose.

Pirmiau tarnauti reiktų Lietuvai,

tada, kad lems dievai, ir būti pirmu.“

Žiūrėdavau į kardą. Ir jį dar —

dabar matau. Vienok nepasiryžau...

Už tai slopint pradėjau savo meilę!

Bet ji, meilutė, tiek užsidegė,

kad padavė man savo vainikėlį. — —

RAMŪNAS (*abiem patylėjus*)

Taip laimė lėmė judum nuostabiai!

AITRA

Ak, laimė pynė mum abiem likimą
iš mano neapsakomų troškimų.

Nebemačiau mergaitės. Mum pagimdė
sūnelį, ir viena ji jį augino.

Užaugęs jis, kariaudams su kryžiuočiais, žuvo,
palikdams sūnų. Tam kažin kur esant,
kryžiuočiai Tautmilų sugriovė pilį.

Ir žuvo čia senutė ir marti

ir visas namas. Gal jaunylis viens
dabar berauda ant pilies griuvėsių.

Tai tokį mylimajai prirengiau likimą!

Dabar užaina man ir Lietuvai!

RAMŪNAS

Gaila dėl nuodėmių be jokio gero.

Kaip kartą jau pasisėkė, ir vėl

gal pasisėks. Seniai gesina Amžinąją,
o tik neužgesino. Didvyriai būsim!

AITRA

Nors tai manyj negrauztų, kad aš meilę
o tuo ir Lietuvos stiprybę slopinau!

RAMŪNAS

Įsižiūrėdami į nuodėmes

ir į pavojų, tikt pasilpsim! Meskim!

AITRA

Ak, vieną šaknį Lietuvos gyvybė
dabar beturi: mūsų Romuvą!

RAMŪNAS

Kaip vėtra niekuomet negali griauti

šios mūsų Romuvos, kol aužuolai

sveiki ir nesuireę mūrai, taip

karaliai nieko jai nepadarys,

kol ir nors kiek, kaip Grožvyda, mes skaistūs,
ir pasišventę būsime sveiki.

AITRA

Tai — kad jau tik ne taip — mes ir visi!

RAMŪNAS

Visi! Tikrai visi! Žinau, ką tu sakysi. Bet pats praneši visus auka, kurią skausmu tu kart aukojai. Sveiki išlikt žiūrėsime, tad bus tvirti ir žmonės. Ir karaliai nieko nepadarys šventyklai. Pailsio abu nebesirūpindamu eikiv.

AITRA

Teisybė tai, berods, kad gyvo daikto šaknis, širdis sveika, tad jam mirtis labai toli. Mažu — taip Romuva. Mane tu man iš naujo atiduodi. Veik viltimi tariu tau labanakt!

RAMŪNAS

Tau labanakt! Lai valdo Amžinasis.

(Eina dešinèn)

AITRA *(sau vienas, ilgai tylėjęs)*

Lai valdo! Jis valdys tikrai galingai!
Ugnis neges mums pirm gyvybės mano.

(Eina kairèn)

VI Reginys

Grožvyda, Jorė

JORĖ *(kaip iš pradžios, žvelgdama į ugnį)*

Tikrai to niekas apsakyt negali!
Kokia slapytbė randas toj ugnyj!
Nuolat akis jinai savęspi traukia.
Ar tu tai, Grožvyda, ir numanai?

Grožvyda žiūri, kaip žiūrėjusi, aukštyn

JORĖ

Nesiklausai, sesel? Ar tai visai
nenujauti, kaip jūros, vėtra kyla?
Kaip ir tėveliai susirūpinę!
Lyg jau iš tikro viskas susidėjo
šventas mums griauti mūsų Romuvas.

Grožvyda tyli

O kas tau? Grožvyda? Kas, sesutėl?

GROŽVYDA (*lyg sapne*)

Manęs šauki? Žvelgiu toli į ugnį.
Taip ji giliai pagauna net ir sielą.

JORĖ

Žvelgi į ugnį? To nepastebėjau.
Žvaigždes tiktai vis siekia tavo akys.
Žvelk šen, čia, kur tarnauti turiva.

GROŽVYDA (*vis aukštyn žvelgdama*)

Oi, ta šviesa! Lyg būtų ji aušra
dienos, kuri mums dar tikt užtekės.
Dievai man veria amžinybei akį.

JORĖ (*prieidama ir į ją už peties nutverdama*)

Ką tik sakai? Tari, lyg būtai jau
ar kitame pasaulyj, Grožvyda!

GROŽVYDA

Aš — kitame? Ak, aš tikrai savajam!
Ar būtų kur mergaitė lietuvaitė,
ką nežinotų apie tą pasaulį?
Oi, nelaimingas tad toks kūdikis!

JORĖ

Ką čia kalbi apie mergų nelaime,
kuri tau svetima, nesuprantu!
Labai arti ji mums. Nors tik negestų
ugnelės mielos mūsų Romuvas.

Tikrai kaip neapsakoms skausmas rėktų
rauda tad širdyse visų lietuvių.
Tuomet būt dingusi graži šventybė.
Kas būtų prakilnaus tad dar tėvynėj?

GROŽVYDA

Ugnis, kuri tikrai šventa, negal
būt užgesinama. Ji amžina.
Staigu ji stojosi man po akių
seniai. Ir vien ji šviečia visuomet.
Tam laimė, kurs jos amžinybę regi.

JORĖ

Nors jau pabusk, sesel! Tu taip tari,
lyg neramiai sapnuotai. Gal svajoji?
Čia, šišion, šventykla toji, kuri
viena tikt amžina! Kitos nėra!

GROŽVYDA (*vis tarsi sau viena*)

Visur, kur tik aš nukreipiu akis,
čia ją regiu. Visur šviesa jos spindi.
Visur šventa galia jos laimina.
Tas jos negal niekad matyti, kurs
akis įbedęs tur į tą vaizdelį!
Ir, baimės imamas, nemato nieko.
Tik apsižvelkite — jina! visur!

Žvalgosi, lyg pačią grožybę regėtų

JORĖ (*taipojau apsižvalgydama*)

Kad tu nebūtai šišion prie manęs,
net šiurpuliai virpėtų man per kūną.
Tamsu, oi, kaip tamsu! O audra kyla!
Ar negirdi? Kas kartą vis labiau!
Ir jūra užia, šniokšt, lyg būtų galas
jau ir pasauliui! Oi sesel, ta baimė!
Nežvelkiva aplinkui! Žvelkiv čia!
Ugnelė taip rami! Ir taip ji tyli!
Tad ir širdis nurimst, pamiršta visa.

GROŽVYDA

Kad šviečia Amžina Ugnis širdyj,
tad akys gali ir apsižvalgyti.
Vidaus tylą nubaido visą baimeį.

JORĖ

Sesel, tu ne tokia, kaip visos kitos.
Ir nuo manęs dar tolines labiau.
Kažin, ir kokią ugnį garbini?

GROŽVYDA

Pati to nežinau. Vien tejaučiu,
kad amžina liepsna deg manyje
tyliai, šventai, lyg būt pati romybė.
O dargi rodosi, kad ji duota
ir kiekvienam, kaip amžina dalis,
jeib jį iškeltų pat į amžinybę
ir jį mokintų vien apreikšti meilę.

JORĖ

Kaip nuostabu! Miela tu man esi,
tačiau baugštaus, ar tik tu šios ugnies
jau nepeiki? Ar tu ne — nuodėminga?

GROŽVYDA

To nežinau. Kitų neatsiklausiu,
kas šventa. Garbinu, kas šventa man.
Ir vien tikt noriu meilės teikt visiems.
Berods, norėjau duoti jos vienam
daugiau dar už visus. Gal nusidėjau?
Bet jis dabar — kažin ant kokių jūrų.

JORĖ (*nusistebėdama*)

O kaip aišku man baugiai — tavo ir
visų likimas! Tu — su nuodėme
čion atėjai! Todėl ir jūros grumzdžia
taip mums, kaip Romuvai irgi visiems,
kurie ant jūrų plaukia nuodėmingi.

GROŽVYDA

Ne, ne! Tikrai nėra jie nuodėmingi.
Likimo bangos neša, mėto žmones.
Lai juos dievai saugoja maloniai!
Nors jų laivelis jūroj nesulūžtų! —
Bet kaip skaudu man! Kaip skaudu be galo!
Baugus réksmas pakyla staigu ant jūrų

GROŽVYDA (*sugriūdama sušunka*)

Dievai, jo pagailėkit! Jį saugokit!

JORĖ (*nusigandusi*)

Kas tau, sesel? Kas atsitiko?
Ar negyva? Argi mirtis pajūryje?

*(Bėga ir suskambina greitai varpais šešis kartus, du kartu
greičiau po viens antro. Tad, grįžusi pas Grožvydą, taria ne-
ramiai)*

Tai — argi aš čia nusidėjusi?
Taip gaila jos! Taip skausta man širdis.
Ar pradeda jau griūt ant mūsų?
Dievai, jūs maloniai valdykite!

VII Reginys

Aitra, Ramūnas, kiti žyniai ir tarnai

ŽYNIAI ir TARNAI (*atbėgdami pro plačiuosius vartus
priešakyj su degalais, taria paskui kits kitą atkartodami*)

Kas? Kas? Kas darosi? Pavojus? Kur?

AITRA (*pro kairiuosius vartelius išokdamas*)

Ar vėtra mums šventyklą griauja?

RAMŪNAS (*pro dešiniuosius vartelius ateidamas*)

Ar kas pagalbos šaukia?

JORĖ (*atsistojusi neramiai*)

Pajūryj rėkė! O čia Grožvyda
sugriuvo, lyg jau būtų negyva.

AITRA

Kas? Grožvyda! Oi kūdiki! Tu kūdiki!

(Nusilenkia pas ją)

RAMŪNAS

Iš kur garsėjo?

JORĖ *(rodydama)*

Ten! Iš vakarų.

ŽYNIAI ir TARNAI *(per viens kitą atkartodami)*

Netruksime! Visi pas krantą. Eikim!

Pas laivą! Bėkim! Greit! Čia reik pagalbos!

V i s i dingsta taip kalbėdami nuo didžiųjų vartų kairėn

AITRA *(atsitiedamas)*

Dievams garbė, kad tik žmonių
gyvenimo liepsna pavojuje,
o ne šventoji — mūsų Romuvos.

RAMŪNAS

Taip! Dėkui jiems! Bet ir žmonių gyvybė
labai brangi. Jau kas — su Grožvyda?

AITRA

Išbalęs veidas! Tur būt, išgąstis!

RAMŪNAS

O, mat! Jau atsigauna! Tai pabūki!
Žiūrėt aš eisiu, kas pajūryj daros!

(Nueina kairėn)

VIII Reginys

Aitra, Grožvyda, Jorė

*Aitra su Jore, sodindamu Grožvydą ant aukuro
laiptų*

AITRA

Kas, Grožvydėl, kas tau, miels kūdiki?

GROŽVYDA (*atsigaudama*)

Kas buvo? Ar — aš taip tik sapnavau?
A — tu, Jorele! O ir tu, tėveli!
Kas atsitiko? — Amžinąją reikia sergėt!

(*Nori atsistoti*)

AITRA (*ją suramindamas*)

Tik būki tu rami! Ar skaust širdis?

GROŽVYDA

Kažin, lyg būčiau ką sapnavusi!
O lyg ko nors baugaus! Tik nežinau!

JORĖ

Tas rėksmas, turi būt, išgandino!

GROŽVYDA (*atsistodama*)

Ar rėksmo buvo? Man dabar lyg gera!

AITRA

Iš jūrų atgarsėjo. Bet štai grįžta!

(*Kreipiasi pas didžiuosius vartus*)

Sutiksi juos. Dievai tau duos sveikatos.
Paremki, Jore, savo sesutėlę!

Jorė stojas šalia Grožvydos ir ją meiliai paremia

IX Reginys

Antras ir trečias žygovas, Aitra, Grožvyda, Jorė

AITRA (*į du žygovu, atėjusiu pas vartus*)

Sveiku sugrižę mūsų Romuvon!
Seniai abu jau laukiame labai.

II ŽYGOVAS

Teesie dievai su Romuva ir su visais!
Jei būtų ir anksčiau paspėjusiu,
parnešusiu tik vieną būtų žinią.

Aitra moja juodum tuo tarpu aukštyn pas aukurą užėiti. Žygovu abu nusilenkdamu tyliai padeda prie aukuro ilgas savo lazdas ir mažumą tyliai parimsta

AITRA (*vieną ranką duodamas, antrą ant galvos dėdamas vienam ir antram*)

Šventykloj būkita pasveikintu!

Žinau, ką pasakyti turita!

Bet mes nenusiminsime. Dabar

tikrai bus didė mūsų pareiga.

Tiktai iš šitos Romuvos tegali

sau imti Lietuva nūnai šviesybės.

Ją išlaikyti turime. Ar jaučiat,

kokia atsakomybė ir — kiekvieno?

Dabar tikt mes tarnai dar Amžinosios.

Liečiau jau jūsų draugui, kad porytui

sukviestų viso krašto žmones. Švęsim

su iškilme vėl dieną Romuvos,

iš naujo Ugniai pasišvęsdami.

Ir žmones raginsim ją ginti su mumis!

Supraskite: didžiausia Lietuvos

priėjo valanda, ir būkime didžiais!

II ŽYGOVAS

Mes būsim tikimi, kaip tu, tėveli!

Su Ugnimi gyvensim arba žūsime!

III ŽYGOVAS

Gyvensim arba žūsime! Taip tikrai!

AITRA

Žinojau judu tvirtu, kaip visus!

Tai eikita tuotarp į pailsį.

Žygovu abu nusilenkia prieš jį ir ima savo lazdas

Nueisiu dar pajūrin! Buvo rėksmas!

(Eina pas vartelius kairėn)

II ŽYGOVAS

Ar nelaimingi gal kokie keleiviai?

AITRA

Tur būt. Ir mūsų gelbėt jau nubėgo.

III ŽYGOVAS (*eina ir žvelgia per žemąjį mūrą kairėje; tada taria*)

Jau, regis, grįžta! Mat, kaip žiburiai
jų blaškosi, žmonėms artyn ateinant.

II ŽYGOVAS (*priėjęs taipojau prie mūro*)

O rodosi, kad jie visi linksmi.

AITRA

Nebus gal buvę didžio čia pavojaus!

III ŽYGOVAS

Ateina šišion.

II ŽYGOVAS

Tėvs Ramūnas atved.

III ŽYGOVAS

Kaip greitai ženg!

II ŽYGOVAS

Tur būti stiprūs žmonės.

AITRA (*tyliai prie vartelių kairėje klausydamas žvelgia*)

Net rodosi, lietuviai iš kalbos.

III ŽYGOVAS

Taip skamba vėjui balsą nešant šen!

II ŽYGOVAS

Aptilo vėl ir vėtra mažumėlių! —

Bet eikiva į pailsį! Bus reikals!

AITRA

Taip, eikita! Dievai duos labą naktį!

ABU ŽYGOVU

Ir labą naktį tau, tėveli mūsų!

(*Nueina dešinėn*)

X Reginys

Taira, Varta, Ramūnas, kiti žyniai, Aitra, gilumoj —
Grožvyda, Jorė

*AITRA (žengia laiptais žemyn ir žiūri stovėdamas kairėn,
iš kur ateina nuo laivo; ir svetimiesiems, su Ramūnu ir kitais
atėjus, jis taria)*

Palaiminti! Dievai jus apsaugojol

TAIRA (*aprišta galva, Vartos pasiremdamas*)

Jiems dėkui! Jie vis valdo maloniai.

Neleidžia Bangpūtys mums bėgti iš tėvynės.

*Grožvyda, jam pradėjus kalbėti, žymiai, bet kitų nepastebėta,
sujunda ir, laikydamas prie aukuro krašto, žiūri į Tairą, tarsi
būtų nesavyj. Iš lengvo susivaldo ir žvelgia aukštyn*

AITRA (*tu tarpu į Tairą*)

Tai jūsų argi esama išeivių?

TAIRA

Tėvynės meilė privertė mus bėgti.

RAMŪNAS

Dievų malonė mums abu gražino.

Nei neapliejo jūdvių vandeniu.

O Romuvai tvirtų dabar reiks rankų!

VARTA

Staigu pakėlęs Bangpūtys mums laivą
toli ant šito kranto užnešė.

Tiktai atsitrenkiant sulūžo stiebas

ir kungui skaudžiai galvą pridaužė.

TAIRA

Ne kas čia; kraujo kiek tiktai nustojau.

Už tai ir džiaugsmas vėl regėti Ugnį

ir jai aukos padėti. Leiskit eit artyn!

AITRA

Visi kartu mes eikime.

(Žengia pirmas aukštyn)

TAIRA *(jį seka šalia Vartos ir Ramūno; išvydęs Grožvydą, staigu sujudęs)*

Ir ją — darkart — išvyst! Paremki, Varta!

Man — nyksta — sąmonė!..

RAMŪNAS *(iš antros jo pusės, jį paremdamas)*

Tur būti, kraujo tik per daug praliejęs.

Bet, rodos, vėl jau atsigauna.

Kiti stojosi tuo tarpu aplink jį

AITRA

Jo žaizdą reiks geriau aptverti.

Bus vaidilutei jaunajai pirma proga

ir taip dabar tarnauti Romuvoj.

RAMŪNAS

Nuvesiu į nakvynę keleiviu abu.

TAIRA

Ne, ne! Jau atsigaunu. Reik pirmiau

Aukos padėti Ugniai Amžinai!

Paduoki, Varta, mūsų brangumyną!

VARTA *(išimdamas iš raištelio žibantį akmenį)*

Spindėjo šis gintaras gal jau amžius

jo probočių pilyj tarp brangumynų.

Bet iš griuvėsių jį tikt teištraukėm,

jeib Lietuvos atminimu mum būtų.

TAIRA

Dabar mielai jį atiduodu Ugniai!

Tikt imkite! Jis visas mano turtas.

RAMŪNAS *(jį ima ir taria)*

Imk, Grožvyda, tu jijį į rankas

ir dėki jį į Ugnį aukuro.

Lai mus dievai palaimins maloningai.

Grožvyda jį ima tyliai, galvą nulenkus, ir grįžta į savo vietą. Visi sustoja aplink aukurą, Aitra po kairės, Ramūnas po dešinės, kiti abišaliai su degalais rankose. Taira ir Varta ant laiptų viduryje. Grožvyda ir Jorė šalia aukuro. Aitrai ir kitiems keliant rankas aukštyn, Grožvyda deda spindintį gintarą į ugnį, kuri suliepsnoja

AITRA (*taria tuo tarpu*)

Dievai, priimkit maloniai šią auką.

RAMŪNAS

Gyvenki, Amžina Ugnie, per amžius
prie mūsų, kaip gyvybė Lietuvos.

VISI

Gyvenk! Gyvenki tu, šventoji! Om.

AITRA

Į globą imki sūnus Lietuvos!

RAMŪNAS

Lai bus jie vis tau tikimais sargais!

VISI

Pastiprink tu juos, Amžina Ugnie!

TAIRA

Nors mirčiau toj šviesoj! Paremki! Varta!

(Jis lenkiasi prieš Vartą)

Ramūnas eina pas jį

AITRA

Skarelę imki, Grožvyda! Kraus teka.

GROŽVYDA (*iš ančio ištraukdama skarelę, nužengia pas jį ir sustojusi pagaliau sušunka*)

Nepakeliu! Dievai, jūs pagailėkit!

Ak mylimasis! Mirsiu su tavim!

(Pašlyja jopi)

RAMŪNAS (*ją pagaudamas savo rankomis*)

Ar tu visai? Kas mylimas?

KITI (*visi tuo tarpu per viens kitą kartodami, nors, kitiems kalbant, mažumą tyliau*)

Ar jūs girdėjot? Kas tai mylimasis?
Kas dedasi? Ji būtų neskaisti?
Ar galima? Kas būtų tai tikėjęs!

AITRA (*stovėdamas lyg sustingęs su didžiu skausmu*)
Tai prapultis ir net jau mūsų tarpe!

RAMŪNAS
Dukrel, ar tu visai paklydusi?

KITI (*per viens kitą*)
Ir žūva viskas! Mes neišturėsime!
Dievai mus baudžia! Baudžia Lietuvą.

RAMŪNAS
Kas pasidarė? Kas? Tark, Grožvyda!

AITRA (*nusigrėždamas*)
Kraury, tai tu žinojai! Nors dangus
jau griūtų! (*Pasiryžęs*) Bet — dar mes gyvi!
Šalin,
jeib nuodėmių artybė negesintų
šitos šventos, aukštų dievų Ugnies!

KITI (*per viens kitą*)
Juos plėškime atgal. Ramiau! Klausykimės.

TAIRA (*visiems aplink jį sustojant ir nurimstant*)
Ar aš sapnuoju, Varta! Tik nuvesk
ant kokio laužo ir tad jį uždeki!

KITI (*murmėdami tarp savęs*)
Tai, ką jis sako! Nuodėmės kankina!

*Grožvyda, atsitraukusi prie laužo, atsiremia, akis kaire ranka
uždengdama*

TAIRA (*toliau tęsdamas*)
Kad Lietuvai gyventi negaliu,
tada nors mirsiu, jeib aš jai nekenkčiau!
Regėjau Amžinąją irgi ją!

KITI (*tarp savęs*)

Nenori kenkti Lietuvai! Ar girdit?
Tai jau kažin kas daros! Ką tai reikštų?

AITRA (*tuo tarpu*)

Nebiaurink savo žodžiais dar šios vietos!
Pirmiau bus teismas nuodėmei abiejų.
Mes ginsime su tvirtumu šventybę.
Nebus tau mirt šventoj ugnij! Kitaip...

TAIRA

Ir vargas, kad man atsigint nėra!
Mylėjau vislab vis su skaistumu.

RAMŪNAS (*į Aitrą*)

Ar nepalauktai su teismu lig ryto?
Lai ilsis. Jam patsai taisyčiau guolį!

AITRA

Pašalint nuodėmei nereiktų laukti!

KITI (*per viens kitą*)

Teisybė! Lengvai auga! Veisiasi!
Nereiktų laukti. Prašo tai dievai!

RAMŪNAS

Bet juodu keleiviu! O tuos, kaip žinot,
žmonėms tik siunčia visuomet dievai!

KITI (*nurimdami*)

Ir painios! Iš tikrųjų! Kaip išeisim!

AITRA

Bet gali būt, jog nori mus mėgint!

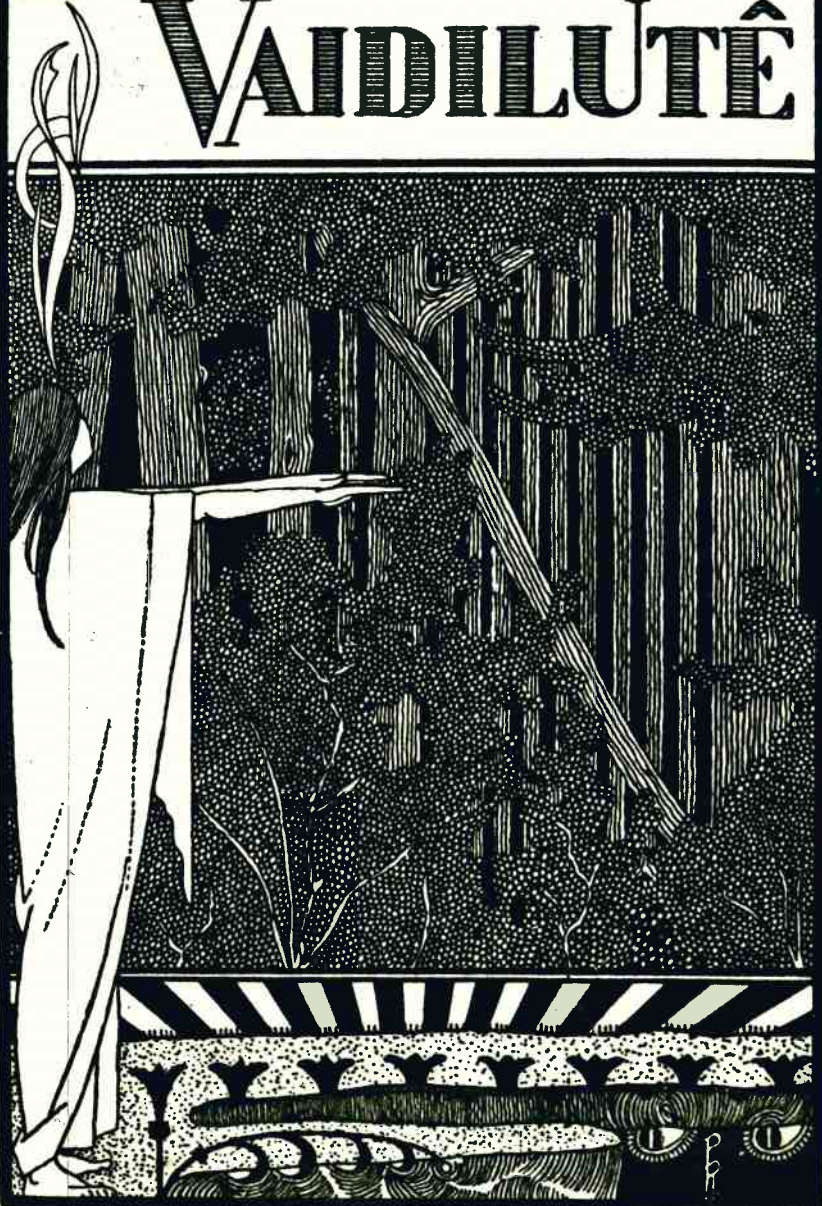
(*Sau*)

Ar tik nebus Varūna tai? Vienok —
tai veskit juodu ir saugokite!

RAMŪNAS

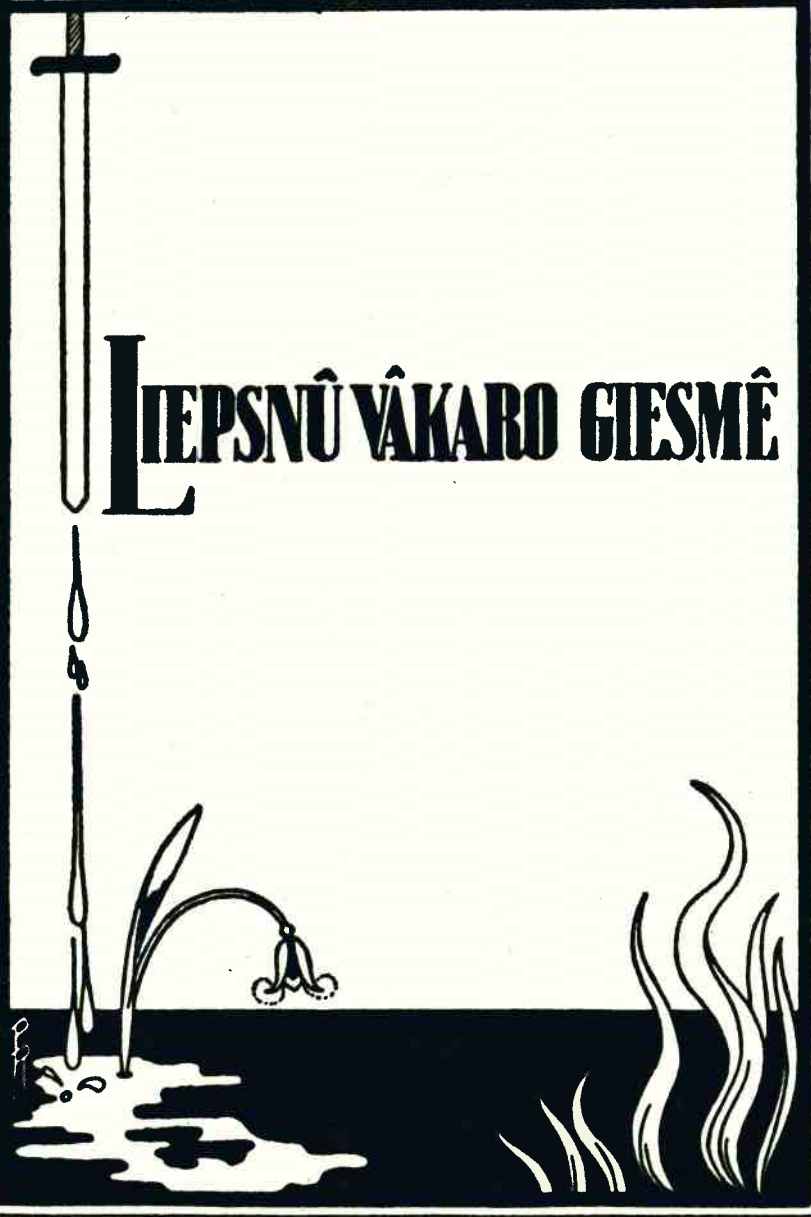
Nuveskite tiesiog į mano svirną.

VAIDILUTÊ

LIEPSNŪ VĀKARO GIESMĒ

KITI (*murmėdami*)

Tuojau ir padarysim! Eikškita!
Lydėsime. Svečiai jūs lig rytojaus...

Keli veda juodu, keli dar pasilieka

AITRA

Ir veskit Grožvydą kartu šalin!

GROŽVYDA (*švelniai*)

Norėčiau būti tuoj teista ant vietos!
Palikite mane! Aš atsiliepsi.

RAMŪNAS (*į Aitrą*)

Kad nori, ar nepadarytume?

AITRA

Likimas mums, kad nežinai! Jūs eikit!

*Tyli valandėlę. Kiti nuveda T a i r ą ir V a r t ą. Pasilikusieji
žiūri į viens kitą, norėdami iširti, ką kas mano*

XI Reginys

Aitra, Ramūnas, Grožvyda, Jorė ir keli žyniai

AITRA (*patylėjęs pagaliaus prataria*)

O ką galėtai pasakyti, veidmaine?
Su savo nuodėme tu Romuvą
ir visą mano amžių naikini!
Tu vaikas piktenybės ir tamsos!
Ne, ją suimkit ir nuveskite!

GROŽVYDA

Tėveli, nedaryk man netiesos.
Niekad dar nebuvo jo prieglaudoj!
Niekad durelių neatvėriau jam.
Vien žvilgis jo ilsėjos man akyj.

VISI (*kiti per viens kitą*)

Oi, nuodėmė! Tai didė nuodėmė!
Gašlums pikčiausias! Nelabiausias!

GROŽVYDA

Nors žodžio vieno dar klausykitės.

AITRA

Ką dar gi pasakytai?

RAMŪNAS

Gaila kūdikio.

KITI

Apkalsime! Nuvesime! Bus gals.
Oi Romuva! Subiaurinta! Naikinta!

GROŽVYDA (*šokdama artyn pas aukurą*)

Dar tu, šventoji, Amžina Ugnie,
ramiai švieti! Apginki tu mane!

KITI (*vėl per viens kitą*)

Kas? Kas? Ji šok artyn! Ir Amžinoji
nei nesiblaško? Nei negęsta?

RAMŪNAS

Stebuklas! Gal ji tik skaisti!

AITRA

Gal ir apgauna Amžinąją?

KITI (*murmėdami*)

Ar būtų galima? Argi ir būtų
pati jau apgavybė vaidilutė?

AITRA

Ją teisti, broliai, turime tačiau.
Neturi nei menkiausio likt šešėlio
ant paskutinės mūsų Romuvos!
Tik taip galės ji Lietuvai išlikti.

GROŽVYDA (*šokdama į užpakalį prie Krivės durų*)

Tu, Viešpatie, mane patsai saugosi!
Tu neapleisk manęs! Neduok man žūti!

XII Reginys

Krivė, Grožvyda, Aitra, Ramūnas, kiti žyniai, Jorė

KITI (*atkartodami*)

Ir drįsta! Viešpaties net atsišaukti!

Kas bus? Ar ir išeis? — Tikrai! Nei nevadintas!

K r i v ė, išėjęs pro duris, sustojęs žiūri į Grožvydą

GROŽVYDA (*atsiklaupdama*)

Gink, Viešpatie, mane! Gink maloniai.

Krivė moja jai atsistoti ir nueiti pas ugnį. Patsai, nužengęs lig aukuro, atsistoja už jo savo vietoje. Visi sustoja aplink aukurą, kaip šventoj apeigoj

KRIVĖ (*rankas pakeldamas*)

Iš Amžinos Ugnies pareina vislab,

kas regimybėj tikt ir nusiduoda.

Kas esti, turi esamybę jos galia.

Nieks jos veikimo sutrukdyt negali

ir niekuomet negal jos užgesint!

Lai jai tarnauja, kas tarnaut jai nori!

VISI (*pusgarsiai*)

Lai jai tarnauja! Mes tarnaujam! Om!

KRIVĖ

Ko kaltinama, Grožvyda, esi?

GROŽVYDA

Būk aš neesanti skaisti mergaitė!

KRIVĖ

Ką liudija Ugnis? Pažvelkime!

KITI (*murmėdami*)

Kad ji skaisti! Ji nesijudina!

KRIVĖ

O Grožvyda, ką tu sakai pati?

GROŽVYDA

Tikiu, man sieloj Amžinos Ugnies skaistybė!

KRIVĖ

Ir aš matau skaistybę tavo sieloj!

O tu tarnauti nori Amžinajai?

GROŽVYDA

Tarnauiu jai, kol ji tarnaut sau leis!

KRIVĖ

Tarnauki tikimai ir amžinai!

Visi mes tikime! Ar ne? Visi!

VISI (*tyliai*)

Mes tikime! Lai būna! Lai taip! Om!

KRIVĖ

Tikėjims bus ir laiminamas dievo!

(Pasakęs eina jis tyliai į savo bokštą. Kiti pasilieka tylėdami bestovį)

Grožvyda žvelgia aukštyn, šviesi, palaiminga

XIII Reginys

Aitra, Ramūnas, Grožvyda, Jorė ir keli žyniai

RAMŪNAS

Visai, kaip Viešpats sakė. Reik tikėt.

Mums tikint, Romuva irgi išliks.

Nėra tarp mūsų, kurs jos neverts būtų!

AITRA (*susimąstęs ir beveik rūstas*)

Ką Viešpats sako, man tamsu kaskart.

Ir visuometu aiškiai tik jaučiu,

lyg būtų mano rankos rišamos.

Jis tvirtina mus esant tikimus...

Bet — svetimiesiems turi teismas būti.

RAMŪNAS

Kaip jau nusprendēm, tai rytojaus darbas.

Dabar reikėtų tildyt mąstymus

ir eit ramiai į smagų pailsį.

AITRA

Kas nori, lai ir eina miego gaivastin!

KITI

Tai eikime! Lai valdo Amžinasis!

V i s i n u e i n a , p a s k i a u s i a s R a m ū n a s , p a s k u i j i A i t r a

XIV Reginys

Aitra, Ramūnas, šalia aukuro — Grožvyda ir Jorė

AITRA (*į Ramūną, nueinantį dešinėn*)

Dar vieną žodį į tave, brolau.

(Ir jį nusivesdamas mažumą laiptais)

Ar dar regi šventyklos ateitį?

Aptilus vėtrai, lyg nebėr pavojaus.

Ir tas dalykas dar su Grožvyda!..

Nors jau tame lyg vėtra nykusi.

Bet man tuo dingo ir drąsos galybė!

RAMŪNAS

Kas bus, ir aš dabar nenumanau!

Vienok aišku, kad Grožvyda skaisti.

AITRA

Bet kaip suprasi žodį: mylimasis?

RAMŪNAS

Man rodos, neišeisime iš čia

mąstydami. Gana, kad Viešpats sakė

ją skaisčiau esant. Mūsų bus dalis

būt prisiruošus savo pareigai.

Tvirtai stovėsime prie tavęs, brole!
Ilsėkivos! Senam labai jau reikals!

AITRA (jam ranką duodamas)

Ilsėkis sveiks! Aš to dar negaliu.
Nors kiek aš paregėt turiu, kas bus!
Klausysiuos vėtros. Dar ji vis man tarė.
Jai kylant, kyla tuo ir mano galios.
Jos vaiks esmi! Tai labanakt, brole.

R a m ū n a s e i n a a u k š t y n i r p r o s a v o v a r t e l i u s d e š i n ė n. A i t r a
n u ž e n g i a ž e m y n l i g p l a č i ū j ū v a r t ū i r s t o v i i l g a i č i a t y l l a i

X V R e g i n y s

Aitra, Varūna, gilumoj — Grožvyda ir Jorė

AITRA (žvelgdamas priekin)

Kuomet praei pilnos man lūkesties
diena? Ar dar pasieksiu savo tikslą?
Koks aukštas jis, tokia sunki ta atmintis!
Nors taip stovėčiau, kaip kiti, likimui.
Bet aš pasirinkau — prieš jį šį kelią
ir žūsiu, kad kartunt jis pasibaigs. —
Gal malonu likimo nešams būti,
bet — man — nepridera. Su juo kovosiu
ir jam išveršiu Romuvą iš rankų.

(Eina tvirtu žingsniu kairėn į tamsumą, bet staigu sustoja)

Kas tai? — Aš vėtros tik sutikt norėjau,
bet tokio ne! Kad man viltis iš naujo
nor šviest, tad tas tamsums į kelią stojis!

VARŪNA (iš girios tamsumos ir kylančio vėtros gausmo
taria gramzdžiu balsu)

Tikrai mane tu nujauti! Esmi
toji, kuri naikina visa tai,
ką žmonės myli ir dėl ko jie kenčia.

AITRA

Bet ko tai šišion, kur žmonių gyvybė
aukštų dievų tarnybai pašvęsta?

VARŪNA

Tai kaip tik šišion man darbų pradžia.
Romuvose, mat, lygiai sukasi
likimo ratas, užgema naujovė.

AITRA

Ar nekyli iš pragaišties bedugnių?
Ar ne pati tu motina žuvimo?
Baugi man dvasioj moja atmintis!

VARŪNA

Tu motina mane šauki. Galėtai
ir tėvu taipojau mane vadinti.
Vienok ne pragaišties. Esmi Varūna!
Gyvybę vis tą pačią gaminu —
gyvent jai naujuose pavidaluose.
Menki jūs žmonės to ir baugštotės,
lyg būtų tai bedugnis. Drąsiai tik
pažvelkit ir išvysit amžiną gyvybę,
bekylančią iš Amžinos Ugnies.

AITRA

Matau, jog tu toji gudri baugybė,
kuri tik slepiasi to žodžio drobėj,
būk, niekas niekuomet negalįs gaišti,
toji, kuri skaistybės ir grožės mergaitę
su Mindaugu gyventi privertei,
jeib jam gimdytų baugią išgamą,
kuri, tau pirma jai akis užrišus,
baisiu būdu ir savąjį nužudė tėvą?

VARŪNA

Taip, aš toji!

AITRA

Tai bene visuomet tu ta, kuri
švenčiausių vaidilučių širdį pildai

geismų gaisru ir glėbin tam guldai,
kurs kardu apginkluots pas ją ateina?

VARŪNA

Taip, aš toji!

AITRA

Ir ta, kuri mums naują tvarką davė,
Kęstučiui griebiant gražiąją Birutę?

VARŪNA

Aš vis tveriu tad naują tvarką,
kad reik apreikšt daugiau gyvybės,
ko nebgalėjo padaryt senoji.
Ko tai, silpnuti, ir bijoti reikia?

AITRA

Tai tu ir ta, ką Grožvydą šią naktį
tuo keleiviu kone išplėsei mums?

VARŪNA

Taip, aš toji!

AITRA

O ko mane sutikti ateini?

VARŪNA

Vis ateinu tuomet, kad reik ateiti!

AITRA

Tad vėl tu nori griaut, kas šventa mums,
ką sergėt norim galiomis visoms?

VARŪNA

Ir jūsų galios visos, kaip ir kitos,
supraski, plūsta iš krūtinės man!
Bet tavo rankose jos virsta tuo,
ką griovimų vadinti tu turėtai.

AITRA

Tu pašiepi, kas šventa mums visiems?

VARŪNA

Patsai pasišiepi save!

AITRA

Esmi teišus ir tikimas. Jei tu
man ką pranešti nori, tai sakyk!

VARŪNA

Ar nematai? Kad būtų duota man
švelnus žmonių pasigailėjimas,
tave įsiausčiau į minkščiausiają
pasigailėjimo drobulę, verkdamą
kaip motina dėl aklo savo vaiko.
Vienok dabar aš apsakyti tegaliu
tau skausmą, kurs guldys tave negyvą
į mano glėbį. Štai pasiklausyk:
Pražus — pražus greit jūsų brolija!
Sugaiš, kas jums šventybės žymis.
Sugrius jums paskutinė Romuva.
Todėl, ben praregėk ir liaukis veikti.
Aš apsakiau! Ir kas tai daro — aš taip jau!

AITRA

Tai pranašavims? O gerai, kad išgirdau.
Mielai aš aklas būsiu visuomet,
jeib veikti niekad os aš nenustočiau.
Tiek metų kantriai laukiau tos dienos,
kad Lietuvos likimą rankose
turėčiau, o dabar, kur taip man taikos,
tik kęsti ir ramiai žiūrėt turėčiau?
Ne, ne! Tu susitelkusi su tuo,
kas bloga ir kas bailu ir baiminga
ir kas manyj nor kilt iš nuodėmių.
Varūna, bailė tu pati ir baimė!
Vien tiedvi tik tegimdo naują tvarką.
Mes didžios sielos, mes kovojame
už senąją! Ir ji tikrai išliks!
Ar tu girdi? Jinai tikrai išliks!

Varūna! — — Ar jau nieks? Tikt medžiai
šlama! —

O, kad jų lapai sprogst kasmet — iš kelmo,
tokia irgi drąsa man sieloje!

Aš prieš pasaulį ginsiu Romuvą
ir ją apginsiu! Vėtros aš sūnus!

Duok, vėtra, tu man savo ir galybę!

(Eina palengva kairėn)

Uždanga

II Veiksmas

Regykla: Romuva. Rytas. Aušta. Girdėti jūrų šniokštimas

I Reginys

Jorė, Grožvyda

Grožvyda stovi kairėje prie laužo rankas sudėjusi ir žvelgia į tolumą

JORĖ (*stovi dešinėje prie laužo ir, valandėlę tylėjusi, prataria*)

Jau brėkšta. Veikiai auš. Ir praūžė
baugi naktis su savo audromis.
Visiems diena bus, rodos, vėl linksma.
Saulelė teiks iš naujo Romuvai
ir visai Lietuvai tyliai palaimos.
Tai tau širdelė bus linksma taipjau.
Ar ne, Grožvyd? — — Bet tu — nesiklausai?

GROŽVYDA

Girdžiu! Girdėjau viską, ką sakei!
Tik aš tų tavo žodžių nejaučiu!

JORĖ

Ar taip vis skauda dar širdelė tau,
lyg tu nebūtai Romuvos tyloj,
bet kažin kur viena sau varguose?

GROŽVYDA

Ne taip, sesel. Esmi ir Romuvoj.
Bet rodos man, kad sielos viduje
tikriausia mano Romuva yra.
Čia aš ilsiuos prie Amžinos Ugnies.
Čia taip romu, kad šišion vėtros blaškos.

JORĖ

O tik liūdna? — Bet — bus graži diena!

GROŽVYDA

Sesel, kas jums svarbu,— tai Romuvos
tiktai paveikslas, kurs ir dingti gali.
Regédama tai, jūšų dėl kenčiu
ir Romuvon tikron bégte aš bėgu.

JORĖ

Kad tavo žodžių aš nesuprantu!
Tur būt, per daug jau buvo taų to skausmo!

GROŽVYDA

Oi, kad iš Amžinosios Romuvos
parnešt galėčiau amžiną romybę
tiesiog į širdis Lietuvos vaikų!

JORĖ

Ir vėl man tolims, nesuprantams sapnas!
Tu tik prisiekei šišionai tarnaut.

GROŽVYDA

Prisiekiu ir tesėsiu priesaiką,
nors šitos Romuvos romybės dar
nepajaučiau,— ir negaliu suprasti,
kad Lietuvos vien ji išganymas!

JORĖ

Betgi lietuviams, vargšams, ji labai
naudinga. Toks paveikslas žadin viltį!

GROŽVYDA

Jis vargšams viltį žadina! Teisybė!
Taip gali būti! To neatminiau.
Gražiai, Jorel, mane pamokinai.
Dabar tik taip besisupu tarp skausmo
ir tos šventosios Romuvos tylos!
Nesižinau! Mokyki maloniai.
Aš menkas tikt ir silpnas kūdikis.
Saulėlės pasiilgstu — saulužėlės!

JORĖ

Tuoj auš! Ir Viešpats dureles atvers!

Abi tyliai žvelgia į rytus

II Reginys

Aitra, gilumoj — Grožvyda, Jorė

AITRA (išeina iš kairės šalia Romuvos iš tankumynės ir atsistojęs žiūri tyliai į aušrą. Tad taria sau)

Nauja diena lyg teikia naują viltį!
Ir gera pranašauj aušra giedri.
Laimėsi! taip man taria jos šviesa!
Dar audra neišrovė Grožvydos
iš Romuvos brangios taip mums be galot!
Pradėkim, broliai, dieną papročiu
senu ir tvirtinkim šventyklą tuo
iš naujo! Spinduliai jau atlekia!

(Pastovėjęs grįžta gilumon)

III Reginys

Krivė, Grožvyda, Jorė

Krivė atveria iš lengvo savo bokšto dureles ir, stovėjęs taip ilgai angoje, kol neišskambėję varpai, iš lengvo nulipa laipteliu, jeib eitų prie aukuro

JORĖ (Krivei atveriant duris)

Išeina Viešpats. Skambinkiv varpus!

Abi, priedamos katra prie savo aužuolo, kur kaba apvalus vario skardas, muša į jį viena po antros iš viso 7 kart. Jorė pradeda ir baigia, muša 4 kart, Grožvyda 3 kart. Tad abi, iš lengvo grįžusi, atsiklaupia abišaliai aukuro ir ištiesia rankas į rytus

KRIVĖ (iškėlęs rankas aukštyn į rytus, taria)

Dievybe, amžina, neregima,
žmonėms tu apsireiški vis iš naujo
dienos šviesa ir josios gyvumu.
Lai jaučia širdyje tave kiekvienas.

Palengva nuleidžia rankas. Grožvyda ir Jorė atsistoja, bet vis dar ištiesusios rankas į rytus

IV Reginys

Kitos 10 vaidilučių, Krivė, Grožvyda, Jorė

Krivei tariant paskutinius žodžius, suskamba gilumoj tylus giedojimas baltai apsitaisiusių vaidilučių, ateinančių iš abiejų šalių pro didžiuosius vartus

Dukrytė dievo siunčia jau aušrele
vadinti miegančių iš margo sapno.
Su noru ir džiaugsmu sukilom visos
ir stoti skubinam šventon tarnybon.
Šventu, dieve, kvapu mus pildyki,
jeib ir kitiems jo teikt galėtume!

Grožvyda ir Jorė atsistojusi eina tuoj, bet palengva, pasitikti kitų vaidilučių. Jų pirmi dvi neša rankose ypatingą kuralą. Pasitinka jas prie vartų eidami, Grožvyda dešinèn, Jorė kairèn, ir veda katra savo eilę aukštyn laiptais ir tad apie aukurą vieną kartą, Grožvyda, eidama kairèn ir grįždama dešine puse, Jorė, eidama dešinèn ir grįždama kaire puse, bet laiptais nueina dabar Grožvyda kairėje, Jorė dešinėje, taip, kad, užeidami ir nueidami prieš aukurą, vaidilučių eili dvi kerpasi. Grįždami abi eili nužengia taip toli laiptais, kad tik paskutini dvi kūrėji pasilieka abišaliai aukuro. Deda kuralą prie jo apačios. Abi eili stovi kryžiuje prieš aukurą. Tad visos, viena ranka saulėsp, kita aukuran mojuodamos, sustoja. Pastaba: Norint aiškiai suprasti žengimą, reikia pasipiešti, kaip vaikščiojama

KRIVĖ (einant vaidilutėms aplink aukurą, iškėlęs rankas laiko ir, joms mojuojant, taria)

Liepsnelė šišion kiekviena yra
pavidalas, kurs, vos pastojęs, nyksta,
bet, Amžina Ugnie, tave apsako,
kol ne visur šventa šviesa nuvyksta.

Krivė nuleidžia rankas. Vaidilutės, Grožvydos ir Jorės vedamos, eina, Grožvydos eilė dešinèn, Jorės kairèn, viena kitą

kirpdama, ir padaro du skrituliu abišaliai aukuro, paskutinę eilės vaidilutę ir Grožvydą dešinėj, Jorę kairėj imdamos į vidurį. Grožvyda nusiima nuo kaktos savo gelsvai raudoną raištį, taipojau Jorė, ir riša jį kitai vaidilutei apie kaktą, ir abi leidžiasi apsirišti baltąjį, kaip jį visos vaidilutės turi

VAIDILUTĖS (*tuo tarpu ištiesusios rankas aukščiau tiedviejų, kiekviename skritulyj gieda*)

Puošim liepsnų ryšeliu
savo seselių kakteles,
puoš jas teisinga tarnyba.—
Kaip jų akelės spindės,
kaip jų sielos regės,
taip jos matys ir Ugnele.
Amžių Ugnele, padėk!
jūdviejų sieloj gyvenk!
laiminti laimink tarnaites!

Tuo tarpu vėl šalinasi ir žengia laiptais žemyn, Grožvydos ir Jorės vedamos, ir priklaupia vienu keliu, rankas prieš aukurą iškeldamos

Asta ir Etmė, naujai įstatytos kūrėjos, stovėdamos iškelia rankas prieš rytus

KRIVĖ (*taipojau, vaidilutėms žengiant iškėlęs rankas, dabar taria*)

Ar šiaip, ar taip tarnautume ant žemės,
vis amžinos dievybės mes tarnai.

VAIDILUTĖS (*gieda*)

Kūrėjos Amžinos Ugnies

(*sukildamos ir keldamos rankas saulėsp*)

vis būsim tikimos!
Būk mūsų tu gyvybė! Om.

(*Pasilieka taip pakeltomis rankomis bestovinčios*)

V R e g i n y s

Visi aštuoni žyniai, Krivė, vaidilutės

ŽYNIŲ giedojimas (tuo tarpu sukyla iš abiejų pusių, saulei tekant)

Tai ženkime artyn,
kur Amžina Ugnis,
kur paslėpta šviesa.—
Iš miego kilome,
palikome sapnus.
Tai ženkime artyn.

Jiems prie vartelių iš abiejų pusių atėjus ir einant šalia aukuro ir už jo po Krivės rankomis atgal pro priešakį į savo pusę, gieda VISI ir VAIDILUTĖS

Tesie skaisti širdis
ir prakilni mintis!
Jau po akių dievybė.

KRIVĖ (kreipęs rankų delnas žemyn)

Ugnies gyvybės imkit švelnų kvapą,
kad jis jus nuolatai dievams pašvęstų
ir žmones amžinybei laimintų!

ŽYNIAI

Lai šviečia Amžina Ugnis visiems!

Asta ir Etmė deda atneštą kuralą į ugnį

KRIVĖ

Pakelkit jospa balsą meldžiantį.

VISI (gieda, iškėlę rankas delnomis aukštyn)

O užtekėk mums, Saule Išminties!

Tave mes garbinam per amžius.

Tu viską apšvieti ir gaivini,

Tu viso ko pradžia ir pabaiga,

Lai tavo bus šviesybė vadovu

Tavęspi grįžtantiems šviesos keliu!

Krivė, rankas delnomis žemyn ištiesęs laikydamas, traukiasi atbuls prie savo bokšto vartelių ir tad sugrįžta pro juos į bokštą

Vidūnas
Probotsiūn
Sesēliai

Dramātiska Aidija
trijose dālīse

Vilhelmas Storost
Tilzēje 1908

VI Reginys

Aitra, Ramūnas, Asta ir Etmė, žyniai ir vaidilutės

AITRA

Tave mes garbiname, Amžina Ugnie.

VISI KITI

Iš aukštojo dangaus mums apreikšta!

RAMŪNAS

Tave mes garbiname, reiškiny dievybės!

VISI KITI

Kurs visame yra, kas regima.

AITRA

Galybės žymis tu skaudžiais griausmais
visas žemes bevaldančio Perkūno.

VISI KITI

Kurs užkuria gaisrus padangėse.

RAMŪNAS

Atspindi saulės šviesą mums visiems!

VISI KITI

Atspindi mums negaištančią gyvybę!

AITRA *ir* JO EILĖ

Sargai tau vis mes būsim tikimi!

RAMŪNAS *ir* JO EILĖ

Tau liudytojai būsime tvirti!

VAIDILUTĖS

Tarnaitės skaisčios būsim visados.

VISI ŽYNIAI *ir* VAIDILUTĖS

O Amžina Ugnie, šią pažadą
priimki maloniai ir mus palaimink!
Duok vis šventai tarnauti mums stiprybės!
Duok vis išvyst, kad tu pasaulio sielos,
pačios dievybės reiškiny esi,

tos begalinės visumos versmės,
kurion reik grįžt su pasiilgimu.
Duok, kad gyvybė mūsų apsakytų
ir sergėtų tave, kol tikt kvėpuosim!
Tai duoki, Amžina Ugnie, tai duok!

*Visi mažumą tyli ištiestomis rankomis ir jas tik nuleidžia,
Aitrai savo nuleidus ir nužengus lig laiptų prieš aukurą. Visi
aplink jį stojasi*

AITRA

Dar, broliai ir dukrelės, mažumėlių
pasiklausykite, kol nenužengsim
į paprastą kasdienį savo darbą.
Mums Romuva — vieta išganymo.
Todėl man skauda širdis, kad pasakyt
turiu, jog jau beliko Lietuvoj,
kaip jūs, berods, visi veik žinote,
viena — šita — tik mūsų Romuva.

*VISI KITI (pusgarsiai po viens kito, išėmus Ramūną ir
Grožvydą, kuriuodu tyli)*

Žinojom! Nors tikėt ir nesinori.
Taip liūdna! Lyg dievų jau apleisti!

AITRA

Ir laiko nebėra nūnai dejuoti.
Dievai iš mūsų reikalauj didybės.
Vienat iš mūsų Romuvos dabar
begali tekt palaima Lietuvai.

KELI (*tarp savęs*)

Sunkus likimas! Kad ir nebėra kitos!

AITRA (*tolyn kalbėdamas*)

Tėvynei ji tiktai versmė gyvybės.
Be jos tėvynė žus. Su ja gyvens.
Tikt maža tų, ką aiškiai tai išvysta.

KELI

Suprantama! Tai slėpinys! Ne kiekvienam!

AITRA

Seniau kryžiuočiai žudė Lietuvą,
šventas mums Romuvas išgriaudami.
Dabar, kaip mūsų pranešė žygovai,
jau patys Lietuvos karaliai jas
gesina — Lietuvai sutvirtinti.
O Lietuva tegal vienat išlikti
su Romuvos šventa ugnies šviesa.

KELI

Tikrai tik taip! Tai sąlyga! Aišku!

AITRA

Taip visiškai. Ir aš, kaip pridera,
aš pasiryžau ginti šią šventyklą
lig paskutinio gyvo savo kvapo!
Kas jūsų seks mane? Kas nori sekti?

VISI (*per viens kitą aitariai*)

Visi! Kiekviens! Visi už Romuvą!
Ją išlaikyti reik! Visi vienybėj!

AITRA

Labai džiaugiuos, kad taip man pritariat.
Vienok nemažo bus čia mums pavojaus!

VIENAS ŽYNYS

Nors mirti prisieitų, būčiau tvirtas.

KITI

Ir aš! Ir aš! Nieks nesiliks! Ir mirsim
už savo Romuvą, už Lietuvą!

AITRA

Kad neapleisim probočių dievų,
tad jie tikrai ir mūsų neapleis.
Žyniai vis turi pirm visų dievams
būt pasišventę! Jie tautos širdis.
Tik tad, kuomet toji pagedusi,
visa tauta myriopi pasmerkta.
Šią naktį prisiėjo skaudžiai abejoti,
ar Grožvyda verta būt vaidilute.

Vienok dabar vėl spindi saulužėlė!
Eik šen, jauniausia mūsų tu dukrele,
tu mūsų džiaugsmas, mūsų tu ir skausmas,
išreikški darkart, jeib visi išgirstų,
kokia skaisti širdis ir siela tavo.
Nuimtai paskutinį mums šešėlį.

GROŽVYDA (*lipdama aukštyn laiptais ir tad atsistodama
prieš aukurą ir ištiesdama rankas*)

Kad nežinau, ką pasakyt turėčiau.
Visai aš atsidavusi dievybei!
Su siela jos aš ir su širdimi!
Tu, Amžina Ugnie, laikyk mane
tarnyboj savo. To vienat aš trokštu!

VISI

Taip teiki, Amžina, šventa Ugnie!

GROŽVYDA

Ir kur mane pašauktai, čia tarnaučiau!

KELI

Ką reiškia tai? Ko nori pasakyti?

AITRA (*mažumą tylėjęs*)

Matyt, ši brolija visai sveika.
Todėl sutarkime, kaip gint šventyklą.
Klausykites, ką tam esmi padaręs.
Liečiau žygovams, kad sukviestų žmones
sietyno dienai, tai rytojui, šišion.
Tad drąsinti reikės juos, kiek tik galint,
kad gintų Romuvą kaip karžygiai
irgi prieš karalius. Tame dalykas.
Kad jau akli valdovai Lietuvos,
tad mes, žyniai, nors turime regėti.
Ir verkime gerai žmonėms akis.

KELI KITI

Tai pareiga! Be abejonės! Taip!

RAMŪNAS

Patarčiau eiti tuoj į artimus
kaimus ir šiandien žmones jau prirengt.

AITRA

O gal ir taip geriau! Tik nepamirškim
žmonėms įkalt, kad pareiga nūnai
visų lietuvių ir prieš karalius
apginti Romuvą kaip savo širdį.
Valdovai — atėjūnų tik tarnai.

RAMŪNAS

Taip reiks sakyti. Ir tai dar vis pridėti,
kad Lietuva tik taip išlikti tegalės.

AITRA

Ar ir visi noringi tokiam darbui?

KITI (*visi per viens kitą*)

Visi! Visi! Labai! Visa ir širdimi!

AITRA

Bet mums ir vesti žmones reiks į kovą.
Todėl ir tam turėsime prisiruošti.
Kas ginklų dar nemoka pavaldyti?

KELI

Visi mes mokam! Būsime karžygiai!

AITRA

Tai ir prisiekime visi naujai
krauju ir gyvybe gint paskutinę
tėvynės Romuvą. Tu tark, brolau
Ramūn, šventuosius priesaikos žodžius.

RAMŪNAS

Sustokime prie aukuro kaip pridera.

Visi stojasi aplink aukurą ir pakelia rankas

Tau, Amžina Ugnie, prisiekiame
gyvoms būt liepsnomis, kurios visus,

tave slopinti norinčius, naikins
ir lig mirties tave bei Romuvą
ir kūnu, ir krauju tvirtai apgins.
Tai tau prisiekiam, Amžina Ugnie!

VISI

Prisiekiame! Priimki priesaiką!

RAMŪNAS

Ir prašome Perkūno sudaužyti
ant vietos tą, kurs priesaiką šią lauš!

VISI (*per viens kitą kartodami*)

Perkūn, klausykis! Ir tvirtai valdyk!

(*Vienu balsu*)

Mes Amžinos Ugnies tarnai, kaip buvom,
taip esame ir būsim — ar pražūsime!

Po valandėlės nuleidę rankas, visi tyli

RAMŪNAS

Reikėtų pavadint ir Viešpatį,
jeib mums suteiktų jis palaiminimą.

KELI

Lai laimina! Eik pavadint! Paaiškind!

AITRA

Perkūno griausmai mūsų darbą laimins!

RAMŪNAS

Bet, rodos, ne per viršų bus, kad jis...

AITRA

Kaip sau manai! Bet čia ateina žmonės.
Ko reikalautų jie jau taip anksti?

*R a m ū n a s e i n a g i l u m o n į K r i v ė s b o k š t ą. A i t r a e i n a l a i p -
t a i s t a r p v a i d i l u č i ų e i l i ų ž e m y n p a s m o t e r a s, k u r i o s p a s i r o d o
u ž v a r t ų. K e l i r a m i a i š n e k a s t a r p s a v ė s, k i t i t y l i, v i e n a s b e i
a n t r a s i r k a r š t a i k a l b a. V a i d i l u t ė s t y l i n e s i j u d i n d a m o s*

VII Reginys

Dvi moteri, Aitra, kiti žyniai bei vaidilutės

AITRA (*apačioj prie vartų*)

Ko reikalauja vargšė motinėle?

I MOTERA

Baltos galvelės šventojo tėvelio
meldžiu man duoti žėrinčių anglių
nuo aukuro iš Amžinos Ugnies.
Netekom jų kaime taip nelaimingai!

AITRA

Iš kokio krašto būtų motinėle?

I MOTERA

Iš to, kur valdo jau nūnai kryžiuočiai.

AITRA

Tai jums dabar bene dievų bausmė?..

I MOTERA

Sunki labai! Užleido mums kareivių.
Išbėgom pasislėpti girioje.
O grįžę radome kaimelio namą
sugriautą, šventą Ugnį užgesintą.

AITRA (*į Etmę, tarnaujančią kūrėją*)

Duok Amžinosios jai gyvų anglių!

*Jorė paima iš moteros ryką ir duoda jį kitai kūrėjai, kuri jį
duoda tolyn, kol negauna jo Etmė, kuri jį pildo su antros
kūrėjos pagalba ir jį gražina, kaip pirma jį gavusi*

II MOTERA (*iškelia tuo tarpu savo ryką ir taria į Aitrą*)

Ir aš baltos galvelės tėvuželio
meldžiu duot Amžinosios man gyvų
anglių. Ir mūsų kaimas jo neteko.

AITRA

Ar patys nusikalte, ar kits kenke?

II MOTERA

Tur būt, pačių kaltė. Dievai vis teisūs!

AITRA

Tai reik ir kęst, ką patys užsitraukę!

II MOTERA

Gana jau kentėme nuo išgąščio,
kaip šianakt jūra mus ūmai aptvino
ir užgesino kaimui šventąją!

AITRA (*sau*)

Matyti, vis — Varūna — čia pati!

(Garsiai į II moterą)

Dievai, rods, teisūs, bet jie ir malonūs!
Asta, eikš, reikia duot ir jai ugnies.

JORĖ (*taria į I moterą, atiduodama ryką*)

Dievai bus toj šventoj anglių ugnyj!

I MOTERA

Lai jie palaimins jus ir Romuvą.

(Nueina)

*Grožvyda ima II moteros ryką ir duoda jį tolyn. Asta pildo
II moteros ryką ir gražina, kaip Etmė, I moterai*

AITRA (*tuo tarpu į II moterą*)

Lai bus dievai dabar jums apsauga.
Gerai saugokit šventą savo turtą!
O ar žinai, kad šventė bus rytoj
ir kad ateiti šišion reik žmonėms?

II MOTERA

Kad bus diena sietyno, žinome.
Ir vyrai tariasi visi ateiti.

AITRA

Kad jie minau su ginklais susirinktų.

II MOTERA

Ateidama mačiau ne vieną jau
žmonių būrelį. O visi ginkluoti.
Kažką kalbėjo apie Romuvą.
Viens kitą ragino atbėgti žiūrėti
ir ginti jos. Nesupratau kodėl.

Grožvyda jai atiduoda ryką su anglėmis

AITRA

Paraginki irgi savuosius šen
ateit su ginklais. Juos dievai palaimins.
Ugnelė, ką neši, dievų jums teikiama.

II MOTERA

Labai jau dėkui. Jie bus su jumis.

Nueina

VIII Reginys

Ramūnas, Krivė, Aitra, žyniai ir vaidilutės

RAMŪNAS (*ateidamas*)

Ateina Viešpats, prisirenkime!

Visi nutilę sustoja aplink aukurą, vaidilutės ant laiptų

KRIVĖ (*ateina, pakelia rankas ir taria, kitiems savąsias
taipojau keliant*)

Kiekvieną laimin amžina dievybė,
kurs sieloje suranda Romuvą.
Čia tyli Amžinos Ugnies šventybė.
Lai tąją ji pati mums vis išlaiko.

*Nuleidęs rankas, sau tyliai grįžta bokštan. Kiti žvalgosi, tarsi
Ramūno klausyt norėdami. Grožvyda apačioj žvelgia priekin
susimąščiusi*

JORĖ

Visai jo žodžiai, kaip ir Grožvydos.

AITRA (*po valandėlės*)

Jau kas per senas, tas, kaip ir jaunieji,
nebenumano laiko pareigos.

Bet mes sudėję rankų nestovėsime.

Į žmones eisime, tvirtinti jų, prirengt
tai didžiai dienai Lietuvos, tai šventei,
kuri kaip gaisras Lietuvą nušvies.

VISI (*už viens kito kartodami*)

Ir eisime! Kaip žadėję! Kaip prisiekę!

RAMŪNAS

Užbaigsime pirm, kaip reikia, ryto malda.

Visi sustoja ir pakelia rankas

AITRA

Pakelkime balsą Amžinos Ugniespi.

*Visi žyniai pakeltomis rankomis eidami atgal, iš kur atėję,
bet aplink aukurą, Aitra ir Ramūnas paskiau, kūrėjos, išėmus
dvi tarnaujančių,— po visų, gieda*

Gyveniman sugrįžkim!

Tylos į vėtrą neškim
iš Amžinos Ugnies.

Gyveniman sugrįžkim!

Tylos į vėtrą neškim!

Kiekviens liepsnelė esam
pašventinti ir raminti

iš Amžinos Ugnies.

Kiekviens liepsnelė esam
pašventinti ir raminti.

Prie mūsų užsidegti

visų širdelės turi,

prie Amžinos Ugnies.

Prie mūsų užsidegti

visų širdelės turi.

Ž y n i a i nueina iš lengvo pro vartelius, vaidilutės —
pro didžiuosius vartus. Aitra, atsigręžęs į Ramūną, kurs, kaip
ir Aitra, pasilieka prie savo pusės vartelių ir žiūri, kol
neiškambėję balsai. Tad abu susieina ant laiptų

IX Reginys

Aitra, Ramūnas, Asta, Etmė

AITRA (*nueidamas laiptais, taria į Ramūną*)

Brolau, tai tik aišku jau visiškai,
kad Viešpats ne gyvena su mumis.

RAMŪNAS (*taipojau eidamas artyn pas Aitrą*)

Jisai ramus, kaip visuomet. Nėra,
taip sako, priežasties nerimastaut.
Tur būt, gyvena kitame pasaulyj.

AITRA

Tai jau be jo reikės mums traukt į kovą.
Nors tik gal dargi ne prieš — jį patį?
Rūpėti turi mums žmonių palaima.

RAMŪNAS

Mus Viešpats netrukdyt. Tam per švelnus.
Bet štai kaip jau atbėg nerimdami!

X Reginys

Keli laukininkai, Aitra, Ramūnas, Asta, Etmė

I LAUKININKAS (*atbėgdams pas vartus*)

Tėveliai, pasakykit, meldžiami,
ar jau išgriautos visos iš tikrųjų?

AITRA

Kas čia išgriauta? Ko žmogus be žado?

I LAUKIN.

Kad, sako, visos Romuvos išgriautos!
Būk, mūsų tikt viena belikusi!

II LAUKIN. *(po pirmojo atbėgęs)*

Taip, gerbiamieji, irgi aš girdėjau.
Ir mūsų, sako, kad išgriauti nori!

AITRA

Kas nori? Kas tai ir pasakęs būtų?

I LAUKIN.

Toks gandas, būk, jau mūsų ir valdovai...

II LAUKIN.

Ir šišion, sako, kad jau atitraukia!
Lietuvis koks juos siundęs tai daryt!

I LAUKIN.

Vardu jisai Kraurys. Ir skelbęs, kraunams,
būk, nedorybės lizdas Romuvoj!

Aitra žymiai sujudęs nusikreipia, bet veik atsigauna

RAMŪNAS

Tuo jūsų tik nei viens tikėt negali?

I LAUKIN.

Kas ir tikėtų! Žinom, jog kitaip.

II LAUKIN.

Bet ką mes veiktume, kad imtų griauti?

AITRA *(tvirtai)*

Kam davė dievs drąsos mums ir stiprybės?
Už ginklų tversimės ir ginsime!
Taip veiksime ir juos apveiksime.

I LAUKIN.

Bet ar įstengtume?

II LAUKIN. *(beveik pačiu laiku)*

Mes per silpni!

AITRA

Kad bus drąsos, bus ir galybės. O die...

XI Reginys

Keli kiti laukininkai, pirmuoju du, žmonės, Aitra, Ramūnas,
gilumoj Asta, Etmė

KELI KITI LAUKININKAI (*atbėgdami po viens kito*)

Sakykite, kaip bus? Ar griaus? Toks gandas!

ABU PIRMUOJU DU (*atsigręždamu*)

Nereiktų leist! Už ginklų tversimės!

KITI (*per viens kitą*)

Bet atitrauk karaliai! Ką beveiksim?

Ką ištaisysim? Kraujo bus! Mirtis!

AITRA

Klausykitės! Nurimkit! Pasakysiu!

KELI (*per viens kitą*)

Tėvelis pasakys! Pasiklausykim!

Žmonių ateina daugiau

AITRA

Ar norite, kad Romuva išliktų?

VISI (*per viens kitą*)

Kaipgi? Mes norim! Norime! Tikrai!

AITRA

Tai būkime ir vyrai! Viens kaip kitas!

Ar griauti jau ateina, nežinau.

Bet, rodos, veikia tai patirsime.

Jau kviesdinau todėl rytojui žmones.

Tad pasakysiu, ką mes veikt turėsime.

Ateikite ir jūs su savo ginklais.

Mat, vėl nebėr dabar dalykas tikt

žynių gint garsią savo Romuvą!

Visi, ir žmonės su mumis kartu,

visi mes ginti turime šventyklą.

ŽMONĖS (*į viens kitą*)

Ar girdite? Klausykitės! Ir mes!
Tokie vėl jau laikai! Reik tai suprasti!

RAMŪNAS

Žinokime, tiktai kad Romuva
išliks, ir patys teišliks lietuviai.

AITRA

Todėl dabar belieka pasirinkt
kovot ar mirti. Kito nebėra.
Dievai aukų iš mūsų patys prašo.

KELI

Ir duosime! Valia jų turi būti!

RAMŪNAS

Bet reiks aukoties pasirengt visiems.
Dabar toks didis mums priėjęs laikas.

VIENAS ŽMONIŲ

Mielai aš mirsiu, gindams Romuvą.

KITI (*per viens kitą*)

Ir aš taipjau! Nepasiliksime!
Visi mielai mes mirsim ar laimėsime!

AITRA

Gerai taip, žmonės! Jus mylės dievai!

VIENAS ŽMONIŲ

Dėlto visgi dievai norės, kad vieną
pirmiau paduotum auką jų garbei!

KITI

Tikrai taip! Kaip senovėj būdavo!

RAMŪNAS

Bet noras toks ir būdavo dievų,
kad pirma nuodėmę aukotų žmonės!

ŽMONĖS

Taip! Nuodėmę su nuodėminguoju!

AITRA

Tai žinote, kas gali būt aukojama?

VIENAS ŽMONIŲ

Kad, sako, esą, jau žyniai žiną!

KITI (*per viens kitą*)

Taip būdavo! Ir turi pasilikti!

AITRA (*į Ramūną*)

Ar Grožvydą kas būtų apkalbėjęs?

Oi, kūdikis! Kaip jį išgelbėjus?

RAMŪNAS

Ar tam dievai nebūt keleivio siuntę?

AITRA

Tikrai taip! Jiems garbė per amžių amžius!

ŽMONĖS

Pratarkite, tėveliai! O visiems!

AITRA

Taip! Žinome gerai, kas auka bus.

Dievai ją mums paskyrė.

ŽMONĖS (*per viens kitą kartodami*)

Tai aukokit!

Kad auką gaus dievai, tuomet laimėsime!

Aukokime, žyniai! Aukokime!

NAUJAS, III LAUKIN. (*iš dešinės atbėgdamas rėkia*)

Atjoja! Jau atjoja šen karaliai!

KITI (*dešinėj už regyklos*)

Kur? Kur? Teisybė! Jau atjoja! Mat!

KITI (*priešakyj*)

Atjoja vyrai! Ką darysime be ginklų?

AITRA

Ar galima? — Tai greitai, vyrai, šokit!

Ten, mano svirne, ginklų daug! Tik greit!

(*Rodo kairėn*)

Žmonių keli bėga ten

IV LAUKIN. (*dešinėj už regyklos*)

Palau! Nėra jų daug! Net regis vienas!
Tikrai tik vienas. Lygiai šok nuo žirgo!

Žmonės sustoja, kiti eina, vėliau tūli grįžta su iešmais

RAMŪNAS

Ir jau ateina. Leiskit eit artyn!

XII Reginys

Kareivis, Aitra, Ramūnas, žmonės

Kareivis ateina iš dešinės ir žengia tiesiog pas vartus

AITRA (*iš lengvo žengdamas žemyn laiptais*)

Sustok, žmogau, ir pasilik už vartų.
Ne tau įeit pro juos į Romuvą!

KAREIVIS

Man liepta eiti pas vyriausią žynį,
kurs gerbiamas yra dar pagonių!

RAMŪNAS

Jo neišvysi! Tai ne Viešpaties
dalyks pasišnekėti su kareiviais.

(Rodydams į Aitrą)

Į šitą žynį kreipties tegalėtai.

AITRA

Taip, aš priimsiu, ką tu pasakysi.

KAREIVIS

Jogailos atsiųstas esmi, karaliaus
Lenkijos, valdančio ir Lietuvą.

ŽMONĖS (*su ginklais grįždami viens už kito*)

Ką sako? Jis Jogailos? Lenko?
Suimkit jį! Pakarkite! Užmuškite!

(Visi braujasi artyn pas vartus)

RAMŪNAS (*jiems dar bešaukiant*)

Kaimynai!..

KELI (*atsigręždami*)

Klausykitės! Žynys prabilo!

RAMŪNAS

Ir prasikaltėlio reik išklaudyti.

Tuomet tegalima jį teist teisingai!

KELI KITI

Teisybė! Taip yra! Nutilkite!

VIENAS KITAS

Jogaila nuteistas yra seniai!

AITRA (*į Kareivį*)

Kalbėki, bet už vartų pasilik!

KAREIVIS

Jogaila, kurs karalius mūsų...

VIENAS ŽMONIŲ (*jam šokdamas į kalbą*)

Tylėk! Ne mūsų! Neplepėki niekų!

RAMŪNAS

Bet, žmonės, duokit jam nors iškalbėt!

KELI

Lai kalba! Klausomės! Kam tyl? Kalbėk!

KAREIVIS

Karalius mūsų jums įsako žmones

sušaukt rytojui šiėn prieš pietus.

Tuomet jis pats atkils ir lieps mokint

iš jūsų tarpo šalint nedorybę.

VIENAS ŽMONIŲ

Tikroji nedorybė — pats Jogaila.

KITI (*per viens kitą*)

Lai tik ateina! Pamokysime!

AITRA

Pranešk Jogailai, kad visi, taip žmonės,
kaip ir žyniai, visi sutiksim jį!

(Į žmones)

Supraskit, Romuvos išgriaut atkils.

ŽMONĖS

Nereikia leist! Reik gint! Mes ginsim! Taip!

KAREIVIS

Karalius neatkils tiktai sau vienas.
Jį didis atlydės būrys kareivių!

AITRA

O su mumis dievai! Jų reik bijoti!

KAREIVIS

Dievai vis, kur karaliai! Bet žinokit:
bus su Jogaila Vytautas ir karalienė.

ŽMONĖS (*per viens kitą*)

Ir Vytautas? Ar girdite? Ar gal?..

VIENAS ŽMONIŲ

Neleis mums griaut sūnus Birutės to,
kas jojo motinėlei šventa buvo!

RAMŪNAS

Tur būt, kad jis neleis! Ir šišion susirinks
lietuviai, kol bus Lietuva pasaulj.

AITRA

Taip bus! Todėl pranešk valdovui savo,
kad nebandytų šišion atsidangint.
Rytoj kaip tik bus didė šventė šišion.
Gal jam ir karalienei būt pavojus.

KAREIVIS

Aš pranešiau, kas paliepta man buvo.
Kas bus ar gali būti, man nerūpi.

(Eina)

ŽMONĖS (*jį praleisdami, per viens kitą*)
Be sudievu! Keliauk sau ir nebgrįžk!
Lenkijon danginkis! Ir su karalium savo.
Kad lenkas! Lenkiškai irgi nueina.

XIII Reginys

Svetimas laukininkas, Aitra, Ramūnas, žmonės

RAMŪNAS

Cit, žmonės, cit! Nereikia išdykaut.
Rimtai mes veikti turim ir tvirtai!

AITRA

Nemenkas bus dabar mums darbas.
Prieš karalius pačius stovėti gausim.
Ir Lietuvą lietuviams išlaikyti.

KELI ŽMONĖS

Sukviesti reik daugiau! Reiks eit! Tuomžyg!

AITRA

Tai jau liepia daryt. Bet eikite
ir jūs! Vadinkite kiekvieną vyrą,
lietuvį, kad su ginklais šen ateitų.

SVETIMAS LAUKININKAS (*atbėgdamas iš kairės pusės*)

Karalius, žmonės! Traukimės! Atjoja!

VIENAS ŽMONIŲ

Ar tu pašėlęs? Kur vėl pamatei?

KITI (*per viens kitą tuo tarpu*)

Ką plepa? Kur jis? Lai jau tik atjoja!

AITRA

Jei kas atjoja, pamatysim! Rimkim!

SVETIM. LAUKIN.

Tikrai mačiau. Visai jau netoli.
Reiks pasislėpti! Žib jis kaip dievaitis!

(*Bėga dešinėn*)

XIV Reginys

Aitra, Ramūnas, žmonės

KELI ŽMONĖS

Gerai jį tai pasižiūrėsime.

KELI KITI (*murma ir traukiasi dešinėn*)

Gal tik reiks traukties! Gal išeit blogai!
Bus daug su juo! Mes dar neprisirėngę.

AITRA

Vis tiek, kas būtų. Nors rimtai priimkim!
Žinokit, su mumis gyvi dievai.

VIENAS ŽMONIŲ

Ir jieji savo tur dievus!

KITI (*per viens kita*)

Taip, turi!

AITRA

Ugnies dievai prie mūsų, ten vandens.

VIENAS (*tėvu balsu*)

Bet jūros bekraštinės! O maža — liepsnelė.

KELI KITI

Nors tu nutiltai! Tu, paikut, nutilki!

TASAI SU TĖVU BALSU

Tai išguldykite, kad viską žinot!
Ir tūkstančius skandinsi jūrose!
O kiek sudeginsi ugnij? Vos vieną!

KELI ŽMONĖS

Šventi tėveliai, jūs tai išguldykit!

RAMŪNAS

Ar saulė ne ugnis, iš kur šitoji?

ŽMONIŲ KELI

Teisybė! Taip yra, tėveli! Taip yra!

RAMŪNAS

Ar jos kaitra nepildo bekraštinės?

ŽMONĖS

Tikrai! Teisybę kalba šventis tėvelis!

RAMŪNAS

Ar nepaskęst šviesoj ir pačios jūros?

KELI (*į tąjį tėvabalsį*)

Ar supranti? Matai, kur išmintis!

(Į Ramūną)

Taip vis mokyk mus, šventasis žyny!

AITRA (*rodydamas priekin kairėn*)

Praleiskite! (*Sau*) Ateina — netikėtai!

ŽMONĖS (*žiūrėdami kairėn ir skirdamies taria tyliai*)

Žiūrėkite, koks aukštas! Kaip jis žengia!

Negali būti priešas, nevidonas.

Ko tik norės?

RAMŪNAS (*nužengdamas prie vartų*)

Šventi tėvų dievai!

Seniai praėjusias dienas man primen!

Visi nutyla

X V R e g i n y s

Vytautas, Aitra, Ramūnas, žmonės

VYTAUTAS (*ateina iš kairės, veidą šalmu užsidengęs, ir sveikina nusilenkdamas, dešiniąją ant krūtinės, ir, sustojęs prie vartų, į Ramūną*)

Lai su jumis bus Amžina Šviesa!

RAMŪNAS

Lai teikia ji visiems žmonėms romybės!

VYTAUTAS

Šį žiedą, švents žyney, duok Viešpačiui!
Gal leis mane įžengti Romuvon
pagarbinti dar kartą Amžinosios?

RAMŪNAS

Mielai ir kuo veikiau tai ištesėsiu!

Nueina. Tylu.

XVI Reginys

Vytautas, Aitra, žmonės

VIENS ŽMONIŲ (*apytyliai*)

Tur būti, kits pasiuntinys karalių.

KITAS

Bet mandagiai jis moka pasielgti.

DAR KITAS

Kažin, ko jis iš Viešpaties norėtų?

AITRA

Palaukime. Pats Viešpats atsilies!

ŽMONĖS (*daugiau sujudę, per viens kita*)

Gal pats ateis! Seniai neberegėjom!

Palaima bus! Palaimins gal visus.

Nutyla

XVII Reginys

Ramūnas, keli kiti žyniai, Vytautas, Aitra, žmonės, Asta, Etmė

RAMŪNAS (*ateina ir atiduoda Vytautui žiedą*)

Mielai tau verias vartai Romuvos!

*Kūrėji dvi muša po 3 kart į varpus. Aitra kelis laipsnius pa-
lipa žemyn. Vytautas tad tarp Aitros ir Ramūno lipa aukšty*

lig laiptų pusės ir tada, nusiėmęs šalną prieš aukurą ir jį padėjęs prie žemės, priklaupia vienu keliu ir, pakėlęs rankas delnomis aukštyn, tyli. K e l i ž y n i a i atelna iš abiejų pusių

ŽMONĖS (*murma tuo tarpu tarp savęs*)

Kas tai? Dar neregėta! Ar pavojus?

Ar gal palaima? Gal dievų mums siųstas?

Mat, kaip irgi žyniu abudu tyli!

Ar nepatirsime? Jis toks romus!

Beveik nuliūdęs! Bet — lyg pats karalius!

Cit! Viešpats! Klaupkime! Visi suklaupkim!

(Priklaupia vienu keliu. Iešmus nulenkia prieš aukurą)

XVIII Reginys

Krivė, keli kiti žyniai, Aitra, Ramūnas, Vytautas, Žmonės,
Asta, Etmė

*K r i v ė išėjęs pakella rankas delnomis žemyn. Žyniai ir kūrė-
ji dvi daro taipojau, bet delnomis aukštyn*

KRIVĖ (*taria*)

Palaimintas yra žmogus, kurs kelio

į amžinąją ieško Romuvą

ir nori Amžinos Ugnies šviesoj

gyventi visuomet. Nekenks tam niekas.

Išvyskime, kas amžina ir šventa.

Tatai visus per amžių amžius laimins!

ŽYNAI

Lai laimins amžinai visus mus! Om.

KRIVĖ (*ištiesęs rankas ir ilgai tylėjęs*)

Pasveikinamas būki mums, karaliau,

sūnau garsiosios, mylimos Birutės!

*Nuleidęs rankas, grįžta savo bokštan. Ž y n i a i, atėjusieji,
grįžta taipojau*

ŽMONĖS (*atsistodami kalbasi tuo tarpu tarp savęs, kas-
kart aiškiau*)

Ar supratai? Jisai sūnus Birutės!
Tur būti Vytautas? Tikrai jis pats!
Kas čia išeis? Tai žada gera mums.

(Ir taip toliau kartodami)

XIX Reginys

Vytautas, Aitra, Ramūnas, žmonės, Asta, Etmė

VYTAUTAS (*pasiėmęs šalmą ir atsitiesęs į Aitrą*)

Norėčiau dar žodelį tarti žmones!

AITRA

Kalbėki, kunigaikšti, žmonės klausos!

ŽMONĖS (*nutildami*)

Pratars! Klausykimės! Matysime!

VYTAUTAS

Žemaičiai mano! Mylimi lietuviai!
Esmi sūnus Birutės, ką tarnavo
šventykloj šišion, būdama mergaitė!

ŽMONĖS (*pirma per viens kitą kartodami, tad vienu bal-
su*)

Na, ką sakiau? Tai Vytautas? Ar girdit?
Gyvenki sveiks, karaliau! Sveikas! Sveiks!

VYTAUTAS

Už gerą jūsų širdį dėkui jums!
Pagarbinau šią šventą mūsų vietą,
atmindams mielą savo motinėle.
Taip gerbkim, kas mums palikta tėvų.
O kad ir Amžiną gesins jums Ugnį,
nenusiminkite ir nenuliūskite!

ŽMONĖS (*per viens kitą iš lengvo, vis drąsiau kartodami*)

Neleisime! Neduosime, valdove!

VYTAUTAS

Supraskite! Kas amžina, nėra
gesinama. O kas gesinama,
nieku būdu negal būt amžina!

KELI ŽMONĖS

Teisybę sako malonus karalius.
Tikrai taip! Ir todėl reiks ginti Ugnį!

VYTAUTAS (*tu tarp kalba toliau*)

Kas tik ant žemės būna ir gyvena,
tai, nors iš lengvo, keičias su laiku.
Ši vasara nėra kaip buvusioji.
O būsimoji bus dar kitokia!
Ir mes, nors ir prilygtume tėvams,
tačiau gimę ir šiaip jau kitokie!
Taip viskas keičiasi irgi tame,
kas mums iš seno pasirodo šventa.
Bet išmanykime, kame dalykas.
Tesiškai, kas rodosi akims.
To branduolys, vidus, tas pasilieka.
Tą turime saugot ir branginti!
Tikybos branduolio neturim keisti!
Jisai tikra tikt Lietuvos širdis.
Jį šventą vis širdyį laikykime,
kol tik dievybė mums gyventi duos.
Bet kito dėl nenusiminkime!
Pavidalas šventyklų lai ir griūva!
Mes Ugnį Amžiną per amžius garbinsim.
Tokia lietuvių pasiliks tikyba.
O jos šviesa palaimins mus visus!

ŽMONĖS

Gražiai! Gerai! Su Vytautu laimėsime!
Sveiks! Sveiks, karaliau mūsų! Vytaut, sveiks!

VYTAUTAS (*tuo tarpu kreipiasi į Aitrą ir Ramūną*)
Jūs pamokinsit žmones! Tik supratot?

(*Į žmones*)

Lai bus dievybė su jumis, lietuviai!

(*Užsidedęs šalną, žengia žemyn ir kairėn*)

ŽMONĖS (*nuolatai šaukia*)

Sveiks! Sveiks, karaliau mūsų! Vytaut, sveiks!

Su Vytautu apginsim Romuvą.

Dievai galingi ir valdovai mūsų!

TŪLI (*eina paskui Vytautą, šaukdam!*)

Sveiks! Sveiks, karaliau mūsų! Vytaut, sveiks!

XX Reginys

Aitra, Ramūnas, žmonės, Asta, Etmė

AITRA (*į Ramūną, žmonėms mažumą pasitraukus ir šauks-
mui aptilus*)

Akli, pasitikėdami karaliais!

Iš Vytauto mes nieko nesulauksim!

Bet nors daugiau jie įsidrąsina.

Ir mūsų tobuls bus todėl laimėjims.

(*Su pasimėgimu*)

Tai pagaliaus tik dar prieš karalius!

RAMŪNAS (*susimąstęs*)

Kalba jo panaši į Viešpaties!

AITRA

Bet nieko švento mums nebus širdyj,

kad akyse šventyklos neturėsime!

RAMŪNAS

Tai reiks žmonėms paaiškinti ir juos tvirtinti.

AITRA

Sukilti tur, kaip vėtroj jūrų vilnys.

XXI Reginys

Žmonės, Aitra, Ramūnas, Asta, Etmė

I LAUKININKAS (*grįždamas*)

Dievams dėkokime visi širdingai!
Karaliai Romuvos tikrai negriaus!

KITI (*grįždami*)

Palaiminti! Palaiminti visi!
Negriaus! Išliks mums Amžinoji.

(*Ir t. t. kartodami*)

AITRA (*į šaukiančius*)

Klausykitės, mielieji, ir supraskit!
Mums Vytautas nepažadėjo nieko!

KELI (*už viens kito*)

Ar taip? Ar būtų? Jis nepažadėjo?

AITRA

Ar jūs ben ką girdėjote? Jis liepė,
nenusiminti mums, kuomet gesins.

VIENAS JUJŪ

Bet ragino mus garbinti, kas šventa!

AITRA

Ar nesupratot? Ragino širdyj
turėt šventyklą! Nieko mums jisai
nesakė, kad jis Romuvą apgins!

KELI (*už viens kito*)

Nesakė! Taip, tikrai! Vien apie širdį!..

AITRA

Ką Vytautas darys, nežinome.
Betgi Jogaila griauti ją bandys!
Pasitikėti reikia vien dievais.

ŽMOGUS (*su tėvu balsu*)

O sakė, būk dievai vis su karaliais!

KITI

Kas sakė? Lenkas! Nors tylėk! Klausykis!

AITRA (*toliau kalbėdamas*)

Tik su dievais laimėti galime!

Kitaip mes būsimė vergai ar žūsim.

VIENAS ŽMONIŲ

O kad apleistų patys mus dievai?

AITRA

Dievai to niekuometu neapleidžia,

kurs jais pasitik visa širdimi.

Ką mes žadėjom, vyrai, atsiminkim!

Ap ginti Romuvą, nors reiktų mirti.

KELI

Taip! Pažadėjome!

KITI

Ir ištesėsime! Pažadėjome!

(*Ir t. t.*)

ŽMOGUS (*su tėvu balsu*)

Tik kad karaliai baisiai apginkluoti.

VIENAS ŽMONIŲ

Lyg neturėtum ginklų irgi mes!

KELI (*po viens kito*)

Sulaužysime jų! Sudaužysim!

Narsumas laimi! Bailūs jie! Matysit.

KITI (*į tėvabalsį*)

Į talką eiti jiems gali. Pajusi!

KITI

Ir tu į kailį gausi! Gaus į kuprą!

Gudruolius nežinos, kur šokt! Suimkit!

AITRA

Žemaičiai! Žmonės, sūnūs jūs šio krašto!

Rimtai išvyskim, kas daryti reikia.

Iš mūsų Lietuvai palaima bus,

bus jūsų ir vaikų, ir ainių labas!
Supraskite! Kryžiuočiai jau seniai
apdraskė mūsų Lietuvos kraštus.
Dabar karaliai lenkams duoti nori
kaip kokį kraitį visą Lietuvą!
Ir jie labai gudriai tai susimanė.
Jogaila, žinote, karalius lenkų.
Nejusčiomis mes būsim jų vergai.
Sakykit, koks lietuvis, koks žemaitis
galėtų, gyvas būdams, tai pakęst?

ŽMONĖS (*ūždami*)

Kas vergas bus? Nei vienas! To nepratę!
Mes ne vergija! Mums netink vergovė.

AITRA

Tikrai taip. O todėl mums liek tik viena:
Kovoti su bedieviais ir laimėt — ar mirti!

KELI (*per viens kitą*)

Kovosim! Už kitus neblogesni.
Dar atmename, kaip Pilėnai mirė!
Taip mes kovosime! Kad reiks ir mirsim!
Kas ves mus? Kas? Vadovą pasirinkim!

I LAUKININKAS

Tėvelis pats! Žynys šventasis! Aitra!

KELI (*pradedą, toliau visi kartodami*)

Gera! Bus Aitra vadovu! Jis bus
mums vadovu! Jis bus! Tikrai jis bus!
Sveiks, sveiks, vadove mūsų! Aitra, sveiks!

AITRA

Kad taip visi sutinkate, mielai
jus vesiu, nors žila galva jau mano.
Bet vis dėlto tikiu sukelti gaisrą,
kursai iš mūsų Romuvos tylos
sukils prieš nelabuosius bedievius,
ir piktą jųjų kraują srovėmis
išliesime į jūras kaip upes.

Lai Lietuvą nušvies žaibais Perkūnas!
Taip mes laimėsime viensirdžiai kovodami!

ŽMONĖS (*per viens kitą labai garsiu šauksmu*)
Tikrai! Tvirtai! Visi! Tik veski mus!
Išmušim bedievius! Išvysim lenkų veislę!
Už Romuvą! Už Lietuvą! Visi! Visi!

AITRA (*jiems dar bešaukiant*)
Taip! Taip! Už Romuvą! Už Lietuvą!
Žiūrėkit į mane! Koks aš drąsus,
taip jūs ir nieko nepabūgsite!
Dievai bus su mumis! Dievai galingi
ir be karalių! Ginklų eikite taisyt!

ŽMONĖS

Tuoj eikime! Dievai bus su mumis!

VIENAS JUJŲ

Bet auką jiems pirmiau atneškime!

KITI

Teisybė! Auką! Auką jiems! Tėveliai!
Jiems auką! Jie to nori! Auką! Auką!

AITRA (*modamas, kad klausytų Ramūno*)
Kaip sakėm, bus! Priimkite palaiminimą.

RAMŪNAS

Rytojui pritaisysim laužą aukai.
Su ja pradėsime tą didžią dieną.
Tik jūs ginklus geriausius atsineškite.
Ir štai palaiminimą imkit kovai.

(*Pakeldamas rankas*)

Perkūnas pats bus jūsų ginkluose.
O širdyse bus Amžina Ugnis!

ŽMONĖS (*vėl garsiu šauksmu*)

Perkūnas su mumis! Ugnis! Ugnis!
Atgis senoji Lietuva galingai!
Apginsim šventą savo Romuvą!

VIENAS JUJŪ

Užtraukime senovės karo dainą.

KITI

Taip! Ją dainuokime! Dainuokim ją!

VISI (*nueidami dainuoja*)

Į kovą traukt prieš karalius pačius,
nūnai įsako mums dievai galingi.

Perkūnas baugiai pats išmuš visus.

Didvyriai Lietuvos vaikai narsingi

parves tėvynei vėl gražius laikus.

Ir niekuometu Lietuva nežus,

kol sūnūs jos tikri didvyriai bus!

(*Nueina*)

XXII Reginys

Varūna, Aitra, Ramūnas, Asta, Etmė

RAMŪNAS

Dievai jų širdį pildo narsumu!

AITRA (*atsigręždamas kairėn į jūrą*)

Varūna! Tai dabar aš tik laimėsiu.

VARŪNA (*tyliai iš gilumos ir gramzdžiai, tąsiai*)

Argi žmonių toks ūpas — jau laimėjimas?

AITRA (*sau*)

Ir tad ji čia, kad man diena laiminga?..

(*Garsiai*)

Tikrai, Varūna, aš dabar laimėsiu!

Uždanga

III Veiksmas

Regykla: Romuva. Ant laužo po kairės, kurs aukštesnis, negu pirma, stovi šulas su skerskarte, kaip kryžius be viršaus (T). Nuo skerskartės galų kybo virvės. Naktis. Oras tylus.
Ant Krivės bokšto dega ugnis

I Reginys

Aitra, Ramūnas, Asta, Etmė

Asta ir Etmė sėdi abišaliai aukuro ant laiptų. Aitra ateina iš kairės ir, pažvelgęs aukštyn į Krivės bokštą, žengia pro vartelius ir tad šventykloj laiptais žemyn lig didžiųjų vartų, kur pasirėmęs žiūri priekin giliai susimąstęs

RAMŪNAS (atein po valandėlės iš dešinės pro vartelius ir, pažvelgęs taipojau aukštyn į ugnį ant Krivės bokšto, žvalgos šventykloj ir, pamatęs Aitrą, nužengia pas jį; tada, dėdamas jam ranką ant peties)

Gražiai mums deg ugnis ant Krivės bokšto.
Tai reiškia gera! Ar tu tai jauti?

AITRA

Buvau pat beeinąs tavęs lankyti.

RAMŪNAS

Taip noras mudviejų ir susitiko.

AITRA

Patirt norėčiau, kaip su Grožvyda,
kaip ji išpildys savo pareigą.

RAMŪNAS

Visi ženklai, kaip rodos, gera reiškia.

AITRA

Tai kaip? Ar ji nuliūdusi? Ar miega?

RAMŪNAS

Ji stovi sau, lyg būtų stovyla,
ir žiūri tik į židinio liepsnelę.

AITRA

Ar kalbinai? Ar ji atsiliepė?

RAMŪNAS

Nekalbinau jos tyčia. Akys didžios,
lyg jos regėtų, kas po amžių bus.
Bet veide rimts matyt pasiryžimas.

AITRA

Ar ir esi pažvelgęs, koks keleivis?

RAMŪNAS

Kaip vakar nusprendimą priėmė,
taip atsigulęs jis ramiai ir miega.
Tur būt, jis nori mirt tėvynės labui.
Tik jojo tarnas budi nusiminęs!

AITRA

Tai, rodosi, mums pasiseks iš tikro.
Ir žmonės, kaip mačiau, miške būriais
sustoję šnekasi ir žiūr į bokštą.
Tarytum miškas pats ginkluotas šnabžda.
Tai, kad jau brėkštų, ir pradėt galėtum.

RAMŪNAS

Matyti, nebetruks. Tuo tarpu dar
dievumpi širdį kreipti reiks malda.

AITRA

Pagalbos jūjų privalysime.

RAMŪNAS

Diena tikrai bus vėtringa mums šiandien.

AITRA

Daugiau mane tylą to oro slegia.

RAMŪNAS

Bet oras toks — geriausias aukai! Eisiu.

Nueina

II Reginys

Aitra, Varūna, gilumoj — Asta, Etmė

AITRA (*pažvelgęs į nueinanti Ramūną ir atsigręždamas priekin*)

Tikrai — nakties tyla — man lyg nuodinga.

VARŪNA (*tyliai iš priešakio šnibžda*)

Kapų tyla iš tolo numanyti.

AITRA

Kas taria? Kas čia man vėl apsiereiškia?

VARŪNA

Gera! tu numanai mane ir šiąnakt!

AITRA (*sau*)

Bet kad ji ir tyla mane sekioja?

VARŪNA

Tyla — man vis veikimo pabaiga!

AITRA

Šalin! Tyla — tai tavo negalėjims.

Iš kelio traukis, šmėkla tu silpnumo!

Varūna, mano tu ugnių neišgesinsi!

Žvelk ten, kaip šviesiai deg ant Krivės bokšto!

Taip dega jos lietuvių širdyse!

Nenuslopins jų tavo ta tyla!

VARŪNA (*veik visai nutildama*)

Tyla slopina ir pasaulio audras.

AITRA (*tvirtai, bet ramiai*)

Nors tu pati pradingtai toj tyloj!

Valdau likimą! Mano ši diena!

(*Eina iš lengvo pro didžiuosius vartus kairės gilumon*)

VARŪNA (*visai tyliai*)

Tylos diena, lai bus visai ji tavo!

III Reginys

Asta, Etmė

ASTA (*pažvelgusi su nusistebėjimu į nueinantį Aitrą*)
Kas tai tik būtų buvus? Ar jautei?

ETMĖ

Kad čia šnekėjosi vyriausiu du žyniu?..

ASTA

Ne, ne! Dabar, kaip šventis tėvelis vienas...

ETMĖ

Čia nieko ypatinga man nebuvo!

ASTA

O man baugu, lyg griūtų net ir amžiai!

ETMĖ

Priešingai, šiandien mūsų bus diena.

Aš jau tikrai pavydžiu Grožvydai!

Manyk, užkurti laužą didžiai aukai!

ASTA

Ak, nežinau! Lyg mirti aš turėsiu!

ETMĖ

Tai nejauti didybės mūsų pareigos!

ASTA

O tu, gal Grožvydos neužjauti?

ETMĖ

Aš užjaučiu! Tiktai kitaip, neng tu!

ASTA

Kas tai kitaip? Ji kartą jį mylėjo!

O jį matyt ant laužo, pačiai jį užkurt!

Matyt, kaip smeigia jam į širdį... pačiai

varvėt į savo taurę duot jo kraujui,

o tad į Amžinąją jį išliet!..

Ne, ne! Aš neįstengčiau tai daryt.

Tikrai aš graudžiai šiandien verkt turėsiu.

ETMĖ

Mergaitė tu minkštširdė, kaip jūs visos!
Bet aš norėčiau būti Grožvyda!
Beveik irgi kelevvis. Bet — kažin, koks jis?

ASTA

Mačiau! Jo išvaizda, jo veids prakilnas!
Lyg malonu jam bus ant laužo mirti!

ETMĖ

Tur būti ypatingas. Ir suprast
galiu, kad taip jo Grožvyda pamilo.

*Žmonės pasirodo abišaliai šventyklos, tyliai ir su pagarba
pažvelgdami į Romuvą ir tad pasišnekėdami*

ASTA

Tai, mat, jau žmonės praded susieiti!

ETMĖ

Kalbėsiva tyliau. Ir neišgirs.

(Nueina prie vartelių ir, žvelgusi į mišką, grįždama)

Iš tikrųjų didelė čia daugybė.
Tai mums diena bus nepamirštama.—
Kažin, kaip ir pateko Grožvyda
į Romuvą? Ar ne tėvų žadėta?

ASTA

To nežinau. Ji maža kalb su kitomis.
Nors man labai ji mylima seselė.

ETMĖ

Jaunutė, dar išmoks pasidalinti...

IV Reginys

Du laukininku, žmonės, gilumoj — Asta, Etmė

I LAUKININKAS *(ateidamas iš dešinės, su iešmu rankoj,
su kitu aitriai, bet negarsiai šnekėdamas)*

Aš jiems išpasakojau, kad nustebo.

II LAUKIN.

Kad mus dabar karaliai pamatytų,
tikrai ir su kareiviais jie pabūgtų.

I LAUKIN.

Nors dangintųs jie kuo greičiau į Lenkus.
Mes ir be jų apginsim Lietuvą.
Iš jų mes gera dar nesusilaukėm.

II LAUKIN.

Tikt vis dar abejoju vadovu.
Be jokio pasilikt negalime.

I LAUKIN.

Žynių vyriausias, sako, vadovaus.

II LAUKIN.

Tai sako! Bet žynys nėra kareivis!

I LAUKIN.

Nors tokį vis lietuviai būt turėję!
Mat, Aitra — tai žynys ir karžygs.

II LAUKIN.

Bet jam sukako net jau ir senatvė.
Reikės mums veikiai pasirinkt jaunesnį.

I LAUKIN.

Tuomi, kas bus, dar nesirūpinkim.
Dabar vien reik jį sekti, jo klausyti.

II LAUKIN.

Be paklusnumo būt negal tvarkos!
Tai žinoma! Neigi laimėjimo.

Girdėt žmones toliau užiant

I LAUKIN.

Kaip ir jau pradeda nerimastaut.

II LAUKIN.

Naktis tyli, tai ryto laukt pailgsta.

Ūžimas randas vis aiškesnis. Pagaliaus girdėti ir žodžiai

ŽMONIŲ (*keli už viens kito*)

Pailgst! Išeikite, tėveliai! Brėkšt!
Jau laukiame! Išeikite, žyniai!

Toliau kartojami tie žodžiai. Ūžiama nuolatai

I LAUKIN. (*į žmones*)

Išeis, kad laikas bus! Jie neužtruks.
Šventų tėvelių reikia laukti kantriai!

KELI (*už viens kito*)

Kas tai? Kas čia kalbėjo? Kas mokina?

KITI

Jau pradeda net aušt! Tai laikas aukai.

TOLESNIEJI KITI

Tur degti saulei dar neužtekėjus.

KITI

Aukos, aukos mes norime matyti.
Atveskit auką! Nebetrukite!

II LAUKIN.

Kaip jie nerimastauja! Tarsi jūros!

I LAUKIN.

Tai nekantrums! Nesusivaldymas!
Vis nori prasts žmogus priverst vadovą.
Nėra tai padoru! Dar gal kenksminga.

KELI (*iš vienos pusės*)

Išeikite, žyniai! Mes laukiame!

KITI (*iš kitos šalies*)

Mus sukvietėte ginti Romuvos.

VIENAS

Kaip sakė, kas mus ves prieš karalius?

KITAS

Šventų žinių du: Aitra bei Ramūnas.

TREČIAS

Tur būti vienas jų vyriausias!

KETVIRTAS

Tai gal bus Aitra! Jis didvyris tikras!

II LAUKIN. (*į I laukininką*)

Bandyt nei nebandyčiau jų valdyti.

ŽMONĖS (*iš visų šalių ūžia*)

Jau susirinkę aplink Romuvą.

Visi, visi ją ginti norime!

Visi! Visi! Lai ją auka nušviečia!

Šventi tėveliai! Reik aukos! Aukos!

Dangun lai kyla liepsnos! Lai jos kyla!

(*Atkartodami taip ūžia*)

II LAUKIN.

Tikrai kaip jūros — šniokšt žmonių karštumas.

I LAUKIN.

Matysi, kaip valdys visus žynys!

II LAUKIN.

O tai, jau jis ir pats beateinąs!

V Reginys

Aitra, žmonės, Asta, Etmė

*Aitra ateina, apsitaęs raudona drobe, su visiškai žibančiu
iešmu, ir atsistoja viršuj ant laiptų ties aukuru*

ŽMONĖS (*jam ateinant*)

Ateina! Jau matyt! Prabils tėvelis!

Nutilkite! Klausykitės! Nutilkit!

AITRA

Vyrai! Žmonės! Sūnūs Lietuvos!

Jau brėkšt diena didžiamui darbui parinkta!

Patvirtint Romuvą mes norim amžiams.

Ū laukiate nekantriai! Tai garbinga!

ŽMONĖS

Taip! Laukiame! Ir prašome aukos!
Dievams ji turi būt! Dievams! Dievams!

AITRA

Gerai taip! Pirma reik atmint dievus!
Jie garbinami bus per amžių amžius.

ŽMONĖS

Lai garbinami bus dievai! Lai bus!

AITRA

Dievai galingi! Jie tvirtai mus lydi.
Jie stiprina ir saugo mus visus!

VIENAS ŽMONIŲ

Perkūnas su žaibais bus su mumis.

KITI (*per viens kitą*)

Perkūnas! Taip! Perkūnas su žaibais!

AITRA

Kad visiškai mes pasišvėsime
tarnybai jo, tad bus jis su mumis.

ŽMONĖS

Su kūnu jo mes! Irgi su krauju!

AITRA

Jo garbei deginsim, kas neskaistu.

ŽMONĖS

Jam auką! Auką jo dievybei! Auką!

AITRA

Tuoj bus! Jau prisirengę esame.
Sušaukti liepsiu Romuvos tarnybą.
Dievams tyliai šią valandą pašvęskit!

(*I kūrėji dvi*)

Tai ir suskambinkit mirties balsais!

Asta ir Etmė muša palengva po 4 kartus, iš viso 8. Žmonės žymiai apimsta

VI Reginys

Žyniai, Vaidilutės, Aitra, žmonės

Iš abiejų pusių ateina tyliai pro didžiuosius vartus Vaidilutės. Paskutiniai po kairės yra Grožvyda. Galva ir pusė jos veido apdengta raudonu šydu, kurs užpakalyj nuo galvos kone žemę siekia. Rankose ji neša žalią taurę. Vaidilutės apėina pirma aukurą ir paskui kiekviena eilė antro šono laužą ir tad sustoja vėl ant laiptų. Jos vaikščioja taip: iš kairės pusės ateinanti eilė žengia pirma laiptais aukštyn, tad dešine aukuro puse ir, jį apėjusi visai, grįžta vėl dešinėn jo pusėn ir apvaikščioja laužą, eidama pirma dešine jo puse ir grįždama kaire tarp jo ir aukuro laiptuosna. Tam atitinkamai vaikščioja antroji eilė aplink antrą laužą. Žyniai su iešmais ateina pro vartelius, kuomet kūrėjos aplink laužą vaikščioja, ir žengia, kaip ryto maldai, aplink aukurą ir tolyn tuojau aplink vieną laužą ir grįžta atgal už laužo savo pusės prie mūro

ŽMONĖS (tuo tarpu tyliai ūžia)

O kur auka? Koks? Kur? Ar jau matai?

Dar jos nėra! Tur būt, atves? Palaukite!

(Ir t. t. atkartoja)

Aitra, kurs stovi visą tą laiką su iešmu rankoj prieš aukurą viršuj ant laiptų, moja tylėti. Žmonės visiškai nutyla. Ilgai tylu. Žyniai stovi nulenkę galvas prieš aukurą. Iš lengvo pradeda šviesyn eiti, aušti

VII Reginys

Taira, Ramūnas, Aitra, žyniai, vaidilutės, žmonės

Ramūnas atveda iš dešinės Tairą, baltai aptaisytą, pro didžiuosius vartus. Grožvyda tuo tarpu, pastačiusi savo taurę prie aukuro ir pasiėmusi degalą nuo aukuro, žengia iš lengvo laiptais žemyn jūdviųjų pasitikt prie vartų. Tad grįžta. Taira seka paskui ją. Už jo eina Ramūnas. Jis žengia tarp kūrėjų

*eilių aukštyn prie aukuro, eina tad pirma kaire jo puse aplink
laužą po kairės, tad dešinèn ir aplink laužą po dešinès ir vèl
lig laiptų prieš aukurą ir Aitrą
Grožvyda viena nueina lig laužo po kairės. Ramūnas stovi
po dešinès nuo Tairos*

AITRA (*į Tairą*)

Žinai, kad būt auka tu parinktas?

TAIRA

Žinau!

AITRA

O būsi tai ir pilnu savo noru?

TAIRA

Norėčiau naudingesne būt auka.
Vienok ir taip bus mirti malonu,
kad mirsiu Amžinos Ugnies šviesoje!
Nuveskite nors tuoj mane ant laužo!

ŽMONĖS (*ūžia*)

Aukštai ant laužo! Norime matyti!
Aukštyn ant laužo veskit! Jį ant laužo!

(*Atkartoja*)

GROŽVYDA (*sušunka pašlydama ir atsikolusi prieš laužą
už jo*)

Dievai, paimekite mane savęspi!

KŪRĖJOS (*šnibžda*)

Ji nyksta! Gal ji mirs? Dargi pirm jo!

AITRA

Tai ženkite pas laužą, jeib užliptai.

Aitra ir Ramūnas nori Tairą pakibti po rankų

TAIRA

Nereik man ramsčių. Nebijau Ugnies!

GROŽVYDA (*tu tuo tarpu atsigauja, ištiesia rankas, abiem
laikydama degalą prieš aukurą*)

Ak, pasiilgstu Amžinosios Meilės!

Aitra, Ramūnas, Taira eina lig už laužo po kairės. Grožvyda stovi dar vis rankas su degalu iškėlusi. Taira, pro ją eidamas, mažumą sustoja, bet tad žengia tolyn ir užlipa ant laužo iš užpakalio

AITRA (*į žynius, kurie prie laužo stovi*)

Pririškit jam dabar rankas prie kryžiaus!

TAIRA

Nereikia! Duokit mirt man be ryšių!

ŽMONĖS (*ūžia*)

Didvyris! Karžygys! Tark žodį! Tarkit!

AITRA (*ateidamas šalia Grožvydos prieš laužą*)

Žynys Ramūnas visa išguldys.

ŽMONĖS

Lai tars! Lai tars! Klausysimės.

Kas ta auka? Iš kur ji? Kaip mums teko?

RAMŪNAS (*ateidamas priekin lig laiptų*)

Taip! Pridera, iš kur auka, jums pasakyt.

Ji jūros atnešė pas krantą mums

su vėtra. Negeidė gilybės jojo.

Dievai ir veik apreiškė, jog patraukęs

vienos jis buvo šių kūrėjų širdį.

Jam vos atėjus, jos širdis ir pasisakė.

Berods, yra ji likusi skaisti.

Tačiau jis mirti tur, jeib nuodėmių

irgi mažiausia būt ugnim naikinta

ir Romuva, aukos krauju iš naujo

patvirtinta, lietuviams atiduota.

O pasidžiaugti kuo daugiau dar galim,

kadangi pats tokiam didžiamui tikslui

su mielu noru pasišventęs miršta.

ŽMONĖS (*per viens kitą*)

Didvyris! Karžygys! Vainikų jam!

Vainikų meskime! Kas turi jų?

(Pradeda mesti aužuolų šakų ir vainikų per žemąjį mūrą)

Kūrėjų kelios neša ir uždeda ant laužo

AITRA

Imk, Grožvyda, jį vainikuoki vienu!

*Grožvyda tyliai užlipa iš priešakio ant laužo ir uždeda jam
vieną vainiką ant galvos*

ŽMONĖS (*tuo tarpu*)

Graži auka! Ir prakilni! Dievai
už tai mums bus malonūs! Mus palaimins.
Didvyri, tark! Nors žodį tark! Pratak!

AITRA

Sakyki, kaip tave dievai parinko.

TAIRA

Sūnūs Lietuvos ir Amžinos Ugnies!
Ne žodžių aš žmogus. Todėl trumpai...
Aš paskutinis savo giminės.
Lai vardas jos palieka neminėtas.
Kryžiuočiai bočių pilį man sugriovė.
Ir žuvo motinėlė ir močiutė.
Seniau jau tėvas buvo puolęs mūšyje.
Nei savo gint pilies aš negalėjau.

Aitra sujudęs žiūri į Tairą ir į žmones, ir vėl į Tairą, tad klausos

TAIRA (*taria tuo tarpu toliau*)

Buvau ištraukęs rinkti sau kareivių.
Tad aš kreipiaus į mūsų karalius.
Jie liepė man priimti naująją tikybę.
O Amžinos Ugnies atsižadėti
tik negalėjau. Tikims jai aš mirsiu.

ŽMONĖS

Mat, Lietuvos sūnus! Garbingas! Doras!

TAIRA

Tai liepė danginties iš Lietuvos.
Ir po girias, be tėviškės, aš slankiojau.
Galiausiai plaukti šiaurėn sumaniau,
ten garbint Ugnį Amžiną, kol gyvas.

ŽMONĖS

Tai mums paveikslas! Vyre, tau garbė!

TAIRA

Tam parsivest norėjau tikimą mergaitę.
Buvau seniau ją matęs saulę garbinant
ir jai kalbėjęs apie šventą meilę.

ŽMONĖS

Gražus jis jaunikaitis! Iš tikrųjų!

TAIRA

Bet nors manęs pamiršusi nebuvo,
tačiau nepasiryžo eiti su manim.
Man nekūrens jinai Namų Ugnelės!
Lai pakuria dabar man šventą laužą!
O mano kraują lai į Amžinąją lieja!
Kad nebėra gyvent man šventai Ugniai,
nors lemta bus man mirti jos liepsnoj.

ŽMONIŲ (*keli pusgarsiai*)

Uždekit laužą! Ir aukokite! Aukokit.
Už tokią auką duos dievai laimėjimą.

KITI

Tokios aukos nenor dievai! Nenori!

DAR KITI

Lai jis gyvens! Lai gins mums Romuvą!

TAIRA

Uždeki, Grožvyda! Ir imki taure!
O tu, tėveli, verki tu man širdį!

Jis atskleidžia savo drobę ant krūtinės, kur širdis. Grožvyda kiša degalą į laužą, kurs pradeda apačioj mažumą degti. Tad nueina ir ima nuo aukuro laiptų taure, grįžta ir kelia ją aukštyn. Aitra, paėmęs savo iešmą, iškelia, jeib Ramūnas jį šventintų

RAMŪNAS (*tuo tarpu taria*)

Dievai, pašventinkite sau šį iešmą
ir maloniai priimkite šią auką!

ŽYNIAI ir KŪRĖJOS

Priimkit auką! Amžini dievai!
Ir išlaikykit Romuvą tėvynei!

VIII Reginys

Varta, Taira, Aitra, Ramūnas, vaidilutės, žmonės

VARTA (*pro žmones besibraudamas ir į vartus šokdamas*)
Mans kunge, mielas kunge. Per skaudul!
Aš tavo kardu ginsiu lig mirties tave!

Vaidilutės traukias į abi šali nuo laiptų. Grožvyda nuleidžia taurę ir žiūri lyg ne sava. Žyniai labai sujudę ateina priekin

ŽMONĖS

Kas čia? Kas trukdo? Jį pakarti reiks!

AITRA (*nuleidžia iešmą, tuo tarpu į Vartą*)
Perkūns tenutrenkia tave, tu niekšai!
Šventos aukos tu trikdytojas!
Pakarkim šventvagį! Suimkite!

Žmonės bando tvirti jį prie vartų

VARTA

Saugokitės! Štai kardas! O aš ginsiuos!

TAIRA (*į Aitrą*)

Tėveli, pagailėki jo! Mielai
aukojuos Lietuvai! Lai jis gyvena.

(Į Vartą)

Duok šventajam tėveliui kardą!

VARTA (*lipdams aukštyn*)

Tau duosiu, mielas kunge! Vien tik tau!

Žyniai stojasi aplink jį

TAIRA

Ne taip! Daryki, kaip aš tau liepiau!
Žynių vienas jam kardą paima ir atneša Aitrai

VARTA (*sugriūva ant laiptų ir pasilieka čia, tardamas*)
Tai leiskit mirti man su juo kartu!

AITRA (*neramiai pastato iešmą prie mūro po kairės ir, imdams kardą ir į jį pažvelgęs, visiškai persikeičia ir sušunka*)

Tas kardas — kardas? — O — man pasakyk,
kokios tu, jaunikaiti, giminės?

TAIRA

Lai ir išnyks jos vardas su manim!

AITRA

Ne taip! Tikrai — tai kardas Tautmilų,
kurs nuolatai vadindavo į kovą!

TAIRA

Jei reik: aš — paskutinis Tautmila!

AITRA (*vos pastovėdamas*)

Jis Tautmila! Dievai, jūs valdote!

ŽMONĖS (*per viens kitą*)

Ar girdite? Garsiųjų Tautmilų
tai paskutinis! Jis, tur būt, sūnus
to Tautmilos, kurs gimęs iš mergos!
Tur būt, dievai nenori jo aukos!

AITRA (*labai skausmingai tuo tarpu*)

Dievai! Ką liepiate jūs man daryti?

(*Į žmones*)

Žmonės! Aukot šitos aukos — aš neįstengiu.

ŽYNIAI ir KŪRĖJOS

Kas atsitiko? Kas jam kenkia? Kas čia būtų?

ŽMONĖS (*tuo tarpu pirma keli, tada daugiau per viens kitą*)

Jis neįstengia? Kas išeis? Kas bus?
Kodėl? Aukos mums reikia! Romuvai!

(*Ir t. t. atkartodami*)

AITRA

Patsai auka aš būsiu! Taip teisingai!

ŽYNIAI

Jis pats? Negalima! Tai prapultis!

ŽMONĖS

Kas ves prieš karalius? Kas bus vadovas?
Kaip ginsim Romuvą? Pražūsime!

AITRA (*tuo tarpu*)

Dievai, kad reikals, patys iš dangaus ateis!
Bet aš auka tikriausia būsiu jiems!

ŽMONĖS (*per viens kitą*)

Kodėl? Kaipgi? Tėveli, šventas žyney!
Mums išguldyki! Aiškink, šventas tėveli!

AITRA

Tikrai — manim pačiu tik teišnyks
pavojus paskutinei Romuvai!
Aukos širdies aš negaliu praverti.
Jo tėvas buvo — mano — vaikas!

ŽYNIAI

Vos įtikėtina! Prapuolę esame!

KŪRĖJOS (*tuo tarpu pusgarsiai*)

Jisai mylėjęs? Kaip ir nuostabu!
O jo mergaitė! Amžiaus jo slapybė!

ŽMONĖS (*tuo tarpu per viens kitą*)

Ir jis toksai? Mylėjęs kartą mergą?
Kas bus dabar? Kas gins mums Amžinąją?
Prapuolę būsim! Kas valdys? Kas ves?

AITRA (*į visą ūžimą*)

Ne, broliai, ne! Auka aš būsiu! Aš!
Tai tiks dievams! Ir jums jie bus malonūs!

I LAUKIN.

Kas mums drąsos suteiks?

II LAUKIN.

Be jo mes kaip be rankos!

ŽMONĖS

Teisybė! Čia suvelta! Tarkite, dievai!

KELI (*tuos tarpu*)

Nuo laužo, Tautmila! Nulipk nuo laužo!

Abu gyvens! Abu mus gins! Abu!

Imk savo bočių kardą, Tautmila!

AITRA

Klausykitės dar vieno žodžio, žmonės!

Aukos mums reik. Dievai jos nori.

Aš mirsiu. Nebijokite. Aš viens.

Jis, Tautmila, jus ves! Jis — mano kraujas!

Ranka jo daug už manąją stipresnė.

ŽMONĖS (*ūžia*)

Kaip reiktų veikti? Kas patartų mums?

Lai kalba kitas! Lai mums pataria!

I LAUKIN.

Lai tars tėvėlių antras! Tars Ramūnas.

RAMŪNAS

Man miela, kad jūs patarimo šaukiat.

Kas jau dievams žadėta, jiems tur būti.

Žynys šventasis, Aitra, vest mus turi!

KELI ŽMONĖS

Bet nors ir vestų, ar laimėtume?

RAMŪNAS (*nesustodamas*)

Tik atsiminkim, kaip, jam vadovaujant,

visur po Lietuvą nušvito Romuvos

iš naujo. O dabar šitoji paskutinė...

ŽMONĖS

Privalom jo! Kas gintų mus?

Mums rankų reikia! Turim gintiesi visi!

RAMŪNAS (*mažumą palūkėjęs*)

Taipgi ir aš manau. Mes duosim auką

dievams, kad būsim jau laimėję kovą.

ŽMONĒS

Negalima! Pirmiau! Vis būdavo ji pirma!

RAMŪNAS

Bet šįkart, kaip matyt, dievai jau patys
taip aiškiai liepia pasielgt kitaip.

ŽMONĒS (*ūžia*)

Tur būt! Tėveliai žino! Žino dievo valią.

AITRA

Dievų valia iš žynio žodžių taria.
Taip buvo! Bet ar jūsų širdys drįs?

KELI

Taip, drįstame! Tikrai mes drįsime!

AITRA

Tai norite, kad dar gyvenčiau kovai?

ŽMONĒS (*lėtai*)

Taip! Norim! Norim! Būki su mumis!

AITRA

Bet ar visi kovos? Tikrai ir drąsiai?

ŽMONĒS (*mažumą aiškiau*)

Visi! Visi! Tikrai! Sveiks, Aitra! Sveiks!

AITRA

O kad ir Tautmila paimtų kardą?

ŽMONĒS

Taip pat! Ir jis! Jisai! Dievai taip nori!

AITRA

Bet paskui, kovą iškovojus, tad
dėkonės man jūs leisit būt auka?

TAIRA

Ne taip! Tad man bus mirti! Tu, tėveli,
man versi širdį! Taip bus mirti miela!

ŽMONĖS

Kaip duos dievai! Kaip lems! Kaip tiks dievams!
Dievai lai pasirinks! Klausysime!

AITRA

Tai lipk nuo laužo, Tautmila, sūneli.
O žmonės, jūs klausykitės, ką veiksime!

IX Reginys

Du vyrų, Krauryš, Varta, Taira, Aitra, Ramūnas, Grožvyda,
žyniai, žmonės, vaidilutės

Baisus riksmas, Aitrai tariant paskutinį žodį

ŽMONĖS (*po kairės*)

Kas čia vėl trukdo? Kas ateina? Mat!

Du vyrų atvelka Kraurį iš kairės pusės prieš vartus

VIENAS JŪ (*taria*)

Sugavom išdavėją juodąjį!

ANTRASIS

Sugavome apkrikštytą bedievi!

ŽMONĖS

Kas tai? Ar būt lietuvis išdavėjas?
Tai išgama! Baisu net jau išrodo!
Bet kas jis? Ką padarė? Kas bedievis?

VIENAS (*tų dviejų vyrų*)

Jisai įskundė Romuvą karaliams!

ANTRASIS

Tikt gaila, kad jo sėbras mums pasprūdo!

KELI

Krauryš? Krauryš jo pavardė. Pakarkit!
Pakarkit išdavėją! Jį užmuškite!

AITRA

Tai gera reiška, kad mūsų rankose!

KRAURYS

Tikt pagailėkite! Klausykitės! Nors žodžio!

ŽMONĖS

Ką pasakysi? Tik nesiklausykim!

KITI

Ką lieps šventi žyniai? Klausykime!

RAMŪNAS

Lai kalb jisai! Nebeišklius daugiau.

KRAURYS

Aš kaltas tik, kad pasakiau teisybę.

VYRU DU (*kuriuodu jį laiko beveik kartu*)

Kokią teisybę, tu šunie? Tu vilke!

KRAURYS

Kad pasakiau dviem Romuvos žyniam,
jog neskaisti jauniausia jų kūrėja...

ŽMONĖS

Ką sako: neskaisti? Melagis jis!

Į snukį duokit jam! Jį muškite! Muškite!

(*Ūžia nuolat atkartodami*)

KRAURYS (*tu tarpu*)

Neįtikėjęs! Pasakiau karaliams!

ŽMONĖS

Tai išdavėjas! Pasisakė! Greit pakarkite!

VARTA (*prie vartų, į Kraurį žiūrėjęs*)

Ar nepažįsti, kunge, užpuoliko?

TAIRA

Jis iš tikrųjų! Kur vėl susitink...

KRAURYS (*rodydamas galva į Tairą*)

Tai, mat, tas tai ją buvo suvedžiojęs.

ŽMONĖS

Nuteiskite! Tuoj jį nuteiskite!

AITRA

Klausykitės! Kur judu jį sugavot?

VIENAS (*jį laikėnčių vyrų*)

Seniau jau buvom jį paboję. Paskui
jį sekėm, kaip atbėgo nuo karalių.

ANTRASIS

Su vienu dar. Tik tas pabėgo mums.

AITRA

Matyt, jis jiems tarnauja; tai dabar
jam greitai galą reikia padaryti.

KRAURYS

Žmonės, aš norėjau jūsų gera!

AITRA

Nuveskit! Ant sausos šakos pakarkit!

KRAURYS

Žinių svarbių turiu aš nuo karaliaus.

AITRA

Jei mes tomis galėsime naudoties,
gal dar mes su pakorimu ir lauktum.

KELI ŽYNIAI

Nereikalas! Jis išdavėjas! Jis melagis!

AITRA (*į Kraurį*)

Dar žodį! Tark! Ar dar toli karaliai?

KRAURYS

Jis sakė pietumis atvyksias šišion.

AITRA

Ar daug kareivių jį šen atlydi?

KRAURYS

Yra keli šimtai. Gal ir daugiau.

AITRA

Tai taip. Tuotarp užtenka jo žinios.
Kad reiks, jo dar paklausime daugiau.

(*Į žynius*)

Jūs, broliai du, paimkite žmonių
būrelį. Eikit pasitikt Jogailos.

Atskirkite jį nuo jo palydovų,
jeib vienas mums jis į rankas pakliūtų.
Tada su juo derėsime. Tautmila
į kovą stos su jo tarnais kareiviais
ir juos apveiks, jiems be vadovo esant.

(*Į Tairą*)

Nuo laužo lipki! Šarvais apsivilki!

TAIRA (*ant laužo*)

Žodelį dar norėčiau pasakyti.
Esmi, kaip matot, mirti prisirengęs!
Dievų kitaip man lėmė išmintis.
Tur būti, jie man mirti duos kovoj.
Todėl dar jūsų atsiklausiu. Tarkit,
ar norite, kad jūsų būčiau vadovu?

VISI (*vienu žodžiu*)

Taip! Norime!

(*Toli vis garsi atkartotinai*)

Mes norim! Norime!

TAIRA

Tai kovai prisirenkime visi!
Eik, Varta, ir atnešk man mano šarvus!

VARTA

Dievybei dėku, kad man tenka dar
nors kartą kovai aptaisyti tave!

(*Nueina pro didžiuosius vartus dešinėn*)

ŽMONĖS (*tu tarpu*)

Sveiks! Sveiks, vadove, sveikas! sveiks!

(*Atkartoja*)

Taira nulipa

AITRA

Štai imk drąsiųjų savo bočių kardą!

(*Į žmones*)

Ant laužo pats aš melsiu už visus.

(*Eina laužan*)

ŽYNIAI ir KŪRĖJOS

Ne! Ne! Tėveli, kaip pirmiau sakyta!

ŽMONĖS

Visi dar melsimės. Giedosim giesmę!
Giedosime! Giedosime!

Iš kairės pusės sukyla ūžimas

ŽMONĖS (*per viens kitą*)

Kas tai? Kas daros? Kas atjoja? Kas čia?
Ar ne tarnai karaliaus? Ar jau pats?

Aitra ir kiti žyniai susieina prie laiptų viršaus ir žiūri kairėn

AITRA

Veikiau tai bus karalius! Pasaloms...

Žmonės nutyla tuo tarpu vis daugiau ir sklaidosi

X Reginys

Jogaila, Jadvyga, Vytautas, vienuolis Andriejus, keli karaliaus palydovai, Aitra, Ramūnas, Taira, Kraurys, žyniai, vaidilutės, žmonės

Visi žiūri aptilę ir nustebę į karalių

Kraurys tuo tarpu iškliūva iš rankų tų dviejų, kuriodu jį laikė, ir slenka aukštyn šalia mūro lig vartelių, kur Aitra buvo pastatęs savo iešmą. Jis jį vėliau slapčiai pasiima ir atsistoja už vartelių, prie aukštojo mūro prisiglaudęs

JOGAILA (*eidamas artyn vartų į žmones*)

Sveiki, žemaičiai jūs, ir jūs, lietuviai!

ŽMONĖS (*keli patylomis*)

Sveiks! Sveiks!

JOGAILA (*ižengęs pro vartus ir du ar tris laipsnius pa-
lypėjęs*)

Esmi Jogaila, kurs jus sveikinu!

Priimkite tai iš karaliaus savo!

ŽMONĖS (*keli murmėdami, bet iš lengvo garsiau*)
Ne tu karalius mums! Ne tu! Ne taip!

(*Atkartoja*)

JOGAILA (*atsisukęs į žynius*)
Kas čia vyriausias šios žynių brolijos?

AITRA
Aš Romuvą ginu ir ją tvarkau!

JOGAILA
Bet tu, kaip matom, Viešpats neesi?

AITRA
Kaip jau sakiau, aš reikalus vedu.

JOGAILA
Bet tinkamai neprirengi žmonių?

AITRA
Dar ne visai! Mums vakar duotą žodį
karalius truputį kitaip išpildė.

JOGAILA
Aš tikra nieko neliečiau žadėti!
Bet pats su žmonėmis nūnai sutarsiu.

AITRA
Aš tau nedrausiu. Gal jie ir klausysis!

JOGAILA (*į žmones*)
Aš su jausmais širdingais atvykau!

Žyniai ir žmonės arti tyli

ŽMONĖS (*toliau patylomis*)
Kitaip mes žinom. Veidmainys tikrasis!
Kas įtikės! Nueiki pas kitus!

Jadvyga, Vytauto pavadėta, tuo tarpu užlipa ant laiptų ir atsisoja šalia Jogailos. Vytautas pats pasilieka prie vartų

JOGAILA (*į karalienę rodydams*)
Ir kaip gentis aplanko karalienė jus.

ŽMONĖS (*ūžia*)

Tai lenkė! O tikrai! Kaip žiūri! Ko
ir nori šišion? Lenkijos negana?

JOGAILA (*toliau kalbėdamas*)

O štai ir mylims broliams mūsų, Vytauts!

ŽMONĖS (*pusgarsiai*)

Ir Vytauts! Kur? Sveiks! Sveiks! Karaliau!
Matyt nėra. Aukščiau! Aukščiau!

*Vytautas, nusiimdamas šalną ir nulenkdamas galvą prieš
aukurą, užlipa ant laiptų ir nusilenkia prieš žmones*

ŽMONĖS (*šaukia*)

Sveiks! Sveiks! Valdove Vytaut, sveiks!

(*Atkartoja*)

Vytautas moja. Žmonės aptyla

JOGAILA

Kalbėki, miels brolau! To nori žmonės.

VYTAUTAS

Tu man vyresnis! Tau tai pridera!

(*I žmonės*)

Mieli lietuviai, man nepridera
dabar kalbėt. Klausykitės Jogailos.

(*Nulipa laipsnį žemyn*)

ŽMONĖS (*ūžia už viens kito*)

Nenorime! Ką pasakys? Lai Vytauts kalba!

KITI

Lai kalb Jogaila! Norą jo ištirsime!

JOGAILA

Jūs, rodos, mūsų nepajaučiate širdies!
Bet tuoj išvysite. Norėčiau, kad
palaima šviestų Lietuvos žmonėms.
Aš myliu jus! Jums teikčiau viso labo!

VIENAS ŽMONIŲ

O kam gi griauti nori Romuvą?

JOGAILA

Aš nieko griauti jums neatėjau!

ŽMONĖS

Ar girdite? Ką sako? Jis negriaus!

Kas tai? Kas tai supras? Vieni meluoja!

Kalbėkit! Išguldykite, žyniai!

(Ir t. t. atkartoja)

AITRA

Klausykites ramiai! Tai buvo žodžiai!

Reik laukti mums nūnai irgi veikimo!

JOGAILA

Taip, laukite ir pamatysite!

Bet pirm pasiklausykite ramiai,

ką išguldysim, išguldyti liepsiu!

ŽMONIŲ KELI

Mes klausomės! Kalbėki! Apsakyk!

JOGAILA *(nesustojęs)*

Norėčiau, kad išnyktų tamsuma

iš mylimosios mano Lietuvos!

ŽMONIŲ VIENAS

O gesini mums Amžinas Ugnis!

JOGAILA

Mat, tamsuma yra žmonių aklumas.

Yra tai nedorybės, vargo perykla.

ŽMONIŲ KELI *(patylomis)*

Įveisti nori lenkų nedorybių!

AITRA

Dora nuolat mes rūpinamės patys!

RAMŪNAS *(beveik kartu su Aitra)*

Auginti dorą — kaip tikt mūsų pareigai!

JOGAILA

Tur būt, jums tai nesisekē, kadangi
lig šiol dar nepažinot tikro dievo!

AITRA

Kaip tu parodysi, koksai tikrasis?

RAMŪNAS

Mūsu dora už lenkų vis aukštesnė!

JADVYGA (*į Jogailą tuotarp*)

Kalbėti duok Andriejui! Jis žinos!

JOGAILA

Gerai, mes viską išguldysime.
Tad jūs išvysit ir sutiksite!
Andriejau, pasakyk žmonėms pamokslą!
O jūs, mielieji, jūs pasiklausykit!
Tad jūs kalbėkit! Taip mes susiprasim!

ŽMONIŲ KELI

Gerai! Visai protingai! Klausykimės!

AITRA

Tiktai ir apmąstykit, ką išgirsit!

JOGAILA

Tai tarki tu dabar, Andriejau!

JADVYGA

Su tavimi patsai bus ponas dievas!

ANDRIEJUS (*užlipa ant skobnio, kurį pasistatęs buvo su
kitais karaliaus palydovais prie vartų, ir taria*)

Mieli lietuviai, garsūs ir garbingi!
Priimkit mano nors kelis žodžius!
Atėjo jums nūnai laimingas metas.

ŽMONĖS (*per viens kitą patylomis*)

Ne taip! Apsirinki! Kad truputį
kitaip! Varge mes skęstam! Žūvame!
Ugnis gesina! Griauja Romuvas!

ANDRIEJUS (*nesustodamas*)

Lig šiol dar nepažinot gyvo dievo!
Ir laikėt žemišką dalyką dievišku.
Dabar jums artinas tikrasis dievas.

KELI

Tikrasis mūsų! Mūsų garbinams!

ANDRIEJUS

Bet mūsų dievs sutvėrė dangų, žemę!

SENIS BALTPLAUKIS (*užlipęs tuo tarpu ant akmens po
dešinės ir pasiklausęs tyliai, dabar šaukia*)

Nor mus apgaut ar mums kažką daryti.
Klausykite manęs. Jau gyvenu
daugiau neg šimtas penkiasdešimt metų,
bet žemės sutveriant aš nemačiau,
o tas vyruks mums nori pasakoti,
jog jojo dievas tai padaręs!
Juo netikėkit! Žmonės, garbinkim,
kas duota mums iš pat dangaus!

KELI (*dar anam bekalbant, užia*)

Tur būti, nor prigaut! Apkvailint!

KITI

Ko nori, neaišku! Palaukim! Bus! Matysim.

JOGAILA

Klausykite ramiai! Paskui kalbėkit!

ŽMONĖS

Ko nori? Klausomės! Kaip šiaip?

JOGAILA

Kalbėk toliau, nesiklausydams jujų!

ANDRIEJUS

Kaip dievs sutvėrė žemę, nemačiau.

VIENAS ŽMONIŲ

O kam gi mums kalbi?

JADVYGA

Drausmės čia žmonės dar nei nepažįsta.

AITRA

Jie klausosi. Ko ir daugiau reikėtų?

ANDRIEJUS

Aš išguldysiu. Nieks nėra to matęs.
Tai dievas pats pirmiems žmonėms pasakė,
o tieji savo pranešė vaikams,
ir tie tad savo ainiams, ir toliau.
Taip mes patyrėme, kaip visa stojos.

ŽMONĖS

Garsiau! Nėra girdėt!

ANDRIEJUS

O ką tėvai
vaikams pasako, turi būt jiems šventa.
Taip nori mūsų dievas ir mokinti liepia.

ŽMONĖS

Ir mūsų! Taip žyniai sakydavo!
Taip vis sakydavo, ir darome!

(Ir t. t. atkartodami)

VIENAS *(tuo tarpu)*

O kur tas tavo dievas begyvena?

ANDRIEJUS

Tikrasis dievas danguje aukštai
ir žiūri į visų žmonių veikimą.

VIENAS ŽMONIŲ

Ar tu matei jau kartą, kaip žiūrėjo?

ANDRIEJUS

Jis mano širdyje. Iš čia jis žiūri.

KELI ŽMONĖS *(per viens kitą)*

Tai iš dangaus! Tai iš širdies! Supraskit!
Kalbėkit jūs, tėveliai! Jo suvelta!
Matyti, jis tikrai yra bedievis!

ANDRIEJUS

Aš noriu pasakyt, kad dievs visur.

ŽMONĖS

Bedievis! Girdite! Bedievis jis!
Kalbėkit jūs! Kalbėkit! Išguldykit!

AITRA

Kaip vis sakydavau, reik garbinti,
ką mūsų bočiai mums yra palikę.
Sakydavo, jog Amžina Ugnis
Pati yra dievybė. Ji visur.
Ir iš akmens ji sprag kibirkštėmis.
Mes Amžinoj Ugnij gyvename.
Kur kas tikt gyva, minta vien iš jos!

JADVYGA (*į Jogailą*)

Ar duosi jam ilgiau dar žmones paikint?

JOGAILA (*į Aitrą*)

Į žmones aš liečiau kalbėt Andriejui!

AITRA

Man nieks kalbėti gint netur tiesos!

JOGAILA

Bet aš esmi patsai valdovas tavo.

AITRA

Paties aš šišion pastatytas dievo
ir lygus Lietuvos karaliams!

ŽMONĖS

Tikrai taip! Sveiks, tėveli! Aitra, sveiks!

(Ir t. t. atkartodami)

AITRA (*tuos tarpu*)

Žmonėms patarus, duodu tau ir jam kalbėt.

JADVYGA

Karaliau, tik atmink didybę savo!

JOGAILA

Nenoriu aš žmonėms atnešti karo.
Lai kalba! Mes dar susiprasime.

AITRA

Lai jūsų tarnas mums išrodo,
kad aš žmonėms teisybės nesakiau!

ANDRIEJUS

Sunku teisybę pilną išguldyti,
kad žmonės dievo žodžio nesiklauso.

ŽMONIŲ KELI (*pašiepdami*)

Tai naujiena! Jo žodis dievo! Iš tikrųjų!

ANDRIEJUS (*nesustodamas*)

Dalykas toks. Tikrasis dievas pats
sutvėrė ugnį, ką dievu padarėt!
Ir sutvėrimą garbinat, ne dievą.

JOGAILA su JADVYGA (*kartu*)

Labai gerai, Andriejau, pasakei!

ANDRIEJUS

Ir dievas jums todėl prisimena.
Kerštu pastoja, tarsi būt ugnis.
Užleid tvanus, karus ir badą, marą,
jeib pagaliaus susiprotėtute.
O mes jums bandome akis atvert.

JOGAILA ir JADVYGA

Gerai, Andriejau, išguldai! Gerai!

ANDRIEJUS

Kokios širdies karalius, karalienė,
matyt, kad apsaukti tikro dievo
sunkios kelionės, tolimos, nevengė.
Mat, žino juodu didžią dievo meilę!
Jis ją į žmones leido, siųsdamas
net patį savo sūnų, Jėzų Kristų.
Kad jopi kreipsimės, tad dievo meilė
didės ir vis didės; ir kerštas jojo
išnyks; padings tad Amžina Ugnis —
rūstumas jojo, pasiliaus karai!

SENUKAS (*ant akmens*)

Palau! Nepaskumbu suprasti visa.

JOGAILA

Paskui kalbėsi! Lai jis pabaigia!

SENUKAS

Paskui užmiršiu. Mat, man rodosi,
kad sukelia karus karaliai. Ar ne taip?

ŽMONĖS

Taip! Taip! Be abejonės! Ar ne taip, tėveliai?

AITRA

Jūs patys žinote! Bet — lai jis kalba!
Dar atsakysime, ar aš, ar brolis šis.

RAMŪNAS

Tik atsiminkite, jog lenkai ir kryžiuočiai,
būk, Kristumi tikį, o pešasi nuolat,
be to, ir mus dar abeji užpuola.

ŽMONĖS

Čia visas vargas! Čia ir badas! Negandos!
Taip, tai teisybė! Taip yra! Tėvelis žino!

RAMŪNAS

Bet lai jis kalba! Dar geriau suprasit.

JADVYGA (*į Jogailą*)

Pabaiki! To derėjimo nepakeliu!

JOGAILA

Sugrįžk pas kareivius! Gal bus pavojaus.
Kalbėk, Andriejau! Aiškink daugiau!

(Jis tuo tarpu tyliai toliau kalbasi su Jadvyga)

ANDRIEJUS

O ženklas, kad jūs linkstat Kristauspi,
yra, kad duodatės panėrt po vandeniu
ir tad iš jo naujais išeinat žmonėmis.

ŽMONĖS

Vandens dievai! Supraskime! Tai jujų!
Dabar aišku! Suprantam! Taip yra!
Vandens dievai! (*Kartoja*)

JOGAILA

O tai jums pažadu, kuomet visi
bus taip, kaip sako, apsikrikšdinę,
tad pasiliaus tikrai visi karai.
Tik eikit su mumis! Didžiūnai jūsų
visi jau apsikrikšdino ir jūsų laukia.
Be to, aš kiekvienam, kurs krikštą ims,
padovanosiu naują, gražią drobę.

*Varta ateina su Tairos šalmu ir šarvais ir su savo kardu
iš dešinės*

VIENAS ŽMONIŲ

Mes ne nuogi!

KITI (*per viens kitą*)

Kaip privilioti nor!

Marginių turime! Milų ir kailinių!

KITAS VIENAS

Kad lenkais ir išrodytum! To nori!

KITI

Tikrai! To nori! To jie nor! Šalin!

(*Kartoja*)

XI Reginys

Varta, Jogaila, Jadvyga, Vytautas, vienuolis Andriejus, keli
karaliaus palydovai, Aitra, Ramūnas, Taira, Kraurys, žyniai,
vaidilutės, žmonės

*Ramūnas moja Vartą įleisti pro mažuosius vartelius. Varta
įėjęs stovi po dešinės nuo aukuro*

AITRA

Gana dabar! Mes padarysim galą.

Klausykit! Ar supratote, ko lenkų

valdovas, ko Jogaila nor iš jūsų?

ŽMONĖS (*per viens kitą*)

Kad būtum lenkais! Būtum jų vergais!

AITRA

Jie, kas teisybė, išguldyt norėjo.
Ar jums nors kiek pasakė aiškiai?

ŽMONĖS

Ne, ne! Nežinom! Nieko neišguldė!

JOGAILA

Tau nevalia kalbėti taip nūnai!

AITRA

Tau nevalia! Betgi sakyki, girdint
visiems žmonėms, ko tu iš mūsų nori!
Ar, kas iš seno šventa mums, naikinti,
gesinti Ugnį, Romuvą sugriauti?

JOGAILA

Kad Romuvos negriausiu, jau sakiau!

ŽMONĖS (*per viens kitą*)

Bet tai gesinti Ugnį! Šventą Ugnį!

(*Ir t. t.*)

Neleisime! Neleisim! Nebandyk!

AITRA

Trumpai, ar nori išgesint, ar ne?

Tylu valandėlę

ŽMONĖS

Jis nežada! Jis išgesins! Jis nori!

(*Ir t. t.*)

JOGAILA

Jums Vytauts atsakys! Brolau, kalbėki!

ŽMONĖS

Dabar tai Vytauts! Sveiks, valdove! Sveiks!

VYTAUTAS

Aš maža tegaliu jums pasakyt.
Šventykla ši nebus jums griaujama.

Ugnis, ką iš dangaus nukritusi,
jums vis iš naujo dievo duodama,
gal būti ir gesinama. Tai niekis!

ŽMONĖS (*ūžia*)

Ne! Ne! Negali būt! Ką sakė mums žyniai!

VYTAUTAS (*nesustodamas*)

Dievybę garbinkite visuomet!
Ji valdo Ugnį savo danguje.
Drauge tikt eikim su karaliumi.
Vieta ši bus mums atmintų miela,
kaip mylimi senų tėvų kapeliai!

*Vėl tylu. Laužas po kairės pradeda regimai degti
Vytautas nulipa lig vartų*

ŽMONĖS (*pirma tyliai ir palengva, tad vis garsiau ir greičiau per viens kitą*)

Negal taip būt! Negal! Nenorime!
Kas mūsų, nepaduosime! Ne, niekuomet!

(Ir t. t.)

AITRA (*tuo tarpu garsiai*)

Klausykite, taip žmonės, taip karaliai!
Dabar prašau karaliaus pažadėti,
kad mums paliktų nekliudytą Ugnį!
Šiaip tu, Jogaila, šišion neišeisi!

ŽMONĖS

Jis mūsų rankose! Priversime!
Žadėki! Pažadėk! Karaliau, žodį!

JOGAILA

Aš malonus buvau! Saugokitės
mane užrūstinti. Patirtut kerštą.

JADVYGĀ (*į Aitrą*)

Kam tu į mirtį siundai žmones?

AITRA

To nedarau, bet tu ir tavo vyras!

JADVYGA

Žinoki, kad jūs būsit kariami,
o mergos duodamos buš mūsų vyrams!

KŪRĖJOS (*bėga aukštyn ir slepiasi už laužų, sušukdamos*)
Saugokite! Apsergėkite mus, tėveliai!

AITRA (*į žynius*)

Į žmones eikite! Juos vesti reikia.

JOGAILA (*į vieną savo palydovų*)

Į ragą pūski! Greit! O garsiai! Kiek gali!

Palydovų vienas trimituoja. Liepsnos sukyla po kairės

TAIRA

Duok, Varta, šarvus!

(*Į žmones*)

Ateinu pas jus!

*Jadvyga šoka už Vytauto, tad eina a b u kairėn. Žyniai bėga
pro vartelius, jeib eitų į žmones*

TAIRA (*imdamas šarvus*)

Tuojau aš stosiuosi tarp jūsų!

KRAURYS (*tu tarpu*)

Nebus! Štai mirk, karaliaus priešė!

*Duria jam į nugarą, pro vartelius kišdamas iešmą. Trimitai
atsiliepia iš visų šalių*

TAIRA (*rūstai*)

Oi! išdavėjas! Mirštu! Taip ir galas!

GROŽVYDA (*suklikdama*)

Dievybe, pagailėki! Mylimas! Ak mylimas!

(*Ji apglobia griūvantį Tairą*)

VARTA (*taipojau paremdamas Tairą*)

Tas velnias! Dar ir keršyt negaliu.

(*Priklaupdamas vienu keliu šalia Tairos*)

Oi mielas mano kunge, nelaimingas!

Leisk mirt man su tavim kartu!

TAIRA

Eikš! Eikškit!

ŽMONĖS (*tuos tarpus*)

Išduoti! Mes išduoti! Bėg žyniai!
Vedėjas mūsų užmušs! Bėkime!

(*Ir t. t.*)

Žmonės bėga dešinėn

ŽYNIAI (*juos paskui*)

Sustokit, žmonės! Jūsų vest ateiname!

AITRA

Tik nebijokite! Karalius mūsų rankose!

Žmonės nesiklauso

Bailumas viršų gauna ir aklumas!

(*Stovi tad ir žiūri lyg sustingęs. Iš lengvo atsigręžia į laužą
ir tad į Tairą*)

KRAURYS (*tuos tarpus nušokęs prie vartų*)

Karaliau, aš tave išgelbėjau!

Tas tavo priešų tai pavojingiausias!

JOGAILA

Kas tau žadėta, bus ir ištesėta.

Skubėkime tuotarp savųjų pasitikt!

(*Eina*)

AITRA

Tik bėkit! Jūsų aš nepergalėtas!

XII Reginys

Varta, Taira, Grožvyda, Aitra, Ramūnas, vėliau kiti žyniai ir
vaidilutės

TAIRA

Man duokit mirti Amžinoj Ugnij!

Ant laužo kelkit, veskite mane!

Aitra ir Varta jį veda

RAMŪNAS

Uždekite ir antrąjį! Kūrėjos!
Uždekit laužą tik dabar ir man!

(Lipa ant antro laužo, Tairai žengiant su Aitra ir Varta laužan)

GROŽVYDA

Nors būtų lemta mirti jau ir man!

RAMŪNAS

Tai, Grožvyd, kūdiki, užversk ugnies
ant antro laužo mums kitiems!

AITRA *(kildamas tuo tarpu su Taira ant laužo)*

Eikš, mano aini! Mudu tai kartu!
Apleidžia Amžinąją patys žmonės.
Nors mirsim jos liepsnoj abu!

*Varta priklaupia vienu keliu šalia Tairos, kairę jo ranką
laikydama*

GROŽVYDA *(mesdama ugnies ant antro laužo)*

Įsiaus jus Amžinoji! Tik mane paliks!

ŽYNIAI *(kiti grįždami)*

Nebklauso žmonės! Viskas žūva!
Oi Romuva! Oi Romuva!

(Užlipa ant abiejų laužų)

*Liepsnos, sukilusios aplink Aitrą ir Tairą bei Vartą, greitai
sukyla ir aplink Ramūną ir kitus*

VAIDILUTĖS *(iš už laužo)*

Ir mus, ir mus priimkite! Ir mus!
Į Amžinosios imkit prieglobstį!
Tėveliai, su jumis! Mes su jumis!

*(Lipa iš užpakalio ant laužų, bet vos viena, antra matyti.
Liepsnos sukilusios; dūmai visus apdengia)*

GROŽVYDA *(tarp laužų už aukuro)*

Viena tiktai aš pasmerkta gyventi.
Dievybe malonioji, pagailėki!

AITRA

Aukojimo giedokim giesmę, broliai!
Lai jos balsais pakilsime dievopi!

VAIDILUTĖS (*iš liepsnų*)

Grožvyd! Grožvyda! Sesel! Miela sesele!

ŽYNAI ir VAIDILUTĖS (*gieda aukojimo giesmę*)

Sukilkite, liepsnos, sukilkit!

Įsiauskit aukas taip visas!

Žmonių nuodėmes sunaikinkit!

Tyrumą aukų išmėginkit!

Į Amžiną šviesą nuneškite jas.

Kalbėkite, liepsnos, pratarkit!

Lietuvių mokinkit žynius:

Dievybę žmonėms pranašauti!

Širdyj jiems šventyklą atverti!

Į Amžiną šviesą nuvesti visus!

Sukilkite, liepsnos, sukilkit!

Įsiauskite mus nūn visus!

(Nebegirdėt. Po valandėlės visiškai tyliai)

Į Amžiną šviesą nuneškite mus.

Nutyla. Visa regykla apsidengia dūmais. Nieko nebėra matyt, tik kaip jie maišosi. Kartais sušvinta ugnis viduryj ant aukuro, o abišaliai ant abiejų laužų. Ilgai tai tęsiasi

XIII Reginys

Kraurys, Lapė

KRAURYS (*atėjęs iš kairės ir žiūrėdamas į dūmus*)

Prakeikta! Ko norėjau, virto dūmais!

O ko geidžiau, tėra tik pelenai.

Ką duos karalius man? Gal būt, tik mirtį.

Dar Grožvyda prakeikė pagaliaus!

Tai jos vėlė tikrai dabar baugins

mane, kol aš jos drąsiai nenubaigsiu!

Oi, kas man tėko! Maņ kokia alga!

LAPĖ (*paskui jį atėjęs*)

Dar džiaukivos, kad iš nagų iškliuvova,
šiaip nesmagiau kažį kur kybotuv!
Atlikę, ką karalius liepė, gausim,
ką mums už tai žadėjo! Ir gana!

KRAURYS

Bet pirma buvom patys, o dabar tarnai!
E, dūmai ėda dar akis! Reiks traukties!
Kad bus išnykęs gaisras, grįšime!

LAPĖ

Išalkęs jau be galo. Reiks man užkandos!
Karaliams betarnaudams, galą gauni!

KRAURYS

Geriau vis vergauti dar jiems, kaip geismo
kankinamam būt! Prakeikts tai pragaras!

A b u nueina dešinèn

XIV Reginys

Krivė, Grožvyda

*Dūmai iš lengvo dingsta, ir tesilieka liepsnos ant abiejų laužų
ir ant aukuro. Saulė užteka*

G r o ž v y d a stovi už aukuro pakėlusi rankas aukštyn

KRIVĖ (*stovi už jos aukštai, rankas ištiesęs į abi šali, kad
išveizi kaip kryžius, taria veidu aukštyn*)

Išnyko gaisras, bet ne Amžina Ugnis.

Apsireiškimai stojasi ir dingsta.

Bet ji nuolat gyvena ir gamina.—

Dievybe, tu visur ir visame!

Ir bangose džiaugsmų, ir skausmo jūroj.

Valia tik tavo žūvam ir gyvename.

Tu vis prie mūsų! Duok tai jaust mums ir — tylėti!

Uždanga

Vaidilutė

VAIDILUTĖ

Triveiksmė tragedija

Laikas: *Kelios dienos po žynių galo. Kiekvienas veiksmas eina ke-
liomis dienomis vėliau*

Vieta: *Pirmam veiksmui — Romuva; antram veiksmui — miško tan-
kumynė tarp Mažosios ir Didžiosios Lietuvos; trečiam veiks-
mui — Grožvydos tėvų namas*

Vaidinamieji asmenys:

GROŽVYDA, *vaidilutė*

GINELIS, *jauniausias jos brolis*

MOČIUTĖ, *jos tėvo motina*

VIENUOLIS ANTANAS, *krikščionis*

KRAURYS

LAPĖ

VISKANTA, *dykas lietuvis*

DARBUTAS, *jo kaimynas*

AKELĖ, *lietuvaitė kūdikis*

ŠIRDYTĖ, *jos drauga*

ŽMONIŲ, *vyrų ir moterų didis skaičius*

GALMINAS, *Grožvydos tėvas*

GALMINIENĖ, *jos motina*

ALGĖ, *jos sesuo*

GUNDA, *jauniausia jos sesuo*

RIMANTA, *vyriausias jos brolis*

INDRA, *antrasis jos brolis*

VYRŲ BŪRYS, *Galmino kaimynai*

I Veiksmas

Regykla: Romuva. Mūrai pavirtę griuvėsiais. Vartai ir tvora sulaužyta, laužų vietoj matyti tik juodos degėsių krūvos. Tiktai aukuras tebestovi. Didieji laiptai taipjau nesulaužyti. Ant aukuro smelkia dar pagalėlis. Diena, bet tiktai valandoms pro medžių šakas kiek prašvinta

I Reginys

Krauryš, Lapė

Abu be šalmų, apdrikusiais plaukais, kailiais apsisiautę, šalia aukuro. Krauryš prieš mūrą po dešinės, atsikolęs neramiai žiūri į aukurą

LAPĖ (*besiruošdamas aplink aukurą*)

Reiks griaut ant galo aukurą, ir tiek!

KRAURYS

Tai — griauk!

LAPĖ

O tu? Manai, dabar aš vienas galėsiu dirbt? Kasdien daugiau aptingsti.

KRAURYS

Paiks daikts! Kur ir supras žmogaus jausmus!

LAPĖ

Tik nesigirk! Vargiai iš abiejų išrastai mažą nors žmogaus krislelį!

KRAURYS

Ak, dirbk! Ne taip vapėk! Nepakeliu!

LAPĖ (*pažvelgęs į jį*)

Mat, vyras, kurs dar gyrėsi pirm trumpo, jog Amžina Ugnim begyvenąs...

KRAURYS (*gramzdžiai*)

Ir gyvenau! Tiktai dabar — prakeiktas!
Laužams sudegus, ir patsai gesau!

LAPĖ

Sakyk veikiau: pražuvus vaidilutei!
Bet — jei ji tik kaip nors išlikus būtų?

KRAURYS (*besidairydamas*)

Manęs neerzink! Pats aš suskaičiau
lavonų kaulus ne tiktkart! Radau — visų!
Rods, ji — ji buvo — kaip ir ta ugnis.

LAPĖ

Na, niekai! Kalkiva! Kad jis ateis...

KRAURYS (*vėl neramiai apsidairydamas*)

Ar kur matai? Ar žiūri vėl iš kur?

LAPĖ

Tai, kaip jo ir bijai! Kas tau, Kraury?

KRAURYS

Tiktai netauzyk! Būdams zuikis pats!

LAPĖ

Tai zuikis jau drąsesnis ir už vilką!

KRAURYS

Mane tiktai suerzino karalius!
Ne kartą šnekinęs beveik kaip draugą,
dabar palikęs net žemu tarnu,
ir savo žynį užsodino man
ant sprando. Jojo tai klausyk,— ar mirk!

LAPĖ

Argi tiktai? Tikrai daugiau! Bet griaukiv!

KRAURYS

To man karalius neliepė. To žynio
tai tik gudrybė! Lai jis griauja pats!
Ugnis užges, kad aš tą šmėklą vydamas
pražūsiu! Oi, kaip ta mane guinioja!

LAPĖ (*žiūri nusistebėdamas į Kraurį ir taria, nebodamas paskutinių jo žodžių*)

Užges, kad aukurą ant jos užversim!

KRAURYS

Veikiau jau duočiau nykt, kol neišnyks.

Mane taip drasko it velnių gauja!

LAPĖ

Gal ir išnyks! Žmonių nieks nebateis!

Gera! kareiviai juosius įbaugino.

Bet kad ateis tasai žynys — tas jųjų?

KRAURYS (*pažvelgęs į ugnį ant aukuro*)

Oi, ta baisi ugnis! Kaip vaidilutė!

Ir nei nepažvelgdams matai, kaip žiūri!

Gesink! Žudyk! Ar vandeniū, ar kaip!

Kad ir tą šmėklą tikt žudyt galėčiau!

LAPĖ

Jau vandeniū jos tu neišgesinsi!

Tokia ugnis negėsta nuo vandens.

O pelenais ją tikt apsergėčiau.

Užėjus vėtra, ir liepsna sukiltų!

KRAURYS (*tarsi atsigaudamas*)

Tai giria būtų milžiniškas laužas,

kurio ugnis sukiltų lig dangaus!

Tuomet gal man nuslinktų — užkeikimas!

Bet imki akmenį! Užmuši ugnį!

LAPĖ

Užmušk, kas užmušama tik nėra!

Žudyki, kas savaime amžina!

Reik griauti! Aukurs pats tegal gesinti.

KRAURYS (*staigu pažvelgęs kairėn, šoka už aukuro ir, padingęs už jo, ima toliau kalti geležį į jį, tardamas*)

Jau vėl jis čia, mums kartuvėmis grumzt!

LAPĖ (*apsidairęs, taipojau slepiasi ir žiūri pro aukuro šalį*)

Nėra tai jis! Keleiviai svetimi.

Tiktai žiūrėki! Jauns vyruks! Kaip žvalgos!

KRAURYS

O dar ginkluotas! Tai ką veiksiva?

LAPĖ

Tylėk! Nors neišgirstų mudviejų.

II Reginys

Ginelis, Močiutė, Kraurys, Lapė

GINELIS (*iš dešinės pusės išeidamas su iešmu rankoj, prie šono kardas, ir atsigręždamas taria*)

Tu būsi apsirikusi, močiute!
Negali būt šventyklos šišionai.
Čia lyg kapai! Lavonais net ir atsiduoda!

MOČIUTĖ (*iš kairės*)

Vaikeli! Dar jaunutis! Išėjai
mane lydėt, kelionėj apsaugoti,
o tau baugu! Tikt pamanyk, ko noriv!
Namų Ugnelė, tai namų šventybė.
O tą tegaliv gaut iš Romuvos.

(*Išeidama*)

Ak, Romuvon, tai buvo kartą kelias!
Vaikel, tau lemta eiti su manim.
Čia aš, jauna dar būdama našlaitė,
ėjau ugnies parnešt namams, kuriuos
botužis tavo statė, pats našlaitis,
mane kaip pačią parsivest norėdams.
Oi, kaip lėkiau per tas žalias girias!
Lyg aš greitakojė stirnaitė būčiau!
Akis tuomet man švietė, o dabar
vos bematau. Kažin, kaip Grožvydą,
kaip savo ir brolelį, Krivę seną,
dar bematysiva, dar bekalbėsiv!

GINELIS (*kurs tuo tarpu pažvelgęs buvo gilumon*)

Jau, rodos, nieko mudu nebmatysiv!
Tas gandas bus teisybė. Romuvos
jau nebėra. Mat, kur baisumo pėdos!

MOČIUTĖ (*eidama artyn ir žvalgydamos, taria su didėjančiu skausmu*)

Oi, kaip iš tikro! Kaip be galo liūdna!
Nors daug ateidama jau prijaučiau,
kaip žmonės tilo, žodį vos išgirde,
jog mudu Romuvon keliaujava.
Ir akimis liūdnoms tyliai lydėjo.
Vienok maniau, nors išnaikintos būtų
šventyklos visos, tik šitos negriaus,
kur Amžina Ugnis prie amžinųjų jūrų!

(Prieidama prie laiptų)

Bet taip niekad manyti negalėjau!
Sugriovę, sunaikinę Romuvą!
O kur tas kūdikėlis? Vaidilutė!
Kur Grožvyda? Dievybe! Amžinoji!
Ar būčiau nusikaltusi, ją tau
pašvėsdama tarnauti Romuvoj?
Ar tuo pasmerkusi myriop ją būčiau?
Tai pagailėk ir imk mane iš vargo!
Imk mus visus! Savęs pi imki tu!

Sugriūva šalia mūrų griuvėsių

GINELIS (*greit pameta savo iešmą ir atsiklaupia šalia Močiutės, tardamas*)

Ne, ne! Močiute! Būki dar prie mūsų!
Kas pamokys pagarbinti dievus
pavakariais ir rytmečiais ugnies šviesoj?
Močiut! Manęs tik neapleisi šišion!

MOČIUTĖ (*atsigaudama*)

Ne taip baimingai, kūdiki! Dievai
dar neima iš šios vargų daubos!
Slopino Romuvoj, kaip ir slopino
namiej ugnelę mums. Ką dar beveiksiu?

GINELIS

Nors tu, močiute, mums dar nenumirtai!
Lyg aš apsvaigęs, nesusiprantu!
Ar nedega vis Amžina Ugnis
neregimajame pasaulyje?

MOČIUTĖ

Taigi, vaikel! Tik mums jos šišion reikia.
Oi, kad ir vaikščiot turime ant žemės,
kur nuolatai naikinama, kas šventa!
Nors būtų kur išlikusi jos kibirkštėlė!

III Reginys

Krauryš, Lapė, Močiutė, Ginelis, gilumoj — Vienuolis

Krauryš ir Lapė, aniem taip bekalbant, eina vienas pro vienus, antras pro antrus vartelius (kurių dviejų, berods, dabar nebėra) aplinkui, norėdami užnikti tuodu keleviu. Krauryš tyko iš Ginelio imti iešmą

GINELIS (*tu tarpu į Močiutę*)

O rasi tik dar dega kur, tik mudu
jos neišvydova. Reikėtų nors apsižvalgyt.

Krauryš tveria jo iešmą už smailiojo galo. Vienuolis ateina iš kairės ir sustoja baimingai, išvydęs, kas darosi

GINELIS (*apsižvalgydamas, Kraurio bandymą išvydęs, greitai nutveria antrąjį savo iešmo galą ir pašokęs taria*)

Vagis! Tu mano ginklą vogti nori!
Paleisk, šiaip kardu tau rankas nukirsiu!

KRAURYŠ (*bandydamas išveržti iš Ginelio iešmą, į Lapę*)
Ko dar snopsai?

MOČIUTĖ (*tu tarpu sušukdama*)

O žmonės, pagailėkite! Tai vaikas
jauniausias mano vaiko! Nedarykit...

GINELIS

Močiut, jau aš suduosiu, kad užteks!

(Tuotarp ir ištraukia iešmą iš Kraurio)

LAPĖ *(į Kraurį)*

Supuvęs daikts!

GINELIS *(durdamas į Kraurį, bet jo nepasiekdamas)*

Štai užmokėsiu tau!

KRAURYS *(šokdamas atgal už mūro griuvėsių, į Lapę)*

Ir neprisirengi, kad reikalas!

GINELIS *(bėgdamas paskui jį)*

Už tai aš prisirengęs! Nedejuok!

LAPĖ *(iš antros pusės į Ginelį)*

Tu, vaike, pamažu! Tau bus blogai!..

V i e n u o l i s dingsta po kairės

GINELIS *(stabtelėjęs atsigręžia)*

Tuojau pajausit, kaip aš pamokysiu
užpuldinėt, apvogti keleivius!

KRAURYS *(tuo tarpu už aukuro pasislėpęs)*

Dabar saugokis, jei gyvent brangu!

GINELIS *(bandydamas žengt pro vartelius)*

Matysim, kam dabar saugoties reiks.

MOČIUTĖ

Vaikel, sustok! Nors tu atmink dar,

jog tai griuvėsiai mūsų Romuvos.

Ji turi būti mums ir taip šventa.

GINELIS *(jai kalbant sustojęs)*

Teisybė! Pamiršau! Bet reik varyt...

MOČIUTĖ

Sutarkime ramiai! Gal pasakys,

kaip visa griuvo, kur žyniai padingo!

GINELIS

Kad patys žmogžudžiai ir šventvagiai!

Ką pasakys keleivių užpuolikai?

KRAURYS (*tu tarpu moja Lapei*)
Greit, šišion! Pulsiva ant jo abu!

LAPĖ (*į Kraurį, eidamas pas jį*)
Ištrauki geležius, ką įkalėv!

MOČIUTĖ (*tu tarpu*)
Eik šen, vaikel! Matyti, tai lietuviai!
Jų vienas man net lyg pažįstamas.
Kaip ir galėtų būti, ką sakei!

(*Į anuodu*)

Ak, jaunas žodžiais svaido kaip žaibais!
Ir nežiūri, kas užsidegt galėtų.
Tik nepriimkita tai jam už pikta!

GINELIS (*grįždamas*)
Lai priima kaip nori! Vis yra
jie žmogžudžiai. Ateitų, užmokečiau.

LAPĖ
Be reikalo tas vaikas aršosi!

MOČIUTĖ
Ar judu pasakyt negalita,
kaip buvo, kur visi žyniai padingo?

KRAURYS
Tik tiek težinova, kiek judu matot!

MOČIUTĖ
Tai eikiva, vaikel, paieškot...
(*Eina dešinèn*)

GINELIS
Melagis tas! Suprasti jau iš tolo!

MOČIUTĖ (*paėjėjusi*)
Tikt eikiva! Sutiksiva kitus!
Sugrįšime ištyrę, kaip čia būta!

GINELIS
Ir gaila, kad jiems kailio aš išpert
nepriėjau. Gal kitąsyk!

KRAURYS (*išeidamas iš už aukuro*)
Kad tu su senute tuojau neeisi,
matysi, kad dar ją užpulsiva!
Gyva jinai tikrai mum neištrūks!

(Eina artyn prie Močiutės)

GINELIS (*eidamas paskui Močiutę, pažvelgdamas*)
Bet tu, ar ne Kraurys? Nors persikeitęs!
Todėl ir juodu pažinau! Plėšikai!
Bet aš močiutei kenkti jiems neduosiu!

(Dingsta dešinėj)

IV R e g i n y s

Kraurys, Lapė

KRAURYS (*grįždamas*)
Taip ir vaikams dar apjuoku liekmi!
Kad mums ginklus tas niekis paėmė.
Tuojuo reiks eit man jų pasiprašyti.

(Eina žemyn didžiaisiais laiptais)

LAPĖ
Negalims daikts, kad vienas pasilikčiau!
Tu kiek stipresnis! Tu gali pabūt!

KRAURYS
Paliepta šišion tau, paduota man!

LAPĖ
Tik jau nesididžiuok! Ir tu tik tarnas!

KRAURYS
Bet aš dabar sakiau! O taip ir bus!

(Vėl bando eiti)

LAPĖ
Nors geležio ištraukt padėtai!
Taip įkaliau, jog nesijudina.

KRAURYS (*grįždamas*)

Bandysiv pirma tai išgauti mano.

LAPĖ

Ir tas nei kruste nesikrutina.

Reikės, kaip liepta, griauti jau, ir tiek.

Abu plėšia savo į aukurą įkaltus geležius

KRAURYS

Tvirtai senieji statė aukurus.

Visai lyg apkerėta! Lyg neturi

būt griaujama, ką ir Jogaila sakė.

LAPĖ

Bet tas bedievis, krikščionis mums liepė!

O jo klausyti reikia arba mirt.

KRAURYS

Kad dar nebūtova įkalę jųjų,

tam vaikui būtųva suduot galėję!

LAPĖ (*abiem nuolatai viknijant*)

Jau juda akmenys!

KRAURYS

Dar mažumą!

Aukuras griūva. Abu šoka į šalį

Ar tu matai? Ar tu matai, kas čia?

LAPĖ

Baugu! Kita ugnis čia viduje!

Tikrai čia jau dievai!

Vienolis vėl pasirodo kairėje ir tad mažuose varteliuose

KRAURYS

Dievai! Teisybė!

Gana! Aš bėgu! Galas!

LAPĖ

Kur man dingt?

Abu bėga didžiaistais laiptais žemyn

V Reginys

Vienuolis, Krauryš, Lapė

VIENUOLIS (*artyn žengdamas*)

Pala, biaurybės! Kur vėl bėgate?
Ar tinginiauti šišion paliepiau?
Dar vos nugriovę aukuro paviršių.
Tai tik pasitikėki tu lietuviais!
Jų nematysi, ir varys savąsias!
Tik akyse raitysis jie, kaip katės.
Pakarti reiks! Ką veikėte? Ko bėgot?

KRAURYS

Lai mano vietoj atsakys tau Lapė.

VIENUOLIS

Kas? Lapė? Ar nekrikštytu abu?
Kam tai vadinti stabmeldžių vardu?
Tu Jonas, o jis Martyns! Ar girdi?
Aš judum votkočiu dar išvarysiu
įaugusiąją jūsų bedievybę!

LAPĖ

Nepyki, malonūs kunige!
Kaip aš klausiau lig šiol, taip vis klausysiu!

VIENUOLIS

O ko tu tai nedirbi? Ko bastais?

LAPĖ

Atėję buvo stabmeldžių keli.
Ir vos jų atsigynėva be ginklų.
Todėl norėjau bėgt pasiprašyt...
Ir, griaudamu tą aukurą, išvydov...

VIENUOLIS

Taip! Taip! Mačiau patsai. Jums ginklų reikia.
Tai bėki, nuodvasia, ir atsinešk!

Lapė išbėga pro vartus ir tad kairėn

VI Reginys

Vienuolis, Krauryš

VIENUOLIS

O tu, ką pasakysi? Oi, tai žmonės!

KRAURYS

Buvau palaukti liepęs jam, kol aš
susieškosiu koki savo ginklą.

Žinau, kad Lapę — ne — kaip — Martyną
reik visuomet valdyt kaip gyvolį.

Toks jis nesumanus. Kažin, ką atsi...

VIENUOLIS

Čia vienas, kaip ir antras, tikras sukčius!
Nereik paleisti jų iš akių.

Ir ką viens sako apie kitą, melas!

Mums neišbėgs! Nekenčia jojo žmonės.

Vis mums pakliūtų į rankas! O, regis,
žinai tik dar, kas judum grumzdžia!

KRAURYS

Karalius mano nuopelnus pamiršo.

VIENUOLIS

Nebėr čia vien dalykai tavo nuopelnų,
bet jau šventos bažnyčios, krikščionijos!

Sugriautas visiškai nėra dar aukuras!

Dar tebesilkst ugnis! Nors tik ant žemės.

Vienok ir taip labai pavojus didis.

Mergaitei vienai skaisčioms rankomis
ugnies tos pasigavus kibirkštėlę,

veik visa Lietuva naujai nušvistų!

Žinai, daug Lietuvoj skaisčių mergaičių.

Tai, mat, kame dalykas, kur pavojus!

KRAURYS

Man tikt pavojus, kur krūva lavonų.

VIENUOLIS (*neramiai*)

Tu į lavonus tik akis įbedęs!

Bet — kur dabar užtrunka mūsų Martyns?

KRAURYS

Ką pasiims? Ginklus užrakinai!

VIENUOLIS

Tai imk raktus! Bet neužtruk! Ir baikit!

K r a u r y s i m a r a k t u s i r b è g a

VII Reginys

Vienuolis

VIENUOLIS (*žvelgdamas į nueinantįjį*)

Kad būtų daug tokių lietuvių,
mes veikiai Lietuvą pavergę būtum!
Bet gaila, kad kiti kaip broliai miršt
už brolius. Šiaipjau šiuodu būtume
seniai, kaip verta, pragaran nusiuntę.
Pakorę jau, kaip laukines kates.—
Kartuvių bijo, kad jau net juokai!

(Nusikreipdams į aukurą)

Tačiau slinkte tik slenka jųjų darbas!

Tai čia...

(Pastebėjęs ugnį)

Bet dar kita ugnis? Saugok,
dieve! Tikrai čia nelabasis pats!

G r o ž v y d a t u o t a r p u a t v e r i a t y l i a i K r i v è s b o k š t o d u r i s

VIENUOLIS (*pašokęs mažumą priekin, suklumpa ir, rankas susiėmęs ir pakėlęs, meldžiasi*)

Dieve, jau trečią kartą šišion aš meldžiuos!
Nepyki, kad aš šišion tai darau.
Bet baimė varo! Pagailėk manęs!
Ir užgesinki pats šią baisią ugnį.
Taip žiūri mirstančiomis akimis!
Lyg dar galėtų atsigaut iš naujo.
Gal tų kūrėjų bedievybės tik
viena dar būtų kur išlikusi

ir savo skaisčioms rankomis paimtų
tą vieną, paskutinę kibirkštėlę.
Tad visą Lietuvą ir vėl uždegtų!
Duok, kad lietuviai patys pagaliaus
naikintų tą baisybę kuo veikiausiai
ir kad jie stotųsi tarp brolių patys,
mokindami klausyti mūsų žodžių,
kuriuos tu, dieve, pats mums tart liepi.
Tik imki baime, dieve, nuo manęs!

(Pašokdams)

Nepakeliu! Lyg žvelgtų į mane!

(Nubėgdams laiptais)

O Jonai, Martyn, kur ir dingote?
Prakeikta, kad ir broliai vieną tik
mane paliko šišion! Būk, atlikta!..
Bet tai seniai jau buvo mūsų būdas...

(Dingsta kairėje)

VIII Reginys

Grožvyda

GROŽVYDA *(Vienuoliui nueinant, atsargiai apsižvalgydama išeina iš bokšto, bėga pas aukurą ir, pasigavusi ugnį, kuri degė aukuro viduje, kelia ją aukštyn, tardama)*

Dabar tai rankose ir jau laikau
tave, tėvynės mūsų brangumyną,
kursai šviesos esi mums branduolys,
iš kur visiems žmonėms sukilt ji turi,
visiems primindama, kas nesistoja
ir kas negali dingti niekuomet.
Aš gi nusikaltau, kad tiek pražuvo.
Vienok dabar tavęs aš nebapleisiu.
Gyva tu pasiliksi Lietuvoj,
nors aš pati pradingčiau silpnume.
Ak, tu šventoji, švieski mano sieloj!

Tave aš nešiu, kolei nesurasiu
tos vietos, iš kurios galės šviesa
vėl užtekėti mūsų Lietuvai.
Tam aš, kaip pažadėjau Viešpačiui,
pasižadu naujai su kūnu ir
su siela! Imk mane vėl į tarnybą!
O jeigu kartą bėgčiau nuo tavęs,
lai baus mane Perkūns žaibų iešmu!
Bet tu, dievybe, man rankas pastiprink,
jeib ir išnešt įstengčiau Lietuvos
gyvybę. (*Žvalgosi*) Tai, kojelės, bėkite!

(Bėga laiptais žemyn)

IX Reginys

Močiutė, Ginelis, Grožvyda

GROŽVYDA (*beveik jau laiptais nubėgusi*)

Ir jau ateina! Kur dabar man dingt?

(Klausosi. Žvalgos)

MOČIUTĖ (*ateina iš dešinės, dar nematoma*)

Tik vienąkart pažvelgt! Gal nebebus...

GROŽVYDA (*nubėgdama jos pasitikt, labai greitai tar-
dama*)

Močiute, tu? Ak mylimi! Džiaugsmu
aš mirštu, o didėju gyvybe!

MOČIUTĖ (*sustodama ir ją tad apglobdama*)

Ar iš numirusiųjų? Kūdikėl!

Oi kūdikėl! Tu išlikai? Gyva?

GINELIS (*tuos tarpu*)

Sesel? Kaip? Ar tikrai? Sesele, tu?

GROŽVYDA (*labai greitai*)

Broleli, ak, apglobčiau judu dar
abu! Ką veik tėveliai? Ko, močiut,
atkeliavai? Bet ne, neatsakykit!

Mat, aš nešu štai paskutinę liepsną!
Taip liepė man močiutės brolis, Viešpats.
Valdovai jį nusivedė su savimi.
Mane pirmiau paslėpęs buvo bokšte.
Bet bėkime! Tuoj vėl ateis ir vis!
O tik pasižadėjau ją išnešt.

MOČIUTĖ

Norėčiau vėl ir vėlgi jaust, jog tu,
tu, Grožvydėl, gyva! Gineliui duok
liepsnelę! Eisime visi! Jinai...

GROŽVYDA (*greitai*)

Ne, ne, močiut! Jo rankose ji gal
užgest! Aš parinkta, pašventinta.
O iš šitos ugnelės tur šviesa
pareiti visai Lietuvai iš naujo.
Toliau, kad girių glūdumoj ji švies...

MOČIUTĖ

Teisybė! Pamiršau! Visur, kad išgesinta...

GROŽVYDA

Mielai nunešiu, padalysiu jos!
Toks apima gilus pasiilgimas.
Žmonių piktybių vėtros, tos gesino.
Visi mes nusikaltę! Irgi aš!
Gyventi reikia skaistumu visiems!
Betgi — gyvenkite ir laukite!
Nenusiminkite! Ir nebijokit!
Šviesybės žymį neškime iškėlę!
Aš bėgsiu! Su dievu! Močiut! Broliuk!

MOČIUTĖ

Dar nors galiuką duok pažengt šalia
tavęs. Ginelis mus apgins visus!

GROŽVYDA (*skubiai*)

Broliuk, tu sveikas, drūtas, karžygys,
tu apsaugosi mūsų močiutėlę.
Bet man jau duokit bėgti vienai.
Veikiau taip Amžiną išnešiu Ugnį!

MOČIUTĖ

Nors vieną kartą dar apglobk mane...

GROŽVYDA (*skubiai*)

Dievai malonūs! Mūsų neapleis.

Dar vaidilučių jiems viena tarnauja.

Nors vis atminčiau jų būt visai.

Dievybe, pasakyk man tai, kad reiks!

Ir vis tikru taku pati tu veski!

(*Bėga dešinėn*)

X Reginys

Kraury, Lapė, Grožvyda, Močiutė, Ginelis, Vienuolis

KRAURYS (*ateidamas iš kairės ir sustodamas lyg nusi-gandęs*)

Ar matote? Tai šmėkla! Jos vėlė!

Vienuolis, labiau gilumon po kairės pasirodęs, sustoja

MOČIUTĖ

Oi kūdiki, prapuolę esame!

GROŽVYDA

Dievel, atleisk ir ginki tu mane!

(*Dingsta dešinėje*)

XI Reginys

Kraury, Lapė, Močiutė, Ginelis, Vienuolis

GINELIS

Ateikit, gyvėdžiai! Dabar tik drįsit!

(*Šoka jiems priešais, kairėn*)

LAPĖ (*kurs toliau, kairėje, už Kraurio*)

Kraury, sumuški jį! Aš vysiu vaidilutę.

(*Bėga Romuvon, skubėdamas per ją pavyti vaidilutės*)

KRAURYS (*eidamas pasitikt Ginelio*)
Smagu, kad tu drįsti! Nors kraujo bus!
Tave nukausiu ir vėl atsigausiu!

GINELIS (*atšokdamas*)
Pirmiau tave! O tad ir jį sukirsiu!
(*Muša jį kardu, susitikęs ties Romuvos vartais*)

KRAURYS (*besigindamas kardu, taria į Lapę*)
Šok, Lape, šen! Pagalbon! Kur esi?

Lapė bėga tuo tarpu tolyn per Romuvos griuvėstus

MOČIUTĖ

Vaikel, mat, Grožvydos jis bėga vyt! Gink...

GINELIS (*mušdamas Kraurį*)
Tuoj! Tuoj! Pirmiau tik šitą gyvėdį...

KRAURYS (*Ginelio apveikiamas, traukiasi atgal ir bėga tad, kaip pirma Lapė, per Romuvą*)

Pasiutęs velnias tas! O paikas — Lapė!

GINELIS

Tu zuiki! Tu biaurybe! Maitveda!

(*Šoka atgal, Krauriui pabėgus, dešinėn pro Močiutę ir dingsta*)

XII Reginys

Močiutė

MOČIUTĖ

Bėk, bėk, vaikeli, gink sesutę savol!
Viena pareisiu — grįšiu į namus!
Senųjų nebedrasko gyvėdžiai!
O tu, širdyte, Grožvyda, stirnaite,
išbėk vilkams! Išneški šventąją —
liepsnelę! Lėk gyvais liepsnos sparnais!

(*Atsigręžusi ir atėjusi lig laiptų, pakelia rankas ir taria*)

Dievai, ją apsaugokite, apginkit!
Šaukiu prie Romuvos griuvėsių jūsų.

Rankelēm savo neša Grožvyda
šviesybę Lietuvos. Tai pagailėkit!
Nors tą malonę man suteikite!
Iš šišion kart ugnies parsinešiau
namams. Tarnavimui jums pašvenčiau
dukrytę. Užtekėjo man saulelė.
Dabar tamsu. Praėjo amžiai mūsų.
Bet jūs dar valdote,— kaip valdėt vis.
Oi, išklauskite! Dievybe, išklausk! —

(Sugriūva ant Romuvos laiptų. Tad po valandėlės)

Dabar tikt verkti tegaliu ant šių
griuvėsių. Nebekrinta ašaros
į ugnį. Jau tikt ant akmens, ant šalto.
O tas nejaučia. Kietas ir beširdis.—
Taip žmonės lyg tebūtų akmenys.
Nebesuminkština ašaros širdžių.
Ir jų prakeikti aš nebeįstengiu.—
Bet jūs, dievai, jūs būkite malonūs!
Nors liko tik akmuo, nebėr ugnies,
tačiau jums tikiu! Ak, išklauskit...

(Tyliai dejuoja)

XIII Reginys

Vienuolis, Močiutė

VIENUOLIS *(ateina pro vartelius iš kairės ir tyliai nužen-
gia laiptais lig senutės ir, dėdamas ranką jai ant galvos, taria
švelniai)*

Neverki, močiutė! Neverki!

MOČIUTĖ *(pakeldama galvą)*

Kas taip švelniai man šišion tarti gali?

VIENUOLIS

Žmogus, kaip tu, lyg pats sūnelis tavo.

MOČIUTĖ (*atsigręždama visai*)

Ne, ne! Tu ne lietuvis! Atėjūnas!

VIENUOLIS

Berods, atėjęs aš iš toľumos,
kur daug smagiau, neng šitame krašte.
Buvau, kur palmės, kur nėra žiemos.
Kur mūsų dievas vaikščiojo ant žemės.
Mat, jūsų gailiu aš tamsumo.

MOČIUTĖ (*atsistodama*)

O eik! Tu toks, kaip ir kiti visi.
Kas jūsų tas gailėjimas yra?
Į kraują įmerkėte mus! Į ašaras!
Kas šventa mums, tą jūs apdergėte!

VIENUOLIS

Gal negerai pasielgėm dažnai.
Bet reik suprasti: atnešam šviesybę!

MOČIUTĖ

Jūs atnešat šviesybę? Kas tikėtų?
Sakyti reik, slopinote ir dar
slopinat! Tai teisybė! Ne kitaip!

VIENUOLIS

Mes apie dvasios šviesą kalbame!

MOČIUTĖ

Manai mane to nesuprantant!
Žinau visai gerai, kad sakote,
jog mūsų esą netikri dievai!

VIENUOLIS

Kur aš sakysiu! Reik tiktai kitaip
jį garbinti. Dievs vis tas pats.
Tik jam netinka tas senasis būdas.
Todėl mus atsiuntė patsai pas jus
ir liepė meilę savo jums apreikšti.

MOČIUTĖ

Kokia ta meilė būtų? Kruvina!
Tokios nei joks žmogus patirt nenori.

VIENUOLIS

Jo meilė verčia palydėt tave.
Tau duosiu valgio, duosiu gėralo.

MOČIUTĖ

Sakiau, tik eiki! Ir viena pareisiu.
Turiu sau valgio trims dienoms. Tikrai,
nors ir palengva, tuo laiku pareisiu.

VIENUOLIS

Aš toks kantrus, kaip mūsų dievas.
Todėl tavęs aš ir nebeapleisiu.
Tarnauti tau man mano dievas liepia.

MOČIUTĖ

O aš tave ant kelio suklaidinsiu.
Girdėjai, kaip toli man eiti reik!
Nuvesiu tai, kur tikt vieni bedugniai.
Man nebėra brangus gyvenimas.
Gana prisivargau ir prikentėjau.

VIENUOLIS (*pamąstęs mažumą*)

Tai eik! Ir dievas tepalyd tave!

MOČIUTĖ (*su nesitikėjimu ir kylančiu tvirtumu*)

Jei iš teisios širdies tu tai tari,
tad būk palaimintas, jei ne: prakeiktas!

(Eina dešinèn ir dingsta)

XIV Reginys

Vienuolis

VIENUOLIS (*ilgai tyliai stovėjęs ir žiūrėjęs į nueinančią senutę, taria*)

Senutės tokios — tai kaip pranašos!
Ir minčių slėpinį ji man atspėjo!
Taip man širdyj pradėjo degti lyg
koks pragaras! O aš, šventai tarnaudams,
ją raminau, į ją tariau širdingai!

Kaip ir galėjo toks užnikti jausmas!
Tik neapleiski, dieve, tu manęs!
Tu stiprinki patsai mane ir mano
žingsnius, kuriuos tu pats paskirsi man.
Aš sekti ją turiu! Nors vargs bus didis!
Tikrai į jos namus nubėgs ta vaidilutė!
Ten ją surasime! Ten mirt ji turi.
Šiaip Lietuvoj ir amžiams dar išliks
bedievių prakeikta, baisi ugnis.

Uždanga

II Veiksmas

Regykla: *Miškas, tankumynė. Viduryj — kalvutė, abišaliai jos — du, už jos — vienas didis aužuolas*

I Reginys

Viskanta, Darbutas

Abu ateina iš gilumos dešinėje, kailiais apsitaisę lyg kovai, turi ant galvos, kaip šalmą, gyvolio galvą, rankoj — iešmą

VISKANTA (*išėjęs į priešakį, sustoja ir akis užmerkęs tyli, lyg savo viduje norėtų kažį ką jausti. Tada taria*)

Sustokiva nors vieną akies mirksnį!

Ir mūsų jauskiva senų miškų

šventybę sielos tyloje, viduj!

DARBUTAS (*tyliai atėjęs ir už jo atsistojęs*)

Teisybė, čia turi sustoti ir — giliai

kvėpuot, jeib visą žmogų pildytų

švelni šventos gamtos šventybė.

Abu tyli valandėlę

VISKANTA

Ir tik žiūrėk! Didieji aužuolai!

Kiek tie šimtų jau metų čia kerėjo!

O jų pavėsyj buvo visuomet,

kaip ir dabar, romi, šventa tyla.

DARBUTAS

Taip stovi šie trys aužuolai, lyg būtų

dievai juos čia šventykloj susodinę!

Kas to nejaučia, tai nėra žmogus!

VISKANTA

Ir tuoj prisimena man atėjūnai —

su jų tikyba, jų bedievybe...

Bet neatšventinkim toms mintimis
šià pat dievybės šventintàjà vietà.

DARBUTAS

Aš įnirštu, jog ir nuslopt galėčiau,
kad jiems, ką aukštinam, nebuvo šventa.
Dabar, būk, išnaikinę paskutinę
tų nuostabių šventyklų mūsų.
Žynius, vaidilutes, būk, ir nužudę!
Oi, plėsrūs gyvoliai, tie atėjūnai!
Taip Amžinoji Lietuvai ir — dingo!

VISKANTA

Kiek aš patyriau, ne tie atėjūnai,
bet patys mūsų Lietuvos valdovai
išgriovę paskutinę Romuvà!
O, sako, Lietuvà tuomet sugaišint,
kad Romuvà naikins lietuviai patys.
Berods, ir taip net iš senovės sako,
kad visuomet išliksianti liepsnelė,
nors išnaikintų Romuvas visas!

DARBUTAS

Kaip ir su ugnimi kartunt nebūtų,
tuo girių šventumu ji apsireikš
mums nuolatai. O jo negal pasiekti
ir nei gudriausios nelabųjų rankos.

VISKANTA

Taipjau ir aš tikiu. Bet jei lietuviai
nebegalėtų jausti to šventumo,
tuomet jau tik atskirti būtume
nuo savo probočių. O tat, kaip rodos,
pasiekti tik ir nor tie nelabieji!
Bet tai neturim leisti jiems pavykt.

DARBUTAS

Neturime! Ką padarysim — vargšai!
Nors mūsų girios plėšikus šiurkščius
slopintų baime, kol nenumarintų!

VISKANTA

Ne taip šventybės mums išliks jautimas.
Lietuviams reikia Amžinos Ugnies!

DARBUTAS

Dievai, jūs patys mums ją išlaikykite!
Pakarti reiktų ant sausų šakų
visus, kurie šventumą ima Lietuvai.

VISKANTA

Kaip miela būtų, kad teisingai skelbtų,
būk, vaidilučių dar viena išbėgusi,
iš Amžinosios nešdama liepsnelės!

DARBUTAS

Ir aš girdėjau. Nedrįsau tikėti.

VISKANTA

Visi nedrįstam. Bet kad apmąstau...
Gyvybę tur ji būti guldžiusi
už tą liepsnelę! O tai tink dievams!
Kad vis mes būtume ir statę visa
už tai, kas šventa, Lietuva gyventų!

DARBUTAS

Tikrai, ją bus dievai apsergėję!
Bet kur dabar klajotų vaidilutė?
Aprūpint ją ją tarties reiktų vyrams.

VISKANTA

Sunku atspėti! Kad ne po šias girias?..

DARBUTAS

Bet vienoj pusėje ar čia nejoja
nuolat smagiai žmonių medžiot kryžiuočiai,
o vėl antroj ragus put Lietuvos
valdovai? Kur ji rimti čia galėtų?

VISKANTA

Todėl kaip tik ir vengia brauties šišion
vieni kaip ir antri! Ir pasilieka
dar jaučiamas tas malonus šventumas.

Bet ar girdėjai, būk, dvi išgami
lietuviai jiems sekioją vaidilutę?

DARBUTAS

Ar tai ir gali būti?

VISKANTA

Žmonės kalba!

DARBUTAS

Tai mums ne laikas trukti! Grįšiva!
Sutarsiv su kaimynais, kaip reik gint
nuo pražūties tą mūsų vaidilutę.
Nors ir nežinome, kur ji klajotų.

VISKANTA

Kvėpuokiv dar norskart šventumą miško.

Abiem patylėjus valandėlę

Ar tu žinai, negal ji būt kitur,
kaip vien tik šišion! Čia tai šventykla!

DARBUTAS

Ir man taip rodosi. Tai eisiva
ir grįšim, susitarę su kitais.
Tuomet, gal būt, ją rasim ir kur noris!
Tarp mūsų išdavėjų dar nėra!

VISKANTA

Ištieskiva rankas dievopi darskart!

Abu ištiesia rankas

Dievai, jūs mummyse sužadintot
šventas kuo nuostabiausias mintis.
Tai ir priimkite mus į tarnybą savo.
Ir verskit prie šventumo ir kaimynus.

*Nuleidusiu rankas, mažumą palūkėjusiu, nueina dešinėn, gi-
lumon*

II Reginys

Akelė, Širdytė

*Abi kūdikiu ateina iš dešinės priešakyj, anuodum nu-
einant*

AKELĖ

Jau nebepaeinu. Reikės ilsėtis.

(Atsisėdusi po vienu aužuolu ir apsižvalgydama)

Kur mudvi ir nuklydova nūnai!

ŠIRDYTĖ

Kažin, ar būtų tai ir nuklydimas?

AKELĖ

O kur dabar reik eit namon? Sakyk!

Kur susirasiv tėvelius? Aš nebžinau!

ŠIRDYTĖ

Netinka baimė čia! Tai mūsų miškas!

Kad nesuprasiv, kaip išeit, tuomet

kiti čia mudvi ras! Tik jausk, kaip šventa!

O čia, kur šventa, susiein lietuviai!

(Atsisėda taipojau, bet po antru aužuolu)

AKELĖ

Teisybę tu tari, sesel! Taip bus!

Gyvai man jaučiamas šventumas šišion!

Abi tyli valandėlę. Akelė tada kalba

O kaip čia tariasi tų medžių šakose!

Migin jos tuo tyliu šlamėjimu.

Turi klausyties, ką dievybė taria.

Ir visą užmiršti pasaulio vargą!

Tuomet miegi. O tai smagu be galo.

Tai gulkiva irgi miegokiva abi.

Atsigula

ŠIRDYTĖ

Akelė kad ir miega, vis širdelė budi.

AKELĖ

Bet kartais ir širdelei reik ilsėties!
Tik pamiegojusi, ji visa žino.
Užmerkusi akis, net aš regiu. — —
Yra lyg mum arti šventa šviesa!

(Atsisėda ir vėl žvalgosi)

Sesel, čia turi būti koks stebuklas.

(Lūkėjusi vėl atsigula ir veikia užmiega)

ŠIRDYTĖ *(tuo tarpu)*

Ar nesakiau, kad mudvi nepaklydov,
bet susiradova, kur mum vieta!
Kaip tu regi, sesel, taip aš jaučiu.
Širdyj taip neapsakomai tylu
ir šventa. Lyg čia būtų Romuva,
patsai švents aukurs Amžinos Ugnies.
Oi, kad ji šviestų! Šviestų — nuolatai!
Ir visa: mudvi bei tėveliai ir
didysis miškas, Lietuva visa,
toj amžinoj šviesoje padingtų!
Ir mummyse gyventų visuomet
šventos tylos viena tik meilė!
Ak, pasiilgstu jos! Tik jos vienos! — —

(Atsigula ir užmiega. Ilgai tylu)

III Reginys

Grožvyda

GROŽVYDA *(nepastebėta stojosi, iš gelmės atėjusi, tarp
tų dviejų šalia viens antro stovinčiųjų aužuolų ir, pakėlus
rankas aukštyn, taria)*

Aukšta dievybe, imki mano širdį!

Taip neapsakomu džiaugsmu ją duodu!

Mane tu taip labai išaukština!

Pati tu išnešei mane lyg iš bedugnio.

Ak, bėgau kaip stirnaitė nuo vilkų,
liepsnelę paskutinę nešdama,
o tu nešei mane sparnais malonės,
kol ir neatnešei lig šitos vietos,
kur Amžiną Ugnelę paslėpiau,
jeib ji iš Lietuvos nebepapultų.
Iškliuvusi iš baimės, mano siela
tavęspi lek rykavimo sparnais.
Ką šišion pamačiau, ką išgirdau,
tai skamba, lyg giedotų visos girios
iš naujo amžinąją tavo liaupsę.
Gyvai, kas šventa, mūsų žmonės jaučia.
Pat žiaurūs vyrai, karžygiai, numano,
jog šišion šviet tyliai Ugnies liepsnelė.
O nekaltieji kūdikiai ją regi.
Pati tu šišion pastatai šventyklą.
Pati ją šišion tu ir apsaugosi.
Pati ir visą kraštą tuo pašventinsi!
Tau dėkui, dėkui, Amžina dievybe!
Priimk už tai širdelę kaipo auką.

*(Tyliai dar laiko rankas ištiestas, tad jas nuleidžia. Žiūri į
kūdikius ir po valandėlės taria)*

Taip saldžiai miega tuodu kūdikiu.
Pakilo sielos judviejų šviesospi,
nujautusios akivaizdą šventybės!
Oi Lietuva! Nuliūsti priežasties
nėra. Kas gal tau kenkt, kad tiek dar ieško
jaunųjų ir senųjų vien tik to,
kas aukšta, gera, kas gražu ir šventa!
Nešiau liepsnelę savo gyvybe!
Man skaudžiai, kruvinai surėžė kojas
erškėčiai, usnys, tankumynės.
Ir ašarėlės tik byrėjo ant liepsnelės,
kurią laikiau ranka drebėdama.

O tai dabar regėjau ir girdėjau,
kaip jūs ją mylit, kaip jos laukiate!
Tai imkite ir ją garbinkit
ir mūsų dievo sergėkit šventyklą!
Vis paskui šventą sekite pasiilgimą.
Aš lauksiu; o dievybė jus palaimins.

*(Laimindama ištiestomis rankomis miegančius kūdikius ir visą
kraštą, atsitraukia iš lengvo gilumon)*

Ilgai tylu

IV Reginys

Krauryš, Lapė

*L a p ė apsidairydamas ateina iš kairės. K r a u r y š po valan-
dėlės atsivelka taipojau, apsidairydamas iš dešinės*

LAPĖ *(išvydęs Kraurį)*

Tai kur ir mudu susitinkava!

KRAURYS *(pažvelgęs į tuodu kūdikiu)*

Tai, veislė irgi čia dar gandina!

Tik man sukelti gaisrą kuo baisiausia!

LAPĖ

Galiausiai ir matyt vėl kraujo trokštu!

KRAURYS

Tai iešmu dursiu, ir ištrykš raudona!

LAPĖ

Sukliks ir nepavysim vaidilutės.

KRAURYS

O lai jos ir suklinka. Gal garsės

jų klyksmas, nesiliaudams miškuose!

Tad jau ir pragare atsigarsės.

Tylos tų girių nebepakeliu.

Ir baugų alkį sukelia ta veislė!

Mat, vėl lyg būtų vaidilučių dvi!

Tur būt, kad vijova tik kokią šmėklą.
Man reikia braidžioti kraujuj, jį vėl
pralieti.

LAPĖ (*bandydamas artinties prie miegančių mergaičių*)
Smeigsiu vienai savo...

(*Nusigandęs*)

Bet — kas čia? Iešmo nebepakeliu!
Ir lyg iš vietos negaliu paeit.

KRAURYS

Dabar gana! Ar čia kokia žava?

(*Bando eit artyn*)

Bet gal teisybė! Irgi aš čia — ne...

LAPĖ

Tur būti čia iš tikro vaidilutė!
Jinai kažin iš kur į mudu stelgia!

KRAURYS

Berods, seniau sakydavo seneliai,
kad vaidilutė pasalom tiktai
nubengiama. Iš priešakio jos nieks
nubengt negališ...

LAPĖ

Reiks čia pasilikti
ir slamdyties! Nors kur išvysiva!

KRAURYS

Jau aš vargiai čia jos surast tikiu.
Žava ta, tai skaistybė tų mergelių.
Geriausia bus, kad trauksiva tolyn!

LAPĖ

Per daug aš jau nuvargęs. Reik ilsėtis.

KRAURYS

Kad tai galėčiau! Bet mane kankina
ta jos vėlė! Dabar tik ją nubengt
tetrokštu, kaip išganymo romybės.

Tikrai, ką matėva, tėra tik šmėkla.
Ir amžinai mane jina žudys, jei aš
jos kraujui iešmu nepraversiu tako!
Prakeiktas žudymui ir pragarui esmi!

(Eina dešinèn)

LAPĖ

Iš vietos nebeinu! Daryk, ko nori!

KRAURYS

Nors aš iš savo pragaro iškliūčiau!

(Dingsta dešinèn)

LAPĖ *(atbuls kairèn besitraukdamas, staigu sušunka)*

O štai! Jau išvydau aš ją.

KRAURYS *(atšokdams)*

Kur? O kur?

LAPĖ

Čia sušvitėjo! Čia, čia, čia, tarp medžių!

KRAURYS

Tai bus ben pabaigta! Užmuškime!

(Žvalgos)

LAPĖ *(paėjėjęs kairèn)*

Ir vėl pradingo, lyg ji būt žaltvykslė!

KRAURYS

Kaip tai ir žmogų drasko! Dar net tokios!

Tai gaudyk jas, kol nuskandins tave.

Manęs, tur būt, kitur vėlė jos šaukia!

Ir keikia, kol galu jai bus jos keiksmas!

(Nubėga)

LAPĖ *(nuėjėjęs gilumon)*

Kraury, pagalbon! Aš grimztu klampynėj.

Pagalbon! Man pagalbon! — Daikts pašėlęs!

Nelemtos pragaro galybės. Ir Kraurys —

kaip vilkas bėga. Bet — palauk! aš pats!

Tylu

V Reginys

Akelė, Širdytė

ŠIRDYTĖ (*pabudusi žvalgos*)

Oi, kaip gražiai ir vėl aš sapnavau!..

Ar tu, Akel, dar vis miegi, sapnuoji?

AKELĖ (*pabusdama*)

Baisu! (*Žvalgydamos*) Nors buvo tai tik sapnas!

Bet ir pabusti niekaip negalėjau!

O baimė taip mane be galo ėmė!

Tik dėkui tau, kad jau pažadinai.

ŠIRDYTĖ

Tur būti, tai regėjims to, kas bus.

Gana yra žmonių, kurie nor griauti,

kas šventa ir gražu yra prie mūsų.

Bet neįvyks jų geismas! Neįvyks!

AKELĖ

O tik bijau! Labai bijau — net šišion!

ŠIRDYTĖ

Biaurumas joks šventos nesiekia vietos.

O šišion, girioje, miške, čia šventa.

Čia baimės nei negali mudviem būti.

AKELĖ

Taip nuoramiai tau kalbant, atsigaunu.

Irgi jaučiu, jog taip tikrai yra.

Dar atmenu, ką aš užmigdama regėjau.

Lyg šventas dievo kūdikis atėjo.

Kad vėl išvysčiau, ak, tai būt palaima!

ŠIRDYTĖ

Apsižvalgykiva! Gal kur ir bus

Šventa Ugnis — ar nors kokia liepsnelė!

Abi atsistoja

AKELĖ

Tikrai čia šventvietė, kaip vis tėveliai

mum pasakodavo. Trys aužuolai!

ŠIRDYTĖ

Kažin, kas jų tarpe gal būt užrausta?
Ieškokiva! Čia bus koks brangumynas.

Abi atsiklaupusi rausia tarp aužuolų. Užsidega lapeliai ir šakelės. Ugnis sušvinta. Abi atsitraukia, lyg baimingai nustebusi

ŠIRDYTĖ

Tikrai dievybė mudvi laimina.

AKELĖ (*rankas aukštyn pakeldama*)

Tau tūkstant kartų dėkui, tu Aukštybe!

ŠIRDYTĖ

Įdėki savo šventąją liepsnelę
į širdį mudviem ir pašventink ją!

Abi tyli, žiūrėdami į ugnelę

AKELĖ (*žygiu pakėlus akis*)

Ar tu matai? — Nulenkiva galvelę!

VI Reginys

Grožvyda, Širdytė, Akelė

GROŽVYDA (*tarp medžių, už liepsnelės stovėdama*)

O nenulenkita, pakelkita!
Dievybė iš aukštybės žvelg į judvi!
Kur kūdikiai dangaus suranda liepsną,
čia visas kraštas tuo palaiminams —
ir Amžinos Ugnies bus šventykla.
Dabar tik reik tarnauti širdimi.
To nor iš judviejų šventa dievybė.

AKELĖ (*bailiai*)

Ar aš to viso ir regėt įstengsiu?

ŠIRDYTĖ

Ar ne tik malonus tai naujas sapnas?
Vos jau ir begaliu nujėgti visa.

GROŽVYDA

Ir nebereikia klausti, nei nujėgti.
Tik atsidėjimu gražiai klausyti.
Kas pasiilgsta to tikrai, kas šventa,
pati tam artinas aukšta dievybė.
Todėl dabar tik imkime kurenti,
kad kuo aiškiau šventa ugnis sušvistų.

(Pasilenkusi uždeda kelias šakeles, ir ugnis sušvinta dar daugiau)

Mergaiti dvi iš abiejų pusių atsiklaupia šalia jos

GROŽVYDA *(atsitiesusi taria)*

Iš tos liepsnelės turi kilt ugnis
irgi dalinties į liepsnų daugybę,
kuomet ją mūsų teiksime žmonėms.
O kad ji švies kiekvieno namuose,
kad jos pamilęs bus irgi menkiausias,
tuomet ji bus nebužgesinama,
ir ji pakils aukštyn, kol nepradings
žydrioj šviesoj ir patys dangų dangūs!
Lig tol lai švies šventybė jos toli
iš šišion į visas šalis tėvynės!

VII Reginys

Lapė, Grožvyda, Akelė, Širdytė

LAPĖ *(toli sušukdamas ir ateidamas)*

Kraury! Kraury! Pro šalį joj kryžiuočiai!
Juos sau pagalbon pasišaukime.
Kraury! — Tur būt, nubėgęs it pakvaišęs.

Širdytė ir Akelė, jam sušukus, bailiai glaudžias prie medžių

AKELĖ

Iš jo nasrų atšoko baimė ant manęs!

ŠIRDYTĖ

Užgavo ir mane, kad dar drebu.

GROŽVYDA

Tik nebijokita! Ir būkit ramios.
Į patį skritulį šventos šviesos
negal baisybė niekuomet įžengti.

LAPĖ (*išeina iš dešinės ir sustojęs taria tarsi nusigandęs*)

O tai — ir vėl kūrenama ugnis!
Tik ar ne monas? Ar nusimanau?

GROŽVYDA (*į abi mergaiti, kuridvi dar daugiau pabūgusi*)

Nebus jums nieko. Tik žiūrėkita,
kaip stinga jam dabar irgi jėgų
atslinkt artyn, lyg ištikts būtų stabo.

LAPĖ (*rangydamos*)

Dar ne visai! Dar iešmą aš valdau.
Ir jūs dabar mums nebištrūksite.
Nors išveizėtute kaip angelai,
tačiau tik esate velnių tarnaitės!
Monus aš tokius jau seniai pažįstu.

AKELĖ (*vėl baimingai taria*)

Kad jis tik neateitų dar artyn!

ŠIRDYTĖ

Ir medžių šakose atsigarsi
biaurumas jojo... Neapleiski mudvies!

GROŽVYDA

Kuomet mes pasiliekam prie šviesos,
toji pati galingai apsaugoja.
Tik baimė suteikia biaurumui vieko.
Žiūrėkita į šviesą, ne į jį!

Abi atsiklaupia prie Ugnies

LAPĖ

Ta iš tikrųjų lyg žavėti moka.
Gerai seni žyniai ją išmokino.
Vos pasijudinti jau begaliu.

(Atsigreždamas rėkia)

Šen į pagalbą! Miršta krikščionis.
Oi, šen! Tik šen! — — Kažin, kur vėl nuklydo?
Tie atėjūnai girioj mok tik klaidžioti.
Nors kryžiaus ženklą kad įstengčiau
dar padaryti! Tad žava nuslinktų.

GROŽVYDA (*darydama kryžiaus ženklą*)

Pati jį padarysiu už tave.

Žinoki: kryžius — tai Perkūno ženklas.

Ar jau taip greitai tai esi pamiršęs?

LAPĖ

O kad patsai Perkūns tave nutrenktų!
Prarytų pragaras! Ir dievs atsiųstų
pagalbos man, jeib būtų galima
išraut iš Lietuvos tą piktžolę
ir velniškąją ugnį užgesinti!

GROŽVYDA

Tai ko nebėgi pasišaukt kokios?

LAPĖ

Kad apžavėjai. Negaliu nei krust.

GROŽVYDA

Tu silpnas, pilnas prietarų žmogus.
Tik baimė riša! Apim, ką regi.
Bandyk pabėgt! Matysi, pasiseks!
Ir pasišauki savo karžygius...
žudyti kūdikiams irgi silpniesiems.
Mat, aš paleidžiu visiškai tave.

LAPĖ (*pašokęs dešinin už regyklos*)

Gudriai tu eiti man nūnai liepi,
kuomet pasibaigė galybė tavo.

Tai jau pati gali gesinti ugnį.

Gyvybei tavo galas jau priėjo.

GROŽVYDA

Kam tiek be reikalo mėtlioji žodžių?

Būk vyras ir varyki savo darbą!

Kaip, rodos, nebtoli jau tavo sėbrai.

VIII Reginys

Grožvyda, Akelė, už regyklos — Viskanta ir keli jo draugai
bei Lapė

VISKANTA (*nematomai, iš dešinės ateidamas*)

Man rodos, šišion reikia kreipt žingsnius.
Vieta bus šišion, kur suradom šįryt.

LAPĖ (*jį sutikdamas*)

Man ateini tikru, tur būt, laiku!

VISKANTA

Jei tu, kaip aš, prieš bedievius kovoji!

LAPĖ

Tikrai! Pat išvydau jų ugnį. Tai...

VISKANTA

Netark daugiau! Aš amžiams tavo priešas.
Išdavėjus mes žudome greičiausiai.

LAPĖ (*pabūgęs*)

Aš nieko dar lig šiol neišdaviau.

VISKANTA

Bet vaidilutę tu sekiojai? Ne?

LAPĖ

Saugokis! Aš žinau, kaip reikia ginties!

VISKANTA

Tikru laiku tau teismą padarysiu.
Mirk, išdavėjau! Mirki, išgama!

Abu kertasi

LAPĖ (*kovodamas*)

Mane dar vers į pragaro nasrus!

GROŽVYDA

Sustokite, jeib neatšventintut...

LAPĖ (*sušukdamas*)

Oi, žmogžudžiai! Ir pasaloms...

KELI VYRAI (*smarkiai*)

Kaip tinka!

VISKANTA

Tuo tarpu dovanokim dar gyvybę!

VYRAI

Pakart jį reik! Jis išdavėjas! Greit!

GROŽVYDA

Dar tuo palaukite, jeib ateityj
nebūtų mūsų miško ūžime
girdėt lietuvio išdavėjo kauksmo!

VISKANTA

Nuvedę mažumą toliau, pririšim
prie medžio jį. Ir mūsų viens jį sergės!

LAPĖ (*rékdams*)

Neveržkit taip labai! Veikiau žudykit!

VYRAI

Tylėki, išgama! Ir eikš drauge!

IX Reginys

Viskanta, keli vyrai, Grožvyda, Akelė, Širdytė

VISKANTA (*ateidamas regyklon*)

Tai vėl biauriu būdu žmogus tas ardė
mums šventąjį tylumą mūsų miško.
Kokia tik piktžolė prie mūsų dygsta!

(*Į kūdikius*)

Kas patarė jam dovanot gyvybę?

(*Išvydęs Vaidilutę*)

Ar sapnas? Ko tikėt nedrįsome...

GROŽVYDA

Palaimints, kaip visi šio krašto,
tu Amžinos Ugnies akivaizdoj!

VISKANTA (*nusilenkęs ir tuojau atsitiesęs ir rankas pakeldamas*)

Ir dėkui dievui, kad nepaėmė
nuo mūsų švento savo apreiškimo,
kad užgesinti jojo nedavė,
kad išsipildė, ką tikėjo žmonės!

GROŽVYDA (*jam rankas nuleidus*)

Kaip žmonės tiki, taip dievai išpildo.
Ant šventojo tikėjimo sparnų
aš išnešiau gyvybę ir liepsnelę.
Dabar jai šišion bus nauja vieta,
jei jūs ja pasirūpinsit ir nuo
netikėlių ši mišką apsaugosit.

VISKANTA

Pat šįryt su kaimynu tai žadėjau.
Ir pažadą laikysiu lig mirties.
Tokia malonė amžinos dievybės
mus verčia duot didžiausią auką.
Dievybė laikė tam vertu ši kraštą!

(*Taip tardamas, sulenkia vieną kelį ir, žemę išplėstomis rankomis globdamas, sako*)

Pašventinta, tu mūsų bočių žeme!

GROŽVYDA

Tikrai taip! Amžina Ugnis nūnai
iš Lietuvos nebeprapuls, jei jūs
pašvęsite jai širdis irgi sielas.
Atsivadink dabar kaimynus savo!

VISKANTA (*kurs tuo tarpu atsistojo, paėjęs dešininėn*)

Einu tuojau. Nėra man džiaugsmui saiko.
Kaimynai, broliai, šen ateikite!

(*Paėjęs dar toliau*)

Kur dingote? Tik šišion ta vieta!

X Reginys

Darbutas, Viskanta, Grožvyda, Akelė, Širdytė ir keli žmonės

DARBUTAS (*išeidamas iš kairės*)

Ko tas čia taip aitroja, lyg nebūtų
pačioj šventoj miškų tyloj tų mūsų?

VISKANTA (*grįždamas*)

Teisingai mokini mane! Vienok
aš džiaugsmo pilnas! Čia pažvelk!

DARBUTAS (*pastebėjęs ugnį*)

Ar jau stebuklai vėl mums nusiduoda?
Ar iš dangaus, ar žemės būtų tai?..

VISKANTA

O paskutinė vaidilutė mums
iš paskutinės Romuvos tai atnešė.

DARBUTAS (*išvydęs Grožvydą*)

Pakelkime visi rankas dangun!
Tikrai iš pragaro iškilę esam.
Dievybe, kaip aš tart turėčiau tau
dėkot! Sakyk, skaisčioji, kas reik veikt,
jeib mums dievų malonė vėl nedingtų!

GROŽVYDA

Sušaukit žmones, jeib kiekvienas imtų
iš šios Ugnies liepsnelę savo namui
ir ją saugotų kaip gyvybę savo!
Ugnis, kuri užkurta čia, imta
yra iš paskutinės Romuvos.
Rods, pačią Amžinąją paslėpiau.
Žmonių jos niekas nesuras dabar.
Ir nepradings jinai iš Lietuvos.
Bet jeigu namuose žmonių užgestų
liepsnelės, ką dabar jie parsineš,
tuomet, nors ir po penkių šimtų metų,
dievybė pasirinks teisingą žynį
iš Amžinosios vėl dalint žmonėms.

Vienok vis reikia prisirengusiems
lietuviams būt už Ugnį ir guldyt
gyvybę! Eikite, sušaukit žmones!

DARBUTAS

Nebereikės nūnai to nei daryti!
Taip jie jau Amžinosios pasiilgę,
kad tai, ką pirma šišion mudu spėjov,
kaip gaisro gandas greit visur pasklido.
Ir šišion žmonės renkasi dabar būriais!

VISKANTA

Bet reiks juos vest, šiaip jie nesusivoks!
Labai slaptinga ši vieta miške iš tikro.

(Eina dešinèn)

DARBUTAS

Tai, kad jiems sklidinai pripildytas
palaimos rykas, nieko jie neberegì.

(Eina kairèn)

GROŽVYDA

Taip, eikite! Gražu, kad viens kitam tarnauja.

*Tylu valandėlę. Grožvyda meldama pakelia rankas. Toliau
girdėt kalbant*

XI Reginys

Žmonės, Darbutas, Viskanta, Grožvyda, Akelė, Širdytė

VISKANTA *(veikia grįždamas žmonių būryje iš dešinės,
dar nematomas)*

Kokia malonė teko mums, išvysit!

DARBUTAS *(taipojau iš kairės grįždamas, taria dar už
regyklos)*

Tai, kad širdis, atsižadėdama
savęs, tarnauja amžinai dievybei!

VISKANTA (*visiems išėjus į rėgyklą*)
Pakelkime rankas aukštyn dievumpi!

ŽMONĖS (*per viens kitą*)
Tark, vaidilute! Tarkite, dievai!

GROŽVYDA (*pakėlusi rankas*)
Šviesa neregima ir amžina,
ką mums šita liepsnelė primena,
dar vos tik išnešta iš Amžinosios,
senovėje mums duotos iš Aukštybės,
visi mielai tau širdis pašvenčiam!
Priimk jas! Pildyk savo gyvybe!
Jas skaidrinus nuo viso nelabumo,
pati gyvenk jose ir jas pašventink!

ŽMONĖS
Teesie taip! Duok, šventa dievybe! Om!

GROŽVYDA
Dabar tai atsineškite pagalėlių,
jeib jums ugnies dalint galėčiau!
Ir jūsų namuose ji vėl švytėtų,
kur priešų noru buvo taip tamsu.

ŽMONĖS (*už viens kito pakeldami sausus šakalius, taria*)
Atsinešėme! Jau atsinešėm!

GROŽVYDA
Tai duokit šen! Paimkit, kūdikiu!

Akelė ir Širdytė ima iš žmonių pagalėlius ir duoda Grožvydai

GROŽVYDA (*uždegusi pirmu du pagalėliu ir juodu duoda*
dama Akelei ir Širdytei, jeib duotų tolyn, taria)

Lai bus liepsnelės jums priminimu,
kad būti turime šviesos vaikai!

Staigu girdėti trimitai ir ragai

ŽMONĖS (*sujudę*)
Suvoko mus! Suuodė! Išdavėjai!

(Atkartodami taip rėkia)

GROŽVYDA (*tuo tarpu*)

Tik nebijokime! Vis bus, kaip lėmė
dievybė mums, pirm kol dar neužgimė!
Prajos žmonių medžiotojai pro mus.
Troškimai juos seniai apjakino!

Žmonės iš lengvo nutyla, ir valandą viskas tylu

XII Reginys

Lapė už regyklos. Viskanta, Darbutas, Grožvyda, Akelė, Širdytė, žmonės

Vėl girdėti, bet daug arčiau, trimitai ir ragai

LAPĖ (*rėkdamas*)

Šen į pagalbą! Žudoms krikščionis!
Netrukite! Mirtis man grumzd! Oi, šen!

VISKANTA (*tuo tarpu šokdams dešininė*)

Reiks jį tuojau nutildyt visiškai!

DARBUTAS (*sekdams Viskantą*)

Kas čia? Ar išdavėjas koks? Ar kas?

KELI VYRAI (*eidami paskui jį*)

Prie medžio jį pririšom, jį suėmė!

KELI KITI

Pakarsim! Šiaip išduos! Netrukime!

Subruzdę žmonės traukiasi nuo regyklos

LAPĖ (*vėl rėkdamas*)

Krikščionys! Karžygiai! Čia žūva brolis!

GROŽVYDA

Nurimkite! Jo neišgirs! Tikrai ne!
Tos ausys, tiek verksmų girdėjusios,
dabar užkurtusios ir tiems šauksmams!
O ir negal per pelkes joti raičiai!

LAPĖ (*dar daugiau rėkdamas*)

Tik neapleiskit! Dieve, pagailėk!

Vėl trimitai girdimi, bet jau iš tolo

GROŽVYDA

Jau savo, mat, keliais jie vėl ir traukia.

Mums visuomet šviesa — apgynims bus.

Tai imkite ir neškite liepsnas!

Ir lai jos bus jums žymiu visuomet,

kad turi šviest širdyj žmonėms dievybė.

*Ima iš mergaičių kitus pagalėlius ir uždegusi duoda atgal.
Žmonės, kurie gavę degalus, traukiasi atgal, kiti eina artyn,
bet visi pasilieka regykloje*

XIII Reginys

Lapė, Viskanta, Darbutas ir keli vyrai už regyklos

*Grožvydai dalinant ugnies, nusiduoda girioje, už regyklos, šis
dalykas*

LAPĖ (*staigu skaudžiai rėkdamas*)

Oi, pagailėkite, beširdžiai! Pagailėkit!

VISKANTA

Dabar tam laiko nebėra daugiau.

ŽMONĖS

Užmeskim virvę! Taipo! Taip! Ir traukim!

LAPĖ

Velniai! Į pragarą! Jūs žmogžudžiai!

Į dangų maloniai mane ims dievas!

ŽMONĖS

Pats velns! Aukštyn! Aukštyn dar! Traukite!

DARBUTAS (*pašiepdamas*)

Jau veikiai bus pačiam jis danguje!

VISKANTA

Tokių dievai gal danguje ir dar privalo.
Visai juoda žmogaus to irgi siela!

DARBUTAS

O koks tikt kvailas supratims tikybos!

VISKANTA

Sékla tai atėjūnų!

DARBUTAS

Irgi vaisius!

ŽMONĖS

Jau — nebegyvas! Jau jis pragare!

VISKANTA

Tikt gaila, kad reikėjo jį žudyt!
Ir miškui tarsis tai net suskaudėjo.

ŽMONĖS

Tai grįšime! Pas Ugnį! Grįšime!

*Keli iš dešinės ateina regyklon. Kiti vėliau. Paskiau V i s k a n -
t a ir D a r b u t a s*

XIV Reginys

Viskanta, Darbutas, Grožvyda, Akelė, Širdytė, žmonės

*Ž m o n ė s j a u b e v e i k v i s i s t o v i r e g y k l o j e s u d e g a l a i s. A t e i -
n a n t i e j i s t o j a s i a r t y n u g n i e s*

VISKANTA (*prižengdamas*)

Pašventink, vaidilut, iš naujo mus!
Nebežinojom, kaip su išdavėju
reikėjo veikt kitaip! Pakorėme!

GROŽVYDA

Jūs buvot teisūs, nors naikinate
gyvybę. Man skaudu yra be galo!
Vienok tokia valia dievybės buvo!

VISKANTA (*pakeldamas rankas*)

Dievybe, imki tu pati mane tarnybon!

DARBUTAS (*pakeldamas rankas taipojau*)

Manim tu savo valią pildyki!

Mes, kol gyvensim, ginsim Romuvą!

VISKANTA

O tu, dievybe, ją mums apsaugosi.

ŽMONĖS (*pakeldami žiburius, per viens kitą*)

Visi mes pasišvenčiame šviesybei!

Tik jai gyventi norime ir mirti.

VISKANTA (*į Grožvydą*)

Tu būsi, vaidilute, Krivės vietoj!

Klausysim jos mielai visi, kaimynai!

ŽMONĖS (*atkartodami*)

Klausysime! Visi! Ir sergėsime!

Gyvenk, Ugnel! Sveika būk, vaidilute!

GROŽVYDA

Kokia palaima man taip jus matyti!

O tuodu kūdikiu bus su manim

šventos Ugnies tarnaitės! Ar sutinkat?

ŽMONĖS

Sutinkam! Čia tėvai! Sutinkam!

GROŽVYDA

Tai imkite palaimą iš Aukštybės!

Ir neškite ją su liepsnelėmis namon!

Ten su namiškiais garbinkit dievybę.

Vien ji šviesa! Ji Amžina Ugnis.

Atminkit ją rytais ir vakarais.

Ir apie ją kalbėkite saviškiams!

Lai bus liepsnelės jums Namų Ugnelė!

Ją sergėjau pati pirm trumpo laiko.

O man — lyg amžiai būt pralėkė!

Ar nēr nei vieno čia iš mano tėviškės?

Nors vieną kartą dar nueit norėčiau!

Tylu

Nėra? Tai gal raudoj tamsos tyloj?
Oi, kaip aš jiems pranešt norėčiau...
Bet eikit, mieli žmonės, neškitės
dievybės šventąjį palaiminimą.

VIENAS ŽMONIŲ (*kitiems einant*)

Ir užgiedokim giesmę Amžinos Ugnies!

GROŽVYDA

Giedokit širdyje! Dievybė to
mieliau dar klausos ir tat laimina.

ŽMONĖS (*eina tardami*)

Lai bus ji su tavim! Lai bus! Lai bus!
Ir Romuvą ji naująją saugos!
(*Nueina. Vis labiau mažėja jų skaičius*)

GROŽVYDA (*tuos tarpus*)

Tikrai saugos. Pati ją mums įkūrė.
Ji jus lydės, kuomet jūs ją atminsit.

*Pakėlus rankas, ilgai tyli. Viskanta ir Darbutas stovi abišaliai
su ginklais. Akelė ir Širdytė klūpo šalia ugnies*

X V R e g i n y s

Grožvyda, Akelė, Širdytė, Viskanta, Darbutas

GROŽVYDA (*po ilgesnės valandėlės nuleidusi rankas*)

Taip jūs ir einate linksmi namon!
Širdelė mano traukia su jumis.
Ir pasiilgstu tarti labą vakarą,
kur kūdikiu aš vaikštinėdavau,
kur žaisdavau linksmai dar mažutėlė
ir pasiilgdavau šventos tarnybos.
Dabar — žmonių lizdelio pasiilgstu!
Bet ne! Ne tai man tur valdyt žingsnius!
Jiems į namus nunešti Amžinąją,

uždegti jiems naujai Namų Ugnele,
tai turi būti vaidilutės pareiga!

(Vėl pakeldama rankas)

Dievybe, tark, ar man tu tai liepi? —
Ar tu tylėjimu teatsakai?

VISKANTA

Dievybė nori, kad pati atsvertail

DARBUTAS

Ji į rankas tau tavo ded likimą!

GROŽVYDA *(ilgai tylėjusi)*

Sesutės, tai uždekite man degalą!
Akelė ir Širdytė jai vieną uždega ir duoda
Dievybe, tau tarnaudama, aš grįšiu
namon, iš kur aš kilusi. Ir taip
aš pildysiu, kas amžina valia!

(Tuo tarpu pakėlusį laiko degalą ir eina dešinėn)

KITI *(tuo tarpu)*

Lai pildysis taip amžina valia.

Uždanga

III Veiksmas

Regykla ta pati, kaip „Namų Ugnelės“ trečioji. Tamsu. Tik ant žibintuvo dega silpnai šakalėlis

I Reginys

Močiutė, vėliau Algė; Krauryš

MOČIUTĖ (*sėdi ant židinio krašto ir žvelgia priekin, savo rankose laikydama pintį ir plieną, kuriais pašvitinusi žiburį. Valandėlę tylėjusi, taria*)

Ir jau naktis! — Išgeso mum šviesa.—
Nebėr šventyklos! Žuvo vaidilutės!
Vilkams tiems — ir mūsoji neišbėgo.
Šiaip šišion būtų jau atvykusi.
Taip jos meldžiau, kad tai dar padarytų...

ALGĖ (*žvelgia į vidų ir tad įeidama taria švelniai*)

Močiut, švents vakars! — Čia tu? O viena?

MOČIUTĖ

Kur eičiau, kad ne čia, mans kūdikėl!
Čia visą amžių pasišventinau
kas rytą ir kas vakarą, kartu
šeimyną visą: vaiką ir ainius,
kur dar galėtų kreiptiesi širdelė!
Tik nūn, kad ši vietalė nebgyva!
Oi, kaip tie šventvagiai pasielgė,
mums šventą išgesindami Ugnelę!
Ir nebėra, iš kur jos parsinešt!
Dabar, susivadinus šeimynėle,
į ką žiūrės, ką jiems parodysi?
Nelemta ta tų atėjūnų veislė!
Dar jų keli, būk, Lietuvos valdovai...

O išnaikino patys tai, kas šventa
iš bočių probočių laikų mums buvo!
Ir ką už tai mums davė tie bedieviai?
Štai kietą akmenį ir šmotą plieno!
Tai skelki, kol nepasirodys kibirkštėlė!
Ne mums, kurie pripratę prie gyvos ugnies...
Rods, mano amžius jau pasibaigė!
Bet, kūdiki, vos teprašydęs tavo.
O visą — pasiliksi be šviesos.
Ir sau tamsoj liūdna bevaikščiosi!
Tai Lietuvos bedugnis! Čia ji žūva!

ALGĖ

Jau keliskart, močiut, man tai sakei.
Ir aš tylėt liūdnai tik tegalėjau.
Vienok dabar atbėgau tau pranešt,
kad žmonės sakosi linksmas žinias.

K r a u r y s įžvelgia pro duris, dairosi ir klausos

MOČIUTĖ

Ak, vargšai žmonės laukia dar stebuklų!
Aš vien — tik skausmo galo ir mirties.

ALGĖ

Todėl norėčiau kuo geriau ištirt!
Mat, sako, būk, įkūrę net šventyklą
nuo mūsų netoli! Vos pusdienis!

MOČIUTĖ (*nusistebėdama*)

Taip sako? Ar gyva būt Grožvyda?
Argi išnešusi ji būt liepsnelę?

ALGĖ

Tai lygiai, ką gerai ištirt norėčiau.
Manyk, tai esanti iš viso krašto
vietelių, kad ne tik slėpiningiausia.
Tikrai, jos išdavėjai neatrastų.

K r a u r y s atsitraukia

MOČIUTĖ

Cit, kūdiki! Netark taip garsiai šišion!
Jau slamdos ir už sienų krausiuurbiai.

ALGĖ

Apsisaugosiu! Bet manyk, ir kalba,
nors patyloms, (*šnibžda*) kad vėl dalin Ugnele!

MOČIUTĖ (*pradžiu gusi*)

Ar galima? Ar suprantu gerai? —
Bet — jeigu būt ir taip, vėl užgesins! —
Kad ir bedieviai viršų vis palaiko!

K r a u r y s v ě l ž i ū r i p r o d u r i s i r k l a u s o s

ALGĖ

Nor žmonės savo židinius dabar
paslėpti taip giliai ir atsargiai,
jog niekas nesurastų jų, kurs svetims
ir tam neturi reikalingo ženkle.

MOČIUTĖ

Dar vis aš negaliu to sugebėti!
Ir senei būtų džiaugsmas lyg per didis!
Jau baimė, ar galėčiau juoju ir gyventi.
Nors tik dar nepasidarys skausmų?..
Bet jeigu! Kad pareitų Grožvydėlė!

K r a u r y s d i n g s t a

MOČIUTĖ (*kalba toliau*)

Tiktai, manyk! Šviesos tarnaitė šišion,
kur taip tamsu dabar — šalta naktis!
Tai bėki, kūdiki, ir neužtruksi!
Bet man atsiųski namiškius visus!

ALGĖ

Aš lėksiu kaip zylelė ir pargrišiu.

(*Išbėga*)

II Reginys

Močiutė, vėliau Vienuolis

MOČIUTĖ

Tai man kaip margas sapnas suka galvą!
Ir būtų neapsakoma malonė!
Ar mes to ir verti? Ar mes...

Vienuolis žiūri pro duris

MOČIUTĖ (*sau kalba toliau*)

Ak, žodžių trūksta man išreikšti džiaugsmui!
Ta tolina kelionė! Išgąstis!
Nusiminimas! Tad staigu vėl...

(Klausos ir taria)

Bet — lyg čia kas klausytųsi už durų!

(Žvalgosi)

Ar tu dar čia, Algiute kūdiki?

VIENUOLIS (*įeidamas ir apsidairydamas*)

Ne ji! Už ją aš ateinu, močiute.

MOČIUTĖ (*žiūrėdama*)

Kas? Kas? A — jau ir pamenu! Tai tu?
Tu! Tu! Kam duodi man močiutės vardą?
Tave kažin kas bus pagimdžiusi!

VIENUOLIS (*vis po valandėlės apsidairydamas*)

Tu nuolatai mahe įkenkti nori.
Vienok aš vis dar tebesu kantrus.
Ar tavo tad nesugraudin širdelės?
Ir taip toli tave aš atlydėjau...

MOČIUTĖ

Kaip šmėkla, kai pabėgti neįstengiau!
Kažin ir kam? Gal tik suuostyti...

VIENUOLIS

Aš vien tenoriu jums atnešti mokslą,
kurs išvaduos jus iš duobės tamsybės.

MOČIUTĖ

Kam ir kalbi! Įstums tik į bedugnį!
Šiaip šišion šviesdavo iš Amžinos
Ugnies seniai mums parnešta Ugnelė,
kol neapraudavom su maldomis
jos vakarais! Dabar — tikt akmenį
teturime ir plieną! — Negyvu...
Iš jų mums sprogti turi kibirkštis.
Kuo prisiminsim amžiną dievybę?

VIENUOLIS

Tai kad tą ugnį sau dievu padarėt.
Bet štai! tau duosiu kitą, mūsų ženklą!

(Duoda jai krucifiksą)

MOČIUTĖ *(žiūrėdama į jį)*

Toksai tai jūsų? Kankinys prie kryžiaus!
Ir be gyvybės! Taip tegal ir būti.

VIENUOLIS

O švents jisai!

MOČIUTĖ

Tur būti, jums todėl ir šventa
slopinti šviesą ir marint gyvybę.

VIENUOLIS

Kad tu turėtai mažum tikro mokslo,
tuomet matytai, kiek tas ženklas reiškia!
Mat, dievas pats už mus prie kryžiaus mirė!

MOČIUTĖ

Žinau tai jau iš seno. Taip senieji
žyniai mokindavo, sakydami,
jog gyvas dievas, miręs mummyse,
turįs naujai atgimti mūsų sieloj.
Tai mums apreikšdavo be mokslų
šventoji mūsų namo Ugnužėlė.
Kaip ji mums vis gyvai liepsnodavo
ant šios naminės šventvietės, taip ir
gyvybė, kur jos tik yra, pareina

iš jos, kurią Perkūnas duod žaibais
iš saulės; O toji — dukrytė dievo!
Ak, mokslo mums tikrai nereikia!

VIENUOLIS

Jūs sutvėrimą tik tegarbinat,
ne patį, tikrą sutvėrėją, dievą.
Todėl jums netikrus dievus mes paimam.

MOČIUTĖ

Tur būt, tai tu patsai nuslopinai
maloniąją Namų Ugnelę mūsų!

VIENUOLIS

Matei, kur pirm kelių dienų buvau!

MOČIUTĖ

Berods! Bet visiškai toks jau, kaip tu,
praėjusiąją delčią slamdėsi
aplink namus. Tad pagaliaus ir radom
Ugnelę nuslopintą vieną rytą!

VIENUOLIS

Aš nieko nežinau!

MOČIUTĖ

Bet ko tu tai
kaip koks vagis lankais dabar prie mūsų?
Tur būt, žinai, jog tik Ugnis name lietuvių
po pelenais rusėt gal naktimis.
Sakyki, ko ieškotai, jei ne jos?

VIENUOLIS

Aš pakenčiu visus įtarimus!
Mat, mano toks yra tikybos mokslas —
kantriam vis būti, visuomet meilingam.

MOČIUTĖ

Nereiktų to, kad šišion tu nelįstai.
Visai nereikalaujame tavęs!
Tuoju šeimyna mūsų susirinks.
Ten dars kart klausiu ir tu atsakysi.

VIENUOLIS (*pakildamas*)

Aš eit turiu!

MOČIUTĖ

Vėl slamdyties pasieniais,
jeib ką užtykotai ir mums tuojau
biaurius užsiundytai tad žmogžudžius?

VIENUOLIS (*prie durų*)

Tau teatleidžia malonusis dievas!
Apsilankysiu šišion kitą kartą.
Tuomet atrasiu gal minkštesnę širdį.

(Žymiai į ją žiūrėdamas)

Tur būti — vaidilutės nebsulauksi?

MOČIUTĖ (*su skausmu*)

Ir tai tu man dar primeni, beširdi!
Tai bene ją dabar suuostyt nori?
Ar gal jau tu ir šunys tavo žudėt?..

VIENUOLIS

Žinai, kad šias dienas jos nemačiau...

MOČIUTĖ

Visur jūs esate, gyvybės priešai!
Ko tu nebūtai matęs! Eik man iš akių!

VIENUOLIS

Einu! Lai su tavim bus dievo meilė!
Jos ženklą dėki čia, kur būdavo ugnis!
Tad veik pajausi jo palaiminimą.
Bet tai sakau: saugokis jį paniekinus!

(Išeina)

III Reginys

Močiutė, Galminas, Galminienė, Rimantas, Indra, Gunda

MOČIUTĖ (*žiūrėdama į krucifiksą*)

Oi žmonės, žmonės! Ar širdies beturit?
Tik mirtį mums paliekat už gyvybę,
už šviesą, šilumą — tik šaltą tamsą.
Tai tėviškės likimas! Toks skaudus.

GALMINAS (*įeina tardamas*)

Lai dievs duos šventą vakarą, močiute!

GALMINIENĖ (*paskui jį įeidama*)

Taip, šventą vakarą lai teikia mums!

MOČIUTĖ

Švents vakaras visiems!

RIMANTAS ir INDRA (*abu įeidamu taria tyliai*)

Tai labą vakarą!

GUNDA (*išoka ir, pasilikusi akies mirksniu prie durų, taria*)

Labs vakaras!

*Visi tada sustoja aplink židinių rankas sudėję ir žvelgia tyliai
žemyn galvas nulenkę*

MOČIUTĖ (*po valandėlės prataria*)

Algiutė dar negrižta?

GALMINAS

Nei nežinau, kad kur išbėgusi.

Pasakė tik, kad lauki švento vakaro.

GALMINIENĖ

Gyva ji buvo nauja viltimi.

Pasklidęs, būk, koks ypatingas gandas.

GALMINAS

Ir aš girdėjau, bet — tikėt nėra...

MOČIUTĖ

Tai švęsim vakarą tylėjimu,

kaip šias dienas visas jį šventėme.

GALMINAS

Palaiminimo nors ištark žodžius!

MOČIUTĖ

Kad bus parbėgusi irgi Algiutė.

Per didė būtų šiaip namų spraga,

nebesant Grožvydai irgi Gineliui.

Mirties tyla ir šaltis tamsumos

per skaudžiai mūsų namelius valdytų.

IV Reginys

Algė, Močiutė, Galminas, Galminienė, Rimantas, Indra, Gunda

ALGĖ (*įbėgusi sustodama*)

Tai — labai vakarą!

MOČIUTĖ

Lai bus ir tau!

Bet su kokia žinia tu mums parbėgi?

ALGĖ

Ką žmonės kalba, gal yra teisybė.

Būk, šventykla įkurta vaidilutės!

GALMINIENĖ

Ar būtų Grožvyda?..

GALMINAS

Dievai būt lėmę?..

VISI (*per viens kitą*)

Išpasakok! Stebuklas būtų tikras!

ALGĖ

Būk, du išdavėju lietuviu ją

pasekė ir, kur šventykla, suuodę.

MOČIUTĖ

Indrukai, eik žiūrėt, ar nesiklauso

čia kas už mūsų durų! Reik saugoties!

Indra ėjęs, duris atvėręs ir pažvelgęs grįžta

ALGĖ (*tuoj tarpu*)

Jų vienas ar klampynėje nugrimzdęs.

Antrasis, būk, tada pakarts lietuvių!

GALMINAS

Tikra alga tai buvo išdavėjui!

RIMANTAS

Reikėtų visuomet taip padaryti.

INDRA

Būt veikiai veislė ta išnykusi.

MOČIUTĖ

O kur ta šventykla? Ar kas ir žino?..

ALGĖ

Būk, tankumynėse, kur nieks nerastų,
kurs nepapratęs vaikščiot po miškus.

Klampynės ją visai apgobiančios.

Prie jos, kas ne lietuvis, nepreitų.

MOČIUTĖ

Tai vėl ir susilauktume šviesos.

Po tiek skausmų ir tiek tamsos dienų

šviesus vėl būtų šventas vakaras.

Bet tu, Indruk, žiūrėki vėl!.. Taip rodos...

Indra kreipiasi į duris

V R e g i n y s

Ginelis, Algė, Močiutė, Galminas, Galminienė, Rimantas, Ind-
ra, Gunda

GINELIS (*įeidamas labai linksmas*)

Mielieji! Labą vakarą visiems!

VISI (*nustebę per viens kitą*)

Labs vakaras! Šventas vakaras! Ginelis!

MOČIUTĖ

Vaikel, tu išlikai!

GALMINAS

Sūnau!

GALMINIENĖ

Sūnel, tu gyvs!

KITI (*per viens kitą*)

Dievybei dėkui! Ir dievams!

GINELIS

Už tai jiems dėkui, kad sveiki ir jūs!

Bet ginklą reikia pastatyti prie durų.

(Pastato savo iešmą šalia durų)

MOČIUTĖ

Tik eikš, vaikel! Apglobsiu. Taip džiaugiuos!

(Jį globdama)

Matykite, kaip mus dievai dar myli!

GALMINIENĖ *(jį taipojau glamonėdama)*

Sūneli, mano mylimas Gineli!

GALMINAS *(duodamas sūnui ranką)*

Tai vyras, mano vaiks! Neteko mirčiai!

MERGAITI DVI

Išpasakoki, kaip ištrūkt galėjai!

GINELIS *(globdamas seses ir broliams ranką duodamas)*

Ak mylimos seselės ir broleliai!

Tėveliai ir tu, mylima močiute!

Nei nežinau, nuo ko dabar pradėti!

Kai ten susirėmiau su vienu tų,

kurie nor Lietuvą verst pragaran,

antrasis, pamatydamas, jog draugui

jau ein blogai, užkirto pasaloms,

kad sukritau, lyg būčiau užmuštas.

Kai pabudau, šviesiai jau aušo rytas.

Dabar antra diena, kaip aš keliauju.

GALMINIENĖ

Ar skausta? Kur žaizda? Tik ir išalkęs?

GINELIS

Gerai lietuviai vaišino mane.

O sužeistas ne kiek! Labai tik pritrenkts.

(Nusiėmęs šalną ir rodydamas)

Čia man per kaukolę uždrožė niekšai.

Nors ir nebskausta, bet galvoj sunku!

GALMINIENĖ

Duok pažiūrėt! Ar matote, kaip kraujas

čia sukrešėjęs! Palaikykite šalną!

Reik numazgot! Gal dar kas prisimest!

GINELIS

Jau pats gerai ne kartą nusiploviau!

GALMINIENĖ

Tai eik dabar į pailsį! Jo tau reikės!

MOČIUTĖ

Palaiminsiu visus ir be ugnies!
Širdis visiems dabar ben kiek lengvesnė.

GINELIS

Bet duokite man nors papasakoti,
ką su džiaugsmu patyriau pakeliui!
Žinokit, jiems ir Grožvyda išbėgusi!

VISI (*per viens kitą atkartodami*)

Nors būtų! Iš tikro! Dievybei dėkui!

ALGĖ (*greitai*)

O užmuštu išdavėju abu!

GINELIS

Kaip tik gerai abiem tuo užmokėta!

GALMINAS

Bet gaila, kad tokių yra lietuvių!

MOČIUTĖ

Sustokime aplinkui židiniį!
Ir su džiaugsmu, nors dar ir vis tamsoj
dėkodami dievams šį vakarą...

VI Reginys

Grožvyda, Ginelis, Algė, Močiutė, Galminas, Galminienė, Rimantas, Indra, Gunda

GROŽVYDA (*Močiutei paskutinius žodžius tariant, įžengia tyliai. Matyti, yra labai bėgusi, alsuoja. Rankoje neša labai šviesiai degantį šakalį taip, jog, jai įžengus, visas namas nušvinta. Akies mirksnį tylėjusi, prataria labai širdingą balsu*)

Mielieji! Mylimi! Švents vakaras!

MOČIUTĖ ir KITI (*per viens kitą ją apspiesdami*)

Grožvyd! Tu, Grožvydėl! Švents vakaras!

MOČIUTĖ (*priėjusi ir ją apglobdama*)

Mans kūdiki! Tu mielas kūdiki!

GALMINIENĖ

Dukrel! Lyg man iš naujo gimusi!

GALMINAS (*beveik kartu su motina*)

Jau tiek raudojome, vaikel! O tu...

GROŽVYDA

Ne taip, močiut, motel, tėtyt! Ne taip!

Aš šišion būt turiu lyg svetima.

Ak, taip labai aš jūsų pasiilgau
po tiek skausmų ir kruvinų kančių!

Bet — pamenu irgi įstatymą,
kad vaidilutei nevalia sugrįžti

į tuos namus, kurie ją gimdė, kur
ji augusi kaip kūdikis — seselė!..

Aš paklusau silpnos širdelės! Būki,
dievybe, maloni! Nuimk man nuodėmę!

Bet tu, močiut, imk šitą šviesią liepsną!

Ji uždegta prie Amžinos Ugnies.

Tesie ji jums visiems palaiminimu!

Tesie ji ženklas, kad arti dievybė,

kad ji visiems gyvena širdyje

ir kad mes jos akivaizdoj gyvi!

Esmi gyvybę guldžiusi už tai,

kad šitą liepsną jums atnešt galėčiau.

Dievybė maloniai lydės mane.

Namai man — Romuvos šventa šviesa.

VISI (*tyliai*)

Tesie pagarbinta per amžių amžius!

MOČIUTĖ (*imdama ugnį*)

Tai ir imu iš vaidilutės rankų

šią liepsną, išneštą lyg iš mirties.

Tuo tarpu ją į židiniį sodinsiu.

Vėliau jai pritaisysim slaptą vietą,

jeib čia ji neužgesdama mums šviestų

ir mus palaimintų per visą amžių.

VISI KITI

Lai duos tai amžina dievybė! Om.

MOČIUTĖ

Bet, mat, čia man pastatė šitą ženklą!

KITI (*tik dabar jį tepastebėdami*)

Kas? Ar tai ne bedievių?.. Atėjūnų?..

GROŽVYDA

Tai jau ir šišion tuosius jie dalina?

MOČIUTĖ

Šį vakarą tas įnešė, kursai
mane nuo Romuvos griuvėsių sekė.

GALMINAS

Tame pavojus! Meskite jį laukan!

GROŽVYDA (*į krucifiksą žiūrėdama*)

Ne taip, tėveliai! Taipojau jis šventas.

Prie Amžinos Ugnies jį pastatykit!

Už mus gyvybė amžinos dievybės

pasaulyj žūva ir atsikelia

iš naujo mumyse. Mirimą reiškia

tas atėjūnų ženklas. Bet Ugnis

yra gyvs reiškinyis atsikėlimo.

Vis žvelkite nuo kryžiaus į šviesybę!

VISI (*tyliai*)

Lai bus! Tesie pagarbinta šviesa

dievybės! Amžinai jos būsim. Om.

GROŽVYDA

O tuo žodžiu ir atsisveikinkim!

VII Reginys

Lauke Kraurys, vyrai; viduje Grožvyda, Ginelis, Algė, Mo-
čiutė, Galminas, Galminienė ir t. t.

Garsus ir staigus vyrų rėksmas lauke

Čia, čia! Prie tų namų jį pamačiau!

Krauryš vienam antram tų žodžių sugarsėjus, išvelgia į namą pro duris, pro kurias įėjusi paskiausia Grožvyda, ir apsidairęs pasiima Ginelio iešmą ir dingsta

KITAS *rėksmas (tuo tarpu)*

Čia jis nubėgo!

KITI

Kur? Kur? Kas jis toks?

DAR KITI

O išdavėjas! Čia į tuos namus išoko!

VĖL KITI

Mat, tai čia Krauryš! Tikrai!

VISI (*per viens kitą, bet iš lengvo tyliau, kadangi tolyn nubėgę*)

Juodasis krausiurba! Užmuškime!

Kur dingo? Kur nušoko? Tas biauzybė!

GROŽVYDA

Ir tas — kaip mano nuodėmė arti!

GALMINAS

Už ginklų tverkim greit, vaikai, visi!

Visi kreipiasi į sieną, kur pastatę buvo savo ginklus

GINELIS

Kas mano iešmą paėmė? Jo nėra!

GROŽVYDA

Nesiardykim vakaro romybės!

Ir pasilikim prie Namų Ugnelės!

Močiut, aprauski ją su maldomis!

O aš sau grįšiu į dievybės globą!

Visi stojasi aplink židinį, Grožvyda netoli durų prie antro jo galo

Naujas staigus rėksmas lauke

Čia, čia! Prie sienos! Greit visi! Visi!

Kad neišspruktų! Muškim! Muškim! Muškim!

Didis ginklų trenksmas

KRAURYS (*baisiai rėkdamas*)

Biaurybės! Mirkit! Pragaran visi!

KELI VYRAI (*tuo tarpu*)

Tik durkim, vyrai! Ar nekris? Ar apkerėta?

KRAURYS

Baisybės — jūs! Ir mirštu! O, aš mirštu!

KELI (*tuo tarpu*)

Sukrito pagaliaus! Sustokim! Pažiūrėkim!

GROŽVYDA (*iškeldama rankas aukštyn prieš židinį*)

Dievybe, tu man kelią Romuvon...

KRAURYS (*baisiai sukruvintas jo veidas ir rankos, jo apvilkas sudraskytas, ūmai duris atplėšdamas, surinka*)

Tai žūki, šmėkla, su manim ir tu!

Duria iešmu Grožvydą į nugarą, pats prie slenksčio sugriūdamas

GROŽVYDA (*sugriūva prie židinio, sušukdama*)

Tai — Romuvon — nuneš — dabar — mirtis!

VYRAI (*lauke*)

Nuo slenksčio! Jį pribenkim, smarkiai, vyrai!

Paplėšia Kraurį nuo slenksčio. Girdėt mušant. Tad nutyla. Namiškieji visi suklaupia aplink Grožvydą. Motriškosios arčiau, vyriškieji toliau, priklaupdami vienu keliu

VISI (*per viens kitą tuo tarpu sušukdami keliskart*)

Grožvyd! Sesel! Dukrel! O kūdiki!

MOČIUTĖ (*po valandėlės*)

Sugrižo mirti — prie Namų Ugnelės.

GALMINIENĖ (*tuo tarpu rankas pakeldama*)

Dievai, ar pagailėjimo nebėr?

ALGĖ (*klūpodama*)

Sesel mieliausia! Paskutinė vaidilutė!

Ginkluotų vyrų eilė stojasi duryse

GUNDA (*į Grožvydą*)

Kad niekuomet išėjusi nebūtai!

Broliai atsistoja ir kreipiasi į šalį verkdami

MOČIUTĖ

Išpildyti maniau dievybės valią!

GROŽVYDA (*mažumą atsitiesdama*)

Neliūskite, mieliaji! — Visuomet —

tiktai valia — dievybės — pildosi.

Saugokit šventąją Namų Ugnele!

O kad visur ji — pagaliaus — išgestų —

nors — duokit jai — gyventi — širdyje!

Dvi — sergi Romuvoj — naujai — parinkit

dabar — dar trečiąją! — Mylėkit — šviesą!

Ji jus — iškels — ir ves jus — pas dievybę!

(Sugriūva. Tylu. Vien verksmas girdėt)

MOČIUTĖ (*po valandėlės atsistodama*)

Iškilusi yra skaisčioji siela

į amžinąją šviesią Romuvą.

GALMINIENĖ (*beklūpodama*)

Oi mano kūdikėli! Grožvydėle mano!

ALGĖ ir GUNDA (*taipojau beklūpodami*)

Sesele! Grožvyda! Mieliausia mūsų!

GALMINAS (*po valandėlės*)

Vaikeliai, eikim! Priderančiai baigsim!

Sukraukime visi jai didį laužą.

Uždėsime čia šventą jos lavoną.

Tu, močiutėl, motele tu, ir judvi,

dukraiti, ruoškitės uždegti laužą!

Parsinešė pati ji Amžinos

Ugnies! Ak, šventas mūsų vakaras!

MOČIUTĖ

Valia taip amžinos dievybės reiškiąs!

Visaip ji taria Amžina Ugnim!

VISI (*tyliai*)

Visaip ji taria Amžina Ugnim!

Uždanga

Liepsnų vakaro giesmė

LIEPSNŲ VAKARO GIESMĖ

Regėjimas

Regykla: *Šydras užkabinta plati vieta: prieškalnis*

Laikas: *Dabarties ir Ateities amžiai*

Vaidinamieji asmenys: LIEPSNOS ir JŲ NEŠĖJAI

I Reginys

Liepsnų bangų choras

Pradeda muzika. Uždangą nutraukus, pasirodo regykla, uždengta tankiu tamsiai mėlynu šydru. Per ją tiktai kaip per rūką tematyti, kas už jo darosi

Kyla čia kalnas. Jo apačia uždengta. Viršus toli, kur užtrauktas kitas dar šydras. Už tojo šviečia per kalno viršų

Ant pakalnės, apačioj, atšauja iš apačios ilga skersai regyklą raudonos šviesos banga, dingsta ir vėl pasirodo. Per kalno viršų leidžiasi galelį žemyn mėlynos šviesos banga. Pakalnės viduryj sušvinta iš abiejų pusių ilgais dryžiais geltona, rausva, žalsva šviesa

Visi šie šviesos bruožai sušvintà, nyksta ir vėl sušvinta, taip kad pasidaro ypatingas mirgėjimas. Iš lengvo nyksta raudonoji šviesa ir pasilieka tik kitos šviesos rūšys, kurios vis labiau nurimsta ir pagaliaus kaip ilga banga kyla ir senka ir, kalno viršų pasiekusios, už jo dingsta

Tad iš naujo pradeda apačioj mirgėti, bet raudonosios šviesos tėra tik trumpą laiką tematyti. Tad banga nurimusi kyla ir dingsta, kaip pirma

Tokių bangų kyla kelios viena po kitos. Antroji yra vis šviesesnė, negu pirmoji. Gilumos šviesa kas kartą labiau sušvinta.

Tuo tarpu giedami šie žodžiai

Tamsybės nakties, kaip kviečiate jūs mus liepsnoti!

Kaip virpin be galo réksmai mus ir jūsų skausmai!

Kad lyg mūsų atgarsis dreba aplinkui šešėliai!

Bet lai ir gyvenimas kaukia! Negalim to boti!

Nesakomai dugnas nakties slėpiningai juodai

buvimo tai uždengia pradžia, tai galą jo vėlei!

Ir vien tik troškimas mums lieka didybės ieškoti.

Tai lai tas troškimas kaip jūros sau uždamas kyla!
Lai amžių jis verčia galingai gyvybės bangas!
Ir griauja, ką statęs, ir stato tad vėl, ką jis griovęs!
Mes jojo gvildensim per amžius gyvenimo bylą.
Pilnybėn tik vienas jisai mus gal kelti visas.
Tad slėpiniu būti — pradžia bus ir gals pasiliovęs.
Troškims amžinybės — pilnumo tikt jūroj nutyla.

*Pasibaigus giedojimui, regykla apsiniaukia, muzika aptyla.
Tad šydras iš lengvo vėl skaidrinas ir pasilieka pusėtinais aiškiai permatomas. Muzika vėl skamba garsiau*

II R e g i n y s

Įvairių spalvų žiburių choras

*N e š ė j a i apsisiautę tos pačios spalvos drobėmis, kokios yra
jų žiburiai*

AŠTUONI RAUDONI TAMSŪS ŽIBURIAI (*iš uždengto priešakio apačios, vienas pirmiau, kitas paskiau, sukasi greitai, labiau sušvisdami aukštyn ir vėl atgal, kad jų nebematyti, tad vėl pakyla ir vėl dingsta. Tuo tarpu giedodami boso ir soprano balso varsa*

O, trokštu didėti, gyventi be saiko, be galo!
Aš vienas! Sau vienas! Gyvybės ir jūras išgerčiau!
(*Į viens kitą*)

Tu traukis iš kelio! Pilnybė tik mano dalis!

(*Vėl kas sau*)

O, trokštu didėti, gyventi be saiko, be galo!
Aš vienas! Sau vienas! Gyvybės ir jūras išgerčiau!

SEPTYNI MĖLYNI ŽIBURIAI (*per kalno viršų skrieja ir gieda tenoro balso varsa*) (*Ritmas!*)

Tu vienas, ko galia mes esam ir kvėpuojame!
Pasiilgimas tu esi ir tai, kas jį mums tildo.
Gyvenimas tu pats! Ir taipojau, kas jį pildo.
Tu būk! Visi mes tau vienam save aukojame!

ŠEŠI GELTONI ŽIBURIAI (*atskrieja po viens kito, vienoj eilėj, po 3 iš abiejų šalių, ir gieda, pagaliaus sukdamos vietoje, baritono balso varsa*)

Iš kur aš? Ir kas aš? Kas tai pasakyti galėtų?
O kas vėl manim bus kartuntą? Kas tai ir išpėtų?

RAUDONIEJI

Gana man, kad aš nūn esu! Tik noriu vien būti!
Suglemžti sau visą gyvybę! Niekad ir nežūti!

MĖLYNIEJI (*iš aukšto*)

Pasiilgimas tu esi ir tai, kas jį mums tildo.
Gyvenimas tu pats ir taipojau, kas jį pildo.

ŠEŠI RAUSVI ŽIBURIAI (*po tris iš katros pusės, atskrieja ramiai — trys aukščiau už geltonuosius, trys žemiau — jų šviesai žymiai didėjant, ir gieda soprano balso varsa*)

Gyvybės srovė! Kaip gausi! O tik imkit! Dalinkit!
Jūs, broliai, jūs, sesers, vis meilės gausybę atminkit!

Skrieja skersai regyklą vieni trys į vieną šoną, antri į antrą. Geltonieji, po 3, juos paskui seka. Pasiekę kraštą, jie grįžta kitu taku, skrisdami taip ištęstu skrituliu. Tad susikimba visi ir pagaliaus dalinasi į tris mažus skritulius su 2 geltonu ir 2 rausvu žiburiu ir skrieja taip tarp mėlynųjų ir raudonųjų eili dvi

RAUDONIEJI (*tuo tarpu*)

Aš trokštu — gėstu! O juos ten pilnybė gaivina!
Troškime, gyvybės man teiki! — Ak! jis tikt žavina!

MĒLYNIEJI

Pasiilgimas tu esi ir tai, kas jį mums tildo!
Tu pats — gyvenimas ir taipojau, kas jį pildo!

ŠEŠI ŽALSVI ŽIBURIAI (*po tris iš katros pusės, atskrieja aukščiau už skritulius ir stojasi į juos, giedodami alto balso varsa*)

Jis užjauta, kuri visais tik teikia, tik duoda vien
meilę.

Mes stojame visi į jo gyvybę apreiškiančią eilę.

RAUDONIEJI

Nykstu! Ak, nykstu! Ir gyvybė pasprūsta!
Jinai — kaip aš pats, ji man dingsta, man žūsta!

(Grimzta ir vėl kyla)

MĒLYNIEJI (*skrisdami žemyn tiesia eile lig skritulių, kurių asmenys, viens kitą paleidę, abiem rankom iškelia žiburius sukdamos. Tad mėlynųjų vienas į jų vidurį, kits tarp skritulių, o po vieną prie abiejų šalių stojasi ir gieda su visais kitais, raudonuosius išėmus, sukdamos*)

Tu vienas neapsakomas! Tikt gyvybe
gyvenam tavo, kad ji mumyse yra.
Jai būt auka, to nuolatai mes norime.
Tik tavyje gyvybė mūsų amžina!

RAUDONIEJI (*grimzdami ir apačioj dingdami, smarkiai*)

Kad savo ir noru aš jau neesu,
ben mirsiu, kaip noriu! E, kaip ir žūvu!

Apverčia tuo tarpu savo žiburį. Tasai, kaip ir nešėjų drobės, suliepsnoja, ir visi jie dingsta, tardami paskutinius žodžius

ŠEŠI RAUSVI ŽIBURIAI (*stojasi tuojau iš jų ir, skrisdami iš apačios aukštyne į kitus skritulius, gieda soprano balso varsa, atkartodami*)

Ir mirėm tavyj! Ir tavyj mes vėl gemam, gyvenam!

KITI VISI (*juos į savo skritulius imdami ir su jais aukšty
skrisdami, gieda*)

Atspėjote mįslį! Kas nori turėti, tur duoti!
Netrokškim! Ir vis mums daugiau ir gausiau bus
gyvybės!
O tenka visa mums, kad visa mes galim aukoti.

VISI (*skrisdami aukšty*)

Sukilkime, liepsnos, liepsnelės, į Amžiną Ugnį!
Į amžiną šviesą, į gyvą dievybės bedugnį!
Lai jis vis didėja!
Lai liepsnos menkėja
ir dingsta, kad būtų pati tik dievybė viena!
Liepsnų bus tad vakars, bet josios pilnoji diena!

*Dingsta už kalno viršaus. Šviesa ten labai didi pastoja. Gie
dojimas nutyla. Apsiniaukia šydras. Tėra tik muzika girdėti*

(Reginys atsikartoja keliskart)

III Reginys

*Tampa regykla už tankųjį šydrą vėl mažumą šviesesnė. Ma
tyti tas pat, kaip pirmame reginyj. Sukyla giedojimas*

Aukšty tobulybėn! Nors vis dar tamsa į mus veikia!
Vienok iš troškimo bund pasiilgimo galia!
Ir tiesiamės nuolatai tildami bekraštinybėn!
Pasiilgimu jau pradžia kaip tikt galą ir teikia.
Visur slėpiningai mums taria viena jų valia!
Ir mįslių panovartų siekiame juo mes gilybėn!
Išvystame kelią, kur vaikščiot pilnybėn mums reikia.
Pilnybėn — didybėn! Lai amžiai vis amžiams tai
gaudžia.

Lai gieda tai erdvės, apsako kraštai tat visi!

Labiau jau sukyla, kas šviečia: liepsnelės ir liepsnos.
Ir nyksta naktis! Jos tamsa sau gilybėje snaudžia.
Skaidrios amžinybės visur žiburiai jau pilni.
Taip aušta diena! Irgi visos šviesa virsta liepsnos!
Pats Amžinas Žodis sau amžiną Tylą tuo audžia.

Banguoja šviesa. Apsiniaukia šydras. Muzika eina tylyn

Uždanga

2

*Probočių
šešėliai*

DRAMATIŠKA AIDIJA
TRIJOSE DALYSE

Veikalas šitas parašytas ant greitųjų gruodžio mėnesyje 1900 metais: reikėjo dramos lietuvių vakarui, o nebuvo sąlygoms atsakančios. Ir veikiai, būtent 10 vasario 1901 m., jau visas veikalas galėjo būti Tilžėje, Piliečių namuose (Bürgerhalle), vaidintas. Toliau jis buvo vaidinamas Klaipėdoj, paskui dar sykį Tilžėje, o dalimis atsikartotinai Tilžėje ir kitur.

Spaudai rengiant, reikėjo visą dalyką tobulinti. Pirmoji dalis, dabar praminta „Vėtra“, ir antroji „Ne sau žmonės“, pasiliko, berods, beveik visai kaip buvusi. Vienok trečioji, būtent misterija, pavadinta „Šventa Ugnis“, visai naujai atgimo. Dvasia tačiau ir dabar yra ta pati, kaip pirma, ir tie patys vyriausi pavidalai. Bet iš vieno ir antro stojosi po du ir dar daugiau. Taip ta dalis labai išaugo. Toliau visai naujai prisidėjo įvedamas veiksmas „Anga“. Tokiu būdu dabar visa aidija susideda iš „Angos“ ir iš trijų veikalo dalių: iš tragedijos „Vėtra“, iš dramos „Ne sau žmonės“ ir iš misterijos „Šventa Ugnis“.

Spaudai buvo prirengtas šis veikalas jau pavasarį 1907 metais. Bet spausdinimas nusitęsė dėl visokių priežasčių lig šio laiko.

Mellyčiau gauti žinią, jei kuomet ketama būtų vaidinti šitas veikalas, vis tiek, ar visas, ar dalimis. Rašyti reikia į leidėją.

Autorius

Tilžėje, 1 sausio 1908 m.

Tévynéi

Išleisdamas šitą veikalą, negaliu neatsiminti visų tų tautiečių, kurie man yra meilingai pagelbėję jo kalbą tobulinti. Pavardžių visų negaliu minėti. Bet jų vienas man ypačiai daug svarbių patarimų yra suteikęs. Gerbiamas tai rašytojas J. Bekampis. Jam ir visiems gyvai atsiliepia mano širdis.

Ypatingą dėką ir esu kaltas garsingam vokiečių vaizdininkui Fildus. Būdamas su manim širdingame sutarime ir užjausdamas lietuvių tautos kilimą, sutvėrė jis mielai kelis vaizdelius, ne mano žodžiams paaiškinti, bet jeib savo dailės galėjimu padarytų svarbesniu šį mano veikalą. Vis dėlto vaizdeliai savo būdu tą pat kalba, kaip ir veikalas. Tesuteikia jie kiekvienam pasimėgimą, kurs atsidėjęs į juos įsiziūrės.

Galiausiai turiu dar vieną lietuvaiteį paminėti. Yra tai garbingoji mergaitė Marta Raišukytė. Man rašant dramatiškus veikalus, kurie toliau ir buvo vaidinami, ji visai viena tiktai su pilna lūkestimi tikėjo mano darbą vaisių tėvynei nešant. Su ypatingu pritarimu ji žvelgė ir į šį veikalą ir jį savo širdingumu augino. Teregie ji jame ir mano sielos gelmes.

Vydūnas

Anga

ANGA

Įvedamas veiksmas

Regykla: Priešakyj ir giliau, vienok tik abišaliai, didi medžiai, kurių šakos aukštai viršuj regyklos susisiečia. Savo prietemoj regykla išrodo lyg būtų ji Gamtos Šventykla. Šakose pilki tiršti rūkai, kurie nudrikę lig žemės. Kuomet rūkai šalinasi, tai taip nusiduoda, jog gilumoj paskiau dingsta, tartum čia tai bus regimi visos šalies slėpiniai

Apačioj matoma kęsuota kadagio krūmais apžėlusi plyniā. Visai priešakyj, pagal plyniā, tęslasi takelis nuo vienos regyklos pusės į antrąją. Jisai laipsnį ar du žemesnis už plynios pakraštį. Tame pakraštyj, regyklos viduryj, šalia takelio, matomas didžio medžio stuobrys su šaknimis, kurios išbėgusios pagal plynios pakraštį ir skersai į priešakį per takelį. Išveizdi jos sumindžiotos, žymu, jog per jas vaikščiojama. Plynios pakraštyje, šalia tiesiojo takelio, mažumą apžėlusi juodžemė

L a i k a s: Dabartis

A s m e n s:

TAUTVYDA, laibas vyrukas, apsitaisęs šviesokais rūbais, panašiais į graikiškus: ilgoku apjuostu švarku, kelnėmis, kurios apačioje raudonuose trumpuose batuose. Jo išvaizda tokia, kaip kad būtų pasišventęs kažin kam ypatingai iškilmingam, kas turi atsitikti

DAIVA (Genijus), labai gražus, aukštas moteriškas pavidalas, su skaisčiai baltais ilgais rūbais, liemuo įmanytinai plačiai apjuostas trejopomis juostomis; apatinė rausva, vidurinė žalsva, viršutinė melsvai rausva (violetinė), ant galvos ji turi ypatingai žibantį diademą

Pastebėti reikia, jog visame veikale kairioji ir dešinioji pusė skiriama nuo žiūrėtojų

I Reginys

Tautvyda

Uždangai pakilus, regykla matoma rūkais apsitraukusi, silpnai teapšviesta. Veikiai rūkai palengva mažumą prasiskleidžia, šviesa nesikeičia, tik priešakyj tešviečia; toliau, gilumon, tamsiau. Valandėlę trukus, išeina po kairės

TAUTVYDA (*palengva žengdamas, jis žvelgia su pasiilgėjimu į regyklos gilumą ir, paėjęjęs takeliu, priešakyj lig medžio stuobrio, taria*)

Ir įžengiau pro angą.
Pasiilgims vadino.
Įvest žadėjo į šventyklą.
Tai jį sekiau. — —
Betgi dabar —
kur štai ir vėl esu, — kaip jau ne kartą!
Aplinkui tankūs, painūs tankumynai!
Ir draiko vien rūkus — po tamsią plynią!
Nuleidusi sparnus — sustojo siela.
Nebelekia tolyn.
O laukia — nieko nesulaukdama.
Ir veik pati taip negyva,
kaip ši šalis visa.

Kodėl tik nepasilikau, kur buvęs?
Be sunkenybių gyvenu.
Ko tai nerimst širdis,
kad, rodos, viskas taip ramu?

Argi iš tikro dirbčiau
ant svetimos dirvos
ir dagą svetimiems berinkčiau,
apleisdamas savuosius?

Argi, gyvybės pasiilgęs,
kaip koks želmuo, kursai svetur
beaugdams vargst ir nyksta,
tikrų šaknų lyg neturėdams?

Ar svetimi visi draugai,
kad nesiliaudama širdis vis ieško
toli savųjų — oi, toli —
kaip ir ant antro jūrų kranto,
kur, kaip nuduoda, bus tėvų namai,
bus tėviškė, tėvynė probočių,
bus amžina ramybės Romuva.

Betgi, pakludamas širdies,
tik vis atsiduriu, kur šitie rūkai,
kur šitos plynios tamsuma!
Ir grįžčiau,— kad ne lyg liepsnelė,
sušvitusi širdyj, tikėti lieptų,
jog man dar sielos akys atsivers
staiga — kaip žaibs sušvinta —
gyvybės, amžių slėpiniams išvysti.

Tikt gaila! Neatsiveria!
Nepraregiu.
Pasilieku,
kaip buvęs — aklas.
Tuštumą tematau
ir negyvumą!
O kur pilnybė rodėsi,
čia tamsūs miegt vargų bedugniai!
Ir kur gyvybė jau lyg mojo,
čia šmėkšo tik šešėliai
ir balsta griaučiai negyvųjų!

Kodėl, pasiilgime,
kodėl tu šišion atvedi mane?
Ar kad rymodamas
širdies jausmus suteikčiau
nudžiūvusiamjam stuobriui?
Ar kad sukėlčiau negyvybėj
gyvybės atgarsį,
o tamsumoj sužadinčiau
atsispindėjimą šviesybės? — —

Rods, kartais lyg per sapną
regiu tos plynios tamsumoj
sublizgančią stebėtiną šviesybę,
kuri, būk, esanti pati palaima,
pasiilgimas pats gyvasis!

Betgi tai sapnas, vis tik sapnas!
Kad atveriu tikrai akis,
tai visa niekas — tuščias niekas! — — —
O tik — turėtų būt — lyg tveriamą
nežinoma kokia esybė! —

Kuomet, kuomet gyvai tave išvysiu?
Nors kartą apsireikški regimai,
kas šišion atveda mane!
Tave seku, kaip kūdikis pakludams.
O tai tik vėl apleists pasijaučiu,
lyg būčiau suklaidintas, suvedžiotas!
Ar niekuomet ir neišvysiu,
kas mano amžiaus slėpinys,
kas taip stebėtinai apšiauč mane
ir taip giliai man mano vidų pildo,
kad ir visa širdis gyva jame!
Ak, duoki susitikti šišion!

*Iš lengvo sušvinta melsva šviesa po kairės, ir ateina D a i v a.
Rūškai daugiau skleidžiasi*

TAUTVYDA (*nesustodamas, bet vis daugiau nurimdamas,
švelniai ir patylomis kalba*)

Duok prisišaukti to,
kursai ir neregėdams myli,
kurs ir menkiausio tavo balso klausos,
kad jis — giliai — širdyj man tariasi —
ir — taip — dūzgena — saldžiai —
slapčiai — ir taip — tyliai — — —

Sustoja kalbėjęs; melsvoji šviesa lygiai liejasi ant jo

II Reginys

Daiva, Tautvyda

Daiva, Tautvydai dar bekalbant, artinas didžiai mandagiu būdu, jam už nugaros rankas ištiesusi, tartum jį laimindama. Ji neša žibinčių, kaip kokią žvaigždę, kurią uždeda Tautvydai, sustojusiam prie stuobrio, ant galvos; rūkai kuone visai pasitraukia

TAUTVYDA (*vėl, bet aiškiau, kalba, aukštyn žvelgdamas*)

Ar ne stebuklas?

Mane apglobia švelniai

dar neregėtas mielas sapnas!

O tik — budžiu —

tikrai — irgi regiu!

Matau, čia stovi po akių

lyg regimas pasiilgimas mano!

Kaip tik pratart reikėtų! — —

Ar tu mane čia atsivadinai?

Ar amžiaus slėpinius man tu slepi?

Kokia mįslė čia reikia man atminti?

Kodėl mane, nelyginant ryšiais,

į šitą šalį traukte traukia,

kur tamsuoju skandinasi ir ūkai?

DAIVA (*kuri vis už jo pasilieka, įstabiai širdingu balsu, bet mažumą slėpdama jo skambėjimą, taria*)

O tavo tai tėvynė!

TAUTVYDA (*su nusistebėjimu*)

Tėvynė mano?

DAIVA

Iš čia tu kilęs!

Čia tavo šaknys!

TAUTVYDA

Koks netikėtas apreiškimas!

Tai aš dabar tėvynėj būčiau?

Pasiilgims, pašaukęs į tėvynę?

(Nuleidžia akis ir dairosi)

DAIVA

Ir pats jisai tėvynė!
Taip meiliai trauk savęs!i!

(Ir ji, Tautvydai besidairant, nuima žibinčių nuo jo galvos)
Rūkai sujunda, kyla ir nusileidžia, kol neapsiūkia vėl visiškai
regykla

TAUTVYDA *(kaip ir su skausmu)*

Taip meiliai trauk savęs!i?
Ar tai ne monai?
Ak, tikrenybė visiškai kita!
Tėvynė — šitas kraštas?
Likims tamsus man nudalino tokią!
Kuom būčiau nusikaltęs?
Įdėts pasiilgimas man į širdį,
kad šišion klydinėt turiu,
kur ūkuose ir tamsuoj reik žūti,
kur tik tuštumas! — —
O, kaip geidžiu pilnybės ir šviesos!
Ar bus kuomet ir man dar teikiamos?
Atsidengė man amžiaus slėpinys!
Bet ir — į kokį skausmą verčiamas —
jau nuverstas — tuomi esu!

(Jisai susmunka prie stuobrio)

DAIVA *(ranką pakeldama ir jį lyg įmigindama, taria)*

Ir tu? Ir tu, kurs ieškai
su pasiilgimu manęs,
ir tu kitiems prilygsti?
Tiek matote, kiek plak širdis!
Kad ji džiaugsminga,
gražu jums viskas;
kad ji nuvargusi,
tai viskas vėl tamsu.
Nereik norėti rast, o būti.
Ieškok veikimo, ne pasimėgimo!
Kurs jau pasijaučia tėvynėje,
tas tur išmokt atverti širdį

ir duoti plūst iš jos gelmių
su veikimu tyriausiam žmoniškumui!
Bet kam ir siela apsireiškė
pilnoj didybės iškilmybėj,
tas turi būt kiekviename
nors ir menkiausiame vaike tėvynės
jo atsigavimu, palaima jo,
jo tvirtumu ir — jo šviesa!
To tu dabar nenumanai!
Daugumas jūsų tai
ir numanyti nei negal!
Todėl, kaip ją dabar regi,
tėvynė tavo negyvai tamsi.

TAUTVYDA (*rankas ant stuobrio dėdamas, taria lyg per miegą*)

Taip tu tari,
o aš —
lyg į sapnus —
giliai — tyliai —
grimztu. —
Ir nebregiu
tavęs. —
Šešėlius gaudyti aš tegaliu!
Ir mylimos šviesos nebetenku!

DAIVA

Aš neapleidžiu niekuomet tavęs.
Tu pats nusikreipi.

TAUTVYDA

Akis aš vos atvert galiu.
Bet jas atvėręs —
tave argi išvysčiau?

DAIVA

Išvystumei —
(*tyliai*) ir veik — išvysi!

TAUTVYDA

Tai, rodos, kad miegu iš tikro?

DAIVA

Miegi! Bet pats nusimanai.
O tai jau tau geriau, neng tiems,
kurie nežino, kad jie miega.

TAUTVYDA

Irgi, ką aš regėjau, ką regiu,
sapnai, tušti sapnai?

DAIVA

Berods, sapnai!
Tačiau daug gyvesni
už tuos, kuriuos sapnuoji,
kad, kaip jūs sakote, budi.

TAUTVYDA

Budėti būtų tai tiek jau,
kiek sapnas ir kiek miegas?

DAIVA

Gilesnis miegas ir margsnis sapnas!
Tuomet jau nei nebžinote,
kad miegat ir sapnuojat.

TAUTVYDA

Tai man atverk akis,
jeib dar aiškiau regėčiau
ir vėl tave išvysčiau!
Tavęs be galo pasiilgstu!

*Daiva, jam bekalbant, uždeda vėl žibinčių ant jo galvos; rūkai
prasiskleidžia*

TAUTVYDA (*pakelia aukštyn akis*)

Ak! Apglaudžia ir vėl mane palaima!
Ir vėl tave galiu regėti!
Duok tavo pasilikt akivaizdoj,
duok būt su tavimi
ir amžinai nebatsiskirti!
Tai būtų visiškai nutildyts
pasiilgimas mano visas.

DAIVA

Tu mielas, miels berneli!
Vis dar vaikelis tebesi.
Kas tau dabar suteikiama,
tai tik palaiminims.
Sunkiū tik darbu šiaip įvyksta,
ką tu dabar patirti gauni.
Dar tolims, tolimas
tas kelias lig manęs.
Jis traukiasi per amžių kalnus.
Ir juom keliauja žmonės,
keliauja tautos,
keliauji, mylimas, ir tu
su Lietuvos tauta kartu!
O laukiu, laukiu su skausmu,
bau nesugrįžtumei greičiau!
Pasiilgimas tavo
graudino širdį mano.
Tamsiems sapnams tave išplėšiau,
o tai mane tu ir išvydai.
Eikš tad! Ir stokis pasiryžęs!
Žiūrėki į tautos kelionę!
Irgi save išvyski patį,
kaip čia keliavęs jau esi
ne vienam amžiuje,
kurs mirtyje pragaišo. —
Pasiklausyki aido —
tautos gyvenimo,
kaip jis, lyg jūrų bangomis
atsigarsi ir supa tavo širdį!
Išgirski, koks čia tavo balsas,
ir jam širdyj duok suskambėti,
kad imtum sąmoningai
gyventi tautoje,
ją savo gyvumu gaivindams!

TAUTVYDA

O! kad manyj dar vis taip tuščia,
kaip ir toj tariamoj tėvynėj!
Gana, kad suradau tave!
Daugiau man nieko nebereikia!

DAIVA

Būt prie manęs, tai ne tiktai
pajaust ramybę, būti sau laimingu.
Yra tai ir uždavinys.
Kas prie manęs, tas tur suteikti tautai
galingas ir gausias sroves gyvybės!

TAUTVYDA

Perdaug ji, rodos, nebgyva!
Jau čia nebėr jokios vilties!

DAIVA

Tik reikia panorėti.
Paleiski gi galiausiai
tamsius sapnų šešėlius!
Taip tik vis pats grimzti!
Iškeltas į budėjimą esi!
Tai pasilik šviesoj!
Nežvelki į tėvynę
su svetimųjų akimis!
Jie peikia, kas ne jų.
Bet argi geras vaisius
nepasilieka tos pačios vertybės,
ar jau nunokęs, ar dar ne?
Taip ir su tautomis.
Ar jos iškilusios, ar žemos,
žmonijoj kiekviena tur savo vietą.
Čia ji tur nokti ir parnešti vaisių.
Ir vaisius bus kaip koks jo gaivals.
O jį išvysk, išvyski jo gyvumą!
Ir kaip jį žadint galima!
Palaimintas, kurs mato,
kaip jojo laukia darbs vaisingas!

O tau dar ypačiai sakau:
Palaiminta toji tauta,
kur ne tik viens tėvynės vaikas
jau gyvu jaučias su tauta visa
ir gyvu nusimano dėl žmonijos!
Ar supranti mane?

TAUTVYDA

Lyg nujaučiu palaiminimą!
Lyg koks gyvumas užgem širdyje!

DAIVA

Iš lengvo akys tau prašvis.
Tiktai nurimki mano šviesoje!
Iš lengvo tik žmogus priauga tautai.
Pradžioj jisai ramiai kvėpuodams,
sau miega prieglobstyj gamtos
ir judinas, tik jai paliepus.
Užaina jam paskui vargai,
kad jis gyventi nor savaip
ir skiriamas nuo kitų,
nužemindamas savo artimą.
Tai svetimi naudojas tuom.
Jam paim žemę iš po kojų,
įkinko kūną tad į jungą
ir jo galiausiai nor pavergti dvasią.
Tuomet žmogus tautoj pabūnda
ir nor save surasti sieloj,
išvysti genijų tautos —
ir, jo klausydamas, gyventi! — —

TAUTVYDA

O, nesustok! tik supki mano širdį!
Mokink, kaip sielos reik sparnus išplėsti!

DAIVA

Pasiklausyk tad pasakėlės!
Ji temurmie tau prie ausies,
kaip koks pliauškimas šaltinėlio!
Oi, daug jų ten, kur uolos kalnuose!

Ne vienas drumstume, berods, pamirkęs;
bet, susitvenkęs savyje jėgos,
tik liejas tūls ir, savo srovele
linksmai beplaukdamas tolyn,
vilioja ir vangiuosius bėgt lenktyn.
Klausykis tik, koks tai gurgždimas!
Tai sopi, verkia, kol tik su džiaugsmu
nišsprūst iš priespaudos uolų!
Ir vis daugiau susitelkia!
Ir džiaugsmingiausias, kurs kitus
vadinti moka savo dainele!
Ir kaip niūniuoja viens kitam!
Stebėtina aidelė jų primen
aldėjimą tolybės ir didybės,
kur jūros užia amžinos! —
Ar neprisišaukia srovelės:
Ten, ten nubėkiva, iš kur
mes kilusios! Oi, jūron! jūron!
Susitelkia ir sesers, ir broleliai,
ir net putodami aptvinst uolas,
kad jos jiems stojasi į kelią.—
Koks džiaugsmas čia sutvenkt jėgas!
Klausyk, kaip džiaugiasi visi,
sužadinti tėvynės atgarsio:
Oi, jūron! jūron!

TAUTVYDA (*atsikeldamas*)

Ak! siela lėkti nor drauge!
Širdyj atsigarsi: Oi, jūron! jūron!

DAIVA

Saugokis, kad tik nesukluptum!
Visai nesitikint vangioji plynia
plačiai po kojų guldosi.
Tai tvinsta į šalis sekliai srovelės,
ir tad nutyla pats tėvynės balsas. — —
Kur atsiras versmė, kuri galingai
paplėš su savimi kitas?
Iš kur atplūs, kuri pradės

kitas vėl šaukti jūron, jūron?
O, mat, kaip vėl sukyla, srauniai teka!
Kaip neša su savim laivus, turtus
ir, mūdamos kalnams, pilynams,
tik riedi vilnys, bangos jūron!
Ir nesulaikomai — galingai
visa srovių srovelių giminė
artyn ir vis artyn tik plaukia!
Ir vis aiškiau giesmė jų sutaria
su jūrų amžinu griausmu!
Ogi srovė — ji kilo iš pasiilgimo! — —
Tautos — toks esti amžius!

TAUTVYDA (*pasistodamas ant plynios krašto*)

O! suprantu, gyvai matau!
Tesusilieja su gyvenimu tėvynės
gyvybė mano visiškai!
Kad, kas praėjo ir kas bus,
manųj gyvai sukiltų ir galingai!
Duok man tautos išgirsti aidą —
ir susirasti savo balsą,
kurs čia skambėjo amžiuose!
Lai būna jis garsiausia aidija!
Ir balsiai tesuskamba po pasaulį!
Tautoj aš būsiu tavo kanklės!

DAIVA

Tai eikš irgi pajausk
gyvai tautos gyvenimą!
Regėdamas gyvenk drauge!
Bet nepamirški niekadai,
jog tikt gyvybės nudalint gali,
pats gyvas būdamas tikrai!
Gyvenimo tu nesuprasi,
kai sapnuose prasipuldysi.
Ir vėl tik su didžiais skausmais
tu gyvą šviesą beišvysi!

Uždanga

Vètra

VĒTRA

Tragedija viename veiksmē

R e g y k l a: *Miškas. Gilumoj — didžiu medžiu tankumynas. Priēš-
akyj stovi taipojau didi medžiai, bet rečiau. Viduryj, mažumą dešinēn
nuo žiūrētojų,— kalvutē. Čia dviejų medžiu stuobriu. Tarp jųdviejų —
aukuro griuvēsiai. Už jų — didis aužuolas. Abišaliai — krūmynai*

L a i k a s: *Kai kryžeivių užkariaujama buvo Prūsija ir Lietuva*

A s m e n s:

MANTVYDA, *Lietuvos didžiūnas. Apsitaisęs kryžeiviškai: ant gal-
vos turi šalmą, apie liemenį — lengvus vielinius šarvus, pri-
tinkamą avalynę, rankoj ragotine nešinas. Jis augalotas,
stiprus vyras, vidutinio amžiaus*

KERNIUS, *jo vergas, buvęs lietuvių didžiūnas, kuone nuogas; ap-
sisiautęs keliais kailiais, vyžotas. Jis taipojau augalotas vy-
ras, bet jau apysenis*

NUOMĖ, *Mantvydos žmona, ilgu baltu rūbu apsivilkusi ir mar-
gine apsisiautusi; aukšta motera, kūdikiu nešina*

GODVILA *ir*

ANGIS, *Mantvydos kaimynu, laisvu lietuviu. Abu dėvi pilkus rū-
bus, iš dviejų dalių, kurių viena priešakyj, antra užpakalyj,
o ant pečių abi susegti; ilgos rankovės prisiūtos. Ant galvos
turi į šalmą panašią muglinę, pakaušį ir nugarą apdengian-
čią, ant kojų ilgus čebatus iš raudonos odos, abu apsigink-
lavusiu ragotinėmis*

ELNIUKAS, *Godvilos sūnus, apsitaisęs kaip tėvas, bet trumpomis
rankovėmis ir kelnėmis, vienplaukis, kojas vyžomis apsia-
vęs*

UOGELĖ, *Angio dukrelė, ilgoku baltu rūbu, nuogomis rankomis*
ŠMĖKLOS *išrodo kaip pilki šešėliai; viena žvilgančiomis kanklė-
mis nešina*

I Reginys

Uogelė ir Elniukas

UOGELĖ (*ateina iš gilumos po dešinės (nuo žiūrėtojų) ir, priėjusi prie aužuolo, rankas aukštai ištiesusi, delnais į veidą atkreiptais ir aukštyn žvelgdama, meldžiasi stovėdama*)

Dievel, tu garbinams ir aukštinams,
tavęs man motinėle liepė melst,
kad širdį mūsų nuvalytumbei
nuo to, kas neskaistu ir neteisu,
kuom svetimieji atėjūnai
mus apibiaurino.

ELNIUKAS (*atbėgdamas iš dešinės pusės, daugiau priešakyj, su nusistebėjimu rankas suploja ir taria*)

Uogel, tu čia?

UOGELĖ (*krūptelėjusi, rankas nuleidžia*)

Motelė liepė šišion pasimelst.

Kažin ko atėjūnai vėl mus gandin!

ELNIUKAS

Kryževiai laužias į namus

kaip alkani vilkai.

Tai aš turiu sušaukt kaimynus.

Didžiūną Gvildą širyt, sako,

Kryževiai užmušė.

UOGELĖ (*nusigandusi*)

Neduok, dievel, neduok!

ELNIUKAS

O tik teisybė! Ir todėl aš bėgu —

UOGELĖ (*ištiesdama rankas, iš naujo maldaudama*)

Dievel, būk malonus ir nebeduok

nei vieno tiems piktiesiems bežudyti!

Ak, apsaugoki mus visus nuo jų!

Dievel, dievel, būk malonus!

(*Nuleidžia rankas ir verkia*)

ELNIUKAS

Dar melskivos daugiau! O tark aiškiau!
Atbėgdams per kalnelį, pamačiau,
kaip jau Perkūns ateina pažiūrėt,
kokia vietelė jo; išgirs tai mudu.
O bėgti dar turiu pas Mantvydą.
Nors šįkart neapleis tėvelio mano!
Tik jo, kažin, ar — neužpuls taipjau.

UOGELĖ

Elniuk, man jau baugu ir šišion!
O tik šventa Perkūno Romuva!

ELNIUKAS

Tik melskivos! Tu moki, lyg pati
tarnaitė būtum prie šventos ugnies.

(Abu iškelia rankas)

UOGELĖ

Dievel, neduok piktiemsiems nužudyt
nei tētuželio ir nei motinėlės.
Nutrenki juos visus žaibais
ir išvaryk iš mūsų girių,
iš mūsų tėviškės, jeib mūsų jie
nebgandinėtų ir nebežudytų!
Dievel, būk malonus, dievel!

(Ji nuleidžia rankas; po jos ir Elniukas)

ELNIUKAS

Ir aš — norėčiau melst kai ko —
Bet kaip čia maldą tik išreiškus!

(Iškelia rankas, Uogelė jį seka; jis taria)

O dieve, duoki man pastoti vyru,
kad aš, kaip sentėviai, apgint galėčiau
namus ir visą šitą šalį!

(Dar luktelėjęs, nuleidžia rankas)

Reiks bėgti jau, kaip motinėlė liepė!

(Bebėgdamas į šalį, iš kur atėjęs, dar atsigręžia ir taria)

Ir už mane dar pasimelsk!

UOGELĖ (*žiūri, kaip jis nueina; po to baimingai ir nusimnusi ištiesia rankeles maldaudama*)

Dievel, tik apsaugok ir Godvilos

Elniuką, kad išliktų gyvas

ir sveiks užaugtų kaip medukas!

(*Girdėt brakstelėjimas. Išgandinta Uogelė staiga pažvelgia per savo dešinę petį kairėn nuo žiūrėtojų ir surinka*)

Elniuk, kryžeiviai!

(*Pabėga dešinėn*)

II Reginys

Mantvyda, Kernius

Mantvyda ateina iš kairės per krūmus gilumoj. Vos matomas

KERNIUS (*už jo eina, ant nugaros du kiškiu ir viena stirnaitė nešinas. Aiškiai, bet negreitai kalba, rodydamas žemyn*)

Tie pėdsakai, tai, kunge, aš sakau,

bus vos pirm valandos žirgų išminti.

MANTVYDA (*mažumą sustoja ir per dešinę petį atsiliepia tokiu jau būdu*)

Šešėlius tu matai, miels Kerniau.

Pavojaus mums negali būti.

Dar išmintingų ir teisių valdonų

šalelė mūsų valdoma.

KERNIUS (*Mantvydos nesiklausydamas*)

Tie pėdsakai žemyn nueina

pas Gvildos sodą!

Galvelę jojo mielą

dievai teapsaugoja!

MANTVYDA (*nekantriai*)

Niekus kalbėt nebuvo tavo būdas!

Bet šiandien, rodos, jau matai šmėklas

dienovidyj. O naktimis blaškysis
gal dar ant tavo kelio ir žaltvykslės!
Klausyk manęs, svečius gaus mielus Gvilda
pasveikint šiandien savo namuose!

KERNIUS (*vis lygiu būdu kalbėdamas*)
Ką mano akys mato, tą pamato!
Nepyks garbings ir mylims kungas
dėl to, ką aš jam pasakysiu:
tie svetimieji jam uždėjo šydą,
kad nebegal matyti jojo akys.

MANTVYDA (*su švelniu kartumu*)
Kodėl tu rūpesniais man širdį pildai?

KERNIUS
Ne rūpesniais — atsargumu!

MANTVYDA
Ar tam reikėtų dar ir atsargumo,
kurį tikrasis dievas apsaugoja!
Supraski tik, aš krikščionis!
O tu — nusikratyki savo baimę!
Ir eikiv sau ramiai namolei!
Laimingai vėl pasimatysiv
su mylimais namiškiais!
(Išeidamas priekin, dar atsigręžia ir taria)
Kad mes visi širdyj augintumėm
nositikėjimą — —

(Pamatęs Kernių bestovint)

O ką? — Ar dar —
ir dar vis atsiskirti negali?

KERNIUS (*širdingai tardamas*)
O, teiksis mielas kungas leist aplenkt
man šitą vietą, kur meldėsi tėvai
ir kur jų dvasios šiandien klaidžioja
raudodamos dėl mūsų. Man skaudu
net vien pažvelgt, kaip jąją niekini!

MANTVYDA (*didžiai nusiteikęs*)

Koks tu tik vargšas! Ar jausmai
taip susivelt galėjo, kad ir pats
nebsurandi gijų ir nebžinai,
kodėl širdis tau skaust? Klausyk manęs:
ne tai, kad aš šią vietą niekinčiau,
bet kad tu vėl tas dovanas atstūmei,
kurias tikrasis dievs mums davė,
ir to laikais, kas tik žaislai tamsuolių!

KERNIUS (*su skausmu*)

Ak, mielas kungas tik vis brangina,
ką siūlo svetimi ateiviai,
o ko jie patys neigi tiek negarbin,
kad ben krislelis būtų regimas!
Nenoriu to nupeikt, ką aukštini.
Tai ne lietuvių būdas buvo,
nors jau iš lengvo pradeda įvisti.
Bet mums vienybė ardoma,
ir patys skiriamės nuo probočių.
Šešėliai tarsi slenkam po girias.
Todėl ir matomai tėvynė žūva.
O karžygi ir brangus kunge,
nepyk, kad aš sakau, kas regima:
Tėvynei — pakirstas tu medis!
Kam šventa nebėra, už ką tėvai
ir brangų savo kraują liejo,
jau to gyvenims pagadintas.

MANTVYDA (*suvaldydamas kylantį savo karštumą, mažumą luktelėjęs, atsiliepia gana dar aštriu balsu*)

Kad tau ant to neatsakau, kaip reiktų,
tai vien todėl, kadangi suprantu
krikščioniškąją aukštą mokslą,
kurį kryžievių karžygiai mums atneš,
pasigailėdami tamsybės mūsų.

KERNIUS (*staiga apmaudingai*)

Pasigailėdami tamsybės mūsų,
jie man gyvenimą sugriovė,
nužudė žmoną, kūdikius,
surišo mano sąnarius, jeib vargčiau
nežmoniškai per amžių jų vergovėj!
O jei manęs nebūtum pasirinkęs,
virves tebsukčiau šiandien broliams rišt,
kaip svetimi mane surišę buvo.
Kad nors suskubęs būčiau atsivert
krūtinę, iš kurios tėvynės dėl
norėjau ir išlieti savo kraują!

MANTVYDA (*švelniai*)

Ar negali išvysti, kaip kaltybė
svarsčius į tavo pusę traukia?
Pirmiau jų krikštą priėmei,
dešimtinę žadėjai kunigams,
stabams atsižadėjai melsties, o
susitelkei vėl su kitais, kurie
atlyginti ragotinė norėjo,
ką mums gera svečių širdis išrodė.

KERNIUS

Kas būt galėjęs rimt, matydamas,
kaip mūsų brolių viens po kito krito
lyg žaibo nutrenkts jų ginklais.
Nusitikėjimą jų mokslas skelbia,
ką turime krauju iš probočių,
bet jų širdyse tik siunta
krauju apdergtas prigavimas!

MANTVYDA (*neramiai*)

Liežuvis tavo tai tarnauja tiesai
ir vėl tai raitos po neteisybes.
Eikš ir gyvenk protingai!

Medžiuose pradeda užti

MANTVYDA (*toliau kalbėdamas*)

Mat, vėtra kyla! Skubinkiv namon!

KERNIUS (*dairos ir pabūgęs taria*)

O kaip čia šmėkšo! Tėpažiūri kungas!

Ak, vėlės probočių dūsauja!

Skaidu jiems, kad vaikai atsižada

tėvų irgi apleidžia šventą vietą!

MANTVYDA (*didžiai aštriai*)

Nugrimzdęs jau tamsybėn iki kaklo!

Dabar aš liepsiu! Tu paklusi! Eikš!

(Žengia kelis žingsnius)

Toli girdėti griausmas. Matomai temsta

KERNIUS (*karščiuodamas*)

O kad mane ir kart palieptumei,

aš neeinu! Vieta man per šventa!

Ir žengti mano kojos čia

nei neįstengtų. Ar likimas mano —

dar negana didi bausmė už tai,

kad atmečiau tėvų tikėjimą?

Matai patsai, kaip mums Perkūnas grumzdžia.

MANTVYDA

Ar stengė jis anuos nutrenkt,

kurie pakirto šventą aužuolą?

KERNIUS

Ak, žinoma, kad dievs kantrus!

O ar nesakė mums seneliai,

kad tik su tuo medžiu, kurs likosi,

grius ant netikusių dievų bausmė?

Todėl nereikalauk, kad nusidėčiau

ir dar daugiau prieš Lietuvos dievus!

Aiškliai girdėti griausmas. Visai sutemsta

MANTVYDA (*iš lengvo žengia kelis žingsnius ir, nuėjęs ligi aužuolo, atsigręžia į Kernių ir taria*)

Tamsuoliau, kaip ilgai dar truks,

kol neprašvis tau akys! Štai aš — aš —

Staiga sužaiduoja, aiškiai ir baisiai trenkia

*Mantvyda susmunka ir vėl atsikelia, savo ragotinė pasirem-
damas*

KERNIUS (*lyg nutrenktas parvirsta ant žemės ir pašokęs bėgdamas kairėn, šaukia*)

Dievai tai mūsų!

Jie grumzdžia man!

Jie grumzdžia tau!

(*Sustodamas*)

O kunge, iš visų kraštų —

numirėlių čia vėlės!

Ir kaip jos keršto pilnos!

(*Bėga gilumon*)

MANTVYDA (*kelis žingsnius jį vydamos*)

Pal — Kerniau! — Kerniau!

III Reginys

Mantvyda ir Šmėklos

Ūžia girioj. Iš visų pusių šmėkšo tamsoj pavidalai

MANTVYDA (*juos išvysdamas, taria lyg pabūgęs*)

Ar iš tiesų? ne tik vien pasakos?

Ir ne kvailumas? —

Atstokit nuo manęs, baidyklės velnio!

Ko norite? Ko norite? Šalin!

Jis traukiasi atbulas visai į priešakį. Šmėklos pro medžius artinas

MANTVYDA (*sustojęs vėl dairosi*)

Kad gyvos, tarkite! Ko norit?

ŠMĖKLOS (*iš visų pusių kartu su vėju ūžia graudžiu balsu*)

Apleidome ramybės vietą

tavęs pasigailėdami!

Ar nesusiprotėtumei,

ar nesugrižtumei, sūnau?

Paskuji Šmėklų žodžiai kaskart labiau nyksta girios ūzime

MANTVYDA

Ar miškas šniokščia, lyg žmogus dūsautų?

ŠMĖKLOS

Tu medis be šaknų! Tu, persiskyręs
su bočių tėvyne — esi negyvas —
pasilikai šešėliu jų — šešėliu —
šešėliu — —

MANTVYDA (*vėl mažumą gilumon eidamas*)

A — a! dabar jus jau pažįstu!
Kaip Kernius — jūs nelabojo tarnai!
Ir gundinti mane susitelkėt!
Be reikalo! Aš tvirts tikėjime!
Žinau, Perkūns — tai nieks, ir nieks kiti
dievai! Aš garbinu sutvertoji
dangaus ir žemės, tikrą dievą,
kurį man skelbė mano geradėjai,
aukštybės apšviesti kryžievių vyrai!

(*Pasityčiodamas*)

O šišion stoviu, mindžiodams po kojų,
kas šventa tiems, kurie tamsybėje
beklaidžioja. Ir mano dievs —

Staigus sužaubavimas ir baidus trenksmas pertraukia jo žodžius; medžių šakos lūžta; skeliaudros krinta; rodos, viskas griūva ant Mantvydos; vėtra siaučia, o giria šniokščia, lyg skaudžiai vaitotų

MANTVYDA (*parblokštas, tartum užmuštas guli. Ragotinė nusiritusi, svaidomieji kūjeliai ir šalmas nukritę. Po valandėlės, atsigavęs, galvą pakėlęs, dairos*)

Kas atsitiko? — Kur aš? — Kur? —

(*Staiga atsisėda, mato šalmą ir — jį imdamas*)

A, suprantu! Paleistos pragaro
galybės nužudyt mane! Perkūns
mane žaibais krėste lyg apkrėtė.

Bet jis netur galybės ant manęs!
Šiaip man gyvybę būtų jau išplėšęs
iš gyvo kūno!

(Apžiūrėdamas šalną)

Šventųjų dovana,
tikra geradarių malonė
mane nuo žaibo apsaugojo!
O visgalingasis šypsojos,
matydams, kad jo neapleidžiu.

(Dedasi ant galvos šalną)

Vėl pradeda girioje atškiau ūžti

ŠMĖKLOS

Apjakėli! Apjakėli! Dievs vis
tas pats! Vis tiek kokiais vardais jį šauktum!
Jis parbloškė patsai tave, o pats
tave saugojo — apsaugojo —

MANTVYDA *(taip ūžiant, atsikelia ir, valandėlę luktėlė-
jęs, pakelia rankas dangun ir taria)*

O, kad regėčiau! Tie balsai, kas jie?
Iš kur jie kyla? Nebeatskiriu,
kas iš dangaus, o kas iš pragaro!

(Aiškiai girion rékdamas)

Kas jūs? — Nors apsireiškite!

ŠMĖKLOS

Kas mes, neklauski! Klausk veikiau, kas tu,
nebgyvs tėvynės vaikas — nelaimingas —

MANTVYDA

Taip apsireiškia melo dvasios!
Aš nelaimings? Aš be gyvybės?
Kas kenkia man? Palaimints visas namas!
Žmonelė mano kaip eglėlė
prie aužuolo šalies! Ir kūdikėlis

lyg pumpurėlis aug pavasarį!
O geradėjai pildo man namus,
atnešdami be saiko dovanų!

ŠMĖKLOS

Ką tavo broliams jie išplėšė!

MANTVYDA

Jūs norit žodžiais širdį man apnuodyt!
Ji pasiliks gyva! Nugrimzkite
tik pragaran! Aš eisiu tuoj pasveikinti
svečių, manęs namiej belaukiančių.

ŠMĖKLOS

Netruks nei valandos,
kaip vėl prie mūsų atsirasi.

MANTVYDA

Kas gal atimti man gyvybę,
jei ne tas dievs, kursai mane sutvėręs?

ŠMĖKLOS

Anie meilingi tavo geradėjai.

MANTVYDA

Ak, monas jūsų pasirodymas,
o melas taipojau ir jūsų žodžiai!

ŠMĖKLOS

Nors mirdamas būk Lietuvos sūnum! — —

MANTVYDA (*savo ginklus rankiodamas, taria neramiai*)

Šalin iš tos prakeiktos vietos!

Žaibuoja, gaudžiai šniokščia

ŠMĖKLOS (*girioj dejuoja*)

Aptemdinta širdis tėvynės vaiko!
Aptemdinta širdis! Aptemdinta! — —

(*Vis dejuoja tokiais žodžiais ir toliau, kol nepradeda prašvisti
ir vėtra nenutyla*)

IV Reginys

Godvila, Angis, Mantvyda

Iš dešinės, tankumyne, girdėti vyrų balsai

GODVILA

Šišion, brolau! Šišion jie grįš! Šišion!
Čia netikėtai juos užniksim!
Nėra jiems kito kelio grįžt
lindynėn savo. Tai mes šišion
jų kaukoles sutriuškinsim
ir išdrabstysim biaurią jų gyvybę!
Tos mūsų kraujo siurbėlės
lai miršta šuns bauria mirtim!

*Mantvyda sustojęs klausos. Pradeda švisti, ir vėtros užimas
nutyla*

ANGIS

Teisybė, čia gyvybė jų išnyks,
kaip sniegs išnykst nuo saulės. O dievai
aptemdins jų protą,
kad jie nei nepajus, kaip šišion,
prie jų paniekintos šventos mums vietos,
mes rengiamės mirties jiems duoti smūgį!

GODVILA

Ištieskiva rankas dievopi!

ANGIS (*abiem mažumą priekin išėjus*)

Ir lygiai pats galingasis Perkūns
aplankė savo brangiąją šventyklą
ir, skindams šakeles, vietelę savo
pašventino iš naujo.
Išgirs dar mus! Dar vos praėjo!

(Abu kelia rankas aukštyn)

GODVILA

Dievai! žaibu kerštingu
suskaldykit neteisų jų skydą,

neteisia širdį! Žodžiais jie gražiais,
apvylė širdis nusitikinčių
lietuvių, bet savyj tik peni
biauriausią kraujo troškulį!
Dievai, atverkite akis
lietuviams! Duokit viensirdžiai
išrauti šlykščią atėjūnų veislę
iš mūsų mylimos tėvynės!
Dievai, ak, išklauskite mūsų!
Perkūnai, išklauskite!

Tolimoj griaudžia, bet jau visai šviesu

ANGIS

Dievai išgirsta mūsų maldą.
Ir vėlės užmuštųjų probočių
besimeldžia už mus! Praėjęs
Perkūns mums dar atsiliepia.

MANTVYDA (*ant ragotinės pasiremdamas, kreipiasi į juos*)
Kas kenk, kaimynai? Tarkita!

GODVILA (*iš tankumyno*)
Kas tai? Ar tu girdėjai?

(*Abu ateina visai priešakin, ir, Mantvydą išvydęs, surinka*)

Ar, Mantvyd, tu čia?

ANGIS

Tave mums atsiuntė dievai!

GODVILA

Perkūnas liepė tau ateiti!

MANTVYDA (*mažumą rūstai*)

Ne tokias man kalbas! Tik žinote,
kaip aš tikiu.

ANGIS

Bet savo kraują būsi tik supratęs!

(*Taip tardamas, žvelgia neramiai per kairį petį į šalį, iš kur atėjęs*)

GODVILA (*taip jau pažvelgęs*)

Netrukime! Dangus ir žemė šaukia,
kad atsikeršytum!

MANTVYDA

Sakykita, ko norit!

GODVILA

Tai tu ne pagiežos atbėgai
ant jųjų liet?

MANTVYDA

Ant jų? Nesuprantu! Ko jūs?

GODVILA

Iš kur tu tai, kad nespengia tau ausys?
Ar tau širdyj dar neatsiliepė
tas išgąstingas gandas?

ANGIS (*nekantriai ir vėl žvelgdamas dešinėn*)

Man visas kraujas jau sukilo rėkdams:
Skaudžiausią mirtį tiems vilkams!

MANTVYDA (*žymiai nusigandęs*)

Atverkit burną, mylimi kaimynai,
ir suvaldykite skausmus, jeib aš
išvysčiau, kas jums kenk. Man pradeda
širdis nerimastaut ir klausia:
kas kenkia ir kas grumzdžia jums?

GODVILA (*vėl pažvelgdamas*)

Dar neatjoja! Gal tai, kaip ans žaibs,
kurs kupetą sausų šiaudų liepsna
apkloja, jie ir lanko — tavo namą!

MANTVYDA (*staiga, žingsnį žengdamas*)

Kas? Greit! Greit! Kas?

ANGIS

Kryžėivių vyrai —

MANTVYDA (*nelaukdamas, kol Angis iškalbės*)

Aukštamjam dievui dėkui! Tai
tikrai nėra pavojaus!

GODVILA (*karštai*)

Tai ne pavojus? Kai mirtis ir kraujas —
tiek nekaltųjų — ne pavojus?

ANGIS (*rodydamas kruviną savo ranką*)

Ar nematai, kaip smūgis mano ranką
štai sužeidė? Tai jųjų kardas!

MANTVYDA

Kalbėkita, kas atsitiko! Tik netrukite!

GODVILA

Užpuolė Gvildą nužudyti.
Pakėlėm tai ragotines, jeib gylį
turėtų jo gyvybė ir suverstų
į pragarą anuos, kurie ištroškę
jo kraujo. Gvilda buvo vis teisios
širdies, aukštos ir dvasios — — —

MANTVYDA (*didžiai nekantriai*)

Neduok nusekti savo žodžių srovei!
Kas atsitiko?

ANGIS

Jų kardų mudu nutrenkė žaibai!

MANTVYDA

O tai? Sakykita, kur mylims Gvilda,
kaimynas mano, krikščionis teišus?

GODVILA (*skausmingai graudžiu balsu*)

Už kojų — jį — pakorė
ir širdį — jo — išplėšė!

MANTVYDA (*su didžiu skausmu*)

Ar suprantu gerai?
Pakorė — širdį jo išplėšė?

ANGIS

Tu — supratai!

MANTVYDA (*visai sumišęs, toliau kalba*)

Ar tik — nesuprantu?
Ar būtų angelai velniais pastoję?

Ar kas gražu ir šventa buvo —
tai vien biaurybė iš biaurumo?
O aš — suklydęs? Ar dabar?
Ar viskas be teisus jau valdymo?
Ar meilės dievs? Bet, reik susiprotėt!

(Nutilęs, po valandėlės)

Ar gal — aš baisiai tik sapnuoju?
Ar gundytojas persikeitęs rodos
dabar pavidale kaimynų?
Ar aš budžiu? Tai — Godvila — Angis?

GODVILA

Dievai teduod — kad būtų sapnas!

MANTVYDA

O, kaip dabar čia visa tai suprast?
Tatai ne darbas apšviestų teisių
kryžievių! Čia tikrai jau nelabasis!

ANGIS

Kryžieviai surakino tiesą
seniai jau savo šarvuose.
Kai tuos suskaldysim galinguoju
kerštu, tai pasirodys, ar jos būta!
O tai netrukime!

GODVILA

Dabar tu, Mantvyd, grįši visiškai
pas mus. Ir jų monus visus
atmesi, ir kovosi su mumis —
tu, karžygi iš tų dienų,
kaip mudu buvov jaunul!

MANTVYDA *(svarstydamas)*

Kaip reiktų veikt,
nesuprantu! Man teisūs buvo
kryžieviai visuomet. Teisus, berods,
ir Gvilda! Painios velniškos tikrai!
Kuom kaltino jie Gvildą?

GODVILA

Būk, pasistojęs
antrojoj pusėj Nemuno,
kur mūsų broliai reng ragotines
prieš juos. Jie niekuom nenusitiki.
Nuėjo rasi pažiūrėt, ar tu
namiej, ar pro vartus išėjęs ten,
kur mūsų broliai rengiasi guldyt
ir galvas, jeib tėvynę išvaduotų.

MANTVYDA (*mažumą neramiai*)

Ar tai teisybė, kad jie taip —
jau nenusitiki? Bet jų norėta,
kad mes tik jais nusitikėtum! —
Berods, aš vartelius atvėriau šiandien.
Buvau medžiot su Kernium miškuose.
Bet — ne! Netinka abejot pirm laiko!
Jau pasiaiškins veikiai viskas.
O jei jau būtų tiesą jie pamiršę,
tai mus teisusis dievas apsaugos!

ANGIS

Jau protėvių dievai nebišvaduos
tavęs! O jų dievas neuždengs
tavęs nuo jų savo rankomis.
Žiūrėki, kad smailiu ragotinės
galu nors atsikeršytum! Kovokim!

GODVILA

Tuoj eikim, kur mes juos užpulti galim!
Ant vietos prisirengsime į kovą!

Angis paėjęja, pažvelgdamas dešinėn

MANTVYDA

Ne taip! Aš skubinsiuos tuoj pažiūrėt
namiej, kas pasidarė, kur reik stoties!

(Eina kelis žingsnius)

GODVILA (*jį sustabdydamas*)

Ak Mantvyd, ben manęs klausyk!
Tiesiog prapulsi! Ne kitaip!

MANTVYDA (*nekantriai*)

O kad ir taip jau būtų,
aš bėgt turiu apgint savuosius!

(Pasiklaupia ant vieno kelio ir meldžiasi)

O dieve amžinasis ir teisusis!
Tavim nusitikiu! Tu neužleisi
ant savo tarno namo neteisumo!
Aš tau ir apšviestiems tavo
tarnams visa tarnauju širdimi,
atstumdams, kas man šventa iš senovės!
Būk su mumis!

(Atsistojęs, Godvilai)

Kaimynai, eikita
namon ir judu! Dievs gyvasis
teisus bus teismas Gvildai ir visiems!

GODVILA

Taip nebgaliu tikėt! O karžygi,
tu pats ir neapleisi mūsų!

ANGIS (*iš girios*)

Ar tu matai?

GODVILA (*lyg nusigandęs, taikos šokti pas Angį, sakydamas*)

Ar jau atjoja? Mandvyd! Mandvyd!

Mantvyda, paėjęs į priešakį, vėl sustoja ir ginklus pasitaiso; anuodu daugiaus gilumoje

ANGIS

Atbėga, mat, per spindžių moteriškė!

GODVILA

Cit, cit! Ar ne su ja raudojimas,
lyg ant kapų dejuoja čia po girią?

ANGIS (*grįždamas priešakin*)

Mantvyd, žvelki šen!

GODVILA

Iš tikro, Mantvyd, ar matai?

MANTVYDA (*nekantriai*)

O kas? Aš skubinties turiu namon!

GODVILA

Ar tavo ausys nebegirdi?
Ar jau nebereg tavo akys?

ANGIS (*vėl gilumoj*)

Šen, Mantvydos žmonel, eikš šen!

MANTVYDA

Ar tai iš tikro? Ar Nuomė?

(Tartum sustingęs žiūri)

V Reginys

Nuomė, Godvila, Angis, Mantvyda

NUOMĖ (*kūdikiu nešina, atbėga, nieko nebudama, lig au-
žuolo ir, parkritusi ant žemės, skaudžiai rauda*)

Melai, melai jų mokslas, apgavimas!

Dievai atkeršijo mums baisiai!

Ak, šišion mirti! Mirt su vaikeliu!

Teranda šišion mudu Mantvyda!

MANTVYDA (*susiprasdamas, meta ragotinę ir nusilenkęs
glaudžia ją prie savęs*)

Nuomele, kas tau? Ar tu nematai

manęs? O štai, aš prie tavęs! Štai aš,

širdele, tavo apgynėjas!

NUOMĖ (*lyg sumišusi, dairo*s)

Tai tu iš tikro? Mantvyd!

(*Ranka jį apkabindama*)

Tai tu čia! Tu tai, Mantvyd!

Oi, kas tik dedas mūsų namuose!

Ten žvėrys siunta, viską drasko

ir, kraują gerdami, šauk tavo kraujo!

Būk, esąs išdavėjas, maištininks!

MANTVYDA (*su kerštu*)

Kas taip galėjo veikt ir tarti?

Ar nelabasis čia iš tikro valdo?

Ar griūva jau dangus ir verias pragars?

Kas buvo? O, sakyk, Nuomele!

NUOMĖ

Kas bus? Kryžėivių jočiai.

MANTVYDA

Tai neišvengs smarkiausio nubaudimo.

Jų vyresnieji žvelgs į juos

liepsnojančiomis akimis!

NUOMĖ

Tik netikėk! Jiems paliepta

žudyti, deginti ir gyvą ar

lavoną parsivilkt tave!

MANTVYDA (*lyg įgeltas*)

Ir jų burna taip tart galėjo?

NUOMĖ

Taip staugė, tarsi jie vilkai! O jei

nebūtų netikėtai Kernius juos

išgandinęs it pats Perkūns, tavęs

dabar neberegėtų mano akys!

Gulėčiau jau su savo vaikeliu,

vergų ir savo slopdama kraujų.

MANTVYDA

O, griūki ant manęs, dangau!
Ir atsiverk toliau dar, pragare!
Praryk visus! Ryji, springsti
nėpašisotindams! Taip draskomi
išvien jau nelabųjų!

GODVILA

Dabar atsiver akys! Tai tu ir
netruk! O atsikeršijims baisiausias
jiems užmokės, ką jie užpelnė.

MANTVYDA (*ižymiai rimtai keldamas Nuomę*)

Nuomele, kelkis! Dabar tik lieka veikti!

(Ir tuojau kerštingai ir baisiai)

Išplėščiau savo širdį iš krūtinės!
Tas kvailas daikts jiems taip pasidavė,
o jų tik apsvaigintas nuodais!
Dabar žinau, kas mano darbas!
Perkūn, siųsk galybes baisiausias
pagalbon — jiems paskirti mirtį,
kad ir iš pragaro jų kauksmas kiltų
ir būtų girdimas padangėse!

NUOMĖ (*glausdamos prie jo ir jo didžiai maldaudama*)

Ak Mantvyd, Mantvydai! Tu viens prieš juos!

GODVILA

Visi vienybėje kovosim!

ANGIS

Tikrai lig mirdami!

NUOMĖ

Ne, ne! Perkūns su jais!
Jie neša žaibą savo karduose!
Tik bėkim, nešdamies gyvybę!

MANTVYDA

Tu silpnas daikts! Taip mums nepridera!
O ir negal Perkūnas būt su jais!

Tikri jo garbintojai — tai tik mes!
Ir jopī vēl kreipiuos iš naujo!
Jisai, tikrasis ir teisingas dievas,
bus man galingoji pagalba!

(Karštai)

Jaučiu, kaip vēl jis su manim,
kaip man kraujuj jis pradeda užgimti
ir gyvs atkeršijims nor būti!
Tai eikime juos girdyt — jų kraujuj!

NUOMĖ

Bagu, kaip tu kalbi! Paliksi mudu!
Paliksi savo mažą kūdikį!
Ak tėve, susimilki mudvies!

MANTVYDA

Nesibijok! Jis nepražus! Tik bėk!
Ten Nemune laivelis plūduriuoja,
į antrą kelkis kraštą pas brolėnus,
o rimk, kol pavadinsiu vēl namon!
Saugoki mūsų Aužuolėlį!
O probočių dievų būk laiminta!

(Glaudžia Nuomę prie savęs atsisveikindamas)

NUOMĖ *(jį viena ranka apkabindama, gaudulingai taria)*

Nebgrįši, verk širdis krūtinėje!
O ausyse dejuoja: nebegriši!
Eikš su mumis! Jei ne, tai mirsiu su
tavim kartu!

MANTVYDA

Nemirsi, ne, Nuomel! O giminė
vaikelio mano — nesuskaitomus
metus pateks! Tik eik! Eik! Eik!

(Glostydamas vaikelį)

Nebūk niekad vergu, vaikeli!
Tesaugoj probočių dievai abu!

NUOMĖ (*jo nepaleisdama*)

Širdis alpte man alpst nuo skausmo!
Tavęs niekad, niekad nebematysiu!
Ak, susimilk ir būki gailestingas!

MANTVYDA (*nusimineš*)

Bet mano būt apleisti mano broliai!

Iš naujo pradeda sutemti ir griauti

NUOMĖ

O mudu liktuva našlaičiu!
Nebliktų mudviem apgynėjo!

MANTVYDA (*abejodamas, netvirtai, kalmynams, kurių už tankumynų nematyti, ir Nuomei*)

Nūnai kur stoties? Nežinau!
Dalinčiaus, jei galėčiau, broliai!

Iš dešinės nušvinta gaisras

GODVILA ir ANGIS (*gilumoj, po viens antro*)

Ar tu matai? Ar tu matai, kaip gaisras
namus ir pilį tavo griauja?

MANTVYDA (*pašokdamas*)

Ar mano? Iš tiesų! Ir viskas — jau
liepsna! Nors šokim keršyti ir — mirti!

NUOMĖ (*jam apie kaklą kabindamos ir jo neleisdama*)

Ak, akies mirksnyj viskas dūmais virs!
Nubėgęs tu tikrai ir pats pražūsi!
Kas tavo vaikui tad statys namus?
Tėvai per amžius vargo už tave!
O jis? Be tėviškės tu jį paliksi!

MANTVYDA

Kad nors greičiau mus pragaras prarytų!
Pasaulis visas dingtų liepsnose!
Skausmus ir peršulius griausmai skandintų!

Aiškliai sužaibuoja ir smarkiai trenkia

ANGIS

Jau jie atprunkščia! Jau atjoj vilkai!

GODVILA

Kaimyne, ginklą, karžygi!

ANGIS

Šen! Šen! Greit! Čia mes juos parklosim!

MANTVYDA (*švelniai pastūmėdamas Nuomę, taria greitai*)

Eik, karžygio žmona! Tau pridera
dabar apsergėt kūdikį,
kad jis vergu netaptų.
Ne vergas mudvies vaikas!

(*Kreipiasi šalin ir, Nuomei susmunkant, taria su baugiu karštumu*)

O tu, Perkūn, apsiausk mane liepsna,
kad kaip gyva galinga pagieža
biauriuosius ir biaurumą sunaikinčiau!
Tekyla kraujo gaisras lig dangaus!

(*Greitai nueina*)

NUOMĖ (*tuom tarpu, alpdama*)

Mantvyd! Ak Mantvyd!

ANGIS (*iš tankumyno*)

Šišion, Mantvyd, šišion!

MANTVYDA (*taipojau nebmatomas*)

Kur juos užniksim, čia aš semsiu
sau pagiežą iš kraujo jų širdžių!
Tik eikim drąsiai!

ANGIS ir GODVILA

Drąsiai! Drąsiai!

Valandėlę tylu

VI Reginys

Kernius, Nuomė

KERNIUS (*atbėgdamas su kruvinu kirviu, patsai kruvinas*)

Mantvyd, Mantvyd! Šok už akių!

Įveiksime! Ateis kaimynai!

(*Stovi, dairo*)

Staigu girdėti baisus ginklų žvangėjimas ir kovos šauksmas

KERNIUS (*į tankumyną šokdamas, iš kur trenksmas girdėti*)

O, narsiai, broliai, narsiai!

Aš ateinu! O kirvis nešins mirtimi!

(*Nubėga*)

Ilgai girdėti mušimas ir rėkavimas; iš lengvo atsitolina

Vėtra vėl kyla; pradeda šniokšti

VII Reginys

Nuomė

NUOMĖ (*atsigaudama*)

Kur aš? Kur?

(*Žvalgos*)

A, suprantu!

Tai — karžygio žmona! Turiu

dabar jo kūdikį apsergėti!

(*Keliasi ir, nusikreipdama į medį, taria*)

Dievai, atsiųskite man jį dar gyvą!

(*Po to iš lengvo nueina kairėn*)

Staigu temsta

VIII Reginys

Šmėklos

Iš visų šalių randasi Šmėklų. Jos pradeda vėju ūžti, nutilus kovos trenksmui. Tik lyg dūsavimas girdėti

Ir karžygiai tur žūti!
Kad jie gyvena be gyvybės!
Tėvynėj kaip šešėliai!
Kaip tu tik lémei mums, likime!
Sugrižki, Lietuvos sūnau!
Sugrižk! Sugrižk! — —

*Vis tyliau dejuoja girioj. Bet Šmėklos lyg sustingusios pasi-
lieka pašalyse*

IX Reginys

Uogelė ir Elniukas, Šmėklos

A bu atbėga, viens antrą už rankos nusitvėrusiu, iš dešinės

ELNIUKAS

Sakau tau, tik neverk, Uogele!
Neverk! Užaugsi, matysi,
taip, kaip tėteliai, motinėls!
O tai atkeršysiu! Matysi!

UOGELĖ (pro verksmą)

O kur dabar nubėgsi?
Nėr motinėls! Nėr tėvelio!
Nėr nei brolyčio, nei namelių!
Tik negana pasimeldžiau!

ELNIUKAS

O, neraudok! Tėteliai mudviejų,
mat, tai medeliai!
O aš — brolytis tavo!

Tik eikš pas Nemuną!
Čia persikelsiva.
Žinau, kur pririštas laivelis!

UOGELĖ (*didžiai verkdamą*)

Ak, mano motinė!ė!
Nebematysiu!
Nei tētuželio!
Abu mane paliko!

ELNIUKAS

Tik bėkiva! Matysiva visus!
Kaĩ mus pasivadins dievelis.

*(Už rankos laikydamas įąją, vedasi kairėn, kur ir Nuomė
nuėjo)*

*Šmėklių viena ateina į priešąį lig aukuro griuvėsių
auksinėmis kanklėmis nešina. Čia sustoja, ant kanklių pasi-
remdamą, ir rymo tyliai galvą nulenkusi lig pabaigos*

X Reginys

Mantvyda, Šmėklos

MANTVYDA (*atslenka iš dešinės, kruvinas, nulūžusia ra-
gotine pasiremdamas*)

Tai — nebsikels — tos pragaro baisybės!
O kad — ir tenka — mirti,
tai šišion! — Šišion! —
Dabar gyvenimas — aiškus!
Jau pakirsts — medis — aš buvau,
su tėvyne — kaip persiskyriau —
sau — skyrium — pasitraukęs.

Nors tu,— Nuomel —
auginki — Aužuolaitį!

(Virsdamas)

Štai — at—einu—jau,— prabočiai!

*Išgąstingas žaibas sušvinta ir po staigaus trenksmo nesiliaująs
griausmas girdėti. Šakos braška ir krinta. Didysis aužuolas
virsta. Stuobrys belieka*

Uždanga, valandėlę trukus, greit nusileidžia

Ne sau žmonės

NE SAU ŽMONĖS

Drama viename veiksmė

Regykla: *Baudžiauninkų kambarys. Gilumos viduryj — durys, po kairės nuo žiūrėtojų — krosnis, toliau už jos, mažumą aslon,— guolis, kurs tiesiasi į priešakį; po kairės — langelis; tarp krosnies ir durų — gembė; aukštai, ties durimis,— lentyna su puodeliais; po dešinės — stalias, už jo, pagal sieną,— suolai; kelios kėdės; šalia krosnies — žibintuvas ir kirvis; už krosnies — visokie namų rakandai. Kambarys išrodo labai vargingas*

Laikas: *Apie 1750 metus*

Asmens:

VYSUOMIS, *žilplaukis, žilbarzdis, įdubusiomis akimis, apsitalęs ilga pilkine, vyžotas, nešasi įsivyniojęs skarmaluose kankles, pasiramstydamas gumbuota lazda*

MIRKUVIENĖ, *seną baudžiauninkė, apjakusi ir apkurusi, guli kuone sėdėdama guolyje, kojas ant kėdelės pasidėjusi. Ji apklotą visokiais skarmalais*

MYKOLAS, *jos sūnus, jaunas baudžiauninkas*

ALIUTĖ, *jam pasižadėjusi daili mergaitė, lietuviškai apsitalsiusi*

DYKASIS* *ORSTENŠTEINIŠKIS (Herr von Horstenstein), apsitalšęs dykiškai pagal to laiko būdą*

KŪNELIENĖ ir VIRBALIENĖ, *dvi seni baudžiauninkai*

KELI KAIMYNAI *ir didis žmonių skaičius už regyklos*

* Pagal Pretorijų, tai aukštesnio luomo vardas. Dykieji ir vargieniai-vergai, tai du senovės luomu.

I Reginys

Mirkuvienė, Vysuomis

Uždangai pakilus, regykla pasirodo beveik visai tamsi; neilgai trukus, aiškiai prašvinta trumpam laikui ir vėl iš lengvo pritemsta

Mirkuvienė guli pusiau sėdėdama savo guolyje

VYSUOMIS (*nušvitus atveria duris ir žiūri valandėlę pro jas į vidų, po to, temstant, įžengia lazda pasiremdamas, taria gramzdžiu balsu*). Ir čia jokio žmogaus! Tai eik pabučiais! Namai be gyvos dvasios. Nesiklausus reik įžengti. Vargšas — pailsęs. (*Tuo tarpu nuėjęs visai į priešakį, jusiai atsisėda ant suolo po dešinės. Ilgai rymojęs ant kanklių, taria iš naujo*) Vos galiuką paėjėjai, žingsniai kreipiasi tėvynėn.— O tėvynė! Kas ji? Kas ta Lietuva? Tarsi kraštas, kur žmonės išguiti,— kur uždrausta žmonėms būti žmonėmis, kur aš — lyg vienas pasilikęs.— Ir skubint reikia pareiti į žemės prieglobstį. Tuomet viskas bus tylu. Viskas! (*Pažvelgęs į savo kankles*) Tik ne tu, mano širdede! (*Jas išvyniodamas*) Tu nenurimsi, nenutils! Kur pasiliksi? Tu esi kaip žmogaus širdis! Kad vėjas pučia, skambi, o skambi ir kad stygos tavo draskomos. Ar eisi į kapus kartu su manim? Tikrai skambėsi dar ir kapuose! Supras svetimtaučiai, jog lietuvių gyvybė ir iš kapų dar apsireiškia. (*Žiūri į kankles, kurios kaip auksas žiba, o stygos kaip sidabras blizga. Tuomet sako*) Pratarkite nors mažumą! (*Užgauna stygas*)

Girdėti skambant

MIRKUVIENĖ (*iš gilaus miego pabUSDama, kalba vis lygiu balsu; jos veidas visuomet be persikeitimo*). Kaip ilgai dar? — Kaip ilgai? (*Ir vėl nutyla lyg apmirdama*)

VYSUOMIS (*greit įvynioja savo kankles ir taria*). Tai tik čia kas yra! (*Kankles po pažasties pasikišęs, eina artyn ir taria*) Ar ko reikalauji, motuže? — — —Kažin ar negirdi? Gal tik per miegą sušneko! — Toks jų gyvenimas! — Ne sau žmo-

nės! — Ne sau žmonės! — Senuosius palikę, tur eiti baudžiamon. — O vaikų, kažin, ar nebūtų? (*Apsižvalgo. Eina artyn pas guolį. Žiūri akylai, taria*) Jau bene veik bus išvargusi. Mirtis plečia savo juodus sparnus. — Daug tų žmonių skubinas išbėgti iš visų vargų. — Vis tik meldžiasi: Išgelbėki nuo viso pikto! — O — aš! — (*Aiškesniu balsu*) Aš! — Dar vieną — vieną uždavinį! — Tuomet jau teimie — ar — dangus, ar pragaras!

MIRKUVIENĖ. Čia tik kas yra? — Vaikai, ar jau parėjo ta? — Ne? — Tai tu, tėveli, iš numirusiųjų? — Ateini manęs vadint pas probočius? — Ką? — Ką sakai? — Oi, šešėliai! — šešėliai! — visi! Kad jau — tik — išnyktų! — — —

VYSUOMIS (*prisilenkdamas*). Ilgai nebetruks, senute! Išnyks veikia tas žmogaus šešėlis, su kuriuo tu dar velkies! — Rimki, senute, rimki, motužėl! — Tavo vaikai baudžiamoj, ar ne? — Negirdi! Taip sau viena gyvena savyje! (*Atsitraukdamas*) Ar mes dar šio pasaulio žmonės? Ar būtumbim jau amžinos mirties sapne? Kad nors — surasčiau žibintuvą! (*Eina graibydamas ieškotų*) Nieko! — Argi jo nebūtų? — Pareis, išvys mane tamsoj — nusigąsti gal! — Bet ką veikti, kad nėra! (*Eina, kur pirmiau sėdėjęs, ir pasiremia ant savo kanklių*)

MIRKUVIENĖ (*vėl pabusdama šnibžda*). Siela — tai — šviesa — kūnas — šešėlis! — Ak — vaikai! (*Dūsaudama iš lengvo vėl nutyla, atkartodama*) Vaikai! — Vaikai!

VYSUOMIS (*sau murmėdamas*). Kaip jai padėjus, — nesu-prantu!

Girdėti ateinant

Tai bene kas pareina.

II Reginys

Mykolas, Vysuomis, Mirkuvienė

MYKOLAS (*skubiai įšoka nerimastaudamas; tiesiog eina pas motinos guolį, pasilenkęs klausos ir taria*). Dar tebekvėpuoja. Dar neišlėkusi siela! (*Po to aiškiau ir širdingai*) Miegi,

motužėle! Miegok! — Miegok! — Veik ilsėsis — amžinai. Nors nežinai, kaip mane šį vakarą rūpesniai spaudžia! (*Stovi, žiūri ir taria*) Reik eiti karvutę pagirdyti, pašerti! (*Išeina greit tu žingsniu*)

III Reginys

Mirkuvienė, Vysuomis

MIRKUVIENĖ (*per miegą dūšaudama*). Vaikai! — vaikeliai! — Pasiliaukite — vargą — vargę — mirtis — mirtis — viską. —

VYSUOMIS (*ramiu balsu taria*). Pasiilgstat laisvės! — O tik nesiliaujate — vaikų gimdę — kitiems vergauti! — Kuomet pasiliausit?

MIRKUVIENĖ (*staiga*). Vaikeliai! — Aliute! — Aliut!

IV Reginys

Virbalienė, Kūnelienė, Vysuomis, Mirkuvienė

VIRBALIENĖ (*duris verdama, — už jos Kūnelienė, — taria*). Eik tu, Kūnelien! Bijaus! Gal būti jau numirusi!

KŪNELIENĖ (*pro Virbalienę priekin eidama*). O ką padarys? Mirkuvienė tokia gera žmonelė! Tik eikiva!

VIRBALIENĖ. Oi, baisu! Ar neužuodi? Lavonu dvokia!

KŪNELIENĖ. Eik, eik! Nieko neužuodžiu! Dar šįryt mačiau gyvą. Mykolas ką tik išėjo galvidėn! (*Žengia toliau*)

VIRBALIENĖ (*visai arti už jos eidama, baimingai dairosi. Išvysta Vysuomį ir sušunka*). Ui! Mat! Šmėkla! (*Tuoju šoka pro duris laukan*)

KŪNELIENĖ (*taipoju pabūgusi žvalgos*). Kur? Kur, kaimynėle?

VIRBALIENĖ (*tarpduryj rodo*). O čia! Čia!

VYSUOMIS (*labai ramiu balsu*). Tik gyvo žmogaus ne — —

KŪNELIENĖ. Žiburį! Greit! Žiburį!

A b i šoka laukan

VYSUOMIS. Oi, ta baimė! Ta baimė! Bijosi prapuldyti ir tą menką savo gyvybę! Būk, didis daiktas! Vieni vargai tas jų gyvenimas. O jį taip dar saugoja! Taip jo trokšta. Ir pasigailėjimo neblieka. — — — Vargumas jiems brangesnis už viską! (*Tyli*) Tai žmonės! — Tamsių tik šešėlių pamilę!

V R e g i n y s

Kūnelienė, Virbalienė, Vysuomis, Mirkuvienė

*K ū n e l i e n ė įkiša pro duris degantį šakalį. V i r b a l i e n ė
kiša antrą*

VYSUOMIS. Tik ženkita artyn! Gyvo žmogaus tik nepabūgsita!

KŪNELIENĖ (*neramiai*). Kas pabūgs! Tik žiburio reikėjo!

VIRBALIENĖ (*greitai*). Žiburio, žinoma, žiburio!

A b i įeina

VYSUOMIS. Taip, taip! Na, eikita tik pas ligonį!

Kūnelienė, susiradusi žibintuvą, įspraudžia savo šakalį

VIRBALIENĖ (*laikosi baimingai šalia jos ir, jai paduodama savo šakalį, kurį Kūnelienė ir įspraudžia į žibintuvą, žiūri baugščiai vis skersai į Vysuomį ir galiausiai prataria*). Ar ne,— kaip sakoma,— Vysuomis?

VYSUOMIS. Na, todėl! Ko tai baugštyties?

VIRBALIENĖ (*vis šalia Kūnelienės*). O ko tai bastais po vargdienių butus ir gandini nekaltus žmones?

VYSUOMIS. Nekaltieji žmonės patys gandinas, būdami dar tamsuoliais!

KŪNELIENĖ. Vis dėlto geriaus būtų aplenkus mūsų kraštą!

VIRBALIENĖ (*baimingai prisiartindama, Vysuomiui*). Nors duok nusikirpti barzdos pasismilkymui! Žmogus gali dar į ligą įpulti!

KŪNELIENĖ. Kas čia jau ir įpuls į ligą! (*Kreipdamos į Vysuomį*) O jau visai ne tavęs dėl. Vienok reik žinoti, jog žmonės visaip apie tave kalba.

VYSUOMIS. Jau tai toks būdas! Kalba, kaip kas supranta, kaip kieno liežuvis!

KŪNELIENĖ. Patsai gana gerai žinai! Sako, kad, kur tu tik nueini, čia žmogus miršta.

VYSUOMIS (*rodydamas į ligonį*). Toji, čia, mirtų tik ir be manęs! Aš ne mirtis!

VIRBALIENĖ. O kas tai tu iš tikro? Nors kartą žinoti norėčiau! Sako: Vysuomis, Vysuomis! Kas toks tas Vysuomis?

VYSUOMIS. Žmogus jis tarp žmonių, bet sau žmogus!

KŪNELIENĖ. Pasakojo dar mano motinėle apie senąjį Vysuomį. Dabar pati jau pasenau, o tu vis dar tebegyveni. Ko tu tik toks sau gyvas?

VYSUOMIS. O ko judvi gyvi? Aš tai nors sau žmogus!

VIRBALIENĖ. Nors pasakyki, ar dievo ben bijais?

VYSUOMIS. Kodėl reikėtų jo bijoties?

VIRBALIENĖ. Tai koks jisai! Nors nelįski į svetimus namus ir duok žmonėms ramumą!

VYSUOMIS. Ar pavydi man pailsio valandėlės?

KŪNELIENĖ. Jau tik sėdėki sau! Sėdėk!

MIRKUVIENĖ (*pabusdama*). Vaikai,— ak, taip — ilgu!

Kūnelienė eina pas ją

VIRBALIENĖ (*sekdama paskui ją, jai už kedelio nusitvėrusi*). Tai ji tik dar gyva!

KŪNELIENĖ (*pasigailėdama Mirkuvienės*). Pailgsta taip vienai per kiauras dienas! — Betgi taip mums lemta! — Ką padarysi! (*Glosto ligonės veidą*)

VIRBALIENĖ (*iš antros pusės priėjusi, ir ima glostyti*). Jau atšalęs kūnas.

KŪNELIENĖ. Rasi norėtų valgyti! Reikėtų ko paieškoti!

MIRKUVIENĖ. Tai judu! — Mykol! — Aliute!

KŪNELIENĖ (*į vieną ausį aiškiau sakydama*). Aš čia — Kūnelienė!

VIRBALIENĖ (*tuojau iš antros pusės*). Aš — Virbalienė!

MIRKUVIENĖ. Tai judvi! — Gerai, gerai! — Nepamiršot! Veik būsiu! — Kapų — vaikai — kapų — vaikai — palaidokit — po aužuolu!

VI Reginys

Mykolas, Kūnelienė, Virbalienė, Vysuomis, Mirkuvienė

MYKOLAS (*įeina iš lėto, pakabina muglinę ant gembės, eina artyn, labai nuliūdęs, visai kitaip, negu pirma, ir sako moterim*). Dėkui, dėkui, kad nepamiršote mamytės! Ar pratarė nors žodelį?

VIRBALIENĖ (*mažumą atsitraukdama nuo ligonės*). Ką tik sakė, po aužuolu nor —

MYKOLAS. Tai šalia tėvelio. Jau tik, rodos, veikiai — (*Stovi nusiminęs, žiūri į ligonį. Eina artyn. Glosto veidą. Po to eina pas stalą. Stabtelėja, išvydęs Vysuomį. Taria*) O kas? — Ar? —

VYSUOMIS. Ir nepažindamas numanai, kas aš!

VIRBALIENĖ. Dykaduonis, eina pabučiais žmonių gąsdintų.

VYSUOMIS. Sakyk, dykūnas! Ne menkesnis aš už jūsų maloningąjį Orstenšteiniškį! Kitaip tasai jus gąsdina.

KŪNELIENĖ (*paglosčiusi dar kartą ligonį, eina laukan; Virbalienei*). Eiva apsiliuobtų! (*Po to Mykolui*) Pavadinki, jei kaip noris atsieitų motinėlei!

MYKOLAS (*eidamas neramiai pas motiną ir žiūrėdamas į ją, taria*). Įeiki jau ir nevadinta, kaip tik galėsi! (*Eina pas langelį, atvėręs klausos ir grįžta*)

VIRBALIENĖ (*prie durų stodamos, baimingai už Kūnelienės*). Aš rasi nebegalėsiu šį vakarą beateiti! — Ir tas — bedievis čia atsibaldyti — turėjo!

VYSUOMIS. Koks aš jau bedievis! Duodate pastogę, duodate duonos kąsnį, gerai. Neduodate — ir gerai. Nesiurbiu nors žmonių prakaito ir kraujo, kaip jūsų maloningasis dykasis!

VIRBALIENĖ (*Kūnelienei, kuri ir prie durų sustoja*). Ar tu girdi? Ir nesibijo nuodėmės apie maloningąjį mūsų dykąjį taip kalbėti! Lyg ne dievo leistas vargas ir —

KŪNELIENĖ. Ką jau čia besužinosiva, prastos baudžiauninkės! Vargas mūsų — visų dienų duona! (*Veria duris*)

VIRBALIENĖ. Bet — — viskas dievo valia!

VYSUOMIS. Prastiems baudžiauninkams pirm visų reikėtų žinoti, kas dievo valia. Pasakysiu jums. Klausykitės! (*Atsistodamas ir ant kanklių pasiremdamas*) Dievo valia, matykita, yra, kad žmogus sau žmogum būtų, o ne kitam. O pastojęs sau žmogumi, tuomet gal būti žmogumi ir kitam, iš meilės, kaip brolis broliui. (*Paėjęs į priešakį, karštai*) O todėl aš gyvas! Dar vis gyvas! O traukiu po Lietuvą, per žmonių širdis, žmonėms pranešti tą dalyką. Mat, aš tikrasis Lietuvos dykasis, kuriam, berods, paplėšė iš po kojų žemę — anie jūsų maloningieji dykūnai, — bet kurs tačiau Lietuvoj gyvens, kol neapklos nuvargusiojo kūno Lietuvos žemė! Ir trauksiu nuo kaimo kaiman, kol nesupras lietuviai, kas dievo valia juose! (*Eina atgal, atsisėda*)

VIRBALIENĖ (*visai slėpdamos už Kūnelienės, ją stumdamą priekin*). Ir klausyties baugu! Pasaulio galas! Iš tikro! Eiva tik pas dykūną jam pranešti, kad pakartų tokius suklandintojus! Susimilki, dieve! Žiūrėk, Mykol, kaip tu jo nusikra-

tysi! Užeis kerštas — dievo. (*Iššok pro duris ir, lyg prisibijodama eiti, angoje*) Oi, kaip tamsu!

KŪNELIENĖ (*paskui ją eidama*). Tai pas dykūną dabar tik nebenueisiva!

A b i dingsta už durų

VII Rėginys

Mykolas, Vysuomis, Mirkuvienė

MYKOLAS (*eina pas lentyną, paima kelias duonos plutas ir puodeliuką pieno, duoda Vysuomiui, tardamas*). Imki, pasivalgyk, jei įkandi. (*Eina vėl pas duris, atveria ir klausos*)

VYSUOMIS. Dėkui, sūneli, dėkui! Išalkęs, berods! Bet ar nevalgytum veikiau patsai?

MYKOLAS. Negalėčiau nei kąsnio nuryti!

VYSUOMIS. Ar motinėls taip labai gailu? Nereikėtų! Eina į pailsį!

MYKOLAS. Gailu, berods. Nors žodelį dabar susikalbėti galėjai! Paskui nei to nebebus!

VYSUOMIS. Gal spaudžia dar kiti vargai?

MYKOLAS. Iš visų pusių griūva ant manęs. Parginė karvė su banda. Nebuvo kam pririšti. Tur būt, brovėsi, sieną išgriovė. Guli dabar,— ar sprandą nususukusi? Bet gerk pienelio! Širyt Aliutė dar pamilžo. Dievo rykštė plaka mus. Nei nebežinau, ką veikti, ką pradėti!

VYSUOMIS. Dievo rykštė! Teisybė! Skaudu net ir girdėti!

MYKOLAS. Nors motinėlei nebekenks!

VYSUOMIS. Bet — ar žinai, kodėl dievo rykštė plaka?

MYKOLAS. Sakė kunigėlis, kad taip nusidėję, tokie pikti. Visa mūsų prigimtis — pikta!

VYSUOMIS. O ar nesakė, kad ir jūsų „maloningasis“ dykūnas piktos prigimties?

MYKOLAS (*žymiai nusistebėdamas*). Dykūnas — ir — piktos prigimties?

VYSUOMIS. Taip!

MYKOLAS. Nieko — niekada — apie tai nesakė.

VYSUOMIS. Kažin, kodėl nesakė?

MYKOLAS. Gal būt,— ir sakė, tik aš niekuomet to nepastebėjau! Bet — ar tai net galimas būtų daiktas? Jis piktos — nuodėmingos —

VYSUOMIS. Mėgink, pasergėk jo gyvenimą!

MYKOLAS (*mažumą mąstydamas*). Gal — iš tikro! Bet — tuomet ir kunigėlis?

VYSUOMIS. O ant jų neužaina dievo rykštė? Nejaugi ne?

MYKOLAS (*nusiminęs*). Kas čia visa besužinos! Prastas esmi baudžiauninkas!

VYSUOMIS. Kiekvienas gal išmanyti! Skaudi jums dievo rykštė, jeib jūs pastotumėt sau žmonėmis, pirmiau sau, o tuomet iš meilės ir kitiems, kaip brolis broliui!

MYKOLAS. Jau kartą sakei! Atmenu, o, regis, ir — suprantu! — Bet? —

VYSUOMIS. Kas čia dar — bet?

MYKOLAS. Kaip čia pastojus sau žmogum?

VYSUOMIS. Na, mat. Jūs daugel baudžiauninkų. Dykūnas vienas.

MYKOLAS (*greit*). O, jis ne vienas! Tik tartų žodelį, ir šimtas stotų šalia jo.

VYSUOMIS. Supranti gerai. Matai, jog žmonės kaip šuneliai. Pasiundyki, ir draskys kaltą ir nekaltą. O kodėl? Kodėl?

MYKOLAS (*susimąstydamas*). Nežinau! Negaliu suprasti! — Jis galingas!

VYSUOMIS. Akylai klausykis. Tai todėl, kadangi ne žino atskirti, kas žmoniška, o kas ne. To supratimo

reikia. Su tokiu supratimu pastoja žmonės žmonėmis, o galiausiai sau žmonėmis. Kas nežmoniška, nei vienas neturėtų daryti, nors jį ir žudytų!

MYKOLAS (*nustebęs*). O — ką tu — čia sakai? Kas tu tai toks žmogus?

VYSUOMIS. Esmi sau žmogus, ne kitam!

MYKOLAS (*luktelėjęs, vėliau iš lėto karštu pastodamas*). Tai nereikėtų klausyti dykūno? — Reikėtų saviškiais pasirūpinti! Aš tai — toks jau žmogus, kaip dykūnas! — Aš! — Aš! Tai jau visai, kaip tėvelis kalbėdavo, kad mūsų probočiai buvo aukštūnais! — O aš jųjų vaikas! Jųjų ainis, jų pasekėjas!
(*Ir staigu nutilęs, žvalgos, lyg savimi nusistebėdamas*)

VYSUOMIS. Dabar pasijutai žmogumi! Tikrai žmogumi. Nepamirški to akies mirksnio! Brangink šitą jausmą! Brangink jį!

MYKOLAS (*tyli, žiūri neramiai*). Kas buvo — su manim? Ar aš ką sakiau? Kraujas sukilęs! Širdis nerimastinga šią dieną!

VYSUOMIS. Tenerimastauja! Bus gerai! Sužadins tavo supratimą! Bet įsikalki į atmintį!

Mykolas stovi kambario viduryj ir žvelgia lyg nesavyj

VYSUOMIS. Ar tu klausais? Įsidėki į galvą, ką dar sakysiu! Iš atminties turi žinoti!

MYKOLAS. Visai nežinau, koks šiandien aš esmi!

VYSUOMIS. Nors klausykis! Jūs klausote savo dykūno. Vienok ne jo, bet jo geidulių!

MYKOLAS (*lyg tik taip sau paskui sako*). Mes klausome savo dykūno — jo geidulių.

VYSUOMIS. Todėl nebuvote sau žmonėmis.

MYKOLAS. Todėl nebuvome sau žmonėmis.

VYSUOMIS. Bet, klausydami savo pačių geidulių —

MYKOLAS (*lyg negerai išgirdęs*). Savo pačių geidulių?
VYSUOMIS. Klausydami savo pačių troškimų, jūs ir ne sau žmonės!

MYKOLAS. Ir ne sau žmonės? (*Tveriasi už galvos*)

VYSUOMIS. Tu nerimastauji! Nesiklausai akylai!

MYKOLAS. Mintis lakioja! Nei nežinau kur! Ar visiems tą patį mokslą skelbi?

VYSUOMIS. Kur kas šiek tiek supranta.

MYKOLAS. Tai, gal būti, tavo mokslas — kiršinimas?

VYSUOMIS. Kiršinimas? Raginimas susiprasti.

MYKOLAS. Dykūnas dargi šiandien paliepė žiūrėti, kur žmogus, aplinkui traukdamas, prieš dykūnus kiršina žmones. Tai, gal būti,— tu?

VYSUOMIS. Sakiau, kad raginu žmones būti sau žmonėmis.

MYKOLAS (*neramiai*). Nežinau nei ką pradėti! Nepriimk už pikta! Gali nakvoti tvarte. Bet, meldžiamas, ryto ryt, dar neaušus, eik, šiaip man galas!

VYSUOMIS. Jau pradedi vėl atpulti. Pirmai toks išdides, dabar bijais dėl tos menkos gyvybės. O aš, mat, nieko nesibijau!

MYKOLAS. Yra toks tarp žmonių skilbčiojimas, būk, nor pakarti senąjį Vysuomį. O tai tu, ar ne? Kur nueini, dykūnų vienas vis miršta.

VYSUOMIS. Ne aš mirtis!

MYKOLAS. Sako, tu — — Ir senasis velionis — dykūnas — baugiu — būdu —

MIRKUVIENĖ. Vaikai! — Vaikai!

MYKOLAS (*prišokdamas*). Ko nori, motužėl? Aš čia!

MIRKUVIENĖ. Vaikel, jau — tėtelis — moja.

MYKOLAS (*jos ranką nutverdamas ir glostydamas*). Aš čia! Aš čia!

MIRKUVIENĖ. Kaip man sunku! Tai — tu — (*Graibydamą antra ranka*) Aliute! — Kur Aliutė? — Man taip baugu! Ar jos nėra? Ar — kokia — nepalaima? (*Sušukdama*) Aliute! Aliut! (*Dejuodama užmiega*)

MYKOLAS (*pasilenkęs, glosto jos veidą*). Nesibijok! Aliutė veik parbėgs! (*Atsistodamas ir vėl neramiai pas duris eidamas ir jas atverdamas*) Kaip tik užtrunka! — O su kokia žinia parbėgs?

VYSUOMIS. Tai tu su savo dykūnu dar ypatingą dalyką turi?

MYKOLAS (*užverdamas duris nusiminęs*). Turiu.

VYSUOMIS. Aliutė — tai ne tavo seselė?

MYKOLAS. Ne seselė — o ir seselė!

VYSUOMIS. Be nenorėjote vestuvėms prisirengti?

MYKOLAS. Šį vakarą jam pasisakėva. Liepė man išeiti — o — o — Aliutei dar pasilikti! — Ak, mes! — Ak, motinė! (*Eina pas motinos guolį*)

MIRKUVIENĖ (*rankomis graibo ir apkabindama Mykolą*). Vaikel, taip dėl Aliutės baugu!

MYKOLAS. Nėr ko bijoties! — Aš — aš dar jos neapleisiu! — Dar — aš — (*Mažumą tyliau, tartum sau*) Bet ką bepardaryčiau! (*Vėl aiškiau*) Ji nepražus!

MIRKUVIENĖ. Užeis — kokia — nepalaima! — Taip — skaust — širdis!

MYKOLAS (*pasilenkęs prie jos ausies*). Tik nurimki, motužė! Bus viskas gerai!

MIRKUVIENĖ. Mūsų — dykūnas — jauns, — nesivaldo! — Ko — panorės. —

MYKOLAS (*iš lėto žodžius tęsdamas*). Ko panorės! —

MIRKUVIENĖ (*mažumą gyviau*). Aliutė — daili — mergaitė. — Nuo savo tėvelio — gavo tą dalelę. — Tasai, — kaip ir tavo tėvelis, — kaip dobilėlis. Aliutės — motinė! —

man prilygo — abi nedaili — išlikova.— O mylėjo mane — tėvelis. O širdingi — buvo Aliutės tėvai.— Pažadėjau — tave — jos Aliutei.— — Dailios mergaitės — tai dykūnai — kaip gyvuliai.—

MYKOLAS. Nors daugiau nepriminki, motužė!

MIRKUVIENĖ. Senovėj — sako — buvo — aukščiausia visų mergaičių garbė — išlikti — skaistybėj — savo mylimamjam. — Tuomet — kūdikėliai — augdavo kaip roželės — — (*Rankas ištiesdama surinka*) Aliute! — Aliut! (*Vėl tarsi įmigdama dūsauja*) Aliut!

MYKOLAS (*ją glostydamas*). Kenčia dėl mudvies! — Ir Aliutė — taip ilgai — nepareina. (*Paststoja susimąstęs*) Bet ar todėl — nuliūsti ir tikros priežasties turime? Ar jau ne vis taip buvo ir bus? Ar ne vargingi vis — žemi baudžiauninkai?

VYSUOMIS (*ramiu, tvirtu balsu, taip, jog Mykolas visas sukrunta*). Ar taip veik užmiršai? — Vaike, tavo gyslose teka tyras lietuvių kraujas! Nepamirški: kūnui ir širdžiai nešvariem pastojus, nyksta visas žmogus, nyksta visa tauta!

MYKOLAS. Kaip tu tik prisimeni! — Bet — aš — nesu prantu! — Ar aš — vargingas baudžiauninkas — galiu vis su švariomis rankomis ir kojomis būti, su švariais rūbais? Ar nepažįsti baudžiauninkų darbų?

VYSUOMIS (*didžiai ramiai, bet iš lengvo karščiau*). Vaikeli, klausykis, ką papasakosiu! Tuomet suprasi. Nei viens nebeatmena mano amžiaus vargų. Tu jau ketvirta karta — nuo mano jaunų dienų. Tuokart mums jodinėjo ant sprando dabartinio dykūno pirmtakūnas. Buvau mergaitę parsivedęs — jo nepasiklausęs. (*Sustoja kalbėjęs, įžymiai sujudęs, toliau tarią*) Ak, tai buvo — angelo pavidalas — ne žmogaus! Pagimdė man sūnelį; akelės lyg žvaigždės kaktų spingsojo.— Užėjo dykūnas! — Suriko, kad jo nepasiklausęs parsivedęs.— Surakindino.— Kaimynai, mano giminės kraujo žmonės, patys mane rakino, jam paliepus! — Paleido — vėliau.— Bet jau žmonelė žuvo — liga — užkrėsta.— Žuvo ir vaikelis! Abu.—

Abu. — Dykūno nešvarumas sugriovė mano namelius. Pa-
plėsta buvo iš po kojų man — tėviškė. — Vienas tebu-
švarus pagal širdį ir kūną.— Kaimynai buvo vergai. Vienok
stojaus dabar visai sau žmogumi.— Stojaus dykūno teisėju!
Keliavau po Lietuvą! — Kiek įmanydamas, žmones raginau,
kad taptų sau žmonėmis ir nebetarnautų vergiš-
kai svetimiems, plėšdami iš brolių, kas
šiems brangu, ir padrėbdami tai žmonėms-
gyvuliams! — Bet aš vienas pasilieku, ir negaliu mirti,
neradęs ko, kursai nors tik norėtų būti sau žmogumi.—
Vaikščioju po Lietuvą — o tik vos probočių šešėlis! Ir nie-
ko nesuvaikščioju! (*Apsikabinęs savo kankles, galvą nuleidęs,
tyli*)

MYKOLAS (*prisiartindamas prie jo*). O tu pagaliaus tik
nežmogus?

Vysuomis tyli

MYKOLAS. Sakais pats esąs probočių šešėlis!

VYSUOMIS. Kad gyslose tavo — nors jų šešėlį sužadini-
čiau!

MYKOLAS (*tartum pabūgęs, traukiasi, į jį akylai žvelgda-
mas*). Tai tu bene tik — ta šmėkla, kuri pasirodo, kaip — tur
dykūnų — vienas — mirti!

VYSUOMIS. Ne aš mirtis!

MYKOLAS. Bet sako, mirusius mūsų malon — ne — ne —
maloningo — dykūno pirtakūnus — senąjį — ir jo sūnų —

VYSUOMIS (*baugiu balsu*). Teisybė! Mirė! — O mirė —
staiga! —

MYKOLAS (*jau nusigandęs, žiūri stačiai į jį*). Tai tu tik?—

VYSUOMIS (*griausmingai*). Jis išnaikino mano namus! O
jam vis dėlto liko dar sūnus. Dar šiandien gyvena tojo sū-
naus vaikas.

MYKOLAS. Paskutinis Orstenšteiniškis? Ar tu nori? —

VYSUOMIS. Neturiu su juomi jokio reikalo! Mano uždavinys kitoks. Berods, tik bekovodamas gali galingu pastoti. Bet mūsų broliai ir sesers ir be anų svetimų dykūnų būtų tik vergais ir ne sau žmonėmis. Žmogus tiktai iš vidaus teaug. Todėl keršyti — ne mano uždavinys. Mano rūpesniu yra sužadinti žmones, kad būtų sau žmonėmis.

MYKOLAS (*lyg iš baugumo žingeidus*). O tai tu anuo metu tik? — Sako, kaip staiga miręs dykūno pirmtakūnas, taip liko negyvas ir dykūno tėvo tėvas miške, jojo žirgas vienas parbėgęs. O dykūno tėvas upėje nuskendęs!

VYSUOMIS. Likimas visur užninka žmogų!

MYKOLAS. Bet, sako, visur tu — Vysuomis — buvęs!

VYSUOMIS. Miške gandina ir tankumynai — nusidėjėlių. O per sriaunią upę, lieptu einant, svaigsta netikusi — širdis!

MYKOLAS (*lyg nesavyj*). Lieptu — einant — svaigsta — netikusi — širdis! (*Eina su baugštumu artyn ir žiūri anam į veidą, tardamas*) Ar tu žmogus? — Tark! Tu nesil! Išeik! Baugi tavo artybė!

VYSUOMIS. Vargingo žmogaus pavidalo jūs bijotės — bet ne likimo — likimo, kurs užmok ir už menkiausią! Likimo aš vos mažas pirštas! (*Kelias*) Bet kaip tu nori! Eisiu! — Tik nepamirški: Ir baimės varomas žmogus — taip jau — ne sau žmogus! (*Savo kankles ir lazda laikydamas, suolu slenka už stalo į kerčią, kaip ir taikydamas pro duris išeiti*)

MYKOLAS (*susigėdęs*). Tai jau pasiliki! Suprask, aš vargšas! Iš visų pusių spaudžia! Čia motinė! Ten — mylima mergaitė! Ak, nepalaima griūte griūval! Kaip išgalėsiu! Nežinau nei ką veikti!

VYSUOMIS. Kad nežinai, kuomi pradėti, tai veik uoliai ir tuoj žinosi, kaip gerai!

MYKOLAS (*visai nusiminęs*). O kad ben nuskandintų jau tos tamsios to likimo bangos! (*Sustoja kalbėdamas ir šoka pas duris*)

VIII Reginys

Aliutė, Mykolas, Vysuomis, Mirkuvienė

ALIUTĖ (*pro duris įvirsdama*). Ak mylimas Mykol! (*Apsikabinusi Mykolą, dejuoja*)

MYKOLAS (*po valandėlės*). Nors pratark, mergait! Taip laukiu — laukia — ir motinė!ė!

ALIUTĖ (*bėgdama pas jos guolį*). Ak motinė!ė! Ne! Ne! Ne! Veikiau Jūravoj nusiskandinčiau! (*Pasiklaupia šalia Mirkuvienės guolio ir spaudžia galvą į užklodę, po valandėlės vėl galvą pakeldama*) Ne! Ne! Kiek tu man tarei apie mergaičių skaistybę ir jų palaimą! Ne! Ne! Tavo dukrelė skaisti kaip rytas! Veikiau mirsiu su tavim kartu!

MYKOLAS (*eina artyn ir, uždėdamas ranką ant Aliutės galvos*). Nurimki, širdyt, ir pasakyk, kaip buvo!

ALIUTĖ (*po valandėlės atsistodama nuliūdusi*). Kaip bus! Tau išėjus, toliau kalbėjo. Buvo didžiai malonus! Bet, oi, koks biaurus tas jo malonumas! Pabėgau! Vos per lieptą perbėgti įstengiau.— Rodės, traukte traukė žemyn į vandenį.— Lyg čia būtų ramiau! Bet toks tamsus — juods tas vanduo!— Ak Mykol, kaip iškliūti!

MYKOLAS (*tęsdamas žodžius*). Kaip iškliūti? Tu per staiگا pabėgai! Karščiuos tai dar daugiau!

ALIUTĖ. Ką veiksiu? Jau mano kraujas toks! Kaip prigimts nuo tėvų tėvėlių! Nuo tėtyčio.

MYKOLAS. Sentėvio kraujas! Kurlink jis verčia?

ALIUTĖ. Jie mirė, sakydavo mano tėvelis! — Bet man mirtis — baugi! Nors kuomet norėčiau būti laiminga! (*Apglobdama Mykolą*) Laiminga su tavim — taip visiškai! (*Veidą gėdingai prie jo krūtinės glausdama*) Tik imki pilną sau prinosiają meilės dagą! Imk tu — tu — su viršum pilną saiką! — Tu! O — toliau — (*Atsitraukia nuo jo, po valandėlės, šnibždomis*) Sakyk, ar mums reikia didžios garbės? Ar ne toks jau baudžiauninkų likimas?

MYKOLAS (*akies mirksnį lyg nustebeš tyli, toliau lyg sau*). O dabar suprantu tą senį! Dabar tik suprantu! Esame sukirmėję jau net iš šaknų. Pats gint turiu, kas man brangu! Nusikratyk tą mintį, merge! (*Pagaudamas kirvį nuo krosnies*) Aš galą padarysiu jam! — Kad ne kitaip, tai tuo kirviu!

MIRKUVIENĖ (*vėl pabusdama*). Aliute! Ar dar — nėra Aliutės?

ALIUTĖ. Aš čia, motužėl! Aš čia!

MIRKUVIENĖ (*sučiuopdama Aliutę*). Tu čia? — O tai gerai! — Bet kur Mykolas? — Mykol!

Mykolas padeda kirvį ir prieina prie motinos

MIRKUVIENĖ. Kur Mykolas?

MYKOLAS. Šišion, motužėl!

MIRKUVIENĖ. Vaikeli — mano! Kentėti reikia — kantriai! — Taip lėmė — mums — likimas. — Žinai — mirsiu, — rytojaus — nebesulauksiu. — Kentė — jau — badėjau — viena! — Nei — matyt — nei girdėt. — Kur Aliutė?

ALIUTĖ (*glostydama Mirkuvienę iš antros pusės*). Ar neįjunti, motužėle?

MIRKUVIENĖ. Kentėkita — ir — judu! — Pasižadėkit — viską — kešti — ką — dar — uždės — mums — viešpats — mūsų — dievas — kaip kunigėlis — saky — da — vo. — (*Ilgą valandą tyli; nei Mykolas, nei Aliutė nieko neatsako*)

MIRKUVIENĖ (*lūkėjusi*). Žadėkita! — Bus — mirti — man lengviau! — Paliksiu — savo — vaiku — doru, — keš — kaip aš — ir viską.

MYKOLAS (*atsitraukdamas nuo motinos guolio, su didžiu nusiminimu*). Nežino ji, jog kešdamas negali pasilikti doru! Nežino! Mums kenčiant — ar dykūnas nenaikins dorybės!

MIRKUVIENĖ. O judu tyli! Žadėkitos! — Pasižadėkita! — Man nors — ant — mirties patalo! — Ir būsita — dievo — palaimintu! —

Abu vėl tyli

MIRKUVIENĖ. Kodėl — nesakot — nieko? — Pasiskubinkit! — Jau — rodos, artinas — man — giltinė! — Jau prie kojų! — Mat, Mykol, — paskuti —

MYKOLAS (*didžiai sujudęs, klaupdamas prie jos guolio*). Kęsiu — kęsiu — kiek galėsiu! —

MIRKUVIENĖ (*uždėdama ranką jam ant galvos*). Taip — ger —, ir danguje — pasi — maty — (*Apalpsta*)

ALIUTĖ (*dar labiau nuliūdama*). Dar nemirki, motužė! Dar ne! (*Glaudžiasi prie Mirkuvienės*)

MYKOLAS (*po valandėlės pasilenkęs klausos*). Dar, rodos, kvėpuoja.— Dar neatsiskyrusi! — (*Toliau, atsistodamas*) O! ką pažadėjau! Ką pasižadėti turėjau! — Nei — nesikeršyti! — nei nesiginti! — Viską — viską — kentėti!

MIRKUVIENĖ (*staiga atbusdama*). Oi! — Aš krintu! — Mykol! Aliute!

MYKOLAS. Motužė!

ALIUTĖ. Motinė!

MIRKUVIENĖ. Tai — miegojau! — Tai miegojau! — Atsigavau! — Sakydavo — senieji, kad tėvų tėvai visi iš naujo — užgem — kaip vaikų vaikai; bet pastoja vis silpnesniais, kad jų gimdytojai — apleidžia savo tėvų būdus! Galų gale žmonės tiktai sentėvių šešėliais telieka! — Todėl neapleiskita savęs — o tuomi — ir neapleiskita manęs, kuomet man vėl reikės — užgimti. — Kentėkit — ken — — oi — neger — —

Aliutė pašokusi atneša taurutę vandens ir nori duoti

MYKOLAS. Jau — vėl, ar miega?

Abu stovi, tyli

IX Reginys

Virbalienė, Mykolas, Aliutė, Mirkuvienė, Vysuomis

VIRBALIENĖ (*iš lengvo atverdama duris*). Oi, širdis ir dreba, taip dreba! Nenurimsta! Tas išgąstis tos baidyklės! Gali liga prisimesti. Būtinai turiu smilkyties. — Jau nežinau — — širdis lyg alpsta! (*Ji eina baimingai pas Vysuomį*)

ALIUTĖ (*pažvelgusi ir, Vysuomį išvydusi, anai bekalbant*). Kas tai? Mykol — ar ne —

MYKOLAS (*ramiai*). Keleivis! Meldė nakvynės!

Aliutė žiūri neramiai į Vysuomį ir į motiną

VYSUOMIS (*prisiartinančiai Virbalienei*). Eik tik, paikute!

VIRBALIENĖ (*prišokdama ir jam nukirpdama žirkklėmis mažumą barzdos*). Susimildamas, tik duok! (*Išbėga*)

Mirkuvienė junda. Mykolas ir Aliutė duoda vandens

MIRKUVIENĖ (*paragavusi*). Skanu — taip — ger — mieg — —

X Reginys

Virbalienė, Mykolas, Aliutė, Mirkuvienė, Vysuomis

VIRBALIENĖ (*grįžta ir, atplėsdama duris*). O dabar tik varykit iš buto tą seną baidyklę! Atein per lieptą — dykūnas — kaip sako jo tėvą —ėjus naktį per lieptą.— Kad nors drįščiau pasiskusti dėl tos baidyklės! — Bet ateis bene ir pas jus! Tai tu, Mykol, įduosi. — (*Užtrenkia greitai duris*)

MYKOLAS (*anai bekalbant, neramiai ėmė bėgti nuo guolio pas krosnį ir atgal; paima kirvį ir jį vėl padeda, sau*). Mirti, berods, galėčiau, bet ne ginties!

ALIUTĖ (*taipojau pašokusi, tuom pačiu laiku taria*). Oi, kaip bijaus! (*Ir vėl prie Mirkuvienės pasiklaupdama*) Motinė, neapleisk manęs! Mykol, eikš pas motužėlę!

XI Reginys

Orstenšteiniškis, Mykolas, Aliutė, Mirkuvienė, Vysuomis

Orstenšteiniškis įeina, išdidusiai apsidairydamas stoboj, nenusimdamas trikampės kepurės nuo galvos

Mykolas ir Aliutė, jam įžengus, pasikelia ir, jam priešais eidamu, giliai pasilenkia

ORSTENŠTEINIŠKIS. Tai iš tikro čia nubėgusi dailioji Aliutė! Neapsirikau! O kaip gal tokia miela mergaitė taip

nepatogiai pasielgti? Ką padarysiu bloga? Ar jau toks plėšrus? (*Mažumą luktelėja, į juodu žvelgdamas*) O kodėl taip nusiminių? Tark!

MYKOLAS (*kalbėdamas kas kartą labai nusilenkia*). Nepalaima prie mūsų, maloningasis dykūne!

ORSTENŠTEINIŠKIS (*su žingeidumu*). Kokia nepalaima?

MYKOLAS. Motinėle marinama.

ORSTENŠTEINIŠKIS. Ei, ką tu sakai! Betgi — tai tik niekis! Mirtis ne taip labai skubinasi! Pasveiks! Matysi!

MYKOLAS. Jau beveik šeši mėnesiai, kaip nei iš patalo!

ORSTENŠTEINIŠKIS. Vis dėlto dar nėra reikalo nusiminti! Bet būtum galėjęs seniai man pasiguosti. Ar nepažinai geros mano širdies? Niekuomet nei neklausiau, kodėl ji nebateina baudžiavon! Maniau, sena, tesiilsie! Nors dabar žinosi, jog tokie vis buvo fon Horstenšteinai!

MYKOLAS. Maloningas dykūne, mano tėvas tankiai pasakojo, ką mes iš savo maloningųjų dykūnų sulaukę esame!

ORSTENŠTEINIŠKIS. Tai ir žinosite, kaip reikia pasielgti. O dėl motinos nenusiminki! Tokių senų lietuvininkų tai nieks neįveikia! Ar ne taip? Tai tik nurimk!

MYKOLAS. Nepalaima griūva iš visų pusių ant manęs!

ORSTENŠTEINIŠKIS (*su nauju žingeidumu*). O kas tai dar būtų?

MYKOLAS. Karvutė mano braudamos įstrigo ir nužuvo.

ORSTENŠTEINIŠKIS. Tik visai menkas dalykas! Prirengsiu judviem vestuves, dovanosiu ir karvę! O ką dabar besakai?

MYKOLAS. Didžiai malonus — maloningasis dykūnas!

ORSTENŠTEINIŠKIS. O ką sako dailioji Aliutė? Tik ir bus protinga! Ar ne, Aliute? (*Priėjęs, ją už smakro nutvėręs, sako*) Na, tik žvelki į manel!

Aliutė, nuleidusi galvą, tik skersa akimi žvilgterėja

Ar išveiziu, lyg norėčiau tavo nelaimės? Didžiai tavęs pamilau! Kaip galėčiau tau ką bloga padaryti! Eisi pas mane! Būsi

kaip dykūnė! Būčiau tavę seniau įžiūrėjęs, nebūtumei tiek vargti privaliusi. Tai lig vestuvių pabūsi prie manęs! Visaip tad prisiruoši joms! (*Tyli valandėlę*)

Ir Aliutė, galvą nuleidusi, tyli

ORSTENŠTEINIŠKIS (*ją glostydamas*). Nieko nesako mano dailioji Aliutė?

ALIUTĖ. Ar tai tuoj?

ORSTENŠTEINIŠKIS. Kuo veikiau, tuo geriau! O šiuose namuose tu jokiū būdu šį vakarą nebesasiliksi! Ar girdi?

ALIUTĖ. Nėra man, kur galėčiau nueiti. Tėveliams pasimirus, užaugau čia!

ORSTENŠTEINIŠKIS. Tai dar geriau! Žinosi, kur dabar nusiskubinti reikia! Mykol, tu pats rūpinsies, kad paklausytų!

MYKOLAS (*dantis sukandęs*). Rūpinsiuos!

ORSTENŠTEINIŠKIS (*išimdamas iš dėželės žibantį retėžėlį ant kaklo kabinti, rodo Aliutei*). O štai, Aliute, ką tau dovanuojul! Ar dabar matai? Su tavimi kitoks dalykas, negu su kitomis baudžiauninkėmis. Tavo grožybė verta, kad būtų puošiama! Tai imki, dailioji mergaite! Imk ir ateik!

Aliutė ilgstinasi ir žiūri skersai į dovaną

ORSTENŠTEINIŠKIS. Tik imki, paukštyti!

ALIUTĖ (*staiga paimdama*). Dėkui, maloningasis dykūnė!

MYKOLAS (*svyruoja atbulas prieš sieną dejuodamas*). Ak! —

ORSTENŠTEINIŠKIS. Ką sakai, žmogau?

MYKOLAS (*didžiai nusilenkdamas*). Nieko, maloningasis dykūnė!

ORSTENŠTEINIŠKIS (*Aliutei*). O tu — ateisi?

ALIUTĖ (*vėl ilgstindamos žvelgia į dovaną ir į dykūną ir sako šnibždomis, galvą nuleisdama*). At-ei-siu!

*Mykolas, į sieną atsiremdamas, visai išgąstingai pažvelgia
į dykūną, tojo nematomas*

ORSTENŠTEINIŠKIS. Tai ben protingai! O jei kuomet prireiks judviem mano malonės, sakyki drąsiai! Išpildysiu! — Bet lauksiu — o tu ateisi! — Pasilikite sveiki! (*Apsisuka eitų. Išvysta, prie durų artyn priėjęs, Vysuomį ir, didžiai nusigandęs, traukiasi atbulas*) Ha, was? Kas — tas? — tas? — čia?

VYSUOMIS (*rimtai, iš kertės atsikeldamas ir prie Orstenšteiniškio prisiartindamas, labai tvirtai, bet ramiai*). Nenusi-
gąski, vaikel! Tik pikta sąžinė tesibijo!

ORSTENŠTEINIŠKIS (*atsipeikėdamas*). Aš vaikas? — Kam aš vaikas? Aš nusigąstu? Kas tu toks man? Ar ne ans valkata, kurį liepiau suimti?

VYSUOMIS. Tik būki ramus, vaikel! Aš nesugriebiamas valkata! Aš tikrasis esu šio krašto dykūnas! O kad pavidalas mano ir tėra tik lyg koks šešėlis, žinoki: tu ir visi tau lygūs, jį pamatę, dreba!

ORSTENŠTEINIŠKIS. O aš tą šešėlį ant kartuvių pakabin-dinsiu! Vėjai jį tuomet veikiai išblaškys! (*Kreipiasi į Mykolą*) Kaip tas atėjo į tavo namus? (*Apsidairydamas*) Ar kokie spąstai čia? Ar?

MYKOLAS. Nepažįstu jo, maloningasai dykūne! Nuvar-gęs užėjo, kaip koks pakeleivis, ilsėtus!

ORSTENŠTEINIŠKIS. Kuomet atėjo?

MYKOLAS. Pirm valandėlės, maloningasai dykūne!

ORSTENŠTEINIŠKIS. Taip! Taip! Gerai pataikyta! — Pri-
ėmei jį, tai jo nebeišleisi, kol nepaliepsiu patsai. Ar supranti?

MYKOLAS. Suprantu, maloningasai dykūne!

ORSTENŠTEINIŠKIS. Savo galva atsakysi man už jį, jei jis iškliūtų man iš rankų! Tuoju su vyrais grįšiu iš rūmų. Aliute, prisiruoški eiti tuomet drauge! (*Greitai išeina*)

Mykolas giliai nusilenkia prieš jį. Aliuté taipojau

XII Reginys

Mykolas, Aliutė, Mirkuvienė, Vysuomis

Vysuomis labai ramiai eina į kertę ir atsisėda, pasiremia ant savo kanklių ir žiūri didžiomis akimis į Mykolą
Mykolas rankas sugniaužęs stovi ties durimis ir žiūri lyg nesavojį į Vysuomį
Valandėlę tylu

ALIUTĖ (*pašveitalu džiaugdamos*). Jis, rodos, nieko blogo man nenori!

MYKOLAS (*žygiu sukrutęs, pažvelgia į Aliutę, toliau į duris ir šoka prie kirvio, per dantis sakydamas*). Aliute!

ALIUTĖ (*nusigandusi*). Mykol!

MYKOLAS (*baugiu balsu*). Žūt mums — ar jam! Nėr kito kelio!

ALIUTĖ. Meski tik kirvį, mylimas, tik meski!

MYKOLAS. Mesk tą pašveitalą! Po kojų! Ar girdi? — Po kojų!

Aliutė ilgstinas

MYKOLAS. Ar jis taip greit papirkt galėjo tavo širdį? Ar tiek tevertas tau skaistumas, kurį tiek branginau? Ar tiek ir tavo meilė?

ALIUTĖ (*susiprasdama*). Ak Mykol! Štai! (*Ir, mesdama pašveitalą, nori Mykolą apglobti*)

MYKOLAS (*nieko nebodamas, ima trypti pašveitalą*). Taip sutrypkim savo vergiškumą! Taip į plentą!

ALIUTĖ (*nerimastingai*). O kas dabar? Kas bus? Dieve! Mykol!

MYKOLAS. O aš dar šišion! (*Su džiaugsmu*) Oi kirvi!

MIRKUVIENĖ (*tartum pabudama ir išgirdusi*). Mykol! Mykol! Ką tu keti? —

MYKOLAS (*lyg nusigandęs*). Nieko, motužė! — — O tik turiu!

MIRKUVIENĖ. Kentėkit — viską! — Vaikeliai, kentėkit!

MYKOLAS. Ir žadėjęs! — Tik lieka — mirt — pačiam!
(*Kreipiasi į duris ir, išvydęs Vysuomį*) Nors tu man ką patar-
tumei!

ALIUTĖ (*prie Mirkuvienės, kuri didžiai nerimastauja*). Kę-
sim, motel, kęsim viską! Tik būk rami!

VYSUOMIS (*Mykolui*). Ką likimas uždeda, reik nešti, bet
ne ko prašo pikti žmogaus — troškimai!

MYKOLAS. Ne? Ne? O kaip?

VYSUOMIS. Kur žengia dabar — troškimai?

MYKOLAS. Žengia — troškimai?

VYSUOMIS. Ar nesvyruos po jais ir lieptas? O vanduo
sriaunus!

MYKOLAS (*žiūri lyg nesuprasdamas*). Lieptas svyruos —
vanduo — (*Sušunka*) Ir aš likimo pirštas! (*Šoka laukan pro*
duris, jas užtrenkdamas)

ALIUTĖ (*pašokdama paskui jo*). Mykol! Mykol!

VYSUOMIS (*pasikeldamas jos sulaikytą, labai ramiai*).
Likims — tevaldo!

ALIUTĖ (*suklupdama*). Susimilki, dieve, maloningojo dy-
kūno, su-si-milk — ir —

Tylu

XIII Reginys

Mirkuvienė, Aliutė, Vysuomis

MIRKUVIENĖ (*pradeda sunkiai dūsauti*). Mykol! My-kol!
Mano vaikeliai!

Aliutė pašokusi puola pas senąją

MIRKUVIENĖ. Kur My-ko-las? — Kur? Kęskit! Kęskit! —
O — likit.— Rašte rašyta: Aš at-si-ker-šy-siu!

ALIUTĖ (*vėl pašokdama ir kambaryj lyg be proto laksty-
dama, taria atsikartodama*). Kaip man baugu! Ak Mykol! My-
kol! (*Ir vėl grįžta pas Mirkuvienę, pasiklaupia prie jos guo-
lio, apsikniaubdama*)

Valandėlę viskas tylu

MIRKUVIENĖ (su ypatingu ramumu). Ar — ar gal būti? — Ar teisybė? (Atsisėda) Mano — My — kolas — My — ko — las — (Skaudžiai suklykdama) Mykolas žmogžudys! Dieve, susimilk! (Aukštynoka virsta)

ALIUTĖ (globdama Mirkuvienę, vaitoja). Ak Mykol! Mykol! Žūva — viskas! Motužėlė — miršta! — Ji — miršta. (Klūpodama verkia)

Ilgai tylu

XIV Reginys

Mykolas, Virbalienė, (Mirkuvienė), Aliutė, Vysuomis

MYKOLAS (įeina išbalęs, tyliai galvą nuleidęs, eina pas motinos guolį ir pasiklaupęs iš antros pusės). Nenutark, motinė! — Kenčiau — ir gyniaus!

Ilgai tylu

VIRBALIENĖ (įkiša galvą pro duris). Ar kas atsitiko? Buvo toks rėksmas, ar lauke, ar šišion?

Viskas tylu. Eina pas lavoną, žiūri į jį

Ar tai — kad — ji — pasibaigusi? — — — Ir be kunigėlio! Ben pasimelskime už josios vėlę? — Taip smagu pasismilkius! (Atsiklaupia asloje)

Lauke kyla didis žmonių rėksmas. Girdėti, kaip šen ir ten bėgioja

XV Reginys

Kūnelienė, Virbalienė, Mykolas, Aliutė, Vysuomis, (Mirkuvienė), vėliau keli kaimynai

KŪNELIENĖ (puldama į kambarį, be žado). Ar girdite, kaimynai: dykūnas — Jūravoje — skęsdamas šaukia. — Vyrų — bėk — bėkime visi gelbėti! (Šoka laukan, duris palikdama praveras)

VIRBALIENĖ (anai įėjus, pašokusi ima bėgti po kambarį lyg papaikusi ir toliau, Kūnelienei išbėgus, rėkia, atkartodama žodžius). Dangus griūva! Dangus! Kur dingsiu? Pasaulio galas! Mūsų nuodėmės! Mūsų nuodėmės — o, dykūnas — maloningasis dykūnas — už visus — visus! Toks jau-

nas, dailus, sveikas! Ak tu, dieve! — O jūs beširdžiai! — Kas dabar bus? Kas mus aprūpins? Ak tu mano! Nors melskimės! Gal dar išgelbės! Gelbėkit! — Gelbėkit! (*Suklumpa ir meldžiasi tyliai*)

Rėksmas lauke nuolatinis

I KAIMYNAS (*įžvelgdamas pro duris ir įeidamas, kiti už jo*). Ir nei karčių, nei virvių — nieks nesusigriebia!

II KAIMYNAS (*išokdamas*). Nors duokite degantį šakalį!

Sustoja abu

I KAIMYNAS. O tai ir čia — lavonas!

II KAIMYNAS. Mirkuvienė — ir išvargusi!

Abu nutyla, nulenkdamu galvas, tyli valandėlę ir tuoj šoka laukan. Viduje tylu, lauke rėksmas ir bėgiojimas nesiliauja

XVI Reginys

Kūnelienė, Virbalienė, Aliutė, Vysuomis, Mykolas, (Mirkuvienė)

KŪNELIENĖ (*vėl išoka*). Nebegyvas! Nebegyvas! Jau plaukia lavonas pasroviui! Maloningasis dykūnas! Nelaimė! Bangu!

VIRBALIENĖ (*atsistodama*). O ar ne mano tiesa? Kas kaltas? (*Rodydama į Vysuomį*) Tai, kur žmogžudys besėdįs! Beğsandindamas nekaltus žmones! Beskandindamas nekaltuosius!

VYSUOMIS (*pasikeldamas ir savo kankles bei savo lazda pasiimdamas, ateina į priešakį*). Tik susiprotėkite ir supraskite, kur esą. Žvelkite ten ir tylėkite! — Jau trauksiu tolyn savo keliu. Ką likimas man uždavė, pradeda pildyties. Jau randasi tokių, kurie nors nori sau žmonėmis tapti! (*Tarpduryje*) Mykol! Ženki žmoniškumo taku! O kad tu, ar tavo vaikai, ar tik ir vaikų vaikai, išgirsite skambant iš kapų, iš miškų, iš daubų ir nuo kalnų mano kanklių stygas, tuomet žinokite, jog jaunas vėl Vysuomis! Savo žmoniškumo krauju jūs jį atgaivinate! Tuomet pavasaris tėvynei bus atėjęs!

Uždanga

Šventa ugnis

ŠVENTA UGNIS

Misterija trijose dalyse

Regykla: Regyklos išvaizda — kaip „Angoje“, tik pačiam jos viduryje tuščia, ir ūkanos čia neb nudrikusios lig žemės. Vyriausieji atsitikimai lygiai šitoj vietoj atsilieka. Toliau gilumon plynia žymiai kyla aukštyn ir dingsta labai didžių medžių tankumyne

Įžymus didis senovės kapas, kurs įžambiai plynioj po kairės pusės guli. Vienas jo galas ten, kur tuščias plynios vidurys, antrasis, smailusis galas, — priešakyj, po kairės. Po dešinės nuo pat gilumos, tarp krūmelių bei kelmų, matyti takelis, kursai, beveik visai priešakin prie krašto priėjęs, atgal metasi į vidurį ir skersai per senovės kapą dingsta gilumoj, po kairės. Kita kas visai kaip „Angoje“

L a i k a s: Praeitis, Dabartis, Ateitis

A s m e n s:

TAUTVYDA, kaip „Angoje“

MERGAITĖ, lietuvaitė, dailiai lietuviškai tautiškai apsitaisiusi; vėliau pasirodo kaip sena moterėlė, ant galo — kaipo Daiva

DUOBKASYS, didis gigantiškas vyriškas pilkas pavidalas; barzda ir plaukai žili ir labai ilgi, akys didžiai įdubusios, veidas žymiai išbalęs

VERSTYS, savo tautos atsižadąs lietuvis; iš pradžios duobkasys, vėliau kelevnis ir pirklys

DVI LIETUVI moteri, vidujo amžiaus, įmanytinai dailiai apsitaisiusi

GIRTUOKLIS, žmogus vidujo amžiaus, apsitaisęs juoda sermėga su rausvu kaklaryšiu.

KELEIVIS, augalotas vyras, ilga tamsiai ruda barzda, gražiai apsitaisęs, kaip didžiūnų būdas

DAINUOTOJŲ būrys

PŪSLYS, savo šventumu pasipūtęs, be tautiško jausmo lietuvis, apsitaisęs juoda ilga sermėga ir rudu kaklaryšiu

KAULIUS, lietuvis mokslininkas su akiniais; karšto tautiško jausmo žmogus, paprastai apsitaisęs

KELIOS MERGAITĖS lietuvaitės, kurių dvi kalba

VISAS SPIEČIUS VAIKIUKŲ kašutėmis rankose

KELI VYRUKAI, užjaučią mokslininką

AINOKAS, be tautiško jausmo lietuvis, Tautvydos kaimynas

KIŪTRA, karštas lietuvis, partijos žmogus, apsitaisęs lyg kokia uniforma

ŽMONIŲ lietuvių daugybė

Pirmoji dalis

I Reginys

Duobkasys ir Verstys

Žalsva silpna šviesa liejasi iš viršaus į regyklos priešakinę dalį

D u o b k a s y s, pasirėmęs ant spato, stovi, rūkuose vos matomas, gilumoj, po kairės nuo žiūrėtojų, už senovės kapų kalnelio

VERSTYS (*uždangai pakilus, žengia iš priešakio pagal kalnelį įžambiai gilumon, tartum kalnelio ilgį žingsniais matuodamas, su savim vilkdamas spatą; sustojęs atsigręžia ir taria sau, lyg susimąstęs*)

O — tik ir nuostabu!

DUOBKASYS (*vis labai rimtai ir gramzdžiai kalbėdamas*)

Kas — nuostabu?

VERSTYS

Tas mano darbas.

DUOBKASYS

Nors darbas!

VERSTYS

Tai lyg iš miego busčiau!

Kaip čia ir pakliuvau

prie tokio darbo?

Nesuprantu!

Tamsus vidurnaktis!

Visur pilki šešėliai slankioja!

O šitas mano darbas —

jau koku tik jisai pavirto!

Plaukai net šiaušiasi!

DUOBKASYS

Ir tarsį didis daiktas

ankstybą rytmetį iškasti duobę!

VERSTYS

Matau gana gerai,
kad jau kitu pastojo mano darbas!

DUOBKASYS

Teisybė, kasant pasirodė,
kas apdengta ilsėjos kapuose!
Kas čia būt nuostabaus?

VERSTYS

Ką aš matau, man nieks nebepraslėps!
Apkast ramiai galėjau.
Vienok dabar — gyvybė stojas,
man dirbant, iš po žemės,
iš probočių kapų! —
Kas čia tik atvedė mane?
Baugu, kaip dulkės atsigaua!
Jau bėga šiurpuliai!
Nors pats likims neimtų vyti!
Kaip tik iškliuvus iš jo kilpų?
Nenoroms įsipainioji!
Nebiškenčiu! Einu!

DUOBKASYS

Tik nepaliksi savo draugo!

VERSTYS (*sustoja, tik dabar suprasdamas draugą turįs*)

Tu — draugas?
Kas dedas tik jau su manim?
Ar šiaip ne vienas kasdavau,
kad reikdavo palaidoti — lavoną?
Dabar — tu — draugas?
Gal — pats šį darbą taip man iškreipei?
Ar — baisiai — tik dabar — sapnuoju?

DUOBKASYS

Kas tai sapnuot, o kas budėt?
Jau mudviem darbas toks!
Tu mėgai tik apkast,
kas rodės nebebuvo gyva.
(Berods, ir dar toliau reikės

ne vieną siūsti pragaran!)
Vienok tu ir žinai, kaip kalbama,
būk, Lietuva — didi kapai,
o laiks priėjęs kaulus rankioti.
Tai kaskiva! Netinginiuok!
Ir tik žiūrėk, kad daug iškastum!
Čia kaulai ne numirėlių!
Gyvieji stojas mudviem iš kapų!

VERSTYS (*nusigandęs žiūri į kapą ir, lyg sustingęs, į savo draugą*)

O kas — tu — tu? — sakyk!
Ir — kaip — aš — pakliuvau
tau į tarnybą — išguldyk!

DUOBKASYS (*labai rimtai*)

Matai, toks tu, toks aš!
Ir su tavim sykiu aš stojaus
prie šio svarbaus ir didžio darbo!

VERSTYS (*mažumą prisiartindamas, grūmojančiu balsu*)

Taip man tu neiškliūsi!
Dar pasakysi, kas tu toks!

DUOBKASYS (*lipa ant šalia stovinčio kelmo, tiesdamas į nuostabų didumą, ir taria*)

Tai pats pasižiūrėk!

VERSTYS (*traukiasi atbuls*)

Ar — šmėkla tai — kokia?
Nejaugi — nor praryt?

(*Ima bėgti*)

DUOBKASYS (*tvirtu, įsakančiu balsu, bet negreitai*)

Sustok!

Verstys sustoja, spatą iškeldamas atsigtinę

O! jūs silpni šešėliai!
Nesižinajime palaidoti!
Kad pradėdat suprast gyvybę,
kad laikas būtų prisikelti,

tad baimė apdumia akis!
Bedirbant stropiai po kapais,
jie virstų jums laukais derlingais!
Bet reik drąsos, reik ir tvirtumo,
kad iš kapų sužadinus gyvumą!
Tik eik jau, eik ir dar gyvenk!
Nuo darbo neištrūksi!
Kitaip — o dar bene baugesnis
gyvenimas tau stosis iš kapų!

Verstys lyg nuo virvės paleistas sprūsta gilumon

DUOBKASYS (*tebestovėdamas ant kelmo*)

Ak, bėkite, kiek norite, šalin!
Jau tos gyvybės nebuslopinsit,
kurią sužadinu, bedirbdamas
slapčiai vaikų tėvynės širdyse!

(Su svarbumu)

Kas ilsis po žeme,
tesikelia į viršų!
Slankiojantieji rūkai
tesutver, kaip rasos lašus,
gaivius, veiklius pavidalus!
Bet, kurs tėvynei jau numiręs,
tas pragaran tegrimzta!
Taip Lietuvoj naujai prašvis
tėvynės meilė, tikras žmoniškumas,
žmonių širdyj — šventa ugnis!

(Nulipdamas)

O kad įvyktų — nesiliaudamas
aš rausinėsiu probočių kape.

(Sustodamas)

Kaip amžių neužgaunamas akmuonis,
dar gyvas pat ir kapuose — Vysuomis!

(Iš lengvo dingsta kape)

Valandomis iš apačios sudreba rūkai, ir krūmai sukrunta

II Reginys

Tautvyda

Silpna melsvai rausva šviesa liejasi iš viršaus į regyklą

TAUTVYDA (*Duobkasiui paskutinius žodžius tariant, at-
eina palengva takeliu, ką priešakyj pro plynią bėga. Jis žiūri
su pasiilgimu į plynios tamsumą ir taria*)

Sunku tik taip iš tolo žvelgti!
Artyn prieiti traukte trauk mane!
Mielai aš kęščiau ir nuliūščiau,
ir pasidžiaugčiau, ginčiaus, žūčiau,
nors tik iš naujo čia galėčiau stoties,
kur, Mantvydu bebūdamas,
kaip atsiskyrėlis žuvau,
o kaip Mykols iš lengvo tik,
kas brangu man, apgint susipratau!

(Apsižvalgydamas)

Bet — lyg aš vienas!
Ir viskas taip tylu.
Ta plynia — ir aš pats,
lyg nebegyvu — jau abu!
Skaudi — tokia teisybė!
Apleistas savo sapnuose!
Apleistas mylimos Daivos!
Klausyti pamiršau!
Už tai grimzte ir nugrimzdau,
kur vis tamsių sapnų tik maišos rūkai!

(Luktelėjęs)

Ir stoviu čia!
O kas dar buvo lyg gyvybės pilna,—
vos tik šešėliai praeities garsios.
Ir savo saulės nebregiu!
Tačiau be jos gyventi negaliu.
Patsai jau lyg šešėliu pavirstu!

(Širdingai)

Ar tu manęs nebatsiminsi,
užvis mylėtoji Daiva?
Kad nors išgirsčiau balsa,
pajausčiau mieląją artybę!
Su tavimi man viskas dingo!

(Klausydamos dairo)

Ir nieks! Tik rūkai slankioja!
Tamsybė baisiai slegia
širdies pasiilgimo kraštą!
Ak, darkart kreipkisi manėspi!
Tu tik mane mylėjai
ir vis širdingai palydėjai!
Su pasiilgimu žvelgiu tavėspi!

(Vėl mažumą luktelėjęs)

Bet kaip nebuvo, taip nėra!
Tie rūkai neišduoda
ir nei menkiausio balso!
Nutilo vėtros!
Kas buvo — praūžė.
Ir štai — tylu,
ir viskas — nebegyva!
Man tik pasiilgimas lieka
dar karštas, kaip gyva liepsna!
O šišion, rodos, jai prašvist vieta!
Bet kaip vėl susiprasiu?
Kaip vėl gyvybę susirasiu?

(Sėdasi prie stuobrio ir ant jo pasirėmęs mąsto)

III Reginys

Mergaitė, Tautvyda

Tautvydai paskutinius žodžius betariant, gilumoj skaidriai sušvinta, ir po to regykla pasilieka mažumą šviesesnė, negu pirma; matoma ateinanti, šen ir ten tarp rūkų vaikštinėjanti

MERGAITĖ *(iš rūbų lietuvaite; ant galvos turi vainikėlį su blizgančiu ant kaktos kibančiu pašveitalu, lyg rasant lašu.*

Artinas iš lengvo ir, tyliai priėjusi, deda Tautvydai ant peties ranką, tardama)

Tai atėjau.

TAUTVYDA (*pirmiau vos galvą pakeldamas, bet iš lengvo akyliau į jos veidą žvelgdamas*)

Tu — atėjai? — Bet — kas?

MERGAITĖ

Man rodės, kad nueit
lig šišionai turėčiau,
kad aš kaip nors
tau patarnaut galėčiau!

TAUTVYDA (*nustebęs žiūri į ją*)

Man reikia — rods! — Vienok?

(*Sau patylomis*)

Gal būt, pavidals toks!
Šviesos apsireiškimo
ir lyg — — tikrai — nėra!
Bet jos artybė jaučiama.
Ir balsas, rodos, jos!
Ir — neapsakoma palaima
širdis man prisipildo!

(*Atsikelia ir pasistoja šalia jos ant plynios krašto*)

MERGAITĖ

Kame norėtum, kad padėčiau?

TAUTVYDA (*dar vis susimąstęs į ją žiūrėdamas*)

Nei nežinau!
Bet pasilik!
Artybė tavo —
pagalba man geriausia!
Pasiilgimas šišion atvedė mane, —
būk, aš matysiąs čia
gyvybės pilną — Lietuvą,
ir sau atsigalvinimo
dalelę — pasiimsiąs.—
O, mat, jiji — lyg nebgyva —
ir mano dar naikin gyvybę.

MERGAITĖ

Žmogus išveizdi toks,
kokia širdis yra.
Be ne taip jau ir Lietuva.
Todėl jos širdį turiv žadint.
Tai bus graži ir bus gyva.

TAUTVYDA (*mąstydamas*)

Jos — širdį — žadint?
O kaip? — Ar tai tu nežinai?

MERGAITĖ

Nereiktų atsidėjus laukti
gyvybės gauti iš tėvynės.
Pradžia jos duota kiekvienam.
Tą reik dabar auginti
ir nuolatai kitiems dalinti.
Žmogus tėvynėje tiek gyvs yra,
kiek ji jame, jo širdyje gyva!
Kad čia šventa ugnis
lyg ant senovės aukuro sušvis,
tad mums pastos gyva tėvynė.

TAUTVYDA

Kaip tu tik ir sakai?
Manyj lyg viską apverti!
Ar gal pati Daiva esi?

MERGAITĖ

Aš lietuvaitė!

(*Rodydama*)

O tai — tėvynė mano!

TAUTVYDA (*visai nustebęs*)

Tėvynė tavo?
Ar galima?
Tokie žiedeliai žydi čia?
O aš, — aš sau maniau:
ji negraži ir — negyva!

MERGAITĖ

Graži tikrai tėvynė.
Ką myli, tat gražu.
O meilė nor mylėti,
kaip saulė nor spindėti!
Tuomet žydėte žydi viskas!

TAUTVYDA

O gėdinties beveik turiu —
toks menkas, mažas aš esu!

MERGAITĖ

Mylėti gal kiekvienas.
Per menkas nieks nėra.
Ir nieks nėra per žemas.
Didybė taip atsiekiama!
Todėl išmok mylėti!

TAUTVYDA *(su karštumu)*

Mergaite, tu, kaip koks stebuklas,
sužadini man visą viltį,
sužadini jėgas manyj visas,
sužadini ir gyvas man liepsnas!
Jau nyksta, kas tiek liūdnino mane!
Tėvynę suradau,
sutikdamas tave!
O duok man pasistoti,
kur aš apreikšt galėčiau,
kaip man širdis pilna,
kad, būdamas mylėtoju,
ir savo veikimu visu
išrodyčiau, kiek myliu.

(Ima jos ranką)

MERGAITĖ *(mažumą traukiasi nuo jo)*

Tu miels berneli!
Ar iš tiesos nesupranti?
O tas, kurs myli širdimi,
neklausia, kaip apreikšti meilę.

Jis myli, kur jisai.
O kurs veiklus tikrai,
tas dirba, kur jis stovi,
by tik širdings jo darbas!

TAUTVYDA (*labai švelniai*)

Dabar tesuprantu
širdies pasiilgimą!
Maniau jį ieškant vien tėvynės
ir jos palaimos, jos kilimo.
Bet, širdyje sušvitus gaisrui,
matau, kas traukte traukia
su neapsakomu skausmu!

(*Karštai*)

Aukštesnės meilės nebėra
už tą, kuria tave, mergaite, myliu!
O! kaip mane ji pildo!
Ir visas mano amžiaus darbas
tik vienas būti gal:
tave, tave mylėti!

(*Nori ją apglobti*)

*Mergaitė atsitraukia nuo jo. Tautvyda lyg sugédintas nusi-
kreipia*

MERGAITĖ (*jį ramindama*)

Ak miels berneli,
ką tu dabar tari?
Taip greitai pamiršai,
koks mudviejų uždavinys!
Kurs myli, nieko sau negeidžia.
Mylėt yra žinot vienybę,
nepasimėgt pavidalais,
kur susirast vienybė nesileidžia.
Tau reikals dar pritirt skausmų,
o man — su tavimi kartu iškęsti jų.

(*Nueina liūdna gilumon ir atsigręždama rūkuose taria iš
lengvo*)

O mylims mano,
nors šventajai ugnelei
neduoki niekuomet užgest širdyj!

*Sušvinta vėl rūkuose, ir ji dingsta. Regykla vėl temsta, ir vėl
randasi iš lengvo žalsvoji šviesa*

IV Reginys

Tautvyda, Duobkasys

TAUTVYDA (*staiga krustelėjęs, Mergaiti paskutinius žo-
džius tariant, stovi lyg sustingęs. Po valandėlės tartum pa-
busdamas taria*)

Kas buvo, ką regėjau?
Visai nesuprantu!
Tai saulė užtekėjo
ir vėl jau nusileido.
Dar lyg jaučiu jos mieląją artybę!
Oi, kad ją sulaikyt galėčiau!
Viena ji man tėvynė!
Nenoriu nieko šiaip!
Lig pat pasaulio galo eičiau,
kad ją tik vėl suradus!
Bet ji — ji lyg pati — mane atstūmė!

Tu juods likimas, tu!
Ko tu tik nori iš manęs?
Išvien tu man sunaikini
gražiausius žiedelius vilties,
o ir veikimo purgas!
Iš amžinybės tu,
kaip miegas iš nakties,
parėjęs prie pasilpusio sustoji
ir tik šaipais iš jo!

Tačiau aš eisiu,
nors ir suklopčiau sapnuose!

(Eina gilumon)

DUOBKASYS (*iškildamas mažumą iš kapo, išmeta kaukolę*
Tautvydai po kojų, tardamas)

Saugokis! Mat,
senųjų kaukolės,
tos ne iš molio!

TAUTVYDA (*stabelėjęs*)

Kas tai? Kaip nuostabu!
Ar ne kapai ir duobkasys?
Pirmasis žingsnis meilei vyti,
ir jau mirtis — man grumzdžia!
Iš kaukolės — ji šiepias į mane!

DUOBKASYS

E, kokią meilę tu vijai?
Į prieglobstį mirties įtrauk vieną!
Vilioja į gyvybę tik antra!

TAUTVYDA

Nėra dabar man laiko
gyvybės ar mirties atbot!
Aš ieškau jos,
kuri brangesnė man už viską.

DUOBKASYS (*vis pasilikdamas tik mažumą iš duobės*
iškilęs)

Tai toks tu jau smarkus!
Bet valandėlę nors parimk!
Bene dar atsitrenksi štai
prieš šituos kaulus.
Žiūrėk, kas mūsų buvo probočiai!
Mes tik prieš juos vaikiukai,
sulyginant tik šiaudgalviai.
Bebėgdamas neatsitrenk prieš juos!
Gal subyrėti tavo kaukolė.

TAUTVYDA (*pasilenkdamas paima kaukolę ir, į ją valan-*
dėlę stelgęs, taria)

Iš tikro įstabu!
Ta kaukolė tuščia, kaip rodos,
tačiau iš jos lyg koks stebuklas spindi.
Iš tikro, įstabi dirva — tėvynė!

V Reginys

Merginų būrys, Tautvyda, Duobkasys

Silpna rausva šviesa liejasi iš viršaus į regyklą. Girdėti iš tolo, Tautvydai dar bekalbant, kaip merginos dainuoja. Eina jos rūkuose skersai iš kairės dešinėn per regyklą. Kelios visai arti. Dainuoja

Sėdžiu ant kalnelio sau dainuodama.
Mielas tas kraštelis! O tai Lietuva!
Bestovįs bernelis va po aužuolu!
Susimąstęs žvelgia; tyl kaip su skausmu.
Rieda ašarėlė jam per veidelius.
Leidžiasi saulelė, sveikin kalnelius.

MERGINŲ VIENA (*tu tarpu priėjusi žvelgia į duobę, kur Duobkasys, ir, pertraukusi dainą, taria*)

Tik eikite žiūrėti!
Nei kapuose neduoda
senųjų kaulams pailsio!
Mat, probočių kapus išrausinėja!

(Tardama Duobkasiui)

Ar tu lietuvis, o nesidrovi
taip métyti senųjų kaulus?

Kitos merginos prieina

DUOBKASYS

Tai, mat, kaip viskas turi savo naudą.
Šiandien lietuviai jau beveik be kaulų.
Kad puspuvius šiuos pasiims,
tai bus dar gal šiek tiek ben vyrais!

KITA MERGINA

Užaugš ir Lietuvai gana tokių!
Ar mes merginos jau be kaulų?

PIRMOJI MERGINA

Ir tu dar tyčiokis!

ANTROJI

Tai tyčiojims! Bet ko čia stovim?

(Ji ir kitos nueina tolyn dainuodamos)

Ko gi nebdainuoji? Miel pasiklausyt!

Ak, tėvynės žodį tu tarei, mergyt!

Kaip seniai, šalele, nemačiau tavęs!

O tėvynė laukė, taip dar lauk manęs!

(Paskutiniai žodžiai visai iš tolo beskamba)

*Pirmoji mergina, kitoms einant, žiūri dar valandėlę į duobę
ir paskui eina*

VI Reginys

Tautvyda, Duobkasys

DUOBKASYS *(į nueinančias merginas pažvelgęs, kol dar
nenutilo viskas, taria)*

Gyvybė, mat, merginų gyslose!

TAUTVYDA *(susimąstęs)*

Toks ypatingas jų balsas!

Ir vėl pasiilgimą man sukėlė!

Nebūčiau niekuomet tikėjęs,

jog tiek tėvynė dar gyva!

Tai lyg ant rūkų plaukte plaukia

žydra — tėvynės meilė!

DUOBKASYS

Tų rūkų glūdumose

daugiau gyvybės paslėpta,

negu manyte numanai.

Tik reik gyvybei duot prisiviliot,

o nesileist varyti prievartai,

kuri, nežinoma širdyj,

lyg rausia, graužia, skaudžia,

mane primindama žmonėms.

(Iš lėto dingsta kapuose)

TAUTVYDA

Kaip aš jausmų ir draskomas!
Ar tai gal ne tėvynės meilė žydi,
kad mylima mergaitė myli?

(Ir greitai padėdamas kaukolę)

Eik, eik tik man iš kelio!
Aš josios meilės trokštu!
Jaunybės kraujas teka
man greitai gyslose!
Mergaitės meilė man brangi!
Palaimą duot vienat gal jį!

(Žengia žingsnį gilumon)

Rūkai skleidžiasi; giluma atsiveria, bet pasilieka tamsi

TAUTVYDA *(sustoja, taria)*

Ir žvilgis vėl jau prasiskaidrina!
Aiškiau man plynia pasirodo!
Tai pamatysiu vėl gražiausiąjį
tėvynės ir širdies žiedelį. — —

(Atsidėjęs žvelgia)

Bet nieko negaliu išvysti,
kaip krūmelius, kupstynus!
Ar tik neprasiskaidrins akys?

Rūkai vėl apkloja regyklą

Tai, rodos, vėl iš naujo apsiniaukia!
Ir lyg tuščia tebūtų plynia —
taip jau graži pastojusi tėvynė!
Vienok mergaitė kilo iš to krašto!
Čia ji padingo, čia ją reik surasti!

(Žengia gilumon)

Sušvinta lyg silpnas žaibavimas

(Tautvyda padingsta rūkuose)

VII Reginys

Duobkasys

Liejasi žalsva šviesa į regyklą

DUOBKASYS (*Tautvydai nueinant, palengva iškyla aukštyn ir, anam nuėjus, taria*)

Seki, berods, ilgėjimą!
Tačiau vis klydinėji,
karštumo varoms, kaip kiti.
Nurimęs mažumą savyj,
veikiau surastumbei, ko ieškai.
O taip sugrįši vėl, ir vėl kentėsi,
kur genijaus šešėlis slapčiomis
bedirba rūkuose ir kapuose,
kur slegia tamsuma, kvailybė,
kur skaust širdis ir nusiilgsta,
svajonių tviska tik žaltvykslės,
kur savo sunkų darbą varo
nežinomas įstatymas teigus,
nežinomas — Vysuomis!

*Jam taip bekalbant ir vis daugiau į milžinišką didumą beky-
lant, regykla visiškai aptemsta*

Uždanga iš lengvo nusileidžia

Antroji dalis

I Reginys

Tautvyda, dvi Moteri, Girtuoklis

*Regykla vėl tamsi, ūkanota. Tik iš priešakio tesilieja į ją
žalsva šviesa*

TAUTVYDA (*matomas gilumoj tarp krūmų, dairosi*)

Ir niekur nesurast!

Tylus irgi negyvas — visas kraštas!

Bet — cit — čia kas ateina.

(*Žiūri priekin*)

*Moteri dvi ateina iš rūkų po dešinės nuo žiūrėtojų, neš-
damosi rankose giesmių arba maldų knygas su lapeliais bei
žiedeliais į skarelę įsivyniojusios. Už jų dviejų svyruoja G i r-
t u o k l i s*

I MOTERA (*išeidama*)

Ui tu dievuliau, ui! Tai šios dienos

jaunuomenė! Ko tik neprasimano!

Tai parengia, kaip sakoma, šventes.

Merginos jaunos, pasitaisiusios

kaip tikros senės, pamėčiojasi,

o sako, esąs tai vaidinimas.

O ką dainuoja, nebišpasakysi!

Tiesiogiai bėga pragaran!

II MOTERA

Gal būt, pasaulio galas jau nebtoli!

Betgi jaunieji nieko neatboja!

*Girtuoklis besvyruodamas užkliūva už I moteros ir bando
sustoti*

I MOTERA

Na, jau ir galas!

Kur mudvi, čia ir jis!

Pasimeldė už mudvies klūpodams
ir jau dabar vėl girtas!

GIRTUOKLIS

O tik lašelį! — Pasimeldžiau! Gerai!
Lašelį gėriau! — o, rodos,— dar geriau!

I MOTERA

Eik, eik, bedievi!
Tave ir gyvą velns pagaus.

GIRTUOKLIS (*besvyruodamas įkimba į I moterą ir taria*)

Pagaus, pagaus visus! Ir tu
jam neištrūksi! Bau nebežinai,
kai įsileidai pro langelį
mane ne kartą naktį?

(Ją apkabindams, ima dainuoti)

Oi mergužėle, mano jaunoji!

I MOTERA (*mėgina jį nusikratyti*)

Toks pasileidėlis! Ar tu neeisi!
Nekaltąją mergelę išvedžioji,
o tai senatvėje dar apžodžiuoji!

GIRTUOKLIS (*ją paleisdamas*)

Na, tai tik eik sau, lelijėle!
Keliaukita namon! Ir aš keliausiu!
O eikita dangun! Ir aš nueisiu!
Kas buvo, tai jau buvo!
Į kedelius vis aš įkibsiu!

(Ir vėl įkimba į ją)

I MOTERA

Atstoki nuo manęs! Aš su tavim
jokios nebeturiu dalies!

GIRTUOKLIS

Gerai, gerai, kad nebturi!
Bet kartą ir nemaž turėjai!

(Ima dainuoti)

Oi, aš nekaltas avinėlis!
Apleid mane, kuomet senelis!

II MOTERA (*pradeda grūsti Girtuoklį, tardama*)
Tik pasiseks dar jį nusikratyti!

GIRTUOKLIS

Ak, eikita! Aš judvies neapleisiu!
Ir aš, mat, noriu eit dangun!

DUOBKASYS (*iškyla lig strėnų iš duobės*)
Taip! Taip! Tik vis artyn!

II MOTERA (*sušukdama*)
Ar tu girdėjai? Apsaugok!

(*Traukiasi atbula*)

I MOTERA (*taip pat išvydusi Duobkasį*)
Dievuliau! Bėkiva!

(*Šokdama atgal, partrenkia Girtuoklį. A b i nubėga į rūkus
po dešinės*)

TAUTVYDA (*ilgai žvelgęs į juos visus*)
Į kokį čia bedugnį bežiūriu!
Kur tik ir jau nuklydau!

(*Eina tolyn gilumon*)

II Reginys

Duobkasys, Girtuoklis

GIRTUOKLIS (*visai parvirtęs, bando pasisėsti ir taria*)

Paliko vieną po velniais.
Galiu dabar žinotiesi su jais.
Viens kyšo vienoj kojoj,
antrasis gi antrojoj!
O kur kiti, nei nežinau.
Įlindo jau besimeldžiant.
Tai rėkė vienas viduje.
Degtinės šaukė. Prišaukė kitus.
Jau gausiu padaryt su jais derybas.

(*Atsisėdęs dairos*)

Čia tiedvi, regis, matė vieną
bekiūtant! — A! ten berymas!

(Rėplioja pas Duobkasį ir prislinkęs maldauja)

Aukštoji velniškoji vyresnybe!
Aš vargšas ir visų apleistas!
O dar užėjo man tamsybė!

DUOBKASYS

Girtybė tavo — velnio taisoma
vaidintuvė, kuri visur
tau rodo velniškus pavidalus.
Aš ne iš jų gaujos!

GIRTUOKLIS

Tu ne? O ko tai šišion?
Mes po velniais visi.
Vienok — bene tik nori
mėginti mano nuolankumą?

(Vėl pradeda maldauti)

Aukštoji velniškoji vyresnybe!

DUOBKASYS *(jam žodį pertraukdamas)*
Neduok girtybei taip niekus plepėt!
Aš taip, kaip tu, begyvenu padėt
žmonėms iš tamsumos iškopti!

GIRTUOKLIS

Tai su velniais tu jokio darbo?
O kas tu tai esi?
Prie mūsų vis gerieji su velniais.
Kaip šiaip žmogus į dangų ir įeis!

DUOBKASYS

Kurs su velniais ne tiek draugaus,
to jie taip veik ir nepagaus!

(Taip bekalbėdamas, jis iš lengvo kyla į didumą ir stovi nesijudindamas, kaip kokia stovyla)

Regykla aptemsta visai

GIRTUOKLIS (*į jį nežiūrėdamas, susimąstęs sėdi ir kalba sau*)

Tai taip! Tai tu ne! Bet mudviejų
viens tur būt velns! Ar tai — aš pats?

(Atsiguldamas)

Ak, nelaimingi mes tai visiškai!
Va, Lietuvoj jau vargšai ir velniai!

(Įminga)

III Reginys

Tautvyda, Duobkasys, (Girtuoklis)

Mažumą vėl prašvinta, bet šviesa vis žalsva

TAUTVYDA (*ateidamas iš dešinės*)

Ir po kiekvieno žingsnio lyg tamsiau!

(Dairos)

Bet kur nuklydau? Ar ne čia jau buvęs?

(Priėjęs prie Girtuoklio)

O čia! Ar gyvs žmogus? Ar gal
apsvaigusi pati tamsybė?

(Ima jį judinti)

Žmogeliau, kelkis! Ko miegi?
Ant plyno lauko pavojinga!

DUOBKASYS

Duok jam tik išmiegot!
Girtybė ne kitaip išvaroma!

TAUTVYDA (*dabar tiktai išvydęs Duobkasį*)

Kas tai? — Vėl tu? — Tai aš —

(Vėl dairos)

tik vis ant vietos sukinėjuos?
Ar apžavėtas, apkerėtas?

O tu? Kas tu? Ar ne žmogus?
Ar gyvs? Ar negyvumas koks baugus?
Iš kur tu kilęs, tu šešėli!
Lyg būtum tamsuma pati —
ir šviesą, ir gyvybę — be — ry — jį!

DUOBKASYS

Šešėlis aš — pasiilgimo tavo!

TAUTVYDA

Tu — o — pasiilgimas mano?

DUOBKASYS

Savyj aš rankioju tamsumą visą,
jeib atiduočiau amžinajai šviesai.
Manim išvien sukrušami
visi, kuriuose žudoma gyvybė.
O krušama vargais ir kančiomis.
Manęs todėl saugokis!
Ir atsimink geriau save!
Švieson tave miels spindulėlis šaukia.
Tai sek jį nesustodamas.
Aš prievarta! Dabar žinai!
Sunkus manęs jau darbas laukia!

(Iš lengvo leidžiasi žemyn)

TAUTVYDA

Ar kad skaudžiau pajausčiau,
Tu jį man primeni?
Sakyk tai, kur jis? kur jį susirasti?
Ak, nors iš tolo jį pamatyčiau!
Ar tu jį paslėpei,
stebukle toks tamsus,
koks jis meilings, šviesus?
Kur vėl dingai? Kur jis? Tu tik žinai?

(Priėjęs prie duobės, žiūri žemyn)

*Aiškliai ūkanose gilumoj sušvinta ir pasilieka rausva šviesa
M e r g a i t ė ateina, Tautvydos nepastebėta*

DUOBKASYS (*iš gelmės*)

Nesek manęs! Aš prievarta!
Sužeisi tik save!

TAUTVYDA

O! kaip tu pats savęs pi trauki,
lyg būtumei gyvoji baimė!
O tai vėl atstumi!
Nors pasakyk, kur ji!
Pasiilgims marina mirdams!

DUOBKASYS (*iš gelmės*)

Ar negirdi? — Neatsitrenki!

*Staiga prieš Tautvydos veidą iškelia viena ranka labai didžią
kaukolę ir po valandėlės vėl nuleidžia*

IV Reginys

Mergaitė, Tautvyda

MERGAITĖ (*tuom tarpu iš užpakalio uždengia rankomis
Tautvydai akis taip, jog tasai neišvydo kaukolės, ir ji taria*)
O dabar atmink!

TAUTVYDA (*labai nudžiugęs atsigręžia*)

Kaip neatminsiu!
Kas šiaip galėtų būti,
kad jau ne tu, širdele!

(*Ją apglodamas*)

Nors vėl susiradau!
Dabar tave laikysiu!
O! tu esi mergaitė!
Tokia tur būti mylima!
Be paliovos ir pasilik tokia!
Mielai juokuoju su tavim.
Bet jau paleisti nepaleisiu.

MERGAITĖ

O kaip galėčiau tai juokuoti,
kad man nei laisvės nebeduodi?
Tik čia širdis gal būt linksma,
kur ji irgi tikrai laisva!

TAUTVYDA (*ją paleisdamas*)

Na, lėk, paukšteli,
tik nors nelėk šalin!

MERGAITĖ (*mažumą atsitraukia ir sustojusi labai rimtai žiūri ir klausia*)

Tau tinka taip niekiuot?

TAUTVYDA (*norėdamas prie jos vėl artinties, bet, jos ištiestos rankos atlaikomas, taria*)

Kaip tik ir nepatiktų,
ką tu man užmanai!

MERGAITĖ (*susimąstydama*)

Kažin, ar aš tai užmaniau?
Buvai prispaustas ir nuliūdes!
Tai, rodos, kad guldyti reikia
antraip, ant antro šono, širdį.
Linksmums ir nuliūdimas —
tik dvi pusi to vieno daikto!

TAUTVYDA

O kaip ir nenuliūsi!
Kad nēr tavęs, tai taip tamsu!
Ir visas kraštas toks negyvas,
kad ir pačiam lyg mirti prisieina!

MERGAITĖ

Berods, čia tamsumos ir negyvybės!
Bet kam tai jau nuliūsti!

TAUTVYDA

Tuomi tėvynė žūva!

MERGAITĖ

Tuom žūva, tuom ir būva!

TAUTVYDA

O kaip tai būtų?

MERGAITĖ

Kur juoduoja didžiausioji tamsybė,
čia ir visai arti skaisčiausioji šviesybė!

TAUTVYDA

Kuomet prašvis? Kuomet ateis tas laikas?

MERGAITĖ

Kad pats šviesybę vysil!

TAUTVYDA

Bet kaip? Ką reiktų veikti?

MERGAITĖ

Daryki vis, kaip ragina širdis!

TAUTVYDA

Kaip ragina širdis?

(Ir staiga indamas mergaitę į glėbį)

O štai, kaip ragina!
Dabar nunešu lig pasaulio galo!
Čia pastatysiu sau namelį,
sau parsivesiu čia mergelę,
širdingai ją čia numylėsiu
ir čia tėvynę tikrąją turėsiu!

MERGAITĖ *(širdingu, bet liūdnu balsu)*

Ak mylimas, paleisk mane!
Tai ne širdis, kuri taip ragina!
Ta tavo „meilė“, ak, skaudi!

TAUTVYDA *(ją paleisdamas)*

Skaudi! — Ar meilė ir gal būt skaudi?

MERGAITĖ

Labai skaudu, kad meilė miršt
liepsnojančiam geismų gaisre!
Klausyk, mielasis!
Tokie meilavimo žaislai

nebtinka mudviem!
Ne tam aš leista,
ir tu to nei nepasiilgsti,
kad viens iš antrojo
ieškotuva palaimos!
Neesava viens antro!
Kiekvienas sau! Ar ne?
O vienu tik pačioj esybėje!

TAUTVYDA (*susimąstydamas*)

Kaip tu tik tą sakai?
Aš visiškai nesuprantu.

MERGAITĖ

Sakau, kaip aš jaučiu.
Žinau, kad prie tavęs man būti reikia,
jeib draugiškai pakeltuva akis,
o, dirbant tau tėvynėje,
prašvistų dar šventa ugnis!

TAUTVYDA

Teisybę sakant, nei nebežinau,
ko dar ieškot reikėtų,
kad nebelemta man tavęs mylėti!

MERGAITĖ

Tau reik žinojimą įgyti,
jog vis tėvynė kuo daugiau gyva,
kad pats žmogus daugiau žmogum yra.
Todėl pirmiau reik šitą tikslą vyti!

(Ir staiga jį apglodama)

Ak mylimas berneli mano,
dar daug reikės patirti ir iškęsti!

(Toliau atsitraukdama, lyg persikeitusi, sako linksmai)

O suvok manel!

*Greitai krūmuose ir rūkuose padingsta. Sušvinta, ir toliau pati
regykla tamsi, kaip ir mergaitei dar neatėjus. Tik priešakyj
mažumą apšviesta. Ūkanos vėl apdengia visą regyklą*

TAUTVYDA (*ūmai nesusigriebdamas; toliau kaip ir ūpin-
gas*)

Koksai tik pasityčiojims!
Ar vėl mane vilioja į rūkus?
Čia nieko nėra! Aš nebmiegu! —
Bet kaip reikėtų ją suprasti!
Tai rodos, lyg ta lietuvaitė
parėjusi man iš aukštybės,
o vėl, lyg būtų ji mergaitė
prasta, kaip visos kitos,
ir jos širdelė plaktų
tik paprastai mergaičių viltyse!
Ir kursto, rodos, tyčia,
giliausiąjį širdies pasiilgimą!
Ar žadin rasi uolųjį veikimą?

MERGAITĖ (*iš gilumos, neregima, lyg juokuodama*)
Teisybė, kurstau! žadinu!

TAUTVYDA

A! tai tu čia! — Palauk,
dar susirasiu!
(*Greitai šoka gilumon ir, sustojęs rūkuose, taria*)
Tai, kad ką nori greit atlikt,
net ūkanose tenk sutrikt!

V R e g i n y s

Duobkasys, vaikiukai, Tautvyda

*D u o b k a s y s n e m a t o m a s, p r a d e d a, T a u t v y d a i b e k a l b a n t,
t a r š k i n t i. V ė l i a u i š k y l a, r a n k o s e t u r ė d a m a s p a ž a n d k a u l i u s, k u -
r i u o s e d a r d a n t y s, i r t a r š k i n a, k i e k į m a n y d a m a s
R ū k a i v i d u r y j e p r a s i s k l a i d o*

*V a i k i u k a i i š v i s ū k a m p ū a t b ě g a s u t o š e l ě m i s i r i m a t a r p
k r ū m ū r a n k i o t i u o g a s*

DUOBKASYS (*mažumą paliaudamas tarškinti, taria Tautvydai*)

Ir neišmoksi! Tai žiūrėk,
kaip vis giliau tave
įtrauksiu į sapnus,
kad lyg slogučio slegiamas
norėsi bust, o nepabusi!

TAUTVYDA (*atsigręžęs, Duobkasiui betarškinant, žengia į jį žingsnį*)

Tai tu kliudai — iš tikro tu —
kiekvieną mano žingsnį!

DUOBKASYS (*visai nustoja tarškines*)

Kad rūpi tau pasiekti savo tikslą,
ko painiojies, kur valdo prievarta?

TAUTVYDA

Pasiilgimą — aš seku!
Ko tu gi nori iš manęs?

DUOBKASYS

Pasiilgimą tu seki?
Ak vaikel! karščio tu tik varoms!
Palauk! Dar aš tave supančiosiu,
jog ir suklupsi nesijausdams!
Kad iš tiesos pavyti nori šviesą,
tai kam veji pavidalų šešėlių?
Bet aš tave mokinsiu,
kol su skausmu dangun ir nesišauksi!

TAUTVYDA

Tai visas šitas mano sapnas —
tik tavo monai, tu žavėtojai?
O nesidžiauk! Nesibijau tavęs!

(Ateidamas visai į priešakį)

Ir kad apsiaustumei mane
žavėtojo tinklais dar daug daugiau —

DUOBKASYS

Saugokis, vaike! Nesityčioki!
Ar jau taip greitai pamiršai
kietuosius kaulus probočių?
Aš prievarta! O ta skaudi!
Šviesa tavyj dar nedidi!
Dar vos ilgėjimas!
Tasai šešėlių nepravaro!
O dar pradėjai stelgt į juos!
Tai man tenki, kiek ir nesididžiuotum!
Ir aš tave skandinsiu sapnuose,
kol nepajausi baugiai kančiose —
nors mirdams nenumirdamas — mane!

(Ima vėl tarškint ir dingsta)

Rūkai junda, tai apkloja regyklą, tai vėl atsitraukia. Iš lengvo tarškinimas nutyla, tuomet tiktai tarpais girdimas,— ir galiausiai visai sustoja

*Tautvyda, lyg pritrenktas, svaigaliuoja atbuls priekin
Šviesa keičiasi, pastoja tamsiai raudona*

VI Reginys

Keleivis, Tautvyda, vaikiukai

KELEIVIS *(tuom tarpu ateidamas iš gilumos, dar ūkanose bebūdamas, taria)*

O tai tie svetimieji kaip žiogai
apspito mylimą tėvynę mūsų!
Bet aš pašviesiu jiems Aušra!
Ir jie išnyks, kaip sniegs nuo saulės.

Ant krūmų visuose kraštuose sušvinta žiburiai visokiose spalvose, gęsta ir vėl sušvinta kaip žaltvykslės lig pabaigos

TAUTVYDA *(atsigaudamas)*

O, kaip tu ateini laiku!
Šviesos kažin dėl ko netekęs,
šešėliams į tinklus krintu
ir lyg žavinamas esu!

KELEIVIS (*ieškodamas kišenėse, bet nerasdamas*)

Palauki, bus tuojau! — —
Ir tu svetimtaučius regėjai,
kurie po mūsų krūmus slankioja —
surinkti, ką mums amžiai atnešė.

*Iš lengvo vaikiukai pradeda šalinties, vis dėlto dar ilgai
rankioja*

TAUTVYDA (*žvalgydamos lyg sapne*)

Kažin, ar aš ir ką mačiau? —
Ar mūsų niekas nerenka? —
Bet man — Aušra pašviest norėjai!

KELEIVIS (*iš naujo beieškodamas*)

Teisybė! Tai dabar Aušros gadynė!
Kad Lietuvą Aušros šviesoj matysi,
tikrai stebėdamos išvysi,
kokia garsi, graži, gyva
ji buvo ir lig šios dienos yra.
Didvyrių jos negalima
nei suskaiityt! Ir praeityj ji buvo
pirmoji šio pasaulio žemė.
O jos kalba! Ak miels žmogeli!
Labai toli ji pralenkia
turtinumu ir savo gražumu
visas kalbas pasaulio, net padangių!
Su ja nesusilygins nei viena!
O jau bereikalinga pasakot,
kaip Lietuva graži ir kaip galinga!
Nenoroms ją turi mylėti!

TAUTVYDA

Kaip tu kalbi! Ir trokšte trokštu
matyti, ką tu pasakoji!
Taip, rodos, tik sapnuoji!
Aš tematau tuo tarpu vien tik plynią.
Krūmeliai šmėkšo rūkuose.
O, vėjui pučiant, šlamšt šakelės!
Berods, yra ir čia kokios didybės!
Vienok tai tik senų laikų — kapai!

KELEIVIS

Kur čia kapai? Kur tu matai?

TAUTVYDA

Nei rodyti nereikia!

Ar Lietuva visa — ne didis kapas?

KELEIVIS

Vyruži, pats negyvas!

Tai ir tėvynė negyva.

Ar jos kalbos tu negirdi?

TAUTVYDA

Tiktai krūmeliai šnibžda!

KELEIVIS

Gera! irgi krūmeliai! Bet kokie!

Tai, skindams uogas, nesusibadyk

rankas! Be to, kiek čia ir slėpinių!

Pasaulis visas mint iš jų!

Su Lietuva tikrai dar žmonija

kaip gyvu stebuklu pasveiks visa!

Žiū — uogos kadagių, tie gydymui!

TAUTVYDA

Taip lengvai tavo žodžiai lekia!

Nors malonėtumbei parodyti

didybę Lietuvos irgi gyvumą!

KELEIVIS

O tik pasiklausyki mano žodžių!

Ir sek mane, kur tik nueisiu!

Štai šviesiu į senovės glūdumus!

(Eina gilumon)

Tautvyda dainos ir seka jį ilgstinėdamos

KELEIVIS *(gilumoj rodydamas)*

Manyk, kiek apmatyti galima,

tai buvo kitados tik Lietuva!

Gali dar šiandien rast visur vardų,

kurie grynai lietuviški!

Be to, visi didieji medžiai

iš mūsų Lietuvos išaugo!
Kur žinomas koks nors didvyris,
tasai tikrai iš mūsų kilęs.
Visai neteisiai savinas kiti.
Pastačius juos, kur jų vieta,
veik mūsų plynia bus kita!
Aure ansai! Po jojo šakomis
visi aukščiausieji pasaulio mokslai
bekrauja savo įvairius lizdus.
O klauskime, iš kur jis kilęs?
Reik prisizint, neaušinant burnos:
Iš mūsų plynios, mūsų Lietuvos!
Tuoju parodysiu, kaip čia, kur stovi,
neturi nei jokios šaknies.

(Dingsta gilumoj)

TAUTVYDA *(jau toli nuėjęs)*

Nors aš žinočiau iš tikrųjų,
ar čia sapnuoju, ar budžiu!

KELEIVIS *(iš gilumos, nematomas)*

O kur tu? Ar nesiklausai manęs?
Didybės Lietuvos tau kitas
iš pamatų taip neišrodinės!

T a u t v y d a t a i p o j a u d i n g s t a g i l u m o j

VII Reginys

Girtuoklis

GIRTUOKLIS *(atsisėdęs dairo)*

O tai — gražiai pasimiegojau!
Gražus tik šis pasaulio kraštas!
Irgi tamsus gana, kad reik
ben mažumėlį — pamiegoti!
Kažin, ką čia susapnavau? —
Ar ne kapai arti, kur Lietuvos
senų laikų palaidoti didžiūnai?
Ar ir ne mano čia koks draugas?

VIII Reginys

Moteri dvi, Pūslys, Girtuoklis

I MOTERA (*rodydama į Girtuoklį, išėjusi iš dešinės*)

Tai, mat, kur sėdi!

PŪSLYS (*rankose laikydamas kryžių ir degančią žvakę, šalia jos eidamas*)

A! tas! Pažįstu jį!

Pakliuvo velniui į nagus

visokius beskaitydamas raštus!

Gailėki dieve! Jų tarp mūsų

jau šiandien visokių įvysta!

II MOTERA (*Pūsliui*)

Tik nepriimk už pikt! Tikrai žinau,

kad tas žmogus nemok skaityti!

I MOTERA

O tik suprask gudrybę velnio!

PŪSLYS

Jau tai visai lyg daug.

Jis brangina dar kalbą Lietuvos;

O ta pagoniška kaip buvo,

tokia jau pasiliks ir visados.

Ir ans, matysite, kaip bus,

dar gyvas pragaran nugrius!

(Prieina prie Girtuoklio)

I MOTERA (*Girtuokliui*)

Nors pasitrauk iš kelio!

GIRTUOKLIS

Ir jau ant tavo žodžio!

Žinoki, velniška didybė šišion!

PŪSLYS

Žmogau, ar nuodėmės nesibijai?

GIRTUOKLIS

Nuduoda velnią garbinąs,

o garbinti nenor manęs!

PŪSLYS

Palikim jį! Jau jis prapuolęs!

(Pūslys eina, aplenkdamas Girtuoklį, gilumon)
Moteri dvi taikos jo pėdomis sekti

IX Reginys

Duobkasys, Pūslys, Moteri dvi, Girtuoklis, tolumoj Dainininkai

DUOBKASYS *(iš gelmės)*

Ir aš jau laikiu!

II MOTERA

Ar girdite? Čia laukia.

(Sustojusi traukiasi atgal)

I MOTERA

Girdėjau! — O tai iš — kapų!

GIRTUOKLIS

A, mano draugas!

DAINININKAI *(tolumoj dainuoja)*

Lai gyvuoj aukštai! —

(Ir vėl nutyla)

I MOTERA

Oi tu dievuliau! Kur mes dingsim?

(Traukiasi taipojau atgal)

PŪSLYS *(žymiai pabūgęs)*

Nors palūkėkita! Sustokit!

GIRTUOKLIS

Dar jūs pajusit, kur didybė!

PŪSLYS *(prie moterų prieidamas)*

Čia piktos dvasios susitelkusios!

Tai galingesnio daikto reikia.

Atnešim šventą raštą! Ir iš tolo

tai jos nykte išnyks!

I MOTERA (*prie jo kabindamos*)

Apleisti nori mudvil!

PŪSLYS

Tik jau nesibijokita!

Paliksiu judviem daiktus štai šventus!

Tik nesitraukita iš vietos!

(*Duoda I moterai kryžių, II — žvakę ir taria*)

Sugrįšiu veikiai, o tuomet matysit,

kaip mes nueisime namon!

(*Nueina*)

X Reginys

Girtuoklis, Moteri dvi

GIRTUOKLIS (*ant žemės sėdėdamas, slenka, anam bekalbant, pas Moteri dvi ir žiūri į žiburį. Po valandėlės surinka*)

Tik ir nešviesk taip į akis!

II MOTERA

O ko tad šišion atlendi,

kad akys taip šviesos dar bijosi?

I MOTERA

Tai kaip tokie šventi dalykai

pravaro ir girtybę!

Prieš viską jie galingi!

(*Abi pasityčiodamos kiša jam kryžių ir žvakę į akis*)

GIRTUOKLIS (*besėdėdamas ant žemės*)

Tai judvi manota, kad man

patikti neprivalo,

kas judviem lyg kokie dievaičiai?

(*Ir staiga jomdviejm paima kryžių ir žvakę, tardamas*)

Tai nors galėsiu judviem padėkot,

pašviesti ir kryžium dar pamosuot.

Ir tūls galybę šių daiktų išvys,

kad jie paikumą judvies pravarys.

I MOTERA (*nusigandusi*)
Nors, susimildamas,
pasibijoki nuodėmės!

II MOTERA
Gal dar uždegti visą plynią!

GIRTUOKLIS
Tai Lietuvoj nors kartą bus šviesu!
(*Švaisto žiburiu*)
Girdėti vėl aiškiai dainuojant

I MOTERA (*taikydamos bėgti*)
Jau nelabasis viršų gauna!

II MOTERA
Tai dainininkais ir girtuokliais!
(*Bėga šalin*)
Šviesa vėl pastoja tamsiai raudona

XI Reginys

Dainuotojai, Keleivis, Duobkasys

Visai arti girdėti:

Lai gyvuoj aukštai!

Atkartojama nuolatai. Dainuotojai artyn ateina. Žaltvykslės (žiburiai) ant krūmų įžymiai sušvinta. Viens plonas, bet aiškus balsas iš lengvo atsikartotinaį į tarpą taria

Mūsų tėvynė Lietuva!

Dainuotojai ateina visai į priešakį iš gilumos, pro Girtuoklį praeidami, rankose laikydami alaus puodelius, ir dairo. Balsai pradeda nebesutarti

VIENS IŠ DAINUOTOJŲ (*kitiems dar bedainuojant*)
Tik nesutrikite! Sutarkit!

ANTRASIS

Kas trinka? Tik dainuok!

TREČIASIS

Pradės dar vaidyties!

(Visi sustoja dainavę, tūli geria)

ANTRASIS

Ir balso nebetekom!
Apvaikštinėję būtumėm
veik visą savo Lietuvą!
Tik jūsų ta kvailybė!

PIRMASIS

Kas kvailas? Kas?

ANTRASIS

O kas? — Tu pats!

PIRMASIS

Kad duosiu kumščia!

TREČIASIS

Taip traukiame po Lietuvą!
O taip ir jos garbė auginama!

Pirmu du susikibusiu pešasi. Kiti ima skirti; visi veržiasi gilumon per senovės kapus

KITS DAINUOTOJŲ *(tuom tarpu išvysdamas žaltvyksles ir rodydamas į jas)*

Tai, mat, kokia šit nuostabi šviesa!

D u o b k a s y s pačiu laiku iškyla iš duobės

KELEIVIS *(atbėgdamas iš gilumos, taria tą patį akies mirksnį)*

Oi vyrai, vyrai, būkit vyrais!
Susitelkė, o tik dar kaip vaikai
nemoka nei susivaldyti!

TREČIASIS *ir KELI KITI (aniems besipešant, vėl užtraukia)*

Lai gyvuoj aukštai!

Ir ANS BALSAS (taria į tarpą)

Mūsų tėvynė Lietuva!

DUOBKASYS (*besiveržiantiems atėjus prie jo, moja ranka, tardamas*)

Į pragarą!

Daugumas iš jų grimzta, kiti šoka į rūkus, bet dainavimas nenustoja, tik labai silpnai beskamba. Taipojau anas vienas balsas dar girdimas. Palengva visi atsitolina

XII Reginys

Tautvyda, Pūslis, Moteri dvi, Girtuoklis

TAUTVYDA (*atbėgdamas iš gilumos, po dešinės, dairos*)

Prapuolė iš akių — ir jis, ir — viskas!

Kaip vėtra užė, nusiblaškę!

O kiek ir bėgau, tik nepavijau! — —

Bet jau ir vėl aš čia!

Su kokia gudrybe tik tas šešėlis

mane suklaidžiot moka? —

Gyva tėvynė! — Betgi kaip?

Pūslis ateina, Tautvydai bekalbant, atskleistu šventu raštu nešinas. Regykla dar mažumą daugiau aptemsta

PŪSLYS

Ar girdit, kaip išnyksta?

Lyg rūkai dingsta saulei patekant!

GIRTUOKLIS (*kišdamas moterim kryžių ir žvakę*)

Tik imkit greit! Man dega pirštai!

Kas šventa, jau tik pasilieka šventa,

kad rankų laikoma šventų!

Žiūrėkite, ar jūsų šventos!

Moteri dvi ima godžiai kryžių ir žvakę

PŪSLYS

Tai ženkime be baimės!

Užges tikrai ir veik visa

klaidinanti nelabojo šviesa!

(Eina)

Moteri dvi iš abiejų pusių įsikabina į jį ir nori eiti drauge

GIRTUOKLIS (*ant žemės bekiūtodamas, aniems pro jį pra-
einant, staiga įkimba į Pūslio skvernus, tardamas*)

Jau nenueisit be manęs!

Dangun vargiai kas nenorės!

PŪSLYS

Tai jau visai nustojęs proto!

Ar nepaleisi?

II MOTERA

Kabinasi prie mūsų

nejaugi visos piktenybės!

I MOTERA (*dūsaudama*)

Oi tu dievuliau!

GIRTUOKLIS (*įtempdamas Pūslio skvernus*)

Jums terūpi vieniems iškliūti!

Mat, aš galėčiau ir pražūti!

PŪSLYS (*bandydamas pažengti, galiuką pavelka Girtuoklį,
tardamas*)

Neaimanuokim! Ženkim!

Tikrai namon nueisime!

(*Sustoja neįstengdamas ir atsigręžia prieš Girtuoklį*)

TAUTVYDA

Ak žmonės, ar nejaučiate,

jog apžavėti jūs visi?

Toliau nebeikit, meldžiami!

I MOTERA (*į Pūslį*)

Tik tu neįsileiski!

PŪSLYS

Ar tu manai, aš aklas?

Jau tokius vadovus pažįstame!

(*Bando vėl pavilkti ir lig kapo nuvelka Girtuoklį, čia sustoja*)

Jau iš tiesų! Per silpnas šventas raštas!

Tai kad lietuviškai rašytas!

Šiaip jis, kaip žinoma, labai galingas!

TAUTVYDA

Ar jūs nematot kapo?

Duobkasys, tuom tarpu iškilęs, turi dabar baisų didumą

MOTERI DVI (*jį išvydusi, sušunka*)

Mirtis! Šmėkla!

DUOBKASYS (*modamas ranka*)

Į pragarą!

*Pūslys ir Moteri dvi akimujuje nugrimzta, tartum ant
svarstyklės antro galo užėjusios*

*Rūkai labai sujunda. Suteksta akies mirksnį visiškai. Toliau
regykla vėl žalsvai apšviečiama*

Tautvyda traukiasi atbulas priekin

GIRTUOKLIS (*nusigandęs atsitiesia*)

Tai — eisiu — sau — jau — viens — dangun!

(*Nueina ir dingsta ūkanose po dešinės*)

*Duobkasys kaip milžiniška stovyla stovi gilumoj po kairės
Valandėlę viskas tylu*

XIII Reginys

Tautvyda, Duobkasys

TAUTVYDA (*visai atsitraukęs į dešinę pusę, Duobkasiui*)

Ar dar ir iš manęs ko nori?

Ar ir mane žavinti?

DUOBKASYS

Kad pats nesisaugosi!

TAUTVYDA (*pasidrąšindamas*)

O tik nelauk, kad nusilenkčiau

ir aš kuomet dar prieš tave!

Matau, kad tu šį kraštą gramzdini,

kad tu nuolat jį marini!

Ir viskas, ką regiu, ką patiriu,

tik baisūs tavo monai!

DUOBKASYS

O ko tai duodies apsimonyti,
kad jau pastojęs toks gudrus?
Tu vaike, pergalvy,
tu galva sienos nepramuši!
Bandyk nusikratyti monų!
Tik vis sparčiau man eisi į tinklus!

(Dingsta iš lengvo)

XIV Reginys

Tautvyda, vėliau Mergaitė

TAUTVYDA

Neeisiu! Niekuomet neeisiu!
Gana aš jau sekiau klaidinimų!
Kaip kūdikis bėgiodamas vaikiau
apie tėvynę, Lietuvą,
visokias margas svajones! — —
Vaikiau it kokią pleštekėlę, —
ar jauną Lietuvos mergele,
manydamas, tai angelas! —
Dabar gyvenimą tesuprantu.
Apmonytas buvau, ir dar — esu!
Tikrai jau laikas atsigauti!
Ko negaliu sučiuopti, to nėra!
To aš dabar laikysiuos!
Reik girdyt geidulius, kol tik nesprogsiu!
Lig soties ryti smagumynus!
Aš kvailas vaikas!
Ji tyčiojos tik iš manęs!
Nei vardo nežinojau.
Per lėtas jai! Tai kas jai vyras toks!

MERGAITĖ *(iš gilumos labai skausmingai)*

Ak Tautvyd! Tautvyd!

TAUTVYDA

Kas tai? — Ar neatsiliepė
lyg gyvas skausmas! — —
Ak! Tik nesuprantu gyvybės!
Čia stoviu lyg sau vienas!
Ir viskas tyli kaip kapai! —
Staigu tad balsą vėl girdžiu,
lyg būtų mano meilės meilė
tikroji mano siela,
kuri manyj, man klystant,
raudoti praded kruvinai!
Ak, duok dar praregėti!
Atverk iš naujo man akis,
jei tu manęs dar susimilsti!

(Tautvyda, rankas skausme suimdama, nulenkia nusiminęs galvą)

Valandėlę viskas tylu. Po to giliai regykloj sušvinta melsvai, skleidžiasi rūkai, ir M e r g a i t ė aiškiai matoma. Stovi aukštai viduryj tarp didžių medžių, nuliūdime uždengdama akis kaire ranka, dešine ištiesia žiburį, laikydama jį prieš Tautvydą

TAUTVYDA *(galvą pakeldamas ir išvysdamas mergaitę)*

Tu? — Iš tiesos! — Tai tu!
Pro skausmą prasidžiaugdams atmenu!
Iš tikro tu!
Ir grįžta vėl širdin man lūkestis!
Ir atsigauna vėl gyvybė!
Tik grįžk ir tu! —
Ir duok atgyti tam,
ko taip aš pasiilgstu!

MERGAITĖ *(liūdnai, ant krūtinės sudėdama į kryžių rankas)*

Aš — grįžti — nebegaliu!
Patsai mane atstūmei!
Nesitiki, kad aš skaisti, aukšta!
O tik iš seno aš vardu — Alva!*

* *Senas vardas, kurs reiškia baltoji, skaisčioji.*

Jos pavidalas apsiniaukia ir dingsta. Ūkanos vėl apkloja regyklą. Melsvoji šviesa nyksta. Regyklą apytamsi pasilieka

TAUTVYDA (*tuo tarpu*)

Ak, būki, mylima! Ak, pasilik!
Nestumk manęs į pragarą
nebeapveikiamo nusiminimo! —
Nebeatsiliepi!
Ir tu — ir tu — toli,
kaip jau seniai paties gyvybė!
O! kas galėtų man patarti,
kaip ją atgaut iš naujo?
Ak, taip aš sekčiau, taip klausyčiau!
Jau visa siela atsidėjęs!
Be jos — lyg be širdies!
Jos vietoj vien telieka skausmas!
Ką veikti tik turėčiau?
O kaip? kad nebenusidėčiau!

MERGAITĖ (*nematoma, iš gilumos*)

Tu nori veikt,
kur vietos tau nėra!
Ir nori gelbėti,
kur tam neduota tau jėgos!
Ir taip tik susipainioji
tamsuolių ir karštuolių sapnuose!

TAUTVYDA

Bet kaip išvengti tų sapnų?

MERGAITĖ

Ramiau ir atsidėjęs žvelk į viską,
taip į tamsumą, kaip ir į paikumą.

TAUTVYDA

Ak! taip kratu man tik jau viskas!

MERGAITĖ

Jeigu tu nežvelgsi atsidėjęs,
tikrai gyvenimo tu nesuprasi,
o ir jame sau vietos nesurasi.

Labai margai pasaulis mirga.
Irgi, kas aukšta, dar apverčiama.
Taip, mat, šventais šventybės mokslais
padidinams tiktai žmonių aklumas,
irgi vergais paverčiami varguoliai.
O jie tai, visiškai apjaukę,
kitiems kinkyti arklan duodasi.

TAUTVYDA (*aitriai*)

Tai aš aiškiau jiems mokslą skelbsiu!
Tat bus tėvynėj tikras mano darbas!

MERGAITĖ

Bandyk, jei nori, ir mokyki juos!
Matysi veik, kaip tau dėkos.
Gyvenimas, kitų neširdingumas,
o skausmas — jiems tikri mokytojai.

TAUTVYDA

Bet ką tad aš daryt turėčiau?
Tik gelbėt reik — save ir Lietuvą!

MERGAITĖ

O pasiduoki tikrajai gyvybei!
Ir pasišvęski tikrajai šviesybei!
Mylėki ją ir garbink ją!
Taip gelbėsi save ir Lietuvą!

TAUTVYDA

Bet kur išvydus? Kaip tik ir pažinus?
Tas apžavėtojas — tikrai galingas!
Ir nieko nematau, kaip jo monus!
Ak, rodyk tu man kelią!
Tu spindulėli mano malonus!

(*Luktelėjęs*)

Jau nebatsiliepia! —
Ir taip tavęs nebetenku,
kaip ir sapnų neberegiau!
Tik pasilieka man didi niekybė,—
kurios aš tuščias branduolys! — —
Oi, kad surasčiau sau esybę!

X V R e g i n y s

Kaulius, Tautvyda

Atsiranda gelsvai žalsva šviesa, bet tik iš lengvo

KAULIUS (*ateidamas iš rūkų, dairydamos*)

Kas čia tik taip vaitoja?

(Išėjęs ir išvydęs Tautvydą)

O jaunas, gyvas!

Vyruk, tu man lyg atsiuštąs!

TAUTVYDA (*nesitikėdamas žiūri į ateivį ir iš lėto kalba*)

Ar tik ne naujas tu šešėlis koks

tų ūkanų man pagamintas?

Kam dar save minėti?

Tik leiskite man dingt

nusiminimo tamsoje!

KAULIUS (*nusistebėdamas*)

Gal būt, iš tikro, kad tu ne savyj!

Bet aš, aš gyvas kūnu ir krauju!

Ne tik šešėlis koks!

O dirbti atėjau tėvynėn!

Ir man padėti — aš kviečiu dabar

visus lietuvius, ypačiai tave!

TAUTVYDA

Tėvynėje tu nori dirbti?

Ak, kiek jau aš patyręs,

nėra čia kam ir ne kodėl

žmogus galėtų ar turėtų veikti.

Tėvynė — tai tik didis sapnas!

KAULIUS

A, tokio štai tavęs

beesama žmogaus!

Laikeis vis prie svajotojų!

Todėl pasilikai sapnuotoju!

Aš jau žmogus kitokios rūšies!

Tik ką nutvert galiu, į tą tikiu!
Tai pamatas gyvenimo!
Ir pamatas visos gyvybės!
O tam aš noriu pastatyti
tėvynėj, mūsų Lietuvoj, paminklą!

TAUTVYDA (*nustebęs*)

Gyvybės pamatui paminklą?
O parinktas aš — gelbėti tave?
Taip — ar jau pildyti — jos žodį?
Bet, — šišion, — kur gyvybės nei matyt?
Tai šišion jai — paminklą?

KAULIUS

Žmogeliau, žvelk ramiau!
Gyvybė — stebuklingas daiktas.
Kur vienas nieko nebemato,
kitam čia jau gausi pilnybė!
Lig šiol tu jos bene ieškojai
tik sapnuose. Todėl jos nematei!
Dabar reik žvilgį kreipt į tikrenybę!
O jei išmoktumėm ją pamatyti,
reik šišion jai paminklą pastatyti.
Į jį atidą kreipsim nuolatai.
Jis bus mums branduolys gyvenimo.
Matysi, kaip mes susiprasim,
kaip Lietuvoj gyvybę susirasim.
Turėsime tuomet vienybės
ir pasidžiaugsim tvirtybe.
Veik ūkiški žmonių padėjimai
bus geresni, o taip irgi dora.
Ūmai pakils tad mūsų Lietuva.
Tik eikš! pagelbėk šitam mano darbui!

TAUTVYDA (*abejodamas ir dairydamos*)

Prikalbinėt gerai tu moki!

KAULIUS

Drąsos, daugiau drąsos, vyruži!
Tuomet ir sekas, ką nusitveri!

Tik eikiva! Tuoju matysi,
kaip dar ateis tūli kiti!

(Abu eina į rūkus, kurie viduryj prasiskleidžia)

*Duobkasys iškylo už jųdviejų, užmovęs kaukolę an! ži-
bančio kardo*

KAULIUS *(gilumon šaukdamas)*

Šišion, vyrai, šišion!

Abu dingsta rūkuose

XVI Reginys

Duobkasys

Šviesa persikeičia į tamsiai žalsvają

DUOBKASYS

Ir vis giliau brendi! Gerai!
Nors veik pajusi skaudžiai,
kur susirasti reik gyvybės pamatą! —
Iš kur parein dora,
pareina ir palaima,
pareina geros sąlygos žmonių,
pareina medžiaga ir spēka!
Kad būtų išgesinama,
kas gyva jūsų širdyje,
o kas atplūsta iš gyvybės pamato,
tikrai visa gyvybė galą gautų!
Ak! brendat į skausmus, į ašaras!
Kad nematyty amžių nuoseklumo,—
Vysuomis verktų, sekant jums aklumą!
Bet aš varysiu jus kančių kardu
tikros gyvybės veikt vardu!
Suvesiu su šviesybės genijum.

Leidžiasi iš lengvo žemyn. Šviesa virsta raudona

XVII Reginys

Kaulius, Tautvyda, keli vyrukai

KAULIUS (*dar nematomas*)

Tik kibkime tvirtai!

Štai — ir pasiseka!

Visi jie atstumia didžią tamsiai pilką akmeninę piramidę į regyklos vidurį, kur senovės kapas prasideda ir rūkai lygiai žemę siekia. Ant piramidės raudonomis, lyg liepsnos, vingiuotomis raidėmis parašyta: Spėka ir Medžiaga. Visi sustoję žiūri į piramidę

KAULIUS

Tai Lietuvos kultūros bus pradžia!

Todėlei šito darbo pašventimui

skaitykime jo antrašą vienbalsiai!

VISI (*skaito*)

Spėka ir Medžiaga.

(Toliau ilgai tyli ir su pagarba žiūri į piramidę)

Tautvyda, valandėlę žiūrėjęs, pradeda atbulas priekin traukties

KAULIUS (*prataria galiausiai*)

Dabar tai eikime į savo darbą!

Ir šen atkreipkim nuolatai akis!

Gyvenimą tuomet tikrai suprasim!

Kiekvienam darbui ir jėgų surasim!

Visi traukiasi į šalis, atsikartotinai, žingsnį pažengę, sustodami ir su didžia pagarba į paminklą pažvelgdami, kol nedingsta rūkuose. Regyklos šviesa nyksta. Randasi pilka prietema. Žaltvykslės dingsta

XVIII Reginys

Tautvyda, vėliau Duobkasys

TAUTVYDA (*su augančiu neramumu aniems bepaeinant*)

Ir vėlei dingst visi! —

Ir vėl tai aš tik sapnavau!

Ir, ką dariau, sapne veikiau!

(Eina artyn ir piramidę apčiupinėdamas)

Sučiuopiamas — tačiau!

Bet koks jis šaltas — ir negyvas!

Ar tik — aš baugiai neapsigavau!

Gyvybės pamatui paminklą,
man rodės, aš statyt gelbąs —

o paminklu jis mirčiai tapo!

Patsai tėvynėje veikiau,

lyg ji iš tikro būtų kapas!

Patsai žavintoju tapau!

Iš tikro — aš dabar budžiu,

bet apkerėtąs dirbu ir veikiu!

Patsai tėvynę gramzdinu!

Mirtis ir tamsa —

mane ir ją kartu jau ryja!

Koks čia baugus likimas! — —

A! suprantu! Tu, tu šešėli,

jau vėl suklaidinai mane,

iš rūkų tuos pavidalus gamindams!

Ir aš tarnauju jiems! O tu šaipais!

Ką padarei gi iš manęs!

Kaip tik išplėsei viską iš širdies? —

Ak, man atėjus šišion, atsivėrė

aukšti spindį pasaulio vartai!

O kaip drūtai dabar jie prisivėrė!

Išnyko viskas man — kaip žiedo kvapas!

Ir kam tu, amžinasis, dar mane

sutvėrei, kad tik vis giliau stumi

į amžinąjį apleidimą?

Patsai aš atsigulčiau
į amžiną niekybę!
Bet kaip ji tik prieinama!
A! ūkanos, ar jūs negalite
manęs praryti?
Kapai, ar jūs negalit atsiverti?
Gyvybė, amžina mirtis,
ak, viskas amžinas tuštumas!
Ir ši šalis — ši žemė negyva!
Tėvynė — negyvybė — amžina!

Sugriūva prie senovės kapų. Dar jam bekalbant, šviesa greitai keičiasi visokiomis liūdnomis spalvomis: tai žalsva, tai pilkai sidabrine, tai tamsiai raudona

DUOBKASYS (*Tautvydai bekalbant, iškyla ir, anam par-griūvant, žiūri lyg su pasigailėjimu į jį. Toliau taria*)

Taip žudė skausmas, parbloškė!
Gyvybę vis dėlto dar išnešei!
Pasiilsėk! Miegoki saldžiai!
Miegu tėvynė tau užkloja skausmą.
O kad pabusi, digs bene iš jo
širdings, gyvasis išminties veikimas!

Kyla visiškai į didumą ir taria dar širdingiau, šviesai pasilie-kant gelsvai raudonai

Praauš tuomet pavasaris tėvynei!
Ir vėl sugrįš pavidalas šviesybės!
Bus atliktas tai mano darbas!
Pakils tuomet balsai galingi!
Džiaugsmi, rykavimai tik skris dangun!
Ir būsiu jaunas tad su tėvyne!
O tai! Kokia diena tuomet Vysuomiui!

Uždanga

Trečioji dalis

I Reginys

Verstys, (Tautvyda)

*Regykla tamsiai raudona, betgi tik iš priešakio teapšviesta
Tautvyda tebeguli plynioj lyg negyvas*

VERSTYS (*apsikraustęs visokiomis prekėmis, puošalais: popieriniais žiedais, povų plunksnomis, margų žolių pluokšiais, kaip koks pirklys, keliaująs buts nuo buto, išeina iš ūkanų po dešinės ir sustojęs dairosi*)

Iš tikro, kaip seniai sakydavau,
ta Lietuva — tik didis kapas.
Tyli — tyli ji — ir tamsi.
Pravarė išgąstis tuomet mane.
Nesižinodamas aš pajutau,
kad galas jai priėjęs buvo.
Tai jau byrėkit, ašaros!
Galiu dabar tikrai gailėtis jos,
kad šiaip ir nieko neverta ji buvo,
ir puošti ją tuomi, ką parnešiau.
Kapus papuošti reik. Tai dora.
Matys kiti ir su pagyrimu
gal pasakys: Tai, mat, kai skaudžiai
nusimina lietuvis paskutinis
dėl apgailėtinos tėvynės savo!

*(Ateina daugiau į priešakį ir, išvydęs Tautvydą, su nusiste-
bėjimu taria)*

O tik dar vienas čia!

(Užgauna jį koja)

Ir dar, kaip rodos, nesupuvęs!
Bet jau visai lyg daug!

Apkasti jį turiu, tai pareiga,
o kad jis dar net gyvas būtų!
Tas duobkasys — manyj — prisikelia
su neapsakomu džiaugsmu!
Oi, tai tik bus pasimėgimas:
apkast — lietuvi — paskutini!
Likime, dėkui tūkstantkart už tai!
Tuomi mane be galo aukštini!
Dabar tik spato — spato man bereikia!
Aprausiu jį kaupu didžiu ir aukštu.
Ir kryžių jam dar gražų pastatysiu.
O tad krauju ant kryžiaus užrašysiu.
Reikės — ar ne? — paskerst paršelij kokį!
Sakysiu, mano tai paties tas kraujas.
Be dažals tai ne vis tas pats,
ar mano, ar paršelio būtų!
Bet spato, oi, tik spato!
Gal dar tuo tarpu prisikelti!

(Greitai bėga atgal dešinèn)

II Reginys

Tautvyda

TAUTVYDA *(po valandėlės atsikelia iš gilaus miego, lyg atsimindamas žvalgos labai iš lengvo, toliau žengia priekin liq stuobrio. Stovi pasirėmęs ant jo kaire ranka ir žiūri į plynią. Toliau, atsikreipdamas palengva į priešakį, taria)*

O tik tą plynią aš palikt turiu,
kad ir taip neapsakomai — skaudu!

(Susmunka prie stuobrio, apsidengdamas veidą antra ranka. Po valandėlės keliasi ir žingsnis po žingsnio žengia per stuobrio šaknis žemyn takelin, atsikartotinai gręždamos plynion)

III Reginys

Moterėlė, Tautvyda

MOTERĖLĖ (*sulinkusi ir ant lazdelės pasiremdama, ateina iš kairės priešakiniu takeliu Tautvydos pasitiktą. Galva jos aprišta muturu. Ant kaktos žvilgi pašveitalas. Jau iš tolo, keldama lazdelę, taria Tautvydai*)

Tu tik neeisi iš tėvynės?
Jauti patsai, kaip tai skaudu!
Todėl ir aš, matai, grįžtu.

TAUTVYDA (*sustodamas, žiūri į ją ir atsiliepia*)

Grįžti pasenusi, nuvargusi,
jeib žemei atiduotumei jos dalį.

MOTERĖLĖ

Tau rodos, išveizėjims — tai esybė.
Tebūn! Kurs daug skausmų iškentęs,
tasai, gali sakyti, ir pasenęs.
Nors jis, apščiai patyręs, žino.
Vienok tėvynei atsigaut gali.
Tuomet — kad atsigavęs — jauns esi.

TAUTVYDA

Ak! nors man leista būt pamiršti,
kad žmogui reik turėt tėvynę!

MOTERĖLĖ

Oi tu berneli mano!
Ar tu taip į šešėlius težiūri?
Esybės tai tikrai išvysti negali.
Bet atsisėskiva šalia stuobrelio!

(*Taisos atsisėsti*)

Tautvyda dar stovi valandėlę. Vėliau ir atsisėda ant plynios pakraščio

MOTERĖLĖ (*tolyn kalbėdama*)

Taip jau pailsusi, nuvargusi!

(*Luktelėjusi*)

Turėjau kitados bernelį.
Buvau jo taip labai pamilusi!
Ir jis mane taipjau — gana mylėjo,
kaip sakė ir patsai tikėjo.
Vienok dar meilės nepažino.
Tik vis geidavo ir norėjo,
kad visados tokia jam būčiau,
kaip jis širdyj vaizdelį susitvėręs.—
Ir jis mylėjo tą vaizdelį,
manydams mylįs tik mane.
O meilė myli — ar tau žinoma? —
vislab vis taip, kaip kas yra! — —
Nebeatsimena dabar manęs.
Ir jau vargiai mane pažintų,
kad ir sėdėčiau šalia jo
taip, kaip šalia tavęs dabar štai sėdžiu.

TAUTVYDA

O myli jį bene dar šiandien?

MOTERĖLĖ

Nors klaustų, jau vargiai beatsiliepčiau.—
O tu? Ar tavo skausmas ne tas pats,
kaip kart skaudėjus bus berneliui mano?

TAUTVYDA

Dabar — lyg nieko jau nebežinau!
Taip tyl manyj tuštumas.
Seniau tarytum pasirodė kartą,
kad atsivers gyvybės vartai:
Prašvitus buvo iš aukštybės.
Bet vėl išnyko kaip žiedelio kvapas.
Dar kaip iš tolo — tolo
man moja mielas — moja sapnas!
Tai buvo čia, kur atvadinęs buvo
mane skaudus ilgėjimas.—
Bet eiti jau dabar turiu.
Nuolat aš šišion mirštu.
Ir vis numirti — negaliu!

(Atsistoja)

MOTERĖLĖ

Ak! tik neik taip greit šalin, berneli!
Kad kartą susitink du keleiviu,
gražu, kad viens nusitiki antru!
Kodėl savyj tu augini mirimą?

TAUTVYDA

Kodėl? — Ar aš jį auginu?

MOTERĖLĖ

Įsistebeilijant į viską, kas negyva,
užgęsta ir didi gyvenimo šviesa.
Ieškot, išvysti ir augint ją reikia —
visur: širdyj pirmiau, toliau tėvynėj.
Bet pasisekti gal tik tam, kurs veikia.

TAUTVYDA

Kad nors pilnai suprasčiau,
kas ta šviesa,
kuri širdyj sušvisti tur pirma,
o tai sušvisti ir tėvynėj!

MOTERĖLĖ

Yra širdyj toksai pasiilgimas,
širdingai jis irgi tyliai vilioja.
Jį sekant žinoma pastoja,
jog jis patsai tėvynės pašaukimas.

TAUTVYDA (*susimąstęs*)

Berods — jį pažinau — kiek atmenu.
Bet jis tiktai mane klaidino,
kol nenudingo ir visai nutilo.
Taip amžiaus jau dalis praėjo,
o ką žadėjo, tik neištesėjo.
Mačiau — irgi pasigailėjau
nuvargusios tėvynės,
bet kaip ją gelbėt reiktų,
to aš suprasti niekaip negalėjau.

MOTERĖLĖ

Ar tau nei omenin nėra atėję
praskaidrinti tirštašias ūkanas,
tamsumą juodą išblaškyti?

TAUTVYDA

Gal būt, kad lyg srovelė
tos mintys plaukė man per širdį.
Bet jos tyliai tik kaip vilnelės pliauškė,
kad jas vos kartais tepabojau.
Vis rodės, jau be paliovos,
kad niekur vietos man nebėr tikros.

MOTERĖLĖ

Tikroji čia žmogaus vieta,
kur jis su širdimi kartu yra.
O kad jis nejaučia, kur jo širdis,
tai savo sielos tur atvert akis.

TAUTVYDA

Kaip tu tik ir kalbi, senute!
Tai, rodos, lygu vėl atminčiau
seniai pragaišusių palaimą,
ką man spindėjo valandėlėmis.
Bet jau nebliko ir nei atminties,
ir tartum nebturėčiau nei širdies!

MOTERĖLĖ (*taipojcu atsikeldama*)

Gal dar ir tau pareiti kitos dienos!
Tuomet sukils veikimo noras.
Ligšiol dar neėjai tikru keliu.
Tėvynę sau tik susirast norėjai
ir, kad ji tau patikus būtų,
čia dirbt su pasimėgimu.
Bet nepamirški niekad:os:
Žmogus tėvynėn tenuein per širdį.
Tik viduje, kur paslėpta
tikra dirva tėvynės,
čia gal tiktai gyvybė prisikelti,
čia reik sužadinti ugnį šventąją!

Tu nori gauti sau tėvynę,
bet reikia ją savyj sutverti!
Tam tu galings.—
Toliau dalyki ją kitiems,
kurie silpni! Ar supranti?

TAUTVYDA

Lyg ir sušvistų. —
Tik man per greit užgęsta.

MOTERĖLĖ

Jau senas — nebžinai,
kokie žodeliai tink jauniems!
Kiekvienas kūdikis tėvynės
yra sau ypatiška žvakė.
Nudings tamsumas, dings ir ūkanos,
kaip veik prašvis jų kiekviena.
Ar tik sušvintant jų nepamatysi!

TAUTVYDA

Mačiau jau, regis, tankiai. Bet sušvito
man vis tik kaip ugnis gedinama!

MOTERĖLĖ

Tai dar ilgiau žiūrėk
ir pats savy sutverk:
Žmogaus didybę
ir dorą bei grožybę;
apreikškitai tėvynėje,
ir ji jau tiek šviesybėje!
Bet man jau laikas eiti.
Dar tolims mano kelias.
Tikroji meilė viską myli taip,
kaip kas jai apsireiškia ir yra.
Taip mylint, žmogui užteka
skaidrioji meilės saulė.
O ta galingai pradeda
irgi tame spindėti,
ką tu širdingai myli.

Taip atsieitų veikiai
su tėvyne, su mūsų Lietuva.

(Pakeldama lazdelę aukštyn)

Kad vėl kartunt
tau bus pasaulis margas,
tai žvelk aukštyn.
Ten žvaigždės, sakoma, be skaitliaus.
O jos betraukia tolimais takais
gražiu laigavimu per amžius.
Žmogaus akis nemato,
bet išmintis nors kiek supranta.
O tas, kurs klausos,— klausos nuoširdžiai,
išgirsta amžiną padangių giesmę,
kurios žmogus negal nei apsaityti,
kurios nesusiardo aidija!
Ir žmonės savo klydinėjimais
negal jos trikint niekadus;
tik visu kuo, ką daro,
paaukštint ją ir ją pagarbint.
Gražusis aldas balsi visados.

TAUTVYDA

Stebiuos, kaip tu tai ir sakai!
Kaipgi tik vislab ir žinai,
bebūdama prasta senutė!

MOTERĖLĖ

Ak, slėpinius visus tasai veik žino,
kurį skausmai gyvieji pamokino!
O apmąstyk, ar tik
negrižtumei tėvynėn
ir, kad manęs nebematysi,
ar su ilgėjimu neatsiminsi!

(Eina gilumon)

*Sušvinta aiškiau, ir po to regykla valandėlę beveik visai esti
tamsi*

TAUTVYDA (*ilgai tylomis žvelgia, kur ji dingo, ir taria*)

Tu nueini!

O su tavim

nueina man tėvynė —

kaip kart — kažin su kuom —

ji man gyva pastojus buvo. — — —

Betgi — apvaikščiojau tiktai

sapnų pakraštėlius,

seniai jau laikas man

susiieškoti tikresnius!

(Kreipiasi eiti šalin nuo plynios)

BALSAS (*iš gilumos*)

Mylimas!

TAUTVYDA (*staiga dėdamas ranką ant širdies*)

Kaip skaudžiai tik širdis sujudo!

Ir sens pasiilgimas vėl pabudo!

Sugrįžo dingusieji man jausmai,

ir tvenkiasi širdyį gyvi skausmai!

Išeit iš čia tikrai skaudžiau,

nei nykt ir nykti vis daugiau.

Kad nors žinočiau, ką pradėt! —

Bet nieko negaliu nei pastebėt.

IV Reginys

Verstys, Tautvyda

Regykla iš lengvo vėl tamsiai raudonai apsišviečia

VERSTYS (*ateidamas su savo prekėmis ir spatu, sustoja gilumoį*)

Iš tikro — prisikėles! Kaip dabar

tik vėl jį apmarinsiu?

Na, reiks bandyt! — Kaimyn!

TAUTVYDA (*palengva atsigręždamas, žiūri. Toliau klausia*)

Ar tavo aš kaimynas? Nežinau!

VERSTYS (*artyn ateidamas, spatą palikęs prie krūmelio, taria*)

Iš tikro! Aš neklydau!
Tu man pagelbėsi!

TAUTVYDA

Aš gelbėti? Kas tavo darbas?

VERSTYS

Nesistebėki!
Parsinešiau, ką tik sugriebiau,
keliaudamas po žmones.
Išpuošti, rodos, reikia
kapus, kur ilsis mūsų bočiai!

TAUTVYDA

Ar tu netverdavais kuomet
už kito ir svarbesnio darbo?

VERSTYS

Tegul! Kas buvo — buvo!
Dabar, kaip rodos, šis man pareiga!
Žmogus tik negali iškopti
iš vaikiško paikumo!
Tas kraštas, kur jisai užgimęs,
kaip dumblas limpa jam prie kojų!

Tautvyda nustebejęs žiūri į Verstį

VERSTYS (*tolyn kalbėdamas*)

Tai eikš! Atliksiva tą draugiškai.
Toliau galėsiva ir tverties už —
pelningo darbo. Jis manęs belaukia
prie vokiečių, prie lenkų, rusų.
Pašauksiu ir tave po laiko.
Garbės įgysiva irgi naudosi!
Prie svetimų iš mudviejų
didvyriai ir geradariai pastos.
Tik imk, daryk, ką aš liepiu!

TAUTVYDA (*sujudęs*)

Tu prabilai tikru būdu!
Manyj pravėrei žaizdą.

Ir plūsta iš širdies skausmai,
O po skausmais,
lyg aprausta po pelenais,
sušvint karšta ugnis:
aukštam veıklumui prievarta,
kurios širdyj yra šaknis — —

VERSTYS (*šypsodamos jam pertraukia žodį*)

Nesuprantu tavęs.
Vienok — lyg daug.
Tiktai paklusk manęs!

TAUTVYDA

Ar tu tiki, kad puošiu kapinius?

VERSTYS

Tik susiprask!
Tas darbas tik paikučių dėlei.

TAUTVYDA (*jausmingai*)

Tėvynė! Oi, kokie jau jos vaikai!
Aš tai — tikrai prie jos pasilieku
ir puošiu ją — širdies krauju,
ne tais niekučiais!
Atsiveria širdis, tėvyne,
tau atiduoti visiškai
gyvybę tą, kurią tu jai davei!
Nebe kapai — žali laukai —
vaisingi, kur tik žvelgsi. —

V R e g i n y s

Ainokas, Verstys, Tautvyda

AINOKAS (*išeidamas iš po dešinės*)

Kaip? Kaip? Kur čia laukai derlingi?

VERSTYS

Pasišaukiau jį į pagalbą sau
išpuošti šiuos kapus,

kaip pridera žmonėms,
kurie iš šito krašto kilę,
bet jis tai kalb, lyg būt sumišęs.

AINOKAS (*apsižvalgydamas*)

Kapai? — Teisybė! Bet klausykitės!
Iš jų pasipelnyti galima.
Išrauti reik tuos krūmus
ir kitą veislę čia įveisti.
Už tokį darbą mums svetimtaučiai
užmoka pilnomis rieškutėmis.

VERSTYS

Tai aš kalbu tą pat.
Į garbę jį kviečiau,
o tu dabar į pelną.
Mane jis seks!

TAUTVYDA

Klausykit nors žodelį!

AINOKAS (*jam žodį pertraukdamas*)

Nemisi vien tuščia garbe!

TAUTVYDA

Aš nebe vaikas!

VERSTYS

Žinau, esi garbingu vyru!

TAUTVYDA (*smarkiai*)

Negal manęs vilioti
nei pelnas, nei garbė!
Nenoriu daugint tų lietuvių skaičiaus,
kuriems garbės dalykas
tarnaut svetimtaučiams,
o tik ne broliams, ne tėvynei.
Jūs pasitaisę esate išrauti;
bet augt patiems irgi auginti,
to nesuprantate.
Ar nesijaučiate, kaip velkat jungą?

Vidúnas.

Kaip svetimųjų esate vergais?
Aš savo dvasios įkinkyt neleisiu!
Aš laisvas būti noriu šišion —
čia, ant šventosios bočių žemės!

Iš gelmės, jam bekalbant, skamba lėtūs balseliai

VERSTYS

Nors liaukis šūkavęs!
Jau eisiu, eisiu.
Kurs proto nebetekęs,
tam neįpilsi.

(Eina kelis žingsnius gilumon ir sustoja atsigręždamas)

TAUTVYDA

O kur tu jo ir gautum?

AINOKAS (*į Tautvydą*)

Pažįstamas pasididžiavimas
jau ir be šitų tavo žodžių!
Tupėki savo plynioje,
kol nesupūsi!
O kad užeis kaitra,
gal tai tuomet sudžiūsi!

(Taisosi eiti su Versčiu)

VI Reginys

Kiūtra, Ainokas, Verstys, Tautvyda, Duobkasys

KIŪTRA (*iš gilumos, po dešinės, atbėgdamas*)

O tik sustokite, sustokit!
Pasikalbėjote smagiai.
Oi, buvo tai man džiaugsmas!
Tiktai kad nesusipešėt. — —

AINOKAS (*atsigręždamas ir atbulas eidamas*)

Netinka pešties su plikiu! —

VERSTYS (*taipojau atsigręždamas*)

O ką kalbėsi su kvailiu?

*D u o b k a s y s iškyla, jiemdvieim bekalbant, už jųdviejų
nugaros*

VERSTYS (*tolyn kalbėdamas*)

Per gyvąjį pasaulį

aš vaikščiojau —

DUOBKASYS (*slapčiai ir gramzdžiai*)

Į pragarą!

*V e r s t y s ir A i n o k a s akimojuje atbulu dingsta kapuo-
se, po jųjų leidžiasi ir D u o b k a s y s*

VII Reginys

Kiūtra, Tautvyda

TAUTVYDA (*aniems beeinant ir dingstant, Kiūtrai*)

Iš Lietuvos gyvybė duota,

dėl Lietuvos tur būti ir naudota.

KIŪTRA

Taip! Taip gerai!

Girdėjau ir ką jau pirmiau sakei!

Tu supranti tėvynės reikalus!

Visi mes turim dirbt,

visi tautos, tėvynės labui!

Karštai kalbėjai.

Draugijai mūsų tu tinki!

Eikš, mūsų darbe dalyvauk!

Taip augs mums draugija,

o tuom ir tarps tėvynė!

TAUTVYDA

Tu taip kvieti širdingai,

kad jau ir eičiau —

KIŪTRA

Nėra, kodėl užtrukt reikėtų!

TAUTVYDA

Pirmiau turi pažinti darbą,
kad nori veikti pasekmingai!

KIŪTRA

Tik eikš! Ne laikas daug apmąstinėti!
By koks veikims dabar nėra naudingas!

TAUTVYDA

Veikimas būti tur visoks,
jei tik širdis ir jausmas bus vienoks.

Skamba aiškiau iš gelmės

KIŪTRA

Kas vis jausmų dar pasiklaus,
tas abejoti nesiliaus
ir dirbti ne taip veik pagaus.

TAUTVYDA

Tik tas veikims tėvynei tederės,
kurs plūsti iš vidaus pradės!

Vėl suskamba ir toliau nuolatai girdimas tylus skambėjimas

KIŪTRA

A, suprantu!
Tu nori būt, kaip vamzdis koks,
kuriuom gaidas tik bešvilp genijus.
Labai gerai! Vienok tuo tarpu Lietuvai
tokių dar visiškai nereikia,
o genijus ir ne kuom noris veikia.

TAUTVYDA

Ak, genijus tikrai kiekvienu veikia,
kurs dirba nuoširdžiai ir atsidėjęs,
kurs vis irgi visur apreiškia,
jog svetnaudybę pergalėjęs.

KIŪTRA

Žmogau, nors tik pabuski!
Per daug jau Lietuvoj
sapnuotojų priviso!
Mums puolas veikt ir vis tik veikt!

Išvien tikt dirbt ir dirbti!
Žmonėms reik duonos, reik ir laisvės!
Svajonėmis nei vieno nepasotinsi.

*Aiškiai suskamba iš gelmės, ir toliau skambėjimas lieka
aiškesnis*

TAUTVYDA

O, visiškai tame sutinkava!
Iš tavo žodžių spragsi kibirkštys!
O manyje liepsna sušvito!

KIŪTRA

Na, nors galiausiai žodis!

TAUTVYDA

Tai eikiva tarnaut tėvynei!

KIŪTRA

Štai mano tau ranka!
Draugijai mūsų būk draugu!
Ir ženkiva artyn prisiekt šventai,
kaip tai draugijos liep įstatymai,
prie šio paminklo, kurs —

TAUTVYDA (*staiga*)

Prie to — paminklo?
Ar nematai, kad tai kapų paminklas?

KIŪTRA

Kur čia kapai? Gi spēka, medžiaga,
tai pamatas gyvenimo! —
Be to nuo mūsų pats atsiskiri!

TAUTVYDA

O tik netarki taip kietai!
Aš tokiu būt tiktai galiu,
kaip koku pats širdyj jaučiuos.
Ir taip tėvynei tegaliu tarnauti.

KIŪTRA

Koksai ir kas tu, nesvarbu!
Čia klausimas, ar nori nusilenkt,
ar ne prieš tą, ką sutarėm visi?

TAUTVYDA

Jūs be vergybės apsieit negalit.
Vos svetimųjų numetėte jungą,
ir savąjį draugams tuoj uždedat.

KIŪTRA (*jam vos iškalbėjus*)

Svajok ir svaičioki, kiek nori —
anapus Lietuvos kraštų!
Ir neišdrįsk skaityties jos vaiku!
Tokių jai kvailių nebereikia.

(Su paniekinimu atsikreipia ir žengia gilumon)
Sušvinta akies mirksnį paminklo antrašas kruvina šviesa

TAUTVYDA (*į nueinantįjį tardamas*)

Kad nenusilenkiu prieš juos,
tai manot, aš tėvynei jau prapuolęs!
O aš dabar tikrai jaučiu,
kaip jau gyvybės pilnas sugrįžtu,
kaip ji karšta man gyslose,
kad verstinai net priverčia
mirties paminklą sudaužyti.
Žmogau, dievaitį savo apsaugok!

*(Žvalgos, išvydęs paliktą Versčio spatą, ima daužyti paminklą.
Iš aukštosios gilumos krinta ant paminklo balta šviesa. Ir pa-
minklas pradeda iš visų kampų baltai šviesti. Dar aiškiau su-
skamba iš apačios)*

VIII Reginys

Duobkasys, Tautvyda, vėliau Mergaitė

*D u o b k a s y s tuom tarpu iškyla iš kapų ir, atsisėdęs ant
kapo krašto, skambina kankles*

TAUTVYDA (*belaužydamas piramidę, taria*)

Tenykst mirtis tėvynėje!
Tetvinst kaip tvanas jai gyvybė!
Ir vien tik jai aš noriu gyvu būt!

Ne gyvas sau, bet gyvs tėvynei,
ją savo gyvumu gaivinti!
Tiesie kaip žaibas man dvasia!
Teuždega ji šventą ugnį!
Lai apsiauč visą Lietuvą
gyva, šventa širdies liepsna!

BALSAS (*girdimas*)

O Tautvyda! O Tautmila!

DUOBKASYS (*beskambindamas kankles*)

Ir iškasiau, prikėliau!
Tikra gyvybė stojasi
iš probočių kapų!
Tai tesirand šviesa!
Lai skamb aldėjimas!
Nebereikės jums varymo!
Jus ves aukštyn pavidalas šviesos!
Gyvybė iš kapų prisikelia!

(*Dingsta kanklėmis skambindamas ir žodžius tardamas*)

Gyvybė probočių vėl pasistos!

TAUTVYDA (*kurs nustebeš ir atsigręžęs klausės*)

Tai tu man, tu senasis ir tamsusis,
pasiilgimo skambinai aidas,
kad su graudžiu džiaugsmu tave
vėl atjaučiu? — O vėl dingai?
Kas bus man tavo vietoje?
Kas bus širdis veikimo mano?

(*Kreipiasi į paminklą, kurs pradeda griūti ir vis aiškiau iš
kampų šviesti*)

BALSAS (*girdimas*)

Aš, Tautvyda! Aš, Tautmila!

TAUTVYDA

O kas man čia prisimena?
Ir lyg apglob mane visai
palaima ir pilnybė neapsakoma!

Lyg man sugrižtų vėl sena gyvybė!
O ta tačiau jauna, skaisčiai jauna!

Paminklas visiškai dingsta. Jo vietoj lieka skaidrioj, iš apačios prasimušančioj šviesoje Mergaitė su šviesiu žiburiu rankoj. Ji apsitaisiusi baltai ir taip išrodo, kaip Daiva, tik plaukų sutaisymas ir papeties papuošimas primena lietuvaitę. Iš aukštosios tankumyno gilumos šviečia rausva šviesa, kuri tuoj persikeičia į geltoną, toliau į mėlyną, ir vėl į rausvąją ir t. t. Mėlynoji vis ilgiau pasilieka bešviečianti. Tuom tarpu ir skambėjimas iš apačios tampa galingesnis. Jau ne tiktai vienos kanklės, bet kanklių daugybė girdisi. Gaida iš pradžios sunki, liūdna, iš lėto pastoja lengva, linksma, ir vėl prasideda liūdnoji jos dalis, kurią pakeičia linksmoji. Ūkanos junda ir šalinas. Žvilgiui atsiveria plynia

IX Reginys

Mergaitė, Tautvyda

TAUTVYDA (*akies mirksnį nustebęs*)

Čia — tu? Sugrioviau tau kalėjimą?

Ir — tu grįžti, tu mylimoji!

Ar aš to vertas? Aš?

Iš atminties ir iš širdies

buvau tave kuo neprapuldęs!

MERGAITĖ (*aukštai iškeldama žiburį, prisiglaudžia prie jo ir taria*)

Kaipgi galėčiau būt negrižusi!

Labai o su skausmu mylėjusi!

Susiradai beveikdamas save,

susiradai taip ir tėvynėje,

susiradai tuom ir mane!

Štai imki šitą žiburį!

Laikyki jį kaip meilės vidurį!

Irgi klausykis mano ausimis!

Regėki aiškiai mano akimis!

Jau veriasi žiedinga ateitis!

X Reginys

Žmonės, Mergaitė, Tautvyda

*Mergaitė prisiglaudusi prie Tautvydos. Abu aukštai iškėlusiu
laiko žiburį ir žiūri į gilumą. Mėlynoji šviesa dar ilgiau pasi-
lieka bešviečianti*

*Plynios gilumoj matyti aukštoki medukai. Viduryj — keli
stuobriai. Ant jų matomi šviečiantieji antrašai, pasimirusiųjų
Lietuvos veikėjų vardai*

*Ž m o n ė s telkiasi pakraščiais ir gilumoj. Kiekviena ir kiek-
vienas turi rankoj ar žydinčią gėlelę, ar žalią šakelę. Visi
žiūri stebėdamos į šviesą*

MERGAITĖ (*valandėlę lūkėjusi, taria*)

Tai, mat, kaip mūsų plynioj
stebėtini jau augo medžiai,
tikri mylėtojai tėvynės,
kurie ir žūdami nežuvo!
Svajonių jau žaltvykslės neklaidins!
Skaidri šviesa visur plačiai prasklis!

TAUTVYDA

Jau, rodos, kad ir žmonės jos pamilo!
Kaip renkasi visi būriais!
Ateina net iš tolimiausio šilo!
Visi, visi nor būti apšviestais!

MERGAITĖ

O ir šviesa daugiau sušvinta,
kur taip ji ieškoma ir mylima!
Todėl tik vis laikyki su džiaugsmu
aukštai iškėlęs šventą žiburį!
Nes t a i dabar bus tavo amžiaus darbas.

*(Taip tardama, atsitraukia iš lengvo nuo Tautvydos
Iš apačios tarp jųdviejų kyla tamsiai mėlyna debesis)*

MERGAITĖ (*be sustojimo tolyn taria*)

Ir tik tuomet bus pabaigtas jisai,
kad susilies širdies šviesa

su amžinąja visiškai.—

Tai šišion palieku dabar tave.

(Toliau jau beveik mėlynos debesies apklotą, taria)

Ten po darbų vėl būsiva abu
šviesybėj toj, bet viena aš ir tu!

(Visai dingsta už debesies, kuriai pakilus, Mergaitė nebemato. Girdimas jos balsas aukštai iš gilumos)

Kreipk žvilgį nuolatai šviesybėn!

TAUTVYDA

Mielai aš seksiu vis tave,
save surast pilnai šviesybėje!

(Žiburį aukštai iškėlęs, žengia lig regyklos vidurio)

BALSAS *(iš gilumos)*

Kreipk žvilgį nuolatai šviesybėn
ir be paliaubos šviesk žmonėms!

TAUTVYDA

Klausyti noriu ir tarnaut šviesybei,
dorybės, žmogiškumo būt paveikslu —
ant vietos, kur likimo pastatytas!

XI Reginys

Daiva, Tautvyda, žmonės

Skambėjimas nuolatinis. Žmonių vis daugiau susirenka. Pakraščiai visur pilni. Pradedą mesti gėleles ir šakeles gilumon už Tautvydos, iš kur mirgančioji šviesa skleidžiasi. Tautvyda laiko žiburį aukštai iškėlęs ir žvelgia į jį. Vėliau, Daivai bekalbant, pradedą po žmones žvalgyties ir, lyg nuilsęs, žiburį žemyn leisti; tuomet ir temsta

DAIVOS balsas *(iš gilumos aiškiai girdimas, vėliau iš lėto tampa tylesniu. Taipo kalba)*

O šventis yra atsiminimas!

Atsiminimas probočių!

Atsigavims tikros esybės!
Atsigavimas amžinos gyvybės!
Jame susipin, kas yra,
kas buvo ir kas bus!
Jis tvirtina gyvenimą.
Širdyj sušvinta kibirkštėlė,
kaip saulėje raselė,
ir blizga kaip žvaigždė,
sukyla kaip ugnis,
kol pagaliaus nesutvirtėja
gyvosios meilės saulė.
Ta spindi tad ir lieja
šviesybę į visas šalis.
Ir kaip žiedeliai,
taip širdys verias,
ir kvepia maloniu kvapu
grožybė lygiai, kaip ir geras,
ir viskas, kas teisu.
Tatai šventa, šventa ugnis.
Taip tad atgyja Lietuva
ir išvaduojama tauta.
Tikra čia probočių tvirtybė,
nebe šešėliai, tikrenybė.
Išnyksta tai tamsumas,
išnyksta priešingumas.
Čia jau vienybė,
kur meilė žinosi,
ir aušt giedri diena.
Įstatyms pildosi.
Gyva, gyva tauta!

*Tautvydai į žmones žiūrint ir žiburį nuleidus, žmonės meta
ant jo gėles ir šakeles*

BALSAS (iš gilumos)

O švents yra atsiminimas!

*Šauniai sutemus, žmonės nustoja mėtę gėles į Tautvydą ir
skirstosi. Tautvyda dairo ir švaisto žiburiu labai nerimastin-
gai. Skambėjimas vos tik girdimas*

BALSAS (*iš gilumos visai tyliai*)

O švents yra atsigavimas!

TAUTVYDA (*sujudęs taria*)

Neduokime užgesti!

Neduokime nutilti,

O kurstykim!

Balsingai švieskime!

(Nuolatai žvalgydamos, taria skausmingai, vėliau karščiau)

Nei vienas, kaip tik aš!

O aš — bene patsai ir gesinau.

Ak! pasiilgstu

tavęs, šviesa!

tavęs, aukštybės aidija!

Ak, neapleisk manęs!

Dar vis ir suprantu, kad tu,

Alva, pati esi šviesa,

pati tu mylima Daiva!

(Vėl aukštai iškeldamas žiburį, žiūri į jį ir taria tolyn)

O darbas mano čia

augint stebuklą:

vienybės liepsną kurstyti,

vien tik į ją vis žiūrint,

širdingai atsidėjus

ir niekų nieko neatbojant.

(Abiem rankom laikydamas žiburį)

Ji — tai šventa ugnis.

O Lietuva, tėvynė,

paskirta man vieta,

kur tur būt sergima

šita šventa liepsna,

kaip kitąkart senovėje!

Suteiki man maloniai tą tarnybą!

Iš sielos man teplūst šviesa!

Ir tesilieja iš širdies gyvybė!

Lai auga noras vis vien kurstyti ją!

*Iš naujo sušvinta gelmėje dar vieną kartą visa spalvų eilė,
o toliau nuolatai tik mėlynoji. Ir vėl pradeda skambėti, bet iš-
kilmingiau, kaip pirmiau*

XII Reginys

Daiva, Tautvyda, Duobkasys, žmonės

DAIVA (*iš gilumos vėl aiškiu balsu*)

O švents yra atsiminimas!
Atsigavimas amžinos esybės!
Atsigavimas probočių gyvybės!
Negrizki į šešėlius niekuomet!
Laikyk aukštai ir garbink šviesą!

TAUTVYDA

Per gyslas tesilieja noras man,
kad kaip ugninga ir gyva srovė
jis vykintų tikt žmogiškumą,
kad sau žmogum kiekvienas būtų;
įvykintų vienybę,
kad nesišalintų nei viens nuo kito,
kad būtų viensirdžiais tautos vaikai,
ir žmonija gyventų broliškai!
Lai susiranda probočių kiekvienas!
Lai susiranda genijų tautos,
galiausiai genijų žmonijos!
Tvirtai aš tam tarناusiu visados!

DAIVA

Tai ženk aukščiausią žingsnį!
Aukok save ant meilės aukuro!

TAUTVYDA

Kaip tu liepi, taip aš klausau!
Tenyksta iš akių niekybė!
Testojas amžina esybė!
Aš atiduodu visiškai save!
Tiesie tėvynė didis laužas!

Tepradedu liepsna liepsnoti
irgi apkloti pašalius visus!
Čia aš nudingti noriu,
jeib ji pakiltų lig dangaus
ir savimi visas žemes apklotų!
Išnykti tur, kas dar tamsu!

*Šviesa aiškiau sušvinta, ir skambėjimas aiškiau suskamba
Ž m o n é s, ypačiai jauni, telkiasi iš naujo labai didžiu skait-
lium visose šalyse*

DUOBKASYS (*iš apačios*)

Vysuomis — jaunas širdyse!
Tenyksta jo šešelis visiškai!
Gyvybė prisikėlė iš kapų!
Galingai veikia širdyse jaunu!
Vysuomis darbą savo pabaigė.
Jau švinta be kraštų šventa ugnis!
Vysuomis jaunas visuomis!

*Kyla kelios pilkos ir mėlynos debesėlės iš kapų ir išnyksta į
šalis, tartum tai būtų duobkasio pavidalas*

TAUTVYDA (*tuom tarpu stodamos į jų tarpą*)

Dabar teskamba amžinos aidijos!
Lai šviečia ir visi pasauliai!
Tegied, kas gal apreikšt gyvybę,
žmogaus, tautos, žmonijos giesmę!
Ji tepakyl liepsnodama dangun!
Irgi liepsnų sparnai tepakelia mane!
Aukoju meilei visiškai save!

*Meta savo žiburį į šviesą, kuri iš apačios šviečia, ir dingsta,
apklotas tamsiai mėlynos kylančios debesies*

Suskamba galinga gaida, ir stojas iš gilumos skaidri saulė,
į kurią žiūrėti negalima. Jai pasirodžius, matyti apačioj po ją
D a i v a ir šalia jos — T a u t v y d a, ant vieno kelio klūpantis.
Po valandėlės sumirgsta prieš juodu šviesa įvairiose spalvose*

* Kaip antai: Himnas, kurį komp[onavo] L. van Bethovenas.

ir tuojau žemiau saulės matyti didi žvaigždė, o po ja mažesnė. Daivos ir Tautvydos nebematyti. Veikiai mažesnioji žvaigždė kyla ir dingsta didesniojoje, ir toliau toji dingsta
saulėj

Skambančioji gaida prasideda iš naujo, ir visa žmonių daugybė, kurių sklidini visi pakraščiai, gieda*

O saule mūsų,
tu probočių siela,
kaip amžių jūros tu gyva!
Taip valdo, veikia
nemirštama meilė,
taip žėri išminties liepsna!

Ji pildo širdį!
Jos klausome balso!
Nušvinta Lietuva visa!
Ir tarpsta, auga
žmonijos vienybė!
Valia taip valdo amžina!

Uždanga

* Žodžiai pritaikinti minėtam Himnui.

*Pasaulio
Gaisras*

PENKIŲ VEIKSMŲ TRAGEDIJA
SU ĮEIGA IR IŠEIGA

PASTABOS

Grižęs 1916 pradžioje iš Berlyno, girdėjau iš Tilžės lietuvaitės Martos Raišukytės apie karo atsitikimą Lietuvoje, įvykusį vasarą 1915. Buvo ji pasakojęs Tilžėje mums artimoje šeimoje vienas Prūsų leitenantas, ką tik grįžęs iš Rytų fronto. To atsitikimo priežasties jis nežinojęs pasakyti. Bet buvęs jo labai giliai paliestas. O man tuojau aiškėjo, kad rašysiu veikalą. Ir jį rašiau, palikdamas galutinį įvykį, koks buvęs, vien pasistengdamas vaizduoti, kaip galėjo išeiti toks galas.

Pirmą kartą veikalą parašiau 1922. Toliau jį kartotinai taisiau ir laikiau baigtu 1928 prasidedant. Tada jį padėjau. Bet kaip rašytoja Sofija Čiurlionienė su juo susipažino, ji mane ragino jį kuo greičiau spausdinti. Tai dabar ir darau ir teikiu jį viešumui.

Tūli veikalą jau skaitė nespausdintą. Ir padarė visokias pastabas. Naudinga man buvo daug to, ką pasakė rašytoja Sofija Čiurlionienė, Marta Raišukytė, dr. Ed. Jatulis, mano brolis dr. G. St. ir Viktoras Falkenhanas.

Ką veikale vokiečiai kalba, yra pirma vokiškai parašyta ir tada dar versta į lietuvių kalbą. Ką rusai sako, yra pirma lietuviškai parašyta. Į rusų kalbą malonėjo tai versti Bronė Jatulienė.

Jeib veikalo kalba būtų visiems suprantamesnė, ieškojau pagalbos kauniečio gimn. mok. Jurgio Talmanto, buv. vidur. mok. direkt. Mato Untulio, bet vyriausiai kalbininko Rygiškių Jono, prof. J. Jablonskio. Jo gausiai ir maloniai teikti patarimai man labai daug reiškė. Džiaugiaus, kad mane taip mokino lietuvių kalbos sąžinė. O jeigu šiame veikale kalbos atžvilgiu rastųsi dar nesklandumų arba net netikumų, tada čia bus kalti seni dar nenuveikti mano įpratimai.

Dramos pradedamajai ir baigiamajai raudai malonėjo komponuoti gaidą muzikas Juozas Gruodis.

Visiems man gelbėjusiems dėkoju širdingiausiai.

Dramai reikalingosios gaidos randasi veikalo gale.

Tilžėje, 1928, birželio 21.

Vydūnas

Norint versti šį veikalą į kitas kalbas arba jį vaidinti, reikia leidimą turėti iš rašytojo. Antraštis: Vydūnas, Tilsit.

Vydūnas pas Vaižgantą 1928 metais, suteikus jam Vytauto Didžiojo universitete Kaune filosofijos garbės daktaro laipsnį. Sėdi (iš dešinės į kairę): Tumas-Vaižgantas, A. Jakštas-Dambrauskas, Vydūnas, S. Čiurlionienė, M. Biržiška; stovi (iš dešinės į kairę): V. Krėvė-Mickevičius, L. Gira, F. Kirša, V. Mykolaitis-Putinas, M. Vaitkus, V. Bičiūnas

Lietuvaitei

Įeiga

DEVYNIŲ REGESIŲ VAIDINYS

Vaidykla: *Erdvė. Su regesiais* ji kas kartą kito turinio*

Laikas: *Paskutiniai šimtmečiai*

Asmenys. *Įvairios esybės:*

GAMTOS JĖGOS (*pasakų esybės, jų vienas vyriškis ir viena motriška*)

ŽMONĖS ABIEJŲ LYČIŲ

MOKSLININKAS

MOKSLEIVIAI

ŠVIESVEIDIS MOKSLEIVIS

DARBO ŽMONĖS

PRANAŠAS

ILGESIO MOTEROS

MAŠINŲ ŽMONĖS

MOTEROS-MOTINOS

KARO ŽMONĖS

KARO VYRAI, MOTEROS

KARO AUKŲ MOTINOS

ATEITIES MERGAITĖ

* *Lot. visio.*

I

Regesys

I Reginys

Tamsu. Girdimi įvairūs gamtos garsai: sraunaus vandens šniokštimas, vėjo ošimas, medžių šlamėjimas, paukščių čiulbesys ir t. t. Vaidykla iš lengvo aiškėja. Prieblanda. Matyt kalnuota šalis su uolomis ir medžiais, kurių paūksmyje, prie uolų prisiglaudę, guli įvairių abiejų lyčių pavidalai, pasakų esybės

SENIAUSIASIS (*kalba sapne*). Pabust norėčiau! Kad kas žadintų...

JAUNA MOTRIŠKA (*taipgi sapne*). Ateikit, žmonės! Jūsų pasiilgdam! Pažadinkit!

VISI (*iš gilaus miego dūsaudami*). Pabust, pakilti norime! Ateikit, žmonės! Mus prikelkite! prikelkite! (*Kartoja savo žodžius, kurie iš lengvo sutampa su kitais gamtos garsais ir juose pradingsta*)

II Reginys

Ateina iš dešinės jaunuolių būrys, mokslieiviai. Jų viduryje — vyresnis

MOKSLININKAS (*sustojęs sako*). Ir darsart: Nihil in intellectu, quod non ante in sensu! (*Niekas prote, kas pirma nebuvo jusnyse!*) Suprantate?

MOKSLEIVIAI. Suprantame! Visai aišku! Savaime aišku!

MOKSLININKAS. Vadinasi, mums reikia tirti aplinką! O tirti savo jusnimis! Vadinasi, visą dėmesį reikia kreipti į tai, kas veržias į jusnis iš aplinkos. Gamta — žmogaus dvasios dirva. Todėl reik mest senus raštus. Paskliskime po visą savo aplinką!

MOKSLEIVIAI. Su noru! Ir karštai! Mes atsidėję tirsime!

MOKSLININKAS. Ir nepamirškite niekumet: Nihil in intellectu, quod non...

MOKSLEIVIAI (*eidami kairėn, kartoja*). Nihil in intellectu, quod non ante in sensu.

III Reginys

ŠVIESVEIDIS MOKSLEIVIS (*tuo tarpu ateidamas iš dešinės, kur matyti seno apgriuvusio graikų dievnamio anga su antraštimi ΓΝΩΘΙ ΣΕΑΥΤΟΝ (Gnothi seauton = Pažink save)*). O žodis tas? Ar jis ne išminties ir viso mokslo pagrindas?

MOKSLININKAS (*ėjęs paskutinis, sustojęs klausos ir tad sako*). Tik nuyventosios kultūros liekana! Seniai mesta! Mes, mat, jau nužengėme tolyn. Gyvename dabar krikščioniškos kultūros amžių! Ir aš tau tyčia įkalu: Nihil in intellectu, quod non ante in sensu. Vadinas, reikia tirt pasaulį jusnimis. Tat išminties tikriausioji pradžia. Atmink šitą visą amžių! (*Nueina kairėn*)

MOKSLEIVIS. O man tik daug ryškesnis žodis: Pažink save! (*Stovi, sako*) Jo aš laikysiuos! O jei ne jums, tai skelbsiu darbą darantiems! (*Ir apsisukęs eina dešinėn*)

IV Reginys

Gamtos garsai tuo tarpu tilsta ir dabar pradeda reikštis visokie žmogaus darbo įrankių garsai: ratų sukimas, kūjų kalimas ir t. t. Gilumoje pabudusi atsistoja Senoji pasakų esybė

SENOJI PASAKŲ ESYBĖ (*žvalgos*). Taip tai ir — pabudau! Pažadino žmogus! (*Vėl žvalgos*)

Patsai žmogus! Ir kaip gražu! gražu!

Jis nori susidėti su mumis!

Sukilkit ir kiti!

Sukilkit, žemės galios visos!
Žmogus mus žadina!
Tarnausim jam, kol bus kuklus!
Bet į puikybę kylantį — pavergsime!
Sukilkite! Pabuskite! Pabuskit!

Vanduo pradeda vėl garsiau šniokšti. Visokie pasakų pavidalai iškyla iš vandens kaip garai, rūkai; kiti lyg sprogsta iš uolos. Vėjas pradeda garsiau ūžti. Kiti pavidalai šokinėja, lakioja ore. Ugnies liepsnos sušvinta ir blaškosi šen ten. Visa erdvė aptvinsta visokių jėgų, visokių pavidalų, įvairiausio judesio ir garso. Ir tad vis daugiau garsėja, jiems tilstant ir išnykstant, kūjų kalimas, ratų birbimas, garo šniokštimas ir t. t.

V Reginys

Tada ir matyti lyg pro kokį šydrą toli gilumoje, uolų vietoje, visokių fabriukų ir girdėti ritmingas mašinų dirbimas. Žmonės kaip kokie šešėliai eina iš visų šalių gilumon

ŠVIESVEIDIS MOKSLEIVIS (*einančiųjų tarpe eidamas sako tarsi sau*). Kad pagaliau pradėtume tik tirti, iš kur, ir kam, ir kas žmogus? (*Sustoja, kartoja savo žodžius ir vėl eina*)

VIENAS EINANČIŪJŲ ŽMONIŲ (*jo nepastebėdamas*). Bet kam ir einame? Geriau kitaip, gal kaip seniau gyvenus savo amžių!

ANTRASIS. Tylėk! Ir eiki! Dirbti reikia! reikia!

PIRMASIS. Bet kam? kam? kam?

ANTRASIS. Įgysime žinių ir patyrimo! Ir sustiprės, šviesės mums protas!

PIRMASIS. Ar tai tiktai mums dirbant?

ANTRASIS. Ir žadinam gamtos galias.

VIENAS EINANČIŪJŲ BŪRIŲ. O savo krausime jėgas...

ŠVIESVEIDIS MOKSLEIVIS. Savo? Ar žinot, kas žmogus? — Save supraskit!

TAS PATS EINANČIŪJŪ BŪRYS (*kartoja*). O savo krausime jėgas!

VISI (*tad eidami labai galingai šaukia*). Mes norim galios! galios! galios! (*Nueina*)

Tuo tarpu nyksta gilumos darbavietės iš regesio

GAMOS JĖGOS (*iš visų pusių vėl atsirasdamos ore, šaukia lyg su pajuoku, bet iš lengvo tildamos*). Kurios? kurios? kurios?

Tamsėja. Mašinos ūžia kaip ūžusios

II

Regesys

Iš lengvo švinta rausva šviesa. Laukas vasaros laiku matyti lyg pro šydrą. Visur žydi, ir girdėti linksmas paukščių čiulbesys. Moterų tytveika, visokių luomų, pasklidusi po lauką. Eina viena šen, kita ten, lyg nenusimanydamos klajotų.

Aiškus visų nerimas

VIENA. Kas tik tas mano ilgesys?

ANTROJI. Kad kas ir man tai pasakytų!

TREČIOJI. Ir man paaiškintų tą mano ilgesį!

KETVIRTOJI. Lyg nieko aš nereikščiau...

PENKTOJI. Niekingos mūsų pareigos!

ŠEŠTOJI. Gyvenimo mes žaislas irgi vyro!

SEPTINTOJI. Kad eisim savo pareigas, nebus to skaudaus ilgesio!

PIRMOJI. Bandžiau! Bet nenutilo ilgesys!

ANTROJI. Kad man kas nors tik pasakytų, kas jisai!

TREČIOJI. O kam jis? Ko jis siekia?

KITOS (*sumišai*). Gyvybės noriu! Taip, gyvybės! Daugiau gyvybės! Pilno josios saiko!

VISOS (*kartu*). Atnešt jos norime! Gimdyt gyvybę! Ją ugdyti...

PIRMOJI. Bet kokią?

ANTROJI. Kokią galėtume atnešti?

VISOS. Žmogaus gyvybę! Jos mes norime! Gimdyti ją ir ją ugdyti! — Žmogaus gyvybę...

Kartodamos savo žodžius, jos tilsta ir nutyla. Kartu tamsėja. Pagaliau visai tamsu. Tada vėl užimas ritmingai dirbančių mašinų ilgai girdėt

III

Regesys

Švinta žalsva šviesa. Girdėt gervės šauksmas ir lekiančių žąsų klyksmai, toliau iš visų pusių atlekiančių varnų kranksmas. Iš lengvo tilsta. Dar kiek šviesėjus, matyti lyg pro šydrą gilumoje kalva. Ž m o n é s, visokių luomų, renkasi iš visų šalių ir eina kalvon, kartais sustodami, tad vėl eidami, lyg našta nešini, žvalgos, žiūri ir niurna veik vienas, veik keli kartu

VIENAS. Nebėra pagarbos tam, kas garbinga!

ANTRASIS. Kad niekas žmonėms ir nebsirodo garbinga.

TREČIASIS. Nebenumanoma, kad ir yra, kas jusnims neprieinama.

KELI (*pro kits kita*). Pasmirštas yra patsai žmogus! Sako, žmogus esąs tiktai kūnas. O dvasia-siela tiktai kūno kvapas. Subyra žmonija! Vienas kitojo priešas!

VISAS BŪRYS (*kartu*). Visas gyvenimas persiverčia!

VISI. Žmonijos galas! Teismo diena! Paskutinioji diena! Vienas jųjų *nepastebėtas pasiekia tuo tarpu kalvą ir atsistojęs atsigręžia į ateinančiuosius, atrodydamas kaip P r a n a š a s*

PRANAŠAS (*ir sako labai tęsdamas*). Taip! Esančiajai žmonijai paskutinioji diena! Bet aušta naujas amžius!

VISI (*renkasi aplink jį kalvos šlaite*). Naujas amžius? Argi taip? Koks bus jisai? Kas pasakys? Ar šviesesnis? Laimingesnis?

PRANAŠAS. Bus, kokie jūs esate, nykimo arba atsigavimo, žuvimo arba gajos amžius.

ŽMONĖS (*nusistebėdami, sumišai*). Kokie mes? mes? Mes atsakingi? Ar taip? Sakyki! Aiškinki!

PRANAŠAS. Taip! Jūs! O visiškai jūs atsakysit!

ŽMONĖS (*sumišai*). Bet tai nelaimė! Vargas! Pražūtis! Kaipgi galėtume būti atsakingi? Nėra suprantama!

PRANAŠAS

Kaip ne! Jūsų valioj glūdo ateitis!

Jusnių jūs kūrėt, kūrėt proto,

mašinių jūs kūrėt amžių!

O kurti reikia nauja, kurti žmogaus,

tautų vertybių, tikro garbingumo amžių!

ŽMONĖS (*sumišai*). Žmogaus vertybių? Kad nepažįstame! O dargi visų amžių? Mes kuriam amžius? Vargšai, amžių nešami...

PRANAŠAS

Vienok — jūs kuriat amžius!

Žmogus — kūrėjas — nuolatai!

Jis atstovauja visumos kūrėjui žemėje.

ŽMONĖS (*sumišai*). Tikrai žmonijos galas! Ką sukursime? Išauš teismo diena! Žmogus gal kurti tik žuvimą!

VISI (*kartu*). Žmogus gal kurti tik žuvimą!

PRANAŠAS. Ne taip! Jis gali ir ugdyti — gal gaminti vertybių! Jam pridera! Jisai žmogus...

ŽMONĖS (*sumišai*). Mes nuteisti! Užaina galas — galas — galas —

Temsta. Girdėt gervės šauksmas ir žąsų klyksmai ir iš visų pusių atlekiančių varnų kranksmai, kuriuose žmonių balsai pranyksta

Tamsu. Mašinių ritmingas darbas eina ir tada nutyla

IV

Regesys

I Reginys

Švinta. Ritmingas darbo užimas girdėt. Gelsvos šviesos skritulys sušvinta vaidyklos priešakyje

MOKSLININKAS, kiek sensterėjęs, ateina iš dešinės į šviesos skritulį, lydimas didžio moksleivių būrio

JŪJŪ KELI (*šaukia*). Jį neškime ant rankų! Pakelkim ant pečių!

MOKSLININKAS. Palaukite! Jums dar ką pasakysiu. Jūs žinote tą seną žodį...

MOKSLEIVIAI. Visi! Visi! Tai nesugriaujama tiesa! Tai mokslo pagrindas! Laimėjimas visų darbų!

MOKSLININKAS. Bet štai ką dar jums pasakysiu...

MOKSLEIVIAI. Mes klausome! Kalbėkite! Mes klausome!

MOKSLININKAS. Iš minimojo žodžio mes padarome dar šitą išvadą: ištyrę, kas jusnis pasiekia, ištyrę esam visą visumą. Yra tik tat, kas įsias pavėikia. O nieko šiaip daugiau! Nėra daugiau!

MOKSLEIVIAI. Pakelkim ant pečių! Jį ant pečių! (*Paėmę jį, neša kairėn, sakydami*) Ištyrę esame esimo pagrindus ir armenis! Valio! valio! valio!

ŠVIESVEIDIS MOKSLEIVIS (*atbėgdamas tuo tarpu iš dešinės*). Nėra taip! Ir negali būt! Save pažinkite! Nurimkit savo esme! Ir visuma tada turtingesnė jums atrodys! (*Stovi ir žiūri*) Neklauso nieks manęs! Bet jų būrys didėja! Ar gal surasiu dar klausytojų? (*Eina gilumon*)

Šviesos skritulys išgęsta

II Reginys

Šviesos skritulys sušvinta gilumoje. Matyti ten visoktų mašinių darbavietė po plynu dangumi. Už jos — vandenynas. Žmonės darbuojasi įvairiose vietose. Garlaiviai sušvilpia, plaukia kairėn. Traukinys pradeda judėti ir nubėga dešinėn

ŽMONĖS (sustoja ir žiūri, kalba tarp savęs, pagaliau visi kartu). Pasaulis virto vienu ūkiu!

Kiek priešakyje matyti lėktuvas ir radijo stotis

VYRAI (darbuojasi toje stotyje). Dabar kalbėsime visų visam pasauliui.

VYRAI (lėktuvą priruošę lėkti, įlipa į jį). O mes aplink pasaulį skrisime! (Pakyla ir nuskrenda kairėn)

Žmonės, stovėję, žiūrėję, kalbasi tarp savęs

VIENAS. Dabar tikrai visi kraštai pasaulio santykiuos!

VISI (nustebę kartu). Įvyksta senas sapnas! Žmonija visa jau virsta vienetu.

Šviesos skritulys išgęsta

III Reginys

Šviesos skritulys sušvinta viduryje. Matyti didelė šaujama mašina, patranka. Dar ji dirbama. Jos vamzdis tamsiai rudo vario žėri kaip angies oda. Bematant mašina baigta

VIENAS VYRAS (užlipęs ant jos, šaukia). Pasiiekta! Vyrai! Ir toji mašina baigta!

VYRAI (kurie prie jos darbavos). Valio! valio! valio!

VYRAS (ant mašinos). Supraskime, kas padaryta! Toje mašinoje sukaupta visa mūsų galia!

KITI VYRAI. Klausykite! Mūsų galia! Mašinoje! Mūsų galia!

VYRAS (ant mašinos). Ir dabar su tokia mašina mes nebeapveikiami! Mes galim stot prieš visą pavydingąjį pasaulį!

VYRAI. Ar girdite? Nebeapveikiami! Nebenugalimi!

VYRAS (*ant mašinos*). Dabar pasaulio mes galingiausieji!

VYRAI. Mes galingiausieji! Valio! valio! valio!

Staiga tamsu

IV Reginys

Netrukus šviesos skritulys sušvinta gilumoje. Čia kalva. Ant jos Šviesveidis moksleivis

ŠVIESVEIDIS MOKSLEIVIS

Jūs rykautat — pasiekę, ko jūs troškot!

Iš jūsų dvasios ir širdies išaugo mašinos!

Visus jūs savo troškimus į jas įdėjote!

Visas galias savąsias jūs sukrovėte mašinose.

Bet ar patiems širdies dar liko?

Ar dvasios-sielos jums yra dar galios?

Naikinti norit priešą savo mašina.

Bet mašina naikins ir jus!

Bejėgiai ir be galios suteškėsit!

Raudokite! Nerykautkit! Raudokit...

Šviesos skritulys išnyksta

V Reginys

VYRAI (*prie šaujamos mašinos pataikinti vėl šviesos skritulio*). Kas čia? Kas mums kalbėjo? Koks beprotis! Iš karto ir tamsėjo!

VYRAS (*ant mašinos*). Neduokitės klaidinami! Mašiną matot. Ją rankomis sučiuopiate! Ji mūsų! O mes su ja tikrai pasaulio galingiausieji!

VISI VYRAI. Mes galingiausieji! Valio! valio! valio!

Staiga tamsu. Mašinos dirba

V

Regesys

Aušta rausva, toliau tvanki raudona šviesa. Matyt giraitė žmonėms pasikvapstyti. Suaugusios mergaitės ir moteros viešičia su vaikais, kurie žaidžia

LAIMINGOJI MOTERA (*sėdi priešakyje su knygelėmis ant kelių, žiūri į savo vaikus ir sako*). O kurs myli savo mamą?

KETURI MAŽI VAIKAI ir DVI MERGYTI (*meta savo žaislus ir atbėga*). Aš, mamyt, aš! Ir aš! Labai myliu! Tu mano mamelė! Mieliausioji! Mamyt! mamyt! (*Ir visi jie pradeda ją globoti, prie jos glausties, ją bučiuoti*)

Nuobodžiaujanti motera, kiek toliau kairėn, guli vejų

VIENAS JOS VAIKŲ (*jai atneša ir rodo sulūžusį žaislą*). Pataisyk, mama!

NUOBODŽ. MOTERA. Jau trečiasis! Eiki!

VIENA JOS MERGYTĖ (*atbėgdama*). Mama, užkliuvau, įplyšo čia, čia! Žmonės matys!

NUOBODŽ. MOTERA. Ir negali ilsėtiesi nė valandėlės! Pati pasitaisyk! Štai sagutė!

KITAS VAIKELIS. Mama, duok valgyt! Išalkau!

NUOBODŽ. MOTERA. Ir gana! Vos atėję pavalgė!

Vaikas sustoja, stovi ir traukiasi

NUOBODŽ. MOTERA (*į Laimingąją*). Ir nesuprantu, kaip su šešiais vaikais galite dar linksma būti! Mano keturi mane nubengs.

LAIMINGOJI MOTERA. Mano vaikai — mano laimė! O kad jų turėčiau dešimtį, nebūtų man per daug...

NUOBODŽ. MOTERA. Dešimt! Dešimt! Ir proto netekčiau.

VARGSTANČIOJI MOTERA (*ateina nešina vienu vaiku, vienu vedina. Kiti penki aplink ją*). Jau vos beišgaliu! Nori išmesti iš namų, kadangi per daug turinti vaikų. Buvau skųsties, liepė kito buto ieškoties! Koks vargas, vargas!

NUOBODŽ. MOTERA. Baisu, iš tikrųjų! Tas amžinas gimdymas...

VARGSTANČIOJI MOTERA. Prakeiktas mūsų amžius! Prakeiktas motriškumas! Vyrams nieko, bet mes...

LAIMINGOJI MOTERA. Daug gyvybės teturėtų rinkti aplink save, kuri didžios yra meilės! (*Ir ji vėl globojasi su savo vaikais*)

Dvi moteri susikibusi iš gilumos prieina. Trečioji viena ateina, sustoja ir klausos

VIENA TŪ DVIEJŲ. O ką sakau? Man užtenka dviejų vaikų! Daugiau nebenoriu!

NUOBODŽ. MOTERA (*stumdama šalin prisibraujančius vaikus*). Nors akies mirksnį duokite ramybės!

VARGSTANČIOJI (*į dviejų vaikų motiną*). O kaip čia padarysi?

DVIEJŲ VAIKŲ MOTINA (*juokiasi*). Nežinote? Tuoju matyt, ne šių laikų žmona!

VARGSTANČ. MOTERA. Tai vyrui priešinties?

DVIEJŲ VAIKŲ MOTINA. Ha ha ha! Ir visai gana!

NUOBODŽ. MOTERA. O kam tai būčiau ištekėjusi?

ANTROJI PRIĖJUSIŲJŲ. Nors protas! Aš vyro noriu! Ir linksnumo! Kas panorės šiandien gimdyt, vaikų turėt?

VARGSTANČIOJI. Taip nusibodo visa, nusibodo!

NUOBODŽ. MOTERA. Vaikai man įkyrūs be galo!

Paskiau priėjusioji krato galvą nusistebėdama

VAIKŲ BŪRYS (*atbėga iš gilumos, sekdamas lekiantįjį raudoną balioną, kurį kiekvienas jų laiko siūlu ir šaukia*).
Mūsų! Mūsų! O lekia! Aukštai! Aukštai! Laikykite! Laikykit!

Balionas nulekia siūlus nutrūkęs

VAIKAI. Nutrūko! Nebetekom! Žiūrėkim, kur nulėks! Žiūrėkim! Bėkim!

LAIMINGOJI MOTERA. O tai vaikai! Linksmi! Ir kad netenka žaislo! Tikriausias džiaugsmas!

ATĖJUSI DVI MOTERI. Aš noriu kito! Kurį man vyras žadin!

LAIMINGOJI MOTERA. Per maža būtų man!

ABI ir NUOBODŽ. MOTERA. Mums ne! Mes norim vyro! Su vyrais linksminties!

VARGSTANČIOJI. Aš nieko nebenoriu! Vargas, vargas visas amžius — vyro ir vaikų pastumdėlė, irgi visų žmonių.
(*Nueina*)

LAIMINGOJI. Ką pasakysi!

PASKIAU PRIĖJUSIOJI. Čia, mat, jau netvarka! Čia — netvarka!

Tamsu. Mašinų dirbimo taktas girdimas

VI

Regesys

*Tamsoje matyti, kaip stačiai lyja liepsnos iš dangaus ir smen-
ga į žemę*

ŠVIESVEIDIS MOKSLEIVIS (*tu stebėdamas, taria*)

Ir iš dangų jau liepsnos krinta žemėn!

Jų galios susituoks su žemės galiomis.

Kur dings tada žmogus, savęs dar nepažinęs,

Jis, menkas pasilikęs, valdoms bus gamtos jėgų.

Ir taip tikrai iškils pasaulio gaisras.

Tuo tarpu liaujasi liepsnų lytus. Ir visą erdvę nušviečia skaudi raudona šviesa. Tada lyg pro šydrą matyti platūs laukai

VYRAI (*vieni čia, kiti ten spiečiasi į būrelius ir kalbasi tarp savęs sujudę. Kiek trukus, girdėti vienur kitur sušunkant*). Karas turi būti! Karas neišvengiamas!

KELI BALSAI. Apmąstykime! Karas — ne mūsų laikams.

PIRMIEJIE. Karas neišvengiamas! Jis reikalingas, būtinas!

ŠVIESVEIDIS MOKSLEIVIS. Karai tegimsta iš žmonių įsikarščiavimo!

Niekas to neboja ir šūksmai: „Karas reikalingas! Karas būtinas!“ lakioja po visą erdvę

KELI LĒTI BALSAI. Karas pragaištis! Naikina tiek nugaltąjį, kiek ir laimėjusįjį.

PIRMIEJIE. Mes norim karo! Todėl jis turi būt!

KELI KITI. Bet žmonės jo nenori! Neis į karą!

PIRMIEJIE. Mes skelbsime, kad reikia gint aukščiausiuosius žmonių reikalus!

KITI. Nepatikės! Nebėr senų laikų!

PIRMIEJIE. Kam čia derėt! Kam aiškinties! Mes norim karo! Norim platesnių kraštų!

ŠIE ŠŪKSMAI (*atsigarsi vienur kitur, pagaliau vienu balsu*). Mes norim karo! karo! Norim pergalės, laimėjimo! Mes trokštam galios! galios! galios!

Ir visi vyrai greitai traukiasi į visas šalis

ŠVIESVEIDIS MOKSLEIVIS

Rods, žvaigždės žadina linkimą!

Vienok jos neverčia.

Ir sielą sugyvėjęs žmogus — jas valdo!

Tamsėja, kol pagaliau tamsu. Dar girdėt ritmingas mašinų dirbimas, tada nutyla

VII

Regesys

I Reginys

Iš lengvo švinta. Ir erdvė bei dangus atrodo skaudžiai raudoni. Laukas matyti. Girdėti pradžioj tyliau, toliau vis garsiau karo trimtai

MOKSLININKAS (*visai pasenęs, ateina iš dešinės ir, sustojęs viduryje, didžio moksleivių būrio lydimas*). Tai kaip sakiau? Nihil — in — intelektu... (*Atsimindamas*) Bet, rodos — kad aš kartą dar daugiau... Tik pamiršau...

MOKSLEIVIAI. Nieko nepamiršot! Visa pasakėt! Pačią teisybę!

Trimtai labai garsiai šaukia

MOKSLININKAS. Bet, rodos, aš seniau... seniau...

MOKSLEIVIAI (*klausos trimtų*). Klausykites! Čia ausyse kas naujo! Čia karas! Eikim! Jį patirsim! Jį ištirsim!

MOKSLININKAS. Taip! Eikit! Eikit! Tirkite! Žiūrėkit, kas laimės!

MOKSLEIVIAI. Mes! Mes! Nėr abejonės! Mes laimėsime!

MOKSLININKAS. Realios jėgos visa atsveria! Nėr abejonės! Jas sukaupėm!

MOKSLEIVIAI. Ir turime! Mes galingiausieji pasaulio! Eikime! Regėkim! (*Pasklinda po visas šalis*)

MOKSLININKAS (*pasilikdamas vienas*). Nihil — in — intelektu... Ir nebe... pastoviu... (*Sugriūva, tad atsisėda*)

II Reginys

KAREIVIAI (*pilkai apsivilkę, su ginklais ir nešuliais, eina iš vienos šalies įžambiai gilumon antron šalin. Jų žengimas dunda lygiu taktu. Ir eidami jie šaukia*)

Mes žengiame laimėjimo — laimėjimo!

Mes priešą nugalėsime — sunaikinsime!

Mes nukariausime žemes — tautas!
Mums turi tekt pasaulyje pirmybė.

(Nueina. Girdėt, kaip žengimas tolėja)

MOKSLININKAS *(lauko viduryj snūsta, tardamas)* Ni-
hil — — in — — intelektu...

Naujas žingsnių dundėjimas girdimas antroje šalyje

KITI KAREIVIAI *(panašiai apsitaisę, kaip nuėjusieji, žengia taip jau įžambiai lauku gilumon, šaukdami kartotinai)*

Mes žengiame laimėjimo!

Mes priešą nugalėsime — sunaikinsime!

Mes nukariausime žemes — tautas!

Mums turi tekt pasaulyje pirmybė.

(Nueina. Girdėt, kaip žengimas tolėja)

MOKSLININKAS *(lauko viduryj snausdamas kartoja)*.
Ni — hil — — — in — — — intel — lektu...

*Jau girdėti kulkosvydžių ir didžiųjų patrankų griausmas
Tada toli*

ŠŪKSMAI. Laimėjimas! Valio! Mūsų laimėjimas!

Ir vėl garsiau šaudoma

MOKSLININKAS *(snausdamas)*. Ni — hil — — in — — in-
tel — lektu...

Tamsėja

III Reginys

*Oras prieina visokių bauriai atrodančių pavidalų. Tai šmėkšo,
tai žaibuoja, tai girdėt pliauškiant, užiant, švilpiančiant, dūkstant.
Nuolat garsėja kartu su šovimo griausmais. Ir tada bailsus
juoksmas suklinka per erdvę*

Ir kiek aptilus

MOKSLININKAS *(vėl girdimas)*. Ni — hil — — ni — hil —
— ni — hil —

Tamsu

VIII

Regesys

Truputį šviesėja. Erdvė tvankiai raudona. Krūmų prižėlęs laukas tiršto rūko apklotas

Toli taktuoja kulkosvydžiai ir griaudžia šaujamos mašinos, kaip šit visokios patrankos

VYRAI-KAREIVIAI (*šmėkšo rūkuose po krūmus. Girdėt pirma tyliau, tad garsiau vienur kitur kimūs vyrų balsai*). Prieš mirštant kartą dar smagumo! Vilioj gimimas ir kartu mirtis! (*Pagaliau*)

VISI BALSAI (*kartu*). Smagumo dar geidžiu iš moteros! iš moteros!

Akies mirksnį tylu. Tada girdėt iš šalių ir gilumos (nieko nematyti)

MOTRIŠKI BALSAI (*pirma tyliai, tada garsiau vienur kitur*). Imki! Imki! Visiškai! Suglauski mirtį ir gyvybę! (*Pagaliau*)

VISI BALSAI (*kartu*). Daugiau! Tavęs geidžiu, geidžiu! Tavęs aš trokštu! Tik tavęs, tavęs!

Akies mirksnį tylu. Ir vėl girdėt, kaip pirma

VYRŲ BALSAI. Aš mirti skirtas! O gyventi noriu! Gyvybė sveikina mane, kad man tu suteiki save!

VISI BALSAI (*kartu*). Geidžiu smagumo — oi, smagumo, iš moteros dar, iš mergos!

Akies mirksnį tylu. Tada vėl girdėt, kaip pirma

MOTRIŠKŲJŲ BALSAI. Daugiau! Aš trokštu! trokštu! Gašlos liepsna, svaigink! naikink! Pražūti noriu tavyje!

VISI VYRIŠKIEJIE ir MOTERIŠKIEJIE BALSAI (*kartu*). Gašlos liepsna, svaigink! naikink! Pražūti noriu tavyje! pražūt!

*Iš lengvo tilsta. Kulkosvydžių taktavimas atgarsis iš tolo
Ir vėl girdėt*

MOTRIŠKI BALSAI (*dūsauja, dejuoja ir skaudžiai skundžiasi*). Purve! purve! Išgédinta — mesta!

Tada vėl garstau toliau, kitur

VYRIŠKI ir MOTRIŠKI BALSAI

Gašlos liepsna, svaigink! naikink!

Apsiausk mane, apsiausk, liepsna!

Slopink, žudyk mane aistra!

Tamsu. Taktuoja kulkosvydžiai ir griaudžia patrankos

IX

Regesys

*Švinta tamsiai raudonai — mėlynai. Laukas matyti lyg pro šydrą. Du keliu juo traukiasi įžambiai vienas iš vienos, ant-
ras iš antros šalies gilumon, viduryje kryžių padarydamu.*

Abu keliu atrodo raudonu, lyg kraujas srovėtų jais

MOTERŲ EILĖ (*kiekviena visiškai juodai apsigobusi, at-
eina iš kairės vienu keliu, stovi, taria, vėl eina ir vėl sustoja*)

Kapų ieškau! Savo sūnų kapų!

O nerandu!

Nėra jų niekur — niekur — niekur!

Nėra mano sūnums kapų.

Neprikladė jų žemė — niekur — niekur!

(Sustoja rankas grąžydama)

Užtai dukras — radau — randu,

sukniubusias bauriam purve!

Oi mano dukros! dukros!

Gyvybę mano giminės į ateitį jūs nešti skirtos!

O žūvate subiaurotos!

Oi mano dukros! mano gimine!

O su tavim ir žūva — žmonija!

Nueina. Tylu

TOKIA JAU KITA MOTERŲ EILĖ (*netrukus ateina iš ant-
ros pusės ir eina gilumon, kiekviena tardama, kaip nuėjusio-
sios*)

Kapų ieškau! Savo sūnų kapų!
O nerandu.
Nėra jų niekur — niekur — niekur!
Nėra mano sūnums kapų.
Neprikladė jų žemė — niekur — niekur!

(Sustoja rankas grąžydama)

Užtai dukras — radau — randu,
sukniubusias biauriam purve!
Oi mano dukros! dukros!
Gyvybę mano giminės į ateitį jūs nešti skirtos!
O žūvate subiaurotos!
Oi mano dukros! mano giminei!
O su tavim ir žūva — žmonija!

Nueina. Tylu

Iš gilumos vidurio stačiai lig kruvino kryžkelio baltai apsitaisiusi atslenka M e r g a i t ė ir rauda rankas keldama

MERGAITĖ

Ilgiuos gyvybės, motinė!
Tarnaut jai noriu — tauram tarnauti žmoniškumui!
Ilgiuosi ateities žmonijos,
ilgiuosi būsimų vaikų,
ilgiuosi žmoniškojo garbingumo!
Norėčiau, kad manųj gyvėtų,
kad jį atneščiau savo giminei!
Bet kaip aš tildysiu šį ilgesį?
Kaip jį patenkinsiu?
Sakyki, motinė! Ilgiuos gyvybės!

(Tylu, toliau sako)

Visur tylu it kapuose!

Tamsu. Toli taktuoja kulkosvydžiai, griaudžia patrankos

Uždanga

Tragedija

PENKI VEIKSMĀI

I Veiksmas

Vaidykla: Tautvilų namai, didis kambarys, viduryje žulas. Prie jo kaba spalvotas šv. Marijos atvaizdas. Po atvaizdu lentynėlė, ant kurios stovi dvi deganti žvaki. Kambario gilumoje — laiptai užėiti į Magės kambarį. Šalia laiptų kairėn — durys į kitus kambarius ir virtuvę, nuo laiptų dešinėn — langas. Priešakyj, po kaire, — durys į priėškambarį ir prieangį. Dešinėje — langai. Kambaryje — stalas, stalelis, spinta, keli sėdeliai ir kedės

Laikas: Antriejie didžiojo karo, būtent 1915 metai, vasaros laiku. Niūki diena, kuri jau baigiasi

Asmenys:

ARYS TAUTVILAS, lietuvis didžiūnas

ANDĖ TAUTVILIENĖ, jo pati

MAGĖ, vyriausioji jūdviųjų dukra, 24 metų, žymiai graži, šviesplaukė mergaitė

ALDA, jauniausioji dukra, 16 metų

KOTRE, sena vyriausioji tarnaitė

JURAS, senas vyriausias tarnas, ūkio vedėjas

GUNDRIUS, kaimo ūkininkas

PLIOPA, taipgi ūkininkas

Kaimo žmonės, VYRAI ir MOTEROS

RUSAS KARYS

RUSAS PULKININKAS

RUSŲ KARYS LIETUVIS

Kaimo mergaitės: GAJA, GUNDA, VEIDĖ, linksmoji AISTRA, gražioji BARBĖ ir kitos

ARVYDAS GINTAUTAS, vokiečių karininkas leitenantas

VARGŠAI, nematomi

Dešinė ir kairė iš vaidintojų vietos!

I Reginys

Tautvilas, Tautvilienė, Alda, Magė, lauke Vargšai

Girdėt iš tolo nuolat dundant. Šaujama sunkiais šoviniais. Arti po langais girdėti negarsūs vyrų V a r g š ū balsai, kurie rauda

Siaučia griaudžia karas-pražūtis!
Nušviesta gaisrų nuolat naktis!
Pragaras dar peri vis daugiau velnių.
Dieve, mūsų pasigailėki visų!

T a u t v i l i e n ė kambarėje klūpo prieš šv. Marijos atvaizdą ir meldžiasi tyliai. T a u t v i l a s dešinėje prie stalo krausto. Matyt, jis deda brangumynus į skrynelę ir skaito pinigų, kuriuos kiša į pinigų maišelį. Alda kairėje, gilumoje, labai judri, prie stalelio skirsto visokius skalbinius, skareles ir drabužius ir sudeda į vieną nešulį. M a g ė po valandėlės gilumoje slankiai nueina iš aukščio, iš savo kambario žemyn ir, sustojusi laiptuose, pažvelgia į tėvą, į seserį ir, nulipusi visiškai, ateina į priešakį, pažvelgia ir į motiną ir, sudėjusi rankas ant krūtinės, žiūri priekin labai rimta ir rūpestinga, giliai susimąsčiusi. V a r g š a i lauke nutyla

TAUTVILIENĖ (*baigia garsiai*). Bet išvaduoki mus iš pikto!
(*Kalba dar kiek tyliau*)

TAUTVILAS (*užrakindamas skrynelę*). Taip, sutvarkyta! Galėtume keliauti.

ALDA (*linksmą*). Keliaut! Pagaliau! Oi, keliaut! O į tolimąją Rusiją! Į tolimąją! Ją pamatysiu! Ją! Ką tik ir imsiu? Reiks štai šio sijonėlio, šios skarelės, ar ne, motinė? (*Kreipiasi priekin į motiną*)

TAUTVILAS. Gal visą kraitį vežtasi? Reikia mažų tentinties!

ALDA (*į tėvą*). Tik neimu daug, tėvel! Mat, kiek čia! O juk reikės! Keliaujame Rusijon! Toli! toli!

TAUTVILAS. Ne metas dabar tokiai linksmai būti!

ALDA (*atsigręždama į motiną*). Tiesa! Ji meldžiasi! Tylėsiu!

TAUTVILAS. Bet ruošties reikia! Liepsiu kinkyt!

ALDA. Tai važiuosime visi?

TAUTVILAS. Vienas mūsų turės pasilikti. Namus reik apsaugoti.

MAGĖ (*priešakyje tvirtai ir rimtai*). Aš apsaugosiu!

TAUTVILAS. Tu?

MAGĖ. Taip!

TAUTVILAS. Nepajėgsi, kūdiki! Mano tai dalykas. (*Išeina laukan pro užpakalines duris*)

ALDA (*šokinėdama, visa padėjusi, paskui tėvą*). Bet aš važiuosiu! Važiuosime toli toli! O tu vis tiek važiuosi, tėvel? Ar ne? (*Išeina*)

Tautvilienė, tuo tarpu atsistojusi, eina kairėn, kur kraustė pirmiau Alda, ir deda skalbinius ir drabužius į nešulius, kurie apačioje stovi

II Reginys

Tautvilienė, Magė

Girdėt vėl lauke garsiau dundant

TAUTVILIENĖ (*į Magę, kuri stovi nejudėdama*). Nesirengi?

MAGĖ (*labai tęsiamai ir rimtai*). Pasilieku, kur mano gyvenimo viltis.

TAUTVILIENĖ (*pažvelgusi ir lukterėjusi truputį*). Ką tai reiškia? Nesuprantu!

MAGĖ (*negreita su kalba*). Kad mano likimas mane jūgia su šiais namais, su šiuo kraštu ir su jojo žmonėmis.

TAUTVILIENĖ (*kiek karštesnė*). Bet mums belieka išnešt gyvybę. Girdi, kaip rauda visa mūsų šalis, kaip griaudžia vokiečių patrankos?

MAGĖ. Girdžiu.

TAUTVILIENĖ. Ir numanai, tur būt, ką tai reiškia?

MAGĖ. Gal ir numanau! Bet viliuos.

TAUTVILIENĖ. Kaip seniau tėvas! Bet nėra kuo vilties. Tokiais laikais viltingasis visumet apsigaua. Karas griauja, naikina. Todėl reikia bėgt į šalį, kur nėra karo, kur nesiekia jo liepsnos, kur nėra žudynių, kur tyli dar senieji laikai.

MAGĖ. Karus sukelia žmonės. Netrukus bus žudynių irgi Rusijoje.

TAUTVILIENĖ (*nusigandusi*). Argi? Ką tu sakai? Iš ko taip spėjai? Tikrai baugu! Tai reiktų namie pasilikti? Bet nei ne! Gal dar ir bus gyvas Algirdas. Neduok dieve, kad būtų tekę jam už Rusiją padėt savo gyvybę! Sūnūs visi apgins mus! Bet tu? Kur tu dingsi?

MAGĖ. Namuose.

TAUTVILIENĖ. Vokiečiams pakliūsi! O nieks neapgins! Ir žūsi, Magel! Žūsi, kūdiki mano! Eik su mumis! Bėki iš to karo!

MAGĖ (*pradžioje dar tęsiamai, tada greičiau*). Karas nėra tiktai pražūtis visam. Yra jis ir naujovės židiny. Iš jo liepsnų iškils nauja žmonija! O jajai aš reikalinga!

TAUTVILIENĖ (*nustebusi*). Kalbi, tarsi būtai koks pranašas! Vis dėlto yra kitaip. Kare vyrai žudomi, o motriškosios gėdinamos.

MAGĖ (*greitai pradėdama, baigia ramiau*). Ką? Nebus! Negali būt! Neturi būt! Kiti dabar laikai ir žmonės, negu seniau.

TAUTVILIENĖ (*ateidama priekin pas Magę*). Neklausysi, pamatysi, dukrel! Kare vyrai pasiunta ir elgiasi kaip gyvuliai.

MAGĖ. Tik tie, kurie lyg gyvuliai jau buvo.

TAUTVILIENĖ (*širdingai*). Dar nieko nepatyrusi mano mergelė! Bet vyrai beveik visi... Ką jau besakysi! Mūsiškiai, lietuviai, sako, švelnesni ir malonesni, kaip kiti, tačiau man prisiguodė tūlos moteros, kad...

MAGĖ (*rimta*). Neteks man to patirti.

TAUTVILIENĖ. Gera tau ir visiems vaikams, kad turėjote tokį tėvelį. Vis su tikru širdingumu mane globojo. O kaip su tavim ėjau, būdavo tikras man sielos draugas. Tau įgimta yra skaistybė! Bet baisu būtų, jeigu užniktų... Ne, dukrel! Keliausi!

MAGĖ (*tvirtai*). Savo širdies skaistybės aš nesubiaurinsiu! O kiti to padaryti neįstengs.

TAUTVILIENĖ. Ką žmogus žino, kas gali būti! Apmąstyki, vaikel! Laikas!

MAGĖ. Jau apmąščiau. Aš turiu daryti, kas man užduota.

TAUTVILIENĖ. Vėl taip kalbi! Tau užduota?

MAGĖ. Man tai kaip koks tėvų palikimas.

TAUTVILIENĖ. Viso ko sumąstai, Magel!

MAGĖ. Savo paveldėjimą, dar kiek įlobinusi, turiu nešti į būsimus žmonijos amžius.

TAUTVILIENĖ. Nėra tai karo laikų dalykas.

MAGĖ (*didingai*). O man atrodo, kaip tik tų laikų. Vyrams griaujant senąjį amžių, mums, mergaitėms, reikia kurti naująjį. Vyrai žudydami pagaliau pasibiaurės savo nežmoniškumu. Tuo tarpu mes auginsime gyvybę ir malonumą. Tautos atsigauna tiktai iš moterų, iš jų širdies tyrumo.

TAUTVILIENĖ. Magel! Ar tai tokia mano dukrelė?

MAGĖ (*vis taipo pat kilniai*). Tai mano uždavinys, motinė! Pasilikusi auginsiu šį tyrumą savyje ir kitų lietuvaičių širdyje!

TAUTVILIENĖ. Ne taip, Magel! Visos turėtute keliauti Rusijon! Šiaip visos pražūsitate, ir tauta su jumis!

MAGĖ. Nebus taip! Žinau labai gerai, kaip motriška gali valdyti kiekvieną vyrą! O dargi vokiečių, protintą žmogų!

TAUTVILIENĖ (*su skausmu*). Kad aš tuo tikėti — negaliu! Prarasi ne vien savo tyrumą, bet ir save visą. Nukentės visos lietuvaits.

MAGĖ (*kiek karštai, bet rimtai*). Neprarasiu! Akys man veriasi mano sielos! Ir matau aiškiai, kam aš gyvenu ir kad būtinai turiu pasilikti su kitomis Lietuvoje. Turime stiprėti, turime išmokyti apsisaugoti pačios.

TAUTVILIENĖ (*minkštėdama*). Tu tvirta kaip uola! Gal ir išliksi. Bet man širdį skausta.

MAGĖ (*taipgi minkštėdama*). To nenoriu. To negali būti. Ir jeigu jau liepsi, paklusi...

TAUTVILIENĖ. O to vėl aš padaryti negaliu dabar, kai likimas patsai atveria savo vartus! Čia kiekvienas pats turi atsakyti.

MAGĖ (*apglobdama motiną*). Kokia tu išmintinga! Kokia maloni! Dievui teesie garbė, kad man suteikė tokią motinėlą. Tur būt, ir suprasi, kad ir vokiečių gali būti vienas antras, kurs mane apgintų, jeigu būtų reikalo...

TAUTVILIENĖ (*stabtelėjusi*). Mage! Argi taip? Tavo širdelė jau pasirinko? Pasirinko — vokiečių?

MAGĖ. Ne!

TAUTVILIENĖ. Bet ar nelauki — vokiečių? Paaškind! Tark!

Magė tyli

III Reginys

Tautvilas, vėliau Alda, Tautvilienė, Magė

TAUTVILAS (*tuo tarpu įeina, stovi, žiūri į abi, visi tyli, tada jis sako*). Auksą pakasiau rūsyje prie šulo, čia apačioje! Nepamirškite, kad kartą reikės! (*Žvalgos*) Bet nepasakykit Al-dutei! Lengvas jos liežuvėlis!

TAUTVILIENĖ. Tai liepsi krauti į vežimą?

TAUTVILAS (*tylėjęs truputį*). Jau liepia! Bet kurie važiuosim? Niekaip negaliu pasiryžti. Palikti savo namus vien tarnų priežiūrai — nenorėčiau. O vėl jus vienas leist važiuot...

MAGĖ. Sakiau, tėveli, aš pasiliksiu! Aš apsaugosiu namus!

TAUTVILAS. Bet tada tu būsi čia viena...

TAUTVILIENĖ. Kitaip ir neišeis! Sūneliai mūsų ten laukia. Aš turiu keliaut. Skausmas mane parblokštų, jeigu jų nebematyčiau. O vokiečiams užtraukus savo sieną, vaikai man būtų žuvę amžinai. Mes turime keliauti, Areli!

TAUTVILAS (*mąstydamas*). Ką čia padarius? Ten, Rusijoje, jūs? Magė ir namai čia! Širdis gali trūkt iš skausmo.

MAGĖ. Tėvel! Pasitikėk manim! Ir keliauk!

ALDA (*išokdama ir žvalgydamas*). Tai tu čia? Taip ieškojau tavęs, tėvel, taip ieškojau! Pradingai man, ir tiek! Jau kinko! Važiuosim! Motinė! Važiuosim! Pas broliukus! Rusijon! Iš karo išbėgsim! Važiuosim! Važiuosim!

TAUTVILAS. Tai ir turėčiau Magę vieną palikti?

ALDA. O kas apsaugotų mudvi, kad keliausim? Tėvel, tu turi keliauti su motinėle ir su manim! Turi, tėvel!

TAUTVILAS. Sakai, turi? O Magelė?

TAUTVILIENĖ. O mes visi toli ten be tavęs! Algirdas gal jau miręs! O kaip dar bus su Algiu ir Vytautu? Turime keliauti!

MAGĖ. Išmintingai kalba motinėle! Jūs visi trys keliausite! Aš viena pasiliksiu. Aš saugosiu namus!

TAUTVILAS. Pražūsi, kūdiki! Ir visi namai pražus!

MAGĖ. Jeigu aš jų neapsaugosiu, ir tu to nepadarysi! Bet aš — tikrai galėsiu...

ALDA. Tėvel, ir man taip rodosi, kad ji tai galės. O mes važiuosim! Ruoškis!

TAUTVILAS. Tu gudrute, tu! Bet gal ir jūsų yra tiesa! Tiktai mano širdis lyg nujaustų ką...

MAGĖ. Tėvel, ateina vokiečiai! O tai kultūros žmonės.

TAUTVILAS. Bet karo metas! O jau ir daug apie juos kalba, kad plėšia, degina...

MAGĖ. Karo baugumas visa išpučia. Ir nereikėtų laukti iš kiekvieno kario aukščiausio dorumo.

TAUTVILAS. Gal tu juos ten Berlyne ir Munchuose ir geriau pažinai. Vis dėlto... Gimiau tuose namuose, norėčiau juose ir mirti! Pasiliksimė visi!

ALDA (*sušunka*). Tėvel!

TAUTVILIENĖ. O savo sūnus visai pamiršti! Negalėčiau gyventi, taip skaudžiai jų pasiilgdama! O kad jų visai nebeįamatytume?

MAGĖ. Klausyk jų, tėvel! Keliaukite jūs trys! Aš prižaduo veikiau mirti, kaip namus leist sunaikinti!

TAUTVILAS. Tu prižadi...

MAGĖ. Šventai prižaduo! Keliauk be rūpesnių!

ALDA. Keliaukim, tėvel! Ką Magė žada, ji ir ištesė.

TAUTVILAS. Gal aš ir per daug prisirišęs prie tų namų!

TAUTVILIENĖ. Skausmų reikia rinkties menkesnįjį!

Girdėt ratų trenksmas, žirgų ir žmonių žengimas ir ūžimas

ALDA (*šokdama prie durų ir jas atverdama*). Rusai traukia! Veža patrankas! Turime važiuot! O, mat, — žmonės renkasi! (*Grįžta*)

IV Reginys

Kaimo žmonės: Gundrius ir kiti, Tautvilas, Tautvilienė, Magė,
Alda

TAUTVILAS (*eidamas durų link gilumon*). Ko jie čia norėtų? (*Išvydęs žmones, pro duris*) O kam jūs čia susijote?

ŽMONĖS (*už durų*). Pagailėkit! Nepalikite! Girdėjom, keliaujat! Kartu su rusais! Kas užtars? Kas gelbės? Kas apsaugos?

TAUTVILAS. Tegul kalba vienas! Pasiaiškimsim! Tarki, Gundriau!

GUNDRIUS (*ižengia, kitiems angoje susibraujant*). Rusai traukiasi, pone!

TAUTVILAS. Žinau! O man įsakė — traukti su jais!

GUNDRIUS. Todėl ir atėjome pas poną!

KITI. Taip! Todėl! Liksime be užtarėjo. Visi negalime traukt.

TAUTVILAS. O manote, aš galėčiau užtart?

ŽMONĖS. Taip! Manome! Galėtute! Panelė kalba vokiškai! Buvusi Vokioje.

TAUTVILIENĖ. Bet vokiečiai gal ir mokės lietuviškai?

ŽMONĖS. Kur mokės! O jeigu ne po mūsų! Neužtars! Tik-tai ponas! Ir panelė!

TAUTVILIENĖ. Bet mūsų sūnūs ten! Vyriausiasis sužeistas, gal net mirštamai! Turime keliauti! Ir tuojau!

GUNDRIUS. Atsiprašau! Tai gal ponia ir panelė Alda ke-
liaus, ir ponas bei panelė Magė pasiliks.

ALDA. Ne! Ne! Tėvelis mus lydės! Turi lydėti! Be jo bi-
jau! Magė pasiliks viena. Ji nebijo! Ji dargi pati nori.

ŽMONĖS (*tarp savęs*). Gal ir gera! Panelė drąsi! Prašom!
Prašom visi! Tegul tai pasilieka panelė Magė!

MAGĖ. Bet ar ir pasitikėsite manim?

ŽMONĖS (*kartu*). Pasitikėsim! Tikrai! Visiškai!

TAUTVILAS. Bet ji dar vaikas...

GUNDRIUS. Atsiprašau! Mokslusėjusi pačioje Vokioje!

TAUTVILAS. Tiesa, berods! Bet jeigu jai pačiai būtų pa-
vojus? Ji mergaitė!

GUNDRIUS. Visi mes stosime jos ginti! Ginsime savo gy-
vybę! Ar ne, kaimynai?

ŽMONĖS. Taip! Ginsime visi! Ji už mus! Mes už ją!

TAUTVILAS. Taip man prižadate?

ŽMONĖS. Prižadame!

TAUTVILAS (*tęsiamai*). Tai kad jau taip, tada galėčiau ir — keliauti! Tik ar ir pajėgs?

ALDA. Bus visa gerai, tėveli! Magė daug įstengia padaryti

TAUTVILIENĖ. Visiems tenka pakesti, ir jums, ir mums! Ir kelionė ne be vargų! Ir atsiskirt man su Mage labai skaudu.

V Reginys

Karys rusas, žmonė, Tautvila, Tautvilienė, Magė, Aldona

KARYS RUSAS (*ateina iš kairės priešakyje pro duris ir sako rusiškai*). Уходите! Возьмите с собой необходимое! Зажигаем имение и деревню!

Iš trobų! Neškitės, kas reikalinga! Uždegsim dvarą ir kaimą!

TAUTVILAS. Не с ума ли сошли? Что? Дома сжигать? Кто приказал?

Ar iš proto išėjot? Namus deginsit? Kas liepė?

ŽMONĖS (*sujudę*). Degint nori? Uždegt? Šiuos namus? Ir mūsų? Kas darosi?

TAUTVILIENĖ (*sugriūdama*). Alpstu! Gelbėkit! Gelbė... Gel...

TAUTVILAS (*šoka savo pačios gelbėti*). Na kas? kas? Nusigandai? Neteko rusams proto! (*Laiko ją gulsčią sėdelyje ir ramina ją*)

Tautvilienė netrukus atsigauna

ŽMONĖS (*tuo tarpu*). Ką sumanė? Ar pasiutę? Ką pradėsime? Kaip ginsimės?

MAGĖ (*labai tvirtai*). Nurimkite! Eikit visi į savo namus! Tegul degina, kad nori! Žūsime kartu su savo namais!

ŽMONĖS (*neramūs*). Žūti? Žūti? Priešinsimės! Neleisime! Panelė gerai pasakė! Žūsime su savo namais!

MAGĒ (*į karį rusą*). Идите и скажите своему вождю, что мы свои дома не оставляем, не уходим!

Eikit ir sakykit savo vadui, kad neisime iš namų!

GUNDRIUS. Būsiu namuose, kad ir uždegtų. Eimi!

ŽMONĖS. Tiesa! Taip ir padarysim! Padarysim! Eikim! Bėkime! Žūsime su savo namais! (*Visi bėga nuo durų*)

KARYS RUSAS. Так не удаляйтесь?

Tai neinate?

MAGĒ. Я уже сказала, если вы зажжете, мы все вместе погибнем в огне.

Sakiau, jeigu padegsite namus, visi sudegimsime su jais.

KARYS RUSAS. Людей сжигать не возможно. Сообщу своему вождю! Он прикажет выгнать!

Žmones sudegint — negalima. Pasakysiu! Lieps išvaryt!

TAUTVILAS. Скажите, что мы г. полковника приглашаем к себе.

Sakyki pulkininkui, kad prašau į namus!

KARYS RUSAS. Скажу, но г. полковник всё равно не придет. Приказано сжигать и всё.

Pasakysiu! Tik neateis. Paliepta degint, ir tiek.
(*Eina*)

VI Reginys

Tautvilas, Tautvilienė, Magė, Alda

TAUTVILAS. Tai gal man reiks eit? Negalima leisti nudeginti.

MAGĒ. Tėvel, aš eisiu! Aš kalbėsiu! Išgelbėsiu namus! Ir tu galėsi keliauti ramus.

TAUTVILAS. Bus veltui, kūdiki! Įsižeisi! Bus skausmo! Eisiu pats!

TAUTVILIENĖ (*sėdėdama*). Leisk ją, tėvel! Duok jai va-
lią! Matysime!

MAGĖ. Tikėkite manim! Pažįstu žmones ir save!

TAUTVILAS. Tegul dievas ją stiprina! Eik!

Magė eina durų link

VII Reginys

Aukštas senokas Karininkas rusas, už jo — keli kariai su de-
galais, Tautvilas, Tautvilienė, Magė, Alda

KARININKAS RUSAS. Чёрт возьми! Не с ума ли сошли? Ско-
рей удаляйтесь! Зажигаем дом!

Po velniais! Ar pasitote?! Visi iš trobų! Turime
degint! Jūs bepročiai!

MAGĖ. Извиняюсь! Зачем зажигать?

Atsprašau! Kam čia reikėtų degint?

KARININKAS RUSAS (*i ją pažiūrėjęs, kiek švelniau*). Неужели
и барышни понимают что-нибудь об войне?

Tai jau ir panelės kiek supranta apie karą?

MAGĖ. Понимаю, что разумно и что нет.

Suprantu, kas protinga ir kas neprotinga.

KARININKAS RUSAS. Вот как? Говорю, оставьте дома! Сол-
даты, зажигайте!

Taip? O aš sakau, nėsinkitės iš trobų! Vyrai, už-
dekite!

MAGĖ. Нет, этого не сделаете!

Ne! To nepadarysite!

KARININKAS RUSAS (*kietai*). Барышня, это не ваше дело!

Panele, ne jūsų dalykas!

MAGĖ. Но ваше дело сжигать? Этим ведь немцев не остано-
вите!

Bet jūsų — degint? O tik nesustabdysite vokiečių!

KARININKAS RUSAS. Как нет? Ведь их оставляем без крыш!

Kaip ne? Paliekam be pastogių!

MAGĖ. Немцы не останятся. Ваших солдат они далеко погонят!

Vokiečiai nesustos. Jūsų karius kažį kur nusivys!

KARININKAS RUSAS. Значит, вы, барышня, с немцами?

Panelė, — už vokiečius?

MAGĖ. Нет, но разве не так?

Ne! Bet ar ne taip?

KARININKAS RUSAS. Да, мы сами отступаем!

Patys traukiamės!

MAGĖ. Знаю, говорили, что даже за Вильно.

Žinau! Sakė, lig anapus Vilniaus.

KARININKAS RUSAS (*staiga*). Кто выдал? Кто это узнали?

Kas įdavė? Kaip sužinojot?

MAGĖ. Так говорят. Так зачем наши дома сжигать? Ведь не немцы от этого потерпят, а мы.

Kalba žmonės! Tai kam mūsų trobas degint? Vokiečiams nebus nuostolio, bet mums.

KARININKAS RUSAS. Пустяки! Вам так кажется, а нам совсем иначе.

Niekai, sakau! Jums taip atrodo, bet mums kitaip.

MAGĖ. Немцы хорошо подготовлены, так что они могут и через болота идти.

Vokiečiai pasiruošę traukti ir per klampynes.

KARININKAS RUSAS. Мы это знаем лучше, чем вы.

Žinome geriau, kaip jūs!

MAGĖ. И вы хотите нас оставить без домов, без крыши? Нас — женщин, детей, стариков?

O tai norite mus palikti be namų, be pastogės?

Mus: mergaites, moteras, vaikus, senelius?

KARININKAS RUSAS. Мы вас берём с собой.

Imamėsi su savim.

MAGĖ. Нас всех? Но ведь путешествие это не развлечение! Где найдём ночлег? Кто нас приютит? Неужели нам с немцами было бы тяжелее?

Mus visus? Kelionė nėra pramogėlė! Kur rasime nakvynę? Kas priglaus? Ar mums galėtų sunkiau būt po vokiečiais?

KARININKAS RUSAS. Не нам об этом рассуждать! Приказано и все!

Ne mums apie tai mąstyti! Įsakyta, ir tiek!

MAGĖ. Приказания исполняются только там, где есть надобность. А тут как раз нет. Неужели господину полковнику не было бы жаль всех людей? Где подемся? Как будем жить? Благородные люди стараются смягчить ужасы войны. Неужели г. полковник с нами хотел бы иначе поступить? Неужели ваше сердце было бы так безжалостно? Разве не имеете матери, отца, детей? Будьте так добры! Ведь ход войны этим не остановите.

Įsakymai pildytini tėra, kur būtina reikalinga. O šičia to nėra. Ar jums, pulkininke, nebūtų gaila tų visų žmonių? Kur dingsime? Kilnūs žmonės stengiasi sušvelninti karo baisumus. Ar jūs, pulkininke, norėtute kitaip elgtis su mumis? Ar nėra gailėtinga jūsų širdis? Ar nėra jums motinėlis, tėvelio, vaikų? Būkite malonus! Karo tuo nudeginimu nesutūrėsit.

KARININKAS RUSAS. Гм... А может быть и так!

Tai kažį — —

MAGĖ (*palūkéjusi*). Я убеждена, что вы, г. полковник, имеете человеческое сердце и что вы не умножите ужасов войны. От этого нам пришлось бы много страдать, а вам не было никакой пользы.

Juk ir jūs, pulkininkas, jaučiate žmoniškai! Ir nedidinsite karo baisumų. Visi mes be galo kentėtume. O jums iš to nebūtų jokios naudos.

KARININKAS RUSAS. Чёрт знает! Барышня права.

Po velniais! Panelė sako teisybę.

MAGĖ. Так г. полковник не прикажете сожгать? Ведь нет?

Tai jūs, pulkininkas, neliepsite uždegt? Tikrai ne?

KARININKAS RUSAS (*ima Magės ranką, bučiuoja*). Хорошо, барышня, не сожжем! До свидания!

Neuždegsim, panele! Su dievu! (*Moja kareiviams eiti ir sako pats eidamas*)

Но придут немцы и наверное сожгут!

Užeis vokiečiai ir tikrai degins! (*Išeina*)

MAGĖ (*tvirtai*). Не сожгут ни они!

Nedegins nė jie!

Visi tyli

VIII Reginys

Tautvilas, Tautvilienė, Magė, Alda

TAUTVILAS (*stovėjęs nustebejęs, tad greit priėjęs apglobia Magę, tardamas*). Dukrel! Tu galinga iš tikrųjų! Tu apsaugosi mūsų namus ir nuo vokiečių! Dabar galiu keliauti ir aš!

TAUTVILIENĖ (*pakildama*). Visai atsigavau! Dievas tave laimina, Magel! Kuo vilies, tat įvyks! Tikrai! Visus mus patiprinai!

ALDA. Tai, kaip sakiau, ir bus. Keliausim! O tėvelis su mumis. Magė mus sulauks, kad grįšim! Kaip gražu! Kaip malonu! O dabar žiūrėsiu rusų! (*Šoka laukan*)

TAUTVILAS (*dar stovėjęs, mąstydamas, tada eina gilumon ir šaukia pro duris*). Eikškite! Nešim daiktus į vežimą!

IX Reginys

Juras, Tarnas, Kotrė, Tautvilas, Tautvilienė, Magė

KOTRĖ (*įšokdama, pro verksmą*). Ir tenka skirties! Taip labai skaut širdį! Ponia, ką darysiu?

TAUTVILIENĖ. Tik nurimk! Magė pasiliks! Ji visa tvarkys. Gyvensite ramios. Dabar tik padėk mums apsirengt kelionei!

Kotrė padeda jai apsivilkti. Juras, su tarnu įėjęs, tvarkęs dar nešulius, įduoda tarnui. Tarnas išneša nešulius

JURAS. Ar ponas dar ką lieps?

TAUTVILAS. Tur būt, jau viską pasakiau. Magė liks mano vietoje! Su ja susitarkite! O su vokiečiais gyvenkite geruoju! Kiti daiktai jau vežime?

JURAS. Taip! Šituos dar imsiu su savim. (*Nori eiti*)

X Reginys

Rusų karys lietuvis, žmonės, Juras, Kotrė, Tautvilas, Tautvilienė, Magė

KARYS LIETUVIS (*pro duris*). Kurie keliauja, turi skubinties! Paskutinieji rusų kareiviai traukia! O vokiečiai art! Jau čia!

JURAS. Jau einame!

TAUTVILAS (*susimąstęs*). Priėjo valanda!

ŽMONĖS (*braudamosi gilumoje pro duris*). Nenudegins! Rusai nenudegins! Kur panelė? Ji išprašė! Ji apsaugojo!

TAUTVILAS. Jai pavyko! Teisybė! Ji gyvens dabar su jum'is!

ŽMONĖS. Mūsų panelė! Mūsų gynėja! Apgins ir nuo vokiečių!

MAGĖ. Bus dar gal lengviau! Vilsimės!

TAUTVILAS. Tai eikite! Gyvenkite sveiki! Jeigu dievas duos, pasi.matsysime! Tuoį sėsime į vežimą!

ŽMONĖS (*eidami nuo durų, lauke*). Išlydėsime! Eikime! Išgelbėti iš rusų!

TAUTVILIENĖ. Kotre, imk šį ryšulėlį! Nešk!

KOTRĖ (*imdama*). Niekaip negaliu nusiraminti!

XI Reginys

Alda, Tautvilas, Tautvilienė, Magė, Kotrė

TAUTVILAS (*žvalgos*). Ir turiu palikti — namus!

ALDA (*išsoka apsitaisiusi*). Taip, aš galiu sėsti į vežimą. (*Žvalgos, tyli*)

TAUTVILAS (*sau*). Toks — tai karas! (*Stovi, tyli*)

TAUTVILIENĖ. Darskart prieš panelę šv.! (*Ateina prieš atvaždą, klaupiasi, daro kryžiaus ženklą ir atsistoja*)

KOTRĖ (*kūkčiodama*). Maloniausia ponia! Ar bepasimatysime?

TAUTVILIENĖ (*apglobdama Magę*). Aukščiausiasis tave apsaugos! Ir panelė šv. Jos apvaizdai tave pašvenčiu! Ji ir vėl suves mus visus. Grįšime ir su broleliais tavo! Su dievu, su dievu, Magel!

MAGĖ. Keliauki su dievu! Broleliams širdingiausių sveikinimų! Tegul atsimena savo seselę, kuri namieje pasiliko ir sergti mūsų visų namus!

TAUTVILIENĖ. Kaip man ir širdį režia! Bet — su dievu, su dievu! Eikš, Kotre! (*Eina*)

ALDA. Ir aš atsisveikinsiu, Magel! Rašyki netrukus, kaip sekasi. Aš daug pamatysiu. Toli toli nukeliausime! Parašysiu! Daug papasakosiu. Lik sveika!

MAGĖ. Keliauk sveika! Ir grįžki sveika! Tada būsi mano vietoje namuose!

Tautvilienė, Alda, Kotrė išeina

XII Reginys

Tautvilas, Magė

TAUTVILAS (*lyg pabusdamas*). Nebeišvengiama! Magel! Mano dukrele! Ar iš tikrųjų tave dar matysiu ir savo namus? (*Apglobdamas Magę*) Rusai palieka mūsų kraštą. Vokiečiai atplūsta. Tegul apsaugoja visagalingas dievas mus visus!

MAGĖ. Juo ir pasitikiu! Nesirūpinki ir nesigraudinki, tėveli! Teisybė, laikas baisiai slegia, bet mes ne silpni. Išbūsiu, išgalėsiu, ir išliks namai. Mokėsiu juos apsaugot ir nuo vokiečių. Man lemta būti laimėtoja. Grįždami matysite iš tolo aukštuosius klevus ir baltuosius namus. O aš mosiu nuo kalnelio — aš nuo kalnelio!

TAUTVILAS (*visai susigraudinęs*). Mano dukrele! Mano kūdikis!

XIII Reginys

Rusų kareivis lietuvis, Tautvilas, Magė, žmonės

KAREIVIS LIETUVIS. Ar norite vokiečiams pakliūt į nagus? Jau paskutinieji mūsų raiteliai joja. (*Išeina*)

ŽMONĖS (*už durų*). Norime išlydėt! Laukiame pono!

TAUTVILAS. Einu! Einu! Likimas užveria vartus! Saugokite mano Magelę! Saugokite mano namus!

ŽMONĖS (*lauke*). Gyvensime su ja! Gyvensime sandoroj! Gyvensime vienybėje!

TAUTVILAS (*į Magę*). Tu pasilik prieangyje! Čia tave matydamas, tave su namais laikysiu širdyje amžinai. (*Eina*)

MAGĖ. Padarysiu, kaip nori!

Girdėt toli patrankų dundėjimas

TAUTVILAS (*jau už slenksčio*). Vokiečiai šauja! Griūva Rusų galia! Bet tu, Magel, būsi mūsų namuose. Čia tavo gyvybė bus apsaugota, o tu apsaugosi namus!

MAGĖ. Visa siela tikiu!

TAUTVILAS. Su dievu!

XIV Reginys

Magė viena, lauke žmonės

MAGĖ (*stovėdama angoje, kairėje moja*). Su dievu! Su dievu! (*Stovi, tyli*)

Girdėt ratai

ŽMONĖS (*lauke ūžia*). Keliaukit sveiki! Laimingo kelio! Grįžkit laimingi! Grįžkit Lietuvon! Ne po ilgo! Ne po ilgo!

Girdėt žirgų trypimas

MAGĖ. Iš mūsų namų kaip iš aukuro turi sukilti šventa ugnis! Šventa ugnis! Naujojo amžiaus ugnis! (*Mojuoja*) Su dievu! Su dievu! Su dievu! (*Tyli*) Nebliko... Jau už kalnelio!

Ir aš — vienu vienai! Oi, taip vienai! (*Tyli, tada užveria duris. Stovi, taria*) Kas bus man apsauga? Kas iš mirties išplėš mane? (*Eina prie panelės šv. atvaizdo, stovi, taria rankas iškėlus*) Dieve! Dieve! Suteik pasitikėjimo! Tavo globoje noriu būti! Nuramink! drebančiąją mano širdelę! Viešpatie, duok man jėgų! Siųski, kurs mane paremtų! Leisk surast Arvydai šiuos namus! Jis jų ieškos! Leiski surast! O tu, dievo motina, pasaulio kūrėjo gimdyvė, priglausk mane — visumet — visumet!

Tylu. Vargšai toli rauda

X V R e g i n y s

Kaimo mergaitės, Magė

Kaimo mergaitės, tyliai atverdamos duris priešakyje po kaire, įeina: G a j a, G u n d a, V e i d ė, A i s t r a, gražioji Barbė ir kitos

GAJA (*dar už durų*). Atsiprašau! Ar galima?

MAGĖ (*tylėjusi atsigręžia į jas*). A, jūs, mergaitės! Įeikite! Prašau! prašau!

GAJA. Ateina vokiečiai! Ką dabar veiksime?

VEIDĖ. Glaudžiamės prie panelės!

GUNDA. Nežinome, kaip dabar pasielgt.

KITOS. Tuoju jie bus! Sako, tūli jau matę. Ką dabar veiksime? Oi, bijome!

MAGĖ. Tuo tarpu jų dar nėra. Tai galime ramiai pasišnekėti.

GAJA. Bet gal tuoju būti! Tuoju!

MAGĖ. Tegul! Pamatysime! Tik susieikite visos!

GUNDA (*eidama durų link*). Aistra! Barbė!

AISTRA (*duryse*). Vokiečiai! Bė abejonės! Keliu ateina.

BARBĖ (*lauke*). Šneka su Derviene! Gal tai tik ne vokiečiai?

GUNDA. Vis tiek. Įeikita!

J i e d v i į e i n a

MAGĖ. Tai visos?

MERGAITĖS. Visos! Visos!

MAGĖ. Bet ką jums pasakysiu? Dar nė nežinau tikrai, kaip jus gelbėjus!

MERGAITĖS. Panele! Kas tada? Atbėgome... Kur tai kreipimės?

MAGĖ. Rodos, kiekviena mergaitė save kuo geriausiai apsaugoja, kad ji širdyje dora, skaisti.

Mergaitės tyli, žvelgdamosi viena į kitą

GAJA. Bet karo metas! O vokiečiai!

MAGĖ. Teisybė! Nesusikalbėsit! Nors vieną kitą jau mokiau.

MERGAITĖS. Taip ima baimė! Taip sunku! Širdį slegia!

GUNDA. O aš visai nebijau.

MAGĖ. Yra pagrindo bijot. Karas žiaurina vyrus! Aistroms sukilus, gali išniekinti mus, pražudyti.

MERGAITĖS. Neduok dieve! Ką darysime? Ką veiksime? Kaip apsisaugosime?

MAGĖ. Būsime kuklios ir širdyje vis laikysime skaisčiausius palinkimus, mąstysime apie visa tai, kas gera, kas dora, kas skaistu. Tokių mergaičių joks vyras neužgauna, į jas nežvelgia su blogu noru.

AISTRA (*tuo tarpu prie durų stovėjusi, atsigręžia ir žvelgia pro jas laukan*). O štai, jau vokiečiai!

BARBĖ (*taipojau stovėjusi ir žvelgusi*). Dabar ir man taip atrodo!

MERGAITĖS. Pasislėpkim! Panele! Kur dėsimes? Leiski į kitą kambarį!

MAGĖ (*ramindama*). Bet, mergaitės! Kas bus, pamatysime! Mūsų dar nesmaugs!

GUNDA. Ir aš manau...

VEIDĖ. Jau kaž! Aš tik baugštaus!

MAGĖ. Šnekėkim apie kitus dalykus! Ir nurimsite. Manykite, kas mums dabar tenka! Mes, mergaitės, dabar atstovaujame visai tautai. Ji pradėjo jau naujai gauties. Net jau kalbėta apie jos nepriklausomybę. O iš tikrųjų tauta atsigauna tik iš motriškųjų. Jos turi būti kilnių siekimų, skaisčių širdžių, malonios, doros. Apie tai vis mąstykite! Ir pamiršime baimę. Ar ne ramiau mums taip kalbant?

KITOS. Ramiau! Iš tikrųjų!

GAJA. Jau dažnai taipo būdavo.

MAGĖ. Klausykitės ir toliau! Kokios mes būsime, tokios bus naujosios kartos. Turėtų būti dar tauresnės, kilnesnės. Tam tai mes, mergaitės, tautos gyvenime!

GUNDA. Sakyki mums tai kas dieną, panele!

MAGĖ. Mielai! O jūs seksite?

MERGAITĖS. Kiek įgalėsime! Visiškai! Kiek įstengsime!

GAJA. Susieikime kas dieną pas panelę!

MERGAITĖS. Jeigu tik leistų! Susieisime! Panele, prašom!

MAGĖ. Žiūrėsime, ką padarysime! Tuo tarpu nepamirškime, kad reikia gyvent kaip gyvenusios, ramioms, tiesioms, malonioms būti. Nelisime svetimiems į akis, nevaikščiosime vakarais, nežadinsime jų užgaidų, nesirodysime neapsitaisiusios! Vokiečiai kito kraujo žmonės ir kitų palinkimų.

AISTRA (*vėl verdama duris*). Ar girdit? Jau čia!

BARBĖ (*pažvelgusi*). Nėra! Nuėjo kitur!

MAGĖ. Užverkita duris! Dabar dar esame vienos! Tesie šventa mums ši valanda. Stokimės prieš panelės šv. atvaizdą ir pasimelskime!

*Mergaitės sustoja aplink šulį ir padaro kryžiaus ženklą
Beldžia į duris*

AISTRA. O štai! Ar nesakiau?

KITOS. Kur dingsim? Bėkim! (*Bėga gilumon į šalinį kambarį*)

MAGĖ. Tik nebūkite tokios baugščios!

GUNDA. Lyg jau visai bejėgės! (*Eina*)

BARBĖ. O gal tik mūsiškiai! (*Eina*)

AISTRA. Ne mūsiškiai! Vokiečiai! Pirmoji pamačiau! (*Iš-eina ir paskui žvelgia pro duris*)

XVI Reginys

Arvydas Gintautas, Magė

Mergaitės kartais duris veria

*Gintautas duryse priešakyje su vokiečių karininko dra-
bužiais*

MAGĖ (*pastebėjusi, džiaugsmingai*). Arvyd! Jūs! Iš tikrų-
jų jūs? (*Ištiesusi abi ranki, eina jo pasitikti*)

GINTAUTAS. Taip! Aš! O su labu vakaru!

MAGĖ. Abiem! Abiem!

GINTAUTAS. Kaip džiaugiuos jus suradęs! O sveika, gy-
va? Ir jūsų namai išlikę nesudeginti, nesugriauti?

MAGĖ. Ačiū dievui! Iš rusų dar išgelbėjom!

GINTAUTAS. O dėl vokiečių, tai bus mano rūpesnis!

MAGĖ. Jūsų? Kaip malonu...

GINTAUTAS. Tam aš skyriaus žvalgybai. Tam seku rusus. Žiūriu, ar toli nutrauks.

MAGĖ. Sako, lig anapus Vilniaus.

GINTAUTAS. Taip toli? Na, ištirsiu! O kur jūsų namiškiai?

MAGĖ. Su rusais išbėgo.

GINTAUTAS. Tai jūs dabar viena?

MAGĖ. Su tarnais.

GINTAUTAS. Kol galėsiu, jus apsaugosiu. Bet toliau — kilkite Vokion! Eikite vėl mokslus!

MAGĖ. Negalima! Aš pasilikti turiu namiej, dėl namų, dėl mūsų mergaičių, dėl mūsų tautos.

GINTAUTAS. Vis ta pati, kaip ir Berlyne! Bet karo metu kiekvienas turėtų rūpintis pirma savimi.

MAGĖ. Seniau jūs taip nekalbėjote. O pats štai tik rūpinatės manim!

GINTAUTAS. Kaip kartais bijau dėl jūsų! Atsiprašau! Bet dabar matau, kad tuo tarpu nėra pavojaus. Todėl tuojau ir atsisveikinsiu. Reikia skubinties!

MAGĖ. Nors pailsėtute truputį, pavaišinėčiau!

GINTAUTAS. Ačiū! Ačiū! Kaip tik dėl jūsų namų turiu skubinties. Bet ir dar vienas dalykas! Gal būt, kad šišion apsigyvens vokiečių kareivių su karininkais. Priruoškite jiems pastoges kuo patogiausias!

MAGĖ. Ačiū už patarimą! Bet kad jūsų nė pavaišinti negaliu?

GINTAUTAS. Nereikia! Ateisiu kitą kartą. Būsiu kiek tiktai galėdamas arti! Džiaugiuos labai jus suradęs. Bet dabar su dievu! (*Eina*)

MAGĖ. Su dievu. Kokia man laimė! Geras žmogus man arti. Aš nebe viena! (*Išdidi ji stovi ir grįžta. Tyli. Tada tęsiasi, bet džiaugsminga, tik negarsiai*) Likimas man lemia,— ko laukiu, ko viliuos!

Uždanga

II Veiksmas

Vaidykla: *Kelis kartus pakeičiama. Pradžioje ji yra aikštė kaime pakelyje, po to — Tautvilų kambarys, toliau — aikštė ties Tautvilų namais, pagaliau — vėl Tautvilų kambarys*

Laikas: *Rytmetys, auštant po pirmojo veiksmo*

Asmenys:

Kaimo žmonės, SENIAI ir SENĖS:

GUNDRIUS, PLIOPA *ir kiti* VYRAI *ir* MOTEROS
viena DRŪTULĖ MOTERA
toliau kaimo mergaitės:

GAJA, GUNDA, VEIDĖ, AISTRA, BARBĖ *ir kitos*
vokiečiai: MAJORAS, *aukštas, įstabus vyriškis*
HAUPTMANAS FON TOITBURGAS, *kilnus vyriškis*
DU KITU HAUPTMANU

keli leitenantai

puskarininkis KRINKIS

buršas GERKĖ *ir kariai*

MAGĖ

GINTAUTAS

Pirmoji vaidykla: Aikštė kaime abipusiai vieškelio

I Reginys

Kaimo žmonės, Gundrius ir kiti, seniai ir senės, viena drūtulė motera

Jie susieina iš lengvo iš visų šalių

GUNDRIUS (*stovi ir žvelgia dešinėn, tyli ilgai ir taria taip sau*). Ir patiriame, kas tai karas.

ANTRASIS KAIMIETIS (*prieidamas*). Dega kaip degė?

GUNDRIUS. Visą naktį!

TREČIASIS (*prieidamas*). Nė akių nesudėjau.

GUNDRIUS. Gaisrai man švietė stačiai į langus.

KETVIRTASIS (*ateidamas, kiek išgirdęs*). Tie nelemtiejie vokiečiai!

GUNDRIUS. Tai kažį, ar iš tikrųjų jų darbai?

ANTRASIS. O kieno kito?

TREČIASIS. Žinoma, jų! Priešų šalis! Tai ir naikina.

GUNDRIUS. Rusai jų priešai! Ne mes, lietuviai.

KETVIRTASIS. Manai, tie kvailiai tai žino?

GUNDRIUS. Nežinos! Visokių gudrybių žmonės!

Ateina dar kiti ir tūlos moteros

KETVIRTASIS (*rodydamas į tolį, sako ateinančioms*). Ar ne vokiečių darbas?

ATEINANČIOSIOS. Kas juos žino? Tokie rusai, tokie vokiečiai! Visi velniai juodi! Plėšia, degina!

KETVIRTASIS. Rusai savųjų nei plėšė, nei degino!

KITI. Savųjų? Savųjų? Mūsų namai vos-ne-vos išliko! Mes ne jų žmonės! Ar mažai mus slėgė?

GUNDRIUS. O vokiečiai kaip tik tam laimės, kad mus išvaduotų.

MOTERŲ VIENA. Bet ar negirdėjot vargšus raudant?

MOTERŲ ANTROJI. O jie vokiečių išvaryti elgetauti!

GUNDRIUS. Karo! Taip sakysim teisingai.

MOTERŲ ANTROJI. Ir baugu juos girdint!

PIRMOJI. Tyliai kenčiant, vis dar lengviau pakeliamas vargas.

GUNDRIUS. Vis dėlto netrukus būsime iškopę iš visų vargų.

KITI (*akyvai sueidami į krūvą*). Manai? O kaip? Kokiu būdu? Manai, karas veik baigsis? Kas pasakė?

GUNDRIUS. Rodos, aišku! Rusai liovės šaudė. Tai ir vokiečiai nutilo. Ir visą naktį buvo tylu. Ar ne?

KETVIRTASIS. Netrukus pradės iš naujo. Rusai nenusileis! Matysime!

GUNDRIUS. Nieko to nematysime! Vokiečiai ateis ir gyvens su mumis kaip žmonės. O rusai niekumet nebegrįš.

KELIOS MOTEROS (*dūsaudamos*). Nors jau būtų! Oi, kad būtų! Kad būtų!

ANTRASIS. Tik nesidžiaukite! Bus blogiau, negu yra kuomet nors buvę.

TREČIASIS. Nuo vilko bėgo, mešką pribėgo!

KETVIRTASIS. Jau gana esame girdėję. Motriškosios visų daugiausia nukentėjo!

DRŪTULĖ MOTERA (*prieidama, judri*). Nukentėjo? Kas nukentėjo? Kas pasakoja? Kam teko?

ANTROJI. O mums, motriškosioms! Kur gražesnė, prie tos ir kimba!

DRŪTULĖ. O ar ne linksma, kad koks stiprus vyras džiaugiasi...

KITOS. Begėdė! Valdyk liežuvį! Ir dar atlanda!

DRŪTULĖ. Kad svieto nepažįstat! Opios vištytės!

KITOS. Mergos vaiks! Ir trijų vyrų pati!

DRŪTULĖ. O ar man nesveika? Ir mano mergelė tegul linksminasi!

KITOS. Ir drovos nebepažįsta! Nesiklausykime jos! Pasileidė! Gėdos nebetekusi! Šalinkis!

Drūtulė pabėga

GUNDRIUS. Tokią sunkią valandą nereikia plepėti nieku! Bet moteros, tur būti, to ir suprasti negali!

II Reginys

Pliopa, Gundrius ir kiti

PLIOPA (*atbėgdamas, linksmas*). Jau matyt! Jau matyt!

KITI. Kas? Kas? Kur?

PLIOPA. O vokiečiai! Jau atitraukia! Ir bus galas visiems vargams.

VIENA MOTERA. Dar palauk! Dar bus viso ko!

PLIOPA. Na, mat! Tie dūmai ten, tai rusų! Sakysim, patys rusai! Išrūks, ir bus giedri diena. Dūmų ir rusų nebebus.

GUNDRIUS. Plepi!

MOTEROS. O, mat! Vyrai neplepa! Ar girdėjote?

PLIOPA. Kad aš tam ir leistas. Bet galiu ir rimtai pašnekėt! Bus kitaip! Tikrai kitaip! Su vokiečiais tai kaip su broliais!

KELI VYRAI. Apsirikai! Ir akis pastatysi! Dar prakeiksi juos.

PLIOPA. O dėl ko? Aš Vokioj buvau. Vokiečius pažinau.

VIENA. Bet mes matom! Patys parodo, kokie jie.

PLIOPA. Ką parodo? Dar tu nieko nematei! Kad ateis, tai steb...

TA PATI MOTERA. O sako, vaikams rankas kerta, merginas išgėdina, plėšia, ką tik pamatę, namus degina.

PLIOPA. Vėjai! Vieni vėjai! Nieko panašaus! Vokiečiai tokie žmonės, kaip ir mes! Gal truputį daugiau suvalgo ir išgeria! Bet šiaip...

ANTROJI. Tik palauk! Užeis tau dar nelinkis!

PLIOPA. Nieks neužeis! Duok ir visai įtūžusiam vokiečiui gerai pavalgyti ir dar atsigerti, ir jis tau tikras brolis. Sakau, iš karto brolis!

GUNDRIUS. Nors plepa, vis dėlto kiek ir tiesos. Vokiečiai žmonės ir žmoniškai pasielgia. Pamatysime!

PLIOPA. Taigi! Tą patį ir aš sakau. Visi išmintingieji taip sako!

ŽMONĖS. Bet gaisrai? Visur dega! Bangu ir žiūrėt! Kas beliks?

PLIOPA. Esate zuikiai ir kvailiai!

TREČIOJI MOTERA. O panelė? Sakė ne kartą: vokiečiai — karo žmonės.

GUNDRIUS. Bet sakė: karo žmonės, kad kariauja, o taikos žmonės, kad nekariauja. Visa darą iš pagrindų.

PLIOPA. Taigi! Ar nesakiau tą patį! Karas mums pabaigtas. Ir mes po vokiečiais...

ŽMONĖS. Nenorim! Nenorim! Nebus! Patys valdysimės!

PLIOPA. Norit nenorit! Bet bus. O jūsų naudai. Išmoksitė gyventi.

ANTROJI MOTERA. Greičiau teks juos mokyti!

TREČIOJI. Ir panelė sakė, mes esą taikos ir darbo žmonės. Savo darbu reikšią juos pamokyt. Karas kaip audra greit praūžia. Bet taika ilgiau trunka. Taikingi palaikysime viršų.

PLIOPA. Taigi! Visa, kaip ir aš sakiau! Vokiečiai bus tikri broliai. Tik duokite gerai pasivalgyti! Suneškite dešrų, kumpių, lašinių, sūrių ir pamatysite!

KELI. Žinoma, priimsime! Pavaišinsime! Svečiai bus!

PLIOPA. Taigi! Tik visko apsciai. Paprastas kareivis suvalgo visą žąsį iš karto, o aukštesniejie jau du ir triskart tiek, desties, koks laipsnis.

KITI. Plepalai! Niekai! Pliuškis! Mala liežuvium kaip meleta!

GUNDRIUS. Išprusę žmonės ir valgo protingai.

III Reginys

Kaimo mergaitės: Aistra, Barbė ir kitos. Žmonės: Vyrų bei moterų, Gundrius, Pliopa, Vargšai

MERGAITĖS (*atbėgdamos iš dešinės*). Jau atitraukia! Visai nebetoli! Reiks bėgt! Pasislėpt!

ŽMONĖS. Kur? Nematyt! Sustokit! Kur matot?

AISTRA (*sustodama*). O ten! Tuo plačiuoju vieškeliu! Žmonės iš ten atbėgo.

Visi ir bėgusiosios žiūri kairėn

ŽMONĖS. Bet nieko! Nematom! Negirdėt! Kaži kur traukia!

BARBĖ. Sakė, plentu traukia didžiais būriais. Gal mus ir aplenks!

AISTRA. Kur aplenks! Tikrai atitrauks! Tai! Ar negirdite? Žengia! Žemė dunda!

Visi nutilę klausos

BARBĖ. Dar gal per toli! Bet ne! Ten, mat! mat!

ŽMONĖS. Teisybė! Ar matot? Ten, mūsų keliu! Jau girdėt! Klausykimės!

Girdėt gramzdus žengimo dundėjimas

MERGAITĖS. Bėkim! Bėkim! Tuo bus! (*Bėga*)

MOTEROS. Kur nubėgsit? Eikit į namus! Kas bus, bus! Ir mes eisime! (*Eina, sustoja, žiūri ir vėl eina*)

BARBĖ. Bėgame pas panelę! Ji apsaugos!

AISTRA. Bet bėgt ir nereikia. Nei aš bijau, nei nieko! (*Eina*)

GUNDRIUS. Iš tikrųjų, jau nebetoli! Jau suka į kaimą.

PLIOPA (*bailiai*). Tai gal tik reiks pasitraukti! Lyg ir nemandagu žiopsoti!

GUNDRIUS. Eisime visi! Geriau namieje pabūti! (*Eina*)

*Girdėt visai garsiai sunkusis, lygusis kareivių žengimas.
Trinksi vis artyn ir garsyn*

PLIOPA. Dabar gana! Taip jau arti! (*Ima bėgt*)

KITI. Jisai? Drąsusis? Bėga! Bėkime visi!

Visi bėga į visas šalis, bet ne dešinėn

VARGŠAI (*toli, nematomi rauda, kareivių žingsniams dundant*)

Siaučia griaudžia karas-pražūtis!

Nušviesta gaisrų nuolat naktis!

Pragaras dar peri vis daugiau velnių!

Dieve, mūsų pasigailėki visų!

Iš lengvo tilsta, vaidyklai patuštėjus. Tik vokiečių žengimas girdimas

IV Reginys

Vokiečiai, Majoras, hauptmanas fon Toitburgas, du kitu hauptmanu (kapitonai), keli leitenantai, buršas Gerkė ir kiti kariai (nematomi)

*Majoras atjoja iš dešinės, kairioji jo ranka apraištyta.
Hauptmanai jį lydi, taipjau raiti*

MAJORAS (*sustoja ir sako*). Hier machen wir halt!
Čia sustosime!

HAUPTMANAS FON TOITBURGAS (*atsigręžia, joja kiek atgal ir šaukia*). Bataillon — halt!

Batalion — halt! (stot!)

Girdėti, kaip toliau atgal šaukiama

Halt! halt! halt! Gewehr ab! Rührt euch!

Halt! halt! halt! Žemyn! Laisvai!

Žengimo dundėjimas liaujasi

MAJORAS. Mögen die Leute es sich bequem machen! Wir werden hier bleiben, bis weiterer Befehl kommt.

Tegul vyrai būva kaip tinkami! Mes čia pasiliksi-
me, kol gausime kito įsakymo.

4 buršai atbėga ir paveda žirgus

KELI LEITENANTAI (*prieina*). Hier Quartier? An diesem Ort?
Čia kvartiera? Šitame kaime?

MAJORAS. Zunächst Rast! Sollen hier Befehl abwarten. Wegen
der starken Verluste werden wir wohl einige Zeit hier bleiben.

Pirmiau kiek pasiilsėsime. Turime laukt įsakymo.
Dėl didžių nuostolių čia pasiliksime gal kurį laiką.

II HAUPTMANAS (*apsižvalgydamas*). Ein wirklich idyllisch gele-
genes Dorf!

Kaimas tikrai gražioj padairoje.

HAUPTMANAS FON TOITBURGAS. Und da noch ein Gutshof!
O čia ir dvaras!

III HAUPTMANAS. In der Tat! Ein schöner Ort zum Rasten!
Iš tikrųjų! Graži poilsiui vieta.

MAJORAS (*apsižvalgydamas*). Wir könnten wohl alle gut unter-
kommen! Sehen Sie mal dort! Und dort! Ganz nette Häuser!

Rodos, mums visiems bus gerų vietų apsisototi! Tik
apsižvalgykime! Tai čia! Ir vėl ten! Visai dailūs
namai!

II HAUPTMANAS. Werden es uns bequem machen können.
Galėsime pabūti kaip reikiant.

MAJORAS. Hoffentlich! Das Herrenhaus da kommt leider nicht
in Betracht.

Reik tikėtis! Vien gaila, kad ponų namais negalė-
sime naudoties.

II HAUPTMANAS. Ein zu weit sichtbares Ziel!
Priešams per toli matyti.

MAJORAS. Eben darum ist auch vom Stabe angeordnet es nie-
derzulegen, falls Rast gemacht wird.

Kaip tik dėl to štabo yra įsakyta juos sunaikinti,
jeigu čia sustojame.

HAUPTMANAS FON TOITBURGAS. Wäre schade! Wirklich schade!

Būtų gaila! Tikrai gaila!

MAJORAS. Kriegsnotwendigkeiten muß man sich fügen. Dieses Haus auf der Anhöhe wird dem Feinde immer ermöglichen, sich zu orientieren.

Karo būtinybėms tenka pasiduoti! Stebėdamasis į šiuos namus, priešas vis galės orientuoties.

II HAUPTMANAS. Dann wollen wir die Einwohner auch gleich hinausweisen.

Tai tuojau ir išvarysime gyventojus!

MAJORAS. Abwarten! Rücken wir genügend weit vor, kann ja das Haus schließlich stehen bleiben.

Palauksime! Jeigu gerokai tolyn trauktume, namai galėtų ir pasilikti.

HAUPTMANAS FON TOITBURGAS. Hoffentlich zieht der Russe sich recht weit zurück!

Tikėkimės, kad Rusas tikrai toli nusidangins.

MAJORAS. Er scheint es sehr eilig gehabt zu haben.

Rodos, jam kaip tik labai skubinties reikėjo.

III HAUPTMANAS. Vielleicht, um bald wiederzukehren.

Tur būt, jeib kuo greičiausiai grįžti.

II HAUPTMANAS. Darum haben sie das Haus auch wohl nicht niedergebrannt.

Gal todėl jie namų ir nenudegino.

MAJORAS. Sicherlich! Und nun werden wir es besorgen müssen.

Tikrai taip! O dabar mes turėsime tai padaryti.

HAUPTMANAS FON TOITBURGAS. Damit es hieße, die Deutschen könnten nur zerstören.

Jeib sakyt galėtų, vokiečiai vien naikinti temoka.

MAJORAS. Muß uns gleichgiltig sein. Wir suchen keine Ideale zu verwirklichen. Wir handeln nur aus Notwendigkeiten.

Tai mums vis tiek turi būti. Mes nenorime vykinti idealų. Mes darome vien, kas darytina.

LEITENANTAI. Sehr richtig! Kriegsnotwendigkeiten! Zweckhandlungen!

Tikrai taip! Karo būtinybės! Tikslingi veiksmai!

HAUPTMANAS FON TOITBURGAS. Ja, aber was ist jedesmal auch wirklich notwendig und zweckmäßig?

Bet kas yra kiekvienu atveju tikrai reikalinga ir tikslinga?

II HAUPTMANAS. Die Heeresleitung weiß es ganz bestimmt. Kariuomenės vadovybė žino tai geriausiai.

LEITENANTAI. Sehr richtig! Sehr wahr! Ohne Zweifel! Tikrai taip! Labai teisinga! Be abejo!

MAJORAS. Und was sie tut, wird schließlich auch diesem Land und Volk zugute kommen.

O ką ji daro, pagaliau bus naudinga ir šiam kraštui bei jo gyventojams.

HAUPTMANAS FON TOITBURGAS. Das wäre auch sehr zu wünschen!

Ir būtų labai linkėtina!

MAJORAS. Ist doch klar! Wir befreien es von der Russenherrschaft und führen es einer höheren Kultur zu.

Visai aišku! Mes juos išvaduojame iš rusų ir vedame juos į aukštesnę kultūrą.

HAUPTMANAS FON TOITBURGAS. Die schafft sich doch ein jedes Volk selber.

Bet kultūrą susikuria kiekviena tauta pati!

MAJORAS. Das brauchen die Litauer durchaus nicht. Wir bringen ihnen Kultur. Das deutsche Volk assimiliert das kleine litauische Völkchen. Das bedeutet beiden einen Gewinn. Es hat gesundes Blut, und wir haben die Kultur.

To lietuviams nereikės. Mes jiems atnešame kultūrą. Vokiečių tauta asimiliuoja mažąją lietuvių tautelę. O tai abiem naudinga. Jos yra sveikas kraujas, o mūsų kultūra.

II HAUPTMANAS. Ganz meine Meinung! Tokia ir mano nuomonė!

III HAUPTMANAS. Auch nicht anders zu denken!

Kitaip nė negalima manyti!

LEITENANTAI. Sehr gut! Ausgezeichnet! Nur zu unterschreiben!

Labai gerai! Puiku! Tik pritartina!

HAUPTMANAS FON TOITBURGAS. Nur dürfte das gesunde Blut durch den Krieg nicht verdorben werden.

Bet karas neturėtų sveikojo kraujo pagadinti!

MAJORAS. Natürlich nicht!

Žinoma, ne!

HAUPTMANAS FON TOITBURGAS. Ist aber sehr zu befürchten. Neben alten Leuten und Kindern besteht das litauische Volk jetzt fast nur aus der jungen und reiferen Frauenwelt. Ob die ganz ungeschädigt bleiben wird?

Bet reikia labai bijoti. Lietuvių tautoje dabar bėra likę seniejie, vaikai ir dar jaunos ir suaugusios motriškos. Ar jos ir išliks nenukentėjusios?

II HAUPTMANAS. Was liegt daran, wenn unsere Leute sich für alle Entbehrungen an den gesunden Mädchen erholen!

O kas čia būtų pikto, jeigu pavargę mūsų vyrai gaivintųsi sveikomis merginomis!

III HAUPTMANAS. Wo sich ungewollt natürliche Beziehungen herstellen, sollten wir das nicht hindern.

Jeigu savaime rastųsi natūralių santykių, mes neturėtume trukdyti.

MAJORAS. Nein, meine Herren! So dürfen wir nicht denken. In dieser Beziehung müssen wir auf strengste Manneszucht halten. Bitte, schärfen Sie dieses der Mannschaft immer wieder ein! Die deutsche Ehre fordert das. Strengste Manneszucht ist ihre Voraussetzung.

Ne, mano ponai! Taip neturėtume manyti. Šiuo atžvilgiu turime rūpintis griežčiausia drausme. Prašau, tai vyrams kalte įkalkite! Vokiečių garbė tai reikalauja. Griežčiausia vyrų drausmė yra jos pagrindas.

HAUPTMANAI IR LEITENANTAI. Soll geschehen! Wird befolgt!
Zu Befehl, Herr Major!

Vykdysim! Padarysime! Klausome, her Major!

MAJORAS (*j artimus karius*). Holla, Burschen, kommen Sie mal her!

Hola, buršai, ateikite!

DU BURŠU (*ateina iš dešinės*). Herr Major!

Her Major!

MAJORAS. Wir nehmen hier Quartier!

Mes šičia sustosime!

BURŠAI (*linksmi*). Zu Befehl, Herr Major!

Klausome, her Major!

MAJORAS. Das gefällt Euch? was?

Jums tinka? ką?

BURŠAI. Zu Befehl, Herr Major!

Taip, her Major!

MAJORAS. Daß Ihr mir aber die Mädchen ungeschoren laßt!
Das heißt, daß Ihr mir keine verführt!

Bet kad jūs man merginų neužkabintut! Vadinas,
kad jūs nė vienos nesuvedžiotut!

BURŠAI (*pasišaipydami*). Zu Befehl, Herr Major!

Taip, her Major!

MAJORAS. Was bedeutet denn das Grinsen?

Bet ką reiškia jūsų šaipymasis?

BURŠAI. Nichts, Herr Major!

Nieko, her Major!

MAJORAS. Befriedigt nicht! Sprechen Sie Goerke!

Nepatenkina! Kalbėkite, Gerke!

BURŠAS GERKĖ. Es könnte auch anders sein, Herr Major!

Galėtų būti ir antraip, her Major!

MAJORAS. Wieso anders?

Kaip tai? Antraip?

BURŠAS GERKĖ. Herr Major, ich — ich meine...

Her Major, aš manau — manau...

MAJORAS. Nun? Was denn?

Na? Ką tai?

BURŠAS GERKĖ. Manches Madel könnte vielleicht einen von uns verführen!

Tūla mergelė galėtų jau veikiau mūsų kurį suvedžioti!

MAJORAS. Darf einem richtigen Kerl nicht passieren!
To neturėtų būti tikram vyrui!

BURŠAS GERKĖ. Zu Befehl, Herr Major! Aber es kommt vor!
Taip, her Major! Bet būna!

MAJORAS. Ist ihm das schon passiert?
Ar jau jam taip yra atsitikę?

BURŠAS GERKĖ. Zu Befehl, Herr Major!
Taip, her Major!

MAJORAS. Aber Mann, ist das Zucht?
Bet, žmogau, ar čia drausmė?

BURŠAS GERKĖ. Zu Befehl, Herr Major!
Taip, her Major!

MAJORAS. Nein, das ist keine Zucht! Er ist ein Waschlappen!
Ne, tai nėra drausmė! Jis yra mazgotė!

BURŠAS GERKĖ. Zu Befehl, Herr Major! Die Versuchung war zu groß.

Taip, her Major! Gundymas buvo per didis.

MAJORAS. Was ein rechter Kerl ist, der läßt sich nicht verführen. Entweder verführt er, oder läßt es bleiben.

Tikras vyras nesiduoda suvedžiojamas. Jis pats suvedžioja arba tik ranka numoja.

II ir III HAUPTMANAS bei LEITENANTAI. Sehr gut! Sehr trefend! Ausgezeichnet! Sehr richtig!

Labai gerai! Tikrai pataikinta! Puikiai! Labai teisinga!

BURŠAS GERKĖ. Zu Befehl, Herr Major!
Taip, her Major!

MAJORAS. Das heißt, ich meine, ihr sollt keine verführen! Abtreten!

Vadinas, aš manau, nè vienos neturite suvedžioti!
Eikit!

BURŠAS GERKĖ. Zu Befehl, Herr Major!
Klausau, her Major!

Buršai šalinasi

MAJORAS. Also, meine Herren, wir wollen auf strengste Man-
neszucht halten! Die deutsche Ehre verlangt es. Dieses Land und
Volk sollen deutsch werden. Darum darf es kein verführtes noch we-
niger ein vergewaltigtes Mädchen geben.

Tai taip, mano ponai, rūpinsimės griežčiausia vyrų
drausme! Vokiečių garbė to reikalauja. Šis kraš-
tas ir šie žmonės turi tapti vokiečių. Todėl neleis-
tina, kad būtų čia mergina suvedžiota arba išgė-
dinta.

(I karius)

Ihr habts doch gehört?

Ar įsidėjote?

BURŠAI ir KELI KARIAI, kurie nėra matomi. Zu Befehl, Herr
Major!

Taip, her Major!

MAJORAS. Ich hätte nichts gegen ernsthafte Beziehungen fürs
Leben. So würde das Volk am ehesten deutsch. Und dazu sind wir
da! Nicht wahr, Leute?

Nebūčiau priešingas, kad rastųsi rimti santykiai
visam amžiui. Tokiu būdu šie žmonės kuo vei-
kiausiai suvokietėtų. O tam juk ir esame čia! Ar
ne tiesa, vyrai?

BURŠAI ir KARIAI. Zu Befehl, Herr Major!

Taip, her Major!

Valandėlę tylu

II HAUPTMANAS. Nun könnte der Befehl vom Stabe auch da
sein!

Dabar turėtų jau ir įsakymas iš štabo pareiti!

MAJORAS. Wird sicher nicht zu lange ausbleiben.

Tikrai nebeužtruks ilgai.

HAUPTMANAS FON TOITBURGAS. Wir könnten wohl unterdes
die Unterkunftsmöglichkeiten prüfen. Schade um das schöne Herren-
haus!

Tuo tarpu galėtume apsižvalgyti, kurios trobos tiktų sustoti. Gaila gražių ponų namų!

II HAUPTMANAS. Nur keine Stimmungsmache!
Tik nebūkime jausmų žmonės!

III HAUPTMANAS. Krieg ist eben Krieg!
Karas yra karas!

MAJORAS. Die Herrschaften werden sicher nach Rußland geflüchtet sein.

Ponai bus, be abejo, išbėgioję Rusijon.

HAUPTMANAS FON TOITBURGAS. Immerhin! Sie kehren wieder.

Vis dėlto! Jie grįš.

II HAUPTMANAS. Das feige Volk läßt sich überhaupt nicht blicken.

Bailioji liaudis visiškai nesirodo.

MAJORAS. Gehen wir denn mal zunächst durch das Dorf und marschieren dann bis vor das Herrenhaus dort.

Pavaikščiوسime tuo tarpu po kaimą. O tada žygiuosime lig tų ponų namų.

Vaidykla pakeičiama

Kambarys Tautvilų namuose

V Reginys

Magė, Gaja, Gunda, Veidė

Magė ir Gaja stovi priešakyje. Gunda ir Veidė sėdi už stalo

MAGĖ. Tą sakinį dar pasirašykit! Ir baigsim šiandien pamoką.

Gunda ir Veidė rašo. Gaja stovi susimąsčiusi

Gajel, nerašai?

GAJA (*lyg pabUSDama*). Kad vis kažį kur nuklystu!

MAGĖ. Suprantama! Tu vis dėlto jau galėsi susikalbėti su vokiečiais.

GUNDA (*pakilusi bėga langan dešinėje*). Dabar jau bene bus kaime!

VEIDĖ. Taip man neramu!

GAJA. Aš lyg visa pamirštu!

VEIDĖ. Bet bus svetimų žmonių mūsų trobose!

MAGĖ. Vis dėlto žmonės!

VEIDĖ (*ateidama į prieką*). Ar matyt?

GUNDA (*grįždama nuo lango*). Ne! Bet man vis rodosi pavojus.

MAGĖ. Neturėtume pasiduoti!

GUNDA. Ar tai bloga?

MAGĖ. Savo vaizdavimu žmogus virsta lyg sūkuriumi, į kurį teka įvykių srovė.

GAJA. Bet kaip tai supratus?

MAGĖ. Bijodama pikto žmogaus, jame stačiai sužadini piktųjų geismų vykdymą. Jau savo esimu žmogus paveikia žmogų. Stenkis atjausti tatai, kas gera, kas kilnu, ir niekam nekils noro tau kenkti!

GAJA (*žiūri į Magę nustebusi*). O aš nieko to nežinojau!

GUNDA. Bandysiu! Gal ir mokėsiu.

GAJA (*į Magę*). Panelė gali! Gyvena lyg kokiam kerų (burtų) rate.

MAGĖ. Gal ir yra taip. Numanykime, kad kiekvienas žmogus yra didžiojo Slėpinio, Amžinosios Meilės širdyje ir čia kvėpuoja.

GAJA. Kaip tu, panele Mage, ir kalbi! Taip nuostabu! Ar tik ne mūsų angelas? (*Atsiklaupusi prieš ją, glaudžiasi prie jos kelių*)

MAGĖ (*glostydama jos galvą*). Nėra čia nieko ypatingo! Būdama svečioj šalyje, išmokau apsisaugoti. Išmokite tai ir jūs visos!

GUNDA. Aš lyg ir nieko nebijau, bet — vaizduojasi... (*Žiūri ir ji baili pro langą*)

GAJA (*žiūrėdama į Magę*). Kartais atrodai, lyg stovėtai kokioje ugnyje, lyg gyventai kokioje skaisčioje liepsnoje.

GUNDA. Jau kitos merginos...

Gaja atsistoja

VI Reginys

Aistra, Barbė ir kitos mergaitės lauke, Magė, Gaja, Gunda, Veidė

AISTRA (*lauke*). Vokiečiai! Jau nebetoli! Atžygiuoja! Ir žemė dunda. Tik eikšite žiūrėt!

BARBĖ (*taipjau lauke*). Nors aš bijau, vis dėlto — išeikite!

GUNDA (*viduje*). Gal ir eitume!

VEIDĖ. Ir aš beveik norėčiau pažvelgt! (*Eina*)

MAGĖ. Eikit! Matysit, kad nėra ko bijot! Bet netrukusios grįžkit!

VII Reginys

Magė, Gaja

GAJA (*iš Magės kaži ko laukdama*). Tai gal dabar karas ir bus baigtas?

MAGĖ. Ir aš to norėčiau!

GAJA (*prie Magės glausdamas*). Oi panel! Pareitų ir Tautvydas mano! Pareitų, pareitų!

MAGĖ. Taip jo lauki?

GAJA. Skaudžiai pasiilgstu! Naktį pabudusi...

MAGĖ. Nebliko žodžių?

GAJA. Lyg drovu! Jam, jam norėčiau pasakyti! Jis toli — kare! Panel, pasiilgstu jojo! Norėčiau prisiglausti, nujausti jį visą, arti arti! Mirštu ilgesiu! Kuomet bus?..

MAGĖ. Gal ne viena mergaitė taip ilgisi.

GAJA. Panelė, tur būt, to nepažįsti! Mano bernelis buvo toks malonus, toks gražus, toks sveikas! O ilgėjaus prisiglausti. Tik buvo drovu. O jis to viso nė nenumanė! Ranką laikė! Atsisveikino! O mano širdis galėjo plyšti...

MAGĖ. Taip mums visoms, Gajel!

GAJA. Tai tik ir tau, panele? Ir tau?

VIII Reginys

Kaimo mergaitės, Aistra, Barbė ir kitos, Magė, Gaja, Gunda, Veidė, toliau Majoras ir vokiečiai kariai (*nematomi*)

MERGAITĖS (*pro duris kairėje priešakyje išokdamos*). Dabar tikrai čia! Vokiečių visas kelias! O gal ateina? Ateina šen! Ką dabar darysime? Kur dėsime? Kur būsime?

MAGĖ. Dabar prie manęs! Čia saugu! Čia nurimsime!

VIENA. Taip plaka širdis, taip plaka!

ANTROJI. Nežinau, ką besakyti!

KITOS. Dabar čia! Dabar kaime! Dabar ateina! Ir įeis į trobas! Ir mus užniks!

MAGĖ. Nors atsisėskit ir klausykitės, ką pasakysiu!

Kelios atsisėda

TREČIOJI. Panelė vis buvo rami, o vokiečiai tik atsibaldė.

MAGĖ. O kas būtų, jei ir aš būčiau nerami! Ramios sutikdamos sunkybes, vis protingiau pasielgsime.

VIENA. Kad bijau!

KITOS. Ir aš! Ir aš! Nesusikalbėsime! Kankins! Sako, lyg žvėrys!

MAGĖ. Ar jūsų ben vieną jau kas nors užniko?

MERGAIČIŲ KELIOS. Ne, mūsų ne! Bet kitur!

MAGĖ. Iš kur sužinojot?

VIENA. Žmonės sako.

KITOS. Taip sako! Visur kalba! Baisūs gandai!

MAGĖ. Žmonės veikiai perdeda. O jeigu kartais kas būtų užkabinęs mergelę, ar tik nebus ji pati kalta buvusi?

MERGAITĖS. Saugosimės! A psisaugosim! Panelė apsaugos! Panelė patars!

MAGĖ. Kiek tiktai galėsiu! Todėl ir vėl klausykitės! Bet įeikite visos! Ar girdite?

AISTRA (*lauke*). Žiba ir mirga! Ir malonu žiūrėt! (*įeina*)

BARBĖ (*įeidama*). Ir bijau, ir norisi ben pažvelgt!

V e i d ė t y l i į e i n a

GUNDA (*įeidama uždaro duris*). Susitvarkys ir be mūsų.

MAGĖ. Tikrai! O jūs paviešėsite! Nurimsite ir tad eisite namon!

MERGAITĖS. O jie kelyje! Gal ir namuose? Mūsų trobose! Kabinėsis!

MAGĖ. Bet, mergaitės, seselės! Supraskit, jie taipgi žmonės!

MERGAITĖS. Tik taip baugu! Taip nejauku! Ir šiurpuliai krato!

MAGĖ. O nieko blogo nebus. Kelias, berods, mieliausiai ir palaikyčiau savo namuose. Aistra ir Barbė galėtų visą laiką prie manęs likties. Klėtėje dvi lovi!

AISTRA. Ar nebus, panele, tavo namuose vokiečių?

MAGĖ. Bus! O gal labai daug!

AISTRA. Pasiliksiu — su mielu noru.

BARBĖ. Ir aš! Nors bijau!

MAGĖ. Patvirtėsit! Klausykite, ką pasakysiu, ir visa pamiršit, ir bus gera, ramu! Jūs tik jaučiate, kad aš jūsų seselė?

MERGAITĖS. Atjaučiame! Ačiū už gerą širdį! Atėjome!

MAGĖ. Turime viena kitą paremti, stiprinti. Labai svarbu visos tautos gyvenimui, kokios mes būsim šiais laikais. Ar tai numanote?

MERGAITĖS. Gal ir numanome! Prašom paaiškinti! Išdėstyk, panele!

MAGĖ. Jau vakar kiek sakiau! Palaikykite, seselės, visai giliai širdyje štai ką: mes, motriškosios, esame tautos širdis. Kokios mes, tokie ir vyrai, tokie bus ir mūsų vaikai. O mes dabar pavojuje, ne mūsų gyvybė, bet dorovinis mūsų švarumas, mūsų skaistybė ir toliau pati kūno sveikata. Su nykstančia motriškųjų skaistybe nyksta ir visa tauta.

MERGAITĖS. Todėl ir bijome! Todėl nerimstame! Pavojų atjaučiame!

MAGĖ. Praeis ir baimė, ir nerimastis, kad ramios į savo pavojų pažiūrėsime! Vokiečių vieni vyrai atėjo pas mus. O mes vyriausiai motriškosios. Vokiečių yra ir gerų, ir blogų žmonių, kaip visur.

MERGAITĖS. O karo metas! Visi lygūs! Ir gerieji tada blogėja!

MAGĖ. Ne visumet! Bet kare lengvai pasidaro slaptūs santykiai tarp užkariaujančiųjų vyriškų ir gyvenančių motriškų. O tų turime vengti! Atsiminkime, kad mes pašvęstos savo berneliams, lietuviams!

MERGAITĖS. Tikrai taip! Teisybė! Gražiai pasakė panelė!

BARBĖ. Bet kad užniktų...

GUNDA (*lyg nusigandusi, staiga*). Negali to būti! Neturi!

MAGĖ. Nesivaizduokime, kas gali būti, bet manykime, kad, skaistybę gindamos, turėtume ir gyvybę atiduoti!

MERGAITĖS. Galą pasidaryt? Žudyties? Ar taip?

MAGĖ. Ne! Nors — — to nemaniau! Bet skaistybe rūpin-
ties kaip didžiausia mergaitės brangybe.

MERGAITĖS. O kaip? Paaiškink! Išdėstyk!

MAGĖ. Nemaitinkime nešvarių minčių! Neleiskime su-
kilti ir menkiausiam gašlumo geiduliui. Bet būkime pasišven-
tusios aukštajai, kilniajai meilei!

VEIDĖ. Reiks gal dar aiškiau pasakyti!

KITOS. Kas dieną pasakyki! Dažnai aiškink! Kartotinai!

GUNDA. Būdamos prie panelės Magės, rodos, ir esame
geros, skaisčios. Ji mus šventina.

MAGĖ. Per daug pasakė Gunda. Bet gera bus, kad kas
rytą susieitume jau anksti — ir visos atsimintume amžinąją
dievo meilę. Ji visus apsaugoja, kurie stengiasi jausti esą
jos globoje. Ar norite?

MERGAITĖS. Norim! Visos norim! Labai! Tada nebus ko
bijoti!

MAGĖ. Taigi! Viena laikysis už kitos rankos! Aš savo iš-
tiesiu kiekvienai! Imkit, seselės! (*Duoda visoms ranką*)

MERGAITĖS. Ir nebijosime! Tikrai neliks ko bijoti! Pats
dievas apsaugos! O visos draugios būsime!

AISTRA. Man lyg aš — visai jau kita! Nors niekumet ne-
bijojau!

BARBĖ. O aš bijojau! Bet — panelės namuose nebus pa-
vojaus.

MAGĖ. Ir pagaliau sustokime į ratelį ir atsiminkime mels-
damos geriausiąją ir galingiausiąją prieglaudą! (*Ji padaro kry-
žiaus ženklą ir rankas sudėjusi ištiesia prieš atvaizdą ir sako*)
Amžinoji meilė gyvena mūsų širdyse — ir šventina jas. Ji yra
mūsų norų ir linkimų valdytoja. Ji mus ves keliu, kuriuo
žmonės eiti turi, norėdami gyvėti, tobulėti. Ji mus stiprins bū-
ti tikrai mūsų tautos atsigavimu ir kilimo gyvumu. Taip duo-
ki, amžinoji galia ir valia!

VISOS MERGAIČĖS. Taip duoki! Duok, dievo motina!
Duoki, skaisčioji! (*Visos tyli su iškeltomis rankomis*)

Girdėt staiga vyrų šūksmas lauke

Hurrah! hurrah! hurrah!

VISOS (*sujunda*). Vokiečiai! Ties langais! Kas darosi? Ko nori? Panele! Eiki! Eik!

Girdėt

MAJORAS (*kalba*). Also wir machen hier Quartier für einige Zeit...

Taip tai mes šičia pabūsime kai kurį laiką...

Kas toliau kalbama, neaišku

MAGĖ (*pasiklausydama*). Sako, pasiliksią čia kai kurį laiką.

AISTRA. Ilgą laiką?

Girdėt lauke vėl šauksmas

Hurrah! hurrah! hurrah!

VISOS. Panele, eiki! Žiūrėki! Kas dabar bus? Kur dingsim?

Girdėt vėl

MAJORAS. Wenn dieses Haus niedergebrannt ist, rücken auch diese beiden Kompagnien in ihren Dorfteil.

Kad šie namai nudeginti bus, užims ir šiedvi kuopi jom paskirtą kaimo dalį.

Magė,ėjusi lig lango, pažvelgusi, ir staiga svyra atgal į kambarį išbalusi

GAJA (*už jos stovėjusi, ją pagauna*). Kas atsitiko? Kas darosi, panele?

KITOS. Mūsų panele! Išbalusi! Nusigandusi? Kas buvo? Kas čia yra?

MAGĖ (*tvirtindamosi*). Nieko! Nieko, seselės! Tik tas žmogus ten — tas vokietis karininkas... jau Berlyne matytas — o vis atrodė kaip kokia lemtis — man — mums! Bet — nieko... nieko...

*Vadykla pakeičiama
Kelias ties Tautvilų namais*

IX Reginys

Vokiečių karininkai, puskarininkiai ir kariai: Majoras, II hauptmanas, puskarininkis Krinkis, vienas karys, kariai

MAJORAS (*su raštu rankoje*). Es tut mir wirklich leid! Aber Befehl ist Befehl! Das Haus hier auf der Höhe ist Orientierungszeichen für die Feinde und muß niedergebrannt werden. Also lassen Sie das machen, Herr Hauptmann! Ich suche mir inzwischen ein passendes Quartier.

Man tikrai gaila! Bet įsakymas lieka įsakymu! Namai čia ant tos aukštumos vis bus gairė priešams. Jie turi būti nudeginami. Vykdykite tai, her hauptman! Aš tuo tarpu susirasiu tinkamą kvartierą. (*Eina kairėn*)

II HAUPTMANAS. Zu Befehl, Herr Major!
Klausau, her Major!

VIENAS KARYS (*yra tuo tarpu langą priėjęs ir išvelgęs sako*).
Lauter Mädels!

Vien mergelės!

II HAUPTMANAS. Unteroffizier Krink, sagen Sie ihnen, bitte, auf litauisch, daß sie das Haus räumen!

Puskarininki Krinki, pasakykite joms lietuviškai, kad kraustytus iš trobos!

PUSKARININKIS KRINKIS. Zu Befehl, Herr Hauptmann!
Klausau, her hauptman! (*Eina lig lango ir šaukia*)
Kas yra į trobą, raus! Sudegsim!

MERGAITĖS (*troboje*). Panele! Degins! Degins! Kur ding-sim? Gelbėk!

MAGĖ (*garsiai, tvirtai*). Neisim! Nors gyvos sudegtume!
(*Žvelgia pro langą išbalusi ir sako*) Deginkit, jeigu norite! Su
namais sudegsime ir mes!

II HAUPTMANAS. Was sagt sie?

Ką ji sako?

PUSKARININKIS KRINKIS. Sie gehen nicht! Wollen lieber ver-
brennen.

Jos neina! Nori verčiau sudegti.

II HAUPTMANAS. Da soll doch gleich das Donnerwetter! Wol-
len doch mal sehen! Sagen Sie es ihnen nochmals!

Kad čia tuojau donerveter! Pamatysim! Pasakyki-
te joms tai dar kartą!

KRINKIS. Raus! Alle raus!

Laukan! Visos laukan! Ar mes išmesim!

MERGAITĖS. Panele! Galas! Žūsim! Žūsim! Gelbėkit!

MAGĖ. Tik tvirtėkit! Žūsim, tai žūsim!

MERGAITĖS. Bijom! Nenorim! Gelbėkit!

MAGĖ. Vargšės, silpnutės! O pirma tokios jau tvirtos! Ži-
noma, pabandyčiau! Eisiu pakalbėti!

II HAUPTMANAS. Na, wirds bald?

Ar tuoj kraustysis?

KRINKIS. Eine will rauskommen.

Viena nori išeiti.

MAGĖ (*angoje*). Kas čia įsakymus davinėja?

II HAUPTMANAS. Will das Weibervolk nun gehorchen oder
nicht? Sagen Sie ihr das, Herr Unteroffizier!

Ar tos bobos dabar klausys, ar ne? Pasakykite
joms tai, puskarininkil!

MAGĖ. Ich spreche Deutsch.

Aš kalbu vokiškai.

II HAUPTMANAS (*nustebęs*). Sie — Deutsch? Und warum gehor-
chen Sie denn nicht?

Jūs — vokiškai? O kodėl tad neklausote?

MAGĒ. Ich nicht verstehe, welchen Zweck Sie haben, daß Sie...
Nesuprantu, kurį tikslą jūs turite, kad...

II HAUPTMANAS. Danach fragt Sie niemand! Seien Sie nur gleich vernünftig und...

To jūsų nieks neklausia! Būkite tik tuojau protin-
ga ir...

MAGĒ. Ich bin es schon, aber Sie sollten auch...
Aš tai jau esu, bet ir jūs turėtute...

II HAUPTMANAS. Was erdreisten Sie sich...
Ką jūs drįstate...

MAGĒ. Wozu wollen Sie denn niederbrennen mein Vaterhaus?
Kam jūs norite sudeginti mano tėvų namus?

II HAUPTMANAS. Ich soll wohl mit Ihnen verhandeln, was?
Aš bene turėčiau su jumis derėtis, ką?

MAGĒ. Ich habe es geschworen meinem Vater, das Haus zu er-
halten. Und wenn Sie es wirklich anzünden, springe ich selber ins
Feuer!

Esu savo tėvui prisiekusi namus išlaikyti. O jeigu
jūs iš tikrųjų juos padegsit, pati šoksiu į ugnį!

II HAUPTMANAS. Sie sind wohl ganz verrückt!
Tur būt, jūs iš proto išėjusi!

MAGĒ. O nein! Aber Ihre Absicht ist Verrücktheit...
Visai ne! Bet jūsų ketinimas yra beprotiškas...

II HAUPTMANAS. Unverschämtes...
Begėdė...

MAGĒ. Ich wehre mich in Not! Aber Sie...
Aš ginuosi bėdoje! Bet jūs...

II HAUPTMANAS. Hier gebietet es die Kriegsnotwendigkeit!
Čia karo būtinybė to reikalauja.

MAGĒ. Wie denn! Die Russen sind weit hingezogen. Hier ist
der Krieg mit ihnen aus.

Kaip tai! Rusai toli nutraukė. Čia karas su jais
baigtas.

X Reginys

Majoras, Magė, II ir III hauptmanas

MAJORAS (*III hauptmano lydimas, prieina*). Was gibt es denn da?
Kas čia darosi? (*Pastebi Magę ir žymiai sujunda*)

II HAUPTMANAS. Eine Renitenz von diesem Mädchen...

Toks priešginumas tos mergelės. . .

MAJORAS. Ja... aber... aber... das ist doch — eine Deutsche! Wie kommen Sie denn nur hier her? Sie lebten doch in Berlin? Wir kennen uns doch — wenigstens vom Sehen? Oder nicht? Sie erkennen mich nicht wieder?

Bet... bet... tai tik yra — vokietė! Kaip tik jūs čia patekot? Jūs tik gyvenote Berlyne? Mes, rodos, pasižįstame ben matydamiesi? Ar ne? Jūs manęs nebeatsimenate?

MAGĖ (*labai rimtai, tęsiamai*). Ja, ich erkenne Sie wieder! Und weiß nun, was kommen wird! Ich bin keine Deutsche. Ich bin Litauerin.

Taip, aš jus atsimenu! Ir žinau dabar, kas įvyks!
Nesu vokietė. Esu lietuvė.

MAJORAS. Aber wie erklärt sich das?
Bet kaip tai pasiaiškinti?

MAGĖ. Ich habe in Deutschland studiert.
Studijavau Vokioje.

III HAUPTMANAS. Daher auch ihr Widerstand!
Todėl ir jos priešginumas!

MAJORAS. Sie gingen zur Universität und ich zur Kriegsakademie?

Jūs eidavote universitetan, o aš karo akademijon?

MAGĖ. So war es wohl.
Taip, rodos, buvo.

MAJORAS. Seltener Zufall!
Keistas sutapimas!

MAGĖ. Ich habe richtig geahnt und gefürchtet!
Tiesą numaniau ir bijojau!

MAJORAS. Es tut mir wirklich leid, aber ich kann nichts ändern.

Man tikrai gaila, bet nieko negaliu pakeisti.

MAGĖ. Unbegreiflich! Die Russen ziehen sich zurück bis hinter Vilnius. Was soll denn die Zerstörung?

Nesuprantama! Rusai traukiasi atgal į aną pusę Vilniaus. Kam tai tas naikinimas?

MAJORAS. Woher wissen Sie denn das?

Iš kur tai žinote?

MAGĖ. Ein russischer Oberst hat es beim Abzug hier selber geäußert.

Rusų pulkininkas traukdamosi šičia pats prasi-tarė.

II HAUPTMANAS. Unsinn! Eine Falle!

Niekai! Žabangos!

MAJORAS. Schon möglich! Darum dürfen wir nicht zögern...

Gal taip ir būt! Todėl ir nereikėtų vilkinti...

MAGĖ. Aber da ist doch wirklich kein Zweck! Sie brauchen ja Quartier.

Bet čia tik iš tikrųjų nėra tikslo! Jums patiems reikia pastogės.

MAJORAS. Allerdings!

Berods!

MAGĖ. Und ich habe eigentlich schon alles bereitet. Habe mir einen Plan gemacht.

O aš, taip sakant, jau visa prirengiau, esu planą susignalvojusi.

MAJORAS. Danke Ihnen bestens, aber Befehl bleibt Befehl!

Esu jums dėkingas, bet įsakymas lieka įsakymu!

MAGĖ. Er kann auch widerrufen werden, wenn es anders besser ist.

Bet galima jį atšaukti, jeigu kitaip geriau yra.

MAJORAS. Unsere Pflicht ist zu gehorchen, auch gegen unsere Einsicht.

Mūsų pareiga yra klausyti ir prieš savo išmanymą!

MAGĖ. Aber etwas warten könnten Sie doch!
Bet kiek palaukti ben galėtute!

II HAUPTMANAS. Und uns selber gefährden?
Ir sau pavojų užtraukti?

MAGĖ. Ohne Zweck zerstören ist doch Barbarei!
Be tikslo naikinti yra barbariškumas!

II HAUPTMANAS. Sie sind eine Freche...
Jūs esate akiplėša...

MAJORAS (*ramindamas*). Bitte, Herr Hauptmann!
Prašau, her hauptman!

MAGĖ. Was habe ich denn eigentlich gesagt?
O ką čia tokio pasakiau?

II HAUPTMANAS. Wir sind keine Barbaren!
Mes ne barbarai!

MAGĖ. Wer hat denn das behauptet? Ich habe gesagt, daß Zerstörung ohne Zweck Barbarei ist. Stimmt das oder nicht?
Ar kas taip tarė? Aš sakiau, kad be tikslo naikinti yra barbariškumas. Ar tai tiesa, ar ne?

MAJORAS. Auch dieser Streit ist zwecklos. Ich möchte Ihnen wirklich den Schmerz ersparen. Aber das Haus muß niedergebrannt werden. Das ist Befehl.

Ir nėra čia ko ginčyties. Tikrai nenorėčiau jums širdgėlos padaryti. Bet namai turi būt sudeginti. Taip įsakyta.

MAGĖ. Dann verbrenne ich mit. Ich bleibe drin!
Tada su namais ir aš sudegsiu. Pasilieku viduje!
(*Ji traukiasi į namus*)

MAJORAS. Und ich trage Sie selber auf meinen Armen hinaus.
O aš jus išnešiu savo rankomis.

II HAUPTMANAS. Leute! Die Brände!
Vyrai! Degalus!

III HAUPTMANAS (*kurs kairėn pažengęs buvo*). Schauen Sie doch dort!

Pažvelkite ten! ten!

Vis labiau girdėt atšokuojąs raitelis

MAJORAS (*kairén pažvelgdamas*). Was bedeutet das? Leutnant Gintaut? Neue Befehle?

Ką tai reiškia? Leitenantas Gintautas? Nauji įsakymai?

Visi žvelgia tylėdami kairén

XI Reginys

Leitenantas Gintautas, Majoras, II ir III hauptmanas, leitenantai, puskarininkiai ir kariai

GINTAUTAS (*ateina iš kairės, sveikina*). Herr Major! Befehl vom Regiment!

Her Major! Įsakymas iš štabo!

MAJORAS (*ima duodamąjį raštą, atskleidžia jį ir skaito*). „Keine Kriegshandlungen, keine Häuser niederbrennen bis auf weiteres! Russen weiter als 40 km zurück! Schon hinter Wilna.“ Das fügt sich ja vortrefflich! Holla! Fräulein... Ich gratuliere von ganzem Herzen! Ihr Vaterhaus bleibt! Hören Sie!

„Stabdyt karo veiksmus, nedeginti trobesių tuo tarpu! Rusai jau 40 km tolumo. Jau už Vilniaus.“
Tai taikosi labai gerai! Hola! Froilein! Linkiu nuoširdžiai viso gero! Jūsų tėvų namai pasilieka! Klausykitės!

XII Reginys

Magė, Gintautas, Majoras, II ir III hauptmanas, kariai

MAGĖ (*išeina nubalusi, sako*). Ich habe... ich habe... gehört...

Girdėjau... girdėjau... (*Žengusi tuo tarpu iš priebučio, žvelgdama į Gintautą, sugriūva alpdama ir taria*) Ačiū dievui — nedegins!

Gintautas prišokęs sulaiko ją savo rankomis

II HAUPTMANAS. Wie das auch zusammentrifft!

Kaip tai keistai sutampa!

MAJORAS. Was bedeutet denn nun das?

Ką tai dabar reiškia?

GINTAUTAS (*į Magę*). Ich beeilte mich, wie viel ich vermochte.
Skubinaus, kiek tik įstengdamas.

MAGĖ (*silpna*). Bet ar nepadegs — iš tikrųjų?

GINTAUTAS. Gewiß nicht! Glauben Sie mir, Fräulein!

Tikrai ne! Tikėkite manim, panele!

Magė, atsitiesdama iš lengvo, žvalgosi pailsusi. Visi tyli

MAJORAS (*į Magę*). Bitte, mein Fräulein! Meinen besten Glückwunsch! Ich bin glücklich, daß es so gekommen ist.

Prašau, mano froilein! Mano geriausiajį linkėjimą!
Esu laimingas, kad taip įvyko.

II HAUPTMANAS (*nusikreipdamas sau*). Da steckt doch was dahinter!

Čia vis dėlto kas nors slypi!

MAGĖ (*prasiblandydama*). Es wird doch wirklich nicht verbrannt?
Ar tikrai mūsų nedegins?

MAJORAS. Nein, wirklich nicht! Wir werden sogar in Ihrem Hause wohnen. Sie sprachen doch von Vorbereitungen?

Ne! Iš tikrųjų ne! Mes net gyvensime jūsų namuose. Jūs pirmiau sakėtės ką iš anksto paruošusi?

MAGĖ (*tęsiamai*). Vorbereitungen? A doch! Ich habe mir gemacht — einen Plan. Die Herren Offiziere können in diesem Hause unterkommen. Und wohl einige Hundert Mannschaften in den anderen Gebäuden. Ich bringe gleich, was ich habe aufgezeichnet.

Paruošusi? A, taip! Esu planą sugalvojusi. Ponai karininkai galėtų visi gyventi šiuose namuose. Keili šimtai vyrų kitose mano trobose. Tuoju atnešiu, ką pasižymėjusi esu. (*Eina*)

MAJORAS. Das erleichtert unsere Arbeit.

Tatai palengvins mūsų darbą.

XIII Reginys

Gintautas, Majoras, II hauptmanas, leitenantai, puskarininkiai ir kariai

MAJORAS (*į Gintautą*). Sind Sie denn mit der jungen Dame bekannt?

Ar jūs tą jauną damą jau pažįstate?

GINAUTAS. Wir lernten uns in Berlin kennen. Dort studierten wir zu gleicher Zeit.

Mudu Berlyne esava susipažinusi. Čia vienu laiku studijavova.

MAJORAS. Und treffen sich hier wieder? Sonderbar!

Ir šičia vėl susitinkate? Nuostabu!

GINAUTAS. Ich sehe es auch als eine glückliche Schicksalsfügung an.

Ir aš į tai žiūriu kaip į gerą lėmimą.

MAJORAS. Glückliche Schicksalsfügung? Sie stehen wohl in näheren Beziehungen zu einander?

Gerą lėmimą? Jūs bene esate artimesniuose santykiuose su viens antru?

GINAUTAS. Wir sind gute Freunde.

Esava geru draugu.

MAJORAS (*atidžiai*). Und werden sich wohlverloben?

Ir, tur būt,— susižadėsita?

GINAUTAS. Die gegenwärtigen Umstände passen wohl nicht dazu.

Šio laiko aplinkybės, rodos, tam nėra netinka.

II HAUPTMANAS (*sau*). Oder sie sind anders zu nützen!

Arba yra nužiūrimos kitam kam!

MAJORAS. Warum denn nicht? Jetzt wäre gerade die geeignete Zeit!

O kodėl ne? Dabar kaip tik tinkamiausias tam laikas!

GINAUTAS. Nun, wir stehen doch im Kriege.

Bet mes dabar kare.

II HAUPTMANAS. Da sind doch Heiraten gerade zu erwünscht.
Tuomet susidėjimas kaip tik pageidaujamas.

GINTAUTAS. Das geht gegen mein Empfinden.
Tatai mano jausmams priešinasi.

MAJORAS. Das kann ich nun aber nicht verstehen.
Man visai nesuprantama.

GINTAUTAS. Ich denke an das, was vererbt werden würde.
Manau apie tai, ką vaikai iš tėvų prigimtų.

MAJORAS. Gesunde Menschen vererben gesundes Blut. Das genügt doch!

Iš sveikų žmonių vaikai prigema sveiką kraują.
O juk tai gana!

GINTAUTAS. Gesundes Blut allein? Sie vererben viel mehr.
Ar vien sveiko kraujo? Jie prigema daug daugiau.

MAJORAS. Was sonst noch?
O ką dar?

GINTAUTAS. Es wird auch die Gemüts-und Denkungsart vererbt.
Prigema ir jauseną bei manyseną.

MAJORAS. Was hat das aber mit dem Kriege zu tun?
Bet kaip tat su karu sutaikinti?

GINTAUTAS. Doch alles! Die Väter sind im Kriege, wo alles auf Zerstörung und Vernichtung eingestellt ist. Und die werdenden Mütter sind voller Sorge und Angst. Zudem werden sie durch allerlei Aufrufe zu Haß und Rache, durch Schilderungen allerlei Kriegsgreuel gedanklich genährt. Und all das würde vererbt.

Kaip tik labai lengva! Tėvai yra kare, kur visi pašėlę griauti ir naikinti. O nėščiosios moteros yra pilnos rūpesnių ir baimės. Be to, jų dvasia minta visokiais neapykantos ir keršto šūkšmais, visokiais karo baisybių vaizdavimais. O visa tai atsilieptų į jaunąją kartą.

II HAUPTMANAS. Quatsch! Das gibts ja nicht!
Plepalai! Tokių dalykų visai nėra!

III HAUPTMANAS. Sonderbare Ideen!
Keistos pažiūros!

GINTAUTAS. Ich halte die Einsicht in diese Tatsache sogar von größter Bedeutung für ein ganzes Volk, für seinen Aufstieg.

O aš tariau šitų dalykų supratimą esant labai svarbų visai tautai ir jos kilimui.

MAJORAS. Merkwürdig! Und ist diese junge Dame auch Ihrer Ansicht?

Įdomu! O ar ir ši jaunoji dama yra jūsų nuomėnė?

GINTAUTAS. Wir haben davon nie gesprochen. Aber ich nehme an, daß sie ebenso denkt.

Mudu apie tai niekumet nesava kalbėjusiu. Bet, rodos, kad ji tą patį mano.

MAJORAS. Also Sie sind in diesen Dingen noch nicht vertraut mit einander? Das ist mir sehr interessant, sehr interessant!

Tai jūs dar nesate tų dalykų sutarę? Man labai įdomu! labai įdomu!

II HAUPTMANAS (*sau*). Sie kümmern sich wohl um andere Dinge.

Juodviem bene rūpi kiti dalykai.

XIV Reginys

Magė, Majoras, II ir III hauptmanas, Gintautas ir kiti

MAGĖ. Verzeihung, daß es etwas gedauert hat! Ich habe noch etwas besprochen mit meinem Wirtschaftler. Hier ist alles nun deutlich.

Atsiprašau, tiek užtrukusi! Dar pasitariau su savo ūkvedžiu. Šičia dabar visa aišku. (*Ji įteikia Majorui laišką*)

MAJORAS (*žiūrėdamas į laišką*). Sogar einen Plan des Dorfes haben Sie gezeichnet! Aber in einigen Tagen bekommen wir noch Ersatz für Verluste, einen Hauptmann und auch noch Mannschaft.

Net kaimo planą jūs esate papiešusi! Bet po kelių dienų gausime dar kritusiųjų papildą, vieną hauptmaną ir dar karių.

MAGĖ. Auch für die wird wohl noch Raum zu finden sein.
Ir tiems dar surasime vietos.

MAJORAS. Sehr gut! Aber auf größere Schwierigkeiten müssen Sie sich schon von vornherein gefaßt machen.

Labai gerai! Bet jau iš anksto reikės būti pasiruošusiems sutikt didesnes sunkybes.

MAGĖ. Ich glaube dennoch, daß wir uns verständigen werden. Doch — Ihr Arm, Herr Major! Wer hat den verbunden? Das ist nicht so, wie es soll sein!

Vis dėlto tikiu, kad susiprasime. Bet — jūsų ranka, her Major! Kas ją sutvarstė? Nėra tai padaryta, kaip reikėtų!

MAJORAS. Es mußte diese Nacht sehr flüchtig gemacht werden. Tai buvo daroma šių naktį skubotai.

MAGĖ. Könnte ich da nicht gleich etwas bessern? Wollen Sie vielleicht eintreten! Ich bitte alle Herren!

Ar jūs man neleistute čia kiek pataisyti? Gal malonėtute eiti į namus! Prašau visus ponus!

MAJORAS. Sehr gütig! Aber..

Labai esate maloni! Bet...

MAGĖ. Sie mißtrauen mir wohl? Aber ich habe meine medizinischen Studien beendet.

Manim nepasitikite? Bet aš savo medicinos studijas esu baigusi.

MAJORAS. Sie sind wirklich sehr gütig! Was soll ich nur sagen? Nach dieser Begegnung! Ich möchte aber erst noch schauen, wie die Mannschaft untergebracht ist. Dann komme ich sehr gern.

Jūs iš tikrųjų labai maloni! Kas belieka sakyti? Po šito susitikimo! Bet norėčiau visų pirma žiūrėti, kur patilps vyrai. Tada mielai ateisiu.

MAGĖ. Mir ist es recht, wann auch immer Sie kommen. Auch bitte ich alle die Herren zum Frühstück! In etwa einer Stunde wird es bereitet sein.

Visumet mane čia belaukiančią rasite. Ir prašau visus ponus pusryčių! Gal po valandos jie bus paruošti.

Silvje, Blauinska 27., 1943. X. 12. 22

Mielai ir didiai gorbiamas Bitiuli,

uzimtas sava rādguu ir sava gvaruicuu
reikalū parirūpinimui vis atidejam
atgarsi Tamtos laisku. Bet liandien nos
keliais sakimicis noris Tamta puvai-
kiuti. Patrai justiciori reikas. Bet di-
dieje vyksmai par aulyje manqiliai
veikia. Matau auktant nauja žuvon-
jos laikū, bet skausmū baigoi, kurio
vertia tūlus žuoves ir tamis bedug.
nūs ir manū labui pataiko, nors man
artimesui žuovės nėra taip labai su-
zeisti, isirinis vėria gimimaitis, unio.
jeunas vyras pailiko Rytū kovoe.
Mūs skauda, aikiam neqū kitiam kad
suola, nujusti ta muskaiturūmū zu-
dyriū parėkas žuovūmū gvaruicuu.
O ir nujustis, koks veludkurnas api-
reikis is tūlū žuovūmū, kurie jiek kaupi
vėri žuovės pasaukti būt priamone
api riki mo Augiruvio Iruinties,
Meitės bei Malonumo, Valios bei Salios.
Bet tikis, kad jiu aukta naujoji diena
ir kad buigsis veikiai tos žudguės. Kad
tik lūta vėri vis būtu kantrūs ir pama-
nyti, kad karo metu daug reikia pa-
kusti. Jūs buigis, visi būs gerieci.

Supranta, kaip Tauštai dabar norėsiu man
tyti, ir lietuvių tautos praeiti. Juk iš
jos kurtis galima ir spėti, kokia bus jos
ateitis. - Tada, žinoma, ir lyg prigrūtas
veikimas lyg sutrūpa, kad ir lietuvių
kas jų reikalinga. Dėl paprasto vaidu
nesi varginkite per daug. Kada bus gati
na, nuteplianči. - Dėl man ir višalate
atvėsti maisto dalykai. Bet ab ištėn -
kaime turin. O kur kada reikiu yra,
man bus-uos^{ka} kuteikia. Iš lietuvių
jau tūlus kartus medaus, sriestis, bet
karta ir riedulė ir vaskė bei ruginū
nūlti em gūvas. Uptens man ilges man
laikui. Juk man daug nereikia. Kad
Tauštai ir raov šeimalei būtų, kas rei
kalinga, tai labai linkiu.

De veikiu su kirdingiausia
Taušta ir Tauštos ruglinuosis
via gera linkidamas!

Vydūnas.

Dėl patėber, kad rasau, kaip rades. Beigiu
Doribitū kalba paprasta veikalā filosofijā
kuris ir jau rasau vėl vienā lietuviškā.

MAJORAS. Vielen Dank, gnädiges Fräulein!

Daugkart ačiū, malonioji! (*Į karininkus*)

Wir werden uns wohl dann schon einstellen können? Nicht wahr?
Mes tuomet, tur būt, jau galėsime susieiti? Ar ne
taip?

III HAUPTMANAS. Sehr gern!

Labai mielai!

II HAUPTMANAS. Sicher!

Tikrai!

(*Sau*) Aber es ist doch sonderbar!

Bet ir ypatinga!

LEITENANTAI. Mit Vergnügen!

Su mielu noru!

MAGĖ. Aber es gibt doch noch mehr Offiziere? Ich bitte alle!

Bet ar nėra dar daugiau karininkų? Prašau visus!

MAJORAS. Ja, Hauptmann von Teutburg. Er ist schon wieder
bei seinen Leuten.

Taip! Hauptmanas fon Toitburgas! Jis jau vėl
prie savo vyrų.

MAGĖ (*numanydama to hauptmano gerumą*). O dann lasse ich ihn
ganz besonders bitten.

O, tada jį prašau kuo širdingiausiai!

MAJORAS. Werde es besorgen! Auf Wiedersehen!

Ištesėsiu! Lig pasimatymo!

MAGĖ (*dėkoja ir kreipiasi į Gintautą*). Und Sie, Arvid, kommen
Sie sogleich! Sie werden wohl sehr hungrig sein?

O jūs, Arvydai, užeikite tuojau! Būsit gal labai
išalkęš?

Majoras sustoja, pažvelgęs atidžiai, eina

GINTAUTAS. O es geht! Doch ich muß ja sofort wieder weg!

A, nieko! Tik man reikia tuojau išvykti!

MAGĖ. Dann wenigstens für ein paar Minuten!

Tada ben kelias minutes! (*Eina į namus*)

Vaidykla pakeičiama

Tautvilų namų kambarys

X V R e g i n y s

Magė, Gintautas

Gintautas vienas kambaryje, žvalgos

MAGĖ (*jeidama į kambarį su keliais ryšulėliais ir juos duodama Gintautui*). Bene dažnai tenka alkti ir ištrokšti?

GINTAUTAS (*dėkojęs ir gautus dalykus susitvarkydamas*). Karo metas! Ką veiksi! Praeis!

MAGĖ. Dieve duoki, kad netruktų ilgai!

GINTAUTAS. Nereikėtų mąstyti apie tai, kaip ilgai dar truks! Gyvensime ir pasirūpinsime tuo, kas darytina. Taip lengviau pakelsime laiko sunkybes.

MAGĖ (*žiūri į jį su pagarba*). Kaip ir patarti mokate! Karo metu, tur būt, visas jūsų sielos kilnumas iškyla aikštėn. Tikras man džiaugsmas!

GINTAUTAS. Dar išmokysite mane didžiuoties! Bet ne tai dabar svarbu! Eisiu savo pareigas. Todėl ir atsisveikinu. Su dievu, Mage!

MAGĖ (*jam duodama abi ranki*). Kad ir taip greitai! Su dievu! Ir darsit širdingai ačiū! Jūs išgelbėjote mano namus ir mane,— mano gyvybę.

GINTAUTAS. Tikra man laimė tai žinoti! Ir toliau pasi-stengsiu daryti, kas galima. Pasitikėkite manim!

MAGĖ. Kaip mielai! (*Tada stabtelėjusi*) Bet...

GINTAUTAS. Ar tai tik abejojate?

MAGĖ. O kad... jūsų... nebebūtų! Bet ne! Tai ir aš būt nenorėčiau! Ne! Ne! Nenoriu nė manyti! Ačiū!

GINTAUTAS. Rodos, per greit numatote nebūtų dalykų!

MAGĖ. Gal yra taip! Bet negaliu pamiršt, kad lyg kokia tamsi debesį kabo ties mūsų namais! Ir žaibas nori trenkti. Bet ne! Jūs būsite mano gynėjas!

GINTAUTAS. Kol gyvas! Likite sveika!

Žiūri į viens antrą tylėdamu

XVI Reginys

Majoras, Magė, Gintautas

MAJORAS (*įeina pro praviras duris, sustoja žymiai nepatenkintas ir taria*). A! Verzeihung!

A! dovanokite!

MAGĖ (*Gintauto rankas paleisdama*). Bitte, bitte! Sie sind willkommen!

Prašau, prašau! Jūs laukiamas svečias!

GINTAUTAS. Ich verabschiede mich eben.

Aš kaip tik atsisveikinu.

MAJORAS (*susigribęs*). Sie müssen also gleich zurück zum Regimentsstab?

Tai jūs taip greitai turite grįžti regimento štaban?

GINTAUTAS. So rasch wie möglich!

Kiek galint greičiau!

MAJORAS. Nun, dann alles Gute!

Na, tai viso gero! (*Duoda Gintautui ranką*)

G i n t a u t a s sveikina kariškai ir eina. Magė lydi jį lig durų ir žiūri susimąščiusi ilgai į nueinantįjį

Majoras akių nenuleidžia nuo jųdviejų

XVII Reginys

Magė, Majoras

MAGĖ (*atsiprotėdama ir atsigrėždama*). Verzeihung, Herr Major! Ich bin noch — etwas zerstreut! Bitte, setzen Sie sich! Ich habe vorbereitet.

Atsiprašau, her Major! Aš vis dar nesusivokiu! Prašau atsisėsti! Esu viską priruošusi. (*Ji susidės-to apraištymui skaras*)

MAJORAS (*truputį sujudęs, atsisėda, atriša ranką ir kalba stebėdamas*). Ihre Güte — überwältigt — geradezu. Wir sind Ihnen eben noch als Feinde entgegengetreten.

Jūsų maloningumas tiesiog viską nugali. Mes jums ką tik dar buvome priešai.

MAGĖ. Sie führen Krieg mit Rußland und taten, wie es deutsche Kriegsleute wohl müssen. Ich will handeln wie eine Tochter des litauischen Volkes.

Jūs kariaujate su Rusija ir gal veikiate, kaip vokiečių kareiviams pridera. Aš noriu pasielgti kaip lietuvių tautos dukra.

MAJORAS. Und haben auch schon jetzt unser aller Sympathien gewonnen.

Ir jau dabar laimėjote mūsų visų palinkimą.

MAGĖ. Das freut mich sehr! Ich will versuchen, sie mir zu erhalten. Und nun lassen Sie mich Ihren Arm verbinden!

Man tai tikrai džiaugsmas! Ir rūpinsiuos, kad jis man išliktų. O dabar leiskit man sutverti jūsų ranką!

MAJORAS (*savo ranką atraištęs ir jai pakišęs*). Es tut so wohl zu sehen, daß Sie sich um mich bemühen! Und wie linde Sie alles anfassen! Sie haben eine so gütige Hand! Es ist ja geradezu bewundernswert!

Taip malonu matyti, kaip jūs manim rūpinatės! Ir kaip švelniai jūs visa paliečiate! Jūsų ranka tokia maloni! Yra tiesiog stebėtina!

MAGĖ. Das ist mir vielleicht so angeboren.

Man tai, tur būt, yra įgimta.

MAJORAS. Jedenfalls! Ich habe nämlich schon öfter litauische Frauen und Mädchen beobachtet. Immer zeigen sie sich mütterlich besorgt um andere. Sogar Mädchen im Kindesalter. Sie handeln aber zweifellos bewußt. Da muß man wohl noch etwas anderes voraussetzen.

Tikrai! Jau dažnai stebėjau lietuvių moteromis ir mergaitėmis. Vis jos motiniškai rūpinasi kitais. Net mažos mergytės. Bet jūs veikiate, be abejonės, sąmoningai. Tada reikia bene dar kitą ką manyti.

MAGĖ (*nustebusi žvilgtelėja*). Etwas anderes?

Kitą ką?

MAJORAS. Nun freilich! Seien Sie nur ganz offen!

Na taip! Būkite tik visai atvira!

MAGĖ. Sie meinen wohl, daß ich auf diese Weise zeige, wie ich zum deutschen Volke stehe?

Jūs bene manot, kad aš tuo parodau, ką man reiškia vokiečių tauta?

MAJORAS. Das ist mir allerdings nicht zu Sinn gekommen. Aber es würde mich freuen, wenn sich auch dieses so zeigte.

Tatai man, berods, neparėjo į omenę. Bet mane džiugintų, kad ir tas tuo apsireikštų.

MAGĖ. Wie könnte es auch anders sein?

Ar ir galėtų būti kitaip?

MAJORAS. So ohne weiteres ist das doch nicht anzunehmen.

Nepaaiškintas aš to nesuprantu.

MAGĖ. Aber ich habe doch unter Deutschen gewohnt, bin mit vielen befreundet, habe dort viel Angenehmes erlebt. Und dann verdanke ich auch dem Deutschtum sehr viel. Die deutsche Wissenschaft habe ich genutzt, so viel wie ich nur vermochte. Ich habe mich oft an deutscher Musik erfreut. Die deutsche Dichtung der verschiedensten Zeiten, besonders Goethes Werke, haben mich tief erfaßt. Und die idealistische deutsche Philosophie hat mir manche erhebende Stunde bereitet. Solch ein Volk muß edel sein, was einzelne auch sonst tun. Ich erhoffe noch sehr viel vom Deutschtum. Und nicht nur für mich, sondern auch für das ganze litauische Volk.

Juk esu pati gyvenusi Vokiečiuose, daugelis jų yra geri mano bičiuliai, ir daug malonumo man ten teko patirti. Be to, man daug yra davęs vokiškumas. Vokiečių mokslu naudojausi, kiek įstengdama. Dažnai džiaugiausi vokiečių muzika. Vokiečių poezija įvairių laikų, ypačiai Getės veikalai, man gilaus įspūdžio padarė. O idealistiškoji vokiečių filosofija man yra suteikusi tūlą didžią valandą. Tokia tauta turi būt kilni, nors vienas kitas vokiečiai ir blogai pasielgtų. Viliuos dar daug gero sulaukti iš vokiškumo. O ne vien tik sau, bet ir visai lietuvių tautai.

MAJORAS. Sie sollen am Deutschtum auch nicht irre werden, trotzdem wir im Kriege leben.

Jums ir neteks vokiškumu nusivilti, kad ir gyvename karo laiku.

MAGĖ. Das möchte ich auch nicht. Ich sage mir sogar zur Beruhigung, daß deutsche Männer, die Hüter der deutschen Würde, unter uns sind.

To ir nenorėčiau. Pati net raminuosi, sakydama: vokiečių vyrai, vokiečių garbingumo sargai, yra tarp mūsų.

MAJORAS. Wie schön! Doch müssen wir auch daran denken, daß es verschiedene Deutsche gibt.

Kaip gražu! Bet nereikėtų pamiršti, kad yra taipojau visokių vokiečių.

MAGĖ. Das tue ich schon. Aber schließlich muß ja der Kulturgehalt des Deutschtums auch den letzten Mann durchdrungen haben.

Ir nepamirštu. Bet pagaliau vokiškumo kultūros vertybė turi būt persunkusi ir menkiausiąjį žmogų.

MAJORAS. Der Kulturgehalt eines Volkstums ist stetigen Wandlungen unterworfen. Da kann es zwischen uns schon Mißverständnis geben.

Kiekvienos tautos kultūros vertybė nuolatai kinta. Todėl galėtų tarp mūsų iškilti ir nesusipratimų.

MAGĖ. Und wie denn?

O kaip tai?

MAJORAS. Nun, Sie erwarten wohl den Idealismus als das Vorherrschende im Deutschtum. Wir fassen aber heute den Sinn des Lebens unseres Volkes klarer, deutlicher, realer.

Mat, jūs, tur būt, tikite idealizmą vyraujant vokiškume. Bet mes šiandien savo tautos gyvenimo prasmę aiškiau, ryškiau, realiau suvokiame.

MAGĖ. Kanns mir nicht vorstellen!

Negaliu vaizduoties!

MAJORAS. Wir, Deutschen, besonders wir, Kriegsleute, pflegen heute den Willen zur Macht.

Mes, vokiečiai, ypačiai mes, karo žmonės, valią galybėn ugdome.

MAGĖ (*atsitraukdama ir jo ranką paleisdama*). Bedeutet das nicht auch den Willen zur Gewalt?

Ar tai nereiškia ir nuogalės trokšmą?

MAJORAS. Zur Gewalt? Vielleicht! Daran habe ich aber wirklich nicht gedacht.

Nuogalės? Gal būt! Man tikrai neparėjo tai į galvą.

MAGĖ. Das aber wäre erschreckend!

Bet tai būtų išgąstinga!

MAJORAS. So zeigt sich offenbar das starke Leben.

Taip reiškiasi regimai galingasis gyvumas.

MAGĖ. Und sollte das wirklich der Wesensgehalt des deutschen Volkes werden müssen?

O ar tai turėtų iš tikrųjų tapti vokiečių tautos esmės vertybe?

MAJORAS. Seit Bismarcks Zeiten täglich mehr und mehr. Seine Majestät der Kaiser ist ganz davon erfüllt.

Nuo Bismarko laikų kas dieną daugiau. Jo majestātė kaizeris yra to visiškai persisunkęs.

MAGĖ (*su gilia užuojauta*). Aber das bedeutet doch schließlich—Untergang!

Bet tai reiškia pagaliau patį žuvimą!

MAJORAS. Was für den Untergang reif ist, soll auch untergehen.

Kas žuvimui pribrendęs, tegul ir žūva.

MAGĖ. Aber in jedem Menschen und Volke lebt docht der Trieb nach Leben, nach vollerm, reicherem Dasein.

Bet kiekvienas žmogus ir kiekviena tauta juk trokšta gyvybės, pilnesnio, lobingesnio buvimo.

MAJORAS. So kann auch nur eine wahre Frau denken! Und Ihr Volk, liebes Fräulein... ja, aber Ihren Namen weiß ich ja noch immer nicht!

Taip ir tegali manyti pati tikroji motriška! O jūsų tauta, malonioji... bet aš jūsų vardo, pavardės vis dar nežinau!

MAGĖ. Magė Tautvilas.

Magė Tautvilaitė.

MAJORAS. Wie das klingt! Magė Tautvilas! Ja, liebes Fräulein Magė Tautvilas, Ihr Volk soll ja leben, aber indem es in der höheren Art des deutschen Volkes aufgeht.

Kaip tai skamba! Magė Tautvilaitė! Taip, malonioji Mage Tautvilaite, gyventi jūsų tautai teks, bet pasinėrusiai aukštesniosios vokiečių tautos būtyje.

MAGĖ (*pažvelgusi į Majorą, išplėtusi akis, sako*). Ich bin mißverstanden! Ich spreche nicht vom litauischen Volke.

Čia nesusiprantame! Nekalbu apie lietuvių tautą.

MAJORAS. Wie soll ich denn Ihren Ausruf deuten?

Bet ką reikš tada jūsų prasitarimas?

MAGĖ. Nun, aus der Sympathie, die ich für das deutsche Volk empfinde.

O palinkimą vokiečių tautai.

MAJORAS. Es bleibt mir aber noch immer unverständlich...

Bet man vis dar lieka nesuprantama...

MAGĖ. Weil ich Sympathie empfinde, erschrak ich bei Ihren Worten, trotzdem mir Nietzsche nicht unbekannt ist.

Užjausdama vokiečius, nusigandau, išgirdusi jūsų žodžius, nors Ničė man nėra svetimas.

MAJORAS. Nun weiß ich aber wahrhaftig nicht, wo Sie hinaus wollen!

Bet dabar iš tiesos nežinau, į ką jūs taikote!

MAGĖ. Soll ich es denn noch ausdrücklich sagen? Aber — wie fühlen Sie nun Ihren Arm?

Ar aš tat aiškiau dar turėčiau pasakyti? Bet — kaip dabar jūsų rankai?

MAJORAS. Sie habens wirklich gut gemacht! Herzlichen Dank! Ja, es sind eben Frauenhände! Sie verbinden Wunden besser als Männer.

Jūs tai iš tikrųjų gerai padarėte! Širdingai ačiū! Tiesa, tai buvo motriškos rankos! Jos apraišto žaizdas geriau, kaip vyrai.

MAGĖ. Vielleicht ist es vom Schöpfer so gewollt.

Tur būt, kūrėjo taip yra norėta.

MAJORAS. Sicher! Aber den Gedanken möchte ich doch kennen, den Sie verbergen!

Tikrai! Bet mintį, kurią jūs slepiate, tik norėčiau žinoti!

MAGĖ. Ich verberge ihn nicht. Ich meine, der Wille zur Macht führt stets zum Untergang.

Jos neslepiu. Manau, valia galybėn veda visuomet į pražūtį.

MAJORAS. Nun ja! Was dazu reif ist, soll untergehen.

Nagi! Kas tam pribrendęs, tegul ir žūva!

MAGĖ. Ich meine aber, daß dem Untergang verfällt, wer den Willen zur Macht, zur Gewalt pflegt.

Bet aš manau, kad tam tenka žūti, kurs augina galybės ir nuogalės trokšmą.

MAJORAS. Unmöglich!

Negalimas daiktas!

MAGĖ. Die Geschichte beweist es!

Istorija tai įrodo.

MAJORAS. Auch das Gegenteil! Und jetzt wird es sich aufs neue zeigen. Der Wille zur Macht soll das deutsche Volk zu einer in der ganzen Welt vorherrschenden Stellung führen.

Ir tai, kas tam priešinga! O dabar tai vėl pasirodys. Valia galybėn nuves vokiečių tautą taip aukštai, kad pirmaus visame pasaulyje.

MAGĖ (*žiūri tylėdama priekin, tada*). Mir wirts beschieden sein, für Ihr Volk zu beten.

Man bus lemta dėl jūsų tautos melsties.

MAJORAS. Das mag litauisch sein und gut gemeint. Sie sind eben ein religiöser Mensch.

Tai gal bus lietuviškai ir gerai manyta. Jūs, mat, esate giliai tikinti.

MAGĖ. Wir wollen das lebendige Empfinden für das große Geheimnis des Seins auch beständig pflegen.

Mes dar ir norime gyvąjį numanymą Didžiojo esimo Slėpinio nuolatai ugdyti.

MAJORAS. Für das reale Leben hat das aber keine Bedeutung.
Bet realiam gyvenimui tatau yra be reikšmės.

MAGĖ (*su skausmu*). Herr Major!
Her Major!

MAJORAS. Ich meine für die Geschicke eines Volkes...
Manau, tautos lemčiai...

MAGĖ. Aber ohne dieses Empfinden geht das deutsche Volk ganz bestimmt seinem Untergang entgegen.
Bet be šio numanymo vokiečių tauta tikrai žengia savo pražūtin.

MAJORAS. Sie quälen sich unnötig. Mein Volk ist im herrlichsten Aufstieg begriffen.
Jūs kankinatės be reikalo. Mano tautai kaip tik dabar vyksta puikiausias kilimas.

MAGĖ. Mag sein, daß ich befürchte, der zerstörende Wille zur Macht wird sich zuerst gegen uns richten.
Gal būt, kad bijau, juk griaujančioji valia galybėn visų pirma nukryps prieš mus.

MAJORAS. Aber ich sagte doch, Sie sollen leben, wenn auch in einer andern Form. Sie verdienen es auch für Ihr Volk. Sie sind gütig, sind edel.
Bet juk sakiau, jūs galėsite gyventi, tik jau kitokį gyvenimą. Jūs tai nusipelnėte sau ir savo tautai. Jūs esate maloni, esate taura. (*Pakilęs neramus*)

Doch nun muß ich Sie noch etwas fragen.
O dabar turiu jus dar ko klausti.

MAGĖ. Bitte!
Prašau!

MAJORAS. Damals... damals, als wir uns in Berlin zu begegnen pflegten...
Tuokart... tuokart, kaip mudu Berlyne susitikdavome...

MAGĖ. Warum nur darauf zurückkommen!
Bet kam tat beminėti!

MAJORAS. Da liegt für mich ein so tiefes Geheimnis. Warum nur mieden Sie es beständig, meinem Blick zu begegnen?

Čia man glūdo toks — gilus slėpinys. Kodėl jūs tik visumet stengėtės akimis nesusitikti su manim?

MAGĖ. Das ist doch schon so lange her.

Tai buvo jau taip seniai.

MAJORAS. Ist Ihnen aber doch heute so gegenwärtig wie mir. Können Sie nicht offen sein?

Bet šiandien jums taip gyva, kaip ir man. Ar negalite atvira būti?

MAGĖ (*pavargusi*). Herr Major, ich habe daran zu leiden. Und Sie machen es mir noch schwerer. Ich möchte Ihnen doch entgegen-treten wie sonst einem Menschen.

Her Major, mane tai kankina. O jūs mane dar daugiau apsunkinat... Aš norėčiau jus pasitikti kaip kiekvieną kitą žmogų.

MAJORAS. Eben das möchte ich auch. Können Sie mir denn nicht vertrauen?

Aš kaip tik to paties noriu. Ar manim negalite pasitikėti?

MAGĖ. Immer soll ich andern vertrauen! Und es ist doch vor allem wichtig, Selbstvertrauen zu erringen.

Vis kitais turiu pasitikėti! O tik yra svarbu pirm viso įgyti pasitikėjimą savimi.

MAJORAS. Das könnte ja auch geschehen bei einem klaren Verhältnis zu mir.

Tatai galėtų įvykti ir aiškėjant jūsų linkesiui į mane.

MAGĖ. Wie sollte mir das noch klarer werden? In Ihrem Wesen sind Sie mir heute derselbe wie damals. Wohl, ich sah an Ihnen vor-über! Bei Ihrem Auftauchen auf der Straße durchzuckte mich je-desmal dasselbe Gefühl.

Kaip galėtų man tasai dar daugiau aiškėti? Iš es-mės jūs man esate šiandien tas pats, kaip tuo-kart. Berods, žvelgiau pro jus pro šalį! Jums pa-sirodant gatvėje, mane kaskart gandino tas pats jausmas.

MAJORAS (*džiaugsmingas*). So bedeutete ich Ihnen wirklich etwas?

Tad jums iš tikrųjų ką reiškiau?

MAGĖ (*su sunkumu*). O wenn Sie es wüßten! Ich sah in Ihnen etwas wie mein Schicksal.

O kad jūs tai žinotute! Jūs man atrodėte, lyg būtute patsai mano likimas.

MAJORAS. Ja, mein Auge brannte in Erwartung — Ihres Blickes. Taip, mano akis degė laukdama — jūsų žvilgio.

Magė nusikreipia

Sie sagen nichts? Sie haben es doch empfunden?

Nieko nesakote? Jūs tai tik numanėte?

MAGĖ (*labai liūdna*). Ja... ich habe... es empfunden.

Taip... aš tai... numaniau.

MAJORAS. Und dann schenkten Sie mir nie die Huld der herrlichen Klarheit Ihrer blauen Augen, ihrer fast überirdischen Reinheit?

O tačiau jūs man niekumet nesuteikėt malonumo to kilniojo žydrųjų jūsų akių skaidrumo, jų be-
veik nežemiškosios skaistybės?

MAGĖ. Was soll ich nur erwidern! Es ist etwas ganz anderes, was ich müßte sagen, als was Sie erwarten.

Ką čia reikėtų atsiliepti! Visai kita ką turėčiau pasakyti, negu tai, ko jūs iš manęs laukiate.

MAJORAS. Wir sind beide wohl reif genug, um vor einander offen zu sein.

Mes, rodos, esame abu gana pribrendę, kad galėtume visai atviri būti vienas antram.

MAGĖ. Vielleicht täusche ich mich auch nur. Vielleicht fühle ich in Ihnen einen Vertreter des Willens zur Macht, der meinem Volke verhängnisvoll werden würde, vielleicht auch mir.

Gal būt, kad aš apsirinku. Gal būt, kad aš nujaučiu jus esant atstovą valios galybėn, kuri kartą bus mano tautos lemtis, gal būt, ir mano pačios.

MAJORAS. Das ist ja das rechte, echte Empfinden einer Jungfrau! Es ist beglückend!

Tatai yra tikrasis, grynasis mergaitės nujautimas!
Labai jis laimina!

MAGĖ (*kovodama ir iš lengvo tvirtėdama*). Aber es ist doch ganz anders! Indes — ich will mir selbst, mir ganz allein vertrauen. Ich fühle es, ich stehe jetzt vor meinem Verhängnis. Und ich will ihm begegnen mit der Kraft der Seele. Eine andere Macht besitze ich nicht. Das deutsche Volk steht mit seiner Mannschaft mitten unter uns. Und die Jugend unserer Männerwelt ist uns fern in fremdem Zwang. Mein Volk steht da als ein Volk von Frauen und Mädchen zwischen Leben und Untergang. Und ist schutzlos. Und ich will das Leben, ein volleres, höheres Leben für mein Volk.

Bet yra tik visai kitaip! Vis dėlto — aš noriu savi-
mi pačia, savimi vien pasitikėti. Jaučiu stovinti
dabar prieš savo lėmimą. O aš noriu jį pasitikti
su sielos galiomis. Kitos galios ir neturiu. Vokie-
čių tauta stovi su savo vyrija mūsuose. O mūsų
jaunimas, žaliūkai vyrai, yra toli svetimoje prie-
vartoje. Mano tauta, vienu moterų ir mergaičių,
dabar gyvena tarp gyvybės ir žuvimo. Ir yra be
apsaugos. O aš noriu gyvenimo, aukštesnio, pil-
nesnio gyvenimo savo tautai. (*Taip kalbėdama, ji
atėjo į priešakį ir nutilusi žvelgia sujudusi prie-
kin*)

MAJORAS. Wie groß Sie fühlen und denken! Ich bewundere Sie! Sie sind noch schöner in Ihrer Seele als in Ihrer Leiblichkeit. Ich will nicht zurückstehen hinter Ihnen.

Kaip didžiai jūs jaučiate ir manote! Aš jumis ste-
biuos! Jūs esate dar gražesnės sielos, negu kūno.
Aš nenoriu būt menkesnis už jus.

MAGĖ. Sie werden also tun, daß sich verwirkliche, was ich er-
sehne, wofür ich lebe?

Vadinas, jūs darysite, kad įvyktų, ko aš ilgiuosi,
kam aš gyvenu?

MAJORAS. Was nur in meinen Kräften steht! Die Truppen sollen die beste Manneszucht bewahren. Allerdings stehen wir im Krieg. Alles kann man nicht verhindern. Und der Ersatz ist nicht so an Zucht gewöhnt, wie die Liniensoldaten. Doch sollen Sie zu mir Vertrauen haben. Und nun äußern Sie sich, bitte, auch zu meinem Bekenntnis!

Ką tik įstengsiu! Kariai bus griežčiausioje drausmėje laikomi. Berods, mes esame kare. Viso negalima išvengti. Ir laukiamieji papildė kariai nėra taip įpratę drausme, kaip eiliniai. Bet prašau manimi pasitikėti! O dabar malonėkite atsiliepti ir į mano išpažintį!

MAGĖ (*pirma bailiai, tada labai energingai*). Ich kann nur sprechen aus tiefem Schmerz! Sie fühlen für mich wie für ein Opfer, das Sie wünschen. Ist es nicht so? Das ist Ihr Interesse für mich. Wir sollen Ihnen gehören, erst ich Ihnen, dann das ganze litauische Volk dem deutschen.

Galiu atsakyti tik iš didžio skausmo! Jūs man užjaučiate kaip kokiai aukai, kurios jūs geidžiate. Ar ne taip? Tai yra jūsų palinkimas! Mes turime jums priklaustyti, pirmiau aš jums, tada visa lietuvių tauta vokiečiams.

MAJORAS (*kiek nustebintas*). Daran habe ich in dieser Deutlichkeit nie gedacht! Ich habe nur Liebe für Sie empfunden — alle die Jahre hindurch.

Apie tai aš taip aiškiai niekumet nesu mąstęs! Jums aš tesu turėjęs vien meilės — visais tais metais.

MAGĖ. Liebe? Kann man das so nennen?

Meilės? Ar galima tai taip vadinti?

MAJORAS (*staugdamas*). Und in welchem Verhältnis stehen Sie zu Leutnant Gintaut?

O kokie santykiai yra tarp jūsų ir leitenanto Gintauto?

MAGĖ (*kiek sumišusi*). Zu Arvid?..

Su Arvydu?..

MAJORAS. Bin ich zu indiskret? zudringlich? Dann verzeihen Sie, bittel

Ar aš gal perdaug status? per įkyrus? Tada prašau atleisti!

MAGĖ (*susigrįbusi*). Ich habe nichts zu verzeihen! Ich kann offen sein. Mit Arvid Gintautas sind wir gute Kameraden.

Nėra ko atleisti! Galiu būt atvira. Su Arvydu Gintautu esava geru draugu.

MAJORAS. Nicht mehr?

Ne daugiau?

MAGĖ. Gibt es noch etwas Schöneres?

Ar yra, kas gali būt gražiau?

MAJORAS. Nun, ich meine Intimeres.

Aš intymesnį menu dalyką.

MAGĖ. Aber in dieser Kriegszeit! Wer könnte daran denken! Bet karo laiku! Kas galėtų tada apie tai imti galvoti!

MAJORAS (*nustebęs*). Sonderbar! So sagte ja auch... Aber das ist ja ausgezeichnet! Das ist sehr gut! Da bin ich ja ganz befriedigt. Wir werden uns gut verstehen. Haben Sie besten Dank für Ihre Güte! Ich werde meinen Pflichten nachgehen! Empfehle mich!

Ypatinga! Taip sakė irgi... Bet juk tai yra labai gražu! Tai yra labai gera! Taip tai esu visai patenkintas. Mes gerai susiprasime. Didžiausia dėka už jūsų malonumą! Eisiu savo pareigas. Ligi kito karto! (*Duoda jai ranką. Eina*)

Magė lenkia galvą sveikinimui

MAJORAS (*tarpduryj žvelgdamas laukan*). Leutnant Gintaut — dort auf der Höhe! Eben schaut er herüber!

Leitenantas Gintautas — ten ant kalvos! Kaip tik žvelgia šen!

MAGĖ. Was mag es da geben? Er hatte es doch sehr eilig.

Kas čia būtų? Jis tik labai skubinos.

MAJORAS. Er reitet schon.

Jau joja. (*Išeina*)

XVIII Reginys

Gaja, Gunda, Magė

MAGĖ (*dar viena*). Rūpinaisi! Bet aš — savo sielos galiomis — namus ir save apsaugosiu.

GAJA ir GUNDA (*išoka linksmos*). Panele! Visa gera! Pui-ku! Nieko blogo!

GAJA (*glausdamos prie jos*). Panelė visa padarė! Viskas taikosi!

GUNDA. Visi žmonės nurimę! Visi pamatė, kad vokiečiai jau ne tokie baisūs! (*Eina pas langą*)

GAJA (*tyliai Magei*). O dabar gal ir nebtruks ilgai! Taip man ilgu — be to mano bernelio. Jam norėčiau būti vis pasišventusi.

MAGĖ. Jau ir toks ilgesys apsaugoja kaip koks užkerėjimas.

GUNDA (*grįžta nuo lango*). Aš beveik norėčiau šokinėti! Taip man linksma!

MAGĖ. Ne taip, Gunda! Būkime tvirtos, bet kuklios!

Uždanga

III Veiksmas

Vaidykla: Tautvilų kambarys kaip pirmame veiksmė

Laikas: Savaitė su viršum po antrojo veiksmo, rytmetys

Asmenys:

KOTRĖ

Kaimo mergaitės: GAJA, GUNDA, VEIDĖ, AISTRA, BARBĖ ir kitos

MAGĖ

JURAS

Kaimiečiai: GUNDRIUS ir kiti

Vokiečiai karininkai: MAJORAS, 3 HAUPTMANAI, KELI LEITENANTAI

VOKIEČIAI KAREIVIAI, buršai GERKĖ ir KATIJUS

ERZACHAUPTMANAS UNŠLITAS, drūtas, sunkus, didžio ūgio vyras

I Reginys

Kotrė, tada kaimo mergaitės: Gaja, Gunda, Veidė, Aistra, Barbė ir kitos

Visos įėjusios kalba tylomis. K o t r ė šluosto kambario dulkes

GAJA (*duris priešakyje praverdama ir pažvelgusi*). Panelė, tur būt, dar neatsikėlusi?

KOTRĖ. Gal dar ir miega! Nors jau nebeanksti. Bet gal ir tyčia šiandien būva savo kambaryje.

G a j a įeina su gėlių pluoštu ir, nužengusi lig Marijos šv. atvaizdo, žegnojasi kryžiaus ženklų

GUNDA (*taipjau su gėlėmis ir Magės vaizdu įeina atsi-
gręždama į kitas*). Tik tyliai! Nenumanys, kad mes čia.

KITOS MERGAIĖS (*įeidamos žvalgosi po kambarį*). Ir pataikėme! Dar miega? Taip tylu visame name! Negarsiai, mergelės! Nedarykite triukšmo! O ką dabar pirma?

GAJA (*stovėdama prieš Marijos šv. atvaizdą*). Pirma dėsim pynę aplink panelės šv. atvaizdą.

Mergaitės apstoja ją

GUNDA. Ir kartu aplink mūsų panelės atvaizdą. Prisegsiu! (*Sega po atvaizdu prie šulo Magės vaizdą*)

GAJA. Bet kur pynė?

MERGAIĖS. Aistra? Barbe? Kur jiedvi? Buvo! Dar už durų!

BARBĖ (*pasirodydama angoje*). Aš čia!

GUNDA. O Aistra?

BARBĖ. Pribėgo vokiečiai...

GAJA. Ir abi sustojota?

BARBĖ. Aš ne! Tiktai klausiaus truputėlį!

GUNDA. O buvo naujienų?

BARBĖ. Tai kažgi ką kalbėjo!

GAJA. Tik prasidėkite su jais!

AISTRA (*įnešdama pynę*). Ar netiks? Mat!

GUNDA. Na?

KITOS. Iškliuvai? Gal įkliuvai? Ko norėjo? Smalsūs, ne?

AISTRA. Juokingi! Rūpi tiktai skanūs kąsniai šiandien.

GUNDA. Tiktai?

BARBĖ. Nesueiname! Nedraugaujame!

AISTRA. Ir niekis tie vokiečiai! Mūsų vaikinai malonesni!

GAJA. Bet reiks ruošties! Duok šen pynę! (*Deda ją aplink vaizdą*)

GUNDA (*gelba*). Tas pats vainikas aplink šventąją ir aplink mūsų panelę.

KITOS (*jiedvi apstojusios žiūri*). Kaip gražu! Ir tinka! Panelė prie panelės šv.! Jau pati, tur būt, šventa.

GUNDA. Apačioj prisegti reikės!

VEIDĖ (*stovėjusi nuošaliai, žiūrėdama*). Gera ir taip! Bet atvaizdas galėtų būti ir kiek žemiau segamas.

GAJA. Tiktai gaiškime! Užeis mus panelė!

GUNDA (*vaizdą segdama žemiau*). Kotrė gal palaikys duris, kad neišeitų.

KITOS (*juokaudamos, eidamos gilumon*). Visos mes! Neišleisim! Visos prie durų! Tepalaukia!

KOTRĖ. Šaunios jūs gerbėjos!

GUNDA. Tik matai, kad juokuojame! Bet dabar viskas gerai! Ar ne?

Visos vėl grįžta, žiūri

AISTRA. Iš tikrųjų mūsoji panelė panaši į panelę šv.

BARBĖ. Man panelė tikrai šventa!

KOTRĖ. Maloni labai!

KITOS. Daugiau gėlių! Apkaišiosim! Štai! Prie atvaizdo! Aslą išbarstysim!

GAJA. Taip! Aslą reiks išbarstyti!

GUNDA. O gal ir kokį indą pristatyt? Ar nėra, Kotrė?

KOTRĖ. Yra! Bet laiptus apkaišykite! (*Eina, atneša ir pastato du indu ant stalo*)

VEIDĖ. O taką nuo jos laiptų lig atvaizdo.

MERGAITĖS. Gražu būtų! Padarysime! Daugiau įvairumo! (*Eina lig laiptų, barsto gėles, kaišo į sienas, stato į vieną indą*)

VEIDĖ. Nebeliks aslai!

KOTRĖ. Gal ir nereikės! Po kojomis!

VEIDĖ. Gėlelės vis po kojomis. Žiūri aukštyn ir pagerbia.

KOTRĖ. Ir mokate pasakyti! Bet — kaip sau norite!

GAJA (*prie šulų, traukiasi atgal, stovi ir žiūri. Tad sako*).
Gal dabar ir bus baigta! Gražu?

MERGAIČIŲ VIENA. Jau visos mano gėlės!

ANTROJI. Irgi manosios!

TREČIOJI. Ir visa dabar išpuošta!

KETVIRTOJI. Matys, kokios mes jai geros.

GAJA. Tai ir eikime!

AISTRA (*atšokdama*). Darskart prieš jos atvaizdą.

*Visos sustoja aplink šulą ir, žiūrėdamos į Magės atvaizdą,
stovi ir tyli*

BARBĖ (*po valandėlės*). O dabar eisime?

KOTRĖ. Nelauksite jos? Niekas nepasakysite?

GAJA. Sutarėme taip!

BARBĖ. Pirma nusimaudyti norėjom.

AISTRA. O tada ją pasveikinsim!

Mergaitės kreipiasi į duris gilumoje

GUNDA (*vis dar rymodama*). Kaip ji maloni atrodo!

VEIDĖ (*kiek atstu stovėdama*). Čia tikras bažnyčios aukurėlis!

KITOS (*tyliai*). Eime! Užeis! O norėjom...

GAJA (*taipo pat žvelgdama dar į atvaizdą*). Man kažkodėl taip graudu graudu...

BARBĖ (*tyliai*). Eisim! Kad girdžiu tave taip kalbant, kone verkčiau!

GUNDA. O iš tikrųjų turime linksmos būt! Ir linksmos ją pasveikint! Mums gera! O ji visa padarė!

AISTRA. Tai ir eisime! Grįžusios ją pačią rasime! (*Išėina*)

GAJA. Gal ir geriau, negu čia baugumų imties! (*Eina*)

*Kitos tylios eina viena po kitos pro duris, dar pažvelgusios
į šulą. Barbė paskutinė stovi, žiūri ir eina*

II Reginys

Vokiečių karininkų buršu du: Gerkė ir Katijus, Kotrė

KOTRĖ (*visas išleidusi, viena likusi, stojasi prieš Magės atvaizdą*). Visos tave myli! Mūsų visų žvaigždelė! (*Eina lig durų laiptuose gilumoje*) Panele! Magiut! Nieko negirdi! (*Klausos*) Gal dar ir miega iš tikrųjų! Gana yra budėjusi, mumis besirūpindama! Bet reiks ruoštis! (*Grižta vėl lig vaizdo, žiūri*)

G e r k ė praveria duris priešakyje ir vėl uždaro tyliai

KOTRĖ. Išdulkinti reikia skarelę! (*Išaina*)

GERKĖ (*atsargiai atveria duris, žvalgosi ir įeina smalsus, stovi, klausos ir eina lig lango dešinėje gilumoje, atveria jį, darkart atsi-
gręžia ir sako*). Kein Mensch! Ganz sicher!

Jokio žmogaus! Visai saugu! (*Persikvempęs per langą, žiūri laukan*)

KATIJUS (*tuojau už jo įėjęs, stovi bailiai žvalgydamas*). Na, hör man! Doa kann wat passeere!

Na, klausyk! Čia gali kas atsitikt!

GERKĖ (*atsitiedamas*). Wat segst?

Ką sakai?

KATIJUS. Doa kann wat passeere!

Čia gali kas atsitikti!

GERKĖ. Ach wat! De boade alle!

Niekai! Visos maudosi!

KATIJUS (*stovi, laukia, žiūrėdamas į duris gilumoje*). Na, sitzte wat?

Na, ar ką matai?

*Gerkė lenkiasi laukan, kad beveik kojas pastato, nieko neat-
sakydamas*

KATIJUS (*priėjęs jį paliesdamas*). Loat uk mi!

Leisk ir mane!

GERKĖ (*kiek atsitiedamas*). Oaver kik doch, wenn du kannst?

O tik žiūrėki, kad gali!

KATIJUS (*įsiguldamas į langą*). Herrjeh! Oal de marjellens splinternoakt!

Viešpatiel Visos mergelės nuogai nuogos!

Abu persisvėrusiu žiūri

KOTRĖ (*grįžta su skara ir kreipiasi į Magės duris laiptuose, klausosi*). Vis dar tylu! O vėlu! Kas čia būtų? (*Ateina priekin*) Nors atvaizdą vėl pasižiūrėsiu! (*Žiūri ir pamato tuodu vyru lange*) Kas tai? Tuodu vyrpalaikiu! Mergelės užtikot! Ir susirado vietą! (*Prišokusi uždrožia jiems skara, kiek tiktai galėdama*)

GERKĖ (*gavęs pirmą smūgį, į savo draugą*). Best verrekt?
Pakvailai? (*Ir kerta jam antausį*)

KATIJUS (*atgal kirsdamas*). Son Krät!
Rupūžė!

KOTRĖ (*droždama*). Raus! raus! raus!
Laukan! laukan! laukan!

GERKĖ (*pamatęs Kotrę*). Dat Wif?
Ta boba?

KATIJUS. De ole Hex?
Senoji vidraga?

KOTRĖ (*dar kartą sudroždama*). Raus! raus! sakau! Būsią manssukt! Ar tai manssukt? Bet mano bus! Mano sukt! Mano sukt!

GERKĖ (*bėgdamas, ją erzint norėdamas, aplink stalą laukan*). Kum geseene...

Vos pamačius...

KATIJUS (*už jo bėgdamas*). Un glik gekrecht!
Ir tuojau sučiuoptas!

KOTRĖ (*tuos tarpu*). Raus, sakau, raus! raus! raus!

GERKĖ. Jawohl! raus!
Taip! taip! raus!

KATIJUS. De leibhaftige Divell!
Gyvasis velnias! (*Išbėga*)

KOTRĖ (*viena pasilikusi alsuoja*). Tie begėdžiai! Akimis prarytų mūsų mergeles! Kad aš nesaugočiau! Bet aš dar budri, aš, Kotrė. Ir tuos ponus dar pamokysiu. Gal ir karo velnią jiems išvarysiu. Tvirtos tik reikia rankos! Parodysiu! Aš — Kotrė. (*Eina langu*) Tai kaž, ar iš tikrųjų pamatė? (*Persikvempia per langą, žiūri ir atsitiesusi*) Susirado! Suodė tikrąją vietą! O mergos, pamatytos nuogos, praryjamos iškart kaip uogos! Nežinote, jaunutės, dar pavojaus! (*Klausos*) Panelė? Išgirdusi? Lipa žemyn! (*Eina pas laiptus*) Pasveikinsiu pirmoji. Bet — ne! Nemokėsiu! (*Šoka laukan pro duris*)

III Reginys

MAGĖ (*atveria duris laiptuose, stovi baltai apsirengusi ir žiūri, kambaryje gėles pastebėjusi*). Tur būt, mergaitės! (*Tada ateina į priešakį, stojasi prieš dievo motinos atvaizdą ir, padariusi kryžiaus ženklą, sudėjusi rankas, iškelia jas ir sako*) Maloningasis dieve! Numanau tave savo sieloje, numanau tave tavo aukštybėje anapus bekraštybės! Tu man leidai būt viltinga lig šios dienos! Būk ir toliau mano sielos galybė! Leisk man visumet nujausti, kad aš tavyje esu, o tu manyje, jeib išgalėčiau gyvendama būti visoms savo seselėms parama ir patarėja! (*Nulenkusi galvą tyli. Tada, ją atkėlus, pastebi savo atvaizdą*) Ką jos ir padariusios! Jų širdingumas, noras pagerbti... Tik to per daug. Dar kažį ką man reikšti gali! Skausmų kaip dievo motinai? (*Tylėjusi vėl kelia rankas*) Duokis man visumet numanomas, visagalis! Neleiski abejoti tavo malone! Vis man tas baugumas širdžiai! (*Tyli nuleidusi rankas*)

IV Reginys

Kotrė, Magė

KOTRĖ (*tyliai įėjusi su gėle rankoje, stovi gilumoje, laukia ir sako*). Panele! Magiut!

MAGĖ (*į ją pažvelgdama*). Tu, Kotrė?

KOTRĖ. Atnešu gėlelę — viso gero linkėdama!

MAGĖ (*tuotarp ėjusi ją pasitikt, ją apkabindama*). Ačiū, ačiū! Kokia tu gera, miela!

KOTRĖ. O tu esi pati mieloji. Nešiojau ant rankų, kaip dar buvai mergytė. O dabar esi visų užtarėja ir gynėja. Tegul duoda dievas, kad apsaugot galėtai visus iki galo!

MAGĖ. Ir duos! Pirmoji tu šiandien! O tokie tavo linkėjimai! Tikrai gera reiškia.

KOTRĖ (*rodydama į kambarį*). Ir jau buvo! Jų darbas!

MAGĖ. Pastebėjau! O kur dabar?

KOTRĖ. Maudos!

MAGĖ. Be manęs?

KOTRĖ. Gal ir gera.

MAGĖ. Bet ką jos čia ir padariusios! Mano atvaizdą...

Lauke bruzdėjimas

Kas čia? Eik, žiūrėk!

KOTRĖ (*eidama*). Ar tik ne kaimo žmonės?

MAGĖ. Nejaugi?

Kotrė atveria duris kairėje priešakyje

V R e g i n y s

K a i m o ž m o n ė s: Gundrius ir kiti ir Magės ūkvedys Juras, Magė, Kotrė

SENASIS JURAS (*įeidamas*). Atsiprašau! Pasakysiu širdingiausiai labą rytą mūsų panelei gimtajai jos dienai už save ir kaimynus. Ir pasakysiu ačiū, kad galime taip ramiai gyventi su vokiečiais, tarsi visai nebūtų karo. O visa tai padarė mūsų panelė.

GUNDRIUS. Ir aš pasakysiu dar ačiū. Taip ramu gyventi, taip, lyg nieko nebūtų įvykę. Daug geriau, negu po rusais. O dėl to viso ačiū tik panelei.

KITI KAIMIEČIAI. Taip iš tikrųjų! Visa padarė panelė! Nieks neplėšia! Nieks nieko neima! Niekas nedegina! Gyvena su mumis kaip žmonės su žmonėmis! Ačiū, ačiū, širdingiausiai!

MAGĖ. Jau tik per daug pasakote! Atsiminkime, kad visa valdo aukščiausiasis. Toliau žinome, kad vokiečiai yra auklėti žmonės, kad jų kareiviai laikomi pavyzdingoje drausmėje. O pagaliau, rodos, galime pasakyti, kad mūsų žmonių, mūsų merginų dorovė ir daug reiškia. Tegul duoda aukščiausiasis, kad būtų taip ir toliau!

VISI. Tegul duoda. Meldžiame jį! Nesiliausime melde!

SENASIS JURAS. Ir tai jau eisime. Bus naujų svečių. Reiks dar šį tą paruošt.

KAIMIEČIAI. Eisime! Eisime! Labą rytą! Viso labo! (*Eina*)

MAGĖ. Ačiū už gerą širdį! Ačiū visiems!

VI Reginys

Kotrė, Magė

KOTRĖ (*kitiems išeinant, Magę prieidama, širdingai*). Ar nesakiau? Ar nesakiau? Panelė mūsų visų...

MAGĖ. Cit, Kotrė! Nepradėki dar ir tu vėl mane liaupsinti!

KOTRĖ (*linksmą*). Ką čia jau tokio pasakiau? Tik pridurt norėjau, kad ir man tenka dalis tų pagyrimų. Ar neužauginai panelės? Ar nebudžiu už visus? Be manęs ir panelei būtų sunkiau. Vokiečių vyrai moka vilioti.

MAGĖ. Pastebėjai?

KOTRĖ (*juokuodama*). Ir širdis apsalty...

MAGĖ. Niekus plepi!

KOTRĖ. Kaip — niekus?

MAGĖ. Manau, tau neberūpi.

KOTRĖ. Ir norėjau pasakyti: jeigu būtų man trisdešimt ar keturiasdešimt metų mažiau!

MAGĖ. Tai taip, gudruolė! Bet rimtai! Iš tikrųjų — gyveni, amžius praeina!

KOTRĖ. Tuokart nebuvo dar tavęs.

MAGĖ. O gal netrukus ir vėl nebebus.

KOTRĖ (*nusigandusi*). Nebebus? Nenoriu nė pamanyti.

MAGĖ. Kad jau toks yra gyvenimas!

KOTRĖ. Ir nuostabu — be galo.

MAGĖ. Nebuvęs, žmogus užgema, gyvena ir vėl jo nebėra! Vis dėlto jis pats anapus viso to pakitimo.

KOTRĖ. Ne mano galvelei! Dirbsiu, triūsiu, kol galėsiu. Čia aš, Kotrė! O gyvenimas — širdis bežino, kaip ten yra! (*Eina*)

MAGĖ. Išmintinga esi! Darbas — gyvenimo prasmė. Dirbdama meti ir visą liūdnumą.

KOTRĖ (*sustojusi atsigręžia ir prišokusi apglobia Magę*). Panele! Magiut! (*Tyli*)

Beldžia į duris priešakyje

MAGĖ (*Kotrę paglosčiusi*). Nauji svečiai? Kas galėtų...

KOTRĖ. Gal vokiečiai? Šoksiu laukan! (*Sprūsta pro duris gilumoje*)

VII Reginys

Majoras, hauptmanai, leitenantai, Magė

MAJORAS (*įeidamas*). Einen schönen guten Morgen, gnädiges Fräulein! Entschuldigen Sie gütigst, wenn wir etwas früh...

Gražų labą rytą, mūsų malonioji! Atleiskite, meldžiama, kad mes taip anksti...

MAGĖ. O bitte, bitte! Treten Sie nur näher!

Prašau, prašau! Tik ženkite artyn!

MAJORAS (*su gėlių pluoštu rankoje*). Jeden Moment kann der Ersatz eintreffen, und wir wollten nicht verfehlen, Ihnen zuerst unsere herzlichsten Glückwünsche zum Geburtstage darzubringen und unsern Dank auszusprechen. Das schöne, ungetrübte Zusammenwohnen der Truppe mit der Einwohnerschaft des Ortes und Gutes ist in erster Reihe Ihr Verdienst. Das empfinden wir alle, das erkennen wir mit aufrichtiger Bewunderung an. Und reichen Ihnen diese Blumen. Bitte, nehmen Sie sie entgegen!

Kas akies mirksnį gali atvykti mūsų nuostolių papildas, ir mes nenorėjome praleisti progą jums pirma pranešti nuoširdžius savo laimės linkėjimus gimtąją dieną ir ištarti savo dėką. Gražus ir darbus sugyvenimas kareivių su šios vietovės ir šio dvaro gyventojais yra vyriausiai jūsų nuopelnas. Tą mes visi numanome, tą pripažįstame su nuoširdžia pagarba. Ir, įteikdami jums šitas gėles, prašome jas priimti!

Magė, jas imdama, duoda jam ranką

MAJORAS (*tęsdamas kalbą*). Sie welken allerdings sehr bald, aber unsere Verehrung und Dankbarkeit wird nicht aufhören, solange wir atmen. Darum auf Fräulein Magė Tautvilas, die Herrin dieses Hauses und Hofes, den guten Genius dieses Ortes und vielleicht gar des ganzen litauischen Stammes, ein Hoch!

Jos, berods, greitai vysta, bet mūsų pagarba ir dėkingumas nesiliaus, kol kvėpuosime. Todėl froileinei Magei Tautvilaitei, šių namų ir dvaro valdytojai, gerajam šios vietovės genijui ir gal visos lietuvių giminės, sušukime hoch!

VISI KARININKAI. Hoch! hoch! hoch!
Hoch! hoch! hoch!

MAGĖ. Ich danke Ihnen, Herr Major, und Ihnen, meine Herren, von Herzen. Doch muß ich zurückgeben den größten Teil des Verdienstes, das mir zuerkannt ist. Was ich vom deutschen Volke geglaubt, was ich erwartet habe vom deutschen Wesen, hat sich voll erfüllt. Und ich erwidere Ihre gütigen Wünsche mit diesem: Möge das Deutschtum immerdar seine gute Bedeutung für das Wohl der Menschheit behalten!

Dėkoju jums, her Major, ir jums, mano ponai, nuoširdžiai. Tik turiu jums gražinti didžiausiąją dalį to nuopelno, kurs jūsų man teikiamas. Ko tikėjau sulauksianti iš vokiečių tautos, iš vokiškumo apskritai, tatai visiškai įvyko. Ir į malonius jūsų linkėjimus šiais atsakau žodžiais: Tegul aukšta vokiškumo reikšmė žmonijos gerovei pasilieka visados ta pati!

KARININKAI. Bravo! bravo!
Bravo! bravo!

Visi duoda jai ranką

MAJORAS. Und so empfehlen wir uns denn bestens!
Ir taip tad atsisveikiname nuolankiai!

MAGĖ. Darf ich alle Herren heute zum Mittagessen zu mir einladen? Es wird um 1 Uhr gegessen.

Ar leisitės, ponai, šiandien kviečiami pietų? Valgysime pirmą valandą.

MAJORAS. Wir werden gerne kommen.
Mielai ateisime. (*Į kitus*)

Nicht wahr, meine Herren, wir werden alle zugegen sein?
Ar ne, mano ponai, mes visi ateisime?

KITI. Mit Vergnügen! Sehr gern! Es wird uns eine Ehre sein!
Su mielu noru! Labai mielai! Bus mums garbė!

MAJORAS. Inzwischen wird der Ersatz mit einem Hauptmann und einem Leutnant auch herangerückt sein.

Tuo tarpu bus ir papildas su vienu hauptmanu ir vienu leitenantu atvykęs.

MAGĖ. Natürlich sind beide miteingeladen. Für den Herrn Hauptmann ist bereit auch schon das Zimmer.

Žinoma, abu drauge pakviestu. Ponui hauptmanui kambarys ir jau priruoštas.

MAJORAS. Sie werden erfreut sein! Werde sie Ihnen vorstellen! Auf Wiedersehen!

Pasidžiaugs! Jums juodu atvesiu! Lig pasimatymo! (*Nori eiti*)

VIII Reginys

Senasis Juras, Gerkė, vokiečiai karininkai, Magė

Didis triukšmas už durų gilumoje. Visi sustoja ir žiūri, klausos

SENASIS JURAS (*išoka su žąsimi glėbyje*). Panele, gelbėk! Nori areštuoti! (*Pastebėjęs ponus, pasilieka prie durų*)

GERKĖ (*jį už skverno nutverdamas*). Son frecher Kerl! Wir werden ihm...

Toks akiplėša! Mes jam...

MAJORAS. Halt! Was ist denn los?

Halt! Kas čia darosi?

GERKĖ (*nusigandęs sveikina*). Herr Major! Ich... ich...

Her Major! Aš... aš...

MAJORAS. Was los ist, frage ich?

Kas darosi, klausiu?

GERKĖ. Zu Befehl, Herr Major! Der Alte da hat mir die Gans weggerissen und mir einen Stoß gegeben, daß ich dabei...

Klausau, her Major! Senis man žąsį paplėšė ir mane trenkė, kad aš...

MAJORAS. Aber wie kommt er zu der Gans?

Bet iš kur jis gavo tą žąsį?

GERKĖ. Ich sollte sie beiseite bringen.

Man buvo liepta ją prašalinti.

MAJORAS. Sollte? Wer hats befohlen?

Liepta? Kas liepė?

GERKĖ. Unteroffizier Krink, Herr Major!

Puskarininkis Krinkis, her Major!

MAJORAS. Was fällt dem denn ein?

Kas jam radosi?

GERKĖ. Er sagt, sie ärgere ihn. Jedesmal, wenn er in die Nähe der Klėtė kommt, fängt gerade diese an zu schreien.

Sakė, ji jį širdinanti. Kas kartą, kai jisai klėtę prieina, kaip tik toji sukleganti.

MAJORAS. Was hat er denn da zu suchen?

O ko jis čia ieško?

GERKĖ. Das hat er mir nicht gesagt.
To jis man nepasakė.

MAJORAS (*i Magę*). Gibts denn da was Besonderes in der Klėtė?
Ar čia kas ypatinga toje klėtėje?

MAGĖ. Aber nein! Wenigstens weiß ich nichts...
Bet ne! Nors aš nieko nežinau...

GERKĖ. Ja, da schlafen die hübsche Barbe und die lustige Aistra.
O čia miega gražioji Barbė ir linksmoji Aistra.

MAJORAS. So! so! Das erklärt die Sache!
Taip! Taip! Tada dalykas aiškus! (*i karininkus*)

Und was machen wir nun da?
O ką čia dabar padarysime?

GERKĖ. Alle lachten, als ich hinfiel.
Visi juokėsi, kaip aš parvirtau.

II HAUPTMANAS. Das dürfte so nicht hingehen. Achtung vor dem deutschen Soldaten müssen wir erzwingen.

Taip negalime tai praleisti. Turime žmones priversti vokiečių karį pagarboje laikyti.

MAGĖ. Verzeihung! Unsere Leute achten jeden, der Recht tut. Die Gans war nicht sein.

Atsiprašau! Mūsų žmonės gerbia kiekvieną, kurs teisus. Žąsis buvo ne jojo.

MAJORAS. Aber es war doch Selbsthilfe von dem Alten da.
Bet tas senis saviškai veikė.

III HAUPTMANAS. Disziplin muß sein!
Drausmės turi būti!

MAGĖ. Aber Sie werden doch unsern alten Juras nicht bestrafen?
Bet jūs tik nenubausite mūsų senojo Juro?

HAUPTMANAS FON TOITBURGAS. Eine Strafe solls wohl auch nicht werden.

Bausti, tur būt, ir nenorėta.

MAJORAS (*i Magę*). Um Ihretwillen werden wir milde sein.
Dėl jūsų mes būsime atlaidūs.

MAGĖ. Um meinetwillen? Ich denke um der Gerechtigkeit willen.

Dėl manęs? Manau, dėl teisingumo.

II HAUPTMANAS. Ich schlage vor, dem Alten ordentlich Angst zu machen und ihn dann zu begnadigen. Dann ist er uns doppelt gewogen.

Patarčiau tam seniui kiek galint baimės įvaryti ir jam tada bausmę dovanoti. Tada jis mums dvigubai bus palankus.

III HAUPTMANAS. Könnte schon versucht werden.

Galima pabandyti.

HAUPTMANAS FON TOITBURGAS. Das ist doch nicht das Richtige.

Taip tik nėra teisu.

MAGĖ (*į II hauptmaną*). Nein, Herr Hauptmann! Das wird er nicht.

Ne, her hauptman! Taip jis palankus netaps.

II HAUPTMANAS. Wir haben das immer so geübt, und es hat sich bewährt.

Mes taip vis darydavome, ir buvo gerai.

MAGĖ. Herr Major?

Her Major?

MAJORAS. Wo keine wirkliche Schuld vorliegt, da macht man es so bei uns um der Autorität willen und hat Erfolg.

Kur nėra tikro prasikaltimo, čia mes taip darome dėl autoriteto ir turime pasisekimo.

MAGĖ. Ich fürchte, die Litauer empfinden anders. Und Sie werden nur ihr Mißtrauen wecken.

Bijau, kad lietuviai kitaip manys. Ir jūs sukelsite tiktai jų nepasitikėjimą.

MAJORAS. So sagen Sie ihm, bitte, daß wir ihm die Strafe schenken! Bursche, abtreten!

Tada jam sakykite, prašau, kad jam dovanojame bausmę! Buršai, eikit!

G e r k è sveikina kariškai ir eina

MAGĖ (*į senąjį Jurą*). Ponai tau dovanoja bausmę!

JURAS. Dovanoja bausmę? Už ką aš bausmės?.. (*Jis pažiūri į karininkus ir apsisukęs eina*)

MAGĖ. Jurai!

III HAUPTMANAS. Ist empört?

Yra perpykęs?

Juras sustoja ir kiek atsigręžia

II HAUPTMANAS. Ein impertinenter Kerl!

Begėdiškas žmogus!

MAJORAS. Dann sagen Sie ihm mal, bitte, der Bursche hätte Unrecht getan ebenso wie der Unteroffizier!

Tada sakykite jam, prašau, kad buršas neteisingai pasielgęs, kaip ir puskarininkis.

MAGĖ (*į Jurą*). Ponai sako, karys ir jo vyresnysis neteisingai pasielgusiu. Tu nekaltas.

JURAS (*atsikreipdamas*). Taip sako? Ponai teisūs. (*Nusilenkdamas giliai*) Ačiū ponams! Ačiū labai!

MAJORAS. Er dankt uns?

Jis mums dėkoja?

MAGĖ. Ja! Es freut ihn, daß Sie so gerecht urteilen!

Taip! Jis džiaugiasi, kad jūs taip teisingai sprendžiate!

HAUPTMANAS FON TOITBURGAS. Gesunder Menschenverstand!

Sveikas žmogaus protas!

KELI LEITENANTAI. Bravo!

Bravo!

MAGĖ. Eiki, Jurai!

J u r a s darkart nusilenkia ir eina

MAJORAS. Sonderbarer Kauz! Doch nun auf Wiedersehen, gnädiges Fräulein!

Keistas paukštis! Bet dabar lig pasimatymo, malonioji!

MAGĖ. Auf Wiedersehen, meine Herren!
Lig pasimatymo, mano ponai!

Visi išeina

MAGĖ (*stovi viena, tyli ilgai ir sako tada*). Galiu vilties!
Išliksime! (*Vėl tyli*)

IX Reginys

Kaimo mergaitės: Gaja, Gunda, Veidė, Aistra, Barbė ir kitos,
Magė, vėliau hauptmanas Unšlitas po langu

MERGAITĖS (*gilumoje atidaro duris ir linksmos įsigrūsta ir apsupa Magę iš visų pusių, tardamos*). Labą rytą, panele!
Viso gero! Daug laimės! Sveikatos! Tegul dievas palaimina!
Ir leidžia karo metą sveikai praleisti!

MAGĖ (*rankas duodama*). Ačiū, seselės, ačiū! Ir jums viso labo, viso gero! Ištūrėkite su manim iki galo! (*Priglausdama Barbę ir Aistrą*) Visos išlikote garbingos. O rūpėjo man! Rūpėjo dėl vienos antros! O visos išlaikėte lietuvačių garbę ir garsą! Tai didžiausias man šiandien džiaugsmas!

AISTRA (*prišokusi dar apkabina Magę*). Pamokyki ir toliau, mieliausioji panele!

MAGĖ (*ją glostydama*). Geriausiai tik apsisaugoja kiekviena pati. Nepamirškite! Nė gyvybė nėra taip brangi, kaip skaistybė.

Barbė, pagavusi Magės ranką, bučiuoja

MAGĖ (*ją glostydama*). Ir tu, sesel, būk ir toliau tvirta ir atsargi!

GAJA (*prieina artyn*). Nuskyčiau dar tris gėleles paupyje. Dvi skyriau panelei švenčiausiajai, o vieną tau! Tikiu, nepaniekinsita! Išmeigsiu prie atvaizdų! (*Eina lig šulo*)

MAGĖ. Kokios jūs malonios! Kokios širdingos! Tikrai džiaugiuos!

GUNDA. Tiek gero iš tavęs susilaukusios!

VEIDĖ. Kaip tik atsilyginsim?

MAGĖ. O aš tik tegaliu sakyti ačiū! Ir vis taip sakysiu širdyje. Jūs esate mūsų tautos viltis. Jūs nešate jos ateitį. Ir matau, jį bus graži, kaip jūs! Šviesi, kaip jūs! Sveika, kaip jūs! Dora, kaip jūs!

MERGAITĖS. Kad vertos būtume! Kad išgalėtume! Tau vis tarsime ačiū! Kol gyvos, tau stengsimės įtikti. Mūsų geradarė! Mūsų vadovė! Mūsų prieglobstis!

MAGĖ. O šįryt tačiau buvote mane palikusios?

MERGAITĖS. Kaip? Mes? Panele? Juokuoja!

MAGĖ. Maudėtės be manęs!

MERGAITĖS. Kad dar nebuvai! Kad nenorėjome žadinti! Slapčiai pasveikinti norėjom!

MAGĖ. Na, nieko, seselės! Juokuoju! Bet rimtėsime! O ką manot, kad vėl imtume segėti rūtų vainikėlius? Mano darželyje visoms užtektų.

MERGAITĖS. Mielai! Kaip nori panelė! Ir mūsų darželyje auga!

MAGĖ. Būtų naujas tvirtinimo dalykas! O dabar vėl kartu pasimelsime! *(Stojasi priešakyje prieš atvaizdą)*

MERGAITĖS *(sustoja aplink Magę, tyliai sako)*. Skritulį padarysim! Ji bus vidurys! Ji mūsų širdis! *(Nutyla ir daro, kaip Magę, kryžiaus ženklą)*

Lauke sukyla bruzdėjimas, toliau girdėt kalbant, bet nesuprantamai. Langas priešakyje dešinėje atviras. Kelios mergaitės atsigręžia į langą ir vėl žiūri į Magę

MAGĖ *(tylėjusi valandėlę ir, lauke bruzdėjimui aptilus, sudėjusi rankas kelia aukštyr lig veido ir taria labai tęsiamai, mergaitėms tyliai kartoiant jos žodžius, rankas tokiu jau būdu iškėlusiomis)*. Skaistybės karalaite, kurios prieglaudoje kvėpuoja kas tiktai gyva, laikyki mus ir toliau savo apsaugoje! Duok mums būti visumet tyrios širdies ir švaraus, sveiko krau-

jo mergaitēms ir tada, jei lemta išteket, garbingoms moti-
noms! (*Nuleidusi rankas*) Tyliai pasakysime kiekviena dar
atskirai priežadas panelei švenčiausiajai.

MERGAITĒS (*tyliai dar kiekviena sau meldžiasi*). Būk ma-
no širdyje! Apsaugok mus! Duok stiprybės! Leisk būt ištiki-
mai savo berneliui! (*Nuleidžia rankas*)

MAGĒ (*tylėjusi*). Būdamos atsargios pačios, ir būsime ap-
saugojamos. (*Daro kryžiaus ženklą*)

*Mergaitės žegnojasi taipojau. Lauke vėl sukyla bruzdėjimas.
Mergaitės žvalgosi. Aistra kreipiasi į langą ir eina, už jos —
Barbė*

MAGĒ. Eisime į šeimyninę! Išgersime arbatos! Kotrė bus
paruošusi.

KELIOS MERGAITĒS. Tėveliai laukia! Užtrukome! Reikia
bėgt!

AISTRA (*tu tarpu pro langą žvelgusi*). Nauji žmonės!

BARBĒ (*už jos*). O tas ten! Koks juokingas — drūtas...

GUNDA. Ko judvi tuojau...

MAGĒ. Nekreipsime jų akių į save!

BARBĒ. Ir pažvelgė! Ateina! Dabar gana!

KITOS. Langą uždarykime! Bėkime! Visos, visos!

MAGĒ. Eikime!

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*pro langą*). Morn, Mäuschen! Morn!
Ich komme schon! Nur keine Angst! Bin solchen Kinderchen gut!

Labs ryts, pelikės! Labs ryts! Jau ateinu! Tik ne-
sibijokit! Esu geras tokioms mergytėms!

BARBĒ. Ir įeis! Tikrai įeis! Kas dabar bus?

GUNDA (*gilumoje*). Tik eikš! Kam ir lindai?

MAGĒ. Tik būkit ramios ir eikit! Tuoju ir aš įeisiu!

*Kitos tuo tarpu išeina gilumoje pro duris. Barbė paskiau-
sioji dar pažvelgia ir uždaro duris*

X Reginys

Hauptmanas Unšlitas, Magė

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*ižengdamas, duris palikdamas praveras*). Niedlich seid ihr Dingerchen! Aber was? Bloß die eine! Doch ein schönes Kind! Morn, Mädelchen!

Dailios esate, niekutės! Bet kas tai? Tik viena! Vis dėlto graži! Labs ryts, mergyte! (*Eina artyn jos glostyti*)

Gefällst mir! Ein Blick, und der genügt!

Patinki man! Vieno žvilgio užtenka!

MAGĖ (*atgal traukdamosi rimtai ir tvirtai*). Herr, wollen Sie wohl...

Her, ar visai nesijaučiate...

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*sustoja kiek sumišęs*). Ich? Ich? Doch Sie eine Deutsche? Verzeihung!

Aš? Aš? Bet jūs vokietė? Atsiprašau!

MAGĖ. Zu verzeihen hat hier die Ehre und Würde der deutschen Armees! Ich bin keine Deutsche, bin Litauerin!

Atleisti turi vokiečių kariuomenės garbė ir garbingumas! Nesu vokietė, esu lietuvė!

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*dar vis surizgęs*). Die Ehre und Würde?.. Und Sie keine Deutsche?.. Aber ich sehe doch?.. Nein...

Garbė ir garbingumas?.. O jūs ne vokietė?.. Bet aš tik matau? Ne...

MAGĖ. Sie wollen deutscher Offizier sein?

Jūs tariatės esąs vokiečių karininkas?

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*susigrįbdamas*). Ob ich es will? Ich bins! Bins wahrhaftig!

Ar aš tariuos? Aš esu! Esu iš tiesos!

MAGĖ. Und da treten Sie mir so entgegen?

O tada toks jūsų elgesys?

Barbė žvelgia pro duris

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*pradedą garsiai juokties*). Ha-ha-ha! Läßt man sich auch verblüffen! Ha ha ha! Hast gut gelernt! Schnell

gelernt! Aber laß nur gut sein, Mädchen! Werden uns schon vertragen. Wir brauchen unser Vergnügen! Und müssen es nehmen, wo wir es finden. Und du bist hübsch zum Anbeißen...

Ha ha ha! Ir leidžiuos kvaišinamas! Ha ha ha! Gerai išmokai! Greit išmokai! Bet nusileiski, mergel! Sutiksiva! Mums reikia pomėgio! Ir mes turime jo imti, kur tik jį rasdami. O tu esi graži, juk neiškenti nekibinęs... (*Tuo tarpu jai vėl artinasi*)

MAGĖ (*suerzinta*). Herr! Wissen Sie denn auch, was Sie sagen und tun?

Her! Ar jūs žinotės, ką saką, ką darą?

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*vėl kiek stabtelėjęs*). Sie reden wirklich einen Ton... Aber ich bin an Siege gewöhnt!

Jūs iš tikrųjų kalbate... Bet aš pratęs laimėti!

MAGĖ. Hier gehts nicht um Siegel! Sie beschimpfen den deutschen Offizier!

Čia ne laimėjimo dalykas! Jūs šmeižiate vokiečių karininką!

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*atsitraukdamas, bet išdides*). Das ist aber doch stark! Das ist kompletter Deutschenhaß!

Bet tai tik jau per daug! Tai grynų gryniausias vokiečių nekentimas!

XI Reginys

Majoras, hauptmanas Unšlitas, Magė

MAJORAS (*duris praviras radęs, įeidamas*). Schon da sind Sie, Herr Hauptmann?

Jau čia jūs esate, her hauptman?

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*užniktas*). Wollte... Terrain... rekonoszieren...

Norėjau.. terena... iširti...

MAGĖ (*suerzinta skundžias*). Herr Major! Es ist ganz... unerhört... Her Major! Visai... negirdėta...

MAJORAS. Was gibt es denn? Wollte Ihnen den Herrn Hauptmann vorstellen, wenn er den Reisedaub abgeschüttelt hat. Er ist voreilig eingetreten. Doch nachträglich: Hauptmann Unschlitt.

Kas čia atsitiko? Norėjau jums her hauptmaną atvesti, kada bus kelionės dulkes nusipuręs. Bet jis paskubęs pirmas įžengti. Tai kad ir jau vėlokai: hauptmanas Unšlitas.

MAGĖ. Hat sich selbst sehr deutlich vorgestellt!

Labai ryškiai pats pasisakė!

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*tuo tarpu, truputį užgautas*). So viele Umstände...

Tiek daug ceremonijų...

MAJORAS (*taikydamas į Magę*). Die Herrin dieses Hauses, das uns so gastlich aufgenommen.

Valdovė šių namų, kurie mus taip maloniai priglaudė.

MAGĖ. Aber jetzt ist alles mögliche zu befürchten! Der Herr hat mich bei der ersten Begegnung beleidigt.

Bet dabar reikia viso ko bijoti! Tas ponas, mane vos pasitikęs, tuoj įžeidė.

MAJORAS (*žiūrėdamas į vieną, antrą*). Herr Hauptmann?

Her hauptman?

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Nur — ein Mißverständnis...

Tiktai — nesusipratimas...

MAGĖ. Nein, eine unmögliche Aufführung! Ich bin kein Freiwillig für einen jeden Mann.

Ne! Visai negalimas elgesys! Negaliu būti betvyro medžiojama.

MAJORAS. Herr Hauptmann? Ist es möglich?

Her hauptman? Ar tai galima?

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Nur ein Mißverständnis! Der Marsch, der Kognak! Keine richtige Mahlzeit! Man gerät etwas aus der Fassung!

Tik nesusipratimas! Maršas, konjakas! Nepasivalgęs! Žmogus iš tvarkos iškrypsti.

MAGĖ. Aber ich habe Ihnen doch schon alles vorbereiten lassen.
Bet aš jums tik jau viską priruošdinau.

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Habs gefunden! Danke! Will nur noch baden.

Radau! Ačiū! Vien benoriu dar maudyties.

MAGĖ. In der Pirtis sind alle Bequemlichkeiten. Der Bursche des Herrn Majors weiß Bescheid.

Pirtyje yra visos patogybės. Pono Majoro buršas visa žino.

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Danke! Machens einfacher. Habe Wanne voll Wasser auf dem Hofe gesehen. Es geht wohl dort hinaus?
Ačiū! Maža mums tereikia. Mačiau vanę su vandeniu kieme. Čia, tur būt, galima išeiti? (*Eina gilumon*)

MAGĖ. Nicht doch! Von Ihrem Zimmer aus!
Ne taip! Iš jūsų kambario!

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*dabar vėl tvirtas*). Wir gehen nie zurück! Und finden uns durch!

Mes niekumet neiname atgal! Ir surandame kelią!
(*Duryse sutinka gražiąją Barbę*)

A! wie hübsch! Komm nur mit, mein Kind!
A! kokia graži! Tai tik eikš, mergyt!

Barbė pabėga. Jis išeina gilumoje

XII Reginys

Majoras, Magė

MAGĖ. Wieder so! Das macht mich ja ganz verzagt!
Vėl taip! Visai nusimintina!

MAJORAS. Er soll sich noch ändern.
Jis dar pasitaisys.

MAGĖ. Aber was wird inzwischen? Er zerstört mein Vertrauen zu den Deutschen. Und er wird nun bei uns wohnen!

Bet kas įvyks tuo tarpu? Jis sugriauja mano pasitikėjimą vokiečiais. O jis dabar gyvens mūsųose!

mal ein Kind herzen, Kinder mein eigen nennen, Kinder glücklich sehen.

Kaip čia pasakius! Viliuosi, kad aikštėn išeis man didis laimės slėpinys, nuo kurio nauja kilnesnė gyvybė prasidės. Norėčiau ben kartą savą kūdikį priglausti prie širdies, kūdikių turėti savų, kūdikius matyti laimingus.

MAJORAS (*susimąstęs*). Und der Mann? Die Beziehung zu ihm? O vyras? Santykis su juo?

MAGĖ (*kankinta*). Ich habe doch schon so viel gesagt! Tik jau tiek daug pasakiau!

MAJORAS. So war ich wieder aufdringlich? Sind wir denn doch noch zu wenig vertraut mit einander?

Tai jau vėl buvau įkyrus? Ar mes tai tik dar per maža pasižįstame?

MAGĖ. Nun denn — auch das! Der Mann würde mit mir das große Geheimnis erleben, mit mir den Sinn des Lebens zu verwirklichen streben...

Tada — ir tai pasakysiu! Vyras patirtų kartu su manim didįjį slėpinį, imtųsi vykdyti su manim gyvenimo prasmę...

MAJORAS. Das müßte aber ein ganz besonderer Mann sein! Ob es solche wohl überhaupt geben mag?

Tai jau turėtų būti visai rinktinis žmogus! Bet ar tokių aplamai ir gali būti?

MAGĖ. Ganz gewiß!

Tikrai yra!

MAJORAS (*stabtelėdamas*). Da würden Sie sich denn auch verheiraten?

Tada jūs už tokio ir ištekėtute?

MAGĖ. Wenn der Krieg vorüber sein und in dem Manne das tiefe Lebensempfinden nicht ausgelöscht sein wird.

Kad karas bus pasibaigęs, o to vyro nebus išgesęs gilusis gyvybės nuėjimas.

MAJORAS (*nesitikėdamas*). In dem Manne?

To vyro?

MAGĖ (*kiek susidrovėjusi*). Nun ja, ich meine, in dem Manne, der mich dann — fände...

Na taip! Manau, to vyro, kurs mane tada... rastų...

MAJORAS. Die wahre Liebe aber fragt doch nicht nach Zeit und Umständen!

Bet tikroji meilė neklausia nei laiko, nei aplinkybių!

MAGĖ. Die wahre Liebe? O die sieht doch weiter. Unsere Zeit darf doch keine Kinder gebären, weil sie keine gebären kann, die edle Menschen sein könnten. Sie wären zu stark belastet.

Tikroji meilė? O toji tik žiūri tolyn į ateitį. Mūsų laikui neleistina vaikų gimdyti, kadangi negali gimti tokių, kurie taurūs būtų žmonės. Jiems būtų per daug pikto įgimta.

MAJORAS. Aber man braucht doch auch nicht gleich Kinder zu haben.

Bet juk ir nėra reikalo tuojau vaikų turėti.

MAGĖ. Dann braucht man auch nicht zu heiraten.

Tad nereikėtų nė ištekėti.

MAJORAS (*šypsodamosi*). Liebes Fräulein Magė! Sie sind wirklich noch ein Kind. Und ich hoffe für Sie, daß einmal, daß recht bald der wahre Eros Ihr Herz im Sturme an die Brust eines Mannes führt, der sie wahrhaft liebt.

Miela froilein Mage! Jūs esate iš tikrųjų dar tik vaikas! Ir aš viliuos, kad kartą, kad labai veik tikrasis Erosas jūsų širdį kaip vėtrą neštų į prieglobstį to vyro, kurs myli jus iš tikrųjų!

MAGĖ. Und vielleicht kenne gerade ich den wahren Eros.

O gal kaip tik aš pažįstu tikrąjį Erosą.

MAJORAS (*vėl šypsodamosi*). Nein, den kennen Sie noch nicht! Wenn Sie ihn kennen würden!.. O, das ist eine Glut, ein Feuer, in dem das eigene Herz verbrennt und Sinn und Verstand zugleich — und man — tut, man handelt... Ich gestehe es Ihnen — Ihnen — ich bin in einem solchen Feuer und vergehe! Und Sie — Sie stehen da... Doch, ich habe wohl schon wieder zu viel gesagt! Entschuldigen Sie! Ich gehe!

Ne, jo jūs dar nepažįstate! Jeigu jį pažintute!..
O, tai yra kaitra, yra ugnis, kurioje pati širdis su-
dega ir visas protas kartu — ir žmogus daro, vei-
kia... Jums prisipažįstu,— jums — esu tokioje ug-
nyje ir nykstu! O jūs — jūs čia stovite... Bet aš
gal jau vėl per daug pasakiau! Atsiprašau! Einu!
(Eina)

MAGĖ (*rimta, tvirtai*). Der wahre Eros ist das nicht!
Tikrojo Eroso čia nėra!

*Majoras sustoja, atsigręžia sujudęs, bet tad energingai tvirti-
nasi ir eina*

MAGĖ (*ilgai tylėjusi*). Dabar vien tik visagalis galės gel-
bėti mane! (Vėl tyli)

XIII Reginys

Barbė, Magė, toliau Kotrė, lauke hauptmanas Unšlitas, kaimo
mergaitės

BARBĖ (*išokdama į kambarį iš gilumos*). Gelbėki, panele,
gelbėki!

MAGĖ (*nusigandusi*). Kas tikos? Kas pasidarė?

BARBĖ. Jis nusivilkęs kieme maudos ir mane šaukiasi...

MAGĖ. Ir iš tikrųjų ne pirtyje tas žmogus?..

BARBĖ. Tas naujasis drūtasis! O aš klausyti turėsiu! Gel-
bėki, panele! Neišversiu!

KOTRĖ (*pro duris*). Neaimanuok! Pamokysiu! Aš, Kotrė!

MAGĖ (*eidama ir duris atverdama*). Ką ta vėl prasimanys?
Kotre! Nedaryk niekų! Visus įklampinsi. Visiems pakenks!
Kotre! (*Nori eiti*)

BARBĖ (*prie Magės kabindamosi*). Apsaugok mane, pa-
nele! Neiki! Kur dingsiu! Visur suvoks! Žiūrėjo į mane! Tu-
rėsiu klausyti!

MAGĖ. Vaikas esi, ir tiek! Neturėsi, kad nenorėsi! Tik ta Kotrė... (*Ir vėl pro duris*) Kotrė! Kotrė!

Girdėt garsus vandens pliauškimą

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*lauke*). Verfluchtes Weib! Was fällt dir ein? Der Teufel soll dich...

Biaurybe! Ar pakvaišai! Suks tave velniai...

MAGĖ. Dabar gana! Kotrė visai...

MERGAITĖS (*be Gajos ir Veidės įbėga į kambarį*). Ateina! Be drabužių! Kur būsim? Kur dingsim?

MAGĖ. Ir galas! Sustokit! Nurimkit! Neateis! (*Atsigręžia į duris*)

MERGAITĖS. Bijom! Bėgsim namon! Panele, kas bus? Leisk bėgt! Leiski!

MAGĖ (*negreitai*). Tik nurimkit! Matot, kad aš nebijau. Neateis! Palaukite ben kiek! Ta Kotrė visiems niekus išdarė...

MERGAITĖS (*ramesnės*). Bet ir bus laikas! Tėveliai lauks! Laikas eit į darbą! Per ilgai jau užtrukome!

MAGĖ. Ir nenurimstate! Na, mans dėlei! Eikite! Bet bijoti nėra ko. O prieš vakarą apsiluobusios ateikite!

MERGAITĖS. Ačiū! Ačiū! Ateisime! Tik dabar taip ne-jauku! Namiej bus geriau. (*Išbėga greit priešakyje, kairėje*)

BARBĖ (*stovi*). O aš pražuvusi! Žiūrėjo į mane!

MAGĖ. Nesugniužki, ir nieko nebus! Eik į šeimyninę!

AISTRA (*eidama su ja*). Kvailute! Vienas žvilgis nepakenks! Aš juokais nuleidžiu.

GUNDA (*eidama*). Kurs nieko nebijo, tam ir nieko nebus. Eisime ramios, ir tiek!

Išeina

MAGĖ. Nelemtas dalykas! Kotrė! Ką tu padarei? (*Eina gilumon*)

KOTRĖ (*už durų*). Jau jis nurimo! Pamokinau! Nieko nebus! Apsivelka!

XIV Reginys

Majoras, Magė

MAJORAS (*skubiai įžengdamas*). Was ist da nun wieder? Die Mädchen laufen ja wie gehetzt.

Kas čia vėl atsitiko? Mergelės bėga kaip vejamos.

MAGĖ. Der Hauptmann badet wirklich in einer Wanne auf dem Hofe.

Hauptmanas maudos iš tikrųjų vanėje kieme.

MAJORAS. Unmöglich! Diese Leute vom Ersatz machen zuweilen doch die unglaublichsten Sachen. Das darf so nicht weiter gehen. Dafür werde ich sorgen.

Negalima! Tie atsarginiai kareiviai pridaro kartais tik labai netikėtų dalykų. To negali toliau būti. Tuo aš rūpinsiuosi.

MAGĖ. Er kleidet sich auch schon wohl wieder an. Aber sein weiteres Verhalten macht mich...

Jis jau, tur būt, ir vėl apsidaro. Bet būsimas jo elgesys man...

MAJORAS. So etwas wird gewiß nicht mehr passieren. Doch wenn wir vorrücken! Sie sollten wissen, was auf mich einstürmt...

Toks dalykas tikrai nebeįvyks darkart. Bet kad kelsimės tolyn! Jums reikėtų žinoti, kas manyje darosi...

MAGĖ (*jo žodį pertraukdama, labai prislėgta*). Vielleicht weiß ich es sogar zu gut!

O gal aš tai žinau net per gerai!

MAJORAS. Und doch bleiben Sie mir so fern, so sternweit. Sicher kämen Sie mir näher in einer andern Umgebung. Gehen Sie doch wieder an eine deutsche Universität!

Vis dėlto jūs pasiliekatė man taip tolima, kaip žvaigždė. Tikrai jūs taptute man artimesnė kitoje aplinkoje. Eikite vėl į vokiečių universitetą!

MAGĖ. Die Umgebung verändert mich nicht. Ich war jahrelang dort.

Aplinka manęs nedaro kitokios. Juk esu ten buvusi kelerius metus.

MAJORAS. Jetzt ist es aber anders. Ich habe nur Ihr Wohl im Auge. Dieser Hauptmann macht mich besorgt. Es kann auch andere geben, die hierher kommen, wenn wir vorrücken.

Bet dabar viskas kitaip. Man vien rūpi jūsų labas. Šis hauptmanas man sukelia visokių minčių. Gal ateiti ir kitų tokių, mums toliau išvykus.

MAGĖ. Aber ich muß doch hier bleiben um unserer Jugend, um dieses Hauses willen! Mir selber wird nichts geschehen.

Bet aš turiu šičia pasilikti dėl mūsų jaunimo, dėl šių namų! Man pačiai nieko nebūs.

MAJORAS. So ahnen Sie nichts vom Geheimnis Ihrer Schönheit, von der Bedeutung des Krieges und des Weibes im Kriege?

Tai jūs savo grožės nenumanote slėpinio, nieko nenumanote apie karo ir moteros reikšmę kare?

MAGĖ. Das ist ja der Sinn meines Daseins, daß ich den Meinen leben oder sterben muß. Und Gott wird mir gewähren, wie es seine Weisheit will.

Bet man kaip tik būtis yra prasmė, kad saviškiam turiu gyventi arba mirti. Ir dievas man suteiks, ką jo išmintis nulems!

MAJORAS. Vor der Leidenschaft eines Mannes wird Sie kein Gott bewahren.

Nuo vyro aistrų jūsų neapsaugos joks dievas!

MAGĖ (*gyvai*). Ihnen ist Gott wohl ein Mann, der einem andern entgetreten kann? Uns Litauern ist er größer als die Unendlichkeit. Und kommt er nicht zu uns in unserer Not, so gehen wir zu Ihm.

Jums, tur būt, dievas yra vyras, kurs kitam gali priešintis? Mums, lietuviams, jis yra didesnis, negu bekraštybė. O jeigu jis neateina pas mus mūsų negandoje, tada mes kylame jopi.

MAJORAS (*pataikytas, tada tvirtas*). So ziehen Sie sich wieder zurück! Doch Sie müssen mir näher kommen! Ich muß gewinnen! Und Sie sollen sehen, auch der Hauptmann wird sich ändern.

Taip jūs vėl šalinatės nuo manęs! Bet jūs man artinties turėsite! Aš turiu laimėti! O jūs matysite, ir hauptmanas pasitaisys. (*Eina*)

XV Reginys

Magė, tuojau ir Arvydas Gintautas

MAGĖ (*kelis žingsnius jį lydėjusi, stovi, mąsto*). Kaip čia dabar bus? Kad nors Arvydui galėčiau...

Gintautas tuo tarpu gilumoje pro duris įeina

MAGĖ (*atsigręžia, džiaugsmingai nustebusi*). Jūs — čia? Arvyd?

GINTAUTAS (*jai ištiesdamas abi ranki*). Negalėjau rimti, neapsilankęs šią dieną, kad ir vieną akies mirksnį. Ir linkiu iš visos širdies, kad — kad laimėtute karą!

MAGĖ (*jam ranką duodama*). Koks jūs malonus, kad tiek daug — daug linkite! Bet gal iš tikrųjų — aš turiu laimėti — karą! Tikras jūsų žodžių slėpinys! Kalbėt apie tai reikėtų valandų valandas!

GINTAUTAS. Užteks ir minučių. Nujaučiu, ką jūs man reiškiate. Ir amžinai tai garbėje laikysiu. Dabar tik vieną turiau prašymą. Ar nebūtų leista man žvelgt į kambarį, kur jūs sau viena gyvenate? Norėčiau tai visumet akyse turėti...

MAGĖ (*atsigręžia*). Tai jau — kažis? Čia — viršuje... (*Rodo į laiptus ir į duris*)

GINTAUTAS. Leidžiate man eiti — čia?

MAGĖ. Jums reiks ką užkąst? Atnešiu!

GINTAUTAS. Gera esate! Bet negaliu užtrukti.

MAGĖ. Jūs vis tiktai kaip ugnies įbėgate! Tai imsite drauge! (*Eina pro duris kairėje*)

GINTAUTAS. Tokia jūs rūpestinga! (*Stovi ir tad žengia aukštyn*)

MAGĖ (*vėl duryse kairėje, žiūri jį lipant ir sako sau*). Koks nuostabus malonumas! Įmanyčiau sutirpti! (*Stovi ir duris greit uždaro*)

XVI Reginys

Majoras, hauptmanas Unšlitas

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*netvarkiai apsitaisęs, duris priešakyj, kairėje, atstumdamas*). Rücksichtslos, ja brutal müßte man hier vorgehen. Solche Deutschfeindlichkeit war jedoch von vornherein anzunehmen.

Be atodairos, net brutaliai reikėtų čia veikti! Bet šis nelabumas prieš vokiečius buvo iš pat pradžios numanyti.

MAJORAS (*už jo įeidamas*). Aber kein Gedanke! Gewiß hat die Alte schlecht getan! Aber sie muß sich doch irgendwie verletzt gefühlt haben. Uns, Linienoffizieren, erscheint die Selbstzucht als das Allerwichtigste.

To nė minties nebuvo! Tikrai blogai padarė ta senė. Bet ji kaip nors, tur būt, buvusi įžeista. Mums, eiliniams karininkams, rodosi drausmė visų svarbiausias dalykas.

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Jetzt ist aber in mir die ganze deutsche Armee beschimpft. Ein altes Weib begießt mich mit...

Bet dabar mano asmenyje visa vokiečių kariuomenė yra paniekinta. Sena boba mane aplieja kažkiuo...

MAJORAS. Aber, Herr Kamerad, Sie haben doch die Ursache...
Bet, her kamerad, jūs tik priežastį...

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Zum Teufel auch! Wir sind im Kriege! Ich kämpfe für Deutschlands Ruhm und Ehre! Und da schert mich nichts, am wenigsten solch ein Pack, wie dies Volk hier. Ich will Genugtuung, völlige Genugtuung!

Po velnių! Mes esame kare! Kariauju dėl Vokios garso ir garbės! O tada man kita kas niekis, kuo mažiau tokia veislė, kaip tie žmonės čia. Reikalauju atmonės, visiškos atmonės!

MAJORAS (*su ramumu*). Von einem Weib, einem alten Weib? Fassen wir die Sache doch mit Humor auf!

Iš moteros, senos moteros? Nuleisime tat juokais!

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Mir vergeht der Humor, wenns um die Ehre der deutschen Armee geht.

Man ne juokai, kada vokiečių kariuomenės garbė liečiama.

MAJORAS. Aber wo ist diese verletzt?
Bet kur toji užgauta?

XVII Reginys

Magė, Majoras, hauptmanas Unšlitas

MAGĖ (*kuri įžengė hauptmanui kalbant*). Der Herr Hauptmann hat sich zu beklagen?

Ponui hauptmanui tenka skųsties?

MAJORAS. Die alte Magd hat ihn mit wer weiß was begossen. Senoji tarnaitė jį kažį kuo apliejo.

MAGĖ (*su pašaipą*). Von einem jungen Mädchen wars erwünscht. Von einem alten wars ein — Schrecken.

Iš jaunos mergelės buvo norėta. Iš senos buvo — nuogaštis.

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Ich verbitte mir eine solche Bemerkung! Diese Feindschaft...

Neleidžiu jums tokių pastabų! Ta neapykanta...

MAJORAS (*ramindamas*). Nun, wir wollen versuchen, mit einander auszukommen. Die Magd hat wirklich häßlich gehandelt.

Bandysime viens antru apsikęsti. Tarnaitė iš tikrųjų negražiai pasielgė.

MAGĖ. Natürlich soll sie abbitten.

Žinoma, ji turi atsiprašyti. (*Ji žengia atgal ir sako pro duris*) Kotre! Kotre!

Pauzė

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Abbitten...

Atsiprašyti...

KOTRĖ (*dar už durų, drąsi, pikta*). Ar šluotos reikia? (*[ei-na]*)

MAGĖ. Nekalbėk niekų! Atminki, karas! Visus gali pradžudyti.

KOTRĖ. O ką gi?

MAGĖ. Mane! Ir namus!

KOTRĖ. Neduok dieve! To nenoriu! Atsiprašau!

MAJORAS. Nun, ist sie nicht bereit?

Na, ar ji netinka atsiprašyt?

MAGĖ. Doch!

Tinka! Kotre, atsiprašyk tą poną, kurį apiejai!
O žemai nusilenki!

KOTRĖ. Kaip moku, taip šoku! (*Siekia hauptmano rankos*)
Atsiprašau! Negerai pasielgiau! (*Nori ranką bučiuoti*)

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*savo ranką patraukdamas*). Weg mit dem Maul! Was sagt sie?

Šalin su savo pliurna! Ką ji sako?

MAGĖ. Sie bittet um Verzeihung. Sie habe nicht gut getan.

Ji prašo atleidžiama. Negerai padariusi.

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Das muß sie vor allen sagen.

Tą ji turi pasakyti visoms girdint.

MAGĖ. Es ist aber niemand mehr da.

Bet nebėra nė vienos.

MAJORAS. Dann müssen wir sie zusammenrufen.

Tada jas reikia sušaukti.

MAGĖ. Gegen Abend kommen sie alle wieder auch ungerufen.

Prieš vakarą visos susieis ir nešauktos.

MAJORAS. Herr Hauptmann, sind Sie damit einverstanden?

Her hauptman, ar su tuo sutinkate?

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Ausgepeitscht müßte sie werden,
nackt ausgepeitscht.

Nuplakta turėtų ji būti, nuoga nuplakta.

MAGĖ. Kotre, eik!

KOTRĖ (*išeidama pikta*). Jie vis tiek — biaurybės!

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Sie schimpft ja noch! Kompletter Deutschenhaß!

Ji dargi keikiasi! Gryniausias vokiečių nekentimas!

MAJORAS. Ist doch auch nur ein Weib der untersten Schicht. Ji tik yra žemiausio sluoksniu moteriškė.

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Eben denen muß mans beweisen. Wir sind viel zu milde. Mit erdrückender Wucht muß man über solch eine Bevölkerung hinweg, dann wird sie das Deutschtum achten lernen.

Kaip tik tąją reikia pamokinti. Mes perdaug švelnūs. Triuškindami turėtume per tokius gyventojus žengti, tada jie išmoks vokiškumą gerbti.

MAGĖ (*kreipdamosi į Majorą*). All das wäre ja gar nicht vorgekommen, wenn der Herr sein Bad, statt vor aller Leute Augen, in der Pirtis genommen hätte, wo alles vorbereitet war, oder in dem Flusse gleich dahinter.

To viso nebūtų įvykę, jeigu ponas būtų ne visų žmonių akyse, bet pirtyje nusimaudęs, kur jau viskas buvo paruošta, arba upėje, tuojau už jos.

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*sušukdamas*). So bin ich denn noch der Schuldige! Was wagen Sie? Ich bin deutscher Offizier.

Taip tai dar aš pats kaltininkas! Kaip išdrįstate? Aš esu vokiečių karininkas.

Magė, jam pradėjus šūkauti, pažvelgia į jį ir išeina pro duris

MAJORAS (*tuos tarpu*). Herr Hauptmann, seien wir doch sachlich! Her hauptman, apie reikalą kalbėkime!

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*vis labai garsiai*). Das ist ja die Sache! Wir sind im Krieg. Da macht man es sich bequem, wie es geht. Den Weibern sollte man zeigen, daß wir Deutschfeindlichkeit sofort unterdrücken. An den Zaun sollte man sie stellen. Und die ganze Bude niederbrennen.

Juk tai kaip tik yra reikalas! Mes esame kare. Čia tai pasidarome patogumą, kur galėdami. Toms boboms reikėtų parodyti, kad kerštavimą vokiečiams tuojau nuslopiname. Prie tvoros pastačius, tokią reikėtų sušaudyti. Ir visą lizdą nudeginti.
(*Išeina*)

MAJORAS (*įjį sekdamas*). Sie sind aber nun auch ganz aus dem Häuschen, Herr Hauptmann! Bitte, hören Sie doch! Wir müssen uns verständigen. Kommen Sie nur zurück!

Jūs dabar jau ir visai kraustotės, her hauptman! Prašau, klausykite! Mes turime susiprasti. Grįžkite! (*Sustoja tarpduryje, laukan žvelgdamas. Tylu*)

XVIII Reginys

Gintautas, Majoras, hauptmanas Unšlitas

G i n t a u t a s t u o t a r p u i š l e n g v o n u ž e n g i a, p a m a t o M a j o r a ą i r s u s t o j a

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*grįždamas*). Nun, ich bin schon ruhig! Wir können verhandeln. Aber nach der langen Reise — ruhe ich wohl...

Na, aš jau visai ramus. Mes galime derėtis. Bet po tos ilgos kelionės — reiks pasiilsėti... (*Pastebėjęs leitenantą Gintautą*)

Aber was will der — der da?

Bet ko nori tas — tas čia?

MAJORAS (*kurs buvo nuo durų atsitraukęs, atsigręžia, labai nustebęs, kone nusigandęs sako*). Leutnant Gintaut? Wie kommen Sie hier her? Sie sollten doch in Wilna sein. So waren Sie schon erst da? Hier? oder gar — da — oben?

Leitenantas Gintautas? Kaip jūs čia atsiradot? Jūs tik turėjot būti Vilniuje. O tai jūs jau pirma čia buvot? Čia? Arba gal čia, viršuje?

GINTAUTAS. Herr Major, bin eben erst für ein paar Minuten gekommen. Wollte ebenfalls gratulieren. Und muß sofort zurück.

Her Major, atvykau čia lygiai kelias tiktai minutes pabūti. Norėjau taipojau savo linkėjimus ištart ir turiu tuojau grįžti.

MAJORAS. So waren Sie nicht da — oben in dem Schlafzimmer? Tad jūs nebuvote čia, viršuje, miegamame?

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*ta būtų savaip suprasdamas, prasi-juokia*). Ha ha ha! Das ist sie! Nicht so spröde! Ha ha ha! Kommt den Frauen zart entgegen! Ha ha ha! Achten Sie nur, Herr Major! Ich rate! Ich rate!

Ha ha ha! Tokia tai jinai! Nėra tokia atspari! Ha ha ha! Švelnūs man sueikit moteras! Ha ha ha! Būkite akylas, her Major! Patariu! Patariu!

GINTAUTAS (*aštriai*). Herr Hauptmann, geht das auf Fräulein Tautvilas?

Her hauptman, ar tuo taikoma froilein Tautvilas?

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Was weiß ich! Aber ich wurde empfangen von einer — Reinheit... Ha ha ha!

Ar aš žinau! Bet mane sutiko — skaistuo!ė... Ha ha ha!

MAJORAS. Herr Hauptmann! Bitte...

Her hauptman! Prašau...

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*su svarbumu*). Ich bin Menschenkenner. Ich werde den Beweis liefern. Ich...

Aš pažįstu žmones. Aš suteiksiu įrodymą. Aš...

GINTAUTAS. Ich dulde keine Beschimpfung der Herrin dieses Hauses! Ich trete für ihre Ehre ein.

Neleisiu, kad šių namų valdovė būtų šmeižiama! Aš jos garbę ginsiu.

HAUPTMANAS UNŠLITAS. A! Was mir dämmert! Verdächtig... A! Kas man brėkšta! Įtartina...

M a g é p a s i r o d o g i l u m o j e

XIX Reginys

Magė, Gintautas, Majoras, hauptmanas Unšlitas

MAJORAS (*į Gintautą*). So, Herr Leutnant? Nun, die Dame steht unter meinem Schutz. Da ist sie sicherer. Sie sind heute hier, morgen vielleicht an der Westfront.

Taip, her leitenant? Bet ši dama mano ginama!
Taip ji saugesnė! Jūs esat šiandien šičia, o rytoj gal vakarų fronte!

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Aber machen Sie keine Geschichten! Litauische Mädels!

Bet kam tiek daug kalbos! Lietuvių mergelės!

GINTAUTAS. Herr Hauptmann, ich bin auch Litauer und...
Her hauptman, aš esu taip jau lietuvis ir...

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Sie — Litauer? Deutscher sind Sie! Ihr ganzer Mensch ist deutsch — durch Bildung und Kultur...
Jūs — lietuvis? Vokietis jūs esate! Visa jūsų asmenybė yra vokiška auklėjimu ir kultūra...

GINTAUTAS. Kultur liegt im Blut! Oder man hat keine. Unser Denken und Handeln wird hauptsächlich durchs Blut bestimmt.
Kultūra randasi kraujuje! Arba jos visai nėra.
Mūsų manymas ir veikimas vyriausiai nustatomas krauju.

MAGĖ (*įeidama visai sutvirusi*). Zuweilen auch durch äußere Umstände. Das nehme ich auch an von dem Herrn Hauptmann. Darum konnte sein Verhalten auch nicht eigentlich beleidigen. Gehen Sie nur, Herr Hauptmann, und ruhen Sie aus! Dann werden wir ganz anders von einander denken und reden. Ich habe Ihnen doch ein gutes Zimmer zuweisen lassen?

Kartais ir pačių aplinkybių. Taip man dabar ir atrodo pono hauptmano elgesys. Todėl jis tikrai ir negalėjo pažeisti. Eikite tik, her hauptman, ir atsiilsėkite! Tada mes visai kitaip apie viens kitą manysime ir kalbėsime. Aš jums tik gerą kambarį parodydinau?

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Allerdings! Ich gestehe...
Berods! Reikia pasakyti...

MAGĖ. Auch ließ ich drin das Franciscusbild von Giotto hängen.
Ir palikau kybantį čia Džioto vaizdą, Franciskų.

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Bild von... von?.. Habe noch nichts
bemerkt. Auf dem Tische stand eine Flasche Bordeaux...
Vaizdą?.. Nepastebėjau. Ant stalo stovėjo butelis
Bordo...

MAGĖ. Sollte Ihnen Erfrischung bieten...
Kad galėtute gaivinties...

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Französischen Wein hasse ich — muß
ich hassen! Grundsatz für einen deutschen Offizier!
Prancūzų vyno nekenčiu — turiu nekęsti! Vokie-
čių karininko nusistatymas!

MAGĖ. Leider habe ich keinen andern mehr!
Gaila, kad kito nebeturiu!

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Dann freilich... Unter augenblickli-
chem Zwange! Er ist aber gut, recht gut! Ich danke Ihnen sehr! Wir
werden uns sicher verständigen.

Tada — berods... Kad jau kartą prievarta! Bet jis
geras, labai geras! Dėkoju jums labai! Mes tikrai
susiprasime. (*Ištiesia jai ranką*)

MAGĖ (*jos nepastebėdama*). Nun lassen Sie es gut sein! Wir wer-
den lernen im andern den Menschen achten.

Paliksime, kas buvo! Mes išmoksime kitojo asme-
nyje žmogų gerbti.

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*truputį užgautas*). Ganz sicher! Sie
sollen sich in mir nicht täuschen!

Tikrai taip! Manimi neapsivilsite! (*Į Majorą ty-
liai*)

Herr Major, werde Beweis antreten. Achtung! Deutschfeindin und
ein Leutnant...

Her Major, duosiu įrodymų. Saugokitės! Vokiečių
neapkęstoja ir leitenantas...

MAJORAS (*ramus*). „Schon gut! Werde prüfen! Inzwischen bin ich ganz befriedigt.

Test! Test! Mėginsiu! Tuo tarpu esu visai patenkintas.

HAUPTMANAS UNŠLITAS. So empfehle ich mich denn!
Priimkite už gera! (*Sveikina ir eina*)

Tylu

XX Reginys

Magė, Gintautas, Majoras

MAJORAS. Das fügt sich ja ganz ausgezeichnet! Sie haben sich selbst überwunden, Fräulein Tautvilas! Nicht wahr, Herr Leutnant, sie bleibt Herrin und schützt sich selber besser, als wir es könnten?

Tai juk puikiausiai klojasi! Jūs save pačią pergalejote, froilein Tautvilas! Ar ne, her leitenant, ji pasilieka valdytoja ir apsisaugoja geriau, negu mes tai galėtume?

GINTAUTAS. Natürlich ist sie durch sich selber am besten geschützt. Aber man sorgt sich doch...

Žinoma, kad ji savimi geriausiai apsaugota. Vis dėlto rūpi...

MAJORAS. So lange ich lebe, hat sie noch meinen Schutz.

Kol aš gyvas, ji mano saugojama.

GINTAUTAS. Ich werde Ihnen dafür immer dankbar sein! Ist sie mir doch teuer wie mein Leben.

Aš jums už tai ir būsiu visumet dėkingas. Ji yra man brangi, kaip mano gyvybė.

Magė nusikreipia lyg nusigandusi ir kartu nudžiugusi

MAJORAS. Solch ein Bekenntnis muß nicht zufällig gemacht werden. Fräulein Tautvilas wartete wohl schon lange vergeblich auf ein männliches Wort.

Toks prisipažinimas neturi būti sakomas netyčiomis. Froilein Tautvilas gal jau seniai laukė vyriško žodžio.

MAGĖ. Nicht doch, Herr Major!
Bet ne, her Major!

GINTAUTAS. Ich würde es sagen, wenns zweckmäßig wäre.
Sakyčiau tokį žodį, kad būtų tikslus.

MAJORAS. Dem Kriegsmann ziemt auch in der Liebe die rasche
Tat. Mars und Venus gehören zusammen.

Kareiviui ir meilėje tinka greitas veiksmas. Mar-
sas ir Venera turi sutarti.

GINTAUTAS. Ich denke, sie sind Gegensätze wie Tod und Leben.
Manau, juodu yra priešingumu kaip mirtis ir gy-
vybė.

MAJORAS. Da denke ich als Deutscher doch anders.
Čia aš, vokietis būdamas, tik manau kitaip!

GINTAUTAS. Vielleicht sprechen da auch andere Momente mit!
Gal čia ir kita kas dar prisideda!

MAJORAS. Auch das! Sind Sie doch Gelehrter, sind Philosoph.
Aber überlassen wir Fräulein Tautvilas, wie sie über ihr Leben ent-
scheiden wird!

Ir tai! Jūs, mat, esate mokslininkas, filosofas. Bet
paliksime froilein Tautvilas, kaip ji pati savo am-
žių nulems!

GINTAUTAS. Ich tue es zuversichtlich. Und darf mich jetzt ve-
rabschieden!

Pasitikėdamas tai darau. Ir jūs dabar leisite man
atsisveikinti!

MAJORAS (*susimąstęs, sau*). Zuversichtlich? Sonderbar!
Pasitikėdamas? Ypatinga!

MAGĖ (*į Gintautą*). Alle Herren Offiziere werden zu Tische sein...
Visi ponai karininkai ateis pietų...

GINTAUTAS. Ich kann nur bei höchster Eile mein gegebenes
Wort halten. Ich muß aufbrechen.

Duotąjį savo žodį tegalėsiu išlaikyti, jei labai pa-
siskubinsiu. Turiu tuojau vykti.

MAGĖ. Wie mir das leid tut!
Kaip gaila!

GINTAUTAS. Vielleicht kann ich bald wiederkommen!
Tikiu galėsiąs netrukus vėl apsilankyti!

MAGĖ. Das würde mir sehr lieb sein.
Man tai būtų labai malonu.

GINTAUTAS (*sveikina*). Herr Major!
Her Major!

MAJORAS. Zu wünschen, daß Ihnen die Möglichkeit dazu auch weiter bleibe.

Linkėtina, kad jums ir toliau tai būtų galima.

GINTAUTAS. Ich nehme es, wie es kommt.
Imu visa, kaip pasitaiko. (*Sveikina darkart, tada į
Magę*)

Seien Sie unbesorgt! Leben Sie wohl!
Nebūkite rūpestinga! Su dievu!

MAGĖ. Reisen Sie mit Gott und kehren Sie glücklich wieder!
Keliausite su dievu — ir grįšite laimingas!

*Gintautas eina. Magė stovi duryse, žvelgdama laukan.
Majoras keistais jausmais stovi ir žiūri į abu*

XXI Reginys

Magė, Majoras

Magė grįžta pamažėli nuo durų

MAJORAS (*kiek rūstai*). Sie lieben also — diesen Leutnant?
Vadinas, jūs mylite šį leitenantą?

MAGĖ. Ich — lieben?
Aš — myliu?

MAJORAS. Er war doch in Ihrem Schlafzimmer? Der Hauptmann
sieht vielleicht klarer.

Jis tik buvo jūsų miegamajame? Hauptmanas, tur
būt, aiškiau mato.

MAGĖ. Leutnant Gintaut mag wohl hinaufgegangen sein...

Leitenantas Gintautas, gal būt, ir buvo užėjęs...

MAJORAS (*sujudęs*). Fräulein Tautvilas, Sie verschweigen... Sie wissen wohl nicht, was Eifersucht ist! Ein Feuer, ein verzehrendes Feuer! Und dann wird der Blick durchdringend. Es erstickt mich. Ich ringe um mich selbst. Sie müssen zu mir! Die Kluft zwischen uns muß überbrückt werden! Ich werde es schaffen — und wenn auch — mit Gewalt...

Froilein Tautvilas, jūs nutylite... Jūs, tur būt, nežinote, kas yra pavydumas! Ugnis, naikinanti ugnis! O tada žvilgis darosi smaigus. Ji slopina mane. Aš kovoju, kad išlikti galėčiau. Man jūs turite tekti! Visa, kas mudu skiria, turi pradingti! Aš tai vykinsiu — o kad ir — varu...

MAGĖ (*išgandinta*). Herr Major...

Her Major...

MAJORAS. Diese Glut nimmt mir den Atem! Ich sehe keinen Ausweg! Ich kann nie zugeben, daß Sie die Frau eines andern werden!

Šita kaitra man žadą atima! Nematau jokios išeigos! Negaliu sutikti, kad jūs kam kitam tektute!

MAGĖ. Aber zunächst will ich es nicht einmal!

Bet šiuo tarpu to nė norėt nenoriu!

MAJORAS. So soll ich warten? Das läßt meine Leidenschaft nicht zu. Ich muß handeln, muß entscheiden.

Tai turėčiau laukti? To neleidžia mano meilės įkarštis. Aš turiu būtinai ką padaryti, turiu nulemti.

MAGĖ (*labai rami*). Herr Major! Ihnen ist auch ganz gewiß jene Kraft eigen, die über alle Leidenschaft erhebt!

Her Major! Jums tikrai yra duota ta galia, kuri visas aistras nutildo!

MAJORAS. So spricht eine Jungfrau! Sich über Leidenschaft erheben! Ich bin ein Mann! Ich will nicht darüber hinaus, ich will drin bleiben! Ich will ganz ich selber sein!

Taip taria mergina! Nutildyt aistras! Aš esu vyras! Visai nenoriu jas nutildyt! Aš noriu su jomis gyventi! Aš noriu būti visiškai aš pats!

MAGĖ. Herr Major, ich glaube an das Edle in Ihnen, wie ich an das Deuschtum glaube!

Her Major, aš tikiu jūsų taurumą, kaip tikiu vokiškumą!

MAJORAS (*nustebęs*). Sie glauben? Sie verbinden mich mit dem Deuschtum? So bin ich Ihnen nicht mehr das Ungeheuer wie früher in Berlin?

Jūs tikite? Jūs mane saistote su vokiškumu? Tad aš jums nebesu tas baugumas, kaip seniau Berlyne?

MAGĖ. Damals erschienen Sie mir als ein drohendes Verhängnis. Jetzt sehe ich in Ihnen einen Mann, einen deutschen Mann, dem die Würde, der innere Adel über alles geht.

Tuokart jūs man atrodėte kaip gresianti lemtis. Dabar matau jus vyrą esant, vokiečių, kurs aukščiau siai iškelia garbingumą, vidaus taurumą.

MAJORAS (*kiek patylėjęs*). Was für Worte Sie sagen können! Ich fange an, Sie zu begreifen. Ihre Jungfräulichkeit, vielleicht auch ihr Litauertum kommen mir entgegen wie ein Frühling! Ich werde warten — lernen und...

Kokius žodžius jūs tarti mokate! Pradedu jus suprasti. Mergaitiška jūsų jaunatvė, gal ir jūsų lietuviškumas man artinasi kaip koks pavasaris! Aš išmoksiu — laukti ir...

MAGĖ. Und ich werde dem vertrauen, der alles zum besten lenkt. O aš pasitikėsiu tuo, kurs viską mūsų geran lenkia.

MAJORAS (*tęsiamai*). Und führen auch mich in das Vertrauen hinein! Ja, es ist wahr! Sie machen mich religiös. Und Religion mag — Wunder wirken.

Ir mane į tą pasitikėjimą vedate! Yra tikra tiesa! Jūs mane tikintį darote. O tikyba, gal būt, stebuklus vykdo.

MAGĖ. Darum will ich auch in der Heimat bleiben, wo ich mich geborgen fühle, wo ich die gütige Allmutter empfinde, wie in alten Zeiten die Aegypter.

Todėl ir noriu likties tėviškėje, kur jaučiuosiu pri-glausta, kur numanau maloniają visumos motiną kaip senovėje egiptėnai.

MAJORAS (*susimąstęs*). Wie sonderbar! Von Ihnen geht etwas aus... Es ist wie eine Macht...

Kaip ypatinga! Iš jūsų kažkas reikšdinasi... Yra tai lyg kokia galia...

MAGĖ. Ich vertraue Gott — vertraue dem großen, heiligen Ge-heimnis, das uns umgibt und uns erfüllt.

Aš pasitikiu dievu — pasitikiu didžiuoju, šventuo-ju slėpiniu, mus apgobiančiu ir mumyse esančiu.

MAJORAS (*vis susimąstęs*). Daß Sie auch ein inneres Verhältnis dazu finden! Es scheint mir fast wie Heidentum.

Kad jūs viduje galite ir su juo santykiuoti! Man tat beveik atrodo kaip bedieviškumas.

MAGĖ. Was uns so unmittelbar gegenwärtig ist, in dem kann man sich auch recht geborgen fühlen.

Kas mums taip visiškai arti yra, tame galime jaus-ties ir visai saugūs.

MAJORAS. Was können Ihnen dann noch Menschen bedeuten?

Ką jums tada gali reikšti dar žmonės?

MAGĖ. Nicht immer ist man sich der heiligen Gegenwart der All-macht bewußt. Dann sehnt man sich nach Menschen.

Ne visumet atjauti šventąją visagalio artimumą. Tada pasiilgsti žmonių.

MAJORAS (*visai nutilęs savo vidų*). Sie führen hinaus — über das Leben. Es ist wahr! Sie entzünden und löschen aus. Man wird wunschlos — und vielleicht — leblos.

Jūs vedate — iš gyvenimo. Yra tiesa! Jūs pade-gat ir išgesinate. Ir lieki žmogus be linkėjimų — ir gal be gyvybės.

MAGĖ. Das will ich nicht! Sie sollen sein, der Sie sind!

To nenoriu! Jūs turite būti, kas esą!

MAJORAS (*ūmai lyg pabudęs*). Das is ja wahr, Fräulein Mage! Wer sind Sie nur? Ihr Wesen ist dämonisch! Was wollen Sie aus mir machen? Dagegen muß ich mich auflehnen. Sie flüchten in Ihr Volkstum! Sie flüchten in Ihre Gottheit! Ich muß zu meinem Volkstum! Ich muß zu mir! Sie haben recht! Ich muß zu mir! Und Sie nehme ich mit! Zu mir! Nun ist es klar! Zu mir!

O tai tiesa! Froilein Mage! Kas tik jūs esate? Jūsų esmė yra demoninga! Ką jūs norite iš manęs padaryti? Nuo to turiu ginties. Jūs traukiatės į savo tautybę! Jūs traukiatės į savo dievybę! Aš turiu stoti savo tautybėn! Turiu grįžt savęspi! Jūs tiesą sakėte! Turiu grįžt savęspi! O jus imsiu su savim! Savęspi! Dabar aišku! Savęspi! (*Jis išeina*)

MAGĖ (*viena, palūkėjusi*). Dieve, kur tu mane dabar nuvesi?

Uždanga

IV Veiksmas

Vaidykla: I. Rūtų darželis su medžiais abišaliai. Priešakyje — aukštas, labai gražus kryžius su koplytėle, kurioje Marijos šv. statulėlė. Daržo viduryje — suolelis. Po medžiais, toliau kairėje, matyti klėtė, dešinėje, visai toli,— pirtis

II. Tautvilų kambarys su šulu viduryje

Laikas: Kelias dienas po III veiksmo. Šventos dienos rytmetys. Niūki diena

Asmenys. Kaimo mergaitės:

GAJA, GUNDA, VEIDĖ, AISTRA, BARBĖ ir kitos

DU ELGETI ir toliau nematomas VARGŠŲ būrys

HAUPTMANAS UNŠLITAS

puskarininkis KRINKIS,

MAJORAS

MAGĖ

GINTAUTAS

I Reginys

Gaja, vėliau Krinkis

GAJA (*skina rūtų darželyje rūtas ir, atsisėdusi ant suolo, pinasi vainiką. Pindama jį niūniuoja*). Oi tu, rūta, rūta, rūtele žalioji... (*Nutrūksta balsas*) Ne! Balso nėra! O norisi dainuoti. (*Sėdi tyliai, tada vėl niūniuoja*)

Oi tu, rūta, rūta, rūtele žalioji,
kodėl nežaliuoji žiemą vasarėlę?

(*Sako*) Ne! ne toji dainelė man! Kas čia toj širdyje?.. Nerašol Teisybė! Bet gyvas tikrai. Jaučiu, o tik liūstu. (*Tyli ir tad vėl niūniuoja*)

Palaužta rūtele, daugiau nežaliuosi,
tu, jauna mergele, daugiau nedainuosi.

(Sako) Eikit, jūs dainelės! Ko ir atplaukiate tokios liūdnos? Aš noriu jo laukti, viltinga laukti jojo! Ir segėsiu rūtų vainikėlių jam, vien jam! (*Užsideda rūtų vainikėlių*) Kad mane matytai? Tau skyriau! Tau, tau savo vainikėlių, ir niekas jo negaus. (*Žvalgos*)

*Puskarininkis Krinkis kairėje matomas netoli klėtės. Jis
kaži ką vadina artyn*

GAJA. Tas vokietis nuolatai čia rytmečiais slankioja! Ne-
jauku vienai! (*Pakyla ir eina dešinėn*)

II Reginys

Puskarininkis Krinkis, Aistra

KRINKIS (*matomas kairėje, netoli klėtės, mojuoja kairėn*).
Nu, komm doch, mergele! Eik! Atsisėsiva! Pasišnekėsiva!

AISTRA (*bailiai dairydamosi*). Bet kad pamatys? Ne! Neinu!

KRINKIS. Kas matys? Vakare žiūri, bet ne rytmečiais!

AISTRA. Nebėra jau taip anksti! Ir netinka!

KRINKIS. Kaip netinka? Hauptmanas į pirtį su Barbe...

AISTRA. Barbė — pirtyje?

KRINKIS. Pirtyje! Ir vakar buvo. Aplieja hauptmaną. Tai mudu čia, prie klėtės, atsisėsiva ir pasišnekėsiva.

AISTRA. Negalima! Neviliok! Neinu!

KRINKIS. O aną dienąėjai!

AISTRA. Kad kartą buvau per daug išdykusi! Bet kad Barbė...

KRINKIS. O ir pabučiavai mane!

AISTRA. Ką prasimanys! Tu, tu pabučiavai! Mane apga-
vai!

KRINKIS. Argi aš? Bet tai tikrai todėl, kad būvai tokia linksma, tokia graži!

AISTRA. Ei, kur ne! Suvilioti nori! O paskui tik mesi!

KRINKIS. Kur mesiu! Nėra, kuri man taip, kaip tu, patiktų! Linksmesnės niekur nerasiu! Gražesnės niekur nėra!

AISTRA (*stovi, vilkindama*). O kad — jau? Ne! ne! Ir iš tikrųjų Barbė pirtyje? Ką panelė Magė pasakys?

KRINKIS. Nieko nepasakys! Ir ji vis jau su...

AISTRA (*pikta*). Ką sakai? Su? su kuo? su kuo?

KRINKIS. O su Majoru ir su tuo leitenantu, kurs lietuviškai...

AISTRA (*kirsdama jam antausį*). Melagi! Begėdi!

KRINKIS (*ranką dėdamas ant skruosto ir jį trindamas*). Au! Au! Tu droži! droži! Moki! (*Žiūri į ją*) Bet — supykusi tu dar gražesnė, nekaip juokuodama.

AISTRA (*nustebusi*). E tu šelmi! Nori suvilioti, ir tiek!

KRINKIS. Kur norėsiu! Patinki man! Patinki labai!

AISTRA. Tai jau kažis? O manai, panelė — iš tikrųjų?

KRINKIS. Nežinai? O mes visi! Storasis hauptmanas matė. Ji su keliais...

AISTRA. Bet tai melas! Negali būti tiesa!

KRINKIS. Kaip negali? Visi žmonės taip, kad jauni. O gražu dviese linksminties! Ir mudviem aną rytą, ar ne?

AISTRA (*susimąsčiusi*). Ir manai, panelė iš tikrųjų?

KRINKIS. Visi mes žinom! Ji buvusi Vokioj. Čia visos mergelės su vyrais! Visos!

AISTRA. Esi vokietis.

KRINKIS. Ne! Esu lietuvininkas!

AISTRA. Suviliojęs būsi vokietis!

KRINKIS. Aš vis būsiu tavo bernelis!

AISTRA. Bet kodėl panelė taip sako, lyg ji pati šventa būtų?

KRINKIS. Tai dėl kitų! Dėl — dėl senųjų! Jie nori taip. Jiems jau nusibodo...

AISTRA. Tai gal ir iš tikrųjų — jinai tokia...

KRINKIS. Mes žinom, mes matėm!

AISTRA. Tai kad jau ir vėl vieną kartą atsisėsčiau šalia tavęs, tada nors daugiau nebeviliok!

KRINKIS. Kur viliosiu! Darysi kaip norėsi! Būsi mano mergelė! Nenorėsi,— nebūsi!

AISTRA (*mąstydamą*). Bet — ir panelė ne tokia — ir aš nedraugausiu su tavim!

KRINKIS. Tai kad nenori! Aš ir kitą susirasiu!

AISTRA. Tur būt, manęs ir nemyli!

KRINKIS. Ir ant rankų nešiočiau! Bet kad nenori...

AISTRA (*stovi, akis nuleidusi*). Gal ir esi geras žmogus... Ir nebūtų nieko blogo...

KRINKIS (*viena ranka ją nutverdamas ir kita atverdamas klėtės duris, žvalgydamas*). Geriau dar pačioj klėtėje pabūtuva! Ir, mat, elgeta...

AISTRA (*pažvelgusi kairėn, traukiasi dešinėn*). Ne! Ne! Bėgu!

KRINKIS. O ten hauptmanas su Barbe!

AISTRA (*pažvelgusi dešinėn*). Ir galas! Kur dabar dingsiu? Kur šoksiau?

KRINKIS (*atvėręs klėtės duris*). Į klėtę! (*Pats išokęs, traukia ją į vidų ir uždaro duris*)

III Reginys

Elgeta, hauptmanas Unšlitas, Barbė

ELGETA (*ateina iš kairės, stovi, žvalgos ir eina klėtėn, atsisėda prie slenksčio, kalba poteries, toliau niūniuoja, kartais garsiau, kartais lėčiau*)

Oi varge, varge, vargeli mano,
ar dar kada nors tave išvargsiu?
Dienelė aušta, manęs jau lauki.
Kad vakars gulti, ir tu čia sėdi.
Kur man linksmybių, tu atsistoji.
Tu atsistoji, man širdį spaudi.
Oi varge, varge, vargeli mano,
ar dar, kol gyvas, tave išvargsiu?

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*tu tarpu dešinėje matyti su Barbe. Jis ją laiko iš viršaus per pečių apkabinęs ir sako*). Donnerwetter, bist du auch ein trautstes Marjellchen!

Donerveter, tu esi jauki mergelė!

BARBĖ (*pasilenkusi nori jam ištrūkti*). Paleiski! Gal pamatyti! — Loslassen!

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Du bist so mollig! Jeden Tag molliger!
Tu tokia glūdi! Kasdieną glūdesnė!

BARBĖ. Ne! Skaudu! Nicht kneipen! Nesignaibyki!

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Was? Tut weh? Na, lauf nur! Aber morgen wieder? Nicht? Wirst mich wieder begießen...

Ką? Skausta? Na, tai bėki! Bet rytoj vėl būsi? Ar ne? Mane vėl apliesi...

BARBĖ. Morgen — wieder? Ryto ryt?

Rytoj — vėl? Ryto ryt?

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Wirst schon begreifen! Willst doch kommen! Nicht?

Jau suprasi! Ir nori ateit! Ar ne?

BARBĖ (*prišokusi glaudžiasi prie jo*). Viliojai, žiūrėjai, liepei! Ir paklusau...

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Na, siehst du! Gefällt auch dir! Und wenn ein Kindchen haben wirst! Du molliges Marjellchen!

Na, mat! Ir tau patinka! O kad vaikelį turėsi! Tu glūdi mergelė! (*Traukia ją prie savęs*)

Aber nun lauf nur! lauf!

Bet dabar tik bėki! bėk!

BARBĖ (*atsitraukusi*). Ir vos begaliu! Dabar bijau palikt!

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Du begreifst? Ich bin ein Mann! Und habe getan, was ein Mann tun muß...

Supranti? Aš vyras! Ir dariau, ką vyras turi daryti...

BARBĖ. Ja! Begreifst!

Taip! Nujėgiu!

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Aber hörst du! Keinem sagen! Nicht dem Fräulein!

Bet klausykis! Niekam nesakyki! Ypačiai panelei!

BARBĖ. Aber du sagen, Fräulein mit Major...

Bet tu sakai, panelė su Majoru...

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*žvalgydamas*). Na ja! Aber nichts sagen! Hörst du?

Na taip! Bet nieko nesakyk! Ar girdi? (*Vėl žvalgos*)

Nun muß ich aber gehen.

Bet dabar turiu eiti. (*Eina greitai dešinėn*)

BARBĖ (*stovi, atsitiesia, mąsto*). Ar — galėtų — būti pikta? Nebežinausi...

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*sustojęs, atsigręžia, stelgia į ją*). Wie eine junge Stute! Kinder wollen sie, wenn sie vom Manne bezwungen werden! Sie sollen sie haben! Soviel als möglich! Das nenne ich natürlich empfinden! Das ist gesunde Rasse!

Kaip jauna kumelaitė! Vaikų jos nori, kad jas vyras pagauna! Tegul jų turi! Kiek tikt galima! Tai yra natūralus atjautimas! Tai sveika padermė! (*Staiga*)

Donnerwetter! Dieser Major!

Donerveter! Tas Majoras! (*Nueina dešinėn*)

BARBĖ (*stovi ir tad eina į priešakį, į rūtų darželį lig kryžiaus, ir vėl stovi, tad žegnojasi tardama*). Šventoji! Nuvalyk mane! Mano ponas žiūrėjo man į akis! Ir pavergė mane ir mano širdį.

ELGETA (*niūniuoja*)

Oi varge, varge, vargeli mano!

Ar dar, kol gyvas, tave išvargsiu?

BARBĖ (*klausiusies*). Ne! Ne! Kad ir privisęs mūsų kraštas dabar tų elgetų, mano vaikas nebus elgeta! Neturi būti!

IV R e g i n y s

Gaja, Barbė, tada Gunda, Veidė ir kitos mergaitės

GAJA (*ateidama iš kairės, su skausmu*). Barbel! Barbel! Kaip tu galėjai?

BARBĖ (*susmukdama*). Kad mane pavergė... o aš neįstengiau...

GAJA. Ir praradai vainikėlį!

Barbė tyli galvą nulenkus

Nebežinočiau, kur dėties!

GUNDA (*ateidama su vainikėliu*). Mat, judvi pirmosios! O taip dar anksti!

GAJA. Ką tik atėjusios.

GUNDA. Bet — kas čia? Judvi abi toki keisti?

GAJA. Mes visos — nelaimių slegiamos.

GUNDA. Kokios čia nelaimės? Skaisti širdis pati sau laimę kuria, kad ir dangus griūtų, panelė sakė.

GAJA. Būkime lėtesnės! Gal iš nežinių užėiti.

GUNDA. Ar aš ne lėta? Ar nėra taip? Kurios širdis nieko pikto neįsileidžia, tajai ir pavojingas nėra.

GAJA. Ne jis, bet pasididžiavimas!

GUNDA. Ar aš didžiuojuosi?

KITOS MERGAITĖS (*atšokdamos*). Labą rytą! Labą dieną!
Jau čia? Jau darželyje? O taip anksti! Kas buvo pirmoji? Aš
norėjau būt! Ir aš!

GAJA. Jau kažį kas buvo!

VEIDĖ. Vis tiek! Pinsimės vainikėlį!

KITOS. Panelės darželyje! Kaip liepė! Jos taip auga trą-
šiai! (*Eina skinties*)

Barbė stovi susimąsčiusi

GUNDA. Na, Barbel! Nesiskini?

BARBĖ (*nerami, staiga rankomis pridengia veidą*). Kad aš...
kad... nebe... (*Verkia*)

GUNDA. Ką tai reiškia? Ką sako — nesako?

BARBĖ (*staiga*). Aš nekalta! Tikėki manim! Nenorėjau!
Liepė, privertė... Aš neįstengiau.

KITOS MERGAITĖS (*pastebi ją ir taria*). Kas Barbei? Kas
tikosi? Ką sako? (*Ateina artyn*)

GUNDA. Barbel! Juk vis pati...

BARBĖ. Kad mes.... dabar vienos mergelės! Nežinau, kur
akis dėti...

GAJA. Cit! Panelė!

V Reginys

Magė, mergaitės, du elgeti

MERGAITĖS. Labą rytą, panele! Sveikinam širdingai! Svei-
kinam! Viso labo šiai dienai!

MAGĖ. Labą rytą! Labą rytą! Kad taip anksti šiandien!
Tur būt, ką reikš!

MERGAITĖS. Gera! Tiktai gera! O panelei!

MAGĖ. Visoms! Visoms! Tik skinkitės rūtelių! Ir aš jų atėjau! Bet jūs jau turite beveik visos! O Gaja tokia liūdna?

GUNDA. Gaja vis rūpestinga!

GAJA. Ką aš padarysiu, kad slegia kažis kas!

MAGĖ. Eisim, pasimelsime čia pat prieš kryžių! Ir nulsinks, kas slegia! Bet — ar jau ir yra visos! O Barbelė dar be vainiko! Greit skinkis! Mano darželis visoms nori suteikt rūtelių!

Barbė vėl rankomis prisidengia veidą

MAGĖ. Barbel! Kokia ir atrodai? Kas atsitiko?

BARBĖ (*prišokusi pasiklaupia prieš Magę ir apglobia jos kojas*). Neįstengiau — kad viliojo ir liepė... Dovanok, panelė!

MAGĖ (*nusigandusi*). Ką sakai? Suviliojo! Negali būt! Neturi būt! Ne! Ne! Tai galas man! Ar tą neatsiminei?

BARBĖ. At... bet sakė... sakė...

MAGĖ. Ką sakė? Tark!

BARBĖ. Kad negaliu! Sakė ir apie — panele...

MAGĖ. Apie mane? Ką galėjo? O tu patikėjai — ir žuvai? Žuvai? Ką dabar bedarysiu, beveiksiu? Gyvybę atiduočiau už jus! Visa tauta žūva su mumis! Mergaitės mielosios! Pasigailėkite savęs ir visų! Karas žudo vyrus! O mergaitės...

BARBĖ (*verkdama*). Kad neįstengiau ginties! Kad apsvaigusi buvau...

Visos tyli

KITAS ELGETA (*ateina iš kairės ir taria į sėdintįjį*). Varkau, sėdi? Eikš! Trauksiva su tais vargšais kartu!

PIRMASIS ELGETA (*nuo slenksčio pakyla*). Vargas visur — aplink mus ir mumyse! Mes vargšai visiškai! (*Eina kairėn abu*)

Mergaitės tyli, žiūrėdamos į Magę, į Barbę ir į elgetas

MAGĖ. Belieka mums raudoti ir — tad — mirtil!

VI Reginys

Krinkis, Aistra, Magė ir kitos mergaitės

KRINKIS (*tuo tarpu išeidamas iš klėtės, pažvelgia ir, išvydęs mergaites, sušunka*). Kurs velnias tas ir sukvietė? (*Bėga kairėn*)

GUNDA. O tai! Žiūrėkit! Bėga iš klėtės! Ar vagis, ar kas?..

MAĖ. Dar ir tai! Vis ko slankiojo! Barbe, ar jis?

BARBĖ. Ne! Jis ne! Neįsileidau!

A i s t r a išeidama atsargiai iš klėtės, pamačiusi kitas, sustoja

GAJA. Aistra!

Aistra, kilsterėjusi galvą aukštyn, ateina

MAGĖ (*palūkėjusi, su didžiu skausmu*). Tai jau visos vy-tina vainikėlių?

AISTRA (*smailiai*). Nė panelė jo nebeturi!

MAGĖ. Aš?..

AISTRA. Sako, su Majoru ir su tuo leitenantu, kurs kar-tais ateina ir buvo panelės miegamajame.

KITOS. Begėde! Mergše! Tylėk! Šalin! Iš darželio! Tu, niekše! Tu...

MAGĖ (*didžiai sopama*). Mergaitės! Ne taip! Nepataisys tos nelaimės! Žūvame! Oi, žūvame! Neįstengiau apsaugot! Neįstengiau sužadint tvirtumo ir stiprumo! Mirčiau, idant jums rastų didesnio noro savo skaistumą išlaikyti! Ant kapo man uždėsite vainikėlių. Kuri jūsų turi dar valią juo segėti? Ar būtų dar viena jo netekusi? Sakykite, kad ne! Sakykite!

GUNDA (*lėtai*). Visos mes dar su vainikėliais!

GAJA. Saugojame jį mylimam berneliui!

KITOS (*taipojau lėtai*). Visos! Segime! Ir saugojame! Ir apsisaugosim!

MAGĖ. Kad ir pasisektų! Kad laikytute savo priežadą! Kaip skaudu dėl tų dviejų seselių! Pati įtraukiau į pavojų! Pabijojau! Norėjau apsaugoti. Kviečiau pas save. O štai dabar! Ką tik veiksiu? Kur dėsiuos? Kur pasislėpsiu? Pasimelsite čia be manęs darželyje! (*Eina*)

Visos tyli

VARGŠAI (*toliau kairėje ima raudoti, traukdami tolyn*)

Slegia — triuškin karo letena.
Skaudžiai skundžiasi šalis visa.
Mūsų kraujas verčiamas jau į purvus.
Dieve, šaukiam tavęs! Gelbėki mus!

(*Nueina*)

VII Reginys

Kaimo mergaitės

GUNDA (*pagaliau*). Koks dabar skausmas panelei ir visoms! Kaip dabar dar mus apgins, mus užtars?

GAJA. Taip nuliūdusi, juk mirti gali širdgėla!

BARBĖ (*vis dar sukniubusi*). Ne! Ne! Neišverčiau! Ji turi gyvent! Nebebus to daugiau! Prašysiu! Ji gyvens! Gyvens dėl visų. (*Pakyla Magės vyties*)

GUNDA. Kur tu? Pasilik! Jos reikia klausyt! Nori būt viena! Girdėjai!

BARBĖ. Bet ką darysiu? Gaila man labai! O nežinau, kaip atitaisyti!

AISTRA. Piktai tariau! Atsiprašysiu! Krinkis pasakojo, o mano liežuvis toks greits...

GUNDA. Meluoja visi tie vokiečiai! Prigauti nori mus ir išniekinti!

GAJA. Sugriauti nori mūsų dorovę! Savąją statyti. Mūsų kraują sudarkyti! Ginsimės! Pasišventusios savo berneliams! Sveikos būsime ir stiprios! Kaip liepia panelė! Ar ne?

MERGAITĖS. Taip! Būsime! Pasižadėsime naujai! Panelės Magės žodžiai šventi! Jais gyvensime! Jų laikysimės! Jais vadovausimės! Eisime pas panelę! Darkart pasakysime!

GAJA. Ne, mergelės! Pabūsime šičia! Jos klausysime! Ryto rytą susirinksim! Dabar sustokime aplink šitą kryžių — Magės rūtų darželis, jos skaistumas bus mūsų apsauga visumet! Jis duotas šventosios dievo motinos.

MERGAITĖS (*tyliai*). Taip! Sustokim! Teisybė! Jos dvasioje gyvensime!

VIII Reginys

Gintautas ir kaimo mergaitės

GINAUTAS (*ateina iš kairės apsitaisęs keliauti ir sveikina*). Labą rytą! Panelės nėra? Sakė, darželyje...

GUNDA. Ką tikt buvo! Norėjo sau viena pabūt valandėlę.

GINAUTAS. Vadinasi, kad negalėčiau tuojau nueiti?

GAJA. Taip! Negalima!

GINAUTAS. Tai gausiu kiek pavaikščioti! Noriu atsiveikinti! (*Žvalgos*) Paskutinį kartą, rodos, matau šį kraštą, šiuos namus! Tur būt, iš to kalnelio matyti visas jos ūkis?

GAJA. Taip! Matyti!

GINAUTAS. Ten pro tuos vartelius nueinama?

GAJA. Taip! Nueinama!

GINAUTAS (*ėjėjęs, atsigręžęs*). Gal ir nebsimatysime. Tai sakau sudievu visoms! Tegul karas jūsų nepražudo nė vienos! (*Eina*)

MERGAITĖS (*lėtai*). Sudievu! Keliausite sveikas! Sudievu! (*Tyli*)

I X R e g i n y s

Gunda, Gaja, Veidė ir kitos mergaitės

GUNDA. Toks keistas!

GAJA. Tur būt, keliamas į vakarus! Panelė sakė, kad kar-
tais taip daroma.

AISTRA. Panelei jis visa pateigia.

GUNDA. O tu tuojau iš to verpi kažį ką?

AISTRA. Ką aš verpiu?

VEIDĖ. Jau tik verčiau nieko nebesakyki!

GAJA. Toks skaistus ponaitis!

KITOS. Malonus! Doras! Gražus! Visai kaip mūsų berne-
liai.

GUNDA. Ir kalba, kaip mes!

GAJA. Bet nepamirškime, ką panelė liepė!

KITOS. Teisybė! Prie kryžiaus! Sustokime!

GAJA. Nors dabar ir be panelės...

GUNDA. Pačių dalykas tvirtėt ir apsisaugot!

AISTRA. O čia vėl — vokiečiai!

KITOS. Kur? Visai gana! Kur dabar? Į sodą? Bėkime į
sodą! (*Bėga visos kairėn*)

GAJA. Nė žegnoties nebėr kada! (*Eina paskui kitas*)

X R e g i n y s

Majoras, hauptmanas Unšlitas

MAJORAS (*iš dešinės ateidamas*). Ja, nun begreife ich, warum
Sie morgens immer im Gehöft zu sehen sind!

Dabar, berods, suprantu, kodėl jūs rytmečiais vis
matyti dvare!

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Ich bin Menschenkenner! Der erste Blick schon sagte mir, daß es nicht so ist, wie es scheint, weder in punkto sexti, noch in Deutschfreundlichkeit.

Pažįstu žmones! Pirmasis žvilgsnis jau pasakė man, kad nėra taip, kaip atrodo, nei in punkto sexti, nei draugiškume vokiečiams.

MAJORAS. Sollten Sie sich doch nicht täuschen?

Ar jūs tik neklystate?

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Kommen Sie nur! Sie werden selber sehen!

Tik eikšekite! Jūs patys pamatysite!

MAJORAS. Ich bin fest überzeugt von der natürlichen Unschuld aller dieser Jungfrauen hier.

Esu tvirtai įsitikinęs, kad visos šios merginos natūralioje nekaltybėje gyvena.

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Aber das ist eine ganz verhängnisvolle Illusion! Die ganze Mädchenschaft hier wartet geradezu leidenschaftlich auf den Mann. Sie dürstet nach Hingabe. Hier herrscht noch die reine Natur. Der reife weibliche Leib braucht den männlichen, und der männliche den weiblichen. Sie, Herr Major, richten mit Ihrer Disziplin nur unnötige Barrieren auf. Unsere Mannschaft würde Nachkommen hinterlassen. Ein neuer Zweig des deutschen Volkes würde aus diesem Stamme erwachsen.

Bet tai yra visai žalinga dingstis! Visas mergynas šičia stačiai užsidegęs laukia vyro. Jis trokšta pasiduoti. Šičia vyrauja dar grynoji prigimtis. Pribrendęs motriškasis kūnas reikalauja vyriškojo ir vyriškasis motriškojo. Jūs, her Major, su savo drausme be reikalo tvoras tverdinat. Mūsų vyrai paliktų savo kraujo įpėdinių. Nauja vokiečių tautos šaka išaugtų iš šio kelmo.

MAJORAS. Sie finden mit einem Male so viele Worte, Herr Hauptmann! Disziplinlosigkeit hat nie einen Wert. Verseuchen würden wir dies Volk. Bisher sind Geschlechtskrankheiten hier eine seltene Erscheinung. Sie würden sich nun ausbreiten.

Jūs iš karto toks kalbus, her hauptman! Nedrausmingumas visumet yra be vertybės. Užkrėstume

šiuos žmones. Ligšiol slaptosios ligos šičia tėra retas dalykas. Jos dabar praplistų.

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Und bedeutet unsere Medizin nichts? Doch ich gebe nichts auf Möglichkeiten. Mir gelten Tatsachen. Sie sollen sie sehen! Da! Schauen Sie nur!

Ar mūsų medicina nieko nereiškia? Bet galimybės man be svarbos. Man vertės turi tik vykimai. Jūs juos matysite! Štai! Pažvelkite!

MAJORAS. Nun? Der Leutnant dort?
Na? Leitenantas ten?

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Eben der! Es ist ihr Liebster. Sie empfängt ihn heimlich. Und dann schmieden sie ihre Pläne. Er kommt stets durch die Hinterpforte.

Kaip tik tas! Jis yra jos meilužis. Ji jį priima slapta. Ir tada juodu dirba savo planus. Jis vis ateina pro užpakalines duris.

MAJORAS. Das haben Sie beobachtet? Deswegen sind Sie morgens hier?

Tą jūs ištyrėte? Tam jūs rytmečiais šičia?

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Ich achte die Tatsachen! Sie, Herr Major, sind zu skrupulös! Geben wir doch dem Weibe, wonach es wirklich verlangt, wenn es auch was anderes vorgibt. Schonung ist Schwäche!

Aš gerbiu vykimus! Jūs, her Major, esate per skrupulius! Duokime moterai, ko ji iš tiesos geidauja, kad ji ir dėtųsi kito ko norinti. Tausojimas yra silpnybė!

MAJORAS. Wo deuten Sie nur hin? Wie wollen Sie mir Schwäche zuschreiben?

Ką jūs čia turite galvoje? Kaip galite man silpnybę prikišti?

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Durchaus nicht, Herr Major! Sie sind zu rücksichtsvoll! Aber ein edelmütiges Verhalten einem Naturvolk gegenüber ist nicht angebracht. Diese Mädchen wollen gezwungen

oder gar vergewaltigt werden, oder sie suchen sich einen, der es macht.

Jokiu būdu, her Major! Jūs perdaug esate atžval-
gus! Bet taurus pasielgimas su tauta be kultūros
nėra vietoje. Šios mergelės nori būti verste ver-
čiamos ar net galėte nugalimos, arba jos ieškosi
tokio, kurs tai daro.

MAJORAS. Herr Hauptmann, das ist Zynismus!
Her hauptman, tai yra cinizmas!

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Durchaus nicht! Da sehen Sie! Er
kommt! Und geht sicher durch die Hintertür zu ihr. Ziehen wir uns
zurück! Dann belauschen wir sie. Und es bestätigt sich auch mein
politischer Verdacht.

Jokiu būdu! Štai, žiūrėkite! Jis ateina. Ir eis tikrai
pro užpakalines duris pas ją. Atsitraukiva! Tada
juodu patykosiva. Ir aiškės dar mano politinė įtar-
tis.

MAJORAS. Hören Sie auf, Herr Hauptmann!
Liaukitės, her hauptman!

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Habe ich denn nicht recht?
Ar ne mano tiesa?

MAJORAS. Prüfen! Erst prüfen!
Mėginti! Pirmiausia mėginti!

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Natürlich! Dazu rate ich ja auch!
Wir werden sie in schönster Situation überraschen.

Žinoma! Aš kaip tik tai patariu! Mes užklupsiva
juodu gražiausioje situacijoje.

MAJORAS. Mann! Als Deutscher trete ich offen vor sie hin.
Žmogau! Aš, būdamas vokietis, atvirai prieš juo-
du stosiui!

Vaidykla pakeičiama

Tautvilų kambarys su šulu viduryje

XI Reginys

Magė, vėliau Gintautas

MAGĖ (*sukniubusi ties šulu kambaryje, laiko jį apkabinusi ir ilgai tyli. Tada kalba*). Gal per aukštai siekiau. Per daug norėjau! Sau laimės ir visai tautai gero! Apsaugoti karometu mūsų mergaites nuo išniekinimo! Kad iš karto mirčiau! Oi, mano išdidumas... (*Rankas iškeldama*) Amžinoji, šventoji! Imki savęspi mane! Kad nežūčiau gėdoje ir negarbėje! Ar negali baigties karas? Suės mus visus! Per silpnos mes! Nėra mums atsparos! Verčiamos nepajėgiame atsigtį! Ir būsime sunaikintos visos.

Beldžia į duris

Duok, šventoji, mums nors mirti garbėje! Nebėra man ko beveikti! Neįstengiau nieko gero joms suteikti! Vien dar teliko man gyventi dėl tėvelio namų — dėl tėvelio namų! O ar galėsiu?.. ar galėsiu?.. Dieve, ar nebėra man tavo malonės?..

GINTAUTAS (*Magėi kalbant, įėjęs pro duris gilumoje, stovi, tyli ir, Magėi nutilus, sako*). Atsiprašau! Beldžiau! Ir lyg girdėjau...

MAGĖ (*pakilusi šoka pas Gintautą ir sako*). Jūs mane gelbėsite, Arvyd! Jūs mus visas gelbėsite! Jūs vis dar suspėjote, kad man buvote reikalingiausias! Karas mus griauja. Jau kelios mergaitės suvedžiotos, išniekintos. Neįstengiau jas sustiprinti savo paveikslu! Ar dar ilgai truks karas? Jis turi baigties, Arvyd! Sakykite, kad greit baigsis...

GINTAUTAS. Jūs tvirtėsite, mergaitel! O tvirtės ir kitos! Karas dar truks gal visus metus.

MAGĖ. Dar ištikus metus? Kaip aš ištersiu? Vokiečių blogumai mus jau aptvinsta. O jų gerumai nyksta — nyksta kas dieną...

GINTAUTAS (*ramus*). Jūsų širdį skauda! Bet stenkitės visa mėginti ramiai! Kas pasidarė? Kelios mergaitės jiems teko?

MAGĖ. Kiek žinau, jau dvi. O pati aš jas įstūmiau. Laikiau savo namuose...

GINTAUTAS. Dvi! Gaila labai! Bet jūs esate visas būrys. Ir, mat, didžiausioji jūsų dalis dora, švari. O kad ir dar daugiau žūtų, tautos širdis liks vis dėlto sveika.

MAGĖ. Nors tikėt galėčiau! Taip užniko staiga! Taip iš netyčių.

GINTAUTAS. Kaip jūs pasitikite savim, taip pasitikėkite ir kitomis! Tame glūdo visa jūsų stiprybė.

MAGĖ. Jūs raminate! Ir visa tai pati žinojau. Bet tokie įvykiai visa sugriauja! Nors kiek atsigaunu, kad jus girdžiu kalbant! Jūs — mano ramstis!

GINTAUTAS. Atsiminkite galingesnę galią. Aš nedaug tereiškiu.

MAGĖ. O, man labai daug! Berods, teisybė, visagalį pamiršti nereikia. Ačiū!

GINTAUTAS. Atsiminkite jį visumet! Kad aš ir nebegalėčiau jums jį priminti.

MAGĖ. Negalėtute? Ar tai tik būsite?..

GINTAUTAS. Ką pasakysime! Karo metas!

MAGĖ. Bet rusai nebeatplūs? Nebebus deginama?

GINTAUTAS. Rodos, to nebėbus. Rusai nebegriš. Vokiečiai paėmę ir laikys šį kraštą.

MAGĖ. Ir nebūs nepriklausomos Lietuvos!

GINTAUTAS. Tai jau kaž! Jeigu vokiečiai laimėtų irgi vakaruose! Bet vis tiek! Ir tada lietuvių tauta atsigaus! Tik reiks nuoširdžiai rūpintis tikroju žmogaus tvirtėjimu, sielos vyravimu.

MAGĖ. Kaip galėsime — išniekintos, išgėdintos!

GINTAUTAS. Ne taip! Reikia vis teigiamai į visa žiūrėti ir manyti!

MAGĖ. Taip sunku dabar!

GINTAUTAS. Atsiminkite savo vertybę! Tokios yra ir lietuvių tauta. Bet man laikas eiti!

MAGĖ. Vėl taip greit? Ar gal dar — čia — kas?

GINTAUTAS. Man tenka dabar sudievu sakyti. Bet, rodos, bus lemta dar pasimatyti — po karo!

MAGĖ. Tai iš tikrųjų kelia jus į vakarus?

GINTAUTAS. Taip! Liepta man kilti į aną kovų eilę!

MAGĖ (*su didžiu skausmu*). Arvyd! Malonus Arvyd! Ir jūs — ir jūs mane — mus — visus — paliekate!

GINTAUTAS. Mūsų gyvenimas valdomas aukščiausios išminties ir galios. Pati taip dažnai sakydavote!

MAGĖ (*lyg nustebusi žiūri, tyli ir atsitiesia*). Taip! Teisybė! Tik skaudu — skaudu be galo! Ten jūs... Ar dar grįšite? O aš viena, kaip dar begyvensiu! Ne, nebenoriu! Visa man žūva, visa!

GINTAUTAS (*širdingai*). Pažinau jus, Mage! Ir jūsų numaniau nepaprastą, žmonišką garbingumą. Jūs vis gyvenote ne sau vienai, bet tarsi atsakinga už visą tautą. Todėl kokia jūs būsite, bus ir visa tauta. Jos dėl gyvenkite, tvirtėkite ir būsite palaiminta!

MAGĖ. Bet kas bus jums — ten toli, vakaruose, tame pragare?

GINTAUTAS. Aš dabar kareivis. Nemažtau daug apie tai. Imkite ir jūs gyvenimo įvykius, kaip neišvengiamus, bet stovėkite aukšt jų! Aš vis jus atsiminsiu. Nujauskite tai! Išėjęs buvau į lauką. Ir netikėtai radau keturių lapų dobilą. Geras tai ženklas. Jis jums primins mano linkėjimus. Jie nuolatai jus įsiaus kaip kvapas — o gal dar geriau sakant, kaip dievo malonė! Imkite!

MAGĖ. Koks jūs geras! Koks širdingas! Kaip mane tai ramina!

GINTAUTAS. O dabar tai sudievu! (*Duoda jai ranką*)

MAGĖ (*nulenkdama galvą*). Kokia aš silpnutė! Būsiu dabar lyg nulaužta šaka!

GINAUTAS. O aš? Tvirtinsime vienas kitą atminimais! Dovanokite man savo atvaizdą! Gal turite vieną?

MAGĖ. Mažutį.

GINAUTAS. Man kaip tik tinka! Nešiosiu ant širdies! Ir kad...

MAGĖ. Ne — nežūsitė! Nebus lemta! Išliksitė gyvas!

GINAUTAS. Bus kaip turi būti! Nenusilenksiu likimui.

MAGĖ (*tvirtėdama*). Gal ir aš įstengsiu! Bet — eisiu atnešti!
(*Eina laiptais aukštyn*)

GINAUTAS (*į ją akimis palydėjęs, vienas pasilikęs, žvalgos*). Ir nebematysiu šio būsto! Nebematysiu jos! Rodos, visai aišku! Bet ne! Aš noriu, noriu ją dar matyti — ir savo amžių gyvent...

Beldžia

XII Reginys

Majoras, Gintautas, vėliau Magė

MAJORAS (*įžengia ryžtas ir sustoja nustebęs, tada sako*). Herr — Oberleutnant...

GINAUTAS (*sveikindamas*). Herr Major!

MAJORAS. Wieder mal hier?

Vėl kartą šičia?

GINAUTAS. Bin zur Westfront befohlen!

Palieptas vykti vakarų frontan!

MAJORAS. Und gleich befördert! Gratuliere!

Ir tuojau pakylėtas! Gratuliuoju!

GINAUTAS. Danke bestens, Herr Major!

Dėkoju geriausiai, her Major!

MAJORAS. Solche kühnen jungen Offiziere sind dort noch nötiger als hier! Doch Vorsicht! Sonst kommen Sie nicht wieder!

Tokie drąsūs jauni karininkai yra ten dar reikalingesni, negu šičia! Bet atsargai! Šiaip nebegrišite!

Magė pasirodo laiptuose

GINTAUTAS. Ich werde tun, was meine Pflicht ist!

Darysiu, ką mano pareiga liepia!

MAJORAS. Man kann sie aber besonnen oder unbesonnen tun. Galima tai daryti apmaščius ir neapmaščius.

GINTAUTAS. Ich will versuchen, dem Sinn des Pflichtgebotes gerecht zu werden.

Noriu bandyti būti teisus pareigos įsakymo prasme.

MAJORAS. Sehr gut! Und so kommen Sie denn, um Abschied zu nehmen? Sonst sind Sie wohl nie hier?

Labai gerai! O tai ir ateinate atsisveikinti? Šiaip šičia niekumet, tur būt, nesate?

GINTAUTAS. Ich komme, wenns nötig zu sein scheint. Und diesmal wollte ich auch an Sie, Herr Major, eine Bitte richten!

Ateinu, kada rodos reikalingas. O šį kartą norėjau ir į jus kreipties su prašymu, her Major!

MAJORAS. Unter den gegenwärtigen Umständen könnte ich Ihnen kaum etwas versagen.

Esamomis aplinkybėmis atsisakyti daryt, ko prašomas, nė negalėčiau.

GINTAUTAS. So bitte ich denn um Ihren Schutz für dieses Haus und seine Herrin wider jede Unbill.

Taip tada prašau jūsų apsaugos šiems namams ir jų valdytojai prieš visas negandas!

MAJORAS. Das habe ich schon Fräulein Tautvilas versprochen. Und ich halte mein Wort. Allerdings gehen Kriegsnotwendigkeiten vor. Wenn etwa der Russe angreifen sollte...

Tat jau pažadėjau froilein Tautvilas. Ir aš laikau savo žodį. Berods, karo būtinybės pirmoje yra vietoje. Tarkime, kad Rusas mus pultų...

GINTAUTAS. Das erscheint völlig ausgeschlossen.

Atrodo, lyg tai visai nebgalima.

MAJORAS. Um so besser! Dann ist nichts zu befürchten. Dann bleibt das Haus.

Juo geriau! Tad nėra ko bijoti. Tuomet namai pasilikty.

MAGĖ (*prieidama*). Dann wird meine Dankbarkeit auch unbegrenzt sein, Herr Major!

Tada mano dėkingumas bus begalinis, her Major!

MAJORAS (*nudžiugęs*). Das ist mir außerordentlich lieb! Ich kam, um mit Ihnen zu sprechen und vermißte Sie!

Tai man nepaprastai malonu! Atėjau pasikalbėti su jumis, o neradau jūsų!

MAGĖ. Ich holte meinem Freunde ein kleines Andenken. Es sollte mit ihm gehen wie ein guter Wunsch! Sie gestatten, Herr Major!

Buvau atneš savo bičiuliui mažą atminklėlį. Kad būtų jam kaip geras lėmimas! Leiskite, her Major! (*Kreipdamosi į Gintautą*)

Nehmen Sie dies, Arvid! Und tragen Sie es!

Imkite, Arvyd! Nešiokite prie savęs!

GINTAUTAS. Ich werde es immer in Ehren halten.

Aš jį vis garbėje laikysiu! (*Ima vaizdelį, žiūri į jį ir įsideda į knygeles*)

MAJORAS (*labai švelnus, visiškai pakitęs, kiek patylėjęs*). Wie sonderbar! In Ihrer Gegenwart erscheint alles anders. Ihre Worte, Ihre Gedanken... haben eine eigene Wirkung. Ich will gestehen, ich kam her...

Kaip ypatinga! Jūsų akivaizdoje visa atrodo kitaip. Jūsų žodžiai, jūsų mintys... veikia savaip. Noriu prisipažinti, aš atėjau...

MAGĖ. Und vielleicht dürfte ich zuerst zu Ihnen sprechen, Herr Major! Ich muß mich beklagen...

O gal tik turėčiau pirmoji kalbėti su jumis, her Major! Turiu skųsties...

GINTAUTAS. Ich bitte um Verzeihung! Ich muß unterbrechen — mich verabschieden.

Atsiprašau! Turiu pertraukti — atsisveikint.

MAJORAS. Nun, dann alles Gute auf Ihren Weg!

Na, tai viso gero jūsų kelionei!

GINTAUTAS. Herr Major! Meinen besten Dank! Und alles Gute auch Ihnen! Gestatten Sie!

Her Major! Mano geriausiąją dėką! Ir viso gero taipjau jums! Leiskite!

MAJORAS. Nur keinen Zwang in dieser Stunde!

Tik nesivaržykite šią valandą!

GINTAUTAS (*į Magę*). Ich wünsche von Herzen — nur — ein Wiedersehen!

Linkiu iš širdies — vien tiktai — pasimatymo! Būkite atsargi! Būkite drąsi!

MAGĖ. Auch Sie haben Ihr Schicksal in Ihrer Hand! Geben Sie recht acht!

Ir jūs taipojau turite savo likimą savo rankose! Apsisaugokite!

GINTAUTAS. Ich werde des eingedenk sein!

Atsiminsiu! Dievas teapsaugoja mudu! (*Duoda ranką, laiko*)

MAGĖ. Sudievu! (*Žiūri į jį ir, paleidusi ranką, su skausmu kreipiasi į šalį*)

MAJORAS (*jis skausmo paliestas*). Ich begleite Sie noch etwas, Herr Oberleutnant.

Aš jus dar kiek palydėsiu, her oberleutenant! (*į Magę*)

Sie sagen mir dann später, was Sie zu sagen wünschen!

Jūs man tai vėliau pasakysite ką pasakyt norėjote!

A b u išeina

XIII Reginys

MAGĖ (*sugriūva ant kėdės prie stalo ir skaudžiai alsuoja. Tad pakyla, eina greit lig durų, atidaro jas ir moja ranka*).
Būk apsaugotas! Darkart žvelgi! Ir mano laimini namus! Ir
vėl žvelgi! O mano viltis — mano... Ir nebmatyti! (*Stovi prie
durų sulinkusi, Tada jas uždaro ir ateina pas šulą, atsiremia
į jį ir taria*) Dabar viena — vienu viena! Kad nors jausčiau-
si — saugojama — didžiosios išminties ir galios! Taip sakė
jis! O man tamsu — lyg jau mirties apglobta. Beliko man na-
mai — tėvų namai! Jų šulą dar laikau! Ben jis negriūtų —
jis negriūtų... (*Ilgai tyli sukniubusi*)

Beldžia. Magė atsitiesia

XIV Reginys

Majoras, Magė

MAJORAS (*ižengia*). Verzeihung, wenn ich vielleicht rücksichts-
los erscheine! Aber ich möchte gern alles beseitigen, was Ihnen
Grund zum Klagen gibt.

Atleiskit, jeigu gal aš atrodau esąs neatžvalgus!
Bet aš norėčiau mielai visa pašalinti, kas jums
priežasties duoda skųsties.

MAGĖ (*rami*). O bittel! Vielleicht ist es besser so!
Prašau! Gal yra taip ir geriau!

MAJORAS. Wen betrifft es denn? Doch nicht etwa Hauptmann
Unschlitt?

Kas čia liečiamas? Tik ne hauptmanas Unšlitas?

MAGĖ. Gerade ihn.
Kaip tik jis.

MAJORAS. Dann lasse ich ihn wohl gleich bitten!
Tada jį bene tuojau pašauksiu!

MAGĖ. Nein! Nein! Ich mag ihn nicht sehen. Er hat all das Ung-
lück gebracht.

Ne, ne! Nenoriu jo matyti! Jis yra visą nelaimę
atnešęs.

MAJORAS. Was ist denn geschehen?

Kas čia tokio buvo?

MAGĖ. Er hat sich schon ein Mädchen gefügig gemacht und Unteroffizier Krink ein anderes. Und das Schlimmste dabei ist, daß ich selber nicht ganz ohne Schuld bin.

Jis jau suviliojo vieną mergaitę, o puskarininkis Krinkis kitą. O blogiausias dalykas tas, kad aš pati ne visai be nusikaltimo.

MAJORAS. So hätte also Hauptmann Unschlitt nicht ohne Grund verdächtigt?

Tada hauptmanas Unšlitas nebūtų be pagrindo įtaraęs?

MAGĖ (*energingai*). Er wagte auch das? Was konnte er denn sagen?

Jis drįso ir tai daryt? Ką jis galėjo pasakyti?

MAJORAS. In Ihrer Gegenwart erscheint es mir wirklich sinnlos, was er behauptet. Aber rein menschlich genommen, ist es ganz natürlich. Sie, Fräulein Mage, wie auch alle die Mädchen hier warten auf den Mann. Das ist doch wahr?

Jūsų akivaizdoj iš tikrųjų visa atrodo be prasmės, ką jis teigia. Vienok tarus žmoniškai, yra tat ir visai paprasta. Jūs, froilein Mage, kaip ir visos šios mergaitės, čia laukiate vyro. Juk tai tiesa?

MAGĖ (*įkenkta*). Was ist da wahr? Gewiß warten wir. Aber Sie denken etwas, was dies unwahr macht. Wir wollen das Lebensgeheimnis, wonach die Seele sich sehnt. Sie aber denken an eine bloße, flüchtige, nichtige Lust!

Kas čia tiesa? Berods, laukiame. Bet jūs čia susigalvojate, kas iš to padaro netiesą. Mes norim gyvenimo slėpinio, kurio siela ilgstasi. O jūs manote apie tuščią, gaištamą, niekingą podžiūgį.

MAJORAS (*įžeistas*). Aber bitte! Sie reden sich in eine Erregung hinein...

Bet prašau! Jūs kalbėdami įsiširdinat...

MAGĖ (*vos liovusi kalbėti*). Ich muß es endlich sagen! Ich ertrage diese Geringschätzung nicht!

Pagaliau pasisakysiu! Nesikenčiu taip menkinama!

MAJORAS (*ramesnis*). Sie meinen doch nicht, uns überlegen zu sein?

Jūs tik nemanote esanti kilnesnė už mus?

MAGĖ. Hierin sind wir es aber wirklich! Wir leben inniger. Uns ist Keuschheit nicht nur Unberührtheit. Gar nichts bedeutet diese! Keuschheit ist uns der innere Gemüts- und Seelenadel...

Tame dalyke mes tokios iš tikrųjų! Mes gyvename nuoširdžiau. Skaistumas mums nėra vien nepaliestumas. Nieko tai nereiškia! Skaistumas mums yra vidaus, būtent širdies ir sielos taurumas...

MAJORAS (*jai neleidamas tolyn kalbėti*). Das klingt aber höchst sonderbar, wenn nicht zweideutig! Sie negieren also alle erotischen Bedürfnisse?

Bet tatai skamba labai ypatingai, jeigu ne dvejetainai! Jūs taip tai neigiate visas erotiškąs reikmes?

MAGĖ. Keineswegs! Aber sie sind uns ganz was Inniges, Geheimnisvolles. Wir wollen sie nur erfahren aus einer Weihe heraus, aus einer Hingabe an jemand, dessen innere Würde empfunden wird, der uns sein ganzes Wesen entgegenbringt. Nur so könnten wir das Geschlechtsgeheimnis erleben und neues Menschenleben erhoffen.

Jokiu būdu! Bet jos yra mums visai nuoširdus, slėpingas dalykas. Mes norime jas patirti tik pasišventusios, pasiskirdamos tam, kurio vidaus garbingumas jaučiamas, kurs mums visą savo esmę teikia. Tik taip tegalėtume patirti gimties slėpinį ir vilties naujo žmogaus gyvybę.

MAJORAS. Sie berauschen sich! Das wirkliche Leben ist anders. Jūs svaiginatėsi! Tikrasis gyvenimas yra kitoks.

MAGĖ. Bei gehaltlosen Menschen mag alles äußerlich und flach sein, auch das Unergründliche.

Beverčiams žmonėms gal yra viskas paviršutiniška ir negilu ir tą, kas maštoma, neišmaštoma.

MAJORAS. Sind das nun auch wirklich Ihre Gedanken? Da sprechen doch bestimmte Hoffnungen mit! Sie sind unfrei in Ihrem Urteil!

Ar iš tikrųjų tos yra dabar jūsų mintys? Juk čia reiškiasi tikros viltys. Jūs nesate laisva savo spėjime!

MAGĖ. Ach, was ist Freiheit? Freiheit des Menschen! Mögen davon Philosophen reden oder Lebemänner! Für mich ist Freiheit die Möglichkeit, mich meinem Wesen, dem wahren Menschenwesen gemäß zu geben. Und so will ich...

O kas yra laisvė? Žmogaus laisvė! Tegul apie tai kalba filosofai arba palaidėliai. Man laisvė yra galėjimas esmei reikštis, tikrajai žmogaus esmei. O taip aš noriu...

MAJORAS (*iš viršaus*). Wo steckt aber nur dieses Wesen? Bet kur toji esmė glūdo?

MAGĖ (*kiek blaivėdama*). Nun — wenn ich mich selbst finde hinter allen Trieben des Leibes, den Regungen des Gemüts, den Zwecksetzungen der Verstandestätigkeit...

O — kad aš pati nusimanau stovinti aukšt kūno trokščių, visų ūpų sukilimų, aukšt ir protavimo, tikslams nustatyti...

MAJORAS (*išdidęs, kietai*). Vom Menschen bleibt dann aber nichts mehr übrig! Nein, da lasse ich mich nicht mehr mitreißen! Solche Ueberschwenglichkeiten weise ich zurück! Ich will ein Mann sein meines Volkes!

Bet žmogaus tad jau ir nieko neblieka! Ne, čia nebsileidžiu paplėšiamas! Tokias svaigybes atmetu! Noriu savo tautos būti žmogus!

MAGĖ (*stabtelėdama*). Was habe ich gesagt? Wars unrichtig? Sie werden mich doch — werden uns alle schützen vor diesem Hauptmann?..

Ką pasakiau? Ar nebuvo tiesa? Jūs mane — jūs tik apsaugosite mus visus nuo šito hauptmano?..

MAJORAS (*visai tvirtai*). Ich werde es. Sie haben Ihr ganzes aufgewühltes Inneres kund gegeben. Ich will meinerseits nicht zurückhalten. Ich werde Sie schützen — als die Meinige...

Apsaugosiu! Jūs man apreiškėt visą įširdintą vidų. Tai ir aš nieko neslėpsiu. Aš jus saugosiu, bet — kaip savąją...

MAGĖ (*nusigandusi*). Herr Major!

MAJORAS. Sie müssen es werden! Ich kenne nun kein Hindernis...

Jūs turite toji tapti! Aš dabar nepažįstu jokių kliūčių...

MAGĖ. Sie wollten doch...

Jūs tik norėjote...

MAJORAS. Ich will reale Lebenszwecke! All die Zeit hindurch habe ich die Eifersucht empfunden wie eine verzehrende Flamme. Sie ist etwas Furchtbares! Aber jetzt bin ich frei! Und Sie sollens auch werden. Frei von all den Ueberschwenglichkeiten. Hauptmann Unschlitt hat recht. Sie müssen genommen werden...

Aš noriu realių gyvenimo tikslų! Visą šį laiką jaučiau pavydumą esant naikinamą liepsną. Jis yra baisus dalykas! Bet dabar esu laisvas! O jūs tokia ir tapsite. Laisva būsite nuo visų svaigybių. Hauptmanas Unšlitas sakė tiesą. Jūs turite būt imamos...

MAGĖ. Herr Major, Sie wollen doch nicht?..

Her Major, jūs tik nenorite?..

MAJORAS. Fürchten Sie nichts! Ich werde niemand vergewaltigen. Aber Sie haben offenbar — noch nicht geliebt, wie Menschen lieben. Sie haben die eigenen Triebe unterdrückt, alle Neigungen verdrängt. Und wollen das auch bei Ihren Schwestern. Sie sollen alles gewinnen. Ich werde all dies wiedererwecken. Sie sollen mit freudiger Zustimmung die Meine...

Nebijokite! Aš prievarta nesinaudosiu. Bet jūs, matyt, dar nesate mylėjusi, kaip žmonės myli. Jūs esate slopinusi savo pačios trokštis, visus linkimus trempusi. Jūs norite lenkti į tą pačią pusę ir savo seseris. Jūs visa tai laimėsite. Aš visa vėl prikelsiu. Jūs, džiaugsmingai pritardama, manoji...

MAGĖ. Nie! Nie! Herr Major!

Ne! Niekumet! Her Major!

MAJORAS. Aber Sie warten ja! Ich sehe es! Sie warten auf die Kraft, auf den großen festen Willen...

Bet juk jūs laukiate! Aš tai matau! Jūs laukiate
tos jėgos, tos didžiosios tvirtosios valios...

Beldžia. Majoras kreipiasi į duris

MAGĖ (*tvirta, rami*). Den festen Willen — habe ich!

Tvirtosios valios — aš pati esu!

X V R e g i n y s

Ordonansas lauke, Majoras, Magė

MAJORAS (*atveria duris ir stoja į angą*). Regimentsbefehl? Geben Sie her!

Įsakymas iš regimento? Duokit šen! (*Jis ima raštą ir kreipiasi į Magę žodžiais*)

Entschuldigen Sie, bitte!

Atsiprašau! (*Jis skaito, pasirašo ir sako*)

Tragen Sie es an die Hauptleute des Bataillons!

Neškite tai pas visus bataliono hauptmanus!

Ordonansas sveikina ir eina. Majoras uždaro duris ir eina sujudęs šen ir ten

X V I R e g i n y s

Majoras, Magė

MAJORAS (*po ilgesnio tylėjimo*). Eine ganz neue Situation! Wir rücken morgen früh vor. Nun gilt es zu entscheiden.

Visai nauja būtis! Ryto ryt mes vykstame tolyn.
Dabar tenka nuspręsti.

MAGĖ (*visai tvirta, rami*). Die Russen greifen aber doch nicht an?

Bet rusai tik nepuola?

MAJORAS. Scheint nicht! Ich bin darüber ohne Sorge!

Rodos, ne! Esu dėl to be rūpesnio!

MAGĖ. Und was soll nun doch entschieden werden?

O kas tai dabar turės būt nuspręsta?

MAJORAS. Fräulein Mage! Es gab viele Frauen in meinem Leben. Aber keine hat so bestimmend auf mich gewirkt wie Sie...

Froilein Mage! Pažinau daug moterų savo gyvenime. Bet nė viena nėra mane taip paveikusi, kaip jūs...

MAGĖ (*rami*). Aber das habe ich nie beabsichtigt!
Bet aš to niekad nesu ketinusi!

MAJORAS. Und doch war es so!
Tačiau buvo taip!

MAGĖ. Da liegt aber ein Irrtum vor. Wenn etwas bestimmend war, so war es wohl der Genius dieses Hauses, den Sie vielleicht merkten...

Bet čia apsirikimas. Kad kas veikė, tad buvo tai gal šių namų dvasia, kurią, tur būt, numanėte...

MAJORAS. Das ist es eben! Das muß ich überwinden. Mein Deutschtum, das starke, siegende Deutschtum muß mich leiten, dieses ganz allein. Und so werde ich nun vor Ihnen stehen. Ich halte Sie nicht für eine Deutschfeindin. Aber Sie müssen sich von diesem Boden lösen und von dem Geist dieses Hauses. Das will ich nun. Und dem werden Sie sich fügen.

Kaip tik taip! O ją turiu pergalėti. Mano vokiškumas, stiprusis, nugalintysis vokiškumas, turi man vadovauti, jisai visai vienas. O taip dabar stovėsiu jūsų akivaizdoje. Nelaikau jūsų vokiečių priešų. Bet jūs turite atsipalaiduoti nuo šio krašto ir nuo šių namų dvasios. To aš dabar noriu. Ir jūs turėsite paklusti.

MAGĖ (*tvirta*). Das also ist Ihr Wille?
Tokia tai jūsų valia?

MAJORAS. Nun, da ich weg muß, müssen Sie nach Deutschland! Sie mögen meinewegen Ihre Studien fortsetzen. Für Mittel werde ich sorgen.

Dabar, kad man reikia vykti, jūs turite eiti Vokion. Manęs dėl galite toliau studijuoti. Lėšas tam aš suteiksiu.

MAGĖ. Aber ich muß doch hier bleiben! Ich muß mein Vaterhaus mit meinem Leben schützen. Und ich werde es! Das habe ich meinem Vater heilig versprochen.

Bet aš juk turiu šičia pasilikti! Aš turiu savo tėvų namus apsaugoti savo gyvybe. O tai ir darysiu! Tai aš savo tėvui šventai pažadėjau.

MAJORAS. Ihr Vaterhaus schütze ich. Ich habe das Wort eines deutschen Edelmannes gegeben. Das werde ich auch halten.

Jūsų namus aš apsaugosiu. Esu davęs vokiečio taurą žodį. O tąjį aš ir laikysiu.

MAGĖ (*sujautrinta*). Und was ist nun eigentlich das Letzte, um was es Ihnen geht?

O kas dabar yra paskutinis jūsų siekimas?

MAJORAS. Was soll ich noch dazu sagen?

Ką į tai dar turėčiau atsiliepti?

MAGĖ (*karštai*). So wollen Sie es nicht offen nennen? Dann werde ich es für Sie tun. Sie denken, wie die Kriegsleute alle in der Gegenwart. Frauen sollen durch Lustgewähren oder die Hoffnung darauf den Männern den Tod erleichtern. Aber dazu gebe ich mich nicht her! Genug des Männermordes! Genug der Erniedrigungen der Frau! Ich will den Aufstieg! Ich will auch im Geschlechtsleben den ewigen Schöpfergedanken von der Lebenssteigerung verwirklichen!

Tai jūs nenorite atvirai jį pasakyti? Tada aš tai padarysiu už jus. Jūs samprotaujate kaip visi karo žmonės šiais laikais. Moteros turinčios podžiūgiais, arba tam viltį sukeldamos, vyrams mirtį lengvinti. Bet tam aš nesiduodu! Gana to vyrų žudymo! Gana moteros pažeminimo! Aš noriu kilimo! Aš noriu ir gimties gyvenime vykdyti amžinąją kūrybos mintį, kad gyvybė turi būt aukštinama!

MAJORAS (*kurs į ją žvelgė, jai kalbant*). Sie sind wahrhaftig schön in Ihrer Gegnerschaft! Aber Sie werden mir so nur um so lieber. Doch werde ich mich nicht mehr verlieren. Ich werde Herr bleiben! Fürchten Sie nichts! Ihre freie Hingabe soll mir werden. Sie

haben Bedenkzeit bis morgen! Sie sind ja jetzt nicht mehr gebunden. Den Mann Ihrer Zuneigung werden Sie bald vergessen...

Jūs esate iš tiesų graži savo priešingumu! Bet taip jūs man dar kuo mielesnė. Tik aš nebesumenkėsiu. Aš pasiliksiu valdovu! Nesibijokite! Man laisvas jūsų pasidavimas turi tekti. Laiko apsimąstyti jums duodu lig rytojaus! Jūs dabar nebesate laikoma. Savo palinkimo vyrą jūs greit pamiršite...

MAGĖ (*su didžiu skausmu*). Dann — haben Sie — also — ihn...
Taip tad jūs — esate — jį...

MAJORAS (*tvirtai*). Nein!
Ne!

MAGĖ. Nein? Noch möchte ich an Ihr Wort glauben! Aber es war, als würden Abgründe vom Blitze erhellt.

Ne? Dar norėčiau jūsų žodžiu tikėti! Bet buvo, lyg žaibas nušviestų armenis.

MAJORAS. Und nochmals: Nein, mein Fräulein Mage! Ein Zufall wars! Nicht mehr!

Ir darkart: Ne, mano froilein Mage! Nuotykis tai buvo! Nieko daugiau!

MAGĖ. Und der Ihnen sehr gelegen kam?
O kurs kaip tik jums pasitaikė!

MAJORAS. Er half mir!
Jis man padėjo!

MAGĖ. Und den Sie begrüßten?
Ir kurs jums labai tiko?

MAJORAS. Hören Sie auf! Ich lasse mich nicht bis in die Tiefen durchleuchten! Sie achteten mich und werden mich achten! Es liegt kein Makel auf mir. Und so werden Sie die Meinige werden in allen Ehren. Ich werde es erreichen. Und Sie werden freudig zustimmen.

Liaukitės! Aš nebsileidžiu vidaus gėlmėse nušviesti! Jūs mane gerbėte ir gerbsite! Man nieko negalima prikišti. Ir taip jūs tapsite manoji su pilna garbe. Aš tai pasieksiu. Ir jūs džiaugdamosi pritarsite.

MAGĖ. Nie! Nie! Nie!

Niekumet! Niekumet!

MAJORAS. A, du schöne Litauerin! Ich habe den Willen zur Macht wie mein ganzes deutsches Volk. Und des Deutschtums Macht wirst du lieben lernen, wie du sie jetzt schon ehrst, und wirst mir aus freiem Entschlusse folgen!

A, tu gražioji lietuvaite! Aš turiu valią galybėn, kaip visa mano vokiečių tauta. O vokiškumo galią tu išmoksi mylėti, kaip ją jau dabar gerbi, ir mane seksi laisvai pasiryžusi! (*Jis greit išėina laukan*)

XVII Reginys

Magė, vėliau Gaja, Gunda, Aistra ir kitos kaimo mergaitės

MAGĖ (*stovi tiesi ir tvirta*). O kad likimas griūtų ant manęs, aš ne menkesnė už jį! Pati jį pasirinksiu! Arvyd! aš — laimėsiu karą! (*Tyli*)

GAJA (*gilumoje duris atidarydama*). Atsiprašau, panele! Leiski įeiti! Norime žinoti, ar mus dar myli!

MAGĖ (*lūkėjusi, švelniai*). Kaip irgi galit abejoti!

Visos įeina ir stojasi aplink Magę

AISTRA (*tu tarpu braujasi pro kitas, atsiklaupdama prieš Magę, jos kojas apglobdama*). Dovanok, panele! Dovanoki! Aš nusidėjau. Neatstumki manęs! Ką sakiau, nebuvo mano žodžiai! Ir jais netikiu! Tu gelbėsi mane! Panelė viena tai tegali!

MAGĖ. Vargšele — miela! Aš pati rasi ne be nusikaltimo. Per daug, tur būt, norėjau. Per godžiai linkėjau dėl visų...

GUNDA. Ne! Ne! Ir mes norime dėl visų, dėl visos tautos žengti tavo takais! Gyvenki su mumis ir ginki mus, ir vadovauki mums!

GAJA. Mes visos viensirdžiai ir nuosirdžiai klausysime tavęs!

MAGĒ. Kaip miela tai išgirsti!

MERGAITĖS. Visos! Klausysime! Nuoširdžiai! Visumet! Visumet!

MAGĒ. To nepamirškite, kad manęs ir nebebūtų!

MERGAITĖS. Panelė bus visumet! Visumet su mumis! Ir visumet atsiminsime! Ir seksime! Visos! visos!

MAGĒ (*rimtai, pamažu*). Norėčiau! Bet kad man tektų mir-
ti, žinokit, kad miriau, jeib jums tvirtybės būtų savo skaistu-
mui ginti — lig mirties!

Uždanga

V Veiksmas

Vaidykla: *Vieškelis ir aikštė abipus jo. Gilumoje aukščiau pro medžius matyti gražus Tautvilų namas su prieangio šulais*

Laikas: *Diena po IV veiksmo. Rytmetys. Dangus apsiniaukęs.*

Asmenys.

Kaimo žmonės: GUNDRIUS, PLIOPA ir kiti VYRAI ir MOTEROS, VARGŠAI, viena KAIMO MOTERA

Kaimo mergaitės: VEIDĖ, AISTRA, GAJA, GUNDA, BARBĖ, MAGĖ

Vokiečių karininkai: MAJORAS, HAUPTMANAS VON TOITBURGAS, II ir III HAUPTMANAS, HAUPTMANAS UNŠLITAS, LEITENANTAI

Vokiečių kareiviai: buršai KATIJUS, GERKĖ ir kiti KOTRĖ, JURAS

I Reginys

Kaimo žmonės: vyrai ir moteros, Gundrius, Pliopa, Veidė, Vargšai

Dunda gramzdžiai toli

Žmonės ateina vienas kitas, viena kita, sustoja, žiūri dešinėn, kairėn

VIENAS. Jau renkasi! Ar matot?

KITAS. Stojasi jau į eiles!

VIENA MOTERA. Iš visų trobų išlenda.

PLIOPA. Trauks į mūsų. Tik klausykites, kaip dunda! Kaži kur? Ištirsiu. (*Atsigula ant žemės ir prideda ausį prie jos*)

Visi tyli ir klausos. Vienas antras taipojau atsigula ir klausos

PLIOPA (*kiek atsitiesdamas*). Visai aiškiai! Nėra toli. Gal šiaopus Daugpilies. (*Vėl atsigula ir klausos*)

GUNDRIUS. Kur tu manai! Visiškai kitur! Iš ten pareina garsas. O iš labai toli. Gal ties Gardinu šaudosi.

TREČIASIS. Ir negali būt šičia mūšių!

PLIOPA (*vėl atsitiesdamas*). Tik palaukime! Dar švilpaus šoviniai aplink mūsų ausis! Dar visa ko patirsime! Vokiečiai gudriai manevruoja.

GUNDRIUS. Bet šičia vis tiek nebebus mūšių.

PLIOPA. O ko subruzdavo vokiečiai?

GUNDRIUS. Tur būt, jiems laikas stoti į eilę.

TREČIASIS. Ar nesako, kad rusai jau toli už Vilniaus nubėgę?

GUNDRIUS. Tai kažgi kaip čia iš tikrųjų?

PLIOPA. O aš matau vokiečių gudrybes. Susitikę su rusais, bėgs atgal, rusai vys, ir tad juos sugaus kaip į maišą, ir bus galas karui.

GUNDRIUS. Kad kariavimas nėra tik toks žaidimas!

PLIOPA. Ir nėra man tai žaidimas! Bet vis dėlto taip gali padaryti ir vėl žengti pirmyn. Todėl sakau, kad ir mums visa ko dar gali tekti.

TREČIASIS. Kas jau čia teks? Vokiečiai, paėmę kraštą, ir apgins. O mums ir nebloga.

PLIOPA. Ir aš vis sakiau, juk išprusę žmonės.

TREČIASIS. Bet ne visur buvę lygu. Sako, vienur kitur plėšę, ko tiktai norėję, išvedę iš kūtės net paskutinę karvę ir žmones dargi kankinę.

PLIOPA. Daug pramanyta! Sakė ir patys vokiečiai. Kiek neprirašė jau rusai savo laikraščiuose! Ir buvo bangu skaityt. O ką paskui matėme? Ar jie ne žmonės, kaip ir mes? (*Vėl de-
da ausį ant žemės*)

GUNDRIUS. Viskas pareina nuo vyresniųjų. Majoras — tikrai išmintingas žmogus. O dar tas auptmonas, kurs vis toks tylus! Geresnio nerasi!

VIENA MOTERA. O mūsų panelė? Ar nieko nereišké? Suvaldė, tur būt, ir Majorą. Mokslus išėjusi — o graži, kad nepasakysi! Todėl josios ir visur buvo valia.

GUNDRIUS. Be abejonės, ji daug reiškė! Be jos visa būtų buvę kitaip. Kare ir šviesūs žmonės ne visa daro, kaip reikia!

TREČIASIS. Taigi! Ir aš taip manau.

PLIOPA (*vėl atsitiesdamas*). Ir dunda be paliovos! Gal yra ir dar toli. Bet jau lyg artinasi! Bus kovų! Matysit! Todėl vokiečiai ir traukia. Nori pasitikt rusus. (*Vėl klausos*)

V e i d ė b ě g a p e r v a i d y k l ą i š d e š i n ě s į T a u t v i l ū n a m u s

VARGŠAI (*toli kairėje užtraukia savo raudą*)

Slegia, triuškin karo letena.

Skaudžiai skundžiasi šalis visa.

Ir nebegirdėt

TA PATI MOTERA (*vargšams raudant*). Tai ir tie dar baugina! Oi, karas! karas!

GUNDRIUS. Bet nėra ko baiminties! Girdite, šaudosi labai toli!

PLIOPA (*atsitiesia*). Tiktai klausykisi, kaip aš, ir išgirsi! Bet kad ir eitų arti mūsų kova, ilgai nepatvertų. Vokiečiai nuvys! Sakiau...

TA PATI MOTERA. Tai, mat, jau ir sustojęs vienas vokiečių būrys!

Visi žiūri kairėn

TREČIASIS. Tai kažį, ar nebebus tada mūsų kaime vokiečių?

PLIOPA. O kam? Būsime, kaip buvę! Ir nieko blogo!

MOTERŲ KITA. Tik tu palauk! Gali būti dar visaip!

GUNDRIUS. Pastatys valdžią ir kaime, ir dvare patys vokiečiai! Savo žmogų mums uždės.

TREČIASIS. O tai lups! Pamatysit.

GUNDRIUS. Nebus to! Tai matysit!

MOTERŲ PIRMOJI. Bet žiūrėkite, kokie tų vokiečių vyrai! Kur čia kas gražaus augumo! Rusų jau buvo visai kitojie! O kur dar mūsų! Kaip kokie berželiai!

MOTERŲ TREČIOJI. Bet vokiečių geresni yra apdarai! Ir ginklai tarsi visi nauji!

MOTERŲ KETVIRTOJI. O visi vyrai gerai išmankštinti! Visi! Mat, kaip sustoja! Ir kumpiausias dar išsitiesia!

MOTERŲ TREČIOJI. Ir mokėjo gana dorai pasielgti.

MOTERŲ PIRMOJI. Bet, sako, suvilioję kelias mergeles.

MOTERŲ KETVIRTOJI. Bus pačios lindusios! Tai ir pakliuvo.

MOTERŲ ANTROJI. O, sako, pačios dailiosios.

MOTERŲ PIRMOJI. Negražu visam kaimui!

PLIOPA (*pašokdamas nuo žemės*). Ne! Iš tikrųjų sudundėjo visai arti! Jau neįauku! Eisim į namus!

MOTERŲ TREČIOJI. O, mat, iš Tautvilų namų...

GUNDRIUS. Panelė?..

PLIOPA. Gal nė nežino, kad vokiečiai jau kraustos...

II Reginys

Magė, Veidė, Aistra ir kaimo žmonės

AISTRA (*išeidama pro Magę*). Bėgsiu greičiau, kad priuoštų...

MAGĖ (*labai susirūpinusi*). Nueisime!

VEIDĖ. Gana greit jau aš atbėgau! O ligonis ne tokia silpna.

AISTRA. Taip mielai norėčiau, kad panelė vėl būtų maloni!

MAGĖ. Gera, kad nori! Tad ir būsiu! Bet tu tvirtėsi! Ir saugosies! Visoms šiandien gresia pražūtis!

AISTRA. Stengsiuos būt atsargi, kiek įmanydama! O prašau labai, panele, paraginti, pabarti! (*Pabėga*)

MAGĖ (*eidama*). Tai tokia ji! O šiandien viskas bus nulenta!

VEIDĖ. Greit nebebus vokiečių.

MAGĖ (*skaudžiai*). Bet — kol — jų — nebebus...

VEIDĖ. Ten būrys jau sustojęs to tylaus auptmono!

MAGĖ. Tai dar žmogus! Visų kilniausias!

PLIOPA (*prieidamas*). Panelė dabar bus galutinai laimėjusi! Amžinai būsim dėkingi!

MAGĖ. Negirkite per anksti! Vargšai buvome ir besame!

GUNDRIUS. Nemažinkite, panele, savo nuopelnų! Visi mes stiprėjome, panelei pirmaujant. Ypačiai mūsų jaunimas, mūsų mergelės.

TREČIASIS. Tikrai taip! Gyvename tarsi dvasia pakilę!

MAGĖ. Skaudu, kad neišliko visos, kaip tikėjau! Matyt, mano žodžiai ir mano paveikslas tiek nereiškia! Bet eisime savo pareigas! Ligonis laukia! (*Eina su Veide*)

GUNDRIUS. Kas dieną panelės paveikslas reikš daugiau!

MOTERŲ PIRMOJI. Ir kas dieną daugiau atnešime pagarbos!

KITI ir KITOS (*savitarpe, Magei nuėjus*). Tokia ji kukli! Tokia gera! Tarsi angelas! Nėra kitos tokios mums! Tegul apsaugoja ją dievas! Tikrai ji mums jojo siūsta! Josios laikysimės! O raginsime visas mergeles!

PLIOPA. Cit! Vokiečiai! Šalinkimės!

Visi traukiasi

III Reginys

Majoras, hauptmanas fon Toitburgas, II ir III hauptmanas,
hauptmanas Unšlitas, toli kaimo žmonės

MAJORAS (*išėjęs klausydamas*). Das scheint aber doch sehr weit zu sein!

Juk rodosi, kad šaudomasi labai toli!

II HAUPTMANAS. Es ist aber nicht vor auszusehen, was sich entwickeln kann.

Bet nenumanu, kas gali iš to pasidaryti!

HAUPTMANAS FON TOITBURGAS. Ich meine, wir brauchen nichts niederzubrennen!

Manau, sudeginti mums nieko nereikės!

III HAUPTMANAS. Der Meinung bin auch ich.

Tos nuomonės esu ir aš!

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Ei was! So leichtsinnig wollen wir denn doch nicht sein! Der Feind greift an. Hier hat er eine Stütze. Wir müssen handeln — zu Deutschlands Ruhm und Macht. Das ist meine Meinung. Ich darf mich wohl marschbereit machen?

Na, dabar! Tokie neatsargūs tai tik nenorime būti! Priešas puola. Šičia jis turi atramą. Mes turime darbuoties — Vokios garsui ir galybei. Tai mano nuomonė. Man, tur būt, leista ruošties maršui!
(*Traukiasi į namus*)

MAJORAS (*stovi ir žiūri į namus, sako tvirtai, bet lyg sau*). Ja, handeln müssen wir! Das Haus hat einen eigenen Geist!

Taip! Veikti turime! Tų namų yra ypatinga dvasia!

II HAUPTMANAS. Mir scheint die Sache ganz klar. Sie eine Deutschfeindin. Beziehungen zu einem preußischen Offizier. Dazu dieser plötzliche Vorstoß des Feindes. Aus diesem Hause könnten Signale gegeben werden.

Man dalykas visai aiškus. Ji yra vokiečių priešas. Susižino su prūsų karininku. Toliau dar šis staigusis priešas atsokimas. Iš šių namų galėtų būti duodami signalai.

HAUPTMANAS FON TOITBURGAS. In diesem Hause war nie etwas Deutschfeindliches!

Šiuose namuose niekumet nebuvo piktumo vokiečiams!

III HAUPTMANAS. Die Kanonade ist auch viel zu weit. Wir sollten einfach marschieren, wie befohlen.

Patrankų šovimas yra ir perdaug toli. Mes turėtume maršuoti, kaip liepta, ir tiek.

MAJORAS. So!

Taip!

II HAUPTMANAS. Besser, die zweideutigen Leute hier leiden, als daß die deutsche Sache beeinträchtigt wird! Dann tragen wir die Verantwortung!

Geriau, kad šie dvejetaini žmonės nukenčia, kaip kad vokiečių reikalas būtų skriaudžiamas! Tada mes būtume atsakingi!

HAUPTMANAS FON TOITBURGAS. Ganz Hauptmann Unschlitt! Aber hier droht wirklich keine Gefahr! Ich bin durchaus gegensätzlicher Meinung.

Visai kaip hauptmanas Unšlitas! Bet šičia iš tikrųjų nėra pavojaus! Aš visai priešingai nusistačius.

III HAUPTMANAS. Ich auch! Und darf nun wohl zu meiner Kompagnie?

Ir aš! Ir, tur būt, galėčiau eiti savo kuopon?

HAUPTMANAS FON TOITBURGAS. Auch ich?

Ir aš?

MAJORAS. Bitte!

Prašau!

Abu hauptmanu sveikina ir eina kairèn

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*pasirodo vėl namų angoje*). Deutsch müssen wir sein und danach handeln! Hier wohnt eine Deutschfeindin, hat Beziehungen zu einem deutschen Leutnant, da bleibt doch nichts weiter übrig!

Vokiečiai turime būti ir atitinkamai veikti. Čia gyvena vokiečių priešas, turi santykius su vokiečių leitenantu, tada mums nebelieka nieko kito!

MAJORAS. Sie sind also dafür, daß niedergebrannt wird?
Vadinasi, jūs pasisakote už sudeginimą?

ABU HAUPTMANU. Selbstverständlich! Unsere Pflicht!
Savaime suprantama! Mūsų pareiga!

MAJORAS (*kiek patylėjęs, sujudęs*). Nun, ich werde noch entscheiden! Vielleicht gibts doch noch einen Ausweg! Aber für alle Fälle — bereiten Sie vor! Geben Sie Befehl zum Räumen! Inzwischen werde ich die Herrin verständigen. Dann werden wir sehen...

Na, aš dar persprėsiu! Gal tik dar susiras kita išeitis! Bet dėl visa ko — priruoškite! Liepkite namus iškraustyti! Tuo tarpu namų valdytojai paaiškinsiu. Tada matysime... (*Kreiplasi į namus*)

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Sie ging eben ins Dorf.
Ji kaip tik nuėjo kaiman. (*Vėl eina į namus*)

MAJORAS. Dann finde ich sie dort!
Tada ją ten susirasiu! (*Eina dešinėn*)

I I h a u p t m a n a s e i n a į n a m u s

IV Reginys

Kaimo žmonės: Gundrius, Pliopa ir kiti, Kotrė, Juras

KAIMO ŽMONĖS (*vėl matyti dešinėje, girdėt šnekant*).
Ką čia sutarė? Ko taip karštai kalbėjo? Ką čia nuspręs?

GUNDRIUS. Žiūrėsime, kas čia bus! Eisime paskui jį!
(*Eina*)

PLIOPA. Tik nepaikaus! Negali būti! Netikiu! Bet reiksgal šalinties! (*Eina gilumon*)

KOTRĖ (*išbėgdama, žvalgos*). Žmonės! Pašaukit panebę! Greit! greit!

ŽMONĖS (*artyn atbėgdami*). Kas radosi? Ko nori? Kam ji reikalinga?

KOTRĖ. Nori namus uždegti! Liepia kraustyties!

JURAS (*išeidamas*). Eikškite, žmonės! Gelbėkit išnešti daiktus! Nieko nebepadarysime! Eikškite! (*Eina į namus*)

KOTRĖ. Tik bėkit! Pašaukit! Ji neleis! Jos klausys!

ŽMONĖS. Bet gal ir mūsų uždegs? Eikime į savo namus! Bėkime! Bėkime! (*Bėga į visas šalis*)

V Reginys

II hauptmanas, buršas Gerke, Kotrė

II HAUPTMANAS. Was schreit sie da? Will sie wohl ins Haus und räumen! Goerke, führen Sie sie und sehen Sie zu, daß sie keine Dummheiten macht!

Ko ji čia šūkauja? Ar neisite iškraustyti namus! Gerke, paveskite ją ir dabokite, kad nedarytų kvailumų!

GERKĖ (*išeina ir nutveria Kotrę*). Eikš į trobą!

II HAUPTMANAS. Vorwärts!

Priekin!

KOTRĖ (*pasipriešindama vedama*). Nors patys sudegtume! Nenešime daiktų! Ir neisime iš namų! (*Šoka į trobą*)

II HAUPTMANAS. Unerhört! Solch eine Widersetzlichkeit! Und gerade vom Weibervolk! Goerke, halten Sie sie fest! Ich gehe indes zur Kompagnie.

Negirdėta! Toks priešginumas kaip tik motriškųjų! Gerke, turėkite ją! Aš tuo tarpu žiūrėsiu savo kuopos. (*Eina dešinėn*)

VI Reginys

Keli kiti kaimo žmonės

KAIMO ŽMONĖS (*naujai renkasi, iš gilumos ateidami*). Kas nutiko? Ko nori? Kokis gandas? Ko čia šūkauja?

PLIOPA (*vėl ateidamas*). Tuoju ištirsim! Gal jiems kas suiro! Jų galvoje sugedo!

MOTERŲ VIENA. Nuolatai dunda!

MOTERŲ ANTRA. Ir gali pamišti!

MOTERŲ TREČIOJI. Kad tie vokiečiai ir iš tikrųjų...

MOTERŲ KETVIRTOJI. Kaž, ar pabūgo?

PLIOPA. Taip ilgai gražiuoju gyvenome! Negalima, kad dabar...

MOTEROS. Jų galia! Jų valia! Nepakeisi! Veltui juos prašysi! Vokiečiai ne geros širdies! Nors panelė...

VIENAS SENIS. Tai kur ji dingo?

PLIOPA. O gal tik nedegins! Tiktai baugina! Pažiūrėsimė! O kad ir aš vienas. Aš nebijosiu! Nors dreba žemė. Dunda! O kad, vokiečiams žengiant, ir garsiau dundėtų, aš vis tiek nesibijočiau.

VII Reginys

Hauptmanas Unšlitas, buršas Katijus, kaimo žmonės

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*su mažu nešuliu rankoje išeina į priėangį ir sušunka*). Donnerwetter! Wo bleiben die mit der Karre?

Donerveter! Kur tie su savo vežimpalaikiu?

Pliopa, hauptmanui pirmą žodį ištariant, sudrimba vietoje.

Kiti kaimiečiai greitai traukiasi gilumon

KATIJUS (*atnešęs kelis nešulius ir kelis daiktus, pastato juos kairėje, kelis žingsnius nuo namų, atveria vieną nešulį ir dar įdeda daiktą, sakydamas*). Dar atvažiuos! Dar anksti!

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*savo nešulį laikydamas, mąstydamas ir jame tada kraustydamas*). Braucht er mir nicht zu sagen!

Ne jis man tai pasakys!

KATIJUS. Zu Befehl, Her Hauptmann!

Taip, her hauptman!

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Maul halten!

Laikyk žioples!

KATIJUS. Zu Befehl, Herr Hauptmann!

Taip, her hauptman!

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Ist er denn verrückt geworden?
Ar jis jau iš proto išėjęs?

KATIJUS. Zu Befehl, Herr Hauptmann!
Taip, her hauptman!

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Der Teufel soll ihn...
Suks jį velniai...

KATIJUS. Zu Befehl, Herr Hauptmann!
Taip, her hauptman!

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Nichts soll er sagen!
Nieko jis neturi sakyti!

KATIJUS. Zu Befehl, Herr Hauptmann!
Taip, her hauptman!

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Was wollte ich bloß?..
Ko aš tik norėjau?..

KATIJUS. Zu Befehl, Herr Hauptmann!
Klausau, her hauptman!

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Ja — was nach Krähwinkel bei Hinterwald gehen soll, lege er in den schwarzen Koffer! Auch das Bild aus meiner Stube, wenn sie es nicht rausschaffen. Verbrennen soll es nicht!

Taip — kas leidžiama į Krevinkelį prie Hintervaldo, dėš jis į juodąjį nešulį! Ir vaizdą iš mano kambario, jeigu jie jo neišneša. Sudegti neturėtų!

KATIJUS. Zu Befehl, Herr Hauptmann!
Klausau, her hauptman!

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Und die beiden Holzfiguren nicht vergessen!

O tų dviejų medinių statulų nepamirškite! (*Eina kairėn*)

Daß die Marjell heute auch nicht gekommen ist!
Kad ta mergelė šįryt ir neatėjo!

KATIJUS. Zu Befehl, Herr Hauptmann. Habe sie auch nicht gesehen!

Taip, her hauptman! Ir aš jos nesu matęs.

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Soll er auch nicht! Die Überkluge, die hats besorgt! Nun kommts aber endlich! Wie einem Dummen ist sie mir von vornherein begegnet. Na, ich hab sie richtig!

Ir nereikia! Toji gudriagalvė, ta taip sutvarkė! Bet dabar pagaliau jai kliūva! Kaip kokį kvailį ji mane iš pat pradžios pasitiko. Na, man įkyrėjo! (*Eina kairėn*)

KATIJUS (*pakelia vieną medinę statulėlę*). Die eine Figur ist da! Viena statula čia!

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*atsigręždamas*). Und die andere? Man muß euch doch stets auf die Finger sehen, sonst verschwindet immer was!

O antroji? Jums reikia nuolatai į pirštus žiūrėti, šiaip vis kas nors pražūva! (*Eina*)

KATIJUS (*ūžia*). Wenn die nicht wo anders hingeraten sein wird mit den Donnerwettern!

Kad toji tik nebus kitur nutekusi su tais doner-veteriais! (*Eina su nešuliais paskui hauptmaną*)

VIII Reginys

Kotrė, hauptmanas Unšlitas, buršas Katijus

KOTRĖ (*iš namų staiga*). Žmonės! Vagia! vagia! Kas su laikys?

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Alte Schlorr! Was schreit sie wieder? Sena šliure! Ko ji čia vėl rėkauja?

KATIJUS. Es seien Diebe da!
Esą vagių!

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Sie Schnauze halten! Alte Klunker! Snukį laikyti! Sena drembla! (*Eina*)

KOTRĖ. Žmonės! Vagia!

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Katius! Stopfe er ihr das Maul!
Katius! Užkimški jai nasrus!

KATIJUS (*nešulius padėdamas*). Ar netylėsi, boba!

KOTRĖ. Kur dingo daiktai? Kur vaizdas? Kur statulos?
Kur divonėlis?

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Dieses freche Weibstück! Gebe er
ihr was drauf!

Ta akiplėša! Užrėžki jai!

KATIJUS. Duosiu į snukį!

KOTRĖ (*šoka atgal į trobą*). Marija! Juozapai šventasis!
Žmogžudžiai!

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*pažvelgęs kairėn*). Nun schnell zum
Wagen! Scheint endlich da zu sein!

Dabar greit vežiman! Rodos pagaliau jau čia! (*Nu-
eina*)

KATIJUS. Zu Befehl, Herr Hauptmann!

Taip, her hauptman! (*Nuneša nešulius kairėn*)

IX Reginys

Magė, Veidė, Gaja, kitos kaimo mergaitės, toliau moteros,
viena senutė, Pliopa

MAGĖ (*ateina iš dešinės su gėlėmis ir aužuolo šakelėmis,
Veidės ir kitų lydima, sustoja, žiūri ir sako*). Tas karininkas
su savo būriu jau pasirengęs vykti? O neatsisveikinęs! Tai
jau iš tikrųjų?... Vis toks teišus būdavo! Bėki, Veide! Sakyk,
aš linkiu viso gero! Skubinkis!

VEIDĖ. Dar pavysiu! Nubėgsiu! Dar stovi! (*Bėga*)

GAJA (*atbėga iš dešinės gilumos su gėlėmis*). O man leis
panelė ją papuošti šryt! Tai mano labas rytas! Tavo nuo-
pelnas, kad vokiečiai išeina, o mus ne per daug skriaudė!
Kad galime išleisti — nepykdami. (*Kaišo Magėi lelijų žiedus ir
rožes į kisas*)

MAGĖ (*kantriai leisdama*). Ką tu ir prasimanai, Gajel! Per
daug! Vokiečių teisingumas visa reiškė! Kad vienas kitas ir
nedorėlis...

Girdėt vyrų žengimas kairėje. Visos nužilusios klausos

GAJA. Tai ir traukia! O karininkas — sveikina.

MAGĖ (*Ilyg su baimė*). Geriausias — pirmas mus palieka...
(*Moja*) Mojuokim visos! Dėkokime tokiu būdu!

Visos mojuoja

GAJA. Ir pastebėjo! Sveikina dar kartą.

MAGĖ (*ūmai dėdama ranką ant širdies*). Bet — kaip — ypatinga! Man — taip staiga — taip skaudu...

GAJA (*prišokusi įą apglobia*). Panele? Kas tiko? Kas įvyko? Taip atrodo...

MAGĖ (*atsigaudama*). Nieko! nieko! Praeis! Jau — pra-eina! Jau geriau!

MOTEROS (*atbėgdamos*). Panele! Ieškojome! Negerai daros! Kotrė sakė! deginsią!

PLIOPA (*pašokęs nuo žemės, atbėga*). Viskas apsivertė!

MOTERŲ VIENA. Patrankomis šaudo!

MAGĖ (*pradžioje kiek nusigandusi, tad rami*). Ar taip iš tikrųjų? Ne! Ne! Negali būt! Neturi! Pramanyta! Vokiečiai keliauja!

KITOS (*artyn ateidamos*). Įsakyta degint! Sutūrėk, panele! Degint nori panelės namus! Krausto! Vagia!

MAGĖ (*tvirtėdama*). Tik nurimkit, žmonės! Nieko panašaus nebus! Matysit!

VIENA SENUTĖ (*atbėgdama*). Gelbėk, panele! Vištelę man pagriebė! Mano vištelę! Liepki atiduot! Liepki!

MAGĖ. Gal nebspėsiu! Duosiu iš savo! Ištraukdami, tur būt, ir vokiečiai ištvirksta! Eik, pasirink iš dvaro! Sakyki, aš liepusi!

SENUTĖ. Ačiū! Ačiū širdingiausiai! Tiktai gaila mano vištelės! Vieną teturėjau. O buvo tokia jauki, tokia dėšli!
(*Eina*)

ŽMONĖS. Skųsties reikia! Majoras nubaus! Panelė įsakys!

MAGĖ. Būkime kantrūs! Netrukus bus iškęsta...

X Reginys

Gunda, Magė, Gaja, kitos mergaitės, Pliopa ir kiti kaimo žmonės, vėliau Katijus

GUNDA (*atbėgdama vos-ne-vos apsitaisiusi ir suklumpa prie Magės kojų*). Panele! Panele! Pražuvau. (*Apkabina Magės kelius*)

MAGĖ (*vėl nusigandusi*). Kas tikosi? Kas pasidarė?

GUNDA. Pražuvau! Kur dėsiuos? Kaip dar gyvensiu?

MAGĖ. Pasakyki!.. Skaudu jau tave tik matyt! Kas čia?

KITOS MERGAITĖS (*tuos tarpus*). Užgauta? Įžeista? Išgėdinta?

Girdėti artėja kareivių žengimas iš dešinės

GUNDA. Verkti leiski prie tavo kojų, skaisčioji! Prisi-glaudusiai verkti!

Katijus tuos tarpus ateina iš kairės, sustoja, klausos

MAGĖ (*gillai nusiminusi*). O — suprantu! Baisumas nepa-sakomas! Dabar lyg visos pražudytos!

MERGAITĖS (*tuos tarpus*). Neduok dieve!.. Šiurpuliai ima! Tikra nelaimė!

MAGĖ. Ką dabar bepadarysiu... (*Glostydama Gundą*) Teko pirmajai tau, sesele! Tikras pragaras! Kaip dabar dar apsigin-sime?

GAJA. Dieve, apsaugok mus!

MERGAITĖS. Kad ben suprastume! Kas buvo? Kaip čia galėjo?..

GUNDA (*vis dar prie Magės kojų*). Negaliu išpasakoti! Prausiaus kambaryje — nusivilkusi. Senutė duris palikusi pra-viras! Išoko ir užvertė ant lovos... Apnikau... Nežinau!

MAGĖ. Taip dabar gresia — gresia — dabar — visoms — visoms...

MERGAITĖS (*tuu tarpu*). Kad ir galima! Koks begėdis! Ir drįso! Tur būt, kurs vis ją sekiojo!

GUNDA. Nesisaugojau gana!

GAJA (*nusiminusi*). Nesibijojo — o vis dėlto...

MAGĖ. Griūva — griūva — visas pasitikėjimas!.. Kaip dabar išversiu? Ben pakilki, Gunda!

MERGAITĖS. Panel! Ką veiksime? Kur dėsimės? Ką darysime?

Visos stojasi aplink ją ir Gundą

XI Reginys

Kareivių būrys su II hauptmanu, Gunda, Magė, Gaja, kitos mergaitės, vėliau hauptmanas Unšlitas ir keli karininkai leitenantai

Karių būrys atitraukia iš dešinės dviem eilėm ir atsistoja tarp žmonių ir namų

II HAUPTMANAS (*dar nematomas*). Kompagnie, halt! Front! Gewehr ab! Rührt euch!

Kuopa, stok! Žemyn! Laisvai!

Kariai sustoja

II HAUPTMANAS. Goerke, holen Sie mit vier Mann die Koffer des Herrn Majors und die meinen aus dem Hause!

Gerke, eikit su keturiais vyrais ir išneškite pono Majoro ir mano nešulius iš namų!

GERKĖ. Zu Befehl, Herr Hauptmann!

Klausau, her hauptman! (*Eina su keturiais vyrais į namus*)

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*iš kairės ateidamas, žvelgdamas į mergaites*). Was ist da nun los?

Kas čia dabar darosi?

KATIJUS. Muß einer wer was angetan haben! Dolle Kerls!

Tur būt, vienai kuriai ką padarė! Pašėlę vyrai!

Keli leitenantai ateina iš dešinės

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*sustodamas*). Kann schon mal passieren — einem richtigen Kerl! Na, wird auch vor dem Feind...

Gal jau atsitikti — tikram vyrui! Na, bus ir priešą sutikdamas...

GUNDA (*atsikeldama, žvalgydamas, dejuoja*). Skaudu, skaudu...

KATIJUS. Es tut ihr weh...

Jai skaudu...

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Genügend Energie gehabt! Dieser Kerl!

Pakankamai energijos turėjęs! Mat, vyras!

Leitenantai ir kariai juokiasi

MAGĖ (*sujautrinta*). Greit į namus! Visos! Čia ben būsi-me saugios...

MERGAITĖS. Ateina! Panele! Štai Majoras!

Magė kreipiasi į jį. Gunda atsiremia į medį, galvą nuleidusi

XII Reginys

Majoras, II hauptmanas, hauptmanas Unšlitas, leitenantai, kariai, buršai: Gerkė ir Katijus, Magė, Gunda, Gaja, kaimo žmonės

MAJORAS (*artyn ateidamas*). Da treffe ich Sie endlich, Fräulein Tautvilas! Ich muß Sie nochmals sprechen.

Čia jus pagaliau randu, froilein Tautvilas! Turiu darkart su jumis kalbėti.

MAGĖ (*sujudusi*). Herr Major! Es ist etwas sehr Schlimmes...

Her Major, čia visai blogas...

MAJORAS (*pasistengdamas rūstas būt*). Sie werden sich nun zu entschließen haben...

Jums dabar teks ryžties...

MAGĖ. Ich hoffe, Sie werden gerecht urteilen...

Viliuos, kad jūs teisingai spręsite...

MAJORAS. Was haben Sie denn! Wir brechen auf. Und da muß ich Ihre Entscheidung wissen.

Ką jūs čia turite? Mes tuojau vykstame. O tai turiau jūsų nusprendimą žinoti.

MAGĖ. Zunächst ersuche ich...

Pirma prašau...

MAJORAS. Hier ist nichts zu ersuchen! Hier gilt es sich zu fügen! Was Sie sonst noch hätten, ist Nebensache!

Čia nėra ko prašyti! Čia reikia klausyti! Ką be to dar norėtute, yra pašalinis dalykas!

MAGĖ. Auch die Vergewaltigung eines Mädchens?

Ir mergaitės išgėdinimas?

MAJORAS (*susirūstinęs*). Was? So etwas gibts bei uns nicht!

Kas? Tokio nėra mūsųose!

MAGĖ. Hier aber ist die Unglückliche!

Bet šičia yra nelaimingoji!

MAJORAS (*nustebęs ir suerzintas*). Das ist geschehen? Da soll doch gleich!.. Das will ich strengstens... Aber — vielleicht ist sie doch selber schuld?

Ar tai atsitiko? Kad čia tuojau!.. Aštriausiai aš čia... Bet — gal ji tik pati nusikaltusi?

MAGĖ. Unmöglich! Sie ist eine unserer besten!

Negalima! Ji viena mūsų geriausiųjų!

MAJORAS. Immerhin — ist wenigstens ihr Leben nicht gefährdet. Unser Mann jedoch — muß vielleicht in den Tod! Und darum erregt...

Vis dėlto — nors jos gyvybė nėra pavojuje. O mūsų vyras eina rasi mirti! Ir todėl sujautrintas...

MAGĖ. Einem Mädchen ist das aber schlimmer als der Tod!

Bet mergaitei yra tai baisiau, negu mirtis!

MAJORAS. Nun, ich meine — übertreiben wir nicht! Natürlich bedauere ich die Tat sehr!

Na, manau, neperdėkime! Žinoma, labai gaila, kad toks dalykas įvyko!

G e r k ė i r k a r i a i i š e i n a s u n e š u l i a i s i š t r o b o s

II HAUPTMANAS. Ist nun aber auch alles herausgeschafft?
Ar dabar jau ir viskas išnešta?

GERKĖ. Zu Befehl, Herr Hauptmann, alles, was unser ist!
Taip, her hauptman, visa, kas mūsų yra!

MAJORAS (*žvelgęs*). Ja, richtig! Meine Koffer sind auch dabei.
Doch muß ich noch selber mal hinsehen.

Taip, tiesa! Mano nešuliai taipgi čia. Bet reikia
man dar pačiam pažiūrėti. (*Į Magę*)

Ich komme sogleich wieder!

Tuojau grįžtu! (*Eina*)

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Wegen solcher Lapperei so viel Ge-
rede! Wird ihr schon auch angenehm gewesen sein!

Dėl tokio nieko tiek daug kalbos! Bus ir jai smagu
buvę!

II HAUPTMANAS. Es sollte aber nicht sein! Ist in jedem Falle
zu tadeln! Wir müssen immer wieder daran erinnern.

Bet neturėtų būti! Yra visumet peiktina! Reikia tai
nuolatai priminti.

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Aber machen wir doch aus solchem
Dreck...

Bet nepadarykime iš tokio niekniekio...

MAGĖ (*Gundą paliesdama*). Eisiva jiems iš akių!

GUNDA. Į tavo namus! Panele, į tavo!

MAGĖ. Kad vokiečiai čia sustojo! Nors tuojau ir eitų!

MERGAITĖS. Šalinsimės! Eisime! Grįšime, jiems nuėjus!

MAGĖ (*nerimastinga*). Kad nieko ben čia nepadarytų!
Taip atrodo, lyg... Dieve! Kaip man dabar neramu! Ko dabar
čia jie stovi?

MAJORAS (*iš vidaus išeidamas*). Alles in Ordnung! Ob jedoch
nicht noch Menschen drin sind?

Viskas tvarkoje! Bet ar tik nėra dar žmonių vi-
duje?

II HAUPTMANAS. Leute, wir sehen noch mal nach!

Vyrai, darkart pažiūrėsime! (*Eina su keliais vy-
rais į namus*)

MAJORAS (*nuduodamas rūstas, į Magę*). Sie sind verdächtigt als Deutschfeindin. Sie hielten Beziehungen zu einem preußischen Leutnant. Sie müßten in Deutschland interniert und Ihr Haus niedergebrannt werden. Gehen Sie freiwillig nach Deutschland, so entkräften Sie den Verdacht und können unter meiner Garantie wohnen, wo Sie wollen. Und alles ist gut! Also gehen Sie freiwillig?

Jūs esate įtarta vokiečių priešu. Jūsų turėta santykių su prūsų leitenantu. Reikėtų jus Vokioje už tai internuoti ir sudeginti jūsų namus. Bet, eidama savo valia Vokion, jūs įtartį silpnintute ir galėtut, man laiduojant, gyventi, kur jūs norite. Ir visa būtų gera! Taigi, ar eisite savo valia?

MAGĖ. So muß ich denn unter allen Umständen nach Deutschland?

Tai, šiaip ar taip, turėčiau Vokion eiti?

MAJORAS. Ich habe es Ihnen schon erklärt! Es gibt keinen Ausweg mehr! Gehen Sie also freiwillig?

Aš tai jums jau paaiškinau! Ir dabar nebėra kitos išėities! Taigi ar eisite savo valia?

MAGĖ (*pakilusia dvasia*). Damit ich dann schließlich gefügig werde?

Jeib aš pagaliau nusileisčiau?

MAJORAS. Nein! Damit Sie geschont werden können!

Ne! Bet jeib jūs galėtut būti tausojama!

MAGĖ. O — ich verstehe sehr gut! Ich soll heimatlos, kraftlos, erniedrigt werden!

A — suprantu labai gerai! Aš turiu likti be tėviškės, be jėgos, būt žeminama!

MAJORAS. Nein! Auf keinen Fall! Aber wenn Sie es nicht einsehen! Also zum letzten Male: gehen Sie?

Ne! Jokiu būdu! Bet kad jūs tai nesuprantate!

Taigi paskutinį kartą: ar einate?

MAGĖ. So wollen Sie mich also doch zwingen?

Tai jūs tik norite mane priversti?

MAJORAS. Sie müssen gehen!

Jūs turite eiti!

MAGĖ (*tvirtai*). Aber ich — gehe nicht!

Bet aš — neinu!

MAJORAS. Nun — dann müssen Sie als Deutschfeindin behandelt werden. Also, damit keine Signale daraus gegeben werden können —

Tad su jumis turime elgties kaip su vokiečių priešu. Taip tai, idant negalėtų būti duodami signalai iš šių namų — (*Į karius*)

anzünden!

dekit!

Keli kariai tuojau uždega kelis degalus ir eina su jais į namus

MAGĖ (*tu tarpu nusigandusi*). Mein Vaterhaus? Unmöglich, Herr Major! Sie werden es nicht! Sie könnens nicht!

Mano tėvų namus? Negalima! Her Major! Jūs to nepadarysit! Negalite!

MAJORAS. Ich muß es! Eines bedingt das andere. Der endgiltige Sieg verlangt Vorsicht und Festigkeit bei jedem Schritt.

Turiu! Vienas dalykas kitą iškelia. Galutiniam laimėjimui kiekviename žingsnyje reikalingas atsargumas ir tvirtumas.

MAGĖ (*ramindamosi, nedejuodama*). Aber was wird aus mir? Aus uns — allen hier? Ich vertraute Ihnen als einem Edelmann! Nein, Sie werden es nicht tun, Herr Major!

Bet kas bus iš manęs? Iš mūsų visų čia? Jumis pasitikėjau kaip tauru žmogumi! Ne, jūs tai nedarysit, her Major!

MAJORAS. Ich gab Ihnen mein Wort, daß ich für Sie sorgen will. Sie werden ins deutsche Kulturleben hineinwachsen. Und mir danken. Ich löse eine Aufgabe auch für Sie. Sie, wie auch Ihr Volk, werden deutsch und gewinnen durch uns eine höhere Existenz.

Aš jums daviau savo žodį, kad jumis rūpinties noriu. Jūs įaugsite į vokiečių kultūros gyvenimą. Ir man dėkosit. Aš išspręsiu klausimą ir už jus. Jūs bei jūsų tauta suvokietės ir įgis per mus aukštesnį būvį.

MAGĖ (*mąstydama*). Ich kanns nicht glauben! Kanns nicht begreifen! Es ist doch nicht Wirklichkeit! Mein Vaterhaus wird nicht brennen. Nein! Nein! Es wird nicht!

Negaliu tikėti! Negaliu suprasti! Juk tai nėra tikybė! Mano tėvų namai nedegs. Ne! Ne! Nedegs!

MAJORAS. Sie haben selber entschieden! Nun geht es nicht mehr anders!

Jūs pati nusprendėt! Dabar nebegalima kitaip!

MAGĖ (*pasipriešindama*). Das ist nicht wahr! Es geht anders. Geben Sie andern Befehl!

Netiesa! Galima kitaip! Duokit kitą įsakymą!

MAJORAS (*kietai*). Kann ich nicht! Es wird niedergebrannt! Sie haben den Verdacht bestätigt!

Negaliu! Turim sudegint! Jūs patvirtinot įtartį!

MAGĖ (*grasindama*). Mit dem Haus vernichten Sie auch mich selber! Ich habe es meinem Vater geschworen...

Su namais sunaikinate ir mane pačią! Aš savo tėvui prisiekiau...

MAJORAS. Ich bin Organ meines Volkes. Ich stehe für seine Größe. Was ich tue, ist das Notwendige. Wollen Sie vielleicht noch etwas hinaus schaffen? Noch ist es wohl Zeit!

Esu savo tautos organas. Ir stoviu už jos didybę. Ką aš darau, yra būtina. Ar norėtute dar ką išnešti? Dar yra, rodos, laiko!

MAGĖ (*nesilpnai*). Hinausschaffen? Es kann doch nicht sein! Es ist doch undenkbar!

Išnešt? Tik negali būt! Nėra įmanoma!

MAJORAS (*kiek atlaidėsnis*). Sie müssen sich nun eben dreingeben! Sie haben ja selber entschieden.

Jūs dabar jau turite nusileisti! Jūs pati nusprendėt!

MAGĖ. Ich habe ja keine Wahl! Mein Vaterhaus...

Man tik neleista pasirinkti! Mano tėvų namai...

MAJORAS (*ramindamas*). Aber Fräulein Tautvilas! Sie hatten so lange Vertrauen zu mir! Vertrauen Sie auch der scheinbaren Härte! Auch wenn wir Zwang gebrauchen!

Bet froilein Tautvilas! Jūs visumet manim pasitikėjote! Pasitikėkite ir tariamuoju rūstumu! Ir kad varu verčiame!

II HAUPTMANAS (*iš namų išeidamas*). Fertig!

MAGĖ (*tvirta, ryžta*). Aber ich gehorche keinem Zwang! Ich füge mich keiner Gewalt! Ich ordne mich niemandem unter! Ich bewahre mich selber! Ich bin geweiht und werde es bleiben! Und Sie häufen neue Schuld! Jahrhunderte hindurch, seit den Zeiten der Kreuzritter hat Ihr Volk sich gegen uns vergangen! Das Schicksal wird die Abrechnung bringen! Mit meinem Leben unterschreibe ich die Forderung!

Bet aš jokios priedartos neklausau! Aš nenusileidžiu jokiai nuogalei! Aš nesilenkiu nė vienam! Aš savo galiomis išbūvu. Pašvęsta esu ir pasiliksiu! O jūs dar kaupiate sau naują kalbę! Per šimtmečius, nuo kryžievių laikų, jūsų tauta nusižengė prieš mus! Likimas pats patieks jums sąskaitą. Savo gyvybe pasirašau jos ieškinį!

LEITENANTAS (*jai kalbant, kartotinai*). Hört! Hört! Sie spricht! Hiort! Hiort! Ji kalba!

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Eine Prophetin! Prophezeit! Aber falsch!

Pranašė! Pranašauja! Bet blogai!

II HAUPTMANAS. Daß sie die Deutschen haßt, ist nun ganz offenbar!

Kad ji vokiečių neapkenčia, dabar visai aišku!

MAJORAS (*iš Magę švelniau*). Seien Sie ein wenig gefügiger, und Sie werden uns später recht geben!

Būkite nors kiek palankesnė, ir jūs mus vėliau pateisinsit!

MAGĖ. Nie! Nie! Nie werde ich es tun!

Ne! Ne! To niekumet nepadarysiu!

MAJORAS. Dann freilich ist Ihnen nicht zu helfen!

Tad, rods, jūs jau negelbama!

MAGĖ (*kreipdamosi į namus*). Mein Vaterhaus! Dem Vater habe ichs geschworen... mit meinem Leben...

Mano tėvų namai! Savo tėvui prisiekiau... savo gyvybe...

MAJORAS. Sie selber zwingen mich so zu handeln! Wollen Sie also noch etwas aus dem Hause holen?

Jūs patys mane verčiate taip veikti! Argi dar norite ką išnešti iš namų?

MAGĖ (*stovi sukniubusi*). Ich kann es nicht fassen! Ich kanns nicht! So viel ist uns angetan! Nun auch mein Vaterhaus! Dann — ich selber...

Negaliu nujėgti! Negaliu! Tiek mums kenkta! Dabar ir mano tėvų namai! Tad — aš pati...

XIV Reginys

Kotrė, Juras, Magė, Gunda, Gaja ir kitos mergaitės, kaimo žmonės, vokiečių karininkai ir kariai

KOTRĖ (*iš trobos šokdama su keliais daiktais*). Uždegė! Žmonės! Uždegė! Žūva mūsų namai! Panele! Panele! (*Padeda daiktus ant žemės ir, suėmusi rankas, nutyla skausme ir žiūri į namus*)

JURAS (*už jos išėjo iš trobos, laikydamas mažą daiktėlį rankose, sako, skaudžiai, bet tylomis skųsdamosi*). Dega! Nebūčiau tikėjęs! Oi mūsų panele! Mūsų malonioji!

Keli vokiečių kariai išeina taipojau keliais daiktais nešini ir nueina kairėn

MAGĖ (*išgirdusi ir išvydusi Kotrę ir Jurą, tarsi sustingusi žiūri į namus, tad sušunka staiga*). De — ga? Tėvelių — namai — dega — iš tikrųjų? (*Ir greit sprunka pro karių eilę ir nubėga lig prieangio, įsitveria į vieną šulį ir sako*) Mūsų namai! Tėveli! Mūsų! Neįstengiau, negalėjau apsaugoti! Ir nėra žmonių mane gelbėti. Arvyd! Mane pavergti nori! Pa-neigti! Aš palikta — viena! Arvyd! O tavęs nejaučiu, dieve!

Kaip tamsu! tamsu! Ką bedarysiu? Dieve! kur tu? Kur tu esi?
Kur esi? (*Tyli*)

MAJORAS. Was will sie nur?
Ko ji benori?

GERKĖ. Ich verstehe nichts!
Nieko nesuprantu!

MAGĖ. Vieną viena! Viena! Ir nieko nebenujėgiu! (*Luk-
terėjusi, ir tad labai ryžtai, iš lengvo tildama*) Bet savo skais-
tumą — pati aš — apsaugosiu! Išnešiu save — išnešiu — dieve,
tavėspi. (*Ir eina tvirtu žingsniu į namus*)

MAJORAS. Halt! halt! Jetzt ist es wohl schon zu spät!
Halt! halt! Dabar tik jau per vėlu!

II HAUPTMANAS. Sie wird wohl noch wissen, was sie heraus-
holen kann.

Ji, tur būt, dar žinos, ką išnešti galima!

Visi vokiečiai ir lietuviai tuo tarpu lyg nusigandę tyli ir žiūri
Dūmai sukyla namuose

X V R e g i n y s

Kotrė, Juras, vokiečiai: karininkai ir kareiviai, lietuviai:
seniai ir senės ir mergaitės

KOTRĖ (*iš lengvo susiprasdama*). Panel! Magiut! Nieko
nebepadarysi! Nieko nebeišneši! Palik! Eikš! Magel! Magiut!
(*Eina artyn*)

Juras, atsigręžęs į namus, žiūri liūdnas, nusigandęs

MAJORAS (*neramus*). Aber nein! Sie muß zurück! Da geht doch
nichts mehr herauszuholen!

Bet ne! Ji tur grįžti! Čia nebegalima dar ką iš-
nešti!

KOTRĖ (*žiūrėdama*). Magiut! Pražūsi! Mergelės! Eikšekite!
Eikšekit!

Mergaitės subruzda brauties per karių eiles

KARIAI. Zurück! Wollt ihr! Weg alle!
Atgal! Ar jūs! Šalin visos!

Liepsna matyt namuose

MAJORAS (*artyn eidamas, II hauptmano sekamas*). Was zögert sie noch? Wir müssen doch sehen...

Ko ji ten dar trunka? Mes tik turime žiūrėti...

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Ist vielleicht durchs Haus auf die andere Seite gegangen! Durchs Feuer wie eine Hexe!

Yra, tur būt, per namus išėjusi į antrą pusę! Per ugnį kaip kokia žavylė!

Leitenantai juokiasi

MAJORAS. Es brennt doch schon überall...

Tik jau dega visur...

GAJA (*prašokusi pro kareivių eilę ir prieangį priėjusi, žvelgdama į namus*). Mage! Panė! — Šulą apsikabinusi — stovi... (*Nori eit į namus*)

KOTRĖ (*prišokusi į sulaiko*). Pati išeis! Magel! Ką tu darai? Magiute!

MAJORAS. Ich sehe nichts! Was rufen sie?

Nieko nematau! Ko jos šaukia?

GERKĖ. Sie soll rauskommen!

Ji turinti išeiti.

Suliepsnoja visi namai

GAJA. Jau — jau liepsnos apgobia! Jau ugnyje! Seseles, ji ugnyje!

GERKĖ. Schon von Flammen umgeben!

Jau liepsnų apsiausta!

MAJORAS (*į ugnį žvelgdamas*). Um Himmelswillen! Da muß ich doch...

Dėl dievo! Čia aš tik turiu... (*Nori šokt į namus*)

MERGAITĖS (*rankas gražydamos, bet negarsiai, kaip ir toliau*). Ugnyje! Mūsų panelė! Gyva ugnyje!

II HAUPTMANAS (*Majorą sulaikydamas*). Nicht doch, Herr Major! Der hölzerne Bau stürzt im Augenblick zusammen!

Ne taip, her Major! Medinis trobesys akimoju sugrius!

GUNDA. Imk su savim, panele! Mirsiu su tavim! (*Greitai pro karius prašoka*)

MERGAITĖS. Ir mes! Mes! Einame visos!

KARIAI. Was los? Zurück! Wollt ihr...

Kas dabar? Traukitės! Ar jūs...

Kelios vis tiek prasibrovusios atšoka lig prieangio

MAJORAS. So ist denn wirklich — alles verloren?

Tai iš tikrųjų — visa žuvo?

GAJA (*sulaikydama Gundą ir kitas mergaites, tvirtai*). Sustokit! Jos norėta, kad gyventumė! Supraskite!

MERGAITĖS (*lėtai, negarsiai*). Bet kaip gyvensime? Kas apsaugos? Kas užtars? Kas patars? Ji žuvo! Visos žūsime!

Gunda tyli sugriūva šalia prieangio

MAJORAS (*prie trobos*). Ich kanns nicht glauben...

Negaliu tikėti...

II HAUPTMANAS. Nichts als Flammen! Von ihr nichts mehr zu sehen!

Vienos tik liepsnos! Jos nebematyti!

MAJORAS (*darkart žvelgdamas į namus*). So also hat — sie entschieden! Entsetzlich!

Tai jina! taip — nusprendė! Nuogaštu! (*Visi tyli*)

KARININKAI (*savo tarpe*). Wer hätte das vermutet? Sonderbare Leute! Solch ein Mädchen!

Kas būtų tai tikėjęs! Keisti žmonės! Tokia mergaitė!

MAJORAS. Eine Jungfrau — mit den höchsten Vorzügen wegen — des Hauses in den Feuertod! Geht mit ihm unter! — Mein Gott! Was ist da angerichtet!

Didžiausių gabumų mergina — dėl namų šoka į ugnį mirti! Su namais žūva! Dieve! kas čia padaryta!

II HAUPTMANAS. Wer hätte es denen zugetraut?

Kas būtų tuo patikėjęs?

HAUPTMANAS UNŠLITAS. Man muß es ihr lassen! Sie war eine Heldin!

Reikia pripažinti! Ji buvo didvalė!

Majoras staiga nusiima šalną ir moja

II HAUPTMANAS. Still gestanden! Helm ab zum Gebet!

Ramiai! Maldai šalmus nusiimt!

Karininkai ir kareiviai visi nusiima šalmus. Tylu

KOTRĖ (*tyliai*). Magiut! Magiut! Ką padarei?!

MERGAITĖS (*tyliai*). Kas dabar vadovaus? Kas pamokys? Kas tvirtins?

VEIDĖ (*ateina, skausmingai tyliai*). Žuvo? Jinai?

GAJA. Pakilki, Gunda! Eikš, Veide!

Jos susiglaudžia

JURAS (*sau*). Bet ką aš pasakysiu ponams? Kaip juos raminsiu?

Aistra ir Barbė, abi atbėgusi, katra iš savo šalies žiūrėjusi, atsiklaupia

Namai griūva. Ugnyje matyti šulas, viršuje su skersiniu žėrinčiu rąstu, ir šulą apkabinęs žmogiškas pavidalas

MAJORAS. Sie hat gewußt zu sterben — für ihr — Höchstes! Wir wollen nicht nachstehen — sterben im Feuer — vor dem Feinde!

Mokėjo mirti — tam, kas jai — aukščiausia! Mes neapsileisime! Mirsim — ugnij — priešo akivaizdoj! (*Jis užsideda šalną, moja*)

II HAUPTMANAS. Helme aufsetzen! Das Gewehr über! Rechts um! Kompagnie — marsch!

Šalną užsidėkit! Ant peties! Dešinèn! Kuopa, žengte — marš!

K a r i a i žengia kairèn

HAUPTMANAS UNŠLITAS (*giliai sujautrintas*). Es gibt doch edle Frauen! Sie war wirklich das reine — Weib!

Vis dėlto yra taurų moterų! Ji buvo tikrai skais-
ti — žmona! (*Eina*)

Vokiečių karių lygus žengimas dunda ir iš lengvo tolėja

GUNDRIOUS (*prieidamas, negarsiai*). Tai — taip — išėjo?..

PLIOPA (*iš kitur prieidamas, probalsiai*). Ar nesakiau? Ar nesakiau?

Griuvėsiai, liepsnos

ŽMONĖS (*tyliai*). Mūsų geroji! Malonioji! Taurioji! Pelenai! Pelenai! (*Tylėdami žiūri, lyg per kokį sapną*)

GUNDA ir VISOS MERGAIČĖS (*viena kitos rankas nutverdamos*). Gyvensime! Gyvensime! Sesele!

Patrankų tolimas gausmas

VARGŠAI (*toli tuo tarpu*)

Kur nueisim? Karas amžinas!

Širdžiai degint kursto jis liepsnas!

Slopstam, žūvame jų pragare visi!

Dieve, kur tu? kur tu esi? kur esi?

Uždanga, jiems raudant, iš lengvo nusileidžia

Išeiga

ŠEŠIŲ REGESIŲ VAIDINYS

Vaidykla: *Karo laukas, karo kapiniai; taikos laukas, susitikimo laukas; karo atminties vietovė, ateities regesio laukas*

Laikas: *Karui baigiantis ir pasibaigus*

Asmenys:

KAREIVIAI

KELI ATSKIRI KAREIVIAI, MAŠTANTIEJIE, ŠVIESVEIDIS JAUNUOLIS

Motriški pavidalai: MERGAITĖS-MYLIMOS, SESELĖS, MOTEROS-PAČIOS, MOTINOS

Įvairūs KARIŠKIAI ir NEKARIŠKIAI

MOTEROS VISOKIO AMŽIAUS, JAUNUOLĖ

VYRAI KAREIVIAI

ŽMONĖS

KURSTYTOJAS

IŠMINTIES STATULA

ĮVAIRŪS KAREIVIAI

ATEITIES ŽMOGUS

MAGĖS VEIDAS

I

Regesys

Tamsu. Girdėt retkarčiais toli dar šaudanties. Pagaliau dar vienas sunkus šovinys nugaudžia, ir tada tylu

Švinta žalsva šviesa, ir matyt lyg pro šydrą mėnesienos nušviestas didis karo laukas ir jame kasimai, duobės, suversti kaupai, visokios karo mašinos. Visur guli lavonai ir lavonų dalys. Kiek trukus, pradeda duobėse ir apkasuose judėti.

Sukyla

VYRAI (žvalgos ir sako subėgdami būriais). Karas baigtas? Nebebus kovų? Bus galas toms kankynėms? (Tokie klausimai tarsi koks šnibždėjimas čia-ten girdėti ir pasklysta po visą lauką. Tada sustoja vis aiškesni, didesni kareivių būriai. Ir viename antrame būryje sukyla šūksmai) Nebekariaujame! Kam čia žudyties! Koks neprotas!

Keli atskiri būreliai meta šautuvus ir bėga nuo karo lauko

KITI BŪRIAI. Kariauti reikia! Kariauti būtina!

KITI. O kam? Sakykit kam? Kas žino?

VIENAS. Mūsų karvedžiai!

KITAS. Valdytojai! Valdovai!

KITI. Tuo netikiu! Paklauskit juos! Kariauja, kad praradę protą! Kas žino, kurią prasmę turi karas? Kas pasakytų?

MAŠTAŠ KAREIVIS. Prasmę turės! Be abejonės! Nėra gyvenimo, kas be prasmės!

KITAS MAŠTAŠ. Prasmė, tur būti, glūdo kosmoso gilumoj!

ŠVIESVEIDIS JAUNUOLIS. Mačiau seniau, kaip liepsnos krito iš dangaus ant žemės! Ir tad iškilo karas!

PIRMASIS SUSIMAŠTĖS. Na taigi! Karas turi kosminę prasmę! Todėl kariauti reikia! Prie ginklų, vyrai!

KĒLI VYRAI. Kad mes prāsmēs nematome!

KITI. Todēl ir nekariausime! Nebekariausime! Prieš protā nieko nedarykime!

Vēl dunda, visokios šaujamos mašinos griaudžia

KĒLI VYRAI. Prie ginklū! Vyrai! Greit prie ginklū!

VISI. Visi prie ginklū! Kariaukim! Drāšiai! Narsiai!

Bēga atgal pas savo mašinas. Temsta

II

Regesys

Kiek prašvitus, matyti plati kalva ir toje kalvoje kapų eilės. Prie kiekvieno kapo baltuoja kryžiai. Jie nelygūs. Pašaliais jie mažesni ir didēja, stovėdami daugiau kalvos aukštumoje. Didžiausiasis yra pats vidurinis kalvos viršuje. Šalia kryžių matyti motriški pavidalai, apgobti juodais šydras. Kitos motriškos, tokiu būdu apsitaissiusios, slenka iš visų pusių artyn tos kalvos; vos-ne-vos pastebēt, kad jai artėja. Gir-dēt prie apatiniųjų kryžių rauda

MERGAITĖS (*trūkčiodamos skausme*)

Berneli mano, mylimas berneli!

Vyliausi, kad tu eisi su manim
gyvenimo taku — tarnaut gyvybei,
o tarnavai žudydams — mirčiai.
Ir pats žuvai, mane palikdams vieną!

Ką veiksiu be tavęs gyvenime?
Ką be tavęs jam teikt galėčiau?
Žvalgiaus — o niekur nebėra tavęs!
Išnykt norėčiau ir numirti!

Berneli mano, mylimas berneli!

*Dejavimas kartoja paskutinius žodžius, iš lengvo tildamas.
Naujas raudojimas sukyla aukščiau kalvoje. Rauda*

SESELĖS (*jų pavidalai sugriuvę prie kryžių, kiek pakyla ir vėl griūva*)

Broleli mano, mylimas broleli!

Mane už rankos tu vadžiojai!

Vadžiojai į darželį, į sodelį!

Bėgiojov į laukus, į mišką!

Ir man gyvybės kėlei džiaugsmą!

O tad į karą traukęs — man sugildei širdį.

Dabar — ką veiksiu? Kur aš pasidėsiu?

Ko troško, tau traukiant karan, tavo širdis?

Pasaulį griaut ėmei, ir pats tu sugriuvai!

Dabar ir man gyvenimas sugriuvęs visas!

Broleli mano, mylimas broleli!

Dejavimas kartoja paskutinius žodžius, iš lengvo tildamas.

Naujas raudojimas tad aukščiau sukyla

MOTRIŠKOS su VAIKAIS (*guli prie kryžių ir siekia rankomis kryžiumi aukštyn, raudodamos*)

Tėveli mūsų, mylimas tėveli!

Palikai mane su vaikeliais!

Kur dingsime gyvendami?

Kur kreipsimės, rūpesnių slegiami?

Mes žvalgomės! O niekur nematyti tavęs!

Nebesaugosi, nebevadžiosi, nebemaitinsi mūsų!

Išėjus tau, mes laukėme, kad grįžtai!

O nesulaukėme! Tik matėme kaupiant kapą!

Ir visą amžių jį laistysime ašaromis.

Kaip tu galėjai palikti mus?

Kam tuėjai kariautų?

Kam šaukė tave, turint gyvybės darbą?

Kam tu atsidavei tokiam piktui?

Tėveli mūsų, mylimas tėveli!

Dejavimas kartoja paskutinius žodžius, iš lengvo tildamas.

Naujas raudojimas sukyla visai kalvos viršuje

MOTINOS (*apkabinusios kryžius ir skaudžiai vartydamosi, rauda*)

Sūneli mano, mylimas sūneli!

Ir suradau tavo kapą! Bet nebėr tavęs!

Viliojau į gyvenimą širdingai!

Vyliaus, tu man gyvybę aukštinsi!

Ir augdams vainikuosi mus visus!

Gimdžiau tave skausmų kankinama!

Ogi dabar man kančios drasko širdį!

Tu niekumet man, niekumet nebgrįši!

Oi, kad nebūčiau gimdžiusi!

Kurios pasaulio galios sukelia karus?

Jos pragaro paties tur būti perimos,

kad jos visų bedugnių kančiomis

kankinti širdis gali motinų!

Ar mes per gausiai gimdėme?

Per godžiai troškome gyvybės?

Ar todėl griūva amžina mirtis — ant mūsų?

Ir mums išplėšia pat širdies — plūdimą?

Sūneli mano, mylimas sūneli!

Dejavimas kartoja paskutinius žodžius, iš lengvo tildamas.

Sukyla tad iš visų šalių, iš visos kalvos

GARSUS RAUDOJIMAS

Pasaulis laukė iš mūsų meilės aukos.

Ir mes ją atnašavom noringos!

Bet jis nuvydė mus baisiausiai!

Jis atsilygina skausmais ir peršuliais!

NAUJI BALSAI (*iš tolumos, labai garsiai*)

Nebegimdysime! Nebeauginsim!

Nebgimsime, nebeaugsim gimdyti!

Prakeiktas tesilieka gimdymas!

Tad nebebus karų! Tad nebebus! Tad...

Paskutinieji žodžiai kartojami. Tad iš lengvo temsta ir tilsta raudos

III

Regesys

Trimitai garsiai gaudžia, skelbdami kovos paltaubą. Staiga sušvinta. Gilumoje matyti vietovė apgriuvusi, bet vienoje dalyje su išlikusiais bokštais ir kaminais. Girdėt silpnas darbo ūžmas. Priešakyje laukas, kurį raižo iš visų šalių balti takai, susibėgdami viduryje į vieną vietą. Iš viršaus į šį vidurį krinta kartis su balta vėliava ir įsmenga į patį tą vidurį. Vėliava lengvai plevėsuoja

Kiekvienu taku keli vyrai ateina

KARIŠKIAI ir NEKARIŠKIAI (*tardami veik vieni, veik antri*)

Reiks taikinties! Padėt ginklus!
Ir padaryti taiką! Taiką vykdyt! Laikas!
Taikos įsmeigt į žemę gairę!

KELI.

O, mat! Jau mūsų laukia!
Lyg slėpinys koks moja!

KITI. Kas būtų ją įsmeigęs? Tikras stebuklas! (*Ištiesia dešines rankas ir sueina į krūvą*)

VIENAS. Štai duodu savo ranką!

KITI. Taip, imkite! Taikysimės!

ANTRAS. Mes amžinąją vykdysime taiką!

KITI. Taip. Vykdysim! Mes vykdydim!

TREČIAS. Karų nebturi būt!

KITI. Ginklus reik mesti! Nereikia jų! Žmogus be jų gyvens!

KETVIRTAS. Žmonijai aušta naujas amžius!

KITI. Bus amžius be karų! Taurų darbų bus amžius! Bus žmoniškumo amžius!

VIENAS. Prisiekime šventai!

KITI (*pakeldami dešines rankas*)

Visi prisiekiame šventai!
Ginklus mes padedam!
Ir imam darbo įrankius!
Žmonijai taiką teikiame!
Ir žadam ją laikyt šventai!

(*Nuleidžia rankas*)

Gilumoje girdėti garsesnis darbo tranksmas. Visi tylėdami klausos

KELI (*palūkėję per viens kitą*)

Bet ar ginklus padėti visiškai?
Kas pirmas bus? Kursai?

KITI. O kurs pradėjo karą? Kurs pradėjo? (*Didžiu sūksmu*) Štai tie! tie! tie! Tiejie kalti! Atimkim jiems ginklus! Jie nusikalto!

KELI. O kaip kalti? Ką mes padarėme?

KITI. Pradėjote, geriausiai net apsiginklavę! Norėjot karol! Jūs norėjot!

ANIE KELI. O jūs mus erzino! Mums grėsėte!

KITI. Bet ne! Jūs! Jūs taip darėt! Pavergt norėjote visus!

ANIE. Kas prasimanė? Jūs meluojat!

VIENAS. Klausykitės! Norėjom taikinties! Ar jau pamiršote?

KITI (*ramesni*). Taip! Taip! Norėjome! Darysim taiką!

KELI. Ir tuoj padėsime ginklus!

KELI KITI. Ir mes! Gyvensim taikoje!

KELI KITI. Bet mūsų būtis ypatinga! Ji reikalauja ginklų! Ginkluoties turim būtinai!

KITI. Mums gresia nuolatai pavojus!

Mums reikia ginties nuo skriaudėjų!

Reik ginties nuo užnikimo!

KITI. Kad priešų daug! Visur jų! O jie tykoja!

VIENAS. Betgi kokia taika tad mūsų?

KITI. Kad žmonija nėra pribrendusi dar taikai!
VIENAS. Nors pasistenkime ir eikime į darbą!
KELI. Teisybė! Eikime į darbą!
KITI. Gal ir išmoksime taikingi būt!
KITI. Iš atsargumo tik norėjom ginklų!
KITI. Ir taikai bus pavojus!
KITI. Į darbą! Darbą!
VIENAS. Darbas vienys! Dirbsime vieni kitiems!
KITI. Į darbą! Darbą! Darbą!

Eina į visas šalis

Toli girdėt vėl garsenis darbo tranksmas ir darbo ūžesys. Bet girdėt kartais ir kulkosvydžių taktavimas. Vėliava kiba, tarsi nuliūdusi, nebejudėdama. Tamsu

IV

Regesys

Vėl kiek prašvinta

Matyt lyg pro šydrą laukas ir jame medžiai bei krūmai ir takai bei keliai. Visur slamdosi moteros. Išėjusios iš pakrūmių, žvalgos, žiūri į tolį. Taria

VIENOS KITOS. Nėra dar jų! Ir veltuiėjome sutikt!

KITOS. Bet kaip seniai patrankos nebegriaudžia! Ir negirdėt kulkosvydžių!

KITOS. Dar lauksime! Kantrausime!

Kelios kairėje savitarpe kalba

VIENA JŪJŪ. O aš — nebegaliu jo laukt! Nebegaliu jam stoti į akis!

ANTROJI. Ir ką prasimanys!

PIRMOJI. Kad būt su juo, jau gimtų! O gims dabar tiktai po penkių mėnesių.

TREČIOJI. Kvailute! Taip ir man! Bet jie nenumanys! O ir išnyks tuo tarpu!

PIRMOJI. Bet kad jis numanytų! Žudytų — žudęs ketve-rius metus.

ANTROJI. Ir iš tikrųjų! Reiks pasislėpt! Aš bėgsiu!

KITOS. Mes visos! Vyrai — žmogžudžiai, sakysim! (*Dings-ta gilumoje*)

KITOS. Kur bėga? Kam? Mes vyrų laukiam! Būkit!

VIENA JAUNUOLĖ. Mums grįžta karžygiai didvyriai ir vaikų tėvai!

KITOS. Taip! Tėvai! Mūs gimstančių vaikų!

KITOS (*visur patylomis*). Ne jie! Kiti! Ir man kitasis!

KITOS. Vis tiek! Iš karo gimsta! Karo bus vaikai!

KELIOS (*dejuodamos*). Bet nuodėmė! Tikroji nuodėmė! Kur dėšime akis?

VIENA (*drąsiai*). O kur čia nuodėmė? Čia reikals prigim-ties. Kaip vyrai žudė, ruošėmės gimdyt! O ne menkesnis mū-sų reikalas. Didingos turime juos pasitikt!

VISOS. Didingos? Iš tikrųjų! Dar mes už juos vertesnės! Pasveikinsime kaip draugus!

KELIOS (*toliau gilumoje*). Ne! Ne! Negalime!

KITOS. Jau čia! Ateina! Va!

Girdėt netvarkus trypimas. Ir netrukus iš visų šalių ateina į priešakį vyrai, visi dar karių drabužiais, bet tiktai kelintasis su ginklu

VYRAI (*sušunka*). Valio, mūsų moteros! Valio!

MOTERŲ TŪLOS. Valio, mūsų vyrai! Valio! Valio!

VYRŲ VIENAS. Tai kaž, ar bręsta jūsuose nauja gyvy-bė — ateitis?

KITI. Matyti! Bręsta! Mes mokėjome!

VYRAI. Suprasit? Mokėjome žudyt! Mokėjome gimdyt! Ar ne didvyriai?

JAUNUOLĖ. Ar taip? Ar iš tikrųjų? Oil..

VYRUJ KELI (*po viens antro*). Aš ben penkis, tur būti, už-
mušiau! — O aš gal dešimtį, jei ne daugiau! — Aš gi visai
nebuskaitau!

JAUNUOLĖ (*nusigandusi*). Kad to aš nemaniau! Ar jūs
dar žmonės? Ar dar žmonės?

KITOS. Mes laukėme žmonių! O jūs — kokie jūs — grįžo-
te?

JAUNUOLĖ. Jie žmogžudžiai!

KELIOS. Kaip? Žmogžudžiai? Žmogžudžiai?

KITOS. Tegul neauga — irgi mums! Užeis dar badas, var-
gas!

VYRAI. Kam ir auginote? Nereikalas! Nenorime!

KELIOS. Girdėjote! Tegul išnyks! Tegu!

JAUNUOLĖ. Ir moteros — kaip vyrai — žmogžudės! Visi
mes — visos mes — visi...

Tamsu

V

Regesys

Iš lengvo švinta, bet pasilieka apytamsu

*Matyt vietovė, kuri kyla kaip koks kalnas su viršūne viduryje.
Vietovės priešakyje stovi aukšti gaisrumo vartai. Priekyje,
kairėj, randasi aukšta pilka uola su balta Išminties statula po
žaliais medžiais*

*Girdėt didžios minios užimas ir atskiri, bet nesuprantami šūks-
mai. Pagaliau išeina*

*ŽMONĖS (grūdžiasi vartuose ir aplink juos, sakydami).
Tai grįžta? Karas baigtas? Stokim pašaliais! Klausykimės! Nu-
tilkim! (Jie tvarkosi, palikdami vietas grįžtantiems eiti pro
vartus)*

*Tylu. Toliau girdėti lyg kairėje ir vėl lyg dešinėje arba gil-
moje slėpingas ritmingas vyrų kareivių žengimas*

ŽMONĖS (*klausos*). Tikrai jie grįžta! Bet iš kur? Iš čia? Iš ten? Iš anapus būsto (miesto)? Klausykimės! (*Vėl nutilę, klausos*) Nėra! Dar per toli! Dar reikia laukt! Tylėkime! Tegu viens kalba! Tegu ramina laukiančius!

KURSTYTOJAS (*raudonai apsitaisęs, su juoda skreiste ir kepure, kardą rankoje, lipa ant vartų sakydamas*). Taip! Aš kalbėsiu! Karas baigtas! Ir mums dabar suprasti reikia karo reikšmę!

ŽMONĖS. Gerai! To norime! To reikia! Kalbėki! Klausomės!

KURSTYTOJAS. Karai yra vyriausi evoliucijos akstinai! Taip sako išminčiai visi seniai! Ar ne? (*Žvalgos*)

ŽMONĖS. Ar iš tikrųjų? Reikia aiškinti! Tą aiškins grįžtantieji!

KURSTYTOJAS (*rodydamas į baltąją statulą ant uolos kairėje, po medžiais*). Toji patvirtintų!

IŠMINTIES STATULA (*tarsi sako*). Taip kartais būdavo!

KURSTYTOJAS. Na, matote! Karai vyriausi evoliucijos akstinai!

ŽMONĖS. Be abejonės! Reik tikėti! Tik išdėstyk! O gal geriau dar grįžtantieji pasakys?

KURSTYTOJAS. Klausykitės! Karai sužadin žmonėse pasišventimą, pasiaukojimą ir vyriškąją drąsą, patvarą ir narsą ir verčia dirbt! Ar ne?

IŠMINTIES STATULA. Taip kartais būdavo!

ŽMONĖS. Teisybė! Iš tikrųjų! Visi aukojome! O gal geriau dar grįžtantieji pasakys? Matyt, kas karas!

KURSTYTOJAS. Karas žmogui sužadina aukščiausius savumus! Visų daiktų jis tėvas!

IŠMINTIES STATULA. Taip! Ir pačių blogybių ir piktybių!

ŽMONĖS. Mes ne blogi! Aukojome! Kentėjome! O grįžtantieji buvo vyrai! Jie pasakys! Tiktai — kad jų vis dar nėra!

KURSTYTOJAS. Pareis! Tuo tarpu mes ugdysime karingą dvasią! Statysime paminklą karui!

ŽMONĖS. Bet koki? Ar jau reikia? Pasveikint pirma reikia grįžtančius! Jų laukiame!

IŠMINTIES STATULA. Kursai kariauja — žūva!

KURSTYTOJAS. Nebūkime menki! Kad karas baigtas, reikia ruoštis karui. O pirmas tam dalykas, tai paminklas! Jis savyje sukaupia tai, kas karo turinys ir jo reikšmė! Ir jį mums nuolatai primins! O kuo geriau, kad padarysim visą savo būstą tuo paminklu!

ŽMONĖS. Visą būstą? Visa savo — karui? Ar taip? Mes laukiam grįžtančiųjų!

IŠMINTIES STATULA. Kursai kariauja — žūva! Jų nesulauksite!

KURSTYTOJAS. Mes nesilpni! Visi didžios mes, tvirtos dvasios! Ir visa karui skirkim! Mes patys karo būkim amžinas paminklas! Uždekim kerštą širdyse!

ŽMONĖS. Ar girdite? Didžios mes dvasios! Uždegim kerštą! Taip! Uždekim!

KURSTYTOJAS. Tegul narsums liepsnoja kaip ugnis! Didgaliai būkim! Ir būstas mūsų švies kaip gaisras ir tuo bus tada gaisrus visiems laikams! Tuoj eikime! Uždekim kerštą ir galingą narsą!

IŠMINTIES STATULA. Tokia tai jūsų evoliucija? Ar čia dar augančiojo žmoniškumo?

ŽMONĖS. Mes norim galios! Ir nugalėt kitus! Mes patys būsime paminklais!

KELIOS SENOS BOBELĖS (*kartu*). Ir mes valdysime pasaulį!

KURSTYTOJAS. Taip grįžtančius sulauksime garbingai! Auginkime karingą dvasią! Į būstą eikime! (*Nulipa nuo vartų*)

ŽMONĖS. Eikim! Eikime! Karingos būsim dvasios! Karin-
gos ir galingos! Ji tegul viešpatauj pasaulyje! (*Taip šaukdami*
grįžta į vietovę)

*Vietovėje netrukus vienur kitur liepsna suliepsnoja. Iš leng-
vo visa ji vienas didis gaisras. Tylu. Tada vėl girdėt slėpinin-
gasis ritmingas kareivių žengimas*

IŠMINTIES STATULA. Pateko tamsioms galioms! Rengias
žūti! Ir vien težengia — nebegrįžtantieji!

Iš lengvo gęsta gaisras, ir kur vietovė buvo, matyti tik dar
*griuvėsiai. Ant jų poromis vyriškųjų griaučiai ir nuogi mot-
riškųjų kraujuose paplūde kūnai. Vis girdėt slėpiningasis ka-
reivių žengimas*

IŠMINTIES STATULA. Taip statos karas pats sau ir žmo-
gaus menkumui amžiną paminklą!

Tylu. Dangus raudonas. Toliau tamsu

VI

Regesys

*Aušta rausvai, ir matyti gilumos padangėse labai gražus, kil-
nus motriškasis veidas, po juo — žydinti aukštuma, prieš
ją — žalias laukas ir dešinėje — pamiškė, kur miega vyrai
kareiviai po aukštais medžiais*

Lauku eina kelias aukštumon

Motriškasis veidas, kiek trukus, iš lengvo nyksta

VIENAS VYRAS (*dešinės priešakyje atbusdamas, atsisėdęs*
su šalmu ant galvos, žvelgdamas aukštyn, sako). Ar tai tik
sapnas? Ne, ne! Būki! Tu ateitis! Tave aš amžinai sapnuosiu!

KITI VYRAI (*taipojau atbusdami*). Kas čia? Kas žadina?
Ar priešai? Puola?

PIRMASIS (*pakildamas ir miegą nuo veido braukdamas,*
ir vėl aukštyn pažvelgęs). Mačiau ją lyg — padangėse! Regė-
jau šviesų žmonišką taurumą!

KELI (*žvalgydamosi*). A — aušta! Vykti reiks! Turėsim ruošties! Tėviškė toli!

PIRMASIS. Oi, tėviškė! Ten aš ją vėl matysiu!

KELI KITI (*apsirengdami, daiktus ir ginklus susidėdami*). Dar besapnuoja! Ir karas nepažadino! Gražu, kurs gali!

KITI. Bet koks tai vyras? Mat, mergelė — jam jau idealas!

PIRMASIS. Argi mergelė?

KITI. O kai! Mes vyrai! Vyrui idealas — vyras!

PIRMASIS. Bet mano — žmoniškumas! Jojo aukštuma!

VIENAS KITŪJŪ. Žmonijos gyvenime aukštuma yra karas, vyriškumo auklėtojas!

KELI KITI. Taip! Taip! Tikrai! Mes vyrai!

PIRMASIS. Praėjusių laikų! Bet aušta naujas amžius!

KELI KITI. Naujas amžius? Ar moterų? Mergelių?

PIRMASIS. Žmogaus! Nebe tik vyro-moteros, bet jau žmogaus-žmonos, aukštojo žmoniškumo!

KITI (*juokdamosi*). Moteros? Žmonos? To vyro šešėlio? Jo beždžionės?

PIRMASIS

Per amžius meilės dovaną
žmonijai teikė veik vien motera!

KELI. Na test! Mes eisime! Palikim jį!

KELI KITI. Taip! Eikim! Einame!

PIRMASIS (*nusiima šalmą — matyt: šviesveidis moksleivis, Arvydas Gintautas — nusijuosia kardą ir sako*)

Ko karui reikia, visa aš metu!
Be ginklų žengsiu į gyvenimą,
pasitikėdams savo dvasios galiomis!
Nūnai žmonijoje jos viešpataus!
Jas reik augint ir kurti ateitį!

(*Jis pasiima nuo žemės lazda su balta—žalia vėltava ir vėl žiūri į padanges, ieškodamas regesio*)

KELI KITI (*po viens kito*)

Reik rūpinties tuo, kas yra!
Ir eit prie to, kas esti!
O skirties nuo svajotojų!
Prie to, kas bus, nereik mus vesti!

DAR KELI KITI. Tai einam! Jį paliksim! Einame! (*Nu-
eina palei mišką gilumon*)

KELI KITI. Bet jo sapnai vilioja! Eik su mumis!

PIRMASIS (*vis aukštyn žvelgdamas*)

Aš žmogumi tikiu ir žmona-motera!
Abu auginti turi žmoniškumą.
Mergaitė tėviškėj bus manęs laukianti!
Jos atvaizdą aš širdyje nešu.
Nušviečia visą mano dvasios dangų!
Kaip angelas jinai taura, skaisti!
Jau aušta amžius! Ją aš sveikinsiu!

(*Eina taku aukštumon su savo vėliava*)

Magės vėidas vėl aiškėja viršuje aukštumos, padangėse

KELI KITI (*po viens kito*)

Ar matot? Ten padangėse!
Jo sapnas reiškiasi vaizdu! —
Gražus jis, tarsi ateitis pati! —
Žiūrėkite! Ir eikim jo taku!

(*Eina jį paskui*)

KELI (*dar žiūrėdami po viens kito*). Taura ji! Ir tikriausiai
žmoniška! — O kaip skaisti! — Kokia ji maloni! — Tokia gal
iš tikrųjų ateities bus motina. (*Tylėdami žiūri*)

Uždanga iš lengvo leidžiasi

Andante

Vargšū Rauda

Komp. J. Gruodis

p

1. Siau - tia - gīau - dīa kā - ras pra - šū - - tis.
 2. Siē - gia - triuš - kīn kā - ro le - te - - na.
 3. Kur nu - ei - sim? Kā - ras ām - šī - - nas.

Nu - svies - ta gais - - rū nuo - lat nak - tis.
 Skau - dīai skun - dīa - - si ša - lis vi - sa.
 Sir - dīai de - gīnt kurs - to jīs lleps - nas.

Prā - ga - ras dār pe - ri vis dāu - gīau vel - niū.
 Mū - sū krau - jas ver - tīa - mas jau pur - vus.
 Slops - tam - šū - va me jū prā - ga - re vi - šī!

f

Die - ve! mū - sū pa - si gal - lē - ki vi - sū!
 Die - ve! šau - kīam Ta - ves - pi! Gē - bē - ki mus!
 Die - ve! kur Tu? kur Tu e - si? kur e - si?

ppp

Die - ve! mū - sū pa - si gal - lē - ki vi - sū!
 Die - ve! šau - kīam Ta - ves - pi! Gē - bē - ki mus!
 Die - ve! kur Tu? kur Tu e - si? kur e - si?

I. **Dainos.** 19 St. Šimkaus rink. Mūsų dainos

Oi, tu rū - ta, rū - ta, rū - te - le ga lio - ji,

ko - dėl ne - ga - liuo - ji zie - mą - vą - sa - re - le? ko -

dėl nė - ga - liuo - ji zie - mą - vą - sa - re - le?

II. 19 kun. Th. Brazio rink. Mūsų dainelės.

Pa - lauz - ta rū - te - le, dau - giu ne - ga - liuo - si.

Tu jau - na mer - ge - le dau - giu ne - dai - nuo - si.

III. 19 seniai gauto rankraščio.

Oi var - ge, var - ge, var - ge - li ma - no!

Ar aš ka - da - nors ta - ve iš - var - giu? var - giu?

VYDŪNO RAŠYBA IR KALBA

Priešas kirto kumštīm geležinēm,
O jisai kalbos gīmtosios gražumu.

Salomėja Nėris

Vydūnas rašė savotišku savo paties sudarytu raidynu. Priebalsiai *š, ž* jo raštuose žymimi vienalytėmis raidėmis, kurias galėtume maždaug perteikti ženklais *f, ʒ* pvz.: *fis, reifkia, ʒmogus, ʒinoma*, jungtiniai priebalsiai *č, dž* – junginiais *tf, dʒ* (ankstesniuose raštuose – visur, vėlesniuose – prieš *i, e* tipo balsius) arba *ti, di* (vėlesniuose raštuose prieš *a, o, u* tipo balsius), pvz.: *Tfekai, tfe, svetiai, svetius, ʒodiai, ʒodio*. Trumpiesiems balsiams vartojamos įprastinės raidės, ilgieji nuo jų skiriami stogelio formos ženkliukais: taigi vietoj *ū* ir *ų* rašoma *û*, vietoj *y* ir *į* – *î* (vėliau – kartais ir *y*), vietoj *ą* ir pailgėjusio *a* – *â*, vietoj *ė* – *ê*, pvz.: *sûnû* „sūnų“, *gîvi* „gyvi“, *fâkâ* „šakâ“, *êdê* „ėdė“. Tik vietoj dabartinio *ę* ir pailgėjusio *e* rašoma vienalytė raidė, panaši į rankraštinę *e*, kuri dėl techninių priežasčių čia pakeičiama *æ*, pvz.: *pæle* „pelė“, *uzgæsæs* „užgesęs“. Žymimas ir tvirtapradžių mišriųjų dvigarsių (ankstesniuose raštuose – ir dvibalsio *au*) pirmojo dėmens ilgumas, pvz.: *sâmtis, kælti* (âugstas, sâulê, vėliau – *augstas, saulê*). Kartais kitaip negu dabartinėje rašyboje rašomos priebalsių grupės, pvz.: *augstas, bêgkite, daigtas, ingstai, sluogsnis*. Vietoj junginio *ia* atskiruose nekaitomuose žodžiuose pasitaiko *e*, pvz.: *fale* „šalia“, *tfe* „čia“. Kiek kitaip vartojamos didžiosios raidės ir skyrybos ženklai.

Tarptautinių žodžių ir antikinių vardų rašyba ir fonetika yra labai priartinta prie pirminio (paprastai graikiško ar lotyniško) originalo. Juose išlaikomi ilgieji originalo balsiai, pvz.: *brûtalīai, îdêâlas, ûniforma*, klasikinės graikų kalbos *y* (= *v*) ir dvibalsiai *ei* ir *ai* (= gr. *oi, ai*), pvz.: *cynīsmas, systêma, akadêmeian* „akademijon“, *daimoninga* „demoninga“, *tragaida* „tragedija“, visur paliekamas hiatas (dviejų balsių susidūrimas), pvz.: *harmonīa, morfīus, râdīo aparâtas, th*,

ph, rh tipo junginiai, *s* vietoj dabar tariamo *z*, pvz.: *hypothêsos* „hipotezės“, *sphaira* „sfera“, *rhythmingas*, ir geminatos (vienodų priebalsių grupės), pvz.: *assimiliuojame, autosuggestê* „autosugestija“. Neretai skiriasi nuo dabartinių ir gramatinės tų žodžių formos, pvz.: *chêmê* „chemija“, *evolûcê* „evoliucija“, *intuîcê* „intuicija“, *istorê* ar *historê* „istorija“. Jų kamienai dažnai sudaromi pagal originalo vienaskaitos vardininką, pvz.: *hypothêsa* „hipotezė“, *palma* „palmė“, *poêzis* „poezija“, *Erus* „Erosas“ (*Eraus* „Eroso“, *Êrû* „Erosą“), *ûniversitan* „universitetas“ ir pan. Neįprastą formą kartais turi ir tautų, valstybių bei miestų pavadinimai, pvz.: *Frân-sai* „prancūzai“, *Munchai* „Miunchenas“, *Tfinêsai* „kinai“, *Vokia* „Vokietija“ ir t. t.

Savotiška yra ne tik Vydūno rašyba, bet ir pati kalba. Skirtumų nuo dabartinės bendrinės kalbos ypač apstu ankstesniuose jo raštuose – vėliau jų palaiptiui darosi vis mažiau ir mažiau, bet vis dėlto lieka, nors Vydūnas ir labai palankiai vertino žymiojo mūsų bendrinės kalbos normintojo J. Jablonskio kalbinę veiklą (pavyzdžiui, „Pasaulio gaisro“ pratarinėje vadino ją „lietuvių kalbos sąžine“), nuolatos konsultuodavosi su Lietuvos kalbininkais. Matyt, jis nenorėjo per daug nutolti nuo Prūsų Lietuvos bei Klaipėdos krašto tarmių ir tradicinės protestantiškųjų raštų literatūrinės kalbos, pasižymėjusios gausiais archaizmais, tam tikrais nelietuviškais elementais ir šiaip įvairiomis ypatybėmis, nebūdingomis Didžiosios Lietuvos raštams ir tarmėms.

Fonologinė (fonetinė) Vydūno raštų sistema nesiskiria nuo bendrinės kalbos sistemos. Joje randami tie patys garsai, kaip bendrinėje kalboje, ilgieji ir trumpieji balsiai skiriami kirčiuotuose ir nekirčiuotuose skiemenyse, išlaikomas laisvas kirtis. Tačiau atskiri garsai ne visada vartojami taip pat, kaip bendrinėje kalboje. Daugelį tų vartojimo skirtumų galima aiškinti žemaičių ir šiaurės vakarų aukštaičių tarmių įtaka. Pavyzdžiui, Vydūnas labai dažnai vartoja žodžių formas su išnykusiais niekad nekirčiuojamais galūniniais *a, e, i*, pvz.: *têvs, prasts, vâlns* „velnias“, *kraus* „kraujas“, *aved, prana-sauj, apsiautf, put, žiûr*, sutrumpintus priešdėlius *neb(e), teb(e)*, labai paplitusius žemaičių tarmėje, pvz.: *nebgrîfi, nebklaidis, nebatsiskirsi, nebifvaduosi*. Daugiausia tokių lyčių yra eiliuotuose tekstuose, kur jos dažniausiai vartojamos ritmo sumetimais, bet pasitaiko jų ir dramos veikalų

remarkose, pvz.: *žiūr i bokštą* (AU 172¹), *bėg* (KP 10), bei filosofiniuose raštuose, pvz.: *uzim* (VS 29), *nehumanidami* (AP 13), *nebsileisti* (SJG 23).

Kaip ir pietinėse vakarų aukštaičių tarmėse, yra žodžių, turinčių ilguosius balsius vietoj bendrinės kalbos trumpųjų, pvz.: *dūkra*, *motina*, *artimas*, *klausimas* „klausimas“ (plg. dar *didėsnis*, *linksmėsnės*, *sprągsi*), tam tikrose veiksmožodžių formose vartojamas suvienbalsėjęs *in* (kartais *en*), pvz.: *gīsiu*, *palaimīsiu*, *baimīties* „baimintis“, *aptvīst*, *nenusimīki* „nenusimink“, *apkvailīta*. Vengdamas pastarųjų tarminių lyčių (ypač vėlesniuose raštuose), Vydūnas pavartoja net hiperizmų („perdaug taisyklingų“ formų), pvz.: *aptėmdinta firdis* (PŠ 36), *istātīmū tvarkintas* (Ap. 66). Iš žemaičių ar gretimų vakarų aukštaičių galima kildinti būsimąjo laiko trečiojo asmens galūnes su ilguoju tvirtapradžiu balsiu ar dvibalsiu, pvz.: *būs* „bus“, *praris* „praris“, *givāns*, *nebārs* ir ankstesniųjų Vydūno raštų įvardžių vienaskaitos galininką su *-ān*, pvz.: *jān* „ją“, *kān* „ką“ *kaž-kān* „kažką“, *viskān* „viską“. Šiaipjau vietoj *a*, *e*, *i*, *u* paprastai rašomi *ā*, *ē*, *ī*, *ū* (išskyrus žodį „ąžuolas“, visada rašomą *aužuolas* arba *āužuolas*). Tiktai tragedijoje „Vėtra“ (PŠ 23–54), vaizduojančioje XIII–XIV a. įvykius, visi „nosiniai“ yra pakeisti an tipo junginiais, norint suteikti kalbai senovinį koloritą², pvz.:

*Nutrenki juos visus zaibais,
ir isvarik if mūsūn giriūn,
if mūsūn tėvīskės, jeib mūsūn jie
nebgandinētūn ir nebežuditūn* (PŠ 26)

Kaip ir kiti Prūsų Lietuvos rašytojai, Vydūnas labai painioja kietuosius ir minkštuosius priebalsius *r*, *l*, *š*, *ž*, *s*: vietoj kietųjų neretai rašo minkštuosius, pvz.: *briaudamos*

¹ Čia vartojami tokie sutrumpinimai: KP—Kur prots! Tilžėj 1907; JMB—Jonuks mergū bijās, Tilžėje 1908; PŠ—Probotfiūn sefėliai, Tilžėje 1908; AU—Amžina Ugnis, Tilžėje 1912–1913; J—Jonuks, Tilžėje 1920 mts.; PG—Pasaulio gairas, Tilžė 1928; VS—Visatos Sāranga, Tilžėje 1907; SŽD—Slaptinga žmogaus didībė, Tilžėje 1907; Š—šaltinis, Turinis: Likimo kilmė, Tilžėje 1908, Ap.—Apsivietimas, Tilžėje 1909; ŽK—3monijos kėlias, Tilžėje 1914; SJG—Sveikata. Jau numas. Grožė. Tilžė 1928. Skaičiai prie santrumpų reiškia atitinkamos knygos puslapį.

² Ir trilogijos pavadinime „*Probotfiūn sefėliai*“ ūn pavartotas, matyt, tam pačiam reikalui.

„braudamasis“, *gįsliose, griųsti, įfkėliusi, siųris* „sųris“, *fiokinėja*, arba vietoj minkštųjų — kietuosius, pvz.: *sugroviau, plųduruoja, trufkindami, klųtis, plauskė* „pliausškė“, *ligfol* „lig šiol“, *grązuaju*. Žodžiuose *akįliai, debesių, durių, brolukus* ir kt. neįprastas priebalsių minkštumas ar kietumas gali būti ne fonetinės, o morfologinės prigimties. Pasitaiko ir kitokių (dažniausiai žemaitiškų) priebalsyno ypatybių, plg.: *mėtlioji* „mėčioji“, *skaitlius* „skaičius“, *įjeina* „įeina“, *kumstė* „kumštis“, *medega* „medžiaga“, *skeliaudros* „skeveldros“, *votkotiu* „botkočiu“.

Gramatinių formų požiūriu Vydūno kalba atrodo labai archaiška, nors joje galima rasti nemaža vakarinėms lietuvių tarmėms būdingų morfologinių naujadarų. Toks įspūdis susidaro dėl dažnai pasitaikančios dviskaitos, aliatyvo (pašalio einamojo vietininko) ir tam tikrų veiksmazodžių formų, nežinomų bendrinėje kalboje ir daugelyje tarmių. Dviskaita vartojama labai nuosekliai, pvz.: *O užmuštu įfdavėju abu* (AU 310) „O užmušti abu išdavėjai“, *atnefa dvi liepsni* (= dvi liepsnas, AU 12), *Mudu [...] nąsava kalbėjusiu* (PG 124). Jos formos ne visada yra tokios, kokias žinome iš J. Jablonskio gramatikų ar Didžiosios Lietuvos tarmių. Pavyzdžiui, skaitvardis *du* čia gali būti postpoziciškai priaugęs ne tik prie įvardžių, bet ir prie daiktavardžių bei būdvardžių, pvz.: *mergaiti-dvi, kųmu-du, moteri-dvi, vįriąsiau-du žįniu* (AU 175), įvardžių dviskaitos kilmininkas turi formą su *-dvies*, pvz.: *dėl mudvies* (PS 74) „dėl mudviejų“, *jų-dvies* „judviejų“, *tiėdvies* „tų (dviejų)“, jų naudininkas gali būti sudarytas, pridėjus galūnę *-m* prie vardininko formos, pvz.: *judum* (AU 243) „judviem“ ir t. t. Aliatyvą, senovinį linksnį, sudarytą iš kilmininko su postpozicija *-p(i)* ir turintį maždaug konstrukciją pas, į + galininkas reikšmę, Vydūnas galėjo paimti tik iš raštų, nes daugelyje tarmių jis išnyko dar XVII–XVIII a. ir šiuo metu bepasitaiko tik Baltarusijos lietuvių šnektose. Todėl labai įdomu, kad tas linksnis sistemingai vartojamas ir grožiniuose Vydūno kūrinuose, pvz.: *Iftieskime rankas Dievopi* (AU 264), *saulėspi rankas įftiesdama* (AU 50), *Tavėspi lėkt norėčiau, saulužvėle* (AU 35), *Dievųnpi [...] jos firdi kreipti reiks malda* (AU 173), ir filosofiniuose raštuose, pvz.: *Grįžti Josp! Pati Ji tavįje grįžta Savėspi!* (ŽK 51). Pasitaiko ne visai taisyklingų aliatyvo formų, pvz.: *saulėp, fviesopi*, kurios veikiausiai yra su korektūros klaidomis.

Iš veiksmažodžių archaizmų galima nurodyti tarmėse visai išnykusias atematines formas, pvz.: *eimi* „einu“, *esmi* „esu“, *liekmi* „lieku“, *desties* „dedasi, atsitinka“ ir tariamosios nuosakos lytis su *-b-*, pvz.: *nuvalītumbei* „nuvalytum“, *būtumbim* „būtume“. Archaišką atspalvį turi ir sangražinės bendratys su *-ties*, pvz.: *gauties*, *ginkluoties*, *linksminties*, bei labai retai pasitaikąs siekinys, pvz.: *Nuvargæs užėjo [...]/ilsētūs* (PŠ 88), nors tokias bendraties tebevartoja daugelis žemaičių, o siekinį – Rytų Lietuvos tarmės.

Daug Vydūno raštuose ir kitokių morfologinių ypatybių, nebūdingų bendrinei kalbai. Keli daiktavardžiai priklauso kitokiai giminei, plg.: *tamsi debes* (PG 129), *kīla [...]/mēltinos debesalēs* (PŠ 181), *skundos Lietuvio klausos* (AU 22). Nemaža daiktavardžių, būdvardžių ar įvardžių skiriasi nuo bendrinės kalbos linksniavimo tipu, pvz.: *drauga* „draugė“, *motera* „moteris“, *prānafa*, *klētē*, *žmonalēms* (= žmoneliams) *sergantiems* (AU 17), *žvaigzdīs* „žvaigždės“, *prakilnas*, *taura* „tauri“, *eiliniems karininkāms* (PG 199), *blogūs* „blogi“, *dorūs* „dori“, *slāptūs* „slapti“, ar atskiromis linksnių galūnėmis, pvz.: *krauje* „kraujuje“, *su fviēsībēs gēniju* (PŠ 149), *krīziu* (= kryžium) *pamosuot* (PŠ 135), *pavojūje* (su ilguoju ū!), *fviēzi* „šviežia“, *trātī* „trečią“, *su juomi*, *Jie niekuom nenusitiki* (PŠ 42) „jie niekuo nepasitiki“. Ritmo sumetimais pasidaromos ir niekur neegzistuojančios lytys, pvz.: *Paskirta [...]/mān būt Namū Ugnalimi* (AU 32) „[...] ugnele“, *amžiū neužgāunamas akmuonis* (PŠ 101) „[...] akmuo“. Kai kurios įvardžiuotinės formos turi pilnesnes, senoviškesnes galūnes, pvz.: *būsimāmjām* „būsimajam“, *paskutiniejie* „paskutinieji“, *piktiemsiesms* „piktiesiems“. Įvardžiuotinė reikšmė kartais pavartojami būdvardžiai su senovine naudininko galūne *-amui*, pvz.: *Jau brēkst diena didiāmui darbui parinkta* (AU 181).

Veiksmažodžiai turi nemaža ypatybių, būdingų toms ar kitoms žemaičių šnektoms. Vietoj esamojo laiko trečiojo asmens galūnių *-i*, *-ia* dažnokai vartojama *-a*, o vietoj kitų asmenų minkštųjų priebalsių – kietieji, pvz.: *spindzia* „spindi“, *atsieka* „atsiekia“, *nebudu* „nebudžiu“, vietoj būtojo kartinio laiko galūnės *-ė—o*, pvz.: *atgimo*, *pasieko*, *suvoko*. Žemaitiškos kilmės gali būti kai kurios priesagos, pvz.: *juokuoju* „juokauju“, *sāntīkiuos* „santykiaus“, *bālsta* „bała“, *ilgstasi* „ilgisi“, *pasklīsta* „pasklinda“, arba šaknies balsiai,

pvz.: *iskvėpia* „iškvėpia“, *slėgia* „slegia“. Su „žemaitiškais“ formantais yra padaryti būsimojo laiko dalyviai, pvz.: *duosinti*, *galėsinti*, ir nekaitomi sangražiniai pusdalyviai, pvz.: *džaugdamos* „džiaugdamosi“, *sukdamos* „sukdamasis“, *traukdamos* „traukdamiesi“. Iš Prūsų Lietuvos aukštaičių tarmių ar senųjų raštų, gal būt, yra paimtos tokios esamojo laiko lytys, kaip *brėda* „brenda“, *meiliju* (su -y!) „meiliju“, o taip pat labai įvairuojančios net tame pačiame kūrinyje tariamosios nuosakos vienaskaitos antrojo ir daugiskaitos pirmojo asmens galūnės, pvz.: vns. 2 a. *nuvalītumbei*, *nebūtumei*, *bandītai*, *veržtasi*, dgs. 1 a. *būtumbim*, *vaidintumim*, *pradētume*, *galētum* (plg. dgs. 2 a. su ilguoju ū – *galētūte*).

Nemaža Vydūno raštuose įdomiųrieveiksmių, einančių iš Prūsų Lietuvos tarmių arba senųjų raštų, pvz.: *augštīnoka* „aukštiekninka“, *kartunt(a)* „kartą, kada nors“, *lauku* „laukan“, *pat*, *patlab* „ką tik“, *slankiai* „greitai, sparčiai“, *svetimon* „svetur“. *fife*, *fison* „čia, čionai“, *tik* „juk, vis dėlto“ (vietoj bendr. k. „tik“ dažniausiai vartojamas *tikt*), *vienat* „tiktai“, *visuometu* „visada“ (dažniau – *visumei*) ir t. t. Labai dažnirieveiksmiai su numestu formantu -ai, pvz.: *menk* „menkai“, *miel* „mielai, miela“, *veik* „veikiai“.

Prielinksniai Vydūno raštuose yra iš esmės tie patys, kaip bendrinėje kalboje. Pažymėtinas tik gana retas tarminis prielinksnis *aukšt* „viršum, aukščiau“, pvz.: *af pati nusimanau stovinti augšt kūno trokstiū* (PG 260) ir postpozicinis *dėl* vartojimas, pvz.: *kito-dėl*, *mans-dėl* „dėl manęs“, *tavės dėl*, *Tėvėnės dėl*. Tačiau neįprastų, dažniausiai netaisyklingų prielinksninių konstrukcijų pasitaiko labai dažnai, pvz.: *atsiliepti ant to* (Š 35), *nor griauti kas sventa ir gražu tra prie mūsų* (AU 272–273), *givėna nuo dienos i dienā* (Š 30).

Galima Vydūno raštuose rasti archaiškų ir šiaip dabartinėje kalboje neįprastų jungtukų, pvz.: *jeib* „kad“ (*ifreikski dār kart, jeib visi ifgirstū* |AU 133|), *kad* „kai, jeigu“, *neng* „negu“, *nesa* „nes, kadangi“, *o* „ir“ (*Labai o su skausmu mlėjau* |PŠ 173|), *pirmkol* „prieš, anksčiau“ (*lėmė Dievībė, pirmkol neužgimė* |AU 287|). Kai kurie iš tų jungtukų (pvz.: *neng*, *o*) buvo vartojami Prūsų Lietuvos tarmėse.

Vydūno sintaksė, apskritai kalbant, nėra visai taisyklinga – ji artima ikijablonskinių laikų literatūrinės kalbos sintaksei. Ypač daug netaisyklingų konstrukcijų yra ankstesniuose raštuose ir „Pasaulio gaisro“ vokiškų dialogų vertimuose.

Gerokai jaučiama vokiečių sintaksės įtaka. Tai aiškiausiai rodo neiginio galininkas, beveik nuosekliai vartojamas vietoj bendrinės kalbos kilmininko; pvz.: *neapleiski mudvi* (AU 277), *nedæginti trobestius* (PG 118), *neapkæski žmogû* (Š 26), nors žinomas jis ne tik Mažosios, bet ir Didžiosios Lietuvos tarmėse, pvz.: kapsų ir zanavykų. Proziinių tekstų žodžių tvarka kiek primena vokiečių žodžių tvarką: tarinys beveik visada nukeliamas į šalutinių sakinių pabaigą, pvz.: *Esu tvirtai isitikinæs, kad visos fios merginos natûrâlioje nekaltîbėje gîvana* (PG 241), antrininkės sakinio dalys išdėstomos tarp suvestinio tarinio komponentų, pvz.: *Ar negâlite atvira bûti?* (PG 14), *Mæs dâr ir norime gîvâjî numânîmâ Didiojo esimo Slêpinio nuolatai ugdîti* (PG 139), kilmininku išreikštas nederinamasis pažymynys kartais būna po pažymimojo žodžio, pvz.: *sugîvanimas kareiviû* (PG 165), *priezastis nepalaimos* (Š 31). Kitaip negu bendrinėje kalboje dažnai pavartojami linksniai. Neabejotinai kitų kalbų įtaka galima aiškinti tik vietininko vartojimą tokiuose sakiniuose, kaip *æsate artimæsniuose sântikiuose* (PG 121), *Sufvinta žiburiai visokiose spalvose* (PŠ 128). Neįprasta kitų linksnių vartosena dažniausiai pateisinama senųjų raštų ar tarmių (ypač Mažosios Lietuvos) duomenimis. Pavyzdžiui, veiksmazodžiai *atminti*, *gauti*, *pamilti*, *turėti*, *užmiršti*, kaip ir senuosiuose raštuose, valdo kilmininką, pvz.: *gausime kito isâkîmo* (PG 87), *tavæs pamilau* (PŠ 85), *užmiræs savo kilmæs* (SŽD 4), *užjausti* – naudininką, pvz.: *jûs mân užjautiate* (PG 145), *norėti*, *nusikratyti*, *nustoti*, *reikalauti*, *vengti* – galininką, pvz.: *pasiseks dâr jî nusikratîti* (PS 117), *nustoji gîvîbæ* (Ap. 74), *reikalauja kitâ regîklâ* (AU 68), *nori tikslâ* (Ap. 9). Įnagininkas vartojamas vietoj vardininko ar galininko tokiose konstrukcijose, kaip *mokslas pasirodo neteisingu* (VS 22), *fios padâromos paklusniomis* (Ap. 19), *toji ira virpêjimu* (VS 21). Vietoj prielinksnių konstrukcijų kartais eina linksniai be prielinksnių – dažniausiai kilmininkas ir naudininkas, pvz.: *Skausmû* (= iš skausmų) *reikia rinkties menkæsniîjî* (PG 51), *fmêklû viena* (= viena iš šmêklų) *ateina* (PŠ 53), *paskutinis savo giminæs* (AU 187), *Bet Jûs mân ârtinties turêsite* (PG 197), *Ir tu jâm* (= nuo, iš jo) *neifstrûksi* (PŠ 116), *Mokêjo mirti* – *tâm* (= už tai), *kas jai* – *augstiausia* (PG 311). Galininkas ir įnagininkas taip pavartojamas tik retkarčiais, pvz.: *kariai nèra taip îprâtæ drausmæ* (= prie drausmės) (PG 145), *jais* (= su jais)

likimas maloniai apsieina (Š 7), *laukininkas, ateidamas iš de-
finės, įiešmu* (= su iešmu) *rankoj* (AU 177). Šiaip įnagininkas
gali turėti prielinksniį net ten, kur bendrinė kalba jo nevar-
toja, pvz.: *Reik pildīt firdis su tikėjimu, su drąsumu* (AU 77).

Būdingiausias Vydūno žodyno bruožas – palyginti ne-
gausūs nelietuviškos kilmės žodžiai. Vengdamas skolinių
ir net tarptautinių žodžių, Vydūnas nebuvo toks saikingas,
kaip K. Būga ar J. Jablonskis: net vietoje bendrinėje kalbo-
je dabar įprastų svetimos kilmės žodžių jis gana dažnai var-
todavo lietuviškus, pvz.: *būtis* „situacija“, *dingstis* „iliuzija“,
patybė „individas“, *vykimas* „faktas“ ir kt. Jeigu ir pasitaiko
jo raštuose koks neįprastas skolinys, tai paprastai tik veikėjų
kalboje, pvz.: *bilduotas* „išsilavinęs“, *ferkėravimas* „santykių
palaikymas“, *kvartiera* „butas“, *Jo Majestâtê kaizaris* (PG
136) „jo didenybė imperatorius (kaizeris)“, *stuba* „butas“,
tija „arbata“, *žiūponė* „ponia, šeimninė“. Tačiau, vengda-
mas svetimų žodžių, Vydūnas ne visada išvengdavo nelie-
tuviškos žodžių reikšmės ir vartosenos, svetimiems žodžiams
ne visur rasdavo ar sudarydavo visai vykusius atitikmenis,
pvz.: *atšventinti* „padaryti nešventą“ (vok. *entheiligen*), *iš-
ėmus* „išskyrus“, *išgulditi* „išdėstyti“, *išrodyti* „atrodyti“,
išveizėti „atrodyti“ (plg. žemaičių *išveizėk gerai visas kertes*),
nusiduoti „atsitikti“, *paveikslas* „pavyzdys“ (ir *paveikslui*
„pavyzdžiui“), *rastis* „būti“ (pvz.: *Kultūra randasi kraujuje!*
/PG 208/), *vyriausias* „svarbiausias“ (plg. *trūksta vīriausio*
daliko /SJJ 57/). Tokių ne visai tiksliai ir taisyklingai varto-
jamų žodžių ankstesniuose kūriniuose yra gana daug, vėles-
niuose jų pasitaiko tik vienas kitas. Šiaipjau Vydūnas var-
toja labai daug gyvų ar vykusiai pasidarytų žodžių, retokai
pasitaikančių mūsų dienų bendrinėje kalboje. Iš rečiau su-
tinkamos šaknies ar neįprastos reikšmės žodžių minėtini *daga*
„derlius, vaisius“, *dykas* „laisvas“ (*dykasis* „ponas, šeimnin-
kas“), *gramzdus* „sunkus, grėsmingas“, *grumzti* „grėsti“,
laipsniai „lauptai“, *nuotykis* „atsitiktinumai“, *pynė* „vainikas“,
rykauti „džiūgauti, šūkauti“, *slamdytis* „trainiotis, bastytis“,
sutverti „apibintuoti, aptvarstyti“, *tytveika* „daugybė“, *vaitė*
„savaitė“, *vydraga* „ragana“, *žavylė* „ragana“, iš priesaginių
vedinių – *botužis* „senelis“ (iš *bočius*), *gimtis* „lytis (sexus)“,
jusnys „pojūčiai“, *noringas* „turis noro“ (*Ar ir visi noringi*
tokiām dārbui? (AU 135), *trokštis* „troškimas“, *veržtynės*
„varžybos“, *vidujis* „vidutinis“ (*Dvi [...] moteri vidujo am-*

žiaus /PŠ 96/)¹. Pasitaiko vienas kitas įdomesnis sudurtinis ar priešdėlinis žodis, pvz.: *didgalis* „galingas“, *didvalė* „valinga moteris, didvyrė“, *gyvėdžiai* „žmogėdros“, *krausiurbiai* „kraujasiurbiai“, *lygneša* „pusiausvyra“, *nuogalė* „prievarta“, *tvirtžemė* „sausuma“, *vienširdžiai* „vienodų jausmų (žmonės)“. Kitokius priešdėlius negu bendrinėje kalboje turi gana daug veiksmažodžių, pvz.: *iškliūti* „išsisukti“, *nudingti* „pradingti“, *nujėgti* „įveikti“, *paplėšti* „išplėšti, atimti“, *užnikti* „užpulti“ (plg. nepriešdėlinius *tikti*, *vaizduoties* vietoj bendrinės kalbos priešdėlinių).

Vydūno veikalų stilius labai nelygus. Net tame pačiame kūrinyje šalia vaizdingų, įtaigių vietų galima rasti sausų, ne gyvenimu, o popieriumi atsiduodančių frazių ir periodų arba, atvirkščiai, šalia sunkių, verstiniausios filosofiniais terminais perkrautų sakinių – nuostabiai gyvą ir vaizdų pasakymą, pvz.: *Pavidalai užgema, stojasi ir nįksta, tarsi, tai vėrdantfiame vandenįje burbulai* (ŽK 9), *Senątvėje gīvībē kas dienā daugiau tēmsta* (SJG 7), *Gīvībē tēra līg tiktai sāmōnēs pakojē, jos papēdē* (Ap. 8). Reikia pasakyti, kad tokių gyvų, vaizdingų vietų nėra labai daug ne tik filosofiniuose, bet ir grožiniuose Vydūno raštuose. Eiliuotose dramose kalbos gyvumo ne taip pasigendi. Sunkus, labai išbaigtas sakinyš jose gražiai derinasi su monumentaliosiomis ir statiško grožio kupinomis scenomis, abstraktokas žodis – su filosofiniu dramų turiniu, neįprasta žodžių tvarka ir morfologija – su eiliuotinės kalbos specifika. Kas kita proziniuose kūriniuose. Juose, ypač realistiškesnėse jų vietose, labiau į paviršių iškyla neišraiškingos pasyvinės konstrukcijos, pvz.: *Tad rods Jūs jau negalbama!* (PG 304), *Isąktmai pildītini tēra, kur būtinais reikalinga* (PG 59), nelietuviška žodžių tvarka, daiktavardinė išraiška (vietoje veiksmažodinės), pvz.: *Mano tautai kaip tik dabar vīksta puikiasias kilimas* (PG 140), *suzādini piktūjū geismū vīkdīmā* (PG 99), *ūpas [...] vīkdo sātīkiāvīmā su kūnu* (SJG 45). Sakiniai kartais atrodo perkrauti žodžiais ir pernelyg „taisyklingi“. Neretai susidaro įspūdis, kad užtektų išmesti iš sakinio kokį žodį ar priešdėlį

¹ Pažymėtina priesaga *-elis*, *-ė*, vartojama ne tik triskiemeniuose, bet ir keturiaskiemeniuose ar net daugiau skiemenų turinčiuose žodžiuose (vietoje *-elis*, *-ė*), pvz.: *kūdikēlis* „kūdikėlis“ *moťnālē* „motinėlė“, *pramogālē* „pramogėlė“. Šiame leidinyje ji pakeičiama bendrinės kalbos priesaga.

arba pakeisti kitu – ir kalba iš karto pasidarytų daug gyvesnė, dinamiškesnė. Tai yra jautęs ir pats rašytojas. Pavyzdžiui, antroje „Jonuko“ (1920) laidoje (pirmoji vadinosi „Jonuks mergū bijās“, 1908), neskaitant atskirų gramatikos ir leksikos pataisymų (pvz.: *Gabæsiu ritoj galvij̃ ant turgaus* /JMB 14/→/.../ *î turgū* /J 11/, *dorus bernælis* /JMB 9/→*doras bernælis* /J 8/, *surinkimas* /JMB 12/→*susirinkimas* /J 10/, *nêra użpelnæs* /JMB 8/→*nêra vertas* /J 8/, *tânkiai* /JMB 26/→*dażnai* /J 22/ ir kt.), jis daugiausia yra tobulinęs kalbos stilių, šalindamas iš sakinių nereikalingus ar nekonkrečius žodžius, pvz.: *Kas tik ir mûsū Mara būtū ifviliojæs, kad ir savo dârbâ palikusi* (JMB 18)→*Kur tik ir mûsū Mariutê padingusi! Pamesti verpalai* (J 13), *Liepê têvas valandælæ palûkêti fison dël galvijû žænklo* (JMB 18)→*Liepê têvas palaukti dël to žænklo* (J 14).

Šios trumpos pastabos apie Vydūno kalbą negali aprėpti viso jos savitumo ir turtingumo. Jomis tik norėta padėti skaitytojui lengviau prasiskverbti pro gana vingiuotus, nelygius jo kalbos labirintus ir lengviau suprasti jo kūrinius. Nėra nė mažiausios abejonės, kad netolimoje ateityje Vydūnas susilauks ne tik literatūros, bet ir kalbos tyrinėtojų dėmesio. Susilauks ne tiek kaip labai tobulos ir originalios rašybos sudarytojas, ne tiek kaip įdomios literatūrinės kalbos kūrėjas, bet pirmiausia kaip nuoseklus Prūsų lietuvių kalbos puoselėtojas ir jos gynėjas tamsiomis germanizacijos ir fašizmo sąlygomis.

Šiame leidinyje Vydūno kalba yra kiek pataisyta, priartinta prie dabartinės.

Rašyba ir skyryba visur keičiama dabartine. Paliekamos kai kur tik labai būdingos Vydūnui didžiosios raidės ir paūžiniai brūkšniai, ypač dažni „Probočių šešėliuose“ (pvz.: *Kodêl – nesâkot – nieko? – Pasiskubinkit! – Jau – rodos ârtinas – mân – giltinê!* (PŠ 81). Mūsų literatūroje toks brūkšnys jau turi tam tikras tradicijas: jis labai dažnas Salomėjos Nėries eilėraščiuose.

Balsių ilgumas – trumpumas ir priebalsių kietumas – minkštumas rašomas pagal dabartinę kalbą (pvz., vietoj *motîna*, *klausîmas* rašoma „motina“, „klausimas“, vietoj *ifkêliusi*, *ligfol* – „iškélusi“, „lig šiol“).

Tarptautiniams žodžiams ir tikriniais vardams suteikiama dabartinė forma (pvz., *Erus, evclúcê, Frânsai* keičiami į „Erosas“, „evoliucija“, „prancūzai“). Išimtis daroma tik tiems žodžiams, kurių skirtinga nuo dabartinės forma buvo labai įprasta Prūsų Lietuvoje (pvz. *Munchai, Vokia*), o taip pat žodžiams ir posakiams, kuriuos galima laikyti citatomis kita kalba (pvz., vokiškų „Pasaulio gaisro“ dialogų vertimuose).

Lietuviškų daiktavardžių ir būdvardžių giminės ir linksniavimo tipai paliekami tokie, kaip ir originale, bet atskiros galūnės, nebūdingos atitinkamų žodžių linksniuotėms, vartojamoms autoriaus, keičiamos bendrinėmis, jeigu tam netrukdo ritmas (pvz., vns. vt. *krauje* keičiama „kraujuj“, vns. įn. *krīziu* „kryžium“, bet paliekama *Ugnelimi* „ugnele“). Dviskaitos ir pašalio einamojo vietininko, o taip pat įvardžių, įvardžiuotinių ir nekaitomųjų žodžių formos nekeičiamos. Veiksmažodžių ir kitų žodžių lytys keičiamos dabartinėmis tik ten, kur rašytojas yra svyravęs. Panašiai elgiamasi ir su linksnių bei prielinksnių konstrukcijomis. Todėl, pavyzdžiui, neiginio galininkas keičiamas kartais ir rašytojo pavartojamu kilmininku, bet paliekamas toks linksnių valdymas, kaip, pvz.: *pamilęs ko, turėti ko, neištrūksi kam* ir t. t.

Visai neliečiamas rašytojo žodynas ir frazeologija.

A. Girdenis

TURINYS

<i>J. Lankutis. Vydūnas šiandien</i>	3
AMŽINA UGNIS	33
Pastabos	35
Pradžia. Liepsnų Ryto Giesmė	39
I dalis. Namų Ugnelė	47
II dalis. Romuva	85
III dalis. Vaidilutė	201
Pabaiga. Liepsnų Vakaro Giesmė	269
PROBOČIŲ ŠEŠĖLIAI	277
[Pastabos]	278
Anga	281
Vėtra	295
Ne sau žmonės	325
Šventa Ugnis	353
PASAULIO GAISRAS	431
Pastabos	432
Įeiga	435
Tragedija	455
Išeiga	639
Gaidos	655
<i>A. Girdenis. Vydūno rašyba ir kalba</i>	657

ВИДУНАС
ВЕЧНЫЙ ОГОНЬ
На литовском языке

*

Redaktorė *R. Saukienė*
Dailininkas *V. Kalinauskas*
Techn. redaktorius *V. Serapinas*
Korektorė *T. Ališkevičienė*

1968. Vm. 9.

Pasirašyta spaudai 1968.V.24. LV 09370.
Leidinio Nr. 5509. Tiražas 8 000 egz.
Popierius 84×108¹/₃₂ — 10,5 pop. l. =
35,28 sp. l. + 17 psl. įklijų; 31,4 leid. l.

*

Spaudė Valst. K. Poželos v. spaustuvė Kaune,
Gedimino 10. Užsak. Nr. 413.

Kaina 1 rb 24 kp

$\frac{7-5}{6-68 V}$
L 1
Vi-46